

DE CHRISTUSREGERING

of

**Het in Openbaring 20 in aansluiting bij de ganse Profetie van de Heilige Schrift
beloofde**

DUIZENDJARIG RIJK

DOOR

Ds. A.M. BERKHOFF

Chr. Geref. Predikant te Amsterdam-West

*En deze (van Beréa) waren edeler, dan die te Thessalonica waren, als die het Woord
ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze
dingen alzo waren. Handelingen 17: 11.*

J. H. KOK N.V. UITGEVERSMIJ KAMPEN – 1929

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2013**

INHOUD

VOORWOORD

INLEIDING

1. *'Dit eerst wetende ...'*
2. De vastheid van de Profetie
3. Geen ander gezag

I. DE CHRISTUSREGERING IN DE OPENBARING VAN JOHANNES

1. De plaats van dit visioen
2. De betekenis van dit visioen
 - a. De binding van satan, v. 1-3
 - b. De eerste opstanding, v. 4-6
 - c. De Duizendjarige heerschappij van Christus en Zijn heiligen, v. 4a, c en 6b

II. DE CHRISTUSREGERING BIJ ISRAËL'S PROFETEN

1. Het perspectief van de Oude Testamentische profetie
2. De profetie en de uiteindelijke Godsregering
3. De profetie en de Christusregering
4. Reeds in de vroegste tijden sprake van de Christusregering
5. De Christusregering in Mozes' afscheidsrede
6. De stipte vervulling van het een deel van Mozes' profetische rede waarborgt ons de even stipte vervulling van het tweede deel

III. DE CHRISTUSREGERING IN DE MESSIAANSE PSALMEN

1. De grond van de Messiaanse Psalmen
2. De hoofdgedachte van de Messiaanse Psalmen

IV. DE CHRISTUSREGERING BIJ JESAJA

1. De Christusregering het hoofdthema van Jesaja hoofdstuk 1-6
2. De Christusregering Jesaja's boodschap aan de volkeren, hoofdstuk 7-39
3. De Christusregering Jesaja's boodschap aan Israël, hoofdstuk 40-66

V. DE CHRISTUSREGERING BIJ JEREMIA EN EZECHIËL

1. De Christusregering bij Jeremia
2. De Christusregering bij Ezechiël
3. Profeteert Ezechiël in hoofdstuk 38-48 de Christocratie of de Theocratie?
4. Hebben we de herbouw van Israël's Tempel te verwachten?

VI. DE CHRISTUSREGERING BIJ DE KLEINE PROFETEN

1. De Christusregering bij Hoséa
2. De Christusregering bij Joël
3. De Christusregering bij Amos
4. De Christusregering bij Obadja
5. De Christusregering bij Micha
6. De Christusregering bij Zefanja
7. De Christusregering bij Haggai
8. De Christusregering bij Zacharia
9. Terugblik op het profetisch perspectief van de Christusregering

VII. DE CHRISTUSREGERING IN HET NIEUWE TESTAMENT

1. Is dit opschrift verdedigbaar?
2. De Augustiniaanse richting
3. De argumenten van Augustinus aan de Heilige Schrift getoetst
4. Het conservatisme van de Augustiniaanse richting
5. De religieus-sociale richting
6. De Bijbels-eschatologische richting

VIII. DE CHRISTUSREGERING IN DE EVANGELIËN

1. De Christusregering in de Nieuw Testamentische Adventstijd
2. De Christusregering bij Jezus Zelf
3. Het Koninkrijk van Christus gekomen en nog niet gekomen
4. Enige eschatologische uitspraken van Jezus
5. Jezus' grote eschatologische rede
6. De verwachting van de Christusregering geen Perzisch-Joodse maar een specifiek Christelijke

IX. DE CHRISTUSREGERING BIJ DE APOSTELEN

1. De Christusregering bij Petrus
2. De Christusregering bij Paulus

BESLUIT

AANHANGSEL

VOORWOORD

L. S.

Hierbij bieden we dan onze tweede Schriftstudie over de Wederkomst van Christus onze medechristenen aan. Dat we haar met een enkel woord inleiden, in onderscheiding van de eerste, vindt zijn oorzaak in het feit, dat we hier een onderwerp behandelen, waarover de Christelijke, met name de Gereformeerde Dogmatiek nog niet tot overeenstemming is gekomen. Daarom hebben zelfs velen ons aangeraden, het liever te laten rusten.

Wij willen nu de reden medelen waarom ons dit onmogelijk is. Het gaat in de volgende bladzijden niet over een lievelingsdenkbeeld van de schrijver, maar over een belangrijk onderdeel van *de leer van de laatste dingen*, die de Heilige Schrift ons openbaart. Weliswaar is dit onderdeel niet in de Gereformeerde Belijdenisschriften opgenomen, maar *het wordt daarin ook niet veroordeeld*. De Belijdenis draagt natuurlijk het stempel van de tijd, waarin ze is opgesteld. Daarom noemt ze met een enkel woord de Wederkomst van Christus, zonder dit onderwerp te behandelen. De Schrift geeft echter veel meer omtrent dit grote feit, waarop de gehele Heilsgeschiedenis uitloopt. Zouden we nu dat belangrijke Schriftgedeelte moeten laten rusten, omdat de Belijdenis hiervan zo weinig spreekt? Dan zou de Belijdenis boven de Schrift worden geplaatst. Ook geldt hier niet het bezwaar men mag niets leren, dat afwijkt van de Formulieren van Enigheid, voor men dit op de kerkelijke vergaderingen aanhangig heeft gemaakt. Immers het hier behandelde onderwerp ligt juist binnen de grenzen van de Belijdenis, en komt met geen enkele van haar uitspraken in strijd.

Zelfs komen we niet in conflict met de bepaling van de Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerk 1872, dat het 'niemand zal toegelaten zijn, te leren of te verbreiden het gevoel, dat Christus 1000 jaren zichtbaar en lichamelijk op aarde zal regeren'; omdat we ten allen tijde bereid zijn onze handtekening daaronder te plaatsen. Immers doet inderdaad de Schrift over dit punt geen uitspraak, en zou het dus een oneerbiedig indringen zijn in de dingen, die de Heere voor ons verborgen heeft, als we dit leerden. Bovendien zal men in de volgende bladzijden zien, dat dit slechts betreft de *wijze* maar niet het *wezen* van de Christusregering.

En tenslotte: we zouden tegen een aanhoudende, steeds sterker wordende drang van de Heilige Geest ingaan, indien we van de verkondiging van dit heerlijk onderdeel van de *Bijbelse eschatologie* aflieten. De komende tijden zullen het hoge belang van deze boodschap al meer doen blijken. Naarmate de Profetie van het rijk van de antichrist wordt vervuld, zal die van het komend Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus meer de aandacht van de gelovigen tot zich trekken en zal de vraag zich met klem aan hen opdringen. Hoedanig zal de verschijning van onze Zaligmaker zijn, als Hij komen zal, om Zijn en onze vijanden neer te werpen?

De Heere, Die ons Zijn Woord heeft gegeven om het te onderzoeken, doe genadig op deze arbeid Zijn onmisbare zegen rusten.

DE SCHRIJVER

INLEIDING

1. *'Dit eerst wetende ...'*

Wij achten het nodig en nuttig, er vóór alle dingen nadruk op te leggen, dat het in de volgende bladzijden gaat over een gedeelte - en zeker geen klein gedeelte - van de Heilige Schrift, waarvan we het op grond van haar eigen getuigenis, door de Heilige Geest weerklink vindende in het hart van alle levende gelovigen, belijden: 'Al deze boeken alleen ontvangen we voor heilig en canoniek, om ons geloof naar dezelve te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen. En geloven zonder enige twijfeling al wat in dezelve begrepen is: en dat niet zozeer omdat de Kerk ze aanneemt en voor zodanige houdt, maar inzonderheid omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat ze van God zijn, dewijl ze ook het bewijs van Die bij zichzelf hebben; gemerkt de blinden zelve tasten kunnen, dat de dingen, die daar voorzeggd zijn, geschieden.' Nederlandse Geloofsbelijdenis, Artikel 5.

Wanneer de verwachting waarover het hier gaat, niet uitdrukkelijk in de Heilige Schrift werd geleerd, dan mocht wel het feit, dat ze reeds gedurende veel eeuwen het hart van tienduizenden gelovigen in verrukking heeft gebracht de overpeinzing waard zijn, maar we mochten haar niet verkondigen als door God geopenbaarde waarheid. We zijn immers, en terecht, zeer beducht voor het 'inwendige woord', en wensen met onze beide voeten te staan op de rotsbodem van het 'geschreven Woord'. Maar we zullen zien, wat trouwens alle Bijbelkenners weten, dat het hier gaat over brede, besliste, veel malen herhaalde en tenslotte in een machtige eindschildering vastgelegde uitspraken van *'Hem, Die is en Die was en Die komen zal'*, aangaande de toekomst van Kerk, mensheid en wereld, van hemel en aarde in verband met het grote werelddoel van God.

Nog afgedacht van de vraag, hoe we deze Schriftgedeelten hebben te verstaan. Het is van algemene bekendheid, dat niet alleen over detailpunten, maar ook over de hoofdlijnen nog zeer veel verschil bestaat. Dit is ook werkelijk geen wonder. De Heere heeft ons deze dingen 'problematisch geopenbaard'. Zeker, opdat we hier vooral onze onkunde en kortzichtigheid diep zouden beleven, en met Maria van Bethanië meer en meer gaan zitten aan de voeten van onze enige Profeet, Jezus Christus, opdat Hij ook aan ons Zijn belofte bevestigde: *'Maar wanneer Die gekomen zal zijn, de Geest der waarheid, Hij zal u in al de waarheid leiden, want Hij zal van Zichzelf niet spreken, maar zo wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, en de toekomstige dingen zal Hij u bekend maken.'* Joh. 16: 13.

Maar al heeft de Heere ons de toekomst in verborgenheden geopenbaard, Hij heeft ze ons toch geopenbaard. Daarom mogen we hier het Schriftwoord niet gebruiken, hoewel het vaak gebeurt: *'De verborgen dingen zijn voor de Heere onze God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen.'* Deut. 29: 29. Want dit geldt van dingen, die God in Zijn Wezen en raad heeft gehouden. Dit zijn de 'curieuze vragen', waarvan onze Belijdenis zegt, *dat we ze niet mogen trachten op te lossen.* Dordtse Leerregelen, Hoofdstuk I, par. XII. 4.

Zo is het niet met ons onderwerp. Hierover spreekt de Heere in Zijn Woord, nee niet hier en daar in een duistere tekst, of zelfs niet alleen in visioenen. Integendeel, door historieschrijvers en profeten, door Psalmisten en dichters, door Evangelisten en apostelen, ja door de Heere Jezus Zelf, en dat in een organisch verband met het gehele Woord van God, wordt dit onderwerp aan de orde gesteld. En over dat gehele Woord Gods zegt Jezus: *'Onderzoekt de Schriften, want gij meent in dezelve het eeuwige*

leven te hebben, en die zijn het, die van Mij getuigen.' Joh. 5: 39. Dus is het niet alleen een vergunning, maar een *bevel* van onze Koning, om ook dat deel van de Heilige Schrift te onderzoeken, dat handelt over de laatste dingen.

In het daareven aangehaalde artikel 5 van onze Belijdenis wordt zelfs in de slotzin de gehele inhoud van de Schrift samengevat onder het profetisch aspect: 'dat de dingen, die daar voorzegd zijn, geschieden'. Let wel, niet: geschied zijn, maar: *geschieden*; waarin *de vervulde én nog onvervulde profetieën* samengenomen worden. De Belijdenis geeft hier blijk het karakter van de Godsopenbaring recht te verstaan. Doet ook zo de Apostel Petrus niet, als hij de gelovigen in de verstrooiing vermaant: '*En we hebben het profetische Woord dat zeer vast is, en gij doet wel, dat ge daarop acht hebt, als op een licht, schijnende in een duistere plaats, totdat de Dag aanlichte, en de morgenster opga in uw harten.*' 2 Petrus 1: 19.

Natuurlijk doelt de apostel op het Oude Testament. Maar we mogen thans dit woord laten gelden van de hele Heilige Schrift. Zelfs moeten we het zien in het licht van vers 16, waar hij de openbaring van God in Jezus Christus, de levende Inhoud van de Schrift, plaatst in ditzelfde profetische aspect: '*Want we zijn geen kunstig verdichte fabelen nagevolgd, als we u bekend gemaakt hebben de kracht en toekomst van onze Heere Jezus Christus, maar we zijn aanschouwers geweest van Zijn majesteit.*' 2 Petrus 1: 16. We zouden van de toekomst niets weten, wil Petrus zeggen, als we niet hadden ontvangen het Woord van de profetie. Zelfs bij een bevinding zoals we hadden op de berg der verheerlijking. Matth. 17: 1-9. Maar we hebben het profetische Woord, dat 'veel vaster is.' En in het licht daarvan hebben we ook de Christus leren zien en verstaan.

Door 'de duistere plaats,' dat is deze wereld zonder het licht van de Godsopenbaring, reizen we als pelgrims naar het heilige land van onze bestemming, met de lamp van Gods Woord voor onze voet, nauwkeurig acht gevende op '*de gangen der eeuw, die zijn Zijne,*' Hab. 3: 6. 21 we wachten naar de morgenster, die ons de opgang van de gulden zon als nabij zijnde voorspelt, naar de Dag van Christus, de volheerlijke verwerkelijking van de profetie.

Bijzondere aandacht verdient het woord, dat de apostel aan dit vermaan toevoegt: '*Dit eerst wetende, dat geen profetie van de Schrift is van eigen uitlegging; want de profetie is voortijds niet voortgebracht door de wil eens mensen, maar de heilige mannen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.*' 2 Petrus 1: 20-21. De apostel wil zeggen: dat moet eerst bij ons vaststaan. Het staat wel vast, zo vast als God Zelf; maar het moet ook voor ons zielsbesef vaststaan. We moeten ons op dit dilemma bezinnen: óf de profetie van de Schrift is uit de mens opgekomen, en dan mogen we haar als iets zeer interessants beschouwen, ze is dan niet voor ons de komende werkelijkheid; óf ze is van God, en dan hebben we in haar het enige betrouwbare toekomstbeeld.¹

Voor ons onderwerp is dit standpunt zó gewichtig, dat het er mee staat of valt. Immers, we mogen elkaar niet bezig houden met allerlei speculatieve toekomstgedachten. Wie weet de toekomst dan God alleen? Maar daartegenover heeft de Kerk des Heeren de roeping, om '*al de raad Gods te verkondigen,*' Hand. 20: 27, in haar samenkomsten, maar ook aan de wereld. En daarom legden we vooraf zulk een nadruk op *het Schriftuurlijke van deze eschatologische studie.*

¹ Hier hebben wij het principiële onderscheid tussen de evolutionistische en revelationistische Bijbelbeschouwing, dat vooral de laatste tijd al meer het Schriftvraagstuk en daarmee alle andere vraagstukken gaat beheersen.

2. De vastheid van de Profetie

Van de vele besliste uitspraken van de Schrift, waarin ze getuigenis geeft aangaande de vastheid van haar eigen voorzeggingen, willen we een viertal afzonderlijk vermelden. In Deuteronomium 18: 21-22 waarschuwt de Heere door de van hen heengaande Mozes, Zijn Israël voor de valse profeten, die wel in Zijn Naam optreden, maar niet door Hem gezonden zijn, en aan wie Hij daarom Zijn bevestiging onthoudt. *'Zo gij dan in uw hart zou mogen zeggen, hoe zullen we het woord kennen, dat de Heere niet gesproken heeft? Wanneer die profeet in de Naam des Heeren zal hebben gesproken, en dat woord geschiedt niet, en komt niet; dat is het woord, dat de Heere niet gesproken heeft; door trotsheid heeft de profeet dat gesproken; gij zult voor hem niet vrezzen.'* Uit het al of niet vervuld worden van de profetie zal haar Goddelijke of menselijke oorsprong blijken.

In Jeremia 28: 7-9 lezen we het antwoord van de profeet op de leugenrede van de valse profeet Hananja, 1-4, waarin hij Juda binnen twee jaar volkomen bevrijding van Babels juk beloofde. *'Maar hoor nu dit, dat ik spreek, voor uw oren en voor de oren des gansen volks: de profeten, die vóór mij en vóór u vanouds geweest zijn, die hebben tegen veel landen en tegen grote koninkrijken geprofeteerd van krijg en van kwaad, en van pestilentie. De profeet, die geprofeteerd zal hebben van vrede, als het woord van die profeet komt, dan zal die profeet bekend worden, dat de Heere hem in der waarheid gezonden heeft.'*

Hoe spreekt ook hier het Goddelijk karakter van de profetie. En hoe majesteitelijk eenvoudig is het laatste vers van dit hoofdstuk: *'Alzo stierf de profeet Hananja in datzelfde jaar, in de zevende maand.'* Alsof de heilige schrijver zeggen wil: of de Heere ook getoond heeft, dat het woord van deze man, zo begeerlijk voor het zich niet onder de oordelen Gods verootmoedigende Israël, niet van Hem was! Daarentegen, hoe getrouw is Jeremia's woord vervuld. Geen wonder, het was immers Goddelijke profetie!

Welk een autoriteit ligt er ook in Ezech. 33: 33. De profeet staat in het midden van Juda's ballingen aan de rivier Chebar. Ze hebben de schoonheid van zijn rede geprezen. Ze wekten elkander op, om toch mee te gaan en te horen, wat de profeet hun weer zal te zeggen hebben: *'Komt toch en hoort, wat het woord zij, dat van de Heere voortkomt!'* Zie, daar zitten ze met devotie onder zijn gehoor. *'Ze maken liefkozingen met hun mond. Maar hun hart wandelt de gierigheid na.'* Laten ze echter niet menen, daarmee van de boodschap van God af te zijn! Als uit de eigen mond van de Heere spreekt de Godsman het uit: *'Maar als dat komt* (n.l. het woord van de profetie) *- zie het zal komen! - dan zullen ze weten, dat er een profeet in het midden van hen geweest is.'* Eén van beiden: dit woord is een woord van grenzeloze verwaandheid, of het is een krachtig getuigenis voor het Goddelijk karakter van de profetie.²

Nog verder gaat Amos 3: 7: *'Gewis, de Heere HEERE zal geen ding doen, tenzij Hij Zijn verborgenheid aan Zijn knechten de profeten geopenbaard hebbe.'* Hier zegt toch de profeet niets minder dan dit: God zendt geen gerichten, of Hij laat ze eerst door Zijn profeten aankondigen, opdat ze het volk waarschuwen en het zich tot Hem wende met boete en bekering. Maar als de profeet dan in de Naam van de Heere de gerichten heeft voorzegd, gemengd ook met beloften van toekomstige zegen, waartoe, hoe het ook ga, de Heere Zelf Zijn volk nog brengen zal, dan zal dat woord ook zeker worden vervuld.³

Daaruit is het dan ook alleen te verklaren, dat de profeten algehele onderwerping aan

² Verg. 3: 1-15

³ J. v. Andel, "De kleine profeten", blz. 106-107.

hun boodschap vragen: *'Alzo zegt de Heere.'* *'Hoort het Woord, dat de Heere tegen ulieden spreekt, gij kinderen Israëls.'* Deut. 13: 11, 17: 4, 19: 20, 27: 9, 32: 1; Richt. 5: 3; Ps. 49: 2; Jes. 1: 2, 7: 13, 21: 20, 28: 22, 33: 13, 47: 8, 51: 21; Jer. 5: 21, 7: 27, 18: 1, 20: 8, 21: 1, 8, 14, 23: 1-2; Ezech. 3: 16, 5: 5, 7: 1, 11: 16, 12: 1, 13: 1 enz. Zij leven in het dadelijk besef, dat de Heere door hen spreekt. De profeet als zodanig is zich bewust, krachtens een Goddelijke roeping, die hij als zodanig onderscheiden kan en die met overweldigende kracht tot hem gekomen is, orgaan van de Goddelijke openbaring te zijn, ook doordat hij toegerust wordt met de hem verlichtende Geest van God. Dientengevolge weet de profeet, dat het door hem verkondigde woord een woord van God is, dat objectieve werkelijkheid heeft. Krachtens deze ondervinding weet de profeet, dat ook het woord, in zijn mond gelegd, blijken zal in zich te dragen de kracht van de levende God. Het is werkzaam als de graankorrel, terwijl het woord van de valse profeten stro is. Het werkt met onweerstaanbaar geweld, zoals een vuur en een hamer, die rotsen vergruist, Jer. 23: 28. Het is een woord, dat onder alle omstandigheden zijn realiteit handhaaft, niet ledig tot Jehovah wederkeert, maar volbrengt, wat Hem behaagt, en uitwerkt hetgeen, waartoe Hij het zendt, Jes. 55: 11. Daarom wordt de profeet als verkondiger van dit woord ook geroepen tot Goddelijke daden; hij is (Jer. 1: 10) *'gezet over volken en koninkrijken, om uit te roeien en te vernielen, om te verderven en te verwoesten, om op te bouwen en te planten.'*⁴ Behartigenswaardig is ook Oehlers woord: 'Wij moeten geen theorie van de profeten samenstellen, die buiten het Oude Testament omgaat, maar we moeten de profeten zelf aangaande deze zaak horen.'⁵

Uit dit alles volgt:

1. *Het geheel enige karakter van het profetisch Woord.* De profetieën van de Bijbel zijn principiëel⁶ onderscheiden van de mantiek van de heidense waarzeggers. Niet naast, maar tegenover deze stonden de profeten. Ook komen we er niet, door, zoals de moderne kritiek doet, het optreden van Israëls profeten uit nationalistische tendensen te verklaren. Met name heeft ze daarom de eschatologische gedachten, waaraan hun voorzeggingen zo rijk zijn, lange tijd voor onecht verklaard. Let wel, niet als onecht bewezen. Trouwens dat geldt van al haar hypothesen. Deze berusten niet op wetenschappelijk onderzoek, maar op de vooringenomenheid tegen de leer van de Goddelijke inspiratie van de Bijbel.⁷ Het is treffend te zien hoe haar eerst zo hooggeroemde resultaten door haar eigen leerlingen op zulk een wijze werden bestreden, dat ze als niet langer houdbaar moesten worden losgelaten.

In ons land was het niemand minder dan de eerst zo vurige vereerder van de school van Wellhausen, Prof. Eerdmans te Leiden, die weer aanzienlijke stukken van het Mozaïsche fundament in eer herstelde.⁸ En in betrekking tot de eschatologie van het

⁴ Oehler, 'Theologie v.h. O.T.' blz. 763-766.

⁵ Verg. ook Tholuck, 'Die Profeten und ihre Weissagungen,' 2e Ausg. 1861.

⁶ Hier hebben we een groot verschil met de Ethische Schriftbeschouwing, die alleen een gradueel onderscheid aanneemt, in navolging van Schleiermacher en zijn school; zie H. Bavinck, 'Theol. v. Chantepie de la Saussaye,' blz. 35 v.; 'Gunning en Saussaye, het ethisch beginsel,' 21 v.; 'Ger. Dogm.,' Deel I, hoofdstuk II, par. 10b.

⁷ 'Is de nieuw kritiek wetenschappelijk?' R. D. Wilson, met een woord vooraf van Prof. A. Noordt zij. Dr. James Orr, 'Het O.T. beschouwd in betrekking tot de Nieuw Critiek,' bewerkt door Dr. J.C. de Moor, blz. 40-85 en 138-147. Zie voor het critische standpunt Paul Volz, 'Die vorexilische Jahweprofetie und der Messias,' Göttingen 1897.

⁸ We verwijzen hier naar zijn nieuwste Pentateuch-analyse; verg. de artn. van Prof. G.Ch. Aalders in het *Ger. Theol. Tijdschr.*, 14e jaarg., blz. 121 v. en 15e jaarg., blz. 4 v.

Oude Testament zijn vooral te noemen H. Gunkel,⁹ H. Gressmann¹⁰ en Ed. König¹¹. Zij hebben er veel toe bijgedragen, dat de profetische eschatologie weer werd gewaardeerd als een geheel enig verschijnsel, ongeacht of men haar uit een Goddelijke of menselijke factor verklaarde. Dit is voor ons onderwerp van groot gewicht. Immers is deze profetische eschatologie de ontsluiting van de Goddelijke heilsraad en openbaart het einddoel, waarop heel de Godsopenbaring is gericht, waarop ook de roeping van Israël doelt. Het Godsrijk, dat in Israël voorlopig en schaduwachtig, en daarom gebrekkig wordt gerealiseerd, zal in de toekomst in volle werkelijkheid op volmaakte wijze geopenbaard worden. De macht van het boze zal worden gebroken, en Gods glorie zal in zijn werken weder luisterrijk uitstralen. Dat zal het werk zijn van de Messias, Die onder het Nieuw Verbond in de Persoon van onze Heere Jezus Christus verschenen is.¹²

Hoe getuigt de Heere in Jes. 41: 21-29 Zelf van het enige karakter van de profetie. Als uitdagend treedt Hij in het midden van de volkeren, en roept hun leidlieden, koningen, priesters, wijzen en waarzeggers toe: *'Brengt ulieder twistzaak (uw talloze conflicten) voor, zegt de Heere; brengt uw vaste bewijsredenen bij, zegt de Koning van Jakob. Laat hen (n.l. die zich voor zieners uitgeven) voortbrengen en ons verkondigen de dingen, die gebeuren zullen; verkondigt die vorige dingen, welke die geweest zijn, opdat we het ter harte nemen, en het einde daarvan weten; of doet ons de toekomstige dingen horen. Verkondigt dingen, die hierna komen zullen, opdat we weten, dat gij goden zijt Wie heeft wat verkondigd, van den beginne aan, dat we het weten mogen, of van tevoren, dat we zeggen mogen: hij is rechtvaardig; maar er is niemand, die het horen doet, ook niemand, die ulieder woorden hoort. Ik de Eerste zeg tot Sion: Zie, zie ze daar! en tot Jeruzalem: Ik zal een blijde boodschapper geven; want Ik zag toe, maar er was niemand; zelfs onder deze, maar er was geen raadgever, dat Ik hen zou vragen, en ze Mij antwoord zouden geven. Ziet, ze zijn allemaal ijdelheid; hun werken zijn een nietig ding, hun gegoten beelden zijn wind, en een ijdel ding.'*

En dan volgt in hoofdstuk 42 die blijde boodschap van de toekomstige verlossing in de Messias: *'Ik heb Mijn Geest op Hem gegeven, Hij zal het recht de heidenen voortbrengen. Hij zal niet verbroken worden, totdat Hij het recht op aarde zal hebben besteld; en de eilanden zullen naar Zijn leer wachten. Ziet de voorgaande dingen zijn gekomen, en nieuw dingen verkondig Ik, eer dat ze uitspruiten, doe Ik ulieden die horen.'* Ja, in vers 13 zien we de Heere Zelf uittrekken als een held, als een krijgsman, om Zijn eigen profetie tot volkomen vervulling te brengen. In Hem Zelf ligt die vervulling gewaarborgd!

De profetie hield zich niet alleen bezig met de onmiddellijke tijdelijke gevolgen van het gedrag van het volk. Haar hoogste belang was het Koninkrijk van God, en haar oog was altijd gericht op de eindelijke overwinning van dat Rijk. Welke beloften, welke hoop ze ook gaf, altijd hadden ze weer betrekking op dit einddoel. Daarom kon ze uit de aard van de zaak de toekomst niet verwaarlozen. Ze moest dienaangaande voorspellingen doen, die voortvloeiden uit de eigenaardige behoeften van haar tijd, maar slechts weinig waarde zouden gehad hebben, indien ze niet dan berekeningen van de profeet waren. Hun ganse waarde bestaat daarin, dat ze het zegel dragen van waarlijk Goddelijke openbaring. Dit is het eenvoudige en duidelijke antwoord aan

⁹ 'Zum relig. geschichtl. verständnis des N.T.'

¹⁰ 'Der Ursprung der Isr. Jüd. Eschatologie.'

¹¹ 'Das alttest. Profetenthum und die moderne Geschichtsforschung.' Verg. ook Prof. J. Ridderbos, 'De Messiaanse heilsbelofte en de nieuwere ontdekkingen.'

¹² G.Ch. Aalders, 'De Profeten des O. Verbonds,' blz. 139-140.

hen, die het voorzeggende element der Bijbelse profetie betwisten met de bewering, dat zulk een beschouwing de profetie op één lijn zet met de waarzeggerij. Dit is volstrekt niet het geval. Voorspelling wordt nooit gegeven als een wonder op zichzelf, maar altijd in verband en met betrekking op het Koninkrijk van God.¹³ Waarzeggerij daarentegen heeft geen zedelijke wortel en dient geen hoger doel, maar is het resultaat van een enkel nieuwsgierig speuren naar de toekomst, en sluit het gebruik van bijgelovige en over 't algemeen onredelijke middelen in, om daardoor haar doel te bereiken. Haar voornaamste betekenis is de getuigenis, welke ze geeft aan de onuitroeibare dorst van het hart van de mens naar enige openbaring aangaande God en de toekomst.¹⁴

Zelfs één van de felste tegenstanders van de leer van de inspiratie van de Bijbel heeft dit geheel enige van de profetie van de Heilige Schrift moeten toegeven. Het is bekend, dat Kuenen zijn afkeer daarvan openlijk aldus durfde uiten: 'Het is mijn doel, aan de Israëlitische profeten de kroon te ontnemen, die een later geslacht hun op de slapen had gedrukt, hen te ontdoen van de bovennatuurlijke glans, waarmede ze schitterden.'¹⁵ Maar deze grote Oud-Testamenticus moest nochtans getuigen: 'Ja, waarlijk, *de Israëlitische profet is een enig verschijnsel in de geschiedenis*.'¹⁶

Ook het woord van Cornill is een vermelding waard: 'De geschiedenis van de ganse mensheid heeft niets voortgebracht, dat zich ook slechts van verre met de profetie in Israël zou laten vergelijken.'¹⁷ En hoe versterkend voor ons geloof is de erkenning van de grote doorvorsers van de Oud Testamentische geschiedenis A. Jeremias: 'De eigenlijke Jahwe-religie rust naar mijn mening zowel wat de Godsverering als wat de heilsverwachting betreft op een religieuze nieuw schepping, waarvoor de vergelijkende godsdienstwetenschap in de diepste grond niets ter verklaring aanvoeren kan.'¹⁸ En voor ons, die het organisch verband van het Oude en Nieuwe Testament erkennen, gelden deze uitspraken evenzeer de profetie van het Nieuwe Testament, die de sluitsteen is van die van het Oude en Nieuwe Testament, en ze dringen ons, met steeds dieper eerbied te luisteren naar het apostolisch vermaan: '*En gij doet wel, dat ge daarop acht hebt, als op een licht, schijnende in een duistere plaats, totdat de Dag aanlichte en de morgenster opga in uw harten*.'¹⁹

2. Volgt uit dit standpunt *de zekerheid der vervulling van het profetische Woord*. Wanneer we dit Goddelijke karakter van de Bijbelse profetie niet erkennen, kunnen we eigenlijk niets zekers omtrent de toekomst van mensheid en wereld, alzo van het Koninkrijk van God weten. Het is dan ook onverklaarbaar, hoe geleerde, maar helaas meer voor de wetenschap dan voor Gods Woord zwichtende theologen enerzijds dit Goddelijk karakter van de profetie kunnen ontkennen en tegelijkertijd een werk schrijven over de laatste dingen.

Als een voorbeeld daarvan noemen we P. Althaus, wiens 'Die letzten Dinge' nog al beroemd is, gezien het feit, dat de eerste druk verscheen in 1922, de tweede in 1924, terwijl reeds weer in 1926 een derde druk nodig was. Vooral in deze laatste uitgave heeft de schrijver gemeend, zich radicaal te moeten losmaken van wat hij noemt 'het Biblicisme.' Hoewel hij zelf zegt, 'dat juist in de Eschatologie de methodische

¹³ Verg. Kautzsch, 'Die bleibende bedeutung des A. T.,' blz. 31.

¹⁴ James Orr, a. b. blz. 320.

¹⁵ Kuenen, 'De profeten en de profetie onder Israël, II' 370.

¹⁶ Idem blz. 368. Opmerkelijk, dat K. hier zelf cursiveert.

¹⁷ 'Der Israëlitische Profetismus,' s. 175 v.

¹⁸ *Theol. Litt. blatt*, 1913, kol. 553.

¹⁹ Verg. het bovengenoemde. Werk van Prof. Aalders, blz. 255-260.

onzekerheid groot is,' en 'dat het eschatologische leerstuk dan weinig waarde heeft,' 'dat onder deze willekeur en onzekerheid ook de plaats, die men in prediking en voordracht geeft aan de praktische bespreking van de christelijke hoop, lijdt'; en 'dat het er bij de systematische behandeling van de laatste dingen geheel en al op aankomt, de theologische kennis zo methodisch-streng als mogelijk is te verkrijgen,' geeft hij de enige objectieve kenbron, de Bijbel als het geïnspireerde Woord van God, prijs, om die te verwisselen met de subjectivistische: 'de dadelijke Christus-ervaring, waarmee God onze ziel overreedt en vasthoudt.'²⁰

Hij rechtvaardigt dit standpunt met een uitdrukking van M. Kähler: 'De onmiskenbare overeenkomst van de aanschouwingsvormen in de Nieuw Testamentische profetie met die van de Oude Testamentische en die van de oud-Joodse Theologie verbiedt ons juist op bijzonder duidelijke wijze, in de eschatologie het standpunt te aanvaarden van degenen, die het gezag van de Heilige Schrift onvoorwaardelijk erkennen.'²¹ We zien daarin juist een bewijs van beider herkomst van de Auctor primarius, de Heilige Geest, maar voor veel nieuwere theologen is dit een zo sterk op de voorgrond treden van de menselijke factor, dat het hun al moeilijker wordt, in de Schrift het Woord van God te erkennen. Begrijpelijkerwijze huiveren deze mannen toch voor de consequentie van hun eigen standpunt, én voor zichzelf én voor hun volgelingen. Vandaar dat Althaus zich zo inspant, om dit subjectivisme met schoonklinkende leuzen te verdedigen; maar daarmee maakt hij het niet beter. Eigenlijk plaatst hij Christus tussen de profeten en apostelen in: de Christus van de ervaring is onze autoriteit, en aan Hem hebben we hun woorden te toetsen. De Christuservaring is voor hem de 'enige en ware objectiviteit.'²² Geen wonder dat Fr. Traub hem er ernstig op wijst, 'onbewust en onbedoeld af te hangen van Ritschl.'²³

Het bedroeft ons van bladzijde tot bladzijde, dat een zo vaardig theoloog zich eigenlijk in dienst stelt van de ondermijning van het gezag van de Heilige Schrift. Steeds verder verwijderd hij zich van de organische samenhang van de geschiedenis en profetie van het Godsrijk. Het sterkst komt dit uit in het derde hoofdstuk, waarvan we het volgende aanhalen: 'Het is ons onmogelijk geworden, met het oude Biblicisme de geschiedenis van het mensdom van de zondeval af tot op de antichrist als steeds voortschrijdende ontarding op te vatten.' En verder: 'de theologische erkenning van de heilsgeschiedenis betekent bij ons niet meer het zich laten gelden inzicht in de godsdienstige en zedelijke ontwikkelingsgang van de mensheid, niet meer het begrip, dat de beweging van de geschiedenis ook in de verhouding van God tot de mensheid doorgaans een voortschrijden beduidt, naar een crisis of naar een hoogte, en dat in zulk een voortschrijden de eigenlijke zin van de geschiedenis zou liggen. Daartegenover begrenzen we het begrip van de heilsgeschiedenis en van het voortschrijden streng met het oog op de samenhang van de geschiedenis, waarin de openbaring van God in Christus voorbereid en gewerkt wordt. Daarmede is het onderscheid tussen de onkritische en kritisch-begrensdde beschouwing van de heilsgeschiedenis uitgesproken.

²⁰ 'Die letzten Dinge,' s. 1-9.

²¹ 'Wissenschaft der Christl. Lehre,' par. 516 en 531. Nochtans is Kähler hem niet radicaal genoeg; in hoofdstuk 3 van diens werk meent hij 'Biblicisme' te ontdekken. Het schijnt wel, of dit voor veel nieuwere theologen de bacil van een besmettelijke ziekte is!! Intussen merken we hier op, dat we in geen geval 'Biblicisten' willen heten; dat zou betekenen, dat we de Bijbel tot voorwerp van geloof en theologie hadden gemaakt, terwijl deze voor ons niet meer, maar ook niet minder is, dan het middel, waardoor de Heilige Geest ons God en Christus en het Koninkrijk der hemelen leert kennen. Waarin echter met beslistheid is uitgesproken, dat alle z.g. kennis daarvan buiten of boven de Bijbel niet de minste grond of waarborg bezit.

²² 'Die Christl. Lehre von der Rechtfertigung und Versöhnung,' 1882, 1883.

²³ F. Traub, 'Glaube und Geschichte,' 1926, s. 9.

De theologie van de heilsgeschiedenis moet zich losmaken uit de boeien van een geschiedenis-wijsbegeerte, die zich ten onrechte de Bijbelse noemt.

In al het gezegde zijn duidelijke gevolgtrekkingen voor de Eschatologie gegeven. Het Chiliasme beantwoordt aan het Paradijs aan het begin van de geschiedenis, en aan het Rijk van God op aarde aan het einde.

Was het Paradijs een historische mogelijkheid, dan is het Duizendjarige rijk dit ook.²⁴

De opvatting van de geschiedenis van de oorsprong, de 'Urgeschiede', en de Eschatologie bepalen zich dan ook van weerszijden. Is de 'Urgeschiede', waarin we allen onze herkomst vinden, niet gelijk te stellen met de tijdsaanvang van onze geschiedenis, dan ook de voleinding van de geschiedenis niet met haar einde. Wanneer de Theologie geen belang heeft bij de historische begintoestand, zal ze het dan wel hebben bij de historische eindtoestand?²⁵ Van Daniël zegt hij: 'Het is niet een in de Babylonische ballingschap ontstaan profetisch boek, maar werd vervaardigd in 165 ongeveer, in de tijd van de Makkabese oorlogen, een troostwoord voor het verdrukte volk in de vorm van een openbaring onder het pseudoniem van Daniël. We hebben niet te doen met een over komende eeuwen heenziende profetie, maar met een woord, dat zelf 'laatste' woord voor het 'laatste' geslacht wil zijn, omdat het de tegenwoordige nood als eindgeschiedenis leert aanzien.' En van de Openbaring van Johannes: 'In ieder geval wil de Apocalyps niet een schets geven van toekomstige verwickelingen tussen de wereldmacht en het Godsrijk, maar ze spreekt voor het ogenblik.' En dan verder: 'De betekenis van de beide boeken ligt alzo niet daar, waar de oudere Eschatologie ze zoekt. Ze is voor *alles* historische aanduiding.'²⁶

Na deze citaten vragen we nog eens: hoe is het mogelijk, dat iemand, die zó het fundament eerst met eigen handen afbreekt, een boek kan schrijven over de toekomst. Welke objectieve zekerheid kan hij aanwijzen voor zijn beschouwingen? Wanneer we de rotsbodem van het Woord van God verlaten, houden we niets over dan het moeras, waarin we tenslotte moeten verzinken.

Er wordt tegenwoordig veel geschreven over Blumhardt, vader en zoon.²⁷ En zeker ligt er in het getuigenis van deze beide bezielende predikers een blijvende waarde. Maar we moeten ons ook hier houden aan het apostolisch vermaan: '*Beproeft de geesten, of ze uit God zijn.*' 1 Joh. 4: 1 En dan ontga het ons niet, hoezeer de zoon van de vader verschilt, al heeft hij ook iets van de profetische geest van die terecht als een 'gezalft van de Allerhoogste' geëerde vader. Vooral in de latere periode van zijn leven, in het bijzonder in de jaren 1896-99, had er een algehele verandering plaats in zijn gehele denken, met name in zijn eschatologische beschouwingen.²⁸ Van het komende Koninkrijk van God werd zijn blik gericht op het gekomene. Het is in deze wereld. En het moet komen tot overwinning. Waardoor? Door de gelovigen. Naarmate ze het beleven, zal het geopenbaard worden in heerlijkheid. En dat op alle levensterreinen, en in alle aardse verhoudingen. 'Zou God alleen in de Kerk Zijn werk doen? Zou ook niet het wereldgebeuren onder Zijn leiding staan? Zou ook niet de kennis van de natuurwetenschap met haar verrassende vondsten openbaring van God zijn? Zouden ook niet de uitvindingen, welke het verkeer van de volkeren en het leven

²⁴ Voor welk een consequentie plaatst Althaus hier allen, die de H. S. erkennen als enig richtsnoer: de Schrift spreekt van het Paradijs en de 1000-jarige Christusregering op dezelfde wijze, als van historische werkelijkheden, het één *gebeurd*, het andere *nog te gebeuren*. Erkent men dus het één als zodanig, moet men ook het andere daarvoor erkennen. A. kan het Paradijs niet meer als historisch aanvaarden, *daarom* ook niet het 1000-jarig rijk.

²⁵ Als boven, blz. 95-96.

²⁶ Idem, blz. 97-100.

²⁷ 'De strijd om het Godsrijk bij Blumhardt, vader en zoon,' J.J. Buskes Jr en J. Th. Meyer.

²⁸ Voorwoord v. Eugen Jäckh: 'Blumhardt, vom Reich Gottes,' s. 7.

van de mensheid dienen, geschenken van Zijn hand zijn? Het is dit grote vooruitstreven van de zoon Blumhardt, zijn vader voorbij, dat hij de toekomstgedachten van de vader met de ontwikkelingsgedachten van onze tijd verbonden heeft. Dat maakte het hem mogelijk, in de geschiedenis van de tegenwoordige tijd de voetstappen van de levende God en de voortekenen van de komende Heiland te zien.²⁹

Hoever deze verandering gaat, willen we laten zien uit twee citaten: 'Eer het einde komt, is met de wereld niets aan te vangen. Daarom scheldt niet op de wereld. Ze kan niet. Voorlopig kunnen we in de wereld slechts dauwdroppen zijn, waarmede ze een weinig schittert, en kunnen we aan de wereld het Evangelie prediken: Jezus is uw Heiland! Geloof nooit, dat we de wereld bekeren vóór de Dag van Jezus Christus. We prediken aan de wereld, omdat overal hongerende zielen zijn; maar dat daardoor de wereld reeds overwonnen zal worden, geloven we niet. We moeten haar slechts tot ons laten naderen en haar op het hart dragen en haar aan de liefde van God aanbevelen. Volhardt in deze liefde van God, en weest vast tot aan het einde! Dan eerst komt de macht van Jezus Christus over de volkeren, tot de massa van de mensen. Wat het Christendom en het Evangelie niet vermochten, dat treedt dan in, n.l. het gericht. Zonder gericht werd ook in de tijd van het Evangelie niemand gerechtvaardigd en behouden. Evenmin kan de menigte van de mensen aan het einde gered worden zonder het gericht, dat de Zoon des mensen brengt, als Hij komt. In dit eindgericht zal veel vallen, dat we thans nog voor recht en goed houden, maar dat slechts tijdelijk door God geduld wordt. Vóór dit gericht mogen we ten opzichte van de vernieuwing van de mensheid in 't geheel niets verwachten. Daarom moeten we ook niet versagen, wanneer in de tegenwoordige tijd de wereld nog onaandoenlijk blijft en het geloof slechts verborgen kan doorworstelen. De wereld is daarom niet voor altijd verloren. Zij wacht op de laatste openbaring van Jezus Christus, waarin Hij Zich betonen zal de Koning der koningen . . . We moeten het ons laten welgevalen, dat we thans geen dag van de Zoon des mensen zien. Het is de tijd nog niet, de Dag van de Zoon des mensen te zien. Hebt geduld! . . . Dat is ook een wijsheid van het Rijk van God, van de Dag van Christus afstand te doen totdat hij komt.'³⁰

Hier zien we dus het Bijbelse standpunt bij de jonge Blumhardt, zoals dit ook bij de vader leefde. Maar zie nu ook de grote verandering: 'Al onze verwachtingen worden vervuld langs de weg van de ontwikkeling, ook de verwachting van de Toekomst van Jezus Christus. Naar de Schrift schijnt het te gaan bij wijze van een catastrofe. Maar daarmee moet men zeer voorzichtig zijn. Omdat ten tijde van de apostelen iedere gedachte, dat het eenmaal anders kon worden, teloor was gegaan, konden ze de toekomst van Christus niet anders denken dan in de vorm van een grote algehele ineenstorting; ze meenden, wanneer de Heiland komen zal, dat het dan kraken en beven moet in de hemel, op de aarde en onder de aarde.

Wij moeten in betrekking tot wat ze gezegd hebben echter de ervaringen in acht nemen, die men intussen heeft opgedaan. Wanneer God, om zo te zeggen, in de ganse wereld alom zoekt, waar Hij mensen vinden mocht, die Hem trouw konden dienen, zo zien wij: God is zacht. Hij zoekt en zoekt, totdat Hij iets heeft, dat zich kan ontwikkelen. Hoe langzaam is dan nog de verbinding van het Christendom met de wereldontwikkeling gegaan; eerst heden is het allengs zover gekomen, dat de Geest van Jezus Christus aanvangen kan, onder de volken te komen . . . Wie een onmens is, moet er uit. Er zijn niet zeer veel mensen, die weg moeten; een paar satanische koppen kunnen duizenden verderven. Hoe goedmoedig en volgzaam zouden de mensen kunnen zijn, wanneer die onmenselijke weg waren. Menig dorp zou spoedig in orde zijn,

²⁹ Idem, s. 7.

³⁰ 'Blumhardt, vom Reich Gottes,' s. 94-96.

wanneer die twee of drie lui er niet waren. Geheel in stilte kan echter het gericht over de onmenschen beginnen. En dit gericht is de aanvang van het Rijk van God. Het is niet het laatste einde. De volken zullen uit een modderpoel opkomen, het onreine zal van hen verwijderd worden. Dan eerst vangt de beschaving aan. De aarde zal de Heiland toebehoren; met de aarde en met de mensen op aarde zal het dan pas recht goed worden. Dát is de Toekomst van Jezus Christus, de Zoon des mensen.³¹ Hier zien we, wat van de eschatologie over blijft, als men het profetisch Woord verlaat: *niets dan humanisme*.

Zij het enigszins anders genuanceerd, vinden we deze zelfde opvatting omtrent de laatste dingen in het werkje van Dr. P. Stegenga Azn., 'De wederkomst van Christus'. Kunnen we geheel onderschrijven zijn uitspraak: 'Ik zou de stelling durven verdedigen, dat iemands levenspraktijk beheerst wordt door zijn eschatologie, dat iemand is dat, wat hij eschatologisch is,³² overigens komen we telkens voor een principieel verschil te staan. Reeds dadelijk als de schrijver zegt: 'Tot een inzicht in de betekenis en het wezen van de Eschatologie komen we geloof ik alleen langs de weg van persoonlijke geloofservaring. We moeten doormaken de innerlijke restauratie van onze ziel, om dan als bij onweersprekelijke intuïtie te beseffen, dat deze vernieuwing zich ook als een kleed uitbreiden zal over de wereld. Wie innerlijk Gods kracht, het wonder van de bekering, heeft voelen werken, begrijpt, dat van dit machtig innerlijk gebeuren van de mensenziel de Eschatologie de pendant belooft in kosmische zin.³³

Dit uitgangspunt is door en door subjectivistisch. Zeker zullen we alleen tot het rechte beleven van de adventsverwachtingen kunnen komen, als we door een levend geloof aan de wederkomende Christus verbonden zijn. Maar dat is heel wat anders dan dat men het persoonlijk geloofsleven, in plaats van dit te toetsen aan de Schrift, tot kenbron maakt, eigenlijk van de hele Theologie, en hier in het bijzonder van de Eschatologie. Dat *moet* uitlopen op een eschatologie zonder grond. Want wie waarborgt mij, dat ik mij niet bedrieg in mijn verwachtingen? Nee, de kenbron is ook hier alleen de Heilige Schrift. Of ik haar beleef of niet, die Schrift wordt vervuld.

Het kan ons niet verwonderen, al doet het ons ook leed, dat de schrijver, op dit standpunt staande, meer waarde toekent aan de uitspraken van de Nieuwere kritiek, dan aan die van de Schrift zelf: 'Om nu nog iets dichter bij de directe praktische moeilijkheden te komen, waarmee we bij de Eschatologie te strijden hebben, wil ik nog enkele opmerkingen maken omtrent de beide Openbarings- of apocalyptische boeken van de Bijbel, die onderling weer in zo'n nauw verband staan, n.l. het boek Daniël en de Openbaring van Johannes . . . Wat het karakter van deze boeken betreft, moeten we in ogenschouw nemen, dat ze beide behoren tot en een deel vormen van een vrij uitgebreide literatuur, deels zuiver Joods, deels Joods-Christelijk, die haar tijd heeft in een periode van ca. 200 vóór tot ca. 150 na Christus. Ook het boek Daniël dateert zeer waarschijnlijk, althans in de vorm, waarin we het hebben, uit die tijd.³⁴

Daar hebt u weer dat onverantwoordelijke 'zeer waarschijnlijk'. Hypothese op hypothese! En dat is dan alleen 'wetenschappelijk georiënteerd.'³⁵ 'Ziedaar, zó bouwt men voort en legt een *wellicht* ten grondslag, bouwt daarop een *misschien*, daarop wederom *het kan*, en kroont het dan met een *waarschijnlijk*.³⁶ En tenslotte drijft de schrijver de organische inspiratie zover, dat er geheel geen inspiratie meer overblijft:

³¹ Blumhardt, vom Reich Gottes,' s. 99, 100, 102.

³² Blz. 8.

³³ Ook blz. 8.

³⁴ Blz. 13.

³⁵ Blz. 6.

³⁶ Dr. Engelberts, 'De Schepping in zes dagen of tijdperken,' blz. 28-29.

'De schrijvers van de apocalyptische boeken van de Bijbel waren zonder twijfel buitengewone mensen. Niet alleen was hun voorbereiding door Gods Geest bijzonder, ze waren ook wat de bouw van hun persoonlijkheid betrof, van geheel bijzondere aanleg. Ze waren zeer sterk visionair, d. i. Ze hadden de eigenaardigheid, om dikwijls spontaan hun innerlijke ervaringswereld of hun gedachtereeksen te zien geprojecteerd buiten zichzelf in concrete vormen en gestalten. Deze vormen en gestalten waren in het onbewuste of onderbewuste in hun geest aanwezig, en telkens wanneer een sterke ontroering, een sterke verwachting, of geweldige vrees hen aangreep, werden die beelden voor hen geprojecteerd, als zintuiglijk zichtbaar en hoorbaar. Als de apocalyptisi bijvoorbeeld denken aan iets als oordeel, dan zien ze dat voor zich als een vuur; of als ze zich innerlijk realiseren het begrip: verheerlijking, dan zien ze een troon. Deze gave, deze eigenaardigheid liever, om immer in de zichtbare wereld parallellen te zien van de onzichtbare, is zó sterk ontwikkeld, dat ze zelfs hun verwachtingen zien gerealiseerd in hemelse gestalten. zo is volgens Daniël de eindelijke redder Michaël.³⁷

Nu kunnen we wel begrijpen, wat verder de ontwikkeling van de eschatologische gedachten in dit boek zal zijn; God zal het niet zeggen, hoe de laatste dingen zullen zijn, maar de mens: 'Welnu, ik vraag mij af, of de Parousie (wederkomst van Christus) eigenlijk iets anders zal zijn, dan een geweldige schok, waarmee de evolutie van het heelal omhoog buigt.'³⁸

Zo wordt natuurlijk 'het Duizendjarig rijk' 'de eindelijke triomf van de Kerk des Heeren op aarde, vóór de Parousie,' die al zo heerlijk zichtbaar wordt, want 'het Christendom lijkt mij krachtiger dan ooit tevoren. Duizenden, die er jaren geleden niet naar omzagen, beginnen er iets van te gevoelen, dat ze zich misschien hebben vergist. De Zending, al strijdt ze met veel belemmeringen, gaat steeds krachtiger voort. Ja, de winter zal het moeten opgeven, de eeuwige lente komt.' Hoe onzeker klinkt echter tussen al dit 'zekere' deze zin: 'Dat is het blijde vergezicht, dat zich opent voor mijn blik, maar al zou deze beschouwing niet juist zijn, *en ik wil eerlijk bekennen, dat ik in dit opzicht geen gevestigde mening bezit*³⁹ . . . natuurlijk niet als we het profetische Woord naar zijn eigenlijke wezen verloochenen. zo wordt 'de terugkeer van de Joden naar Palestina enerzijds een alle eeuwen door zich openbarende, zeer verklaarbare trek naar hun land'⁴⁰ en anderzijds, wat de verwachting ervan betreft, 'een voorstelling, die vrijwel nergens op schijnt te rusten, dan op verkeerd uitgelegde Oud-Testamentische teksten, maar in het Nieuw Testament nergens grond heeft.'⁴¹

Zo wordt 'de openbaring van de antichrist, de mens der zonde en de daarmee verbonden afval' zo maar naar eigen goedvinden verbogen, wat dan met deze opmerking wordt verdedigd: 'Uit het bovenstaande zal wellicht voldoende blijken, dat het *mij niet juist voorkomt*,⁴² om gelijk het hier en daar wordt voorgesteld, vlak voor de Parousie een bepaalde antichrist te verwachten, een persoonlijkheid, sterker, listiger en groter dan alle valse messiassen en profeten voor hem, die de eindstrijd tegen Christus zal aanbinden en daarbij zal ondergaan. Integendeel, *het lijkt me onjuist*,⁴³ een toeneming van de strijd van de Messiasperiode te verwachten, veeleer

³⁷ Blz. 14-05 en 16.

³⁸ Blz. 59-60.

³⁹ Blz. 86; cursivering van ons.

⁴⁰ Blz. 88.

⁴¹ Blz. 89.

⁴² Wij cursiveren, om te doen uitkomen, hoe men op deze wijze eigen mening boven het Woord van God durft stellen. Verg. 2 Thess. 2 en Openbaring 13, 19, 20.

⁴³ Wij cursiveren.

*geloof ik,*⁴⁴ dat het rijk van Christus steeds machtiger op aarde zich zal openbaren. *Het lijkt me trouwens toe,*⁴⁵ dat Jezus' eigen woorden (Matth. 24: 24 en Mark. 13: 22) tot een verwachten van een bijzondere antichrist, aan het einde van de tijd, absoluut geen aanleiding geven.⁴⁶ En als de schrijver dan vastloopt met zulke duidelijke uitspraken, bijvoorbeeld van de apostel Paulus, die voor geen andere uitlegging vatbaar zijn, dan deinst hij, zoals vele anderen, niet terug voor de consequentie, dat Paulus zich vergist heeft.⁴⁷ In het laatste gedeelte van zijn boek komt hetgeen de schrijver van zijn orthodox geloof heeft overgehouden, te sterk naar boven, dan dat hij het zou kunnen verbergen. Maar we vragen hem, waar het daar beledene aan de Eschatologie van de Bijbel is ontleend, welken waarborg hij heeft, dat *dit* gedeelte objectieve waarheid bevat. Hij zal ons zeker antwoorden: omdat dit mij zo schijnt; maar dit is geen grond. Wij hebben bij deze verhandeling over de Wederkomst van Christus zo breedvoerig stilgestaan, omdat ook hier overduidelijk blijkt, dat we óf de Eschatologie van de Bijbel kinderlijk gelovig moeten aanvaarden, óf geen eschatologie overhouden. Eén van beiden: óf we hebben in de profetie van de Bijbel *revelatie*, openbaring van God, óf ze is *evolutie*, menselijke ontwikkeling; in het laatste geval kan ze ons hoogstens een bewijs zijn van het vurig verlangen in de ziel van de mensheid naar een komend vrederijk, objectieve waarde heeft ze voor ons niet. Niemand kan dan zeggen *'hetgeen geschieden moet na dezen.'* Openb. 4: 2. De christen heeft dan voor zijn toekomstverwachting dezelfde grond als de socialist voor zijn heilstaat, de Boeddhist voor zijn nirwana, de pantheïst voor zijn zelfverlossing, de moralist voor zijn zedelijke volmaaktheid, de romanist voor zijn kerktriomf, namelijk de zandgrond van een grenzeloos subjectivisme. En dat, hoewel hij heeft *'het profetische Woord, dat veel vaster is.'*

Straks zullen de meningen van de mensen daar liggen zoals de verlepte bloemen op onze kerkhoven. *'Maar het Woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.'* Jes. 40: 6-8, 1 Petrus 1: 25.

3. Geen ander gezag.

Wij wensen dus al onze eschatologische beschouwingen te putten uit en zo te doen rusten op de Heilige Schrift. Ze is voor ons de enige en volkomen autoritatieve kenbron. Hier roeren we tevens de telkens weer opduikende kwestie over de laatste grond van ons geloof aan. Het behoeft toch eigenlijk niet meer gezegd te worden, dat Gods Woord gezag heeft in zichzelf, of men het gelooft of niet: eenmaal zal dat gezag voor ieder openbaar worden doordat het Woord in alle delen zal zijn vervuld. Maar om dat gezag te beleven, hebben we de Heilige Geest nodig, Die het geloof in ons hart werkt en versterkt door het Woord, en zo aan hetzelfde getuigenis geeft. Dit getuigenis van de Geest aan het door Hemzelf ingegeven Woord is niet zó te verstaan, dat het Woord gezag *ontvangt* door dit getuigenis, maar dat ons hart daardoor dit bestaande maar door ons nog niet erkende gezag nu met blijde onderwerping gaat eerbiedigen. Ook is het niet zó, dat het Woord gezag voor ons heeft, *voor zover* de Geest er getuigenis aan geeft in ons hart. Het gehele Woord heeft gezag, en de Geest geeft aan het gehele Woord getuigenis, maar daarom is niet in iedere gelovige dit getuigenis even ver en helder doorgedrongen. Men denke aan de apostelen: wat openbaarden ze een onkunde met betrekking tot het Woord. Maar zie nu eens op de Pinksterdag! Had

⁴⁴ Idem.

⁴⁵ Idem.

⁴⁶ Blz. 95.

⁴⁷ Blz. 97-98.

nu het Woord Gods geen gezag, of minder gezag, omdat ze het nog niet genoeg kenden? Natuurlijk niet. Dat gezag was toen hetzelfde: het gebrek lag bij hen. En zo is het voor ons en voor allen: 'En dat Uw Geest mij ware wijsheid leer; mijn oog verlicht, de nevels op doe klaren. Dat mijn ziel de wond'ren zie en eer, die in Uw Wet (en de Nieuwtestamentische gelovige mag hier zingen: Uw Woord) alom zich openbaren.'⁴⁸

De laatste grond voor ons geloof is dus niet het Woord zonder meer: dit leidt tot intellectualisme en dogmatisme; ook niet de Geest zonder meer: dit voert tot subjectivisme en mysticisme. De laatste grond van ons geloof is God Zelf, in Christus, gekend door Geest en Woord. Wie alleen het Woord heeft, mag een geloof hebben, het geloof heeft hij niet.

Zó is de Heilige Schrift voor ons het enig richtsnoer voor geloof en leven.

Maar dan ook *geen ander gezag!*

Terecht leggen we er steeds nadruk op, dat de Heilige Schrift alleen normatief gezag heeft. Ze is onze enige autoriteit, omdat God door haar tot ons spreekt. De profeten stonden met dat Woord in het midden van Israël: 'Tot de Wet en de getuigenis! zo zij niet spreken naar dit Woord, het zal zijn, dat ze geen dageraad zullen hebben.' Jes. 8: 20. Christus Zelf streed eens met dat Woord Zijn geweldige kamp met de duivel: '*Daar staat geschreven.*' Math. 4: 1-11. Voor Zijn jongeren en voor Zijn Kerk van alle tijden bidt Hij van Zijn Vader: '*Heilig ze in Uw waarheid.*' Joh. 17: 17. Als om strijd hebben de apostelen deze Goddelijke autoriteit van de Heilige Schrift geleerd. Niet alleen aan zijn geestelijken zoon Timotheüs, maar ook aan de gelovigen van later eeuwen, draagt Paulus die Schrift op met de verzekering: '*Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing.*' 2 Tim. 3: 16. Het is bekend, hoe men op de Kerkvergaderingen van de eerste eeuwen de gewoonte had, een verhevenheid in het midden te plaatsen en daarop niet zoals later een mens te doen zitten, ze het ook een mens met een kerkelijk staatsiekleed en ambtelijk purper omhangen, maar er de Heilige Schrift op neer te leggen, om daarmee te betuigen, dat God alleen de leiding had, door Zijn Woord. Hoe schromelijk is de Kerk van dat standpunt afgeweken. Hoe spoedig is ze aan haar uitspraken gelijke autoriteit gaan toekennen als aan de Heilige Schrift, wat praktisch hierop neerkomt, dat ze zichzelf meerdere macht gaf dan de Schrift. Want bij een conflict tussen de Schrift en haar uitspraken moest ze natuurlijk triomferen! '*Te vergeefs eren ze Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.*' Matth. 15: 9. Maar de Heere heeft Zijn Woord weer op de kandelaar willen plaatsen. Hij heeft er de Reformatoren van de 16e eeuw toe willen gebruiken. Daar stond Luther op de Rijksdag te Worms in het midden van de wereldlijke en kerkelijke machthebbers. Hoort, daar spreekt de man, die alleen buigt voor de autoriteit van de Heilige Schrift, en zegt, wijzende op zijn boeken, welker herroeping men van hem vorderde: 'Als u mij met de Heilige Schrift van dwaling kunt overtuigen, dan zal ik herroepen. Maar zo niet, - hier sta ik, ik kan niet anders, God helpe mij, Amen.'

En welk een zuiver geluid laat Calvijn horen in zijn Institutie: 'Maar eer ik verder voorttreed, zo zal niet ondienstig zijn, dat ik alhier enige dingen inbreng van de autoriteit en geloofwaardigheid van de Schriftuur, waardoor niet alleen onze gemoederen tot eerbiedigheid daartoe voorbereid, maar ook van alle twijfel verlost mogen worden. Voorts, wanneer 't klaar en blijkbaar is, dat hetgeen, dat ons voorgesteld wordt, Gods Woord is, alsdan is er voorwaar niemand zo vermetel (hetzij dat hij mogelijk van 't gemeen gevoelen en ook van de menselijkheid beroofd zij)

⁴⁸ Ps. 119: 9, ber.

dewelke God, als Hij spreekt, Zijn geloofwaardigheid zou durven ontnemen. Maar aangezien er niet alle dagen Goddelijke antwoorden uit de hemel worden gegeven, en de Schriftuur ook alleen voor de hand is, dewelke door Gods believen tot een eeuwige gedachtenis en behoud van zijn waarheid is bestemd en geheiligd: zo heeft de Schriftuur door geen ander recht volkomen autoriteit en aanzien bij de gelovigen, dan wanneer ze voor vast houden, dat dezelve voortgekomen is uit de hemel, eveneens alsof de levende woorden van God zelf in haar klonken en gehoord werden.⁴⁹

Geen wonder dan ook, dat wij, kinderen van de Reformatie, zozeer van dit beginsel doordrongen zijn! In alle grotere of kleinere handboeken van de Gereformeerde Dogmatiek vinden we in de krachtigste bewoordingen dit absolute gezag van de Heilige Schrift uitgesproken.⁵⁰

Hoe werd nog kortgeleden in de *Heraut* de Roomse Schriftbeschouwing, die zich beroept op Augustinus' woord: 'Ik zou de Schrift niet geloven, wanneer het gezag van de Kerk mij niet bewoog'; bestreden, en daartegenover onze Schriftbeschouwing verdedigd: 'Dit gezag rust in de Schrift zelf en in haar Goddelijk karakter. Het steunt alleen op de ingevang door de Heilige Geest, en de Kerk kan de autoriteit van de Schrift wel belijden, maar niet vaststellen. Het is haar alleen mogelijk, de Schrift als het Woord van God te erkennen, omdat de Schrift het Woord van God is.'⁵¹

Maar als dit dan ons aller overtuiging is, laten we dan ook consequent zijn. Laten we dan niet eerst in de sterkste bewoordingen uitspreken, dat we alleen wensen te buigen voor het gezag van Gods Woord, en dan dadelijk daarna met onze meningen naar dat Woord gaan, en het buigen naar onze mening.

Laat ons dit ook niet doen in betrekking tot ons onderwerp. We wensen een eerbiedige poging te doen, gelijk zovelen vóór ons en ook sommigen met ons, om een heerlijk onderdeel van de Christelijke toekomstverwachting, waarop de aandacht van de gelovigen veel meer moest gevestigd zijn, uit 's Heeren Woord aan te tonen, opdat het in het geloofsleven van de Gemeente weer de plaats verkrijge, welke de Heere wil, dat het zal hebben.

Dit eerst wetende, dat het hier, evenzeer als bijvoorbeeld in de leer van de Middelaar Gods en der mensen; evenzeer als in de leer van het geloof; evenzeer als in de leer van de Sacramenten, van de Verbonden van God met de mens, van de rechtvaardiging van de zondaar voor God, van de heiligmaking, van de Kerk, van hel en hemel, van het eeuwige leven en de eeuwige dood, enz. - óók gaat om waarheden, die de Heilige Schrift, en dus God Zelf ons heeft geopenbaard. Dat we dan de moed hebben, op gevaar af van voor 'onwetenschappelijk,' 'niet op de hoogte van onze tijd,' 'niet te verstaan de mentaliteit van de twintigste eeuw,' 'niet aan te voelen de grote synthese-beweging onzer dagen,' gehouden te worden, het humanisme re trotseren, uit welks wortel die wetenschap opkomt, die zelf 'niet af' zijnde, en uit haar talloze debacle's nog zo weinig geleerd hebbende, zich durft vermeten, kritiek uit te oefenen op de Bijbel, die wél 'af' is, en die duizenden malen op de meest schitterende wijze gerechtvaardigd is, zelfs door het getuigenis van stenen tafelen, die eeuwen lang hebben gerust in de schoot van de aarde, en die - treffende ironie! - door de mannen van de kritiek dikwijls zelf opgegraven wordende, oprijzen uit historische bodem, om de echtheid van de Heilige Schrift te bewijzen.⁵²

Maar laat ons ook de moed hebben, met niet minder beslistheid te staan tegenover het

⁴⁹ Hoofdstuk VII, par. 1.

⁵⁰ Bavinck, Ger. Dogm. I, par. 12B.

⁵¹ Dr. K. Dijk, nr van 11 Dec. 1927.

⁵² We wijzen hier vooral op het waardevolle werk van Dr. M. van Rhijn, 'Het Nieuwe Testament in het licht der nieuwere opgravingen.'

Romanisme, dat helaas in de Kerken van de Reformatie, en dat na vier eeuwen, nog zo sterk is, en dat haar belemmert in het onbevangen uitzicht op het majesteitelijke perspectief van de Heilige Schrift. Wat was de grief van Christus tegen de officiële Joodse godsdienst, zoals Hij die vond bij Zijn eerste komst, inzonderheid bij Israëls leidlieden? Dat ze rondom de Godsopenbaring, die *Hij* hun eigenlijk Zelf gegeven had, 1 Petr. 1: 11 gebouwd hadden de Mischna, d. i. omtuining, de door de Rabbijnen vastgestelde en op de verschillende levensverhoudingen toegepaste verklaring van de Wet van God.⁵³ Deze 'omtuining' had men zó hoog opgetrokken, dat men die openbaring zelf niet meer kon zien: men keek altijd maar tegen die met de Rabbinistische uitspraken beplakte schutting aan! Zó nu kunnen we ook rondom de openbaring van God een 'omtuining' bouwen, en die van onderen tot boven volplakken met allerlei formules en bepalingen, meningen en besluiten, deze op kerkistische en dogmatische, gene op intellectualistische en moralistische, weer anderen op mysticistische en sektarische wijze, - een 'omtuining,' zó hoog, dat we die openbaring zelf niet meer zien kunnen! De Heere beware ons daarvoor, of verlosse ons daarvan, en geve ons in diepe afhankelijkheid van Hem, ook bij dit gedeelte van de ons door Hem geopenbaarde toekomstvisie, alleen te vragen: *Wat zegt de Schrift?*

⁵³ Te vinden in de Talmud. Ie Deel. Jezus doelt op haar Mark. 7: 8, 9.

HOOFDSTUK I

DE CHRISTUSREGERING IN DE OPENBARING VAN JOHANNES

1. De plaats van dit visioen

Natuurlijk nemen we ons uitgangspunt in Openbaring 20. Dat is toch de klassieke tekst voor ons onderwerp. Hoe men ook over het 'Duizendjarig rijk' moge denken, dit staat vast: het is niet uitgedacht door deze of gene theoloog, of door iemand uit de brede scharen van de gelovigen in het algemeen, maar het is ons door het eigen woord van de Heere geopenbaard.

En wel in dat wondere boek, dat de verheerlijkte Christus Zelf, blijkens 1: 1, aan Zijn apostel Johannes op Patmos kwam bekendmaken, en Johannes door de Heilige Geest heeft laten beschrijven, opdat de Gemeente des Heeren tot aan het einde van de dagen daarin, in aansluiting bij de gehele profetie van de Heilige Schrift, een helder licht zou hebben voor haar toekomstverwachting.

Vanzelf moeten we Openbaring 20: 1-6 niet los van het geheel van die Openbaring beschouwen. Dan kunnen we er tenslotte van maken, wat we zelf willen. Nee, het is een onderdeel, maar een zeer belangrijk, van die gebeurtenissen, die aan het einde van deze bedeling zullen geschieden. We kunnen onmogelijk hier weer heel de Openbaring gaan behandelen.⁵⁴ Toch moet een kort overzicht gegeven worden met het oog op de plaats, die de Heere Zelf in de laatste dingen aan de Duizendjarige Christusregering gegeven heeft.

Na de beschrijving van de verschijning van Christus aan Johannes (1: 9-20) volgen de door Christus Zelf gedicteerde Brieven aan de zeven Klein-Aziatische Gemeenten, waarin ook een boodschap van de Koning ligt voor Zijn Kerk van alle volgende eeuwen (2: 1-3: 22). Nu begint de eigenlijke Openbaring. Hoofdstuk 4 toont ons in één overzicht, hoe het wezen zal, wanneer Gods werelddoel volkomen zal zijn verwezenlijkt: een nieuwe mensheid in een geheel verlost en herschapen wereld God eeuwig dienende en verheerlijkende. Dit is Gods plan. Maar wie zal het verwerklijken? In hoofdstuk 5 ligt het antwoord: het Lam wordt waardig bevonden, het boek met de zeven zegelen te openen, d. i. zal het werk van God in deze volkomen volbrengen, op grond van Zijn reeds volbracht verlossingswerk. Van hoofdstuk 6-9: 10 zien we dan, hoe Christus de zeven zegelen opent. Het eerste zegel is echt Evangelisch: in een grote wereldzending biedt Christus nog eenmaal de volkeren het heil en de vrede aan: het witte paard rijdt uit!

Maar als de wereld zich ook op die dringende laatste nodiging niet bekeert, dan zal Hij toch doorgaan naar Zijn heerlijk doel van hoofdstuk 4 en 5, al moet het dan ook zijn door rampen en gerichtten.⁵⁵ Eerst worden achtereenvolgens de zes zegelen ontsloten, waaruit gerichtten, steeds groter van omvang en vreselijker van uitwerking, over de wereld komen om haar wederstand tegen Christus te breken. Het zevende zegel ontsluit zich in zeven bazuinen, en de zevende bazuin in zeven fiolen, schalen, in welke zijn de laatste plagen. Daartussen in geeft Christus aan Johannes visioenen aangaande gebeurtenissen, die gepaard gaan met die gerichtten; zo bijvoorbeeld de verzegeling van de gekenden uit Israël en de opneming van de Gemeente, hoofdstuk 7; de verschijning van Christus met 'het geopende boekje,' 10; de twee getuigen, 11; de tekening in vogelvlucht van de geschiedenis van de Kerk tot op de antichrist, 12;

⁵⁴ 'Wederkomst v. Christus' blz. 145-243.

⁵⁵ Hoezeer men dit kan misverstaan, zien we bijvoorbeeld op droevige wijze bij H. Bakels 'wij ketters,' blz. 111-115.

het optreden van de antichrist en de valse profeet, 13; de blijdschap onder de verlost en de indruk onder de engelen van God, welken indruk ze aan de aarde zoeken mede te delen, 14; de uitbeelding van de wereld-Kerkcombinatie van de laatste tijden, en al wat deze onder de zevende fiool, zie 16, zal hebben door te maken onder de straffende hand van God, Die tenslotte Babel ten val brengt, zodat het niet weer kan opstaan, 17-19: 10. En dan komt Christus Zelf, om de antichrist en de valse profeet te verdoen, en hen te werpen in de poel des vuurs, terwijl hun legers gedood worden door het zwaard, dat uit Zijn mond gaat.

Maar wat zal dan geschieden? we weten, dat de algemene voorstelling van de meeste Gereformeerde dogmatici aan deze wederkomst van Christus onmiddellijk verbindt het laatste oordeel, waarop dan dadelijk volgt de voleinding van de wereld en het eeuwige leven en de eeuwige dood.⁵⁶ Volgens deze voorstelling moest dus nu op de triomfantelijke verschijning van Christus in hoofdstuk 19 volgen het laatste oordeel. Bij 19: 21 zou dan goed aansluiten 20: 11 v.: *'En ik zag een grote witte troon, en Dengene, Die daarop zat, van Wiens aangezicht de aarde en de hemel wegvloten, en geen plaats is voor dezelve gevonden. En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God enz.'* maar dit is niet alzo. De verheerlijkte Christus Zelf heeft er twee profetische taferelen tussen geplaatst, die als zijnde het eigen Woord van de Heere, evenzeer vervuld worden, als wat in hoofdstuk 19 wordt geprofeteerd en in 20: 11 v. Het eerste tafereel is het veel besproken 'Duizendjarig rijk' (v. 1-6), en het andere is het nog weer ontbonden worden van satan, die gedurende het Duizendjarig rijk opgesloten was in de afgrond; hij gaat dan weer uit en vergadert de volken tot de krijg, n.l. dat grote deel van de mensheid, dat zich gedurende de Duizendjarige Christusregering alleen geveinsdelijk aan Hem had onderworpen, en daarom op het eerste teken van zijn eigenlijke koning gereed staat hem te volgen. Ze binden driest de strijd aan tegen de Heere en Zijn heiligen, maar worden door het vuur van de hemel verslonden. *'En de duivel, die hen verleidde, werd geworpen in de poel des vuurs en sulfer, alwaar het beest en de valse profeet zijn, en ze zullen gepijnigd worden dag en nacht tot in alle eeuwigheid'* (7-10).

En eerst daarna komt de algemene opstanding, het laatste oordeel en de louteringsbrand van der wereld. Terwijl Johannes dan tenslotte *'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde ziet; want de eerste hemel en de eerste aarde waren voorbijgegaan'* (21: 1-8). Van 9-22: 5 wordt een onvergelykelijke schilderij gegeven van het Nieuwe Jeruzalem, dat Johannes van de hemel zag nederdalen, de stad van de eeuwige Theocratie. Dan volgt het besluit van de Openbaring, ernstige waarschuwingen en rijke beloften, eindigende met de tedere samenspraak tussen Christus en Zijn Bruid: *'Die deze dingen getuigt, zegt: Ja, Ik kom haastig, Amen. Ja, kom, Heere Jezus!'*

Wanneer we dit nu lezen, zoals de Heere het ons heeft geopenbaard, en niet eerst uitmaken, wat het in geen geval betekenen mag, dan is het toch overduidelijk: deze twee taferelen profeteren *gebeurtenissen* van de eindtijd, die evenzeer zullen geschieden, als de overige profetische visioenen, waar ze tussen staan. Men zal toch niet twijfelen aan de toekomstige historiciteit van de tenonderbrenging van de antichrist en valse profeet, evenmin als aan die van de algemene opstanding, het laatste oordeel en de voleinding der wereld. Maar met welk recht zou men dan de toekomstige historiciteit van het Duizendjarig rijk, de wederloslating van satan en de laatsten volkerenkrijg kunnen betwijfelen?

Maar dan komt er iets anders in het geding: zullen die beide gebeurtenissen plaats hebben in de volgorde, waarin ze hier voorkomen? Eerbied voor het Woord van God

⁵⁶ Zo H.E. Gravemeijer, Ger. Geloofsleer III, blz. 707-805; H. Bavinck, Ger. Dogmatiek IV, par. 56; A. Kuyper, E Voto II blz. 252-290.

gebiedt ons, ze te laten staan op de plaats, waar de Heere ze heeft gesteld. Als we geloven, dat ze werkelijk zullen geschieden, wat noopt ons dan, beter wat veroorlooft ons dan, om ze weg te rukken uit het verband, waarin ze voorkomen? Menen we de Heere te moeten corrigeren? En brengen we onszelf en anderen daardoor niet in verzoeking, het pad van willekeurige Schriftverklaring te gaan betreden? Want als deze gebeurtenissen dan niet zullen geschieden, gelijk toch de Openbaring zegt, tussen Christus' komst tot nederwerping van de antichrist en Zijn komst ten gerichte, wanneer zullen ze dan wel geschieden? Nu staat de poort open voor allerlei gissingen. Gesteld, dat we zo eens deden met andere gedeelten, bijvoorbeeld de opening van het zesde zegel, 6: 12-17. Allereerst zouden we dit geweldig gebeuren kunnen zoeken in een veel vroegere tijd dan die van het einde: wijd uitgestrekte natuurrampen, waarvan de geschiedenis melding maakt. Maar we zouden ook aldus kunnen spreken: de catastrofe, die hier wordt voorspeld, is naar karakter en omvang zó geweldig, dat we die niet kunnen verwachten vóór de voleinding van de wereld, en daarom plaatsen we dit gedeelte van hoofdstuk 6 bij 20: 11v. Ons dunkt, dat dit bij allen, die eerbied hebben voor Gods Woord, als door de Heilige Geest ingegeven, heftige tegenstand zou ontmoeten. En terecht. Zo mogen we niet handelen met de Schrift, tenzij we in haar niet meer erkennen het Woord van God, maar haar beschouwen als het woord van mensen.

Maar waarom doen we dit dan wel met Openbaring 20? We gaan voorbij hen, die durven beweren, dat de Openbaring geboren is uit de door verschillende hachelijke tijdsomstandigheden bijna overspannen geest van Johannes, toen hij door Rome's caesar om Christus' wil verbannen was op het eiland Patmos.⁵⁷ Van hen kunnen we het verstaan, dat ze tenslotte in de Openbaring geen Goddelijke profetie zien, maar haar alleen gebruiken, om er diepe religieuze gedachten uit te putten. Voor hen kan Openbaring 20 als een uitnemend symbool dienen van de verbroederde mensheid en de harmonieuze wereld, die men verwacht als het resultaat van eeuwenlange opvoedingsarbeid.

Maar ook velen van hen, die met ons de Bijbel en dus ook Openbaring 20 als Gods Woord belijden, nemen het 'Duizendjarig rijk' van de plaats, waar God het heeft gesteld. Ze gaan in twee richtingen uiteen: óf ze plaatsen het achteruit, en zoeken er in de eeuwen van de Christelijke jaartelling, die achter ons liggen, ergens de één of andere periode voor; óf ze schuiven het vooruit, en zien er een symbolische voorstelling in van de eeuwige heerlijkheid na de oordeelsdag.

Noch het ene, noch het andere is mogelijk. Het eerste kan niet, omdat het Duizendjarig rijk naar het profetisch visioen eerst komt na de gerichten van het einde, die uitlopen in de val van de antichrist. We zijn het er allen over eens, dat die gerichten, zelfs al zouden we er tegenwoordig het begin reeds van beleven, nog niet geschied zijn, en dat de antichrist nog niet geopenbaard is. Het is dan ook beslist onverklaarbaar, dat we van exegeten, die hiervan overtuigd zijn, steeds maar horen beweren, dat het Duizendjarig rijk óf al voorbij is, óf dat we er thans midden in zijn.⁵⁸

⁵⁷ Zo de Tübinger-school. Echter is het voor ons een versterking, dat de veel onderzoekingen van deze school naar het al of niet door de apostel Johannes vervaardigd zijn van de Openbaring tot resultaat hebben gehad, dat deze bepaald van Johanneïsche oorsprong moet zijn.

⁵⁸ Zo zelfs ook Dr. S. Greydanus in zijn verklaring van de Openbaring, blz. 497: 'Een eerste vraag, die zich nu voordoet, is wel: in welke tijd we het hier geprofeteerde te denken hebben. Waarop reeds terstond geantwoord moet worden, dat we uit de plaatsing van dit visioen achter het gericht van 19:11-21 niet af te leiden hebben, dat hetgeen ons thans geopenbaard wordt, ook eerst geschieden zal, wanneer het vorige visioen zijn vervulling zal hebben verkregen.' Zo is de weg gebaad voor een zekere willekeurige exegese, die ons vreemd moet zijn, maar die hier sterk naar voren komt blz. 499-505, waar van al de heerlijkheid van deze profetie niets overblijft, dan een zeker overwicht van de

Maar het andere kan evenmin. Wel is er veel meer voor te zeggen, het Duizendjarig rijk te laten samenvallen met de eeuwige Theocratie. Die dit doen, eren althans meer de verheven profetie van Openbaring 20: 1-6, dan de eersten. Ze gevoelen, dat het niet aangaat, de daar aangekondigde heerschappij van Christus en zijn heiligen te verkleinen tot 'een tijdelijk overwicht over de heidenvolken,' of tot 'een zonder vervolging zich kunnen ontplooien der Kerk,' enz. Vooral zij, die beweren, dat we *thans* in dit Duizendjarig rijk zijn, maken dit heilig Bijbelwoord onbewust tot een karikatuur. Nu, *nu* zouden we in het vrederijk van Jezus Christus zijn, waarin Zijn heiligen '*met Hem heersen de duizend jaren?*'⁵⁹ Nee, dan kunnen we het beter begrijpen, dat men, eenmaal vooropgesteld hebbende, dat dit vrederijk niet kan komen in de tijd, waarin het visioen het plaatst, n.l. na de val van de antichrist en vóór de komst van Christus ten gerichte, het verschuift naar de eeuwige heerlijkheid na het laatste oordeel.⁶⁰ Maar nochtans is deze verklaring niet houdbaar. Immers, hoe moet het dan met het zo nadrukkelijk vermelde ná het Duizendjarig rijk plaatshebbende ontbinden van satan? Temeer omdat hier zelfs de visionaire vorm wordt losgelaten, en de gewone profetisch-didactische vorm gebruikt: '*En daarna moet hij een kleine tijd ontbonden worden.*' Openb. 20: 3. '*En wanneer de duizend jaren zullen geëindigd zijn, zal de satanas uit zijn gevangenis ontbonden worden.*' Openb. 20: 7. Hoe kan dan het Duizendjarig rijk samenvallen met de eeuwige Theocratie? Dan is satan toch voor goed geworpen in de poel des vuurs, en kan hij Gods schone werken nooit meer verderven.

Nee, men komt er bij een onbevangen, alleen naar de klaarblijkelijke zin van de Heilige Schrift vragende exegese niet langs één van deze twee wegen, maar moet dan komen tot deze gevolgtrekking: Gods Woord leert hier een periode, tussen de val van de antichrist en de laatste komst van Christus, n.l. die ten gerichte, waarin het Koninkrijk van God door de verheerlijkte Middelaar op een nog nooit gekende wijze in deze wereld openbaar worden zal.

Het is dan ook geen wonder, dat veel gelovige exegeten Openbaring 20: 1-6 zó uitleggen. We willen hier enkelen noemen: Allereerst J.P. Lange, die in zijn 'Bibelwerk' bij dit Schriftgedeelte zegt: 'De profetie van de Duizendjarige regering van Christus is een ware parel van de christelijke waarheid en de belijdenis daarvan, omdat ze licht brengt in een ganse rij van christelijke begrippen, die anders zwaar te verstaan zouden zijn Ten opzichte van de binding van de satan houden we ons aan de exegese van de Schrift. Evenzo ten opzichte van het Duizendjarig rijk. De komst van dat rijk wordt door de ganse Heilige Schrift voorzeggd (Ps. 72, Jes. 65 enz.). De eerste opstanding als lente van de opstandingstijd, als gevolg van de opstanding van Christus (1 Cor. 15), als voorteken van de algemene opstanding, is tevens een grote geestelijke opwekkingstijd, en hiertoe behoort ongetwijfeld ook het uitzicht op een algemene bekering van Israël, want ze wordt geplaatst tussen het vóórlaatste gericht over de heidenen en het laatste (de Gog en de Magog). Met de eerste opstanding hangt dan de eerste nieuw hemelse ordening van de dingen samen: de heerschappij van

christenvolken over het heidendom. Om nu al de moeilijkheden, die zulk een exegese medebrengt, of liever onopgelost laat, te ontgaan, beroept Dr. G. zich op een uitspraak van Dr. Bavinck, Ger. Dogm. VI, blz. 471-472: 'Duidelijk blijkt, dat in hoofdstuk 19 de geschiedenis van de wereld haar einde heeft bereikt,' enz. Maar dan rijst de nog groter moeilijkheid, hoe het dan te verklaren, dat het dus af-zijnde Openbaring boek nog een aanhangsel geeft over dingen, die ergens ondergebracht moeten worden in de geschiedenis vóór dat einde? En hoe dan, waar de Openbaring eerst in 20:11 v. dat einde geeft? Opvallend is het, dat Dr. G. juist hier zo dikwijls de Dogm. van Dr. Bavinck citeert. Zoekt de exegeet steun bij de dogmaticus? Moet de dogmatiek niet veeleer rusten op de exegese?

⁵⁹ Zo ook Dr. J.C. de Moor, 'De hemel geopend,' deel III, blz. 141-143.

⁶⁰ Zo bijvoorbeeld Ds. J.J. Knap, in een reeks artn. *Oude Paden*, jaarg. 1918.

Christus te midden vande Zijnen over de wereld, een geestelijke en sociale verandering en richten als voorteken van het laatste gericht. De afgrond van de vloek gesloten, de hemel van zegeningen wijd open gedaan: daarmede is de grote crisis aangeduid, welke de 'Zaligheid' tot openbaring brengt een eeuw lang.⁶¹

Vervolgens wezen we op de bekende Bijbelverklaring van Dächsel.⁶² Hij zegt bij dit gedeelte: 'Nu volgt het gericht over de eigenlijke hoofdvijand, satan zelf, die al die antichristelijke machten onder de mensen, van welke tot hiertoe gesproken werd, heeft gevormd, en als zijn werktuigen gebezigd. Dit gericht is tweevoudig, een voorlopig, bestaande in het neerwerpen in de afgrond en in het binden voor duizend jaren, en één dat voor de gehele eeuwigheid beslist, bestaande in het definitieve neerstorten van de satan in de poel des vuurs tot eeuwige straf. Het voorlopige gericht nu heeft door het binden van de satan een zichtbare oprichting van het rijk van Christus ten gevolge, door welke de beloften, aan het Oude Testamentische verbondsvolk gegeven omtrent een heerlijke toekomst op deze aarde (Jes. 25: 8; 65: 25 en Matth. 19: 28) volkomen worden vervuld (1-6). Daarna zal nog een laatste nieuwe verheffing van goddeloosheid, een laatste strijd van de satan met Christus plaats hebben, welke nog een laatste openbaring van de toorn van God van de hemel, en met deze de volledige val van de satan teweegbrengt (7-10). Daarmede heeft echter ook reeds de overgang plaats gehad tot het laatste oordeel dat door opwekking van alle doden zonder uitzondering wordt volbracht, en voor alle eeuwigheid over de gehele mensheid beslist.'⁶³

Hoe gaarne zouden we meer citeren, ook van de vele Godgeleerden van naam, die Dächsel hier aanhaalt, zoals Gärtner, Von Gerlach, Auberlen, Mede, Guers, Da Costa e.a., maar dit zou te veel plaats innemen.⁶⁴ Alleen noemen we hier nog een woord van Vitranga, bekend om zijn vergeestelijken van de Heilige Schrift, maar wie juist nu de letterlijke zin te machtig werd: 'Men moet de duizend jaren beginnen met de tijden, dat het rijk van het beest eindigt, en denke dus aan die lange tijd van vrede en voorspoed van de Kerk en die gelukkigen staat van haar op aarde, waarvan de profeten zo heerlijk spreken.'

Ook in het nog altijd geroemde werk van Meyer vinden we positie genomen tegen het vergeestelijken van Openbaring 20, en de letterlijke zin streng gehandhaafd.⁶⁵ We citeren alleen: 'Wat betreft het in v. 1-10 meegedeelde is de onbevooroordeelde vaststelling van het exegetisch gevondene en de op de analogie van de Schrift gegronde theologische beoordeling van dat gevondene te onderscheiden en *slechts vanuit het eerste mag men tot het tweede komen*. Het exegetisch verstaan van v. 1-10 in zijn geheel en in zijn onderdelen heeft zijn wezenlijkste bepaling in de erkenning, dat het hier getoonde onmiddellijk vóór het eigenlijke eindgericht (v. 11 v.), en achter die gerichtsoefeningen van de gezamenlijke eindcatastrofen, welke 19: 19-21 getekend worden, ligt; d. i. met andere woorden: van tevoren moet iedere uitlegging falen, die bij v. 1-10 een recapitulatie (een herhalende samenvatting) stelt, hetgeen wederom slechts geschieden kan, wanneer men ook hier allegorisch verklaart. Deze verkeerde wijze van uitleggen is uitdrukkelijk van Augustinus, en inderdaad met een polemisch doel tegen de Chiliasten aangewend. Het hem leidende exegetische principe is echter ook door al diegenen gevolgd, die, gelijk ook met name Hengstenberg, in v. 1-10

⁶¹ Blz. 226, 293: eeuw, aeon, wordt hier bedoeld als een bepaalde tijdscirkel, waarin een belangrijk historisch proces zijn beslag krijgt.

⁶² Bewerkt door Doc. F.P.L.C. van Lingen. Het is ons bij het nalezen van de door onze hooggeachte hoogleraar bij dit Schriftgedeelte met zoveel zorg gekozen citaten meer dan vroeger duidelijk geworden, wat hij met veel uitdrukkingen op zijn colleges bedoelde.

⁶³ De Openbaring van Johannes, blz. 611.

⁶⁴ Men kan deze verschillende uitspraken vinden bij de verklaring van Openbaring 20, blz. 612-620.

⁶⁵ Kommentar über das Neue Testament, Offenb., s. 557-574.

zulke voorzeggingen gevonden hebben, wier vervulling in de één of andere historische, d.i. nog binnen de tegenwoordige tijdsontwikkeling vallende gebeurtenis of toestand van de Kerk of van de wereld herkend kan worden. Deze wijze van uitleggen moet wel de toevlucht nemen tot een vergeestelijken, dat noodzakelijk juist bij die teksten het willekeurigt wordt, die zeer duidelijk een andere wijze van verklaring eisen.' Dit is genoeg, om aan te tonen, dat ook deze exegeet bij Openbaring 20 zich houdt aan de letterlijke zin.⁶⁶

Als vierde vermelden we de grootmeester onder de rechtzinnige exegeten van de laatste tijd, Theod. Zahn,⁶⁷ die in zijn 'Die Offenb. des Joh.' Zweite Hälfte (1926) bij de verklaring van 20: 1-6 zo beslist mogelijk stelt en handhaaft de letterlijke opvatting, en zo de Schrift laat zeggen, wat ze inderdaad zegt: Er komt een periode, tussen de ten onderbrenging van de antichrist en de laatste komst van Christus ten gerichte, waarin de heerschappij van Christus zich in deze wereld op een nog nimmer gekende wijze zal openbaren. zo op blz. 596: 'De naam Sion gebruikt Johannes slechts éénmaal, n.l. als aanduiding van de plaats op aarde, waar de uit de hemel naar de aarde wedergekeerde Jezus met Zijn Gemeente staan zal (14: 1). Op de hierdoor nog éénmaal in herinnering gebrachte werkelijkheid en plaatselijkheid van die gebeurtenis lijden alle pogingen, om de werkelijkheid en plaatselijkheid van het Duizendjarig rijk in nevel te hullen, schipbreuk.'

Het citeren is hier verder moeilijk, omdat het stuk exegetisch, dat Zahn hier geeft, één geheel is.⁶⁸ Men bestudere het in zijn verband, ook met de gehele verklaring van de Openbaring. Ter duidelijke kenschetsing van zijn standpunt met betrekking tot ons onderwerp geven we hier nog dit citaat uit de verklaring van hoofdstuk 11: 15-19: 'Met de wederkomst van Christus, het einde van de laatste grote verdrukking van Zijn Gemeente en de nederwerping van de antichristelijke macht is het laatste einde van de ontwikkeling van de wereldgeschiedenis nog niet ingetreden. Want de apostolische Gemeente wacht ook nog op de herstelling van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, die een geruime tijd na de wederkomst van Christus volgen zal. Johannes ontvangt zelfs van deze verandering van het ganse wereldleven nog een afzonderlijk visioen (21: 1-5), en beschrijft die in woorden, welke niet slechts in uitdrukkingwijze maar ook in gedachte, met het slot van Jesaja (65: 17-25, 66: 22) overeenstemmen. In 2 Petrus 3: 10-13 wordt datzelfde niet als iets nieuws geprofeteerd, maar met een beroep op de verkondigingen van de profeten van het Oude Testament en de daarop gegronde apostolische vermaningen als één van de christenheid gegevene belofte in herinnering gebracht Inderdaad vinden we bij Paulus dezelfde leer als bij Petrus en in de Openbaring van Joh., dat met de wederkomst van Christus en de opwekking van Zijn gelovigen het einde van de wereldontwikkeling nog niet bereikt is (1 Kor. 15: 23-28).'⁶⁹

⁶⁶ Idem, 564-565.

⁶⁷ Vooral de theologen weten, dat Zahn een man van groot gezag is onder de Schriftuitleggers. U vindt hem dan ook telkens in uitlegkundige werken aangehaald. Zo ontmoeten we hem ook dikwijls in de reeds genoemde verklaring van Dr. Greydanus over de Openbaring; en Ds K. Schilder verwijst in zijn 'De Openbaring v. Joh. en het Sociale leven' opvallend dikwijls naar hem, bijvoorbeeld op blz. 43, 44, 52, 54, 56, 74, 75, 87, 156, 193, 247. Op blz. 52 zegt hij zelfs bij een ander punt: 'Maar voor de argumenten van Zahn zijn velen gezwicht.' Hoe zou het toch komen, dat bij Openbaring 20 de meeste Ger. theologen *niet* 'voor de argumenten van Zahn zwichten?' Hebben ze daarvoor Schriftuurlijke redenen? Of is het misschien, omdat zijn letterlijke opvatting van dit hoofdstuk niet past in hun afgerond, en wat de Eschatologie betreft, *verkeerd afgerond* systeem?

⁶⁸ Zie het genoemde werk van Zahn, s. 590-597.

⁶⁹ Idem s. 434-435.

2. De betekenis van dit visioen

Mogen er veel vragen overblijven, dit is toch uit bovenstaande duidelijk, dat de periode, welke de verheerlijkte Christus hier belooft, nog moet komen, en wel na het gericht over de antichrist en vóór Jezus' komst, om te oordelen. Maar nu komt een tweede vraag: wat hebben we onder deze periode te verstaan? We kunnen haar onderscheiden in drie met elkaar op het nauwst samenhangende zaken: de binding van satan, de eerste opstanding, en de Duizendjarige heerschappij van Christus en zZjn heiligen.

a. DE BINDING VAN SATAN, v. 1-3

'En ik zag een engel afkomen uit de hemel.' Hier rijst reeds dadelijk een moeilijkheid: wie is deze engel? Velen hebben gemeend, dat dit ontzaggelijke werk onmogelijk verricht zal kunnen worden door een geschapen engel, en dat we daarom aan Christus Zelf hebben te denken. Zoals Hij persoonlijk kwam, om de antichrist neder te werpen, zo, menen zij, zal Hij ook Zelf de aartsvijand, die achter deze stond, komen binden.⁷⁰ Sommigen denken hier aan de Heilige Geest,⁷¹ terwijl weer anderen in deze binding symbolisch zien voorgesteld een overwicht van de Kerk op de wereld, voornamelijk de overwinning van het Christendom onder Constantijn de Grote.⁷² Maken we echter op zulk een wijze de moeilijkheden niet zelf?

Natuurlijk moet deze overwinning aan Christus worden toegeschreven. Hij is immers geopenbaard, opdat *'Hij de werken des duivels zou verbreken'*. 1 Joh. 3: 8. Maar kan Hij dat niet doen door één van Zijn dienstknechten, die Hij toerust met de kracht van Zijn arm? Moesten de duivelen Hem niet eens bidden, *'dat Hij hun toelaten wilde, in de kudde zwijnen te varen'*? Luk. 8: 32. Zien we in Openbaring 12 Michaël aan het hoofd van de hemelse legerscharen niet triomferen over de Draak en zijn engelen? Welnu, dan behoeven we ook hier niet te vragen: wie is toch die engel? We kunnen niet anders lezen dan dat het een geschapen engel is, maar die natuurlijk slechts handelt op bevel en in de mogendheid van Christus. Terecht zegt Lange: *'Christus heeft de sleutel van de afgrond, en alzo openbaart Zich in deze engel de werking van Christus'*.⁷³

Wat is het een grote eer voor Christus, waar Hij eens zulk een bange strijd met satan heeft gestreden, dat Hij nu zó hoog boven Zijn aartsvijand is verheven, dat Hij die door één van Zijn dienstknechten kan laten binden en in de gevangenis werpen.

'Hebbende de sleutel des afgronds.' Hier staan we ook weer voor één van die mysterieuze Schriftuurplaatsen, die ons op sommige vragen een antwoord geven, maar tegelijk weer vele andere vragen doen rijzen, waarop de Schrift ons het antwoord onthoudt. Op de vraag, of de duivelenwereld een woonplaats heeft, geeft ze een beslist antwoord. Zelfs spreekt ze van vier woonplaatsen: *'Allereerst van de poel des vuurs en sulfers'*, Openb. 19: 20, 20: 10, 15 of *'het eeuwige vuur, de duivel en zijn engelen bereid van vóór de grondlegging der wereld,'* Matth. 18: 8, 25: 41 de eigenlijke hel of *'gehenna,'* Matth. 5: 29-30, 10: 28, Mark. 9: 43-45, Luk. 12: 5, 16:23 waar hun eeuwige plaats is, 2 Petrus 2: 4 maar waarin ze nog niet opgesloten zijn, en waarin satan en zijn engelen naar de Schrift blijkbaar weinig vertoeven. Job 1: 7, Luk. 10: 18. Vervolgens van het luchtruim, waarin God hun vergund heeft te wonen, en van

⁷⁰ Zo bijvoorbeeld Bengel, De Wette e. a. Verg. de verklaring van De Wette, blz. 183.

⁷¹ Zo Coccejus.

⁷² Zo vele Kerkvaders, v.n. Augustinus.

⁷³ Bibelwerk, 'Die Apocalypse', blz. 231.

waaruit ze ons mensen omzweven, om ons te verderven, zo zelfs, dat satan genoemd wordt *'de overste van de macht der lucht'*. Efeze 2: 2, 6: 12. Maar door een overwinning van de legerscharen van de hemel onder aanvoering van Michaël op de duivel en zijn geestenmacht, wordt deze uit het luchtruim geworpen, hier gelijk menigmaal *'de hemel'* genoemd, en nu betreft hij, gedurende een korte periode in de laatste tijden, zijn derde woonplaats, de aarde, waarvan het gevolg is de ontplooiing en tijdelijke overwinning van het rijk van de antichrist. Openb. 12: 7-17 en 13. En ten laatste wordt op onderscheidene plaatsen gesproken van *'de afgrond'*, de *'abyssus'*, waarin satan zich met zijn duivelen als in een geheimzinnige raadzaal terugtrekt om boze plannen te smeden tegen God en Zijn Christus.⁷⁴ Deze plaats is onderscheiden van de eigenlijke hel of poel des vuurs, maar toch zó afgrijselijk, dat de duivelen, waarvan de man in Gadara bezeten was, het varen in vuile zwijnen smekend daarboven verkozen. Luk. 8: 31-32.

Nu kunnen we wel verder gaan vragen, bijvoorbeeld waar is die plaats precies, enz., maar dan geeft de Schrift ons geen antwoord. Wel echter zegt ze duidelijk, dat de satan gedurende de Duizendjarige Christusheerschappij niet zal mogen bewonen luchtruim of aarde; ook niet geworpen zal zijn in de poel des vuurs; maar zal worden opgesloten in die *'abyssus'*, die afgrond, de plaats van de duisternis. Van die plaats heeft Christus de sleutel, d.i. de macht om te openen en te sluiten, en niet satan. Deze heeft de sleutel van *'de put des afgronds'*, en dan nog alleen, omdat die hem gegeven werd. Openb. 9: 1-2. Hiermede wordt zeker bedoeld op een nog verborgener schuilhoek in de afgrond, waar de vreselijke werkkamer, het privé-kantoor van satan is. de sleutel van de afgrond geeft Christus nu mee aan deze engel, om, nadat hij satan met zijn duivelen in de afgrond heeft geworpen, deze boven hem te sluiten, zodat hij die niet eerder verlaten kan, dan nadat op Christus' bevel die afgrond weer geopend zal zijn met diezelfde sleutel.

'En een grote keten in zijn hand.' Wel mag de engel die hebben! Want groot en sterk is hij, die hij moet gaan binden en leiden in de gevangenis. Men bond eens de bezetene, *'die het legioen had,'* met ketenen en boeien, maar *'hij verbrak de banden en werd van de duivel gedreven in de woestijnen.'* Luk. 8: 29. Welk een keten zal dan deze engel wel moeten hebben, nu hij de overste van de duivelen en met hem al de duivelen moet gaan binden. Maar daarom geeft de Heere hem ook een grote keten in zijn hand, n.l. de Koninklijke macht van de verheerlijkte Middelaar, Die aan Zijn Kruis *'de overheden en de machten uitgetogen heeft.'* Col. 2: 15. Hij had toen dadelijk satan in de afgrond kunnen werpen, maar naar Gods raad heeft Hij hem toegelaten, al zijn macht en al zijn list te ontwikkelen tegen Hem en Zijn rijk, opdat hij nooit zou kunnen zeggen, dat Christus hem de kans van de overwinning niet gegeven heeft. Maar dán zal Christus komen en hem Zijn wettig verkregen kroondomein *'de einden der aarde'*, Ps. 2: 8 ontnemen. Hij gaat met Zijn alomtegenwoordige majesteit met Zijn dienstknecht mee, en laat zulk een glans van Zijn heerlijkheid uitstralen, dat we zelfs niet lezen van enige tegenweer van satan. Deed reeds het geloof aan de meerderheid van de Zoon van God hem sidderen, het zien daarvan doet hem en achter hem heel zijn duivelenheir, machteloos nederstorten. Zó verstaan we ook de mogelijkheid van

⁷⁴ Een woord, dat in het profane Grieks slechts voorkomt als bijv. naamwoord, dat betekent: zeer diep, onpeilbaar, en daar slechts éénmaal gebruikt wordt big ταρταρος = onderwereld; de Gr. vertaling van het Oude Testament, de LXX, gebruikt het in Gen. 8: 2, Deut. 8: 7, Job 28: 14, Ps. 42: 8, 104: 6, Jes. 51: 10, Ezech. 26: 19 (waar overall gesproken wordt van onpeilbare diepten in het hart van de aarde). In het Nieuwe Testament komt het niet vaak voor; in Rom. 10: 7 in tegenstelling met de hemel, als de plaats, waar Christus is, gezeten aan Gods rechterhand; en in Lukas 8: 31 en Openbaring 9: 1 en 11, 11: 17, 17: 8, 20: 1 en 3 als een woonplaats van de duivelen, met satan als koning.

wat nu volgt:

'En hij greep de Draak, de oude slang, welke is de duivel en satanas.' Op het gezicht van de grote keten, n.l. de Koninklijke macht van Christus, werd satan als lam van ontzetting, en nu had deze engel slechts zijn opdracht te vervullen, hem te grijpen en te binden, zodat hij gedurende al de tijd van zijn gevangenschap zich niet tegen Christus zou kunnen roeren of bewegen. Letten we hier op de opeenstapeling van namen, aan de vorst van de duisternis gegeven: de Draak, zoals hij in Openbaring twaalfmaal genoemd wordt, een afzichtelijk monster; de oude slang, waarmee wordt teruggewezen naar de zondeval, die zijn werk was, en waar hij openbaar is geworden *'een mensenmoorder van den beginne'*; Joh. 8: 44 de duivel, de diabolus, de tussenwerper, die zichzelf geworpen heeft tussen God en Zijn wereldplan, om dat te verijdelen; satanas, de wederpartijder van God, die niet anders wil - en nu niet anders meer kan! - dan opstaan tegen God en Zijn Christus.

'En bond hem duizend jaren.' Hier is sprake van een bepaalde tijd. Hebben we dit getal, dat ook in v. 3, 4, 5 en 6 voorkomt, en waarnaar de periode van Christus' vrede-rijk, waarvan we hier handelen, 'het Duizendjarig rijk' genoemd wordt, letterlijk op te vatten? We zouden die vraag met deze wedervraag willen beantwoorden: waarom niet? Zijn 'de zeventig jaren' van de Babylonische ballingschap niet letterlijk vervuld? En 'de zeventig jaarweken' van Daniël? En de 'drie dagen' van Christus' neerliggen in het graf? Waarom zouden dan déze 'duizend jaren' niet letterlijk vervuld kunnen worden? Maar ook al zouden deze niet letterlijk maar symbolisch te verstaan zijn, doet dit aan de zaak zelf niets af of toe. Dan nog ligt er in ieder geval dit in uitgedrukt: het zal een periode in de geschiedenis zijn, zij het ook een nieuwe, daarom: jaren; en een lange, want: duizend jaren. En de Heere Zelf zal ons wel het antwoord geven, wanneer ook dit Zijn Woord tot de laatste tittel en jota zal worden vervuld.

'En wierp hem in de afgrond, en sloot hem daarin, en verzegelde die boven hem; opdat hij de volken niet meer verleiden zou, totdat de duizend jaren geëindigd zijn.' Over het eerste gedeelte behoeven we na het boven gezegde niet meer te spreken. Maar het tweede gedeelte ontsluit ons een toekomst, zó heerlijk, dat onze ziel daarbij opspringt van vreugde: satan zal niet meer uit kunnen gaan, om de volken te verleiden!

Dát is zijn werkzaamheid, waarin hij rusteloos bezig is. Daardoor is de mensheid, staande voor zo schone bestemming, gevallen. Daardoor zijn de geslachten van de eerste wereld gevoerd naar de wateren van de zondvloed, en op één familie na allen daarin omgekomen. Daardoor ging het uit die gespaarde stam voortgesproten nieuwe mensdom weer de weg op van God af: het bouwde de toren van Babel, om zich tegenover Hem te handhaven. Daaruit is de krachtsontplooiing, maar ook de val van de oude wereldrijken alleen te verklaren. Daardoor is ook het Theocratische volk Israël verstrikt, zó zelfs, dat het zijn Messias verwierp, en nu al eeuwen lang zwerft door de natiën heen.

En nog was het satan niet genoeg. Hoe heeft hij de Keizers van Rome verleid, om Christus' Kerk te werpen voor de opengesperde muilen van uitgehongerde verscheurende dieren. Maar toen het bloed van de martelaren het zaad van de Kerk bleek, heeft hij zijn methode veranderd, en haar geprikkeld door weeldeschittering. De pauselijke hiërarchie is zijn gewrocht, en hoeveel zielen en volken heeft hij daardoor verleid, gelijk nog heden ten dage.

Wat weet hij voorts, grootste psycholoog onder God als hij is, op duizenderlei wijze de naar bevrediging dorstende mensheid van de twintigste eeuw te verleiden! Wetende dat hij een kleine tijd heeft, verdubbelt hij zijn actie. En ze zal doel treffen. Gods

Woord heeft het ons gelukkig gezegd, zodat we niet ontroerd moeten worden, als we het zien geschieden: hij zal het rijk van de antichrist, waarin *zijn* werelddoel bereikt zal worden, straks gereed hebben, het resultaat van zijn eeuwenlang titanenwerk.

Ja, hij gaat uit, om de volken te verleiden!

Maar nog veel dieper grijpt zijn listige macht: *'Indien het mogelijk ware, zou hij ook de uitverkorenen verleiden.'* Matth. 24: 24. Hoe weten de gelovigen hiervan te spreken! Ziel en lichaam, lot en leven, huis en positie, temperament en karakter, alles weet hij te benutten tot zijn vreselijk doel. Wel mocht de Heere Jezus ons de bede om heiligmaking in deze vorm geven: *'Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.'* Matth. 6: 13, Luk. 11: 4.

Maar welk een uitzicht ontvangen we dan hier! Welk een verlossing wordt ons hier beloofd! Satan zal gebonden worden, opdat hij de volken niet meer zal kunnen verleiden!

Wanneer, zo vragen we, is dit geschied? Wanneer ging hij niet uit tot dit werk? En op zijn eeuwige ten onderbrenging kan dit onmogelijk zien. Want na de oordeelsdag kan er niet meer gesproken worden van *volken*. Dan is alle onderscheid van geslacht en nationaliteit opgeheven. Maar bovendien wordt dit afgesneden door hetgeen er bijgevoegd wordt, en in v. 7-10 nader wordt uitgewerkt: *'En daarna moet hij een kleine tijd ontbonden worden.'* Opmerkelijk is, dat èn hier èn daar de visionaire vorm geheel wordt losgelaten, en de Geest Johannes zó leidt, dat hij in gewone, duidelijke taal, zelfs zonder beeldspraak, voorzegt, wat er na het Duizendjarig rijk nog moet geschieden. Maar dan staat het ook vast, dat deze binding van satan niet geplaatst mag worden in de eeuwigheid, maar te wachten is in de tijd. En evenzeer, dat ze thans nog niet geschied is. Blijft dus de heerlijke verwachting, door de Heere ons Zelf gegeven, dat in een nog komende periode van de geschiedenis satan met zijn gehele hellemacht gebonden zal worden, absoluut machteloos om enige invloed meer uit te oefenen op de gang van de gebeurtenissen in Kerk, staat en maatschappij, en ook in het persoonlijk leven.

O! al zou ons niets anders van deze Duizendjarige periode zijn geprofeteerd, dit alleen reeds ware genoeg, om er met groot verlangen, om Gods en Christus' wil, om Zijn Koninkrijk en om Zijn wereld, en ook om de idealen van ons geestelijk leven, naar uit te zien, en haar biddend te verwachten.

b. DE EERSTE OPSTANDING, v. 4-6

1. Er zal een eerste opstanding zijn

Dit wordt hier zó duidelijk geleerd, dat het ons onbegrijpelijk is, dat zovelen, die de Bijbel als het Woord van God erkennen, het kunnen loochenen. Van mensen, die vroeger op aarde geleefd hebben en daar gestorven zijn, wordt gezegd: 'ik zag ze, en ze leefden.' Dat dit onmogelijk kan opgevat worden als een geestelijk levend gemaakt worden door wedergeboorte⁷⁵, noch ook als een naar de ziel in de hemel verheerlijkt zijn, blijkt wel uit de besliste uitspraak in het volgende v.: *'Deze is de eerste opstanding.'* Weer is opmerkelijk, dat dit gesproken wordt met totale loslating van de visionaire vorm en van alle beeldspraak. Het is ons door de Heilige Geest in leertaal gezegd. En dat het niet kan vergeestelijkt worden, is duidelijk uit wat er tegenover wordt gesteld: *de tweede dood*, v. 6 en 14. Daarmee kan toch niet anders bedoeld worden, dan het ook met het lichaam in de hel geworpen worden. Maar dan mag men

⁷⁵ Zo Augustinus.

de eerste opstanding, waarvan hier even werkelijk gesproken wordt, ook niet vergeestelijken; dan is dat eveneens een lichamelijke opstanding. Zelfs wordt in v. 6 het voorrecht hogelijk geprezen van diegenen, *'die deel hebben in de eerste opstanding,'* en dat om deze tweevoudige reden: *'over hem heeft de tweede dood geen macht,'* d. i. als straks na de algemene opstanding (v. 11-15) de dood zich op de allervreselijkste wijze openbaren zal, namelijk door het opgewekte lichaam van de rampzaligen tot 'een eeuwige afgrijzing te maken, Jes. 66: 24, Dan. 12: 2 dan zullen ze daar reeds staan, lang te voren opgewekt, in het verheerlijkte lichaam: de dood kan hen zelfs niet aanraken; en ten tweede zal deze eerste opstanding hen op bijzondere wijze doen deel hebben aan de heerschappij van Christus: *'zij zullen priesters van God en Christus zijn, en ze zullen met Hem als koningen heersen duizend jaren.'* Voorwaar: *'Zalig en heilig is hij, die deel heeft in de eerste opstanding.'*⁷⁶

En alle twijfel, of we hier wel aan een lichamelijke opstanding te denken hebben, wordt weggenomen door de voor geen tweeërlei uitlegging vatbare vermelding: *'Maar de overige der doden werden niet weder levend, totdat de duizend jaren geëindigd waren.'* Dit *'niet weder levend worden'* kan geen andere betekenis hebben dan: stonden niet op naar het lichaam; welnu, dan is het weder levend worden van deze bevoorrechte zielen een opstaan naar het lichaam uit de dood.

Reeds is hierdoor het wel wat afgezaagde argument tegen de eerste opstanding vervallen, n.l. dat Johannes 'de zielen' zag, en niet de lichamen. Afgedacht van de gewoonte, om het woord 'zielen' te gebruiken voor 'personen', bijvoorbeeld een stad met honderdduizend zielen, een gewoonte, die we ook in de Heilige Schrift vinden, Gen. 12: 5, 14: 21, Jes. 57: 16, Rom. 13: 1 enz. we wijzen hier vooral op 1 Petrus 3: 20; *'waarin weinige, d.i. acht zielen behouden werden door het water'*, - men zal dit wel niet zó willen verklaren, dat alleen de 'zielen' van Noach en de zijnen in de ark waren! - geeft het 'zielen' in dit vers niet aanleiding tot een schone opklimming? *'Ik zag de zielen'*, zegt Johannes: hoe lang waren ze onzichtbaar geweest na hun heengaan van de aarde; hoe was ook na hun heengaan de leegte gevoeld, die ze hadden nagelaten; hoe gaarne had men hen weer gezien; maar nee, het lichaam was reeds lang verteerd, en de zielen waren daarboven, in die onzichtbare wereld bij God en Christus, en bij de zaligen . . . *'Ik zag de zielen'*, - daar zijn ze weer, daar komen ze uit hun zalige en heilige ongezienheid tevoorschijn, daar hebben ze hun lichaam weer herkregen, daar heeft *'het sterfelijke onsterfelijkheid, en het verderfelijke onverderfelijkheid aangedaan . . .'* en ze leefden!

Wij moeten niet zólang over Gods Woord filosoferen, totdat de klare eenvoud is weggegaan achter onze sofismen! En ons daardoor de rijke vertroosting ontgaat, die bij een kinderlijk gelovig aannemen ons deel zou zijn geworden. Laat ons veel liever met dankbare verwondering opblikken tot deze hoogbevoorrechte gelovigen, en uitroepen: Wat mat Gij, Heere hun *'de schoonste plaats met ruime snoeren!'* Ps. 16: 6. Bovendien, de gedachte aan een opstanding, voorafgaande aan de algemene opstanding vóór het laatste oordeel, is in de Schrift ook buiten de Openbaring niet vreemd. Of leeft niet Mozes, naast Henoeh en Elia, die zonder sterven ten hemel werden genomen, met het opgewekte lichaam hierboven? En zijn er niet gelovigen van het Oude Testament opgewekt uit de dood ten tijde van Christus' sterven? En niet eens weinigen! *'En de graven werden geopend, en vele lichamen der heiligen, die ontslapen waren, werden opgewekt; en uitgegaan zijnde uit de graven, na Zijn opstanding, kwamen ze in de heilige stad, en zijn aan velen verschenen.'* Matth. 27: 52, 53. Aan dit heuglijk feit wordt gewoonlijk veel te weinig aandacht geschonken. En

⁷⁶ Ook Meyer zegt, dat hier aan niets dan aan lichamelijke opstanding kan gedacht worden, Offenb. v. Joh. s. 560.

toch: veel heiligen werden opgewekt. Wie waren deze eerstelingen van de grote oogst? Misschien, als één van der eersten, Abraham? Waren David en Salomo er ook bij? En van de profeten? Het 'vele' geeft ons tot zulke vragen wel aanleiding, hoewel we het antwoord niet kunnen geven.

Maar dat neemt niet weg, dat in ieder geval hierdoor de steeds tegen de letterlijke opvatting van Openbaring 20 ingebrachte stelling: er is in de Schrift slechts sprake van één opstanding, - onhoudbaar blijkt. Immers, hier hebben we reeds een opstanding, en waarlijk niet van geringe omvang. En welk een schoon verband is er tussen deze en die van Openbaring 20: bij het sterven en opstaan van de Middelaar blijkt Zijn overwinning over de dood in de opstanding van velen, die door het geloof naar Zijn komst in het vlees verlangend hadden uitgezien; en bij Zijn wederkomst als overwinnend Koning breekt Zijn triomf zó heerlijk voort, dat van alle zijden de duizenden opstaan uit de doden, om *'het geluk van deze Koning te prijzen, Die Davids troon beklom'; en ik zag de zielen . . . en ze leefden en heersten als koningen met Christus, de duizend jaren.*

2. Wie zullen aan de eerste opstanding deel hebben?

Naar hetgeen we tot hiertoe behandeld hebben, kunnen we op deze vraag een drieërlei antwoord verwachten.

Allereerst dat van hen, die 'het Duizendjarig rijk' naar de eeuwigheid verplaatsen, en in dit visioen dus zien verzinnebeeld de eeuwige heerlijkheid van de verlostten, terwijl er een bijzonder genadeloon in wordt toegezegd aan de martelaren. Hoe deze verklaarders het moeten maken met *'de eerste opstanding,'* waarop toch een tweede moet volgen; en met *'de overige der doden werden niet weder levend, totdat de duizend jaren geëindigd waren,'* is een raadsel, vooral omdat ze toch met ons geloven aan de woordelijke (iets anders dan de mechanische) inspiratie van de Heilige Schrift.

Dan volgen zij, die 'het Duizendjarig rijk' vergeestelijken, en er onder verstaan de tijd van Christus' hemelvaart tot Zijn wederkomst op de wolken. Ze menen in *'de eerste opstanding'* te moeten zien de wedergeboorte, waaraan tevens verbonden is de gelukzaligheid van de ziel tussen het sterven en de opstanding van het lichaam. Deze komen voor nog groter moeilijkheid te staan. Afgedacht van de algemene bezwaren, die we reeds zagen, komen daar nog bij deze bijzondere: waar moeten ze plaatsen de geloofsgetuigen onder de heerschappij van de antichrist, *'degenen, die het beest en deszelfs beeld niet aanbeden hadden, en die het merkteken van het beest niet ontvangen hadden aan hun voorhoofd en aan hun hand'?* Openb. 13: 16-17. Want de antichrist moet naar de Schrift nog komen, en zal juist aan het einde van de tijd tussen Christus' hemelvaart en wederkomst optreden. Alzo kan er in hun 'Duizendjarig rijk' van die getuigen geen sprake zijn. En bovendien, hoe brengen ze het 'geestelijke' van deze opstanding in overeenstemming met: *'en ik zag de zielen'?* Maar vooral met: *'de overige der doden werden niet weder levend, totdat de duizend jaren geëindigd waren'?* Maar het allergrootste bezwaar is: *'en ze leefden en heersten met Christus de duizend jaren.'* Dat ze gelukzalig zijn naar de ziel in de hemel, is toch wat anders, dan wat hier gezegd wordt. In verband met de ten onderbrenging van de antichrist en zijn regiem over deze wereld kan dit *'heersen'* niet anders betekenen, dan een triomf van het Koninkrijk van Christus op aarde, waaraan deze opgestane heiligen deel zullen hebben. Welnu, oefenen degenen, die de in deze zin opgevatte *'eerste opstanding'* (wedergeboorte) deelachtig zijn, hetzij op aarde, nog in het sterfelijk vlees zijnde, hetzij verheerlijkt in de hemel, deze heerschappij met Christus uit? Immers nee?

Ten derde komt dan het antwoord van hen, die zich ook in deze wensen te houden aan

Gods Woord, en daarom 'het Duizendjarig rijk' verwachten tussen de val van de antichrist en de komst van Christus ten gerichte, en ook de profetie van de eerste opstanding kinderlijk gelovig aannemen.

Zij verschillen echter ook, n.l. over de personen, die in het voorrecht van de eerste opstanding zullen delen. Sommigen menen, dat hier alleen wordt gesproken over de martelaren, en wel in twee groepen verdeeld: de martelaren van het Oude Testament in het algemeen, en die uit de periode van de antichrist in het bijzonder. Ze hebben immers, vooral de laatsten, veel meer verdrukking gehad, dan de andere gelovigen. Ze zullen als een bijzonder genadeloon ook op bijzondere wijze aan Christus' heerlijkheid deel hebben⁷⁷. Zo werd het ook dikwijls verstaan door velen in de eerste eeuwen van de Christelijke Kerk ten tijde van de vervolging onder de Romeinse keizers. Vandaar dat soms velen zich naar de centra van het rijk begaven, om daar krachtig te getuigen van hun geloof in Christus, en daardoor verwaardigd te worden tot het martelaarschap waaraan zulk een bijzonder genadeloon verbonden was.

Maar verreweg de meesten dergenen, die dit Schriftgedeelte letterlijk opvatten, menen dat deze eerste opstanding het deel zal zijn van een veel grotere categorie van personen, n.l. van al de gelovigen van Oude en Nieuw Testament tot aan de wederkomst van Christus. Die vóór die tijd gestorven zijn, zullen door de Heere opgewekt worden, en die nog in leven zijn *'in een punt des tijds veranderd worden,'* 1 Kor. 15: 51-52, 1 Thess. 4: 13-17 om alzo tezamen in hun verheerlijkt lichaam met de verheerlijkten Christus *'over alle creaturen te regeren'*⁷⁸. We scharen ons bij deze laatsten, omdat we bij een nauwkeurige exegese van deze plaats tot geen andere verklaring kunnen komen⁷⁹.

Er wordt in vers 4 duidelijk gesproken van drie onderscheiden groepen gelovigen: eerst lezen we: *'En ik zag tronen, en ze zaten er op, en het oordeel werd hun gegeven.'* En daarna: *'En ik zag de zielen dergenen, die onthoofd waren om het getuigenis van Jezus, en om het Woord Gods.'* En eindelijk: *'En die het beest en deszelfs beeld niet aanbeden hadden, en die het merkteken niet ontvingen hadden aan hun voorhoofd en aan hun hand.'*

Dat dit vers onmogelijk zo gelezen kan worden, als velen doen: *'En ik zag tronen, en ze zaten daarop,* n.l. *de zielen dergenen, die onthoofd waren'* enz., zien we uit de grondtekst: en staat er wel degelijk bij; bovendien staat het woord *'zielen'* niet in de eerste, maar vierde naamval, waarom het geen nadere aanduiding kan zijn van *'zij zaten er op'*. Daarom kunnen we niet anders zien, dan dat Johannes eerst een grote schare aanschouwde, met koninklijke heerlijkheid gekroond, en dat hij daarnaast, of daaronder, als een afzonderlijke groep onder de grote schare, eerst zag de triomferende martelaren uit de voorbijgegane eeuwen; en dáarnaast weer, of ook als een opvallende groep onder de ontelbare menigte, de geloofsgetuigen, die de ontzaglijke vuurproef onder de antichrist hadden mogen doorstaan.

'En ik zag tronen, en ze zaten er op.' Wie legt hiernaast niet het visioen, waarin we, vóór de opening van de zeven zegelen, dus vóór de reeks gebeurtenissen, die de weg zullen banen naar deze Christusregering, geprofeteerd zien, wat in Openbaring 20: 1-6 in vervulling gaat, n.l. Openbaring 4: 4-11? Daar hebben we toch, naar het algemeen gevoelen van de gelovige Schriftuitleggers, in de tweemaal twaalf ouderlingen, die zitten op hun tronen, de Kerk uit Israël en de Gemeente uit de volkeren, en in *'de vier*

⁷⁷ Zo ook Meyer, a. b. blz. 560, en Beza, Eichhorn, Ebrard, e.a. Zie Lange, a. b. s. 232.

⁷⁸ Heid. Cat. Zond. 12, vr. 32.

⁷⁹ Zo bijvoorbeeld Lange a. b. s. 232-233; Zahn, a. b. s. 593-594; J.A. Seiss, 'De komende Christus' II, blz. 268-272; J. v. Andel, Handb. Gewijd. Gesch. II, 9e afd. 8; Prof. C.A. Auberlen, 'De Profete Daniël, en de Openbaring v. Joh.' (1866), blz. 196-201 F. Godet, 'Bijbelstud, over het N. T.' blz. 342.

dieren' het gehele wereldleven, zoals het door God is geschapen, door de zonde is verdorven, en nu reikhalzend zucht, *'als in barensnood zijnde,'* Rom. 8: 22 naar de verlossende heerschappij van de Christus Gods. Welnu, hier zien we dit vóór-visioen in een vervullingsvisioen weerspiegeld; maar zó zal het ook werkelijkheid worden. Johannes zag de tronen, en hij zag de uit Israël en uit de volken vergaderde Gemeente van Jezus Christus daarop zitten. O, hoe zal hij toen het eerder door hem geschreven woord hebben verstaan: *'Geliefden, we zijn nu kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat we zijn zullen; maar dit weten wij, dat als Hij zal geopenbaard zijn, we Hem zullen gelijk wezen; want we zullen Hem zien gelijk Hij is.'* 1 Joh. 3: 2.

'En ik zag de zielen dergenen; die onthoofd waren om de getuigenis van Jezus en om het Woord Gods.' Wie brengt hier niet dadelijk mee in verband de opening van het vijfde zegel, waarin we de triomferende Kerk horen bidden om de volkomen overwinning van Christus over al Zijn en haar vijanden. De Heere antwoordde hun, dat *'zij nog een kleine tijd wachten zouden, totdat ook hun mededienstknachten en hun broeders zouden vervuld zijn* (d.i. de derde groep, die Johannes hier nu aanschouwt, de geloofsgetuigen onder de heerschappij van de antichrist), *die gedood zouden worden gelijk zij?'* Openb. 6: 9-11.

'En die het beest en deszelfs beeld niet aanbeden hadden, en die het merkteken niet ontvangen hadden aan hun voorhoofd en aan hun hand.' Wie hoort hier niet naklinken de belofte van de volharding en vergelding, op last van de Heere door de derde engel uitgeroepen: *'Hier is de lijdzaamheid der heiligen; hier zijn zij, die de geboden Gods bewaren en het geloof van Jezus. En ik hoorde een stem uit de hemel, die tot mij zeide: 'Zalig zijn de doden, die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat ze rusten van hun arbeid; en hun werken volgen met hen.'* Openb. 14: 12-13. Hier ziet Johannes deze overwinnaars uit de vreselijkste aller vervolgingen: hoe heeft de Heere hun *'genade en eer gegeven.'* Ps. 84: 12.

Dat we de *'eerste opstanding'* zó hebben op te vatten, vinden we ook bevestigd door de bijvoeging (weer een stellige uitspraak zonder de visionaire vorm en zonder beeldspraak) in v. 6: *'over deze heeft de tweede dood geen macht.'* Dus wel over de andere gestorvenen, die nog rusten in de staat van de dood. Ze zullen opstaan na het 'Duizendjarig rijk', om dan met het lichaam voor Christus' rechterstoel te staan, en - hun eeuwig vonnis te ontvangen, n.l. de tweede dood, het met lichaam en ziel in de hel geworpen worden. Maar als dát dan het lot zal zijn van *'de overige doden,'* dan volgt daaruit, dat al de ware gelovigen reeds opgewekt zijn in *'de eerste opstanding'*, om dan, na deelgenoten met Christus te hebben mogen zijn in Zijn vrederijk, vermeerderd met de scharen, die tijdens het Duizendjarig rijk toegebracht zullen zijn, na het jongste gericht (hoofdstuk 20: 11-15) met Christus in te gaan tot de eeuwige Theocratie, die in hoofdstuk 21: 1-22: 5 wordt geprofeteerd.

3. De eerste opstanding in verband met andere uitspraken van de Heilige Schrift (Oude Testament)

Wanneer we Openbaring 20, en ook *'de eerste opstanding'* letterlijk opvatten, hoeveel uitspraken van de Schrift aangaande een bijzondere opstanding van de rechtvaardigen worden ons dan vanuit dit hoofdstuk duidelijk. Ook hier geldt, wat Lange in het algemeen opmerkt: 'De profetie van de Duizendjarige regering van Christus op aarde is een ware parel van de Christelijke waarheid en belijdenis, omdat ze licht brengt in een gehele reeks van duistere Bijbelse begrippen.'⁸⁰

⁸⁰ A. b. s. 226.

Wat roemt Job het als een heerlijkheid, dat *'zijn Verlosser leeft, en dat Hij de laatste over het stof opstaan zal, en dat hij uit datzelfde vlees, waarin hij nu zo vernederd is, en dat straks in de grafkuil nog meer vernederd zal worden, 'God zal aanschouwen.'* Job 19: 25-27. Hij is nu schijnbaar de van God verworpene. Zelfs zijn huisgenoten en vrienden *'achten hem voor een vreemde'*; zijn *'knecht antwoordde hem niet op zijn smeken'*; ja, *'zijn adem is zijn huisvrouw vreemd, en hij smeekt om de kinderen zijns buiks wil'*; *'alle mensen zijns heimelijken raads hebben een gruwel aan hem.'* Hoort hem klagen: *'Ontfermt u mijner, ontfermt u mijner, o gij, mijn vrienden! want de hand Gods heeft mij aangeraakt.'* Job 19: 13-21.

Maar wat is het hem nu een rijke verwachting, dat zijn Verlosser het laatste woord zal spreken in zijn levensgeschiedenis: hij zal straks voor aller oog door Hem gerechtvaardigd worden in zijn opstanding. Dan zullen zijn vijanden en vrienden zien, dat hij niet om een bijzondere zonde, maar uit bijzondere liefde is verbrijzeld. In dit verband is alleen verklaarbaar het slot van dit gedeelte van zijn lijdensreden: *'Schroomt u wegens het zwaard, want de grimmigheid is over de misdaden des zwaards; opdat gij weet, dat er een gericht zij,'* Job 19: 29 - een gericht, dat voor ieder zichtbaar zal zijn.

Hoe klinkt het als een juichkreet uit diepe versmaadheid, waarin Israël om zijn zonde was verzonken, als Jesaja uitroept, ziende op de van God beloofde verlossing: *'Uw doden zullen leven, ook mijn dood lichaam, ze zullen opstaan; waakt op en juicht, gij die in het stof woont! Want uw dauw zal zijn als de dauw der moeskruiden, en het land zal de overledenen uitwerpen.'* Jes. 26: 19. Dit wordt gewoonlijk toegepast op de algemene opstanding. Maar hoe kan dat, daar we eerst in datzelfde hoofdstuk lezen van de vijanden van de Heere, die wredelijk over Zijn erfdeel hebben geheerst: *'Dood zijnde, zullen ze niet weder leven; overleden zijnde, zullen ze niet opstaan, daarom hebt Gij hen bezocht, en hebt hen verdelgd, en Gij hebt al hun gedachtenis doen vergaan.'* Jes. 26: 14. Dit laatste kan niet voor eeuwig gelden, daar naar de Schrift eens alle mensen zullen opstaan. Dus dan blijft, dat een gedeelte van de gestorvenen niet zal opstaan, terwijl een ander gedeelte juist in hun opgewekt worden een grote onderscheiding van God ontvangen zal. Over de eersten zal dan de straf van God voor ieder duidelijk worden in hun blijven liggen in de vernedering en verderving van de dood, in tegenoverstelling van de kinderen van God, die reeds mogen wandelen in het opstandingslichaam. *'Want de Heere zal uit Zijn plaats uitgaan, om de ongerechtigheid van de inwoners der aarde over hen te bezoeken; en de aarde zal haar bloed ontdekken, en zal haar doodgeslagenen niet langer bedekt houden.'* Jes. 26: 21.

Nog sterker worden onze gedachten in deze richting geleid in het oordeel, dat Jesaja moet profeteren over de koning van Babel, zijn geslacht, rijk, stad en volk: *'Gij zijt verworpen van uw graf als een gruwelijke scheut, als een kleed der gedoden, die met het zwaard doorstoken zijn; als die nederdalen in een steenkuil, als een vertreden dood lichaam . . . Maakt de slachting voor zijn kinderen gereed, om hunner vaderen ongerechtigheid wil; dat ze niet opstaan, en de aarde erven.'* Jes. 14: 19-21. Hoe kunnen we hier anders lezen dan dit: eens zullen de rollen worden omgekeerd, de vijanden van God zullen daar vertreden blijven liggen in het stof van de dood, maar Zijn volk zal opstaan en de aarde erven?

Opmerkelijk is ook, dat als Daniël spreekt over die laatste tijden van de wereld, hij dan juist gewaagt van zulk een eerste opstanding, waarin hij ook goddelozen betreft: *'En velen van hen, die in het stof der aarde slapen, zullen ontwaken, deze ten eeuwigen leven, en genen tot versmaadheden en tot eeuwige afgrijzing.'* Dan. 12: 1 en 2.

Sommigen menen, dat ook vooraanstaande goddelozen, die zeer driest in het openbaar tegen de Heere en Zijn Gezalfde hebben durven opstaan, als aangrijpende tegenstelling met Gods kinderen, bij de aanvang van het Duizendjarig rijk zullen worden opgewekt, om dan, in plaats van in die liefelijke vrede mede te delen, ten aanschouwen van de mensen ten eeuwigen verderve te worden gewezen. Zeer behartigenswaardig is hetgeen een te weinig nog gelezen boek over de laatste dingen hiervan zegt: 'Ook een opstanding ten oordeel, ter verdoemenis! De rampzalige ziel herenigd met het uit de dood opgewekte lichaam, - met een lichaam dat vol is van verderfelijkheid, van ellende, van een nimmer eindigende dood. Enkel smaad en afgrijselijkheid!'

Zal dat terzelfder tijd geschieden? Ten dage van Christus' komst op de wolken ook *deze* opstanding van velen, die in het stof van de aarde slapen? Wie zal zeggen, dat dit onmogelijk is. Wie kan weten, of er geen enkele uitzondering zal zijn op hetgeen Openbaring 20: 5 zegt: *'de overige der doden werden niet weder levend, totdat de duizend jaren geëindigd waren.'* Het is niet ondenkbaar, dat evenals het *'beest'* (de antichrist) en *'de valse profeet'* (zijn geestelijke helper) reeds te dien dage met ziel en lichaam beide geworpen worden *'in de poel des vuurs, die met sulfer brandt'* (Openbaring 19: 20), evenzo sommigen van de vijanden van de Heere, die in die dagen - of in vroeger tijden - gewoed hebben tegen Zijn Woord, Zijn Kerk, Zijn volk, dan reeds uit het graf worden opgewekt om de andere goddelozen voor te komen in het ontvangen van de volle straf van de ganse rampzaligheid in het diepst van de hel.

Misschien is de bedoeling van deze woorden anders: het is mogelijk, dat de profetie stilzwijgend eeuwen bij eeuwen, het ganse tijdperk van het heerlijk Koninkrijk van Christus, invoegt tussen de woorden: *'dezen ten eeuwigen leven'* - en: *'genen tot versmaadheden'*; zodat de vertaling eigenlijk zou kunnen luiden: *'dezen zullen ontwaken ten eeuwigen leven; maar de anderen (dat wil zeggen, de gestorvenen, die te dien dage niet opstaan) zullen (later) ontwaken tot versmaadheden.'* Over die laatste opstanding wijdt de profetie niet verder uit.⁸¹

Blijft echter, dat Daniël in verband met de verdrukking onder de antichrist en de verlossing daaruit spreekt over een opstanding, niet van allen, maar van velen.

Ook verdient het onze opmerking, dat op zoveel plaatsen Gods Woord het als een bijzonder oordeel aankondigt of afbidt van God, dat in tegenstelling met Zijn gunstgenoten, degenen die Hem en Zijn volk gram zijn, niet zullen opstaan. Mozes, de geslachten van Israël vóór zijn heengaan zegenende, bidt: *'Zegen Heere! zijn (n.l. Jacobs) vermogen, en laat U het werk van zijn handen wel bevallen; versla de lendenen dergenen die tegen hem opstaan en hem haten, dat ze niet weder opstaan.'* Deut. 33: 11. Zingt David het niet als een overwinningslied over *'de werkers der ongerechtigheid'*: *'zij zijn neergestoten en kunnen niet wederopstaan?'* Ps. 36: 13. Gelijk hij het om Godswil van de Heere vraagt over zijn tegenstander: *'Hij doe hen vallen in het vuur, in diepe kuilen, dat ze niet wederopstaan.'* Ps. 140: 11. Van de Gode en Zijn Messias vijandige wereldmacht roept Jesaja uit: *'Die wagenen en paarden, heir en macht voortbracht, tezamen zijn ze nedergeslagen, ze zullen niet wederopstaan.'* Jes. 43: 17. Ook Jeremia smeekt in deze zelfde zin: *'Gij zult dan tot hen zeggen: 'Zo zegt de Heere der heirscharen, de God Israëls: drinkt en wordt dronken, en spuwt, en valt neder, dat gij niet wederopstaat wegens het zwaard, dat Ik onder u zal zenden.'* Jer. 25: 27. De man van Thekoa roept over de onbekeerlijke zondaars uit het tienstammenrijk: *'Die daar zweren bij de schuld van Samaria, en zeggen: zo waarachtig als uw God van Dan leeft en de weg van Berséba leeft! - ze*

⁸¹ E.J.H. van Leeuwen, Uitlegging van Daniël, blz. 287-288.

zullen vallen, en niet wederopstaan.' Amos 8: 14.

4. De eerste opstanding in verband met uitspraken van het Nieuwe Testament

Ook over vele uitspraken van het Nieuwe Testament geeft de voorzegging van de eerste opstanding in Openbaring 20 licht.

Hoe moet men toch Lukas 14: 14 anders verklaren? Als men gedrongen door de liefde van Christus, '*armen, verminkten, kreupelen en blinden*' nodigde tot de maaltijd, die men bereid had, dan zou men naar binnen daarvan de zaligheid ondervinden en eens het genadeloon daarvoor ontvangen: '*Gij zult zalig zijn, omdat ze niet hebben om u te vergelden; want het zal u vergolden worden in de opstanding der rechtvaardigen.*' Hier is ontegenzeggelijk sprake van een bijzondere opstanding, van de algemene onderscheiden. 'De toevoeging '*rechtvaardigen*' zou volstrekt doelloos zijn, wanneer Hij aan de algemene opstanding had gedacht, welke Hij bijvoorbeeld in Joh. 5: 28 v. beschrijft. Hij onderscheidt integendeel, evenals Paulus (1 Kor. 15: 23) en Johannes (Openbaring 20: 5 v.) tussen een eerste en tweede opstanding en drukt daardoor op deze zo dikwijls wedersproken leer het stempel van Zijn onbedriegelijk Woord.⁸² 'In ieder geval houdt dit woord een kiem in, die in de latere Apostolische brieven verder zal worden uitgewerkt. Datgene, wat naar Paulus en Johannes tussen de eerste en tweede opstanding in ligt, laat de Heere hier onaangeroerd, zonder dat Hij echter op enigerlei wijze met hen in tegenspraak komt.⁸³

Nog duidelijker spreekt de Heere Jezus van een afzonderlijke opstanding in Lukas 20: 34-36. Hier treffen ons verschillende lichtpunten. Allereerst: tegenover '*deze eeuw*' of 'dit tijdvak' wordt gesteld 'die eeuw' of 'dat tijdvak'; we blijven dus met de periode waarvan Christus hier spreekt, en dus ook met de opstanding, die aan 'het verwerven van die eeuw' verbonden is, aan deze zijde van de jongste dag⁸⁴, waarop de algemene opstanding zal plaats hebben. Dan is er niet meer sprake van een '*eeuw*,' maar van '*de eeuwigheid*'.

Verder moeten we vooral niet voorbijzien het opmerkelijke: '*de opstanding uit de doden.*' Het woordje, dat in het oorspr. staat, wordt toch heel dikwijls in deze zin gebruikt: vantussen, tussenuit. Daartegenover wordt dit nooit gezegd van de algemene opstanding. Dan is het altijd: '*de opstanding der doden*'. Hand. 17: 32, 24: 15 en 21. Terwijl dus een groot gedeelte van de doden blijft rusten in het stof van de dood, zal er van tussen hen uit een ander gedeelte opstaan.

Ook het: '*die zullen nooit trouwen, noch ten huwelijk uitgegeven worden*' heeft ons iets te zeggen. Als dit niet gezegd werd van een tijd, waarin nog mensen '*trouwden en ten huwelijk uitgegeven werden*,' hetgeen ná, de algemene opstanding natuurlijk niet meer zal geschieden, dan had het geen zin. Maar terwijl het huwelijk als ordinantie van God juist heerlijk bloeien zal op aarde, n.l. tijdens het Duizendjarig rijk, zullen zij, de opgewekte heiligen, wier woonplaats de hemel is, al zullen ze van daaruit met Christus de wereld regeren, niet meer trouwen. Ze hebben het opstandingslichaam, waarin '*spijs en buik zijn teniet gedaan.*' 1 Kor. 6: 13.

Ditzelfde geldt nu ook van het volgende: '*want ze kunnen niet meer sterven.*' Er zijn dus anderen die wél kunnen sterven, wat betekent anders deze vermelding van dit hun

⁸² V. Oosterzee, zie Dkchsel, door Doc. v. Lingen, V, blz. 770.

⁸³ Lange, Evang. Lucä, S. 312.

⁸⁴ Zo komt het woord 'eeuw' ook voor in Matth. 12: 32, Mark. 10: 30, Lukas 18: 30. Volgens Cremer-Kögel (10. Ausg. S. 93) kan het woord *αιων*, nooit anders betekenen dan 'tijdsduur'. Nooit kan het de 'eeuwigheid' uitdrukken. Dan spreekt de Schrift van de '*voleinding der eeuwen*', Matth. 13: 49, 1 Kor. 10: 11, Hebr. 9:26.

bijzonder voorrecht, nog verder uitgebreid in het: *'want ze zijn de engelen gelijk; en ze zijn kinderen Gods, dewijl ze kinderen der opstanding zijn.'*

En wordt 1 Kor. 15: 23-28 ons in het licht van Openbaring 20 niet veel duidelijker? De apostel spreekt hier van de opstanding en houdt tegenover dwaalleraars, die het feit van de lichamelijke opstanding vergeestelijkten, staande, dat de doden opgewekt zullen worden. Maar in plaats van een algemene opstanding te leren, maakt hij terdege onderscheid, en geeft in deze verzen zelfs een volledige eschatologische schets, die in de Openbaring van Johannes breder en helderder voor ons treedt: *'Maar een iegelijk in zijn orde: de eersteling Christus.'* Die natuurlijk niet alleen in tijdsorde, maar ook als verdienende en werkende oorzaak, de eerste is. *'Daarna die van Christus zijn, in Zijn toekomst,'* welke laatste bijvoeging onmiskenbaar aan die opstanding een tijdsaanwijzing geeft, n.l. de Parousia van Christus, die Toekomst, welke de Schrift ons steeds aankondigt als Zijn triomf over Zijn vijanden en de doorbreking van Zijn vrederijk. Mal. 3: 2, Matth. 24: 3, 1 Thess. 2: 19, 3: 13, 5: 23, 2 Thess. 2: 1, 8, 2 Petrus 3: 4, 1 Joh. 2: 28. Zelfs voegt de apostel in één van de hier genoemde teksten met betrekking tot die grote Dag Christus en Zijn Gemeente samen: *'in de Toekomst van onze Heere Jezus Christus met al Zijn heiligen.'* *'Daarna zal het einde zijn,'* - letten we hierbij nu op het gehele zinsverband, opdat we niet in de fout van zovelen vallen, en menen, dat nu de apostel het einde van de wereld, *'de voleinding der eeuwen,'* dadelijk laat volgen op deze Toekomst van Christus. Want dit is juist niet zo. *'Daarna zal het einde zijn,'* ja, als er eerst nog iets anders gebeurd zal zijn, n.l. *'wanneer Hij het koninkrijk aan God en de Vader zal overgegeven hebben';* maar dan moet er eerst weer iets anders plaats gehad hebben, want tot op Zijn Parousia (Openbaring 19) heersten de vijanden van God en van Christus in deze wereld, maar in Zijn Toekomst zal Christus de antichrist, de belichaming van de Hem en Zijn Vader tegenstaande wereldmacht, ten onder brengen, en dan begint Zijn openbare heerschappij: satan laat Hij binden, van volk tot volk, van werelddeel tot werelddeel gaat Zijn scepter regeren: *'Want Hij moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder Zijn voeten zal gelegd hebben';* en wanneer die heerschappij van de Christus Gods zich in haar volle werkelijkheid in deze wereld zal hebben ontplooid, *'wanneer Hij zal teniet gedaan hebben alle heerschappij, alle macht en kracht,'* dán zal Hij het Koninkrijk de Vader overgeven.

En dán komt eerst de algemene opstanding. Hoort maar: *'De laatste vijand, die teniet gedaan wordt, is de dood,'* zoals we ook in Openbaring 20 eerst aan het einde van het Duizendjarig rijk, en vóór het laatste gericht al de doden zien opstaan. In v. 27 wordt dan als een hymne gezongen op die grote Koning uit Davids Huis, waarvan dit de hoofdtoon is: *'Zo moet die Koning eeuwig leven, bidt elk met diep ontzag.'* Waarlijk, Hij mocht zeggen: *'Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde.'*

En wat zal Hij dan doen met die heerlijkheid. Dan zal op het duidelijkst gezien worden, dat Hij dit alles niet voor Zichzelf, maar voor Zijn Vader gedaan heeft: *'En wanneer Hem alle dingen zullen onderworpen zijn, dan zal ook de Zoon Zelf onderworpen worden Dien, Die Hem alle dingen onderworpen heeft,'* - d.w.z. vrijwillig zal Hij terugtreden in de Heilige Drieëenheid, de eeuwige gelukstaat van Openbaring 21: 1-22: 5 zal zijn aangebroken - *'opdat God zij alles in allen.'*

In deze schets komt dus wel degelijk de eerste opstanding voor, als zullende plaats hebben vóór de heerlijke Christusregering: *'die van Christus zijn,'* zullen opstaan, *'in zijn Toekomst,'* en ná Zijn overal gezegevierd hebbende heerschappij heeft eerst de algemene opstanding plaats.

Nadat nu de apostel van v. 29-49 de zekerheid en de heerlijkheid van die opstanding van de gelovigen breder heeft besproken, ja tenslotte (42-49) als in een loflied heeft

bezongen, ziet hij a.h.w. een vraag in de ogen van zijn lezers: 'maar hoe moet het dan met ons, die bij de Toekomst des Heeren nog zullen leven? Zullen we dan in dit vleselijk en sterfelijk lichaam wel geschikt zijn, om met de in zulk een geestelijk en heerlijk lichaam opgewekte gelovigen deel te hebben aan het Koninkrijk van Christus?' Gewichtige vraag. Niet alleen voor de Korinthiërs, maar ook voor alle gelovigen tot de Dag van Jezus' Toekomst. Want wie zal ooit kunnen zeggen, dat hij die Dag niet beleven zal? Hij kon nog komen tijdens het leven van Paulus en de gelovigen van zijn dagen. Of kan de antichrist niet plotseling opstaan uit de volkerenzee, die reeds door zijn beginsel en werking kookt? En zal naar de Schrift zijn tijd niet kort zijn? Maar Paulus zal het zeer wel hebben geweten, dat die Dag ook later komen kon. Of zou de apostel niet, onder de inspiratie van de Heilige Geest, geleefd hebben in de overtuiging, dat zijn brieven ook voor de gelovigen van de ganse tijd tot aan Jezus' wederkomst bestemd waren?

Ja, hoe zou het dan gaan met de nog levende gelovigen? En hierop zegt Paulus nu een verborgenheid: *'we zullen niet allen ontslapen, maar we zullen allen veranderd worden,'* dit in onmiddellijk verband met v. 50: *'dat vlees en bloed het koninkrijk Gods niet beërven kunnen, en de verderfelijke de onverderfelijke niet beërft,'* d.i. dat de gelovigen met hun sterfelijk vlees ongeschikt zijn, om met Christus deel te hebben aan Zijn heerlijkheid. Hetzelfde proces, dat de opgestanen langs een lange weg, wat het lichaam betreft, hebben doorgemaakt, zullen de dan nog levende gelovigen *'in een punt des tijds, in een ogenblik'* doorleven.⁸⁵ En wanneer zal dat zijn? *'Met de laatste bazuin.'* De laatste? Dan zijn er dus meer bazuinen voorafgegaan! Bazuinen, die grote, het einde van deze bedeling nader brengende gebeurtenissen van God op Zijn eigen bevel opriepen, middellijk en onmiddellijk.

Nu behoeven we toch waarlijk niet te vragen: welke bazuinen zijn hier bedoeld? Reeds Zacharias 9: 14 spreekt van de gerichten van God in de laatste tijden aldus: *'De Heere Heere zal met de bazuin blazen, en Hij zal voorttreden met stormen uit het Zuiden.'* En in 'het boek der Toekomst' zien we, hoe het zevende zegel zich ontsluit in zeven bazuinen. Openb. 8: 6-8, 10-13; 9: 1, 13; 10: 7; 11: 15⁸⁶. Deze zevende bazuin is dus de laatste. Deze ontlast zich in *'zeven fiolen in welke de toorn Gods geëindigd is.'* Openb. 16: 1-4, 8-10, 12, 17; 17: 1; 21: 9⁸⁷. Valt deze laatste bazuin nu in de tijd van het jongste gericht? Immers nee? Tijdens de heerschappij van de antichrist worden de fiolen over de wereld uitgegoten. De laatste fiool van de laatste bazuin is reeds uitgestort en heeft het trotse Babylon, de residentie van de werelddictator, doen vergaan, als deze zich met zijn heirscharen vermeet, om *'krijg te voeren tegen Hem, Die op het paard zit, en tegen Zijn heirleger.'* Openb. 19: 19⁸⁸. Om dan te ondervinden de macht van het Lam van God.

Later leest men niet meer van bazuinen. Dan doet Christus vuur van God uit de hemel nederkomen, om de weer ontbonden satan met allen, die hem volgden, te *'verslinden'*. Openb. 20: 9 maar van engelen met bazuinen en fiolen lezen we niet meer. Welnu, met deze laatste bazuin zegt Paulus, zullen de gestorven gelovigen opgewekt worden: *'Want de bazuin zal slaan en de doden zullen onverderfelijk opgewekt worden en we (de gelovigen, die dan nog op aarde leven) zullen veranderd worden.'* Misschien werpt hier iemand tegen: er staat toch niet: de gelovigen, maar de doden zullen opgewekt

⁸⁵ *εν ατομω* in een atoom; de natuurkunde spreekt van atomen, d.z. ondeelbare stofjes; zo spreekt nu Paulus van een atoom des tijds: een ondeelbaar tijdstipje. Hoe groot toch is de wondermacht van de Heere!

⁸⁶ Zie ons eerste boek: 'De Wederkomst van Christus', blz. 202-215.

⁸⁷ Zie 'De Weerk. v. Chr.', blz. 220-225.

⁸⁸ Zie 'De Wed. v. Chr.', blz. 242.

worden, dus alle doden, en daarom moeten we hier denken aan de algemene opstanding voor het jongste gericht.

Maar reeds een vluchtige blik in dit Schriftgedeelte zal onze verklaring rechtvaardigen. Duidelijk genoeg toch is het, dat Paulus hier geheel en alleen doelt op de opstanding van de kinderen van God. Of zullen alle doden *'onverderfelijk opgewekt worden?'* En zal voor de buiten Christus gestorvenen *'de dood worden verslonden tot overwinning?'* Zal niet veleer de eeuwige dood in hen naar ziel en lichaam zijn ontzettend werk blijven voortzetten?

Maar als de apostel hier dan spreekt van de opstanding van de gelovigen en zegt, dat *deze* opstanding zal plaats hebben met *'de laatste bazuin,'* en Gods Woord zo duidelijk zegt, dat die laatste bazuin eindigt in het door Christus *'te niet doen van de antichrist door de verschijning van Zijn Toekomst'* 2 Thess. 2: 8, dan is daarmee de eerste opstanding opnieuw door Schrift met Schrift bevestigd. En het is dan nog veelmeer verklaarbaar, dat de apostel met de gelovigen, zulk een toekomst vóór zich ziende door Goddelijke openbaring, eerst als een opperzangmeester voor de kinderen van Korach een opstandingshymne de Heere zingt (55-57); en vervolgens met een blik in de voortreffelijke Christusregering, die nog toeft, hen aanspoort tot het hier door ontmoedigende mislukkingen gedrukt wordende, maar nochtans tot zulk een heerlijk resultaat leidende werk voor het Koninkrijk van God: *'Zo dan, mijn geliefde broeders!'⁸⁹ zijt standvastig, onbewegelijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in de Heere.'*

Dezelfde gedachte vinden we in 1 Thess. 4: 13-18. Ook hier spreekt de apostel van een opstanding, die zal plaats hebben bij de Parousia van Christus. En *'deze Toekomst* valt samen met Matth. 24: 31, Openbaring 19: 11 v.; 20: 5 (niet 20: 11 v.)⁹⁰ Paulus spreekt hier alleen van *'de opstanding der rechtvaardigen'* (Lukas 14: 14), *'van hen, die van Christus zijn, in Zijn Toekomst'* (1 Kor. 15: 23)⁹¹. Met de bazuin van God zal de verheerlijkte Kurios van de Gemeente van de hemel nederdalen, en we zagen, wat de Schrift onder die bazuin verstaat. In dat verband past dan ook de in 5: 1-11 gegeven vermaning, om naarstig te letten op *'de tijden en gelegenheden'* (iets anders dan het uitspreken van jaar en dag van Christus' Wederkomst), die *'de Dag des Heeren'* aankondigen, omdat naar Gods Woord daaraan voorafgaan, die hij in zijn 2e Brief hun nog duidelijker inscherpt, namelijk de tijden van de antichrist. Dat ze dan niet slapen, maar waken, opdat *'die Dag hen niet als een dief zou bevangen.'* 1 Thess. 5: 4. Dat ze integendeel met vurig verlangen mogen uitzien naar die schone Dag, om dan, hetzij opgestaan uit de doden als *'de in Jezus ontslapenen weder te komen met Hem'* 1 Thess. 4: 14, hetzij *'in een punt des tijds veranderd'* als *'de levend overgeblevenen tezamen met hen opgenomen te worden in de wolken, de Heere tegemoet, in de lucht,'* 1 Thess. 4: 17 *'te verkrijgen de zaligheid door onze Heere Jezus Christus'* 1 Thess. 5: 9 namelijk het met Hem naar ziel en lichaam deel hebben aan Zijn gezegende heerschappij.

We eindigen deze beschouwing over *'de eerste opstanding'* met twee belangrijke aanhalingen: 'Er komt een woord voor in het verhaal, dat de zaak ontwijfelbaar maakt. Dit ganse toneel van het verheffen en plaatsens van deze gekroonden op hun koninklijke zetel, om te leven en te regeren met Christus duizend jaar lang, noemt Johannes *de opstanding - de eerste opstanding*. Het woord *opstanding* (in het Grieks *anastasis*) is geen enkele maal in het Nieuw Testament gebruikt in een andere zin dan

⁸⁹ Het 'broeders' aan het begin en het einde van deze pericoop over de opstanding bevestigt onze mening, dat we hier alleen gehandeld vinden over de opstanding van de gelovigen.

⁹⁰ Lange: 'Der erste Brief Pauli an die Thess.,' s. 83.

⁹¹ Idem, s. 85.

om uit te drukken: het weer opkomen van het gevallen lichaam uit het graf. Meer dan veertigmaal komt het voor en altijd in die ene, gelijkwaardige en bepaalde zin. Toch wordt de plaatsing van deze heiligen op hun verheven zetel genoemd: hun *anastasis*, hun *opstanding*.... Hoe mensen, die belijden zich aan de Schrift te houden en zich in hun consciëntie gebonden te rekenen aan Gods Woord, over zulke feiten kunnen heen zien, - gaat boven mijn begrip.⁹²

'Deze opstanding (Openbaring 20: 4-6) is niet de geestelijke wedergeboorte; want niet dáárvan is hier sprake, dat de in de geestelijke dood liggende zondaren geestelijk opgewekt worden in het geloof, maar dat de martelaren en de overige in de dood van het lichaam liggende gelovigen lichamelijk zullen opgewekt worden tot het leven van de opstanding en heerlijkheid. Van deze stand van de dingen zich een voorstelling te maken, is ons evenzo onmogelijk, als het de jongeren onmogelijk was, zich de lichamelijke opstanding en verheerlijking van de Heere te denken, eer ze werkelijke ervaring daarvan hadden verkregen. Genoeg, dat ons beloofd is, dat dezelfde aarde en dezelfde mensheid van het einde, welke de vernedering en het lijden van de Kerk gezien hebben, ook haar triomf, haar verheerlijking zullen aanschouwen, en zich buigen zullen voor haar heerschappij.⁹³

c. DE DUIZENDJARIGE HEERSCHAPPIJ VAN CHRISTUS EN ZIJN HEILIGEN, v. 4a, c en 6b

Wat is het eigenlijke doel van de binding van de satan en de eerste opstanding? De Duizendjarige heerschappij van Christus en de gelovigen: *'En ik zag tronen, en ze zaten er op; en het oordeel werd hun gegeven; en ze leefden en heersten als koningen met Christus, de duizend jaren. Ze zullen priesters van God en Christus zijn, en ze zullen met Hem als koningen heersen duizend jaren.'*

Mysterieuze woorden! we zouden bijna wensen, dat de Heere hier wat uitvoeriger had gesproken, opdat we op de vele vragen, die hier rijzen, dadelijk een antwoord ontvingen. Maar de Heere heeft daarvoor wijze redenen. Zeker ook deze twee: Zijn vijanden, die ook zullen lezen de profetie van hun verdelging en van de overwinning van 'de gehate Galileër', moeten niet te duidelijke aanwijzing hebben aangaande Zijn komende heerschappij; en *'Zijn liefhebbers, die dit bestendige koninkrijk zullen beërven,'* Spreuken 8: 21 wil Hij, als de meerdere Jozef Gen. 45, in heilige spanning houden, opdat de verrassing te groter zal zijn, en ze in aanbiddende verwondering zullen uitroepen: *'De helft is ons niet aangezegd!'* 1 Kon. 10: 7.

Nochtans worden twee dingen ons hier zeer duidelijk geprofeteerd: Christus zal als *'de grote Koning tot ons komen in des Heeren Naam,'* Ps. 118: 26 om op een nog nimmer gekende wijze Zijn Koninkrijk in deze wereld te doen zegevieren: *'Christus heerst de duizend jaren';* - en Zijn volk zal als nooit tevoren aan Zijn heerschappij deel hebben: *'Zij leven en heersen als koningen met Christus de duizend jaren.'*

1. Het zal zijn een regering van Christus-Zelf.

Het uitgangspunt en het eindpunt van de wegen van God met Zijn wereld is de Theocratie of Godsregering. Dit komt dadelijk uit na de Schepping in de staat van de rechtheid. Daar stond de mens als onderkoning van God, *'met eer en heerlijkheid gekroond; Gij doet hem heersen over de werken Uwer handen; Gij hebt alles onder zijn voeten gezet: schapen en ossen, alle die; ook mede de dieren des velds, het*

⁹² Dr. J.A. Seiss: 'De komende Christus', II, blz. 271.

⁹³ Chr. Ernst Luthardt: 'Die Lehre von den letzten Dingen', S. 35.

gevogelte des hemels, en de vissen der zee: hetgeen de paden der zeeën doorwandelt. maar met welk doel? *'O HEERE, onze Heere! hoe heerlijk is Uw Naam op de ganse aarde!'* Ps. 8: 6b-10.

Maar hoe snood hebben we deze schone Theocratie verstoord. We hebben troon, kroon en scepter, die we met het ganse heelal aan onze Schepper, Verbonds-God en Koning hadden moeten wijden, aan Gods wederpartijder overgegeven, betoverd als we werden door de ons leugenachtig in uitzicht gestelde anthropocratie, regering van de mens. Dadelijk na onze val echter deden onze slavenboeien, en die van de nu *'zuchtende schepping'* Rom. 8: 22 ons de ontzaglijke werkelijkheid van die satanocratie, regering van satan, ondervinden. Daar kwam de Heere om Zijn eer, die Hij rechtmatig van ons, Zijn onderkoning, kon eisen. Maar daar vloden we bevend weg, onze armzalige slavernij zoekende te verbergen achter de in onze wanhoop bijeengezochte vijgenbladeren. Gen. 3: 7-8.

Wat nu? Ach, de Almachtige had ons met één slag, met de ganse wereld, en met hem, die nu door onze schuld *'de Overste van deze wereld'* Joh. 14: 30 geworden was, satan, kunnen neerslaan in de poel des vuurs. Maar dat duldde Zijn glorie en liefde niet. Integendeel. Hij was Zijn vijand voor geweest. In Zijn eeuwige Vrederaad had *'Hij hulp besteld bij een Held.'* Ps. 89: 20. En na de mens de gevolgen van zijn hoogmoedige greep naar de anthropocratie en de gevallen troongeest de zekere verbreking van de satanocratie te hebben aangekondigd, opent Hij het heilgeheim van de Raad der Verlossing: daar komt een Koning, Die de pas begonnen maar door de mens verbroken Theocratie herstellen en tot eeuwige, onverstoorbare luister brengen zal: de Christocratie, Christusregering. Gen. 3: 15. Maar voor die Koning moet plaats zijn. Hij zal niet plotseling, maar procesmatig in de wereld verschijnen. En hoe zal er plaats moeten komen? Doordat de mens telkens weer gesteld wordt voor zijn roeping, om de Godsregering in al Gods werken te openbaren. Daar gaat de uit Gods offer beklede mens, zij het buiten het Paradijs, opnieuw met de roeping van de Theocratie de wereld in. Maar die roeping wordt *'krachteloos door het vlees.'* Rom. 8: 3. Straks is er slechts één gezin meer, waarin men verlangt naar de Godsregering, maar het hoofd van dat gezin is nog zó schuldig aan, en machteloos tegenover dezelve, dat dit alleen zijn behoudenis kan zijn: *'Maar Noach vond genade in de ogen des Heeren.'* Gen. 6: 8. Ja, in dat ene gezin is nog een Cham, *'die ook vlees was.'* Gen. 6: 4. God zendt de zondvloed, die *'de reuzen'* Gen. 6: 4 van de anthropocratie wegspoelt, en als de wateren zijn opgedroogd, worden de vogelen verzadigd van hun vlees. Gen. 8: 7. Wederom plaatst God, Die nooit één ogenblik afwijkt van Zijn lijn, de nieuwe mensheid voor de roeping van de Theocratie. Maar zie, daar rijst het bolwerk van de anthropocratie omhoog met de uitgesproken bedoeling, om het te verheffen tot in de hemel, en daar waar de troon van de Heere staat, het rijk van de mensen uit te roepen. Maar de Heere verijdelde hun pogen: niet terhelte kon de bouw worden volbracht, en de bouwlieden werden verstrooid naar de verschillende delen van de aarde. Gen. 11: 1-9.

Toen nam God Abraham, verkoos hem als het hoofd van een nieuw Theocratisch volk, dat de roeping ontving, de Godsregering te beleven en alle volkeren tot haar te leiden: *'In u zullen alle geslachten des aardrijks gezegend worden.'* Gen. 12: 1-3. En waarlijk 't scheen, schoon na veel wegen van zonde, loutering en strijd, onder de regering van David en Salomo, alsof deze heilige roeping door Israël zou worden volbracht.

Maar helaas! straks moet God dat *'koninklijk en priesterlijk volk'* overgeven ter tuchtiging aan de koningen van de heidenen, d.i. aan de autocratie of

vorstenregering⁹⁴.

Zelfs die autocratie wordt telkens geplaatst voor de roeping van de Theocratie: God zendt Zijn profeten aan de hoven van de wereldrijken, opdat ze hun troon en rijk zouden neerleggen aan de voeten van de Koning der koningen⁹⁵.

Intussen komt de Theocratische Koning, Christus, tot het zijn roeping verzaakt hebbende Theocratische volk, Israël. Als Israël Hem aanneemt, dan *'zal Hij de vervallen hut van David weder oprichten, en haar reten vertuinen, en wat aan haar is afgebroken, weder oprichten, en zal ze bouwen als in dagen vanouds; opdat ze erfelijk bezitten zou het overblijfsel van Edom, en al de Heidenen, die naar Mijn Naam genoemd worden, spreekt de Heere, Die dit doet.'* Amos 9: 11-12. *'Maar Hij is gekomen tot het Zijne en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen.'* Joh. 1: 11. Daardoor heeft het Theocratisch volk, dat zelf ontrouw was geworden aan zijn bestemming, ook, voor zover dit als tweede oorzaak aan hun zijde lag, de Christocratie of Christusregering voor lange tijd verijdeld⁹⁶, al heeft God in Zijn voorwetenschap bij Zijn eeuwige voorverordining daarmede zó rekening gehouden, dat Hij deze verwerping van Christus tot het uur van de verzoening der wereld heeft bestemd, en de lange tijd van Israëls verstrooiing onder de volkeren tot de tijd van de toevergadering van de Gemeente uit de heidenen.

Maar met dat al lag daar het Theocratisch volk als een voetwis van de natiën, en de gezegende, door Gods Profeten beloofde en door de vaders verbeide Christocratie, als de vóór-Sabbath van de eeuwige Theocratie, kwam niet . . . De autocratie zwaaide haar scepter over de wereld. Het vierde, of Romeinse wereldrijk plantte tot in Jeruzalem zijn wapperende adelaars-banier. Zeker, God zal het om zijn gruwelen bezoeken. Het *'ijzer gaat vervloeien in modderig leem'* Dan. 2: 33, de *'sterke hoornen worden uitgerukt'* Dan. 7: 8, maar door Israëls zonde, die gestraft moet worden, als middelloorzaak, en door de tijd, nodig voor de vergadering van de Nieuw-Testamentische Gemeente, houdt God, *'de steen die, zonder handen afgehouden, neerdalen zal van Zijn eeuwige bergen,'* om het wereldrijk, de niet Zijn Theocratisch doel willende dienen autocratie, *'te vermalen, en zelf tot een grote berg te worden, die de gehele aarde vervulde,'* Dan. 2: 34-35 d. i. natuurlijk de gezegende Christocratie, terug: *'De heerschappij, de eer en het Koninkrijk'* worden nog niet gegeven aan Hem, *'Die komt met de wolken des hemels, als eens mensens zoon, opdat Hem alle volken, natiën en tongen eren zouden; Wiens heerschappij is een eeuwige heerschappij, die niet vergaan zal, Wiens Koninkrijk niet zal verdorven worden.'* Dan. 7: 13-14.

In deze wachttijd op de Christocratie gaat de verheerlijkte Koning aan de rechterhand van de Vader voort met Zijn profetische, priesterlijke en koninklijke bediening in de harten van de Zijnen, en in het leven en de arbeid van Zijn strijdende Kerk in alle landen, die zelfs uitbreidende tot aan de einden van de aarde door het werk van de Zending. Maar ook satan gaat door met de pogingen, om zijn uiteindelijk doel te bereiken: de Christocratie tegen te houden, als het kon, voor eeuwig onmogelijk te maken, waarbij hem niets heilig is.

Vandaar, dat als God voortgaat met de autocratie te richten, en haar sterke burcht doet vallen onder Zijn mokerslagen, zoals we bijvoorbeeld in de wereldoorlog van 1914-1919 hebben zien vallen de vorstenhuizen van de Hohenzollern, Habsburgers en Romanofs, hij zich werpt in de bruisende stroom van de democratie of volksregering, om die te persen binnen een ravijn, vanwaar hij in de geweldige waterval van de monocratie, d.i. de dictatoriale regering van één persoon, ons door het Profetisch

⁹⁴ We hebben dit uitvoeriger behandeld in 'De Wederkomst van Chr.', blz. 11-22, 36-38, 39-58.

⁹⁵ Idem, blz. 72-105.

⁹⁶ 'De Wederkomst van Chr.', blz. 116-119.

Woord getekend als de antichrist, het Beest, waaraan satan *'zal geven zijn kracht, en zijn troon en grote macht,'* Openb. 13: 2 op de wereld neer zal storten, om haar te doen zijn het universele orgaan van zijn haat tegen de Heere en Zijn Gezalfde. Dat zijn *'de tien tenen'* van het beeld uit Nebucadnezars droom, Dan. 2: 33, 42 *'de tien koningen, die het koninkrijk nog niet hebben ontvangen, maar als koningen macht ontvangen op één uur met het beest, en enerlei mening hebben, en hun kracht en macht het beest over zullen geven'* Openb. 17: 12-13; dat is *'de kleine hoorn, die opkwam tussen de uitgerukte, in welke ogen waren als mensenogen, en een mond, grote dingen sprekende: en hij zal woorden spreken tegen de Allerhoogste,'* Dan. 7: 8, 25 d. i. hij zal zich met al zijn verstand en macht stellen tegen de Theocratie en Christocratie.

Ja, dan hebben satan en wereld haar hoogtepunt bereikt. Maar dan zullen ze ook *'van die top van eer in eeuwige verwoesting neerstorten.'* Ps. 73: 9 (ber.).

'Dit zag ik, totdat . . .' zegt Daniël; Dan. 7: 9 en dan komt juist die heerlijke beschrijving van de troonzaal van de Allerhoogste, waarin Christus plechtig tot de Vader nadert, om uit Zijn hand de heerschappij over de wereld, niet alleen in bezit, want dat geschiedde reeds veel eerder, maar ook in dadelijke uitoefening te ontvangen.

'Maar in de dagen van die koningen (de antichrist en de tien koningen) zal de God des hemels een Koninkrijk verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoord worden; en dat Koninkrijk zal aan geen ander volk overgelaten worden; het zal al die koninkrijken vermalen, en teniet te doen, maar zelf zal het in alle eeuwigheid bestaan.' Dan. 2: 44.

Wat zien we nu in Openbaring 19? Immers de Christus Triomfator, Die het Beest, d.i. deze door satan tot haar hoogste toppunt opgevoerde wereldmacht, berustend in de allesbesturende rechterhand van de antichrist, te niet maakt door de verschijning van zijn Toekomst!⁹⁷

En nu toont de Heere ons in Openbaring 20, hoe na de binding van satan en de opstanding van de gelovigen de gezegende, lang verbeide Christocratie de wereld komt vervullen om haar toe te bereiden gedurende een lange, schone vrededag, waarop *'elk der vorsten zich buigen, en voor Jezus nedervallen zal, en al het heidendom Zijn lof zal getuigen, dienstvaardig tot Zijn eer,'* Ps. 72: 6 (ber.) voor de eeuwige Theocratie.

Dan zal het woord uit de Johanneïsche apostolische zegen, die zoveel duizenden malen gelegd is op de Nieuw Testamentische Gemeente, in volkomen vervulling gaan: *'En van Jezus Christus, Die de getrouw Getuige is . . . de Overste van de koningen der aarde.'* Openb. 1: 5a.

Dan zal het lied van de hemelen, bij het bazuingeschal van de zevende engel aangeheven, blijken geen ijdele klank te zijn geweest: *'De koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heeren en van Zijn Christus, en Hij zal als Koning heersen in alle eeuwigheid'* Openb. 11; 15 door de Christocratie, die aan het einde, bij de loslating van satan, door hem en de Gog en Magog met hem, nog wel zal worden aangevallen, maar geen enkel ogenblik meer zal worden onderbroken, zal het nu gaan naar de eeuwige Theocratie.

Daarom heeft de Vader Christus zo lief, omdat *'het welbehagen des Heeren door Zijn hand gelukkig voort zal gaan.'* Jes. 53: 10b.

O, stare de strijdende Kerk, voor wier voet de avondschaduw van deze wereld vallen, toch met hartverheffend verlangen op de purperen glanzen, die ons de schone Dag spellen, waarop het volle werkelijkheid zal zijn: *Christus heerst de duizend jaren.*

⁹⁷ 'De Wederkomst van Chr.', blz. 236-243.

'Van zee tot zee zal Hij regeren,
Zover men volk'ren kent;
Men zal Hem van d' Eufraat vereren
Tot aan des aardrijks end.' Ps. 72: 4b (ber.)

Komt, gaan we uit, die koninklijke Bruidegom tegemoet! Hij is toch reeds ónze Bruidegom?

Nee?

Dan naar de binnenkamer, om daar een rouwklacht aan te heffen over het gemis van Hem. Daar mag, daar kan geen ware vreugde zijn in het hart van wie dan ook, maar vooral niet van de belijder van Zijn Naam en Rijk, vóór we in meerdere of mindere mate mogen beleven, *'eens anderen geworden te zijn, n.l. Christus.'* Rom. 7: 4.

Maar dán ga ook de Bruid van Christus uit, haar Liefste tegemoet, waar Hij komende is tot Zijn Koninkrijk!

Snijden we de takken van de bomen!

Spreiden we de klederen op de weg!

Nemen we de palmtakken in onze handen!

En heffen we met onze kinderen het oude welkomstlied van Sions Koning aan: *'Hosanna de Zone Davids! Gezegend is Hij, Die komt in de Naam des Heeren! Hosanna in de hoogste hemelen!'* Matth. 21: 9.

GLORIA IN EXELSIS CHRISTO!

2. Het deelgenootschap van de gelovigen aan de Christusregering.

Wij hebben hier wel te onderscheiden. Want niet alle gelovigen zullen op dezelfde wijze deel hebben aan deze Christusregering. Zoals we hierna hopen aan te tonen, zal tijdens het Duizendjarig rijk de Heere Jezus als de door het uit velerlei gerichten gelouterd en bekeerd voortgekomen overblijfsel van Israël erkende en gediende Messias vanuit Jeruzalem Zijn Koninkrijk over de aarde doen heersen. Dat zijn dus de eerste gelovigen, die deel zullen hebben aan de Christusregering. Bovendien zullen, zoals we ook uit nog onvervulde profetieën hopen te bewijzen, duizenden uit de volkeren dan waarlijk tot God en Christus worden bekeerd: ook ze zullen voor hun deel mogen mede-arbeiden in en aan dat vrederijk van Christus.

Maar op geheel enige wijze zal de ontelbare schare van de opgewekte gelovigen daaraan deelnemen. Eensdeels op heerlijker, anderdeels op geestelijker wijze. Immers, hoe heerlijk de rust ook zal zijn onder de waren Vredevorst, nochtans is de zonde nog niet van de aarde weggedaan, en, wat meer zegt, de tijdens het Duizendjarig rijk bekeerde gelovigen, hetzij uit Israël, hetzij uit de volken, zullen nog hebben hun oude mens, hun zondige aard, hun sterfelijk lichaam. Alzo zal de strijd van Rom. 7 nog de hunne zijn. Daarom zijn ze ook nog aan de aarde en het aardse leven gebonden. Hun woonplaats zal hier beneden zijn.

Geheel anders is het echter met hen, die deel mochten hebben aan de eerste opstanding. *'De verderfelijke heeft bij hen onverderfelijke, en de sterfelijke onsterfelijke aangedaan. Het sterfelijke van het leven is verslonden.'* Naar hun menselijke natuur zijn *'zij gelijkvormig geworden aan Christus' heerlijk lichaam, naar de werking, waardoor Hij ook alle dingen aan Zichzelf kan onderwerpen.'* Fil. 3: 21.

Daardoor is het natuurlijk ook ondenkbaar, dat ze weer de aarde tot hun vaste verblijfplaats ontvangen, zich weer tot families vormen, aan het huwelijk en het

gehele aardse leven deelnemen, weer het gewone maatschappelijke werk, ieder in het zijne, verrichten zouden. Voorwaar, dan zou de Christusregering voor hen geen schrede vooruit, maar achteruit betekenen.

Hiermede hangt op het nauwst samen de vraag, of de Koning Zelf, de verheerlijkte Christus, gedurende het Duizendjarig rijk de aarde tot Zijn vaste woonplaats zal verkiezen. Het z.g. grove Chiliasme heeft door de stoutste beweringen dienaangaande, die geen Schriftuurlijken grond bezitten, aan de echt Bijbelse verwachting van de Christusregering onberekenbare schade gedaan. Men heeft de Christocratie wel in de helste verven geschilderd, Salomo's hofhouding tot uitgangspunt nemende, en er maar op los gefantaseerd.

Laat ons in deze tere punten ons toch zo nauw mogelijk binden aan de Heilige Schrift. Waar ze spreekt, laten we daar ook spreken; maar waar ze zwijgt, laten we daar toch vooral zwijgen.

Nu spreekt de Schrift duidelijk van een zichtbare verschijning van Jezus' Toekomst, om de antichristelijke macht voor aller oog neder te werpen, en Zich als de Koning van de wereld te openbaren, ook aan Zijn vijanden. Maar verder zwijgt ze over de details van Jezus' verblijf onder de Zijnen. Niet van Zijn Koninkrijk. Maar wèl van Hem Zelf, wat Zijn zichtbaar verkeren op aarde aangaat. In dat opzicht heeft ook 20: 1-6 ons veel te zeggen: Christus zal heersen die duizend jaren, dat is het wezen van de Christocratie.

En zo is het nu ook met de Zijnen. Ze leven met Christus het opstandingsleven, en zó heersen ze met Hem op de aarde. Daaruit volgt tweeërlei: dat ze hun zetel met Christus hebben en houden in de hemel, maar ook dat er een voortdurende gemeenschap zal zijn met en een telkens heengaan naar de aarde, om *'de volken in alle rechtmatigheid te richten.'* Ps. 98: 9 zo zal het op de meest harmonieuze wijze blijken: *'De Heere heeft Zijn troon in de hemelen bevestigd, en Zijn Koninkrijk heerst over alles.'* Ps. 103: 19.

Ongetwijfeld zal Christus, en zullen ook de Zijnen dan 'verschijnen' op de aarde. Vooral aan degenen, die van ganser harte met Hem verenigd zijn, en als Zijn directe onderdanen wandelen in de Evangelische ordinanties van Zijn rijk.

Men vinde dit toch niet vreemd! Was dit niet reeds het deel van zijn 'vrienden' onder het Oude Verbond? Wandelde Hij niet met de vader van de gelovigen naar Sodom zeggende: *'Zal Ik voor Abraham verbergen wat Ik doe?'* Gen. 18: 17. Trok Hij niet aan Israëls spits in wolk- en vuurkolom, waarvan Hij Zelf tot Mozes, die met een geschapen engel als leidsman onmogelijk verder kon gaan door de woestijn, *'met hem sprekende gelijk een man met zijn vriend spreekt,'* Ex. 33: 11 zei: *'Zou Mijn aangezicht moeten meegaan om u gerust te stellen?'* Ex. 33: 14. Verscheen Hij niet als *'de Vorst van het heir des Heeren'* aan Jozua, om hem te bemoedigen bij de aanvang van de zware strijd om het Heilige land: *'Ik ben nu gekomen. Zie, Ik heb Jericho met haar koning en strijdbare helden in uw hand gegeven?'* Jozua 5: 13-14, 6: 1. Welk een aanbiddende verwondering kwam er over Gideons ziel, toen hij bemerkte een bezoek van deze *'Engel des Heeren'* gehad te hebben, Die hem toeriep: *'Ga heen in deze uw kracht, en gij zult Israël uit der Midianieten hand verlossen: heb Ik u niet gezonden?'* Rich. 6: 14, 22: 24.

Was Hij het niet, Die op Hiskia's smeekgebed en op Rabsake's hoontaal antwoordde door in de nacht het duizenden-legioen van de Assyriërs met eigen hand neer te slaan? 2 Kon. 19: 35, Jes. 37: 36. En deed Hij zo ook niet na Zijn opstanding, als Hij telkens verscheen aan Zijn jongeren, en tenslotte aan de *'vijfhonderd op eenmaal,'* plotseling in hun midden verschijnende met het troostwoord: *'Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde?'* Matth. 28: 48, 1 Kor. 15: 6. Ja, is Hij zó niet gezien door Stefanus

Hand. 7: 55-56, en heeft Hij niet Zelf door een bijzondere verschijning Saulus van Tarsen tot Paulus gemaakt? Hand. 9: 5.

En hoe verscheen Hij aan Johannes op Patmos in Zijn Koninklijke majesteit, terwijl *'Zijn aangezicht was als de zon schijnt in haar kracht,'* zó dat Johannes *'als dood aan zijn voeten viel,'* om dan te ervaren, dat deze grote Koning nog Dezelfde nederbuigende Heiland was, aan Wiens borst hij had gerust: *'Hij legde zijn rechterhand op mij, zeggende tot mij: Vrees niet; Ik ben de Eerste en de Laatste; en Die leef; en Ik ben dood geweest, en zie Ik ben levend in alle eeuwigheid - Amen.'* Openb. 1: 9-18.

En wat de Zijnen betreft? Kwamen niet Mozes Judas: 9 en Elia in hun heerlijk lichaam op de Thabor een gewichtige opdracht van de hemel volbrengen? Matth. 17: 3. En zijn niet de opgewekte heiligen in Jeruzalem *'na Jezus' opstanding aan velen verschenen'*? Matth. 27: 53.

Deze dingen vinden we niet alleen niet 'vreemd,' maar we prediken ze als grote wonderdaden van de Christus Gods in het *verleden!* Zouden we het dan wèl 'vreemd' vinden, als de profetie voor de *toekomst* dezelfde, ja naar de heerlijker bedeling nog grotere wonderdaden van de Zich nu verborgen houdenden maar straks Zich in nieuwe luister openbarende Christus vermeldt?

Integendeel, we zien met heilig verlangen naar deze 'grotere dingen' uit. *'Zalig wie aan Hem niet geërgerd wordt,'* Luk. 7: 23 nu Hij Zich schijnbaar niet meer in die zin openbaart; hij zal ook déze Toekomst van de Zoon des mensen mogen aanschouwen.

Misschien maakt iemand hier de opmerking, dat we ook in dit gedeelte meer van de heerschappij van Christus dan die van de Zijnen gewagen.

Nu, dit is ook eigenlijk waar. En het is naar de heilige orde van het Koninkrijk van God. Want daar geldt het onbeperkt en onvoorwaardelijk: *'Pro Rege! Voor de Koning! Hij leve; men geve Hem van het goud van Scheba; de ganse dag zegene men Hem!'* Ps. 72: 15. Het is niet de *Kerk*-regering, of de *Christen*-regering, of de *Israël*-regering? Nee, maar de *Christus*-regering! Eindelijk, eindelijk zal het openbaar worden, dat *'de Heidenen Hem zijn gegeven tot Zijn erfdeel en de einden der aarde tot Zijn bezitting.'* Ps. 2: 8.

En dat zal het koningschap van de Zijnen wezen, niets meer te dienen, niets meer te doen dan Zijn Koninkrijk! Wat was het grootste van Davids helden? *'De HEERE wrocht een groot heil tenzelfden dage,'* 2 Sam. 23: 10, 12, d.i. onze Theocratische koning is weer een schrede verder tot het doel, waartoe Jehovah hem gezalfd heeft. En dit zal de heerlijkheid voor Christus' heiligen zijn, dat ze mede mogen arbeiden aan de zegevierende Christocratie, die steeds dichterbij zal doen komen het nog grotere heil van de Heere: de eeuwige Theocratie.

3. De Verheerlijkte gelovigen de richters der wereld.

'En ik zag tronen en ze zaten daarop,' 4a. Johannes ziet deze verheerlijkte gelovigen dus vooral in dit licht: *'mensen, in wie Christus Jezus in volmaakten zin een gestalte heeft verkregen.'* Gal. 4: 19, ze hebben deze voorsprong op de op aarde levende gelovigen, dat ze niet alleen volmaakt gerechtvaardigd Hebr. 12: 23, maar ook volmaakt geheiligd en verheerlijkt zijn. Rom. 8: 30. Ze zijn reeds gekomen tot de staat van 'koningsmens,' waartoe de Heere de mens heeft bestemd en geschapen; waaruit hij zich reeds in zijn eerste begin heeft weggezondigd, slaaf van het 'ik', van de satan en van de zonde als hij geworden is; maar waartoe de Heere Zijn volk heeft verkoren, in Christus heeft gebracht en ze nu daadwerkelijk en persoonlijk brengt door de orde van het heil: roeping, wedergeboorte, geloof, rechtvaardigmaking, heiligmaking en

verheerlijking.

Zie Adam daar staan met de koninklijke heerlijkheid, waarmee God hem had bekleed: de gehele dierenwereld, ook leeuw en beer, olifant en tijger, rhinoceros en adelaar, defileert voor hem. En de HEERE verlustigt Zich uit de hoge in deze met Zijn zonneglanzen opgeluisterde parade in Zijn vrede-rijk.

Maar ach! hoe heeft de mens zijn koningskroon in het slijk vertreden.

Nochtans zal God hem brengen dáár, waar Hij hem wilde hebben. Dát is het werk van de Middelaar. Zie hier het grote resultaat van Zijn werk: de ontelbare schare, zittende op hun tronen!

'En het oordeel werd hun gegeven,' v. 4b.

De Heere wil Zijn koningschap over de wereld dus uitoefenen door de mens. Hij houdt Zich aan die bestemming, in Zijn Raad de mens gegeven. Ook na de val. Kan de mens er niet komen door zelfverlossing, Hij zal hem er brengen door de verlossing, die in Christus Jezus is. Rom. 3: 4. En waar we hier de mens daar zien gebracht, daar wordt nu ook het pand hem toebetrouwd: het *oordeel* wordt hem gegeven. Het woord, dat hier in het oorspronkelijke staat, komt in de Heilige Schrift in verschillende betekenissen voor, soms als rechterlijke uitspraak, dikwijls als een strafrechterlijk vonnis, als een gericht van God⁹⁸. Het is echter afgeleid van hetzelfde werkwoord, waarvan ook komt *crisis*. Het betekent dan ook eigenlijk niet: oordeel, in de zin van *straf*, *gericht*, maar oordeel in de zin van *maatstaf van het recht*, waarmee men onderzoekt of iets recht, goed, of onrecht, kwaad is. Dat het nu zo dikwijls voorkomt in de zin van strafgericht, vindt natuurlijk zijn oorzaak in het feit van de zonde, waardoor het oordeel naar de maatstaf van Gods recht steeds zonde vindt, tot in het heilige en heiligste toe en zodoende altijd moet uitspreken: 'des doods schuldig'. Maar dat ligt niet aan dat *oordeel*, dat komt door de zonde. Wanneer dat krima van God geen zonde meer vindt, dan zal het eeuwig zegenen.

Schoon komt de juiste betekenis van dit woord uit in 1 Kon. 3: 28 waar we van de bekende eerste rechtspraak van Salomo lezen: *'En geheel Israël hoorde dat oordeel, dat de Koning geoordeeld had, en vreesde voor het aangezicht des konings; want ze zagen, dat de wijsheid Gods in hem was, om recht te doen.'* Hoe is Salomo hier een type van Jezus Christus, *'Die tot een oordeel in deze wereld gekomen is, opdat degenen, die niet zien, zien mogen, en die zien, blind worden.'* Joh. 9: 39.

Welnu, dat oordeel, die maatstaf van het recht wordt hier gegeven aan hen, die deel mogen hebben aan de eerste opstanding. In Zijn Naam, op Zijn last, met Zijn macht zullen ze het uitoefenen. En als nu heel Israël vervuld was van het oordeel van Salomo, ja dit nog na eeuwen vermaard is, zelfs schilders inspireert en dichters bezielt, wat zal er dan 'een vreze zijn voor het aangezicht' van Christus en zijn heiligen, als vanuit de Stad van de grote Koning het oordeel van het recht, het nimmer feilende en altijd rechtvaardige krima van de Gezalfde van God, uitgaat over de volken.

Hierin wordt ons tevens een tipje opgelicht van de sluier, die het mysterie van de Christocratie voor ons verborgen houdt. We wensen ons te wachten voor het ijdel spel van vernuft en verbeelding. Daarom onthouden we ons steeds van een gedetailleerde beschrijving van de toestanden in het Duizendjarig rijk. Maar zo nu en dan, zoals ook blijken zal bij de bespreking van de nog onvervulde Oude Testamentische profetieën, geeft de Heere ons een eerbiedige blik *'in dat vergelegen land.'* Jes. 33: 17 zo ook hier. Want als dan het oordeel van de Heere door de hand van Zijn heiligen uitgaat over en

⁹⁸ κρίμα, zie bijvoorbeeld Matth. 7: 2, Luc. 2: 34 (verg. Cremer-Kegel, blz. 629-630), 2 Petrus 2: 3, Rom. 3: 8, Matth. 23: 14, Mark. 12: 40, Gal. 5: 10; de LXX: Deut. 21: 22, 1 Kon. 3: 28, Job 9: 19, enz. als vertaling van het Hebreeuwse woord.

in alle verhoudingen van het wereldleven, dan mogen we dus verwachten, dat dat oordeel afscheiden, uitzuiveren, soms ook richtend straffen zal al het scheve, het onrechtvaardige, al de misstanden in die verhoudingen. Dan zal het in nog nooit gekende vervulling gaan: *'O God, geef de Koning Uw rechten, en Uw gerechtigheid de zoon des Konings. Zo zal Hij Uw volk richten met gerechtigheid, en Uw ellendigen met recht. De bergen zullen de volke vrede dragen, ook de heuvelen met gerechtigheid. Hij zal de ellendigen des volks richten; Hij zal de kinderen des noodruftigen verlossen, en de verdrukker verbrijzelen.'* Daarvan zal het gevolg wezen: *'Zij zullen U vrezen, zolang de zon en de maan zullen zijn, van geslacht tot geslacht.'* Ps. 72: 1-5.

Wat heeft David zijn toch zo oprecht gemeend 'oordeel' slechts gebrekkig kunnen uitvoeren, en wat heeft hij het - dát heeft hij zéker niet gedacht! - zelf snood overtreden: *'Ik zal verstandiglijk handelen in de rechte weg.'* Ps. 101: 1, 6-8 - Maar dan! David zal er ook aan deel mogen nemen. Ook hij zal zitten op een koninklijke troon. Ook hem zal het oordeel worden gegeven. En hij zal *'gans recht richten.'* Ps. 75: 3. En alle gelovigen met hem, *'het bestemde ambt ontvangen hebbende'*: *'zij leefden en heersten met Christus, de duizend jaren.'*

Zegge men dan toch niet meer dat deze periode van zeer ondergeschikt belang is, omdat, of ze komt of niet komt, immers toch voor allen, die de Schrift geloven, het eindperspectief hetzelfde blijft: een nieuwe hemel en een nieuwe aarde met het nieuwe Jeruzalem. Als de Heere in Zijn vreederaad dit heerlijke voorspectief heeft besloten, en in Zijn Woord, dat nooit liegen kan, het ons belooft, zullen we dan als achteloze kinderen op deze erfenis van onze Vader, Die in de hemelen is, niet letten, of als een liefdeloze bruid niet waarden de schone specerijenhof, die onze Bruidegom voor ons aan het toebereiden is, opdat Hij er met ons, ter eer van Zijn Vader, het heilige liefdeleven zou leven, waarvan *'de liefdegeur elk tot liefde moet nopen?'* Ps. 133: 3 (ber.).

Naarmate de liefde van Christus ons hart met diepe smart vervult, omdat we zo weinig liefde hebben jegens de Heere, jegens elkaar en jegens de wereld, zullen we verlangen naar een tijd, dat we voortdurend bij het reukaltaar zullen staan, *'om ons leven de God van zaligheden te wijden,'* en steeds met Hem te wandelen 'in het effen land' van Zijn gerechtigheden. Ps. 143: 10 (ber.).

Welnu, hier wordt ons die tijd beloofd: *'zij zullen priesters van God en Christus zijn, en ze zullen met Hem als koningen heersen duizend jaren.'*

4. Twee ernstige bedenkingen aangaande de Christocratie.

Hoogstwaarschijnlijk rijzen aan het einde van deze verklaring van Openbaring 20: 1-6 twee bedenkingen:

1e *Waarom zal Christus deze regering uitoefenen door middel van zijn heiligen?* M.a.w. waarom doet Hij dat niet Zelf op onmiddellijke wijze? we antwoorden hier met een wedervraag, de bekende, oude vraag van onze Catechismus: *'Waarom wordt gij een christen genaamd?'* - in het antwoord waarop de gelovige ook belijdt zijn *koninklijk ambt*⁹⁹.

Deze op Gods Woord gegronde geloofsbelijdenis opent ons het uitzicht waarvan we hier de vervulling aanschouwen. *'In Christus volmaakt,'* Col. 2: 10 zijn we in onszelf *'niet volmaakt'* Fil. 3: 12, en we zullen het hier niet verder brengen dan tot het ene

⁹⁹ Heid. Cat. Zond. 12, vr. 32.

ding: *'ik jaag er naar of ik het ook grijpen mocht, waartoe ik van Christus Jezus ook gegrepen ben.'* Fil. 3: 14. Met name het priesterlijk en koninklijk ambt, al is het profetische ook nog zeer ten dele, zijn in de dadelijke oefening zó gering, èn naar binnen èn naar buiten, dat de christen dikwijls de troost van zijn geloof en hoop dreigt te verliezen door de zwakheid van zijn liefde. En nu zien we hier het volk van God door Christus - het hoogste huwelijk in gemeenschap van goederen! - zó met priesterlijke en koninklijke heerlijkheid bekleed, dat we er de arme zondaren van voorheen niet meer in herkennen: *'Uw volk zal zeer gewillig zijn op de dag Uwer heirkraft, in heilig sieraad.'* Ps. 110: 3. *'Des Konings dochter is geheel verheerlijkt inwendig; haar kleding is van gouden borduursel. In gestikte klederen zal ze tot de Koning geleid worden; de jonge dochteren, die achter haar zijn, haar metgezellinnen, zullen tot u gebracht worden. Ze zullen geleid worden met alle blijdschap en verheuging; ze zullen ingaan in des Konings paleis. In plaats van uw vaderen zullen uw zonen zijn; 'Gij zult hen tot vorsten zetten over de ganse aarde. Ik zal Uw Naam doen gedenken van elk geslacht tot geslacht; daarom zullen de volken U loven eeuwiglijk en altijd.'* Ps. 45: 14-18.

En is dit niet geheel in Gods lijn? Verwaardigt Hij de gevallen maar in Christus gerechtvaardigde en geheiligde zondaar niet tot Zijn *'medearbeider'*? 1 Kor. 3: 9. Roep ze slechts voor uw geest, de Noachs en Abrahams, de Mozessen en Jozua's, de Davids en Salomo's, de Jesaja's en Elia's, de Daniëls en de Nehemia's, de Zerubbabels en Ezra's, de Petrussen en Paulussen, de Luthers en Calvijns, en zovele anderen. Moet, kan het ons dan bevreemden, dat de Heere in die periode van de zichtbare overwinning van Zijn Koninkrijk Zijn heiligen zal gebruiken als Zijn organen waardoor Hij de wereld regeren zal? Voorwaar: *'Zalig en heilig is hij die deel heeft aan de eerste opstanding!'*

2e Maar hoe kunnen dan deze opgestane heiligen de wereld regeren, als ze niet geheel tot dit aardse leven wederkeren?

Als we nu op die vraag eens geen antwoord kunnen geven? Zullen we dan deze Bijbelse profetie ons geloof ontzeggen? Maar dan mochten we wel spoedig beginnen, met aan meerdere verwachtingen van het Christelijk geloof te gaan twijfelen. Ja, dan zullen we dat geloof zelf wel prijs moeten geven. Wat begrijpen we eigenlijk van ons geloof? de Drieënige God misschien? De eeuwige generatie van de Zoon? Het besluit van de uitverkiezing? De Persoon van de Middelaar met Zijn twee naturen? De wedergeboorte uit de Heilige Geest? Het Sacrament van het Heilige Avondmaal? Het leven in de hemel met 'de aflijvige ziel'?

Meestal blijft de toekomstverwachting van de gelovigen bij dit laatste beperkt. Nu, als men er dan nog maar bij leeft! Maar dán is toch ook de vraag hier gepast: u *geloof*t aan dat leven in de hemel? Zeg mij dan, hoe zal dat zijn? Hoe het verkeer met het vleesgeworden Woord, dat u niet kunt zien? Hoe de omgang met de engelen, die zélf *geesten* zijn? Hoe stelt gij u het 'juichen voor Gods troon' voor?

Hoe zult u *spreken* en *zingen* met de gezaligden? Hoe . . . Maar u zegt: houd op met dat vragen! Het is nutteloos! Het kan zelfs oneerbiedig worden! Want: *'hetgeen het oog niet heeft gezien, en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklommen, heeft God bereid die, die Hem lief hebben'*. 1 Kor. 2: 9 en Heid. Cat. Zond. 22, vr. 58. Goed. Maar waarom meent men dan het geloof aan deze door de Koning Zelf aan Zijn Gemeente geopenbaarde verwachting te moeten onthouden, totdat men in details zal weten en begrijpen, hoe al deze dingen zullen zijn?

Maar bovendien, als we door genade hebben leren inleven in de Bijbelse gedachtensfeer, is het ons dan zó moeilijk, om ons een *geloofs*-voorstelling te maken

van dit verkeer van deze priesterkoningen met de gelovigen op aarde? Deze laatsten toch zullen de *aardse* organen van de Christus-regering zijn. Als een Jozua en Zerubbabel, die de organen waren van de priesterlijke bediening en koninklijke heerschappij van Jehovah onder het uit de ballingschap teruggebrachte Juda. We weten, wat de dienst van de engelen onder de Nieuw Testamentische Gemeente betekent. Of zouden we hierin achterstaan bij Israël, al is die dienst bij ons van het zichtbare karakter van de oude Bedeling ontdaan? Zegt Jezus niet, dat de klein-gelovigen wel mogen worden ontzien: *'Want Ik zeg ulieden, dat hun engelen, in de hemelen, altijd zien het aangezicht Mijns Vaders, Die in de hemelen is.'* Matth. 18: 10. En worden ze niet *'tot dienst uitgezonden om dergenen wil, die de zaligheid beërven zullen?'* Hebr. 1: 14. Is dat niet één kanaal, waarvan de heiligen gebruik kunnen maken?

Daar is de Heilige Geest, Die zeker in *'deze zijn Tempelen'* 1 Kor. 3: 16, 6: 19, Ef. 2: 21 met al Zijn gaven en krachten wonen en werken zal. En, alomtegenwoordig als Hij is, *'de zeven Geesten, Die voor de troon Gods zijn'* Openb. 1: 4c, en, *'Die uitgezonden zijn in alle landen,'* Openb. 5: 6c zal Hij niet een zeer nauwe relatie tussen de triomferende en strijdende Kerk onderhouden?¹⁰⁰

En, het laatste niet het minste: Als de verheerlijkte Koning naar *'Zijn Godheid, majesteit, genade en Geest nimmermeer van ons wijkt,'*¹⁰¹ en Hij het Hoofd is en de Gemeente in de hemel en die op aarde Zijn lichaam, behoeven we dan nog wel te vragen, wat de verbinding tussen hemel en aarde zal vormen?

Nog wijzen we met voorzichtigheid op de wonderen van de natuur, door ons wel meer dan vroeger, maar toch nog zeer ten dele gekend. Wie had voor nog korte tijd durven vermoeden, dat we het weldra zouden beleven, dat men door middel van de Radio met Azië en Amerika spreken zou zonder enige andere geleiding dan de geheimzinnige ether zelf? Dan zullen al de krachten van de Schepping, ook het luchtruim, gezuiverd van *'de geestelijke boosheden,'* die dan immers met hun hoofd-geest zullen zijn geworpen in de afgrond, Christus en Zijn heiligen ten dienste staan *'om in de bedeling van de volheid der tijden wederom alles tot één te vergaderen in Christus, beide dat in de hemel is, en dat op de aarde is.'* Ef. 1: 10

Zeker, we staan hier wel voor wonderen; maar is het wonder niet het voorwerp van het geloof? Het ongeloof heeft het te doen met dingen, die mogelijk zijn. Verder komt het niet. Maar het geloof richt zich op *'dingen, die bij de mensen onmogelijk zijn, maar mogelijk bij God.'* Matth. 19: 26. *'Geen ding zal bij God onmogelijk zijn.'* Luk. 1: 37. *'Het geloof nu is een vaste grond der dingen, die men hoopt, en een bewijs der zaken, die men niet ziet.'* Hebr. 11: 1. Zo is het ook in betrekking tot deze Christusregering. We behoeven niet te zorgen voor haar vervulling of de mogelijkheid daarvan. Zien we slechts toe, dat we *Gods Woord* ook in deze geloven. Want: *'de hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan.'*¹⁰²

¹⁰⁰ De Gemeente des Heeren op aarde zal ook dan nog strijdende zijn, omdat de zonde nog niet is weggedaan.

¹⁰¹ Heid. Cat. Zond. 18, vr. 47.

¹⁰² Matth. 24: 35. Men lette er op, dat Jezus dit juist zegt in Zijn *profetische* rede.

HOOFDSTUK II

DE CHRISTUSREGERING BIJ ISRAËLS PROFETEN

1. Het perspectief van de Oud Testamentische profetie.

We zagen reeds, dat de verwachting van de Duizendjarige Christocratie niet vrucht is van godsdienstige fantasie, maar gegrond is op Gods eigen Woord, ons in de Openbaring van Johannes, in verband met vele andere uitspraken van de Bijbel, gegeven. En indien de Heilige Schrift ons er niet meer van zei, was er reeds voldoende grond, om te spreken van een Schriftuurlijke leer.

Er zijn waarlijk wel Christelijke leerstellingen, die onder ons volkomen zekerheid hebben, maar waarvoor we in de Schrift *minder* grond vinden. Denke men slechts aan: de kinderdoop, de Zondag, de leer over 'de afluivige ziel', het dadelijk bij de lichamelijke dood naar hel of hemel gaan, enz.

Maar hoeveel zekerder wordt deze verwachting als we bevinden, dat ze in de Openbaring slechts de laatste sluitsteen ontvangt, om het gebouw te voltooien, dat uit de Oud Testamentische profetie voor ons oprijst. Indien we meer in de Schriften van de Oude Testamentische profeten thuis waren, we zouden ook vertrouwder zijn met dit profetisch boek van het Nieuwe Testament, de Openbaring van Johannes. Want bijna iedere volzin daarvan heeft haar wortels in die Schriften, voornamelijk in die van Ezechiël, Zacharia en Daniël. Ja, men mag zeggen: het gehele Boek van de Openbaring van Johannes is niet anders, dan een samenvatting en vernieuwing van de Oud Testamentische profetieën, alleen in het licht van het Nieuw Testament gesteld, en door de kennis, welke uit de Nieuw Testamentische geschiedenissen ontstaan was, verrijkt. Zo is het een waardig slot van de Heilige Schrift.¹⁰³

Het Oude en Nieuw Testament staan met elkaar in wederkerige betrekking. In dit opzicht is zeker, sedert de sluiting van de Canon van de Heilige Schriften, geen schoner woord gesproken dan dat van Augustinus: 'Het Nieuwe Testament is *verborgen* in het Oude en het Oude Testament is *openbaar* in het Nieuwe.' Het drukt de waarheid van de zaak volkomen uit. Het Oude en het Nieuwe Testament ieder op zichzelf te willen houden is de dood van geheel de Schrift. En toch is er bijzonder in onze tijd een strekking om het Nieuw Testament van het Oude te scheiden, zoals men een appel scheidt van de boom, om hem te eten, en de boom te vergeten; maar indien maar het enkele blad papier, dat er tussen Oude en Nieuw Testament in uw Bijbel gevonden wordt, tot een andere scheiding van beide dient dan de orde en de sierlijkheid medebrengt, zo scheur dat blad tenminste in uw gedachten uit uw Bijbel; want zodra u toegeeft, dat er werkelijk een scheiding, hoe gering ook, tussen Oude en Nieuw Testament bestaat, bent u verloren. Vooreerst is het Oude Testament de *grondslag* van het Nieuwe, en het is hiermede als met onze huizen: het eerste en nodigste zit onder de grond; de geheide palen; want daarop rusten onze gebouwen. Neemt de grondslag weg, en het gebouw valt vanzelf; zo ook: neemt het Oude Testament weg en het Nieuwe Testament vervalt vanzelf. Maar het Oude Testament is *nog veel meer* dan de grondslag van het N. T., het is er de *voorbereiding*, *schets* en *schaduw* van. Daarom staat het Oude Testament met het Nieuwe in een voortdurende levensbetrekking en gemeenschap. Beide openbaren elkaars verborgenheden, *beide leggen elkaar uit, verklaren elkaar*. De één is de sleutel tot de schatkamer van de ander. Daarom moet een christen tegelijk in het Oude en Nieuw Testament leven, en

¹⁰³ Luthardt: 'Die Lehre von den letzten Dingen', blz. 168.

dat doet hij ook zo hij een waar christen is.¹⁰⁴

Op deze eenheid van Oude en Nieuw Testamentische profetie legt ook Godet¹⁰⁵ nadruk: 'De Israëlitische profeten, allen op één punt, de zegepraal van de heilige wil van Jehova, samenkomende, zijn aan elkaar verbonden en vullen elkaar aan als de termen van één en hetzelfde rekenkundig voorstel. Van dit eerste verschil is een tweede het gevolg. De godspraken van de heidense waarzeggers staan slechts in verband met omstandigheden van de enkele mens of van een bepaald volk. De profetie van Israël bedoelt van zijn eerste woord af *het mensdom in het algemeen*. 'Het zaad van de vrouw' zal de kop van de slang vermorzelen. Later, bij de roeping van Abraham, schijnt weliswaar de gezichtseinder van de profetische blik nauwer te worden: om zo te zeggen wordt de profetie dan een eigenaardigheid van het volk. Maar juist dan draagt ze zorg, haar algemene strekking duidelijk te doen uitkomen en nauwkeurig te handhaven.

'Alle volken der aarde,' zegt God tot Abraham, *zullen in uw zaad gezegend worden*. Het zaad van Abraham (in de zin van de tekst: het volk Israël) is slechts middel; doel zijn de volkeren van de aarde. En wanneer de profetie zich eindelijk in een nog nauwere kring terugtrekt en zich een enkel persoon, de geheel enige persoonlijkheid van de Messias, in Wie alle vroegere beloften tot werkelijkheid zullen komen, tot haar middelpunt kiest, zie hier dan de taal, die God tot Hem voert: *'Ik heb U de einden der aarde tot een erfenis gegeven.'* Rome heeft in de vreemde volken slechts de voorwerpen van zijn zegepralen gezien. Israël heeft van het begin af geweten, dat het was de uitvoerder van het heil van de wereld, het werktuig van het geluk van de volken, terwijl alle andere volken daar heengaan met het aangezicht naar beneden, en alleen zich bezighouden met hun macht en met hun tijdelijke welvaart, gaat Israël in de geschiedenis zijn weg met de handen uitgestrekt naar toekomstige goederen, welke het nauwkeurig gadeslaat en met volharding maakt tot een beginsel en uitgangspunt van zijn bestaan. De heidenen zijn de volken van deze tijd, *'de volkeren der aarde'*, naar een uitdrukking van Jezus. Israël houdt niet op, zelfs te midden van zijn tegenspoeden, zich voor het volk van de toekomst te houden.

Vandaar dan ook dat perspectief bij Israëls profeten tot op *'de voleinding der eeuwen'*.¹⁰⁶

We weten, wat een perspectief is. Degenen die wel eens een bezoek mochten brengen aan Europa's bergland, zullen zich verschillende van die vergezichten op de beroemde Alpen herinneren. Wanneer u bijvoorbeeld vanaf een uitkijktoren in Bern naar het Zuiden blikt, zo vertonen zich achter elkaar aan uw oog eerst de naakte heuvels, dán de Stockhornketen, daarachter eerst lager, daarna hoger de voormuren van het hooggebergte, en eindelijk de IJsreuzen zelf, die op hun beurt, al liggen ze op grote afstand van elkaar, weer zó één geheel lijken, dat men er niets van merkt, dat bijvoorbeeld achter de Jungfrau zich links de Mönch, rechts de keten Breit-, Gross-, en Mittagshorn verheft.

Wanneer men dit perspectief zó ziet, en het als één geheel geniet, schijnt het, alsof men, wanneer men deze bergen gaat bezoeken, gemakkelijk van de ene op de anderen zal kunnen overgaan. Immers, ze liggen daar als één machtige groep voor u maar laat men ze eens in werkelijkheid gaan zien: dan zal men de handen van verbazing

¹⁰⁴ Bijbellezingen van Da Costa, Inleiding N. T., blz. 1-2.

¹⁰⁵ Bijbelstudiën over het O.T., blz. 138-139.

¹⁰⁶ 'In het laatste der dagen': Deut. 4: 30; Jes. 30: 8; Jer. 30: 24; Ezech. 38: 8; Hosea 3: 5; 'het einde': Dan. 6: 28, 8: 19, 9: 26, 11: 13, 12: 6, 8: 13; 'tot in eeuwigheid': 2 Sam. 7: 13, 16, 24, 25; Ps. 48: 9, 49: 20, 72: 17, 19, 89: 5, 131: 3, 132: 14; Jes. 9: 6, 30: 8, 34: 10, 17, 45: 17, 59: 21, 65: 18; Jer. 17: 4, 49: 33; Ezech. 27: 36, 28: 19, 37: 25, 26, 28; Dan. 7: 18; Joël 2: 26; Micha 4: 7; Zef. 2: 9.

ineenslaan over de grote dalen en afgronden, die daartussen liggen. Ja, gehele dorpen en steden, velden en weiden, fabrieken en andere bedrijven, treft men dan aan, die men bij het perspectief niet eens kon zien.

Zó is het nu ook met de Oud Testamentische profetie: ze ontvangt en geeft het toekomstperspectief tot aan het einde, maar als één geheel: eerst de heuvelen van Israëls naaste lotgevallen, zoals de Babylonische ballingschap en de wederkeer daaruit; dan de bergketens Bethlehem-Bethanië, Bethanië-Golgotha, Golgotha-Jeruzalem, Jeruzalem-Rome; daarachter met donkere tinten, het hooggebergte van het rijk van de antichrist; en eindelijk de blanke toppen tegen Gods blauwe lucht: bekering en herstelling van Israël, de wereldomvattende heerschappij van Christus, en de eeuwige Theocratie. Zoals echter bij het perspectief van het bergland, zien we ook hier de naastbijzijnde dingen het klaargest onderscheiden: tussen de heuvels en de eerste bergketen, d.i. tussen Israëls ballingschap en wederkering, maar vooral tussen die beide en de menswording, vernedering en verhoging van de Messias en het aanvangen van de Nieuw Testamentische bedeling, zien we een tamelijke afstand; maar vlak achter die bergketens schijnen de grote bergen van het einde, tevens het begin van de wederoprichting van alle dingen, te volgen, zodat het waarlijk niet te verwonderen is, dat de discipelen van de Heere en de christelijke Gemeente van de eerste tijd de Christocratie en Theocratie ieder ogenblik verwachtten.

Maar we weten, welk een grote afstand er tussen die eerste bergketens en de laatste bergen ligt; dat heeft de Kerk en wereldgeschiedenis van deze twintig eeuwen bewezen. En nu komt de profetie van het Nieuwe Testament die van het Oude Testament heerlijk verduidelijken door ons te tonen, hoe ook tussen die laatste bergen, die de Oude Testamentische en Apostolische Kerk vlak achter Christus' menswording zagen verrijzen, grote dalen en afgronden liggen, derhalve tussen de 'bultige Basanbergen' van de antichrist en de 'sneeuw witte Salmons' van de Christus- en Godsregering de afgrond ligt van de ontzaglijke gerichten van het zevende zegel, en hoe tussen deze Hermon en Tabor van de Christocratie en de met eeuwige ceders bedekte Libanon van de Theocratie het schone vrededal van Jesaja 11 ligt.

De heuvels en eerste bergketens van dit perspectief gaan we thans, als niet bepaald tot ons onderwerp behorend en onder ons zeer bekend zijnde, voorbij. Bij dat eindgebergte van een eeuwig volmaakte wereld staan we hier iets uitvoeriger stil, opdat het onderscheid ons duidelijk voor ogen sta, en we op deze Godsregering blijven staren als het allerlaatste maar ook hoogste van onze toekomstverwachting. Toch kunnen we deze stof, die een afzonderlijke behandeling zou vereisen, niet dan vluchtig beschouwen, omdat ons eigenlijke onderwerp hier is het voorgebergte van de Christusregering, het Duizendjarig rijk.

Uit dit profetisch perspectief zagen we echter het organisch geheel van de Heilige Schrift. Het is zo jammer, dat vele christenen daarvoor geen of te weinig oog hebben. Ze leven bij een bloemlezing uit de Bijbel. Al naar gelang de dingen, om een lelijk woord van onze tijd te gebruiken, door hen 'aangevoeld' worden, zoeken ze uit de Schrift een boeket saam, zetten die in een passende vaas en trachten die zo fris mogelijk te houden. Voor zover ze nog niet twisten met anderen over de door deze samengelezen bundel keren ze zich toch altijd weer tot de hunne: dat is de eigenlijke gaarde van de Schrift: *Zij* althans 'houden zich daar aan.'

Tot welk een eenzijdigheid en misvatting, verkettering en vijandschap, hoogmoed en dwaling heeft dit al geleid! De Heere geve Zijn gelovigen alom Bijbelse christenen te zijn of te worden. Hij doe ons door 'het getuigenis des Heiligen Geestes' leven bij Zijn gehele Woord. Dan zullen we de architectonische schoonheid daarvan met de dag meer gaan zien en bewonderen. Dan zullen we enerzijds bewaard worden voor 'de

valselijk genaamde wetenschap,' 1 Tim. 6: 20 die onze Bijbel uit en door elkaar wil werpen, evenals een vijandige hand de schone architectuur van een geprezen bouwwerk, en anderzijds voor die enghartigheid, die de broeder veroordeelt, omdat hij ook op een andere zijde van hetzelfde Godsgebouw meent te moeten wijzen: *'Maak mijn voetstappen vast in Uw Woord.'* Ps. 119: 133.

2. De profetie en de uiteindelijke Godsregering.

Al zal de Duizendjarige Christusregering heerlijk zijn, de profetie verheelt het niet, dat tengevolge van de zonde en het niet waarachtig bekeerd zijn van veel mensen nog gebreken op aarde gevonden zullen worden. Zach. 14: 12, 13, 17, 18; Jes. 2: 1-4, 19: 22, vergl. Openb. 20: 8. Daarom zal, eer Christus het Koninkrijk van Zijn Vader overgeven zal, er een uitzuivering van de volken plaats hebben door middel van de weer ontbonden satan, waarop zullen volgen de algemene opstanding, het laatste oordeel en de louteringsbrand van de wereld, opdat alsdan kan neerdalen in een volmaakte wereld en een volmaakte mensheid de witte duif van de Theocratie.

Als we het onderscheid tussen de Christocratie en Theocratie uit het oog verliezen, is het onbegrijpelijk dat de profetie na de gerichten van God over de volkeren en de regering van Israëls Messias nog weer spreekt van een nieuwe strijd tussen Christus en de wereldmacht, waarop dan het laatste gericht volgt, en - de Theocratie. Verg. Ezech. 36 en 37 met 38 en 39; Openb. 19: 11-21 en 20: 1-6 met 20: 7-8. Van deze laatste spreekt het allerduidelijkst het laatste visioen van het laatste Bijbelboek over de laatste dingen, Openbaring 21: 1-22: 5. 'Toch omvat de Oude Testamentische profetie alle elementen in zich, waaruit zich een voorstelling van de volmaakte Theocratie samenstellen laat. Wat Johannes ons straks van het Koninkrijk zeggen zal, dat na het jongste gericht op de vernieuwde aarde wordt opgericht, zal zich aansluiten aan wat de profeten van de voortijden er reeds van hebben gezegd¹⁰⁷. Allereerst spreken deze van de allerlaatste dingen als van een vernietiging van de dood. Wordt diens werking onder de regering van de Messias tegengegaan, zodat het leven van de mensen belangrijk wordt verlengd, Jes. 65: 20 eens zal *'de Heere van de dood vrijmaken,*' Hosea 13: 14 en *'de Zijnen verzadigen met Zijn beeld, als zij zullen opwaken.'* Ps. 17: 15. 'De profetie des Oude Testament heeft dit niet vergeefs gesproken; en al is haar woord niet het laatste, daar ook die van het Nieuwe over deze stof handelen zal, en 'tijden en gelegenheden' aanwijzen, toch zal het elk later woord, en eindelijk ook de dood aan zich binden.'¹⁰⁸

Verder spreekt de profetie van het Oude Verbond van een geheel nieuwe Schepping: *'Want ziet, Ik schep nieuwe hemelen en een nieuwe aarde; en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden, en zullen in het hart niet meer opkomen'* Jes. 65: 17. Hier wordt toch, midden in de voorzeggingen van de Christocratie (de bergtoppen liggen voor de profeten immers vlak bij, ja in elkaar) gesproken van iets, dat meer omvat, dan wat de Schrift doorgaans van haar zegt. Het heelal zal, zoals de Gemeente van de verlostten, een algehele vernieuwing ondergaan, waarbij de laatste vlekken van de zonde worden uitgedelgd. En met dát eindperspectief eindigt de profeet: *'Want gelijk als die nieuwe hemel en die nieuwe aarde, die Ik maken zal, voor Mijn aangezicht zullen staan, spreekt de Heere, alzo zal ook ulieder raad en ulieder naam staan.'* Jes. 66: 22. En daartegenover de eeuwige afgrond van de rampzaligheid, *'waar hun worm niet zal sterven en hun vuur niet uitgeblust zal worden.'* Jes. 66: 24.

Ook geeft ze een beschrijving van het Nieuwe Jeruzalem, die ver uitgaat boven alwat

¹⁰⁷ V. Andel, a. b. I, 7^e afd., par. 23.

¹⁰⁸ V. Andel, a. b. I, 7^e afd., par. 22.

ze ons op andere plaatsen zegt van deze Koningsstad tijdens de Messiaanse heerschappij. Ezechiël toch geeft ons na het laatste volkerengericht Ezech. 38: 39 een schildering van Tempel en Stad, zij het nog met behulp van aardse beelden en zaken, waarover kennelijk de glans van de hemel ligt uitgespreid Ezech. 40-48: *'Mensenkind, dit is de plaats Mijns troons, en de plaats der zolen Mijner voeten, alwaar Ik wonen zal in het midden der kinderen Israëls tot in eeuwigheid.'* Ezech. 43: 7. De naam van die Stad zal luiden: *'De HEERE is aldaar'* Ezech. 48: 35, de Theocratie dus. In een Tempel zal de drieënige God aldaar wonen in het midden van Zijn herboren volk en wereld, waarvan de beschrijving wel op een wijze geschiedt, 'die tot haar verklaring de vervulling zelve behoeft'¹⁰⁹, maar ons juist daardoor doet aanschouwen de verste toppen van de bergen van de toekomst, blinkende van hemelse reinheid en heiligheid. Van deze Tempel uit stromen de wateren van het leven, alom Gods volle gemeenschap verspreidende, zodat mens en schepping er steeds dieper in kunnen baden, ja straks zwemmen, terwijl aan beide oevers het geboomte staat te prijken, welks vrucht tot spijs en welks blad tot heling is Ezech. 47: 1-5, 12.

Ook bij Zacharia treft ons dit onderscheid. Wat hij aan het slot van zijn profetie zegt, overtreft al het voorgaande. Het is alsof zijn oog het allerlaatst valt op een hooguitstekende bergtop, waar hemel en aarde elkander de hand van de eeuwige volkomen vereniging reiken: *'Te dien dage zal op de bellen der paarden staan: De Heiligheid des Heeren. En de potten in het huis des Heeren zullen zijn als de sprengbekkens voor het altaar. Ja al de potten in Jeruzalem en in Juda zullen de HEERE der heirscharen heilig zijn.'* Zach. 14: 20-21.

Zie, als we deze dingen bij Israëls zieners lezen, gaan we als vanzelf naar het slot van Johannes' Openbaring. Daar vinden we tot onze verwondering ditzelfde eindbeeld van de dingen. Dáár ziet Johannes ná de Christusregering de voleinding van de wereld geschieden, om daarna dat laatste gebergte van de Theocratie, niet bedekt door de sluier, die er voor Israëls profeten over lag gespreid, te mogen aanschouwen: *'En ik zag een nieuwe hemel en een nieuwe aarde; . . . en het nieuw Jeruzalem, nederdalende van God uit de hemel.'* Openb. 21: 1-5.

3. De profetie en de Christusregering.

Zoals nu hetgeen de profetie ons voorzegt van de Theocratie, zich oplost in Openbaring 21: 1-22: 5, zo is het bij een verklaring, die zich strikt wenst te houden aan de organische samenhang van de gehele Bijbelse profetie, niet mogelijk verreweg het grootste gedeelte van de Oud Testamentische voorzeggingen ergens anders te plaatsen, dan in Openbaring 20: 1-6, terwijl we omgekeerd met dit Schriftgedeelte geen weg weten, als we het niet in het nauwste verband beschouwen met die profetieën.

Dat de profetie veel uitvoeriger handelt over de Christocratie dan over de Theocratie, vindt zijn oorzaak, naar de Schrift, in vijf redenen:

1. *De Christocratie is de enige weg naar de Theocratie.* Kon ze verhinderd worden, dan zou de laatste nooit komen. Vandaar, dat satan aan de Christocratie op haar weg naar de vervulling de meest mogelijke hinderpalen in de weg legt. Daarom is de strijd van de eeuwen, in het Paradijs door God Zelf betiteld als de strijd van het slangenzaad tegen het vrouwenzaad, in de diepste grond, van zijn eerste begin tot aan zijn bittere einde, een anti-christelijke strijd.

¹⁰⁹ V. Andel, a. b. par. 23.

Door Kaïn hief satan zijn vuist niet tegen Abel, maar tegen Christus op. In Nimrod maakte hij jacht op het Lam van God. Ismaël werd niet tegen Isaäk maar tegen Christus opgehitst. Niet om Israël te verdelgen, maar om Christus' komst in het vlees te verijdelen, verdrong hij de jongetjes in de Nijl en verschroeide hij Abrahams zaad bij de tichelovens. Aan de schelp was hem niet zoveel gelegen, maar aan de parel daarin, toen hij eeuwen lang grote en kleine wereldmachten opstookte tot de oorlog tegen het Oude Bondsvolk. Was het niet daarom, dat hij Herodes' eerzucht prikkelde, om de pasgeboren *'Koning der Joden'* te doden?

Stond hij niet veertig eeuwen te wachten *'vóór de vrouw, die baren zou, opdat hij haar kind zou verslinden, wanneer ze het zou gebaard hebben?'* Openb. 12: 4. En achtervolgde hij het niet drie en dertig jaren lang om *'het te verslinden?'* maar *'haar Kind werd weggerukt tot God en Zijn troon.'* Openb. 12: 5. Maar hij heeft óók het woord gehoord: *'deze Jezus zal alzo wederkomen gelijk gij Hem naar de hemel hebt zien henenvaren.'* Hand. 1: 11.

En nu zal hij voortgaan tot het einde met het pogen om de Christocratie tegen te houden, te verijdelen. Maar Christus zal overwinnen! En door Zijn overwinning de weg banen naar de eeuwige Theocratie.

Is het dan wonder, dat de profetie zich vooral bezig houdt met de Christusregering? Om haar beweegt zich de gehele wereldgeschiedenis tot de jongste dag, en op haar loopt die geschiedenis uit.

2. *De Vader heeft al het oordeel de Zoon overgegeven.* God heeft Zijn Zoon, de verheerlijkte Middelaar, met alle macht bekleed in hemel en op aarde. Gelijk in de zeven jaren van honger in Egypte Farao op de voorgrond trad, zo heeft de Heere in veel hogere zin Jezus Christus *'in het midden van de Troon Gods'* gesteld. Openb. 7: 17. Daarom valt ook op Hem het volle licht van die profetie, welke Zijn Gemeente tot een leidstar moet dienen naar die grote Dag, waarop haar Koning *'het Koninkrijk Zijn Vader zal overgeven.'*

3. *De Christocratie, als voor deze wereld bestemd, kan ook veel beter in menselijke denk- en spreekwijzen tot uiting worden gebracht.* Dit blijkt wel het duidelijkst in Ezech. 40-48 en Openbaring 21: 1-22: 5. In de wereld van de Theocratie gaat men toch niet meer 'bouwen,' zoals dat begonnen is in deze wereld ná de zondeval. En toch kunnen deze beide zieners ons op geen andere wijze spreken van *'de heerlijkheid, die aan ons geopenbaard zal worden.'* Rom. 8: 18.

4. *De Christocratie moet het vurig verlangen van de gelovigen zijn.* De Heere wil de aandacht van Zijn volk spannen op de komst en wederkomst van hun Koning. Ze moeten zijn *'als dienstknechten en dienstmaagden, die op hun Heere wachten.'* Luk. 12: 36. Want Hij alleen kan Zijn volk en wereld weer tot de Vader brengen, opdat Deze Zich eeuwig in zijn werken verlustige. Daarom tekent de profetie ons veel uitvoeriger *'de bruiloft des Lams,'* Openb. 19: 7, 9 dan het eeuwig huwelijksleven, *'met Christus verborgen in God.'* Col. 3: 3.

5. *De Christocratie is geheel samengeweven met de geschiedenis van het volk Israël.* Dit maakt vooral, dat de profetieën aangaande haar zo talrijk zijn. Immers, door verschillende omstandigheden zijn de lotgevallen van het volk van de Joden zeer bewogen en beslaan ze eeuwen achtereen. En op al die wegen, door al die eeuwen, door volkeren en werelddelen heen, gaat de belofte van de Christocratie, als naar Gods vrijmachtig bestel aan Israël verbonden, met dit zaad van Abraham mee.

Deze wonderlijke loop van Israëls historie heeft echter God niet overvallen. Integendeel komt ook hier het verband tussen Zijn voorwetenschap en voorverordining helder uit. En zo ergens, dan is hier het woord van Da Costa van toepassing: 't Moest zijn, 't was in Gods raad bepaald, dat ook de zonde de rijkdom van de deugden van God verkondigde.'

Vandaar dat de profetie, Israëls zonden voor zijn rekening latende, die gehele loop heeft voorzien: de Christocratie komt niet vóórdát Israël op zijn plaats is; niet, omdat God op Israël moet wachten, maar omdat Hij Israël bestemde tot het koninklijk en priesterlijk volk, van waaruit Hij de volkeren zou noden tot Zijn heil en zou leiden in Zijn wegen; maar als dan ook Israël op zijn plaats is, dan komt de Christocratie zeker. Israël zal echter snood afwijken, ver en lang, - maar Gods trouw zal het, al moet het dan ook door diepe louteringswegen heen, op zijn plaats brengen. Ezech. 36: 22-23.

4. Reeds in de vroegste tijden sprake van de Christusregering.

Natuurlijk wijzen we allereerst op de moederbelofte in het Paradijs. Gen. 3: 15. Men beperke dit 'eerste Evangelie' toch niet tot de redding van onze ziel uit satans macht. Wel *begint* de verlossing daar. Want daar is ook de val van Gods schone werken begonnen. En daarom begint de Christocratie in het mensenhart. Als ze dáár niet begint, veruitwendigen we haar. Zoals Israël deed met Zijn Messias-verwachting, en daarom met het onherboren en onverbroken hart op Christus botste, omdat Hij juist vroeg om het geloof van het hart.

Maar laten we dan ook aan dat: *dáár begint ze*, volle recht wedervaren! Vandaaruit gaat Christus voort 'de kop,' d.i. de heerschappij van de satan te vermorzelen. En eerst als dát volbracht is heeft Christus Zijn Middelaarsdoel bereikt. Maar dan spreekt deze belofte ook van een openbaring van Zijn Koninkrijk vanuit het mensenhart tot aan de einden der aarde en tot in de verste hemelsferen van het heelal, zoals we nog niet hebben aanschouwd, en die ook niet in de eeuwigheid kan geplaatst worden, aangezien de Schrift haar betreft binnen de kring van de tijd. 'Zo zal het ongelofelijke geschieden; want God roept de mens, om satan ten onder te brengen. De mens zal het Goddelijk orgaan zijn tot herstel van de vrede in het hele heelal, door nederwerping van de macht van het kwaad? En welke mens? De met schuld beladene, de van de dood beheerste! Van hem, niet van de sterke en onsterfelijke engelen, gaat de zege uit. Wie zou vermoed hebben, dat een strijd, in de hemelen ontbrand, niet dáár, maar hier, en juist door de *mens* zou worden beslecht? Zo iets een raadsel is, dan dit, en waarlijk, zonder Christus zou zo iets ook niet mogelijk zijn; alleen daaruit verklaart het zich, dat de mens de aartsengel overwint, hoewel zelf met de schuld van zijn geslacht beladen, en onder de macht van de dood gebogen, dat deze mens niet u of ik, maar Gods Zoon Zelf is.'¹¹⁰ 'Zo wordt ons in het paradijs een zeer vérreikend uitzicht gegeven.'¹¹¹

Heeft God eerst getoond, met al de volkeren te willen gaan de weg naar de Christusregering, reeds dadelijk na de zondvloed zien we in het Woord, dat Hij door Noach spreekt tot de nieuwe mensheid, welke zijn wegen met haar zullen zijn, al geeft Hij de drie geslachten ruimschoots gelegenheid, zich te bekeren tot Hem en Zijn Koninkrijk. En als ze in het bouwen van de toren van Babel blijk heeft gegeven, uit Gods strafgericht niets te hebben geleerd, gaat zich weldra de vervulling van de

¹¹⁰ J. van Andel: 'Van Adam tot Abraham,' blz. 65. Hoe zou het toch komen, dat men de veelvuldige geschriften en uitspraken van deze overigens zo hooggeroemde Schriftuitlegger over dit onderwerp nagenoeg doodzwijgt?

¹¹¹ Idem, blz. 71.

profetie in Noachs zegen aftekenen. *'De God van Sem zij gezegend,'* omdat Hij uit diens geslacht het volk zal doen voortkomen, door welks Messias het Godsrijk komen zal op aarde.

En staat men er wel genoeg bij stil, welk een blik in de toekomst van mens en wereld het woord bevat: *'God breide Jafeth uit, en hij wone in Sems tenten?'* Gen. 9: 26-27. Wanneer is dit vervuld? Woont thans Sem niet in *Jafeths* tenten? Kan dit woord van de Heere dan zijn vervulling missen? Nee, de vervulling toeft nog. Wanneer Israëls Verlosser Zijn heerschappij onder Zijn bekeerd volk uitoefenen zal, *'dan zullen de Heidenen toevloeien tot de berg van het Huis des Heeren.'* Jes. 2: 2.

Zou het naar de gedachtengang van de Heilige Schrift zijn, als men de profetie aan Abraham: *'In u zullen alle geslachten des aardrijks gezegend worden'* Gen. 12: 3 slechts verklaart als belovende geestelijke zegeningen in de verzoende betrekking met God, die gevonden zal worden in Christus door vele enkelingen uit de volken? Is hier niet duidelijk sprake van een roeping, door God aan Israël gegeven, om de Theocratie, door hen zelf beleefd, zegenrijk uit te breiden over alle volken?¹¹² In dit licht verkrijgt de geschiedenis van de aartsvaders een hoge belangrijkheid. Ware Israël slechts één van de volken van deze wereld, zo zou het patriarchale tijdperk slechts historische betekenis hebben.¹¹³

'Ook hieruit blijkt het nauwe verband tussen voortijd en toekomst, dat er in de oude dagen zoveel geschiedt, dat hoger betekenis heeft dan enkel voor de dag, waarop het plaats grijpt. Waarlijk, er zijn spelingen van de toekomst in het verleden, dingen, die men moeilijk anders beschouwen kan, dan als vingerwijzingen van de Voorzienigheid naar toekomstige zaken.¹¹⁴

'Ook het karakter van het volk spiegelt zich in de aard van zijn vaders. Voor een eigenlijk gezegde wereldse bestemming is Israël van nature ongeschikt. Op ongeheiligd gebied kan het met Jafeths zonen niet wedijveren. Het ontving niet, zoals deze, de gave om de stof te beheersen of het bestaande onder stelsel te brengen; op het terrein van de openbare, algemene levens schittert het niet. Zoek Jafeth in de werkplaats, op het slagveld, in de raadzaal, in het spreekgestoelte, maar Israël in de tent. Jafeth moet datgene, wat geheiligd zou worden, tevoorschijn brengen, de schatten van het zichtbare en onzichtbare leven; het te heiligen is Israëls zaak. Israël is Rome niet, het ijzeren volk, dat de wereld door het zwaard voor zijn recht veroverd; het is Athene niet, het volk van de bevalligheden, welks taal de wijsheid en welks beitel de schoonheid zoekt; het is Fenicië niet, het volk, welks vorsten kooplieden en kunstenaars zijn, met de schatten van de wateren en van het aardrijk aan hun voeten. Op Sion is het stil; want het volk, dat daar woont, is steeds bezig Zijn God te aanbidden. Het vindt zijn type in Abraham, in Jacob, in gindse heilige aartsvaders, die als pelgrims en vreemdelingen vertoefd hebben op aarde, het oog vol heimwee heengewend naar een onzichtbaar vaderland. Niet de Ismaëls en Ezaus vertonen ons het beeld van de echte Israëliet; niet de kinderen van de woestijn en de mannen van het zwaard, maar gindse stille naturen, naar de eenzaamheid en de hemel toegekeerd, die, eerder dweepers dan wereldkinderen, tot in verboden wegen toe een plaats in de toekomst zoeken. Bij de Israëliet valt het zwaartepunt van het leven in de godsdienst; buiten deze deugt het voor niets dan voor het kwaad. Daar zijn snaren in het binnenste van Abrahams kinderen, die niet aangeraakt kunnen worden, of ze laten een toon van zich horen, zo niet van aanbidding, dan wel van lastering. Voor Israël is het gebied van het tussen in, waarop de volken van de wereld zich bewegen, nagenoeg

¹¹² Zie 'De roeping van het Adventsvolk' in 'De Wed. v. Chr.,' bl. 19-22.

¹¹³ V. Andel, a. b. blz. 112.

¹¹⁴ Idem. blz. 120-121.

afgesloten; het heeft zijn bestemming in God.¹¹⁵

Zou het woord, waarmee Jacob zijn vierde zoon zegende Gen. 49: 8-10, ons niets zeggen aangaande de komende Christusregering? Het koningschap van *'de Leeuw uit de stam van Juda'* Openb. 5: 5 klinkt ons reeds in de aanhef tegen: *'Juda, gij zijt het: u zullen uw broeders loven, uw hand zal zijn op de nek uwer vijanden; voor u zullen zich uws vaders zonen nederbuigen.'* En zijn er korte perioden geweest in Juda's historie, waarin we iets van de vervulling van deze profetie aanschouwen, hoe worden die straks in het tegendeel verkeerd, en waar is thans Juda's heerlijkheid? Geen nood, de scepter moge aan Juda's hand worden ontrukkt, en de wetrol van tussen zijn voeten weggenomen, uit hem zal de Silo voortkomen, *'en Dezelve zullen de volken gehoorzaam zijn.'* Is hier niet van iets meer sprake, dan dat uit de volken velen zich met waar geloof tot Christus zullen wenden? Laten we deze profetie toch niet verzwakken. Jacob-Israël wacht in de hemel met de hele triomferende Kerk op haar vervulling, waarvan hij de waarborg altijd voor zich mag zien in de verheerlijkte Silo Zelf. Vestigt Hij nu Zijn troon in veler harten, straks zullen de volken (niet alleen dus de schare van de verlostten: dat is de Theocratie) Hem gehoorzaam zijn.

Wederom, hier worden dus geprofeteerd grote gebeurtenissen in deze bedeling, die ook nu nog niet gekomen zijn, die ook niet in de eeuwigheid te plaats en zijn, maar waarvan Openbaring 20: 1-6 de laatste en helderste voorzegging is.

5. De Christusregering in Mozes' afscheidsrede.

Het behoeft eigenlijk niet afzonderlijk vermeld, maar toch leggen we er nadruk op, dat Mozes bij zijn heengaan Israël in bijzondere zin een boodschap van God heeft nagelaten, die tot het einde van de eeuwen *'een lamp voor zijn voet, en een licht op zijn pad zou zijn'*: *'En het is geschied in het veertigste jaar, in de elfde maand, op de eerste der maand, dat Mozes sprak tot de kinderen Israëls, naar alles, wat hem de HEERE aan hen bevolen had.'* Deut. 1: 3.

Telkens vinden we daar deze gedachte terug: als Israël zal wandelen in de wegen van de Heere, d.i. het doel van de Godsregering wil dienen, dan zullen zijn zegeningen over hetzelfde worden uitgegoten Deut. 5: 29, 33, 6: 1-3, 18, 24 enz., maar indien Israël de weg van de Heere zal verlaten, dan zullen Zijn straffen vele zijn; ja, Mozes moet het zeggen omdat God het hem opdraagt: ze zullen van de Heere afwijken, en wel zó, dat Hij hen moet verstrooien uit het land, dat ze weldra zullen binnengaan; maar nochtans zal Hij hen dan wederbrengen, om Zijn doel met hen te bereiken.

Reeds in het begin zien we deze toekomstschildering, Deut. 4: 26-31: Let hier vooral op dit: *'u verstrooien onder de volken'*, en op het: *'in het laatste der dagen, dan zult gij wederkeren'*; welke twee dingen ons duidelijk zeggen, dat deze profetie in de Babylonische ballingschap en de verlossing daaruit onmogelijk vervuld kan zijn. Welk een wonder van God is toch de profetie: vanuit de vlakke velden van Moab ziet Mozes over de eeuwen en volken heen tot in het laatste van de dagen!

Zeer opmerkelijk is in dit verband hoofdstuk 28. Eerst heft de heengaande leidsman nog eens de banier van de Theocratie omhoog, die Israël in Gods handen zou moeten wederbrengen, getooid met de eerbewijzen van al de volkeren van de aarde Deut. 28: 9-14. Maar dan komt de sombere reeks van dreigingen bij ongehoorzaamheid aan het doel van God Deut. 28: 15-35. En al dreigende verheft Zich in Mozes de Geest van de inspiratie tot zuivere toekomstvoorspelling. Eerst wordt de wegvoering naar Assur en Babel geprofeteerd Deut. 28: 36-46. Maar, over de wederkering heen (wat ziet ook

¹¹⁵ V. Andel a. b. blz. 113-114.

Mozes deze bergtoppen vlak bij elkaar!) voorzegt hij daarna de verstrooiing onder de volken Deut. 28: 47-50.

Let in vers 48 vooral op *'totdat Hij u verdelge'*, hetgeen nog eens herhaald wordt in *'totdat Hij u verdoe'*, Deut. 28: 51 hetwelk niet kan zien op de eerste ballingschap, want kennelijk bewaarde de Heere hen (althans Juda en Benjamin) daarin als een nauw aaneengesloten volk, dat straks weer terug zou gaan naar Jeruzalem; maar op de totale oplossing van hun nationaal bestaan door de Romeinen. Voorts op het: *'een volk van verre, van de einden der aarde.'* Dit kan niet op de Chaldeënen zien, want ze behoorden tot de kring van de Oosterse volken. Maar deze tezamen spraken juist van het verre Westen als *'van de einden der aarde.'* Zo bijvoorbeeld wordt gezegd van de grote Davidszoon, dat Hij zal regeren *'van de rivier (natuurlijk de Eufraat) tot aan de einden der aarde'*, Ps. 72: 8 d.i. van het Oosten tot het Westen. Daarom ook: *'een volk, welks spraak gij niet zult verstaan'* - want de Latijnse taal heeft met de Semietische talen geheel geen gemeenschap. Waarom kunnen we de Duitsers nog al goed verstaan? Omdat onze taal met de hunne van één wortel stamt En bij zoveel aanduidingen, dat we hier aan de Romeinen moeten denken, mag het niet meer 'gezocht' worden genoemd, als we zeggen: zelfs het wapen van het Romeinse rijk wordt hier aangeduid: *'gelijk als een arend vliegt'*: de Romeinse adelaar, die uitwapperen zal voor zijn legioenen.

Nog meer aanwijzingen worden gegeven, dat Mozes hier ongetwijfeld de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen profeteert: *'En gij zult eten de vrucht uws buiks, het vlees uwer kinderen.'* Deut. 28: 53 en 54-57.

Is het niet, als lezen we hier reeds iets van het verhaal, dat Flav. Josefus later beschreven heeft van de belegering van Jeruzalem?¹¹⁶

Zó gezien sluit nu het volgende gedeelte geheel daarbij aan. Deut. 28: 63-68. Of wil men waarlijk nog trachten, dit te verklaren van de Babylonische ballingschap? Dan maakt v. 64 dit absoluut onmogelijk: *'En de Heere zal u verstrooien onder alle volken van het ene einde der aarde tot aan het andere einde der aarde.'* Hoe is het ook letterlijk vervuld, en zien we het nog dagelijks vervuld worden in de uitspattingen van het antisemitisme, wat in v. 65-67 voorzegt wordt.

Nog eens plaatst dan Mozes het volk in het volle licht van Gods Verbond en de roeping, die daardoor op hen rust, opdat het rechtmatige blijke van de straf, die eens over hen komen zal, Deut. 29: 1-21 om dan andermaal die straf, als een aangrijpende schilderij voor hen op te houden. Deut. 29: 22-29.

Hoe juist is hier de toekomstige werkelijkheid getekend, die we in alle natuurkundige boeken over Palestina en alle reisbeschrijvingen over het Heilige Land kunnen lezen: *'Dan zal zeggen het navolgende geslacht, uw kinderen, die na u zullen opstaan, en de vreemde, die uit verre lande komen zal, als ze zullen zien de plagen dezès lands en deszelfs krankheden, waarmede de Heere het gekrenkt leeft'* *'En alle volken zullen zeggen 'Waarom heeft de Heere aan dit land alzo gedaan? Wat is de ontsteking van deze groten toorn?'* En in het antwoord dat de volken elkaar zullen geven, treft ons vooral dit: *'En de Heere heeft hen uit hun land uitgetrokken in toorn, in grimmigheid en in grote verbolgenheid; en Hij heeft hen verworpen in een ander land, gelijk het is te deze dage.'*

Zou de Godsman zó eindigen? Velen doen, *alsof* hij zo geëindigd is. Ze helpen dit woord verbreiden. Ze wijzen elkaar op de juiste vervulling van deze profetie. Ze roemen Gods rechtvaardigheid, die het trouweloze Israël zó heeft gestraft. Ze wijzen de Jood in hun straten en vlekken na, zeggende: 'Zie daar het wandelende toonbeeld

¹¹⁶ Zie in zijn bekende geschiedbeschrijving het Aanhangsel over de belegering van Jeruzalem, fol. 30-60.

van Jehova's vloek' . . .

Maar - ze lezen niet het slot van Mozes' afscheidsrede! Mág dat? Behoort dat slot er niet bij? Verheft zich de Geest van de inspiratie hier niet nog veel hoger?

Het is, alsof de scheidende leidsman Israëls even heeft gewacht. Geen wonder! Het gezegde heeft hem naar ziel en lichaam aangegrepen. En dan gaat hij op plechtige toon voort, zijn ogen over veel eeuwen en een lange reeks historische taferelen heen opheffende naar de laatste dingen: ' Voorts zal het geschieden . . . ' Deut. 30: 1-10. Deze profetie spreekt voor zichzelf. Uit het: '*wanneer al deze dingen* (die we in de rede van Mozes reeds gehoord hebben) *geschied zullen zijn, deze zegen of die vloek* (welke Israël ook daadwerkelijk beurtelings heeft ondervonden, de zegen bijvoorbeeld onder David en Salomo, Hiskia en Josia) *die ik u voorgesteld heb, zo zult gij het weder ter harte nemen onder alle volken,*' en '*u wedervergaderen uit al de volken, waarheen u de Heere uw God verstrooid had*', - alsook: '*al waren uw verdrevenen aan het einde des hemels,*' - is het onbetwistbaar, dat hier gesproken wordt over de verstrooiing na de verwoesting van Jeruzalem en hier dus geprofeteerd wordt Israëls herstelling en wederkeer naar Palestina, terwijl de triomf over al Israëls vijanden, de tegenstanders van de Theocratie, vers 7, gepaard met een overvloed van zegeningen van de Heere en een betoning van Zijn gunst, waarin Hij Zichzelf komt verlustigen (vs 9), ons ineens plaatst midden in de verwachting van de gezegende Christusregering, die we in Openbaring 20: 1-6 vinden geprofeteerd.

We zouden nu denken, dat Mozes over dit onderwerp uitgesproken is. Als hij zijn opvolger, Jozua, nog heeft aangewezen, Deut. 31: 1-8 dan zal hij Nebo's hoogte beklimmen om aan de mond van de Heere te sterven¹¹⁷.

Maar nee. Mozes heeft Israël geen leerstellig betoog voorgehouden: dat kan 'af' zijn. Maar het toekomstgezicht, dat de Heere hem schonk, is in hem als een springende levensfontein. Vandaar, dat wanneer hij Jozua de opdracht heeft gegeven, om alle zeven jaren een grote volksvergadering te houden, opdat de Wet van de Heere hun opnieuw zou worden ingescherpt, hij nogmaals - of dit hem ook diepe smart had veroorzaakt! - gaat spreken over de grote afval van het Bondsvolk. Deut. 31: 29.

Let hier weer op dat: in het laatste der dagen.

Maar dan staat hij daar weer in het midden van het volk, met een gelaat, dat het onweer van God, zij het in verre toekomst, spelt. Zal hij dan toch zó eindigen? Zal nu, na de heerlijke profetie uit hoofdstuk 30, toch dit donderwoord zijn laatste zijn? Nee! Dat kan niet! Dat duldt Gods Geest niet! En nu wordt het nog heerlijker, dan in hoofdstuk 30: Mozes gaat zingen een schone toekomstzang op het komend Koninkrijk! Deut. 31: 30 en 32: 1.

Gaarne gaven we aan deze dichterlijke ontboezeming tevens door Gods Geest ingegeven profetie een plaats.

Maar men leze dit lied zelf in zijn geheel; Deut. 32: 1-44 dan zal men zien, welk een lofzang het is op de Christocratie, die eens vanuit Israël de aarde overdekken zal.

Op dit lied volgt dan nog een uitgebreide zegen: '*Dit nu is de zegen, met welke Mozes de kinderen Israëls gezegend heeft voor zijn dood.*' Deut. 33: 1-29.

Leze men ook dit veel te weinig bekende hoofdstuk eens van vers tot vers, en neme men het zoals het daar staat, dan zal men vooral in vs. 2 en 3, 7, 11, 19, 26-29 de Christocratie vinden.

Is het u niet, alsof u hier de laatste bazuin uit de Openbaring hoort, die u de overwinning komt verkondigen van Christus met zijn heiligen?

O, wat moet er in Mozes' ziel, gereedstaande om haar eeuwige woning binnen te

¹¹⁷ Deut. 34: 5, letterlijk vertaald.

treden, omgegaan zijn, toen hij daar stond op de Nebo, zelf nog luisterende naar de naklanken van de profetie van de Heilige Geest, die hij had moeten en mogen verkondigen? Deut 34: 1-4.

Daar ligt dan dat wonder-land, Mozes! Daar, dáár zal Jehovah al deze woorden vervullen: *'Zou Hij het zeggen, en niet doen, spreken, en niet bestendig maken?'* Num. 23: 19b.

Komt, betreden we ook met heilige eerbied, en toch met blijmoedig geloof Nebo's top. En blikken we ook op die zoveel heilige beloften dragende grond, om na zoveel eeuwen nog te wachten op het woord, dat God hier tot en door Mozes sprak.

De vervulling is gewis! Want *'God is geen man, dat Hij liegen zou, noch eens mensen kind, dat het Hem berouwen zou!'* Num. 23: 19a.

6. De stipte vervulling van het ene deel van Mozes' profetische rede waarborgt ons de even stipte vervulling van het tweede deel.

Over de vervulling van het eerste deel is toch onder ons geen verschil, kan ook geen verschil zijn. De feiten hebben gesproken, en spreken nog. Wie zijn wij, dat we dit getuigenis zouden loochenen? En die het niet *willen* geloven? Zij hebben ook hier natuurlijk hun toevlucht moeten nemen tot de laffe uitvlucht van een *'vaticinium post eventum'*.¹¹⁸

Maar waarom is er dan bij ons wèl zulk een verschil over de vervulling van het tweede gedeelte? Veel gelovige Bijbeluitleggers menen toch, deze vervulling *geestelijk* te moeten opvatten.

Met welk recht en door welke plicht toch?

De vloek van Deuteronomium is letterlijk vervuld: al wat we in de vorige paragraaf aan vloek over Israël tot aan het einde van de wereld gezien hebben. Het zou ons te ver voeren, als we dit uit verschillende Bijbelplaatsen gingen aantonen.¹¹⁹

Om de grote belangrijkheid kunnen we hier echter niet achterwege laten enige aanhalingen uit een zeer bekend werk van de Engelse godgeleerde Alexander Keith¹²⁰:

'De uitdrukking van de duur van deze oordelen en van hun gehele vervulling is duidelijk, als gelijktijdig met de verstrooiing van de Joden, en eindigende met hun laatste en gehele herstelling. Zolang ze in het land van hun vijanden zijn, ligt hun eigen land woest. Deze oordelen zouden niet van hen weggenomen worden, totdat over ons (de Joden) uitgegoten worde de Geest uit de hoogte, dan zal de woestijn tot een vruchtbaar veld worden (Jes. 32: 15). En de profetieën schetsen niet alleen Judea af, terwijl het verlaten was door de Heere, haar erfdeel verlaten, en in de hand van zijn vijanden gegeven, maar ze schilderen ook het karakter en de toestand van de bewoners daarvan, terwijl haar oude inwoners onder de volken verspreid waren, en eer de tijd komt, waarin Hij te Jeruzalem regeren zal, en voor Zijn oudsten zal heerlijkheid zijn (Jes. 26: 1, 23). De verkondiging van een toekomstige en eindelijke herstelling vergezelt meestal de tegen dit land uitgevaardigde bedreigingen. En dikwijls en zo krachtig als woorden kunnen zijn, wordt er door al de profetieën heen, gewag gemaakt van de tijd, die nog komen moet, waarin de kinderen Israëls uit alle geslachten vergaderd zullen worden, en waarin het land dan ten laatste en voor altijd van de vorige verstrooiingen weer opgericht en de steden herbouwd zullen worden, die 'verstoord waren van geslacht tot geslacht'; en de bergen van Israël, die 'steeds tot verwoesting' geweest waren, niet meer verwoest zullen zijn, en het volk door niemand meer het verlatene genoemd zal worden, (Ezech. 36: 8, 10, 37: 21, Jes. 62: 4). Nadat de Messias zou

¹¹⁸ 'Een voorzegging na de uitkomst,' wat m.a.w. dus wil zeggen: een woord, gesproken na de gebeurtenis, die er in wordt 'voorzegd', maar bedriegelijk geplaatst op een naam en in een tijd, vèr voor de gebeurtenis, opdat het aldus het gezag van 'een woord Gods' zou verkrijgen; zoals de critiek dit b. v. doet met Jesaja 40-66 en Daniël.

¹¹⁹ Men leze en vergelijk bijvoorbeeld Lev. 26: 18, 21, 24, 31, 34, 43; Deut. 29: 22, 24, 27; verg. Jes. 1: 7, 9, 30; Jes. 5: 6, 9, 10, 17; 6: 11-13; 10: 23.

¹²⁰ 'De stipte en letterlijke vervulling der Bijb. profetieën', Ned. uitgaven.

weggenomen, en het slachtoffer en het spijsoffer opgehouden zijn, zou de daarop volgende verwoesting tot de voleinding toe zijn, en hetgeen vastelijk besloten was, zou uitgestort worden over de verwoeste (Dan. 9: 27). En Jeruzalem zal, gelijk Jezus verklaard heeft, van de Heidenen vertreden worden, totdat de tijden van de heidenen vervuld zullen zijn (Lukas 21: 24). Noch de verstrooiing van de Joden, noch de verwoesting van Jeruzalem zal ophouden, volgens de profetieën, totdat daar een ander bewijs van Goddelijke ingeving zal gegeven worden. De toepassing op de tegenwoordige tijd, of op latere dagen, van de profetieën nopens de verwoesting van Judea is dus overvloedig duidelijk. En hoe talrijker ze zijn, zoveel te strenger is de toets, die ze kunnen doorstaan. Terwijl de Joden nog niet uit alle volkeren vergaderd zijn, of in hun eigen land geplant, om daar niet meer uitgerukt te worden (Lukas 21: 24), noch hun verstoorders en hun verwoesters daarvan uitgegaan zijn (Amos 9: 15), en de oude verwoeste plaatsen niet weder opgebouwd zijn, en evenmin de fundamenten van veel geslachten opgericht zijn of het land van zijn verwoesting hersteld is (Jes. 49: 17), is het uitwerksel van elk gericht nog zichtbaar, en zelfs thans in dit late tijdstip van de tijden van de Heidenen, schoon de gezegende voleinding niet veraf moge zijn, zijn er overvloedige gronden, om het bewijs te voltooien, dat hetgeen besloten is over de verwoesten is uitgestort, en dat *alle* vloeken, die in het boek van de Heeren geschreven staan (Deut. 29: 27), over dit land zijn gebracht geworden.¹²¹

Op blz. 167 wordt Volneij (*Ruines C XI*) door hem geciteerd op verschillende plaatsen, omdat deze in zijn beschrijving van de door hem zelf aanschouwde verwoesting van Palestina, hoewel hij een ongelovig man is, ondanks zichzelf, de stipte vervulling van de profetieën telkens moet bevestigen. 'Goede God!' - roept deze uit - 'waardoor zijn zulke treurige veranderingen ontstaan? Uit welke oorzaak is het lot van deze landstreken *zo treffend veranderd*? Waarom zijn er zoveel steden verwoest? Waarom heeft de oude bevolking zich niet uitgebreid en voortgeduurd? - Ik doorwandelde het land, ik doorkruiste de provinciën, ik telde de rijken van Damaskus en Idumea, van Jeruzalem en Samaria. Dit Syrië, zei ik tot mijzelf, dat thans bijkans ontvolkt is, bevatte toen honderd bloeiende steden, en bezat overvloed van dorpen, vlekken en gehuchten. Wat is er geworden van zoveel voortbrengselen van mensenhanden? Wat is er geworden van die eeuwen van overvloed en leven?' - Keith zegt daarbij terecht: 'Terwijl de mens naar wijsheid jaagt, wordt hij een dwaas; wanneer hij op zijn eigen, ijdele bespiegelingen steunt, en niet het oog slaan wil op dat Woord van God, hetwelk evenzeer in staat is, de wijze te doen verbazen, als de eenvoudigste wijsheid te geven. Deze woorden uit de mond van een groot voorstander van het ongelooft bevestigen de zekerheid van de waarheid, om welke op te merken hij te blind of te dweepachtig was.'¹²²

Treffend is het slot van de verkorte uitgave van ditzelfde werk: 'Indien dan nu alle deze daadzaken, een enkel deel van het grote fundament, waarop het Godsgebouw staat, niet genoegzaam zijn, om de onverschillige te waarschuwen, dat hij zulk een wolk van getuigen niet vruchteloos hore; om de twijfelmoedige gerust te stellen en in zijn geloof te bevestigen; en om ook de hardnekkigste ongelovige te doen wankelen en hem tenminste tot nadenken en onderzoek te bewegen, - zo zou mijn woord veel minder iets vermogen. Daarom leg ik de pen neer met de hartelijke bede, dat velen, die dit boekje uit de handen leggen, het mogen doen in de stellige overtuiging, *'dat de profetie voortijds niet is voortgebracht door de wil eens mensen, maar dat de heilige mannen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, die hebben gesproken; en dat ze dus wel doen daarop acht te hebben, als op een licht, schijnende in een duistere plaats, totdat de dag aanlichte, en de morgenster opga in onze harten'* (2 Petr. 1: 19-21)¹²³

Ja, wel mag Keith de verwachting van de letterlijke vervulling van de profetieën plaatsen in dit licht: *'Totdat de Dag aanlichte.'* Want als de vloek van deze profetie zo stipt is vervuld, zou dan de zegen ervan niet even stipt vervuld worden?

Letterlijk vervuld is: *'De Heere zal u verstrooien onder de volken,'* - zal het niet letterlijk vervuld worden: *'in het laatste der dagen, dan zult gij wederkeren tot de Heere uw God?'* Deut 4: 27 met vs. 30. Letterlijk vervuld is: *'Gij zult zijn tot een spotrede onder al de volken, waarheen u de Heere leiden zal,'* - zal het niet letterlijk vervuld worden: *'De Heere uw God zal al die vloeken leggen op uw vijanden en op uw haters, die u vervolgd hebben?'* Deut 28: 37 met 30: 7. Letterlijk vervuld is: *'Zonen en dochteren zult gij gewinnen, maar ze zullen voor u niet zijn; want ze zullen in gevangenis gaan. Al uw geboomte, en de vrucht uws lands zal het boos gewormte*

¹²¹ Hoofdst. V, blz. 133-135.

¹²² Keith, a.b. hoofdstuk V, blz. 167.

¹²³ Verkorte uitgave, blz. 253.

erfelijk bezitten,' - zal het niet letterlijk vervuld worden: 'En de Heere uw God zal u doen overvloeien in al het werk uwer hand, in de vrucht uws buiks, en in de vrucht uwer beesten, en in de vrucht uws lands, ten goede; want de Heere zal wederkeren, om Zich over u te verblijden ten goede, gelijk als Hij Zich over uw vaders verblijd heeft?' Deut. 28: 41-42 met 30: 9. Letterlijk vervuld is: 'Gij zult uitgerukt worden uit het land, waar gij naar toegaat,' - zal het niet letterlijk vervuld worden: 'En Hij zal de wraak op Zijn tegenpartijen doen wederkeren, en verzoenen Zijn land en Zijn volk?' Deut. 28: 63 met 32: 43.

Hoe plaatst dit laatste woord ons voor de overduidelijke voorzegging, dat eens de Heere Zijn ver afgeweken en zwaar getuchtigd volk tot Zichzelf zal wederbrengen, Zich met hen verzoenen zal, maar dan ook dat volk zal wederbrengen naar Zijn land, en tot een lof van Zijn Naam zal stellen onder de volkeren van de aarde, deze tot grote zegen: *'Dan zal, na zoveel gunstbewijzen, 't gezegend heidendom 't geluk van deze Koning prijzen, Die Davids troon beklom.'* Ps. 72: 10a (ber.).

HOOFDSTUK III

DE CHRISTUSREGERING IN DE MESSIAANSE PSALMEN

1. De grond van de Messiaanse Psalmen

Dat de Psalmen veel profetieën aangaande de Christus bevatten, heeft Hij Zelf op Zijn opstandingspascha tot Zijn jongeren gezegd: *'Dit zijn de woorden, die Ik tot u sprak, als Ik nog met u was, n.l. dat het alles moest vervuld worden, wat van Mij geschreven is in de Wet van Mozes, en de Profeten en Psalmen.'* Luk. 24: 44.

Deze Psalmen jubelen soms op naar de gewelven van de hemel. Maar ze hebben tevens een vaste grond.

Natuurlijk ook hetgeen de Heere reeds in Zijn beschreven Woord aangaande de Christusregering had geopenbaard. Maar ze vinden toch hun bijzondere grond in de bepaalde verbondsluiting van de Heere met David, Zijn knecht, die we lezen in 2 Sam. 7: 10-18. David wilde de Heere een Huis bouwen. Vatten we dit diep op. Het ging hier niet om een gebouw, zonder meer. Maar om de Theocratie. Die had haar rustplaats in Israëel nog niet gevonden, zoals trouwens nóg niet. Daarom wilde David Haar een *Huis* bouwen waarin ze kon wonen, om vandaar uit Haar gezegende heerschappij uit te strekken over de gehele aarde. Maar David mocht het niet doen: *'God heeft tot mij gezegd: gij zult Mijn Naam geen huis bouwen; want gij zijt een krijgsman, en gij hebt veel bloeds vergoten.'* 1 Kron. 28: 3. De strijd om, tegen en door de Theocratie had, in- en uitwendig, Davids leven geheel beheerst. Daarom kon hij de Heere de Vredestempel niet bouwen, al zal de begeerte als zodanig Hem welgevallig geweest zijn.

Datzelfde herhaalt zich nog altijd, wanneer een mensenhart door Gods wederbarende genade weer *'het Koninkrijk Gods en zijn gerechtigheid'* leert zoeken vóór alle dingen. Dan zeggen we ook: *'Sta op tot Uw rust, o Heere, met de Ark van Uw sterkte en eer.'* Ps. 132: 5 (ber.). Maar dezelfde genade, die ons zulk een heilige begeerte schonk, ontdekt ons ook aan de nog in volle gang zijnde krijg tussen *'vlees en geest,'* Rom. 7 waardoor zelfs de van God ontvangen heiligheden nog worden bevekt, en *'des Heeren Huize niet sierlijk kunnen zijn tot lange dagen.'* Ps. 93: 5.

Wat ligt er dán een duurzame troost voor alle gelovigen in het woord, dat de Heere toen tot David sprak: *'Ook geeft u de Heere te kennen, dat de HEERE u een huis maken zal.'* De Theocratie zál er komen, echter niet door David, maar door de Heere Zelf. O, hoe diep zag hij dit in, toen hij op zijn sterfbed uitriep: *'Hoewel mijn huis alzo niet is bij God, nochtans heeft Hij mij een eeuwig verbond gesteld, dat in alles wel geordineerd en bewaard is; voorzeker is daarin al mijn heil en alle lust, hoewel Hij het nog niet doet uitspruiten.'* 2 Sam. 23: 5.

Daar zien we tevens, dat hij in deze belofte van een troonopvolger, die de Naam van de Heere een Huis zou bouwen, en wiens koninkrijk de Heere zou bevestigen, meer heeft gezien, dan dat Salomo hem zou opvolgen en de Tempel bouwen. Immers, dát deed de Heere voor zijn ogen uitspruiten. Maar wat nog niet? De alom triomferende Messias-heerschappij, die in de Godsregering zou overgaan.

En die had de Heere hem toch toegezegd?

Zeker, we vinden in deze profetie weer een perspectief. Eerst rijst de gestalte van Salomo voor ons op, die als Tempelbouwend vredevoorst ook werkelijk een heldere voorbeelding van de Christocratie is geweest. Maar slechts een oppervlakkige lezing doet reeds zien, dat in hem deze profetie onmogelijk geheel vervuld kan zijn: hoe kan er anders gezegd worden: *'de stoel zijns koninkrijks bevestigen tot in eeuwigheid'*; en

'uw huis zal bestendig zijn, en uw koninkrijk tot in eeuwigheid'; 'uw stoel zal vast zijn tot in eeuwigheid?'

En zelfs ligt ook in datgene, wat uitsluitend op Salomo schijnt te zien (v. 14), in verband met hetgeen Oude en Nieuwe Testament ons leren van het mysterie van het genadeverbond, n.l. de Borgtochtelijke genoegdoening van Christus, een profetische schildering van de hechte grondslag van de Theocratie: verzoening door voldoening.

Er komt uit Davids geslacht een Koning, Die niet zal rusten, voor *'de Tabernakel Gods bij de mensen zal wezen, en God bij hen zal wonen, en zij Zijn volk zullen zijn, en God Zelf bij hen en hun God zal zijn.'* Openb. 21: 3.

Dat David het zó heeft opgevat, blijkt uit het antwoord, dat hij de Heere op deze belofte geeft (18-29). zo bedoelt toch David zelf dit gebed: *'Gij hebt voor het oor Uws knechts geopenbaard, zeggende: Ik zal u een huis bouwen; daarom heeft Uw knecht in zijn hart gevonden, dit gebed tot U te bidden'* (v. 27). Hij belijdt hier zijn geloof, op grond van Gods eigen Woord, aangaande de toekomst van Israël, en in het nauwste verband daarmee van het Godsrijk op aarde. Hoe levendig zegt hij dit in v. 19; hij buigt zich in ootmoedige dankbaarheid neer voor wat de Heere tot hiertoe gedaan heeft (v. 18); maar dan ook heft hij zijn hoofd omhoog, om heen te blikken naar de verre toekomst, die God hem daar juist heeft bekend gemaakt: *'Daartoe is dit in Uw ogen nog klein geweest, Heere HEERE! maar Gij hebt ook over het huis Uws knechts gesproken tot van verre henen.'*

Deze laatste woorden zijn niet zo gemakkelijk te vertalen. Er wordt hier een zeer samengesteld woord gebruikt¹²⁴, dat letterlijk vertaald aldus luidt: tot vanuit een verre toekomst. De Heere kwam eerst zeer dicht bij David, en fluisterde hem de heerlijkste beloften toe; toen ging Hij voor Davids oog weg, ver, zeer ver weg, maar toch altijd door hem gezien, met door Zijn Geest verlichte ogen; en toen wendde de Heere Zich om, en ging vanuit die verte tot hem spreken, zeggende: Zie, zó zal de toekomst van Israël, van Uw huis, van Mijn rijk zijn.

En dan voegt hij er die zinrijke woorden bij, die de uitleggers veel denk arbeid gekost hebben¹²⁵: *'en dit (naar) de wet der mensen, Heere, HEERE!'* Hier staat voor wet Thora, dat nergens betekent: gewoonte of wijze, zoals velen het willen vertalen, maar altijd: de door God gestelde rechtsorde voor het persoonlijke, zedelijke, godsdienstige en sociale leven. Daarom kan het niet anders vertaald worden dan: *en dit is de door God vastgestelde rechtsorde van de mensen, Heere HEERE, Adonai Jehovah!* - d.w.z. de mensheid moge langs duizend andere wegen zoeken naar de oplossing van het grote wereldprobleem, het volkeren-vraagstuk, ze zal het langs niet één van die wegen vinden; ze zal moeten buigen voor de troon van de grote Davidszoon, en zich door Zijn scepter moeten laten leiden; dan, maar dán ook alleen zal ze vrede vinden!

Geen wonder dat David verbijsterd is (20-22.) Maar nochtans heilig nuchter. Hij weet goed, wat God hem heeft beloofd: De Heere zal vanuit het door Hem daartoe bestemde volk Israël een Koning doen regeren, Die het Huis van de Theocratie Jehovah bouwen zal, er de volkeren binnen zal leiden, Zijn Naam tot een lof op aarde, om het dan eindelijk (wij weten uit Openbaring 20: na een laatste schifting, opdat *'niets inkomen zou dat ontreinigt'* Openb. 21: 27 de Vader over te geven, opdat de drieëenige God altijd bij de mensen wonen zou en zij bij Hem!

En nu eindigt hij zijn antwoord aan de Heere met een gebed, waarin Hij pleit op de vervulling van deze beloften van God, zijn vertrouwen uitsprekende, dat de Heere het ook zekerlijk zal doen: *'Nu dan, Heere, HEERE! Gij zijt die God, en Uw woorden*

¹²⁴ Zie Gesenius; Lange vertaalt: von fernzukünftigen. We vinden het wortelwoord bijvoorbeeld ook in Ps. 103: 12, waaruit we kunnen zien, dat het een zeer verre afstand, hier van tijd, uitdrukt.

¹²⁵ Men zie voor die verschillende verklaringen Lange's Bibelwerk, Theil VI, s. 406 en 407.

zullen waarheid zijn' (28).

Gevoelt men niet, tot welk een consequentie men moet komen, als men dit alles vergeestelijkt? Dan heeft David, die het blijkbaar letterlijk heeft opgevat, terwijl de Heere hem deswege geen enkel woord van terechtwijzing heeft toegevoegd, zich deerlijk vergist, en zich verheugd in iets, dat niet geschieden zal¹²⁶.

Maar nee! het Woord van de Heere zal volbracht worden. En David zal eens zien, wat hij zo lang tevoren heeft bezongen.

2. De hoofdgedachte van de Messiaanse Psalmen

Ons bestek laat niet toe, de Messiaanse Psalmen één voor één uitvoerig te bespreken. Ze zouden meer dan genoeg stof opleveren voor een afzonderlijk boek. Maar we kunnen ze toch ook niet zonder meer voorbijgaan. Gods Geest spreekt daarvoor in deze profetische zangen te duidelijk van de komende Christusregering.

Dit is toch, geheel in overeenstemming met de grond van de Messiaanse Psalmen, hun hoofdgedachte. Nauwelijks slaan we de Psalmbundel op, of daar horen we dit machtig koraal. Zelfs onze Statenoverzetteren hebben boven Psalm 2 het opschrift geplaatst: 'Profetie van het Koninkrijk van de Messias, onze Heere Jezus Christus.' David ziet als Theocratisch vorst van het Oude Testament van allen kant de opstand tegen het geheel enige koningschap, dat hij vertegenwoordigt. Hij verstaat het mysterie van dat felle woeden van de volkeren: ze willen zich niet aan de Heere onderwerpen, maar leven naar eigen wil en wet.

Daarom beraadslagen ze tezamen tegen de Heere en tegen Zijn Gezalfde (2-3). Maar hun woelen zal niet baten. Juist omdat het tegen de Heere gaat! Nee, Hij zal Zichzelf handhaven (4-6). Maar nu verliest David zich in een andere Koning, de Messias, van Wie hij een type mag zijn. En hij klimt met die Koning op in de Heere Zelf. Hij is de Eeuwige. Hem *'zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend'* Hand. 15: 18. Zó komt de dichter-profeet tot Gods eeuwig besluit: dáár reeds vindt hij *'die Koning, Die de Heere gezalfd heeft over Sion, de berg van Zijn heiligheid,'* Gods eeuwige Zoon, aan Wie Hij in de vrederaad de heerschappij over de volkeren reeds beloofde (7-8). Maar dan zal die Koning, ze ook eens daadwerkelijk bezitten, al moet Hij ook die volkeren, opdat de tegenstand tegen Zijn heerschappij in hen gebroken zou worden, *'verpletteren met een ijzeren scepter, en hen in stukken slaan als een pottenbakkersvat'* (8-9).

Hoort, daar gaat tot de leidlieden van die volkeren de nodiging van de Heere uit (v. 18). Want achter die koningen staan hun onderdanen. Leggen ze dan hun scepter aan Jezus' voeten neer. Vreselijk zal het zijn, als zij zich tegen Hem verharden: is er onder Zijn regering eeuwige vreugde te wachten, bij blijvende opstand zal de geringste aanraking met Zijn toorn hen op de weg doen vergaan (11-12).

Maar daar zien we dan ook Zijn triomf. Een lange tijd van bekering zal Hij de volkeren geven. Maar als ze dan niet willen zwichten? Door zegeningen noch door strenge tucht? Dan zal Hij toch verschijnen in Zijn overwinnende heerlijkheid, en Zijn vijanden zullen niet kunnen bestaan voor Hem: *'als een doornenvuur zullen ze vergaan'* Ps. 118: 12.

Maar *'welgelukzalig zullen dan zijn allen, die op Hem betrouwen'!* Zij zullen onder Zijn scepter wandelen; ze zullen met Hem ingaan tot Zijn Koninkrijk!

Zeker kan dit alles alleen verstaan en omhelsd worden met blijdschap, als we in onze eigen ziel Jezus' vredescepter hebben leren kennen. Maar dan juist verstaan wij, dat deze Psalm onmogelijk dáár alleen op kan zien. Terwijl hij ook niet kan verplaatst

¹²⁶ Zie 'De Wederkomst v. Chr.', blz. 34-35.

worden naar de eeuwigheid, omdat er gesproken wordt van de volkeren van de aarde, waarover Jezus eens heersen zal.

Deze Psalm wacht met zoveel andere profetieën nog op zijn heerlijke vervulling in het komende Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus.

En voorts vinden we overal sporen van dit uitzicht van David en andere geïnspireerde zangers, waar de golven van zonde en vijandschap zich tegen het Davidisch koninkschap verheffen en de dichter schuilt bij Gods troon, zich vastklemmende aan de onfeilbare toezegging van de uiteindelijke overwinning van Christus' vrede¹²⁷.

Maar we willen ons beperken tot die Psalmen, waar op zeer duidelijke wijze de toekomstige heerschappij van de grote Davidszoon wordt bezongen.

En dan verneemt ons oor allereerst eerbiedwekkende klanken uit het heiligdom van Christus' lijden, Psalm 22. Wat heeft de Borg van Sion Zich diep moeten vernederen. En wat heeft de Heilige Geest David, zelf in zwaar zielelijden, doen inleven *'in het lijden, dat op Christus komen zou'*, maar ook in de *'heerlijkheid, daarna volgende'*. Met zijn Messias klimt hij uit de diepte van het lijden op: *'Verlos Mij uit der leeuwen muil, en verhoor Mij van de hoornen der eenhoornen; zo zal Ik Uw Naam Mijn broederen vertellen; in het midden der gemeente zal Ik U prijzen'*, (22-23). Verder weidt zijn oog. Om wat hij ziet roept hij alom degenen, die de Heere vrezen, op, om Hem te prijzen. Want de verheerlijkte Messias zal eens het middelpunt zijn van het verlorene Israël: *'De zachtmoedigen zullen eten en verzadigd worden; ze zullen de Heere prijzen, die Hem zoeken; ulieder hart zal in eeuwigheid leven'*, (27). Maar niet alleen Israël zal in Zijn heil delen: *'Alle einden der aarde zullen het gedenken, en zich tot de Heere bekeren; en alle geslachten der heidenen zullen voor Uw aangezicht aanbidden. Want het Koninkrijk is des Heeren, en Hij heerst onder de heidenen'* (28-29).

Is dit nog ooit vervuld? Met het oog op de volkeren van de aarde, waarover ook naar deze profetie Israëls Messias heersen zal, kan het ook niet geplaatst worden in de eeuwigheid. Nee, er wordt hier duidelijk beloofd een regering van Christus, die nog valt in de tijd, een periode van de wereldgeschiedenis.

Ditzelfde toekomstbeeld stond David voor ogen in Psalm 69, die andere lijdenspsalm, waarin hij andermaal met Zijn Messias *'één plant wordt in de gelijkmaking Zijns doods'* Rom. 6: 5: *'Ruk mij uit het slijk, en laat mij niet verzinken; laat mij gered worden van mijn haters, en uit de diepten der wateren'* (15-16).

Maar om dan ook geestelijk en profetisch *'één plant met Hem te worden in de gelijkmaking van zijn opstanding'* Rom. 6: 5: *'Uw heil, o God! zette mij in een hoog vertrek'* (30).

Een hoog vertrek! Nauwelijks heeft David dat woord uitgesproken, of de Geest heft zijn ziel op Gods bergen, en vandaar heeft hij het wijde gezicht op de komende heerschappij van de eerst zo diep vernederde Messias. En daar gaat het orgel spelen met volle tonen. Alle pijpen spreken mee, jubelen mee (31-37). Wie kan hierin anders lezen, dan dit: eens zal Christus in het midden van een hersteld Israël een Zijn Vader verheerlijkende Jehovah-dienst leiden, *'de Heere veel aangenamer dan os of var'*, waarin al *'de liefhebbers Zijns Naams zullen wonen'*, en zelfs Gods nu zuchtende Schepping zal delen: *'Dat Hem (met Zijn volk) dan prijzen de hemel en de aarde, en de zeeën en al wat daarin wriemelt!'*

¹²⁷ B.v. Ps. 3: 2-4 en 6-9; 4: 3-4 en 9; 5: 9-13; 6: 8-11; 7: 7-11; 9: 8-21; 10: 16-18; 11: 3-6; 14: 7; 18: 14 en 48-51; 20: 6-10; 21: 8-14; 76; 79: 13; 80: 15-20; 82: 6-8; 83: 19; 86: 9; 87; 90: 15-17; 93; 94: 1-15; 97: 8-9; 98; 99: 1-5; 100: 1; 101; 106: 47-48; 108: 11-14; 111: 6; 112: 2, 8-10; 113: 7-8; 118: 26; 123: 3-4; 125: 3; 126: 4-6; 130: 7-8; 131: 3; 132: 10-18; 140: 13-14; 141: 7-10; 142: 8; 143: 9, 11-12; 144: 5-7, 9-15; 145: 4-7, 10-13; 146: 10.

En als nu in het Gethsemané van het lijden reeds zulke toekomstzangen worden vernomen, hoe veel te meer zullen ze ons dan tegenklinken uit die Messiaanse Psalmen, die ons voeren naar de Olijfberg van de hemelvaart!

Niet zonder reden neemt Psalm 24 zijn uitgangspunt in het: *'De aarde is des Heeren, mitsgaders haar volheid, de wereld en die daarin wonen; want Hij heeft ze gegrond op de zeeën, en heeft ze gevestigd op de rivieren'* (1-2). In dát licht ziet David de opvoering van de Ark van God, waarover hij zich zozeer verblijdde. Want de Heere moet vanuit Zijn heiligdom heersen over de ganse aarde.

Maar hoe gebrekkig is, zelfs in de glansrijkste tijden van Davids regering, dit geschied. Maar geen nood! Eens zal de tegenbeeldige Ark van God, de vleesgeworden Messias, de berg van de hemelvaart beklimmen, om, opgevaren ten hemel, de strijd om Gods mens en wereld met en door Zijn Gemeente en Zijn engelen te leiden en te overwinnen! Dan zal het blijken, dat *'de aarde mitsgaders haar volheid des Heeren is, de wereld en die daarin wonen'* (9-10)

Ook Psalm 47 en 68 verbinden aan de hemelvaart van Christu Zijn heerschappij over de volkeren (47: 2-4 en 8-10; 68: 19 en 22-23, 29-30, 32-36).

Welk onbevangen Bijbellezer kan uit Psalm 37 iets anders lezen dan dat lang, zeer lang het onrecht op aarde zal zegevieren; dan in die tijd de rechtvaardigen *'zich niet zullen ontsteken over de goddelozen, maar de Heere zullen zwijgen en Hem verbeiden'*; - *'want de boosdoeners zullen uitgeroeid worden'* (1-9). En dan? Zal het dan uit zijn met de geschiedenis van de wereld? Zullen dan de goddelozen tot het laatste oordeel toe regeren over Gods aarde? Nee! Er komt nog een andere periode, waarin de rechtvaardigen de bezitters - onder God natuurlijk! - van de aarde zullen zijn! *'Die de Heere verwachten, die zullen de aarde erfelijk bezitten De zachtmoedigen zullen de aarde erfelijk bezitten, en zich verlustigen over grote vrede Want zijn gezegenden zullen de aarde erfelijk bezitten'* (9, 11, 22).

Zeker gaat ook hier de belofte over in de eeuwige Theocratie: *'De rechtvaardigen zullen de aarde erfelijk bezitten, en in eeuwigheid daarop wonen'* (29). Maar in v. 34 wordt toch te zeer gesproken van een omgekeerd worden van de verhoudingen op deze aarde, dan dat we ook deze Psalm niet zouden zien in de lijst van de Christusregering: *'Wacht op de Heere, en houdt Zijn weg, en Hij zal u verhogen, om de aarde erfelijk te bezitten; gij zult zien, dat de goddelozen worden uitgeroeid.'*

Heel duidelijk wordt de Christusregering geprofeteerd in Psalm 45, waar achter Salomo zijn grote antitype Christus oprijst, de *'veel schonere dan de mensenkinderen, op Wiens lippen genade is uitgestort'*. Of is reeds vervuld v. 17-18?

Waar toe bidt de dichter van Psalm 67 om de zegen van de Heere over Israël? Opdat van dat volk uit het Koninkrijk van God glorieerijk door de volkeren zou gaan: *'Opdat men op de aarde Uw weg kenne, onder alle heidenen Uw heil. De volken zullen U, o God! loven; de volken altemaal zullen U loven. De natiën zullen zich verblijden, en juichen, omdat Gij de volken zult richten in rechtmatigheid; en de natiën op de aarde, die zult Gij leiden God zal ons zegenen: en alle einden der aarde zullen Hem vrezen'* (3-5, 8). Hier wordt toch zeker meer bezongen dan de bekering van mensen uit alle volken?

Wie denkt hier ook niet aan de koningspsalm, 72, die David aan het einde van zijn leven heeft gezongen 'voor Salomo'? Zeker is veel daarvan in beginsel vervuld in deze begenadigde opvolger van David. Maar als we op onze Christelijke hoogtijden deze Psalm door onze gewelven doen klinken, dan beleeft onze ziel, dat hij zijn hoogste vervulling in Christus vindt.

Maar laat ons dan ook nuchter zijn: dán ligt er ook een sterk bewijs in voor de Christusregering. Immers wat hier geprofeteerd wordt, is nog nooit vervuld. Of

'buigen alle koningen zich voor Hem neder, dienen alle heidenen Hem?' (11). Is 'de ganse aarde vervuld met zijn heerlijkheid?' (19).

Hoe zag ook Ethan de Ezrahiet in Psalm 89 de heerschappij van Christus! De aanhef van deze Psalm (2) welt juist op uit een ziel, die daardoor in verrukking is gebracht. Het *'want'* in v. 3 laat geen andere verklaring toe. Tot v. 5 bezingt hij het Davidisch koningschap, waaraan de Heere Zich met een eed had verbonden van geslacht tot geslacht, ja tot in eeuwigheid. Daarna komt er een hymne aan de Heere vanwege dát Verbond. *'Dies (d.i. vanwege dat koningschap), loven de hemelen Uw wonderen, o HEERE!'* (6-9.) En wat zal God nu door dat koningschap doen? Zijn Koninkrijk tot heerschappij brengen in de gehele wereld! Gelijk Hij *'heerst over de opgeblazenheid der zee; wanneer haar baren zich verheffen, dezelve stilt,'* - zó zal Hij door de grote Davidszoon Zijn vrederijk doen zegevieren over de volkeren. Zelfs Rahab, eens de verdrukker van Israël, toen het gebogen lag bij zijn tichelovens, zal als een verslagene buigen aan Zijn troon; en desgelijks alle vijanden. Hemel en aarde, de wereld en haar volheid, het Noorden en Zuiden, Thabor en Hermon, alles zal juichen tot lof van de Heere! Almacht, gerechtigheid en goedertierenheid zullen de heilige trias zijn in dat Rijk! *'Welgelukzalig is het volk, hetwelk het geklank kent - de bazuin verstaan mag van dat komende Koninkrijk -; o Heere, ze zullen in het licht Uws aanschijns wandelen'* (10-19).

En de dichter heeft grond voor deze verwachting. De Heere, heeft het Zelf beloofd, in een gezicht getoond, a.h.w. een schilderij opgehangen van dat komende vrederijk en zijn heerlijke Koning en het met dure eden bevestigd. Wel zullen er veel tegenstanders opstaan, om dat Rijk te verhinderen, maar de getrouwheid en goedertierenheid van de Heere zullen met Hem zijn, en Zijn hoorn zaln Zijn Naam verhoogd worden. De vijand zal Hem niet dringen en de zoon van de ongerechtigheid 2 Thess. 2: 3 zal Hem niet onderdrukken. Ja deze grote Davidszoon, *'Wiens hand de Heere in de zee zal zetten, en Zijn rechterhand in de rivieren,'* Die dus het gehele wereldleven zal beheersen en leiden naar Gods troon, zal God Zijn Vader mogen noemen! Zúlk een Koning zal de wereld nog nimmer hebben aanschouwd: Zoon des mensen en tevens Gods eengeboren Zoon, en zó Middelaar, in Wie het Verbond van God met een zondige wereld vastligt, waarin Zijn eer en het behoud van de wereld samenvallen.

Ja, dat zaad zal zijn in eeuwigheid, en Zijn troon als de dagen der hemelen (20-30). Zelfs zal de ontrouw van Davids geslacht de trouw van de Heere niet te niet doen. Want eer die grote Koning op Davids troon zal zitten, zullen er veel tussenschakels nodig zijn tussen David en zijn Zoon en Heere Matth. 1: 1-17 en Luk. 3: 23-38, zondige mensen, die zelfs niet allen de Heere vreesden. De Heere zal hen moeten *'bezoeken met de roede en bittere tegenheden.'* Maar nochtans *'zou Hij Zijn goedertierenheid van Davids huis niet wegnemen, en in Zijn getrouwheid niet feilen.'* *'Ik zal Mijn Verbond niet ontheiligen, en hetgeen uit Mijn lippen gegaan is, niet veranderen: Ik heb eens gezworen bij Mijn heiligheid: zo Ik aan David lieg! Zijn zaad zal in der eeuwigheid zijn, en zijn troon zal voor Mij zijn gelijk de zon. Hij zal eeuwig bevestigd worden gelijk de maan; en de Getuige in de hemel is getrouw.'* Ja, zó getrouw, dat Davids geslacht, dat met hem waarlijk schuldenaar leert worden voor God, en Zijn sterkte in *'de Held, bij Wie Hij hulp besteld heeft,'* leert zoeken en vinden, gerechtvaardigd, geheiligd en verheerlijkt zal worden om niet, zodat het zal mogen zingen: *'En onze Koning is van Israëls God gegeven'* (31-38).

Na het *'Sela'*, waarin de ziel van de dichter hier weidde met een verwonderend oog, komt nu opeens een klaagzang, dat het huis van David toch niet beantwoordt aan die grootse bestemming. Heden juist het tegendeel daarvan vertoont. Wat doet het Ethan, die de heerlijkheid van Davids huis onder Salomo heeft aanschouwd, een pijn, het zo

spoedig gekomen verval onder Rehabeam te moeten zien. Eerst de scheuring van het rijk, waarbij tien stammen zich afkeerden van Juda's troon, om met Jerobeam steeds meer de Heere te verlaten. Daarna de inval van Sisak, de koning van Egypte 2 Kron. 12: 1-11, 1 Kon. 14: 25-28, die de vaste steden van Juda innam, Jeruzalem binnendrong, de schatten van het Huis van de Heere en van het huis van de koning wegnam, ja - ook de gouden schilden, die Salomo gemaakt had als symbool van de Theocratie.

En het is alsof we in de klaagzang, die Ethan daarover aanheft, een profetie vernemen van nog ergere verwoestingen, die zullen gaan over Davids troon en over Juda. Zal de Babylonische ballingschap nog niet erger wezen? En de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen? En de progroms, waarin de volken als verscheurende dieren op Davids nakroost zullen aanvallen?

Ja, Ethan! dan vooral zal het kunnen gelden: *'Gij hebt zijn schoonheid doen ophouden, en Gij hebt Zijn troon ter aarde neergestoten. Gij hebt de dagen van zijn jeugd verkort; Gij hebt hem met schaamte overdekt'* (39-46).

En het *'Sela'* waarin uw ziel verzonk, toen u hier even op moest houden, om de ontroering van uw hart te laten bedaren en de gewaarwordingen in u te laten bezinken, is een lang *'Sela'* geworden! Nog, nog ligt Israël in de schande. Ja, zijn Messias is verhoogd aan Jehova's rechterhand! Maar het volk, waardoor Hij Zijn heerlijkheid aan de wereld zal openbaren, draagt nog om wille van zijn zonden hoon en smaad. En daardoor komt ook het Koninkrijk van God, dat in veler harten woont, nog niet tot zijn luisterrijke triomf. We zien het dagelijks bevestigd, dat de overste van deze wereld nog niet is ontroond, al is hij *'geoordeeld'*. Joh. 16: 11.

En daarom, Ethan! gaat onze ziel met u meebidden: *'Hoelang, o Heere! zult Gij U steeds verbergen?'* (47-52). Maar zó biddende, komen we ook met u tot die zalige geloofsstilte, waarin we de stem van de Heere horen fluisteren: *'Mijn Woord wordt altijd trouw volbracht tot in het duizendste geslacht.'* Ps. 105: 5 (ber.). En met u zingen we onze geloofspsalmen: *'Geloofd zij de HEERE in eeuwigheid! Amen, ja amen!'* Met andere woorden: Hij is de *'Ik zal zijn, Die Ik zijn zal'*, en daarom, hoe lang het ook mag duren, hoe onmogelijk het schijnt te worden, de Christusregering komt zeker Dáár zeggen we met Ethan tweemaal *'amen'* op. *'Indien gij geen 'amen' zegt, zekerlijk, gij zult niet 'geamend' worden!'*¹²⁸

Hoe zal men Psalm 96 verklaren zonder de Christocratie? Waarom wordt de hele aarde opgeroepen, om de Heere een nieuw lied te zingen? Zijn Naam te loven en Zijn heil te boodschappen van dag tot dag? Waartoe moet men onder de heidenen Zijn eer, onder alle volken Zijn wonderen vertellen? Vanwege Zijn Koninkrijk! Hoe bewogen is de zee van de volkeren! Het schijnt, alsof het wereldprobleem, staatkundig, economisch en sociaal, maar niet kan worden opgelost. Tengevolge van de beroeringen daardoor dreigt soms het gehele raderwerk van de wereld te worden ontredderd. Maar nee! *'Zegt onder de heidenen: de HEERE regeert; ook zal de wereld bevestigd worden; ze zal niet bewogen worden; Hij zal de volken richten in alle rechtmatigheid Hij komt, Hij komt, om de aarde te richten; Hij zal de wereld richten met gerechtigheid en de volken met Zijn waarheid'* (10-13). Zien we hier, bij het licht van het N. T., de Christus Gods niet komen op de wolken des hemels? En wat zal Hij dan doen? De wereld oordelen, en de goddelozen voor eeuwig verdoen, en het Koninkrijk Zijn Vader overgeven, opdat de geestelijke wereldorde intreden zou, die het einde zal zijn van al Gods wegen?

Nee, de dichter ziet eerst iets anders! De Heilige Geest zegt door hem, dat Christus

¹²⁸ Letterlijke vertaling van Jes. 7: 9b.

komt om de aarde te richten, d.i. in rechte banen te leiden, zoals de richters in zeer gebrekkige mate in Israël deden. Om *'de volken met Zijn waarheid te richten.'* Wederom de periode geprofeteerd, die we nu niet hebben; die ook niet zijn kan na de oordeelsdag, want dan is er geen volkerenleven meer; maar die zijn zal tussen Jezus' komst, om de antichrist ten onder te brengen, en Zijn komst op de jongste dag, de periode van Openbaring 20: 1-6.

Hoe zouden we hier onvermeld kunnen laten het *'gebed des verdrukten,'* Psalm 102? Zeker leefde deze klager van Sion in de tijd van de Babylonische ballingschap, toen de Tempel en de Heilige Stad in puin lagen: *'Uw knechten hebben een welgevallen aan haar stenen, en hebben medelijden met haar gruis'* (15). En zijn gebed om, en verwachting van de wederopbouw van Sion is ook verhoord geworden. Maar is daarmee vervuld het op grond van Gods eigen beloften, door Zijn eigen Geest geïnspireerde rijke toekomstbeeld, dat we in deze Psalm vinden? *'Dan zullen de heidenen de Naam des Heeren vrezten, en alle koningen der aarde Uw heerlijkheid 'Opdat men de Naam des Heeren vertelle te Sion, en Zijn lof te Jeruzalem: wanneer de volken samen zullen vergaderd worden, ook de koninkrijken, om de Heere te dienen'* (16 en 22-23). Dit zal vervuld worden (met v. 29!) in de periode van de Christusregering!

Verheven is ook de zang van David op de koninklijk-priesterlijke heerschappij van Israëls Messias in Psalm 110. Vooral als we eerst Psalm 109 lezen. Daar zien we de Messias weer gaan door diepe wateren. Maar evenals in de andere lijdenspsalmen gaat Hij daarin niet onder. Hij zal er het hoofd uit opheffen: *'Ik zal de Heere met mijn mond zeer loven, en in het midden van velen zal ik Hem prijzen!'* (30) En nu neemt de Heilige Geest de harp van David geheel in Zijn hand voor een loflied op de Christus-Triomfator. Het woord van Christus¹²⁹ en de vele aanhalingen door de apostelen¹³⁰ nemen allen twijfel dienaangaande weg. Maar dan is deze Psalm ook één van de helderste profetieën van de Christocratie: *'De HEERE heeft tot mijnen Heere gesproken';* - David heeft dus bij Jehovah reeds een Heere, een Adonai, een Heerser, bestemd om de Koning der koningen te zijn. Hij noemt Hem zijn Heere, omdat Hij, voor 'zoveel het vlees aangaat', uit hem voortkomen zal; èn omdat hij Hem door persoonlijke geloofservaring mag kennen als zijn Middelaar tussen de Heilige Israëls en hem, met schuld beladen zondaar; maar in de derde plaats ook, omdat Hij na hem op Zijn troon zal zitten, en hetgeen David niet vermogt, het Koninkrijk van de Heere tot overwinning voeren.

En wat heeft nu de HEERE tot zijn Heere gesproken?: *'Zit aan Mijn rechterhand, totdat Ik Uw vijanden zal gezet hebben tot een voetbank Uwer voeten'* (1). Schrift met Schrift verklarende voelen wij, dat de Heere Jezus Christus, om tot die verhoging in de troon van de Vader te komen, eerst als Borg moest lijden en sterven, zoals ook, na een leven, waarin Hij tevens aan de stellige eisen van de wet van de Heere in volkomen gehoorzaamheid heeft voldaan, geschied is. En bij Zijn hemelvaart werd dit profetisch Woord vervuld: *'Zit aan Mijn rechterhand.'* Maar is daarmee deze voorzegging uitgeput? Nee, want er volgt: *'Totdat Ik Uw vijanden gesteld zal hebben tot een voetbank Uwer voeten.'* Zólang dus zal Christus die plaats innemen. Nu heersen Zijn vijanden in de wereld. Gelukkig kunnen ze geen schrede verder gaan, dan Zijn hand toelaat. Maar nochtans is satan tot na de val van de antichrist nog *'de overste van deze wereld'*. Dit blijft echter zo niet. Als de antichrist ter hoogte van zijn macht gekomen zal zijn, dan zal Christus opstaan Openb. 19: 1-11, om Zijn macht te tonen, en deze geweldige, waarin al zijn vijanden als opgestaan en verenigd zijn, neder te

¹²⁹ Matth. 22: 42-46 en gelijkkluidende plaatsen bij Markus en Lukas.

¹³⁰ Hand. 2: 34-36; 1 Kor. 15: 25; Hebr. 1: 13, 5: 6, 7, 17, 24, en 10: 13.

werpen. De Vader zal Hem daartoe met al Zijn legerscharen bijstaan: *'Ik zal Uw vijanden zetten'* enz. En dan blijft de vijand, de aartsvijand, satan, nog over. Maar we zagen het in Openbaring 20: ook deze vijand zal gezet worden tot een voetbank van Christus' voeten!

Welk een beeldspraak: zoals het in de oudheid gewoonte was, dat een zegevierend vorst ten troon was gezeten met de voet op de nek van zijn overwonnen vijanden, die daar gekromd neerlagen, zó ziet David Christus ten troon gezeten met Zijn voeten op de nek (en welk een nek!!) van Zijn vijanden. Hij heeft volkomen overwonnen!

En wat volgt dan in deze Psalm? Het laatste oordeel? Nee, dan komt de Christusregering: *'De HEERE zal de scepter Uwer sterkte zenden uit Sion'* (2a). Geheel in overeenstemming met de overige profetieën van Oude en Nieuw Testament zien we eerst na de tenonderbrenging van Zijn vijanden de Messias komen tot de luisterrijke uitoefening van Zijn koninklijke heerschappij, en wel vanuit het herstelde Israël: *'uit Sion.'* Maar niet alleen over Sion. Nee, die heerschappij zal zich vanuit Jeruzalem uitstrekken over alle volkeren: *'Heers in het midden Uwer vijanden'* (2b).

Dan zal ook het gunstvolk van de Heere, nu door uit- en inwendige versmaadheden gedrukt, eerst recht uitblinken als een *'koninklijk priesterdom'* (3). Geen wonder, dat *'Abraham, onze vader, reeds met verheuging verlangd heeft, Christus' Dag te zien, en hij heeft hem gezien, en is verblijd geweest.'* Joh. 8: 56. Want die Dag zal het volk van de Heere uit Israël en de volkeren met nieuw jeugd en kracht overgieten. *'Want wij weten, dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk wezen, want we zullen Hem zien, gelijk Hij is.'* 1 Joh. 3: 2. En welk een licht valt er ook over dit woord uit *'de eerste opstanding'* van Openbaring 20!

'Mijn ziel wacht op de Heere - Adonai! - meer dan de wachters op de morgen, de wachters op de morgen!' Ps. 130: 6.

Maar de vraag kan hier rijzen: 'Wat zal er dan van de wereld worden, als deze Heilige Koning Zijn scepter over haar opheft? Heerlijk zal het wezen voor Zijn volk, dat met Hem heersen zal *'de duizend jaren,'* - maar wat zal het zijn voor de miljoenen, die nog niet met God verzoend zijn? Welk een Evangelie zal Zijn Zendingvolk ook voor hen hebben! Want als reeds Melchizedek Hebr. 7: 1-22 eens te Salem, het latere Jeruzalem, niet alleen koning, maar ook priester van de Allerhoogste was, om zijn volk niet alleen te regeren, maar ook te verzoenen, hoeveel te meer mag David dan de verheerlijkte Christus als Koning-Priester ten troon zien zitten (4).

De HEERE zal aan Zijn rechterhand zijn, om in Hem Zijn gunst te betonen aan allen, *'die in die door Hem gegeven Koning hun heil, hun hoogst geluk beschouwen, die Sions Vorst erkennen voor hun Heere, en vast op Hem betrouwen'* Ps. 2: 42; maar ook, om door Hem Zijn gramschap te doen blijken aan allen, die zich aan deze Koning niet willen onderwerpen: *'Hij zal koningen verslaan ten dage Zijns toorns'* (5). Eindelijk zal de rechtsorde van het Koninkrijk der hemelen, eeuw in eeuw uit, gelijk heden ten dage door de volkeren vertreden, in de wereld als de enige en volkomen oplossing van de gehele nationale en internationale, staatkundige en maatschappelijke samenleving gelden: *'Hij zal recht doen onder de heidenen,'* d.i. onder de volken (6a). En moet nog hier en daar Zijn gouden scepter een ijzeren zijn, om Zijn wederpartijders te doen ondervinden, dat Hij Zich nu niet meer straffeloos laat tergen, het is alleen, opdat niet opnieuw zelfzucht en onrecht de leiding in de wereld zouden verkrijgen: *'Hij zal het vol dode lichamen maken, Hij zal verslaan dengene, die het hoofd is over een groot land'* (6b). We menen, dat hier vooral bedoeld wordt op de weg, die Christus Zich door en over de antichrist en zijn rijk naar Zijn heerschappij moet banen, zoals, na de ontbinding van satan dit voor de Theocratie zal moeten geschieden door en over de Gog en Magog, en ten slotte over de vorst der duisternis zelf!

Maar geen nood! *'Hoe trots Zijn vijand wezen moog', hij zal voor Zijn ontzaglijk oog al sidderende vluchten'* Ps. 68: 1 (ber.) Want: *'Hij zal op de weg uit de beek drinken, daarom zal Hij het hoofd omhoog heffen'* (7). Ten onrechte heeft men dit willen toepassen op Jezus' twee staten: vernedering en verhoging. Immers, 'heeft Hij in Zijn lijden uit de beek kunnen drinken'? Integendeel: Hij heeft gedorst een onbeschrijflijke dorst, die Hem klagen deed: *'Mij dorst'*. En wat was Zijn lafenis? Geen teug uit de beek, maar *'edik met gal gemengd'* Matth. 27: 34. Nee, dit woord ziet op de grote, volhardende inspanning, waarmee Jezus gaat naar Zijn doel: Zijn Rijk van gerechtigheid en vrede. Zoals we lezen van Simson Richt. 15: 18-19 en van David 2 Sam. 23: 15-16, dat ze in hun overwinningsstrijd tegen de Filistijnen dorstten van inspanning, maar hetzij ze dronken, zoals Simson, of toen de helden het hem brachten, niet dronken, zoals David, daardoor niet aflieten van hun doel, alzo zal ook Christus al Zijn aandacht wijden, hoeveel inspanning het ook van Hem zal vragen, aan de volkomen overwinning van het Koninkrijk der hemelen. 'Het laatste vers tekent ons de houding van de Held van God in Zijn onafgebroken en altijd overwinnende strijd. Hij is gelijk aan de held, die zich geen rust geeft, en amechtig, onder zijn loop zijn dorst lest aan een beek langs de weg, om dan weer, verkwikt en versterkt door die dronk, met nieuwe moed zijn vijanden te vervolgen en de strijd voort te zetten, totdat zij geheel verdaan zijn.'¹³¹

Hoe spreekt deze gedachte ons ook toe in Psalm 138, één van de Psalmen, die David zong naar aanleiding van de rijke belofte van de Meerdere dan Salomo 2 Sam. 7. Zijn ziel buigt zich naar het Paleis van de Allerhoogste, Die hem met deze toezegging verblijdde: *'Want Gij hebt vanwege Uw ganse Naam Uw Woord groot gemaakt.'* En welk een perspectief aanschouwt nu Davids ziel: O, zeker ligt daarin ook zijn eigen zaligheid, waarvan hij de belofte zo menigmaal van zijn God mocht ontvangen, en die thans als nooit tevoren hem verzekerd werd. Immers zal de beloofde Koning ook zijn Priester zijn, Die Zichzelf - hoe heeft hij het in de lijdenspsalmen met aanbidde geloof uit een verbroken hart aanschouwd - *'zonde zal laten maken, opdat David, en heel Zijn volk uit Israël en de heidenen, zal worden rechtvaardigheid Gods in Hem'* 2 Kor. 5: 21. Vandaar dat echt persoonlijke bevindingswoord, dat rust op hechte grond: *'Tendage als ik riep, hebt Gij mij verhoord, Gij hebt mij versterkt met kracht in mijn ziel.'*

Hij kan er tegen! De reis moge moeilijk zijn en zwaar. Zijn schuld groot. Zijn zonde sterk. Zijn gerechtigheden als een wegwerpelijk kleed. Zijn benen zwak; zijn hand krachteloos. Geen nood! Zijn Borg staat voor hem in. En zal niet rusten, tot Hij èn in de verzoening, èn in de heiliging, èn in de heerlijkmaking, zijn zaak voleind zal hebben! Hij zal eens wandelen onder de schare van de verlost, met het witte kleed om de schouderen, de kroon op het hoofd, de palmtak van de victorie in de hand!

O, hoe zal David dán huppelen! Anders nog, dan toen hij zich omgordde en uithuppelde voor de stoet, die de Ark van God opvoerde tegen de bergen van Jeruzalem. Want toen moest hij huppelen met de oude mens en al de aankleef van dien. Maar dán zal hij mogen huppelen zonder de oude mens. Hoe zal hij dan de zangen van de volkomen verlossing tokkelen op zijn harp!

Maar blijft David nu bij zijn persoonlijke gelukzaligheid staan?

Nee, ten ware hij zijn God half verstaan hadde! Maar hij heeft Diens bedoeling, Zijn alomvattend heilsplan, recht mogen verstaan. Daarom die voor menigeen misschien bevreemdende woorden, die nu volgen: *'Alle koningen der aarde zullen U, o HEERE loven, wanneer ze gehoord zullen hebben de redenen Uws monds; en ze zullen zingen*

¹³¹ J.H. Donner: 'De Psalmen', II, blz. 276.

van de wegen des Heeren, want de heerlijkheid des Heeren is groot' (4-5). Licht kan men hier opmerken - wat inderdaad heden ten dage menigmaal ons wordt toegevoegd, als we zeggen, dat, meer nog dan onze persoonlijke zaligheid, al is die er gelukkig niet af te denken, de gezegende Christusregering ons diepste heimwee is - wat hebben nu toch die koningen van de aarde met Davids zalige zielsgesteldheid van doen! Wat is toch de mens! Wat glijdt hij toch weer spoedig van het 'ene nodige' af! O, David! hoe jammer, dat u - uw koninklijk ambt brengt het misschien mee? - nu toch al begint over 'de koningen der aarde'. Laat ze aan hun plaats, en bid liever: 'Wend, wend mijn oog van d' ijdelheden af.'

Maar hoe heilig verontwaardigd zou David u dan hebben aangezien, en gezegd: Het is juist andersom; als u dit niet kunt verstaan, dan mag u zich wel nauw onderzoeken, of u, ook bij een zaligmakende kennis van de Heere, de hoofdbedoeling van God met de zending van Zijn Zoon wel hebt verstaan! Of u niet blijft staan bij *'de arme eerste beginselen van de leer van Christus in plaats van tot de volmaaktheid voort te varen.'* Hebr. 6: 1. Klein, smal, vroom- egoïstisch is uw geloofsvisie. Groter, breder, Theïstischer, d.i. meer God-bedoelend moet die worden! Waartoe legt de Christus de Gemeente Zijn volk van Oude en Nieuwe Verbond de bede op de lippen (Wee hunner, als die niet leeft in het hart): *'Uw Koninkrijk kome?'* Dit is de val, dat Jehovah geen Koning meer is in Zijn eigen wereld. En dit is de verlossing, dat Hij weer Koning wordt over mensheid en wereld. En dáártoe heeft Hij Christus gezalfd en gezonden. Hij zal *'de werken des duivels verbreken,'* 1 Joh. 3: 8 en dan die bevrijde werken van God weer herstellen, en daarna *'het Koninkrijk Zijn Vader overgeven, opdat God zij alles in alles.'*

En daarom kan David niet voldaan zijn met de zaligheid van zichzelf; zelfs niet met de zaligheid van al Gods kinderen. Want daarachter ligt Gods wereld, die Hem hoont, en Hem moet prijzen: *'Alles wat adem heeft, love de Heere!'* Ps. 150: 6. En daar zag hij met eigen oog die grote Zoon, Die eens op Zijn troon, waarop hij zelf; en ook heel zijn huis, niets dan stukwerk, vol gebrek en zonde, leveren kan, gaan in het woord van Gods eigen mond, de gang door de wereld, overal vestigende Zijn gezegende vredesheerschappij, gelukkig, ja, ook door zijn ziel heengaande, en door de zielen van alle gelovigen, maar zich ook uitstreckende over de onder zondelast zwoegende mensheid en zuchtende creatuur. Uit zijn in het geloofsvertrouwen op Jehova-Drieëinig en Zijn onfeilbare beloften versterkte ziel klinkt nu de hoge, maar gegronde jubel op: *'Alle koningen der aarde zullen U, o HEERE! loven.'*

Heerlijk is het, deze dingen in het persoonlijk zieleleven te ondervinden. Maar het gaat toch niet aan, het: *'Dan zingen zij, in God verblijd, aan Hem gewijd, van 's Heeren wegen'* - maar los te maken van het onmiddellijk verband. De Heere spreekt hier wel degelijk van de koningen der aarde, ja, van alle koningen. Ze zullen zingen van de wegen des Heeren. Ze zullen hun wegen, de wegen van zelfzucht en geweld, verlaten, om te gaan treden op Gods wegen, en die zó voortreffelijk vinden, dat ze er van gaan zingen: nooit is de wereld zó rechtmatig geregeerd geweest, dan nu, onder Christus' scepter. Gelukkig de overheden, die, zou het zelfs zijn in algemene zin, als in Ninevé weleer, zich nederig buigen onder Christus' heerschappij: Hij zal die nederigen aanzien en hun Zijn scepter in gunst toereiken. Maar wee die overheden, die hun nek in hoogmoed zullen weigeren te buigen, en geen afstand zullen willen doen van die oude verderfelijke beginselen, die eeuwenlang in de wereld als 'de normale' hebben gegolden: *'Hij zal hen van verre kennen,'* d.w.z.: Hij houdt Zich van hen terug met Zijn gunst en zegen, en van uit Zijn hoogte zal Hij Zijn geduchte gramschap bun doen blijken (6).

Geen wonder, dat David over deze zaken fel werd bestreden.

Want nooit wordt satan meer geprikkeld tot verleiding of aanvechting, dan dat hij ons hoort zingen van Christus' koningschap. Desnoods wil hij ons nog wel laten zingen een loflied op de Kerk op aarde: daar is toch genoeg *'vlees en wereld bij!'* Berijmde Gebed des Heeren: 8b. Vooral gunt hij ons een brallend overwinningslied, dat we als partij of richting, bij staatkundige of kerkelijke verkiezingen bijvoorbeeld hebben getriomfeerd: dat is meestal enkel *'vlees en wereld.'* Ja, hij laat ons zelfs menigmaal met rust, als we onze bevinding hebben verteld: daar was óók nog *'vlees en wereld'* bij, en daarom geeft hij ons een goedkeurend knikje

Maar als onze ziel zich verliest in het Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus, en niet anders weten wil, dan Hem, omwille van de Vader, in de Heilige Geest, en met de Bruid bidt: *'Kom, Heere Jezus!'* - dan knerst hij zijn vreselijke tanden, dan inspireert hij zijn legerscharen tot ontzettende actie, want: dat Koninkrijk is de dood voor de ondergang van *'vlees en wereld'*, en alzo van hem en heel zijn rijk, daar hij alleen werk tegen God kan doen, zolang deze beide machten, deze twee-eenheid, die hij tot een drieëenheid - maar een satanische! - maakt, hem ten dienste staan. zodra Christus' Rijk triomfeert, wordt *'de satanas, de oude slang, gegrepen en gebonden in de afgrond geworpen 'duizend jaren'*

Wat heeft hij David om zijn Messiaanse Psalmen besprongen! Anders is v. 7 onverklaarbaar, vooral in dit loflied: *'Als ik wandel in het midden der benauwdheid';* - vreselijk: wandelen, d.i. niet even door een donkere gang of poort moeten, nee, dat is van alle zijden doorlopend omgeven zijn van *'nare duisterheden'*, bij al uw gaan en staan, liggen en zitten omringd te worden door *'de geestelijke boosheden in de lucht.'* Efeze 6: 12. Maar heerlijk: David mag midden in die benauwdheid zijn God hebben tot zijn sterkte! Uit de Levensvorst, Die eeuwig over de dood zal triomferen, en in Wie zijn leven is, als grond, als element, als ideaal, zal God hem telkens weer en meer levend maken: *'Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? De dood is verslonden door de overwinning van Christus!'* 1 Kor. 15: 54-56. Laten dan 'de vijanden aanrukken met hun rusting van gruwel en bedrog, ze zullen als kaf verdwijnen!' Want: *'Gij, o Heere strekt Uw hand uit tegen de toorn mijner vijanden, en Uw rechterhand behoudt mij' (7).*

En nu eindigt David met alles, met de strijd en met de zegepraal, in Gods trouw: *'de HEERE zal het voor mij voleinden;'* in Gods liefde: *'Uw goedertierenheid, HEERE! is in eeuwigheid;'* in Gods barmhartigheid: *'laat niet varen de werken Uwer handen.'*

Dan is de Christocratie ten laatste nog helder geprofeteerd in twee Psalmen: 147 en 149. Daartussenin staat een woord aan het slot van Ps. 148, waarheen we om zijn belangrijkheid eerst willen wijzen: *'En Hij heeft de hoorn Zijns volks verhoogd, de roem al van zijn gunstgenoten, der kinderen Israëls, des volks, dat nabij Hem is. Hallelujah!'*

'De Heere heeft de kinderen Israëls tot Zijn volk en tot Zijn gunstgenoten uitverkoren en op hen in de Messias al Zijn heerlijkheid gelegd, want Hij heeft de 'hoorn,' de macht, de 'roem,' de eer van dat volk verhoogd boven de macht en eer van alle volken. Ook deelt dat volk in de nauwste gemeenschap met Hem, *'het is nabij Hem,'* het is een enig volk op aarde.¹³² Kostelijk woord, waarin de plaats, door God aan Israël gegeven, recht wordt aangeduid. Maar dan vragen wij: Wanneer zal deze profetische lofzang worden vervuld aan het volk, dat nu, hoewel door God afzonderlijk gehouden, als de wandelende Jood door de natiën zwerft?

Ps. 147 bestaat uit twee delen: v. 1-11 en 12-20. In het eerste deel wordt het volk opgewekt, om de Heere te loven voor de zegeningen, aan het uit de Babylonische

¹³² J.H. Donner, a. b. II, blz. 494.

ballingschap verlost Juda bewezen: *'De Heere bouwt Jeruzalem, Hij vergadert Israëls verdrevenen.'* Ook wil Hij Zich in hun midden openbaren in Zijn vergevende liefde: *'Hij geneest de gebrokenen van hart, en Hij verbindt hen in hun smarten';* Hij, *'Die het getal der sterren telt, en ze alle noemt bij namen,'* en Die dus zeker ziet, waar het hart naar Hem verlangt, en hen als personen en als volk kan en wil leiden, *'groot en van veel kracht, Zijns verstands is geen getal.'* *'Goddelozen - laten de wereldmachten dat niet vergeten! - vernedert Hij tot de aarde toe, maar de zachtmoedigen houdt Hij staande. Zingt (dan) de Heere bij beurte met dankzegging, psalmzingt onze God op de harp,'* waarvoor in verband met het voorgaande de gronden worden ontleend aan de macht en gunst van de Heere. En dan richt de dichter zich in het tweede deel tot dat wedergekeerde volk, om het zijn Theocratische roeping als in te zingen: *'O Jeruzalem! roem de Heere; o Sion! loof uw God. Want Hij maakt de grendelen uwer poorten sterk,'* zodat geen volken, hoe machtig ook, tegen u vermogen, maar integendeel, willen zij de macht, die Jehovah vanuit u openbaart, niet aan den lijve ondervinden, zich moeten onderwerpen aan de Theocratische wetten.

'Hij zegent uw kinderen binnen in u,' - moest u door Gods straffende hand uw getal met de dag zien verminderen, nu zal de Heere u weer doen uitbreken in menigte *'als de sterren des hemels en het zand aan de oever der zee.'* *'Die uw landpalen in vrede stelt'* - waart u het brandpunt van oorlog op oorlog, nu zult u het middelpunt zijn van een alom geprezen vredesheerschappij. *'Hij verzadigt u met het vette der tarwe,'* grote welvaart zult u in het land *'vloeiende van melk en honing'* genieten. En dit alles hebt u te danken aan de Almacht van uw Koning, *'Die Zijn bevel op aarde zendt, en Zijn Woord loopt zeer snel; Die sneeuw geeft als wol, en Zijn rijm strooit als as; Zijn ijs heenwerpt als stukken, voor Wiens koude niemand bestaan kan; Die Zijn woord zendt en doet ze smelten, Zijn wind doet waaien en de wateren vloeien henen.'*

Hoeveel te meer moet dan het Woord van zijn bijzondere openbaring, waarin Hij *'de mens naar het recht leert handelen, en hem de weg wijst, die hij voor dit en het toekomstige leven, op persoonlijk, huiselijk, kerkelijk, staatkundig, maatschappelijk en zedelijk gebied moet wandelen'* Ps. 32: 8 en dat Hij Israël heeft bekend gemaakt, opdat ze het zouden brengen tot aan *'s aardrijks uiterste einden,'* Zijn loop hebben. O, versta Israël toch, dat God het daartoe heeft geroepen, en dat die roeping ook zeker, omdat God het wil, door hen zal worden volbracht!

Wederom vragen we: wanneer is deze profetische zang vervuld? Men wil het toch zeker niet toepassen op het 'dode tijdvak'?! Of het vergeestelijken en overbrengen op de tijd van de Gemeente uit de volken, waarin we nu leven? Wordt, ook bij al de zegeningen, die tengevolge van, of wilt u ondanks Israël's val ons, christenen uit de heidenen in de schoot worden geworpen, het juist niet zo droevig van de volken, óók van de christenvolken, de laatste tijden mogen we wel zeggen: juist van de christenvolken, openbaar: *'En zijn rechten, die kennen ze niet'?*

Tóch roepen we met de dichter uit: *'Hallelujah!'* Want eens zal deze Psalm worden vervuld. Tijdens de zegenrijke Christusregering zal het Woord van de Heere, zullen *'Zijn inzettingen en zijn rechten'* door de hand van onze wederkomende Koning gelukkig voortgaan van geslacht tot geslacht, en *'niet ledig tot Hem wederkeren, maar doen wat Hem behaagt.'* Jes. 55: 11

Dán zal het vrede en recht, ja vrede door recht op aarde zijn!

Ingeleid en besloten met een *'Hallelujah'* komt nu Ps. 149 nog eens nadrukkelijk dit grote voorrecht van het volk Israël bezingen, nadat in Ps. 148 de dichter Gods ganse Schepping heeft doorwandeld, om overal de schepselen op te roepen, tot in de diepte van de zee en in de hoogte van de hemelen, en eindelijk de mens, eerst de koningen met hun volken, daarna de jongeren en de ouderen, en eindelijk het volk Israël, van

waaruit 's Heeren Koninkrijk die zegevierende gang zal doen door de natiën. Israël moet zich verblijden in *'Dengene, Die hem gemaakt heeft'*, - uit Hem is hun bestemming als het volk van de Theocratie. Maar hoe zullen ze ooit tot die Theocratie komen! Hebben ze niet pas voor hun afgoderij moeten boeten in de Babylonische ballingschap? En waar zijn de tien stammen, en de overigen van Juda en Benjamin? En hoe moeten Ezra en Nehemia reeds onder de wedergekeerden optreden, om de grote zonden van het volk te bestraffen! Toch zullen ze er komen: *'Dat de kinderen Sions zich verheugen over hun Koning.'* Die zal er voor zorgen!

En alhoewel in velerlei opzicht hetgeen nu in v. 3-6 volgt, gelukkig niet alleen van Israël is, maar ook door alle gelovigen in meerdere of mindere mate wordt ervaren, nochtans mag een gezonde exegese nooit het verband verwaarlozen. En waar moeten dan zij, die zulke uitspraken dadelijk overbrengen op het 'geestelijk Israël' en het volk Israël als zodanig geheel uit het oog verliezen, heen met het onmiddellijk volgende: *'Om wraak te doen over de heidenen* (dat zal dus zijn in een tijd, dat er nog onderscheid bestaat tussen Israël en de volken, dus nog vóór het laatste oordeel, en dan wel zó, dat Israël niet het versmadede maar gekroonde volk zal zijn, dat zal staan aan de spits de- natiën) *en bestraffingen over de volken; om hun koningen te binden met ketenen en hun achtbaren met ijzeren boeien; om het beschreven recht over hen te doen* (wie denkt hier niet o.a. aan het in Gods Woord, Oude en N. T., beschreven sociale recht, dat nu in de wereld, door vroom en goddeloos, door recht- en vrijzinnig met voeten wordt getreden?). *Dit zal de heerlijkheid van al Zijn gunstgenoten zijn,'* - daar zullen met Israël allen in delen, vóór en tijdens deze gezegende heerschappij van Christus in Hem: in waarheid hebben leren geloven, gelijk we ook zagen bij de bespreking van de eerste opstanding¹³³.

Wél mag ook hier het 'Hallelujah' weerklinken!

Tenminste als we op onze Bijbel aan kunnen!

Zij, die deze toekomst van Israël en al wat daarmee in verban: staat niet geloven, en hen bestrijden, die zich in deze geheel wensen te houden aan deze ondubbelzinnige uitspraken van het Woord van onze God, mogen wel bedenken, dat toch eigenlijk de Heilige Geest deze Psalmen, en dan ook elk onderdeel er van heeft gezongen. Kan Hij, kan de drieëenige God, kan de Christus Zelf Zich in hartverheffende zangen, waarin Hij honderdduizenden harten, ja, kan het zijn, de gehele wereld - *'De wereld hoor' en volg' mijn zangen met Amen, Amen na'* Ps. 72: 11 (ber.) - wil medevoeren, verblijden in een toekomstbeeld, dat geen werkelijkheid zal worden?

Wij geloven, dat eens, in Jezus' vrederijk, deze Psalmen met een nog nooit gekend enthousiasme door Israël en de hele verlore Gemeente zullen worden gezongen!

De Heere geve ons dáár eens mee te mogen zingen!

Misschien verwachtte men hier ook een bespreking van Ps. 150. Zeker zal dat nu reeds zo menigmaal met blijde bezieling aangeheven lied *'naar de menigvuldigheid van Zijn grootheid'* in deze heerlijke periode van het Godsrijk dikwijls weerklinken! Maar toch komt er nog een heerlijker tijd dan het 'Duizendjarig rijk,' de eeuwige Godsregering in een nieuwe hemel en op een nieuwe aarde. En daarin past Ps. 150 geheel:

'Alles wat adem heeft, love de Heere!' Het is zeker onder bijzondere Geestesleiding, dat deze Psalm van de uiteindelijke heerlijkheid van het Rijk van God aan het einde van onze bundel staat!

Honderd vijftig!

Dat is driemaal vijftig!

¹³³ Hoofdstuk I, par. b2, blz. 44-48.

Driemaal het gouden getal!

Voorwaar! Want een drievoudige gouden kroon zal eeuwig neergelegd worden aan de troon van de driemaal Heilige God!

Een gouden kroon voor de Vader!

Een gouden kroon voor de Zoon!

Een gouden kroon voor de Heilige Geest!

En met de Engelen en alle schepselen zal des Heeren gunstvolk eeuwig zingen:

'Heilig, Heilig, Heilig is de Heere der heirscharen!' 'De ganse aarde is van Zijn heerlijkheid vol!' Jes. 6: 3.

HOOFDSTUK IV

DE CHRISTUSREGERING BIJ JESAJA¹³⁴

In ons eerste boek hebben we de profeten slechts in vogelvlucht kunnen overzien¹³⁵. Zelfs de grote, veelmeer nog de kleine. We hadden ons voorgesteld, in dit boek uitvoeriger aan te tonen, hoe de grote en kleine profeten allen, de één meer en de ander minder, de periode van de Christusregering, in verband met de herstelling van het volk Israël, aankondigen.

Maar bij het bestuderen van Jesaja merkten we reeds, dat alleen de grondige exegese van de bewuste gedeelten bij deze profeet een afzonderlijk boek zou vragen. We moeten daarom ook nu volstaan met hoofdlijnen, ze het ook breder aangeven.

1. De Christusregering het hoofdthema van Jesaja, 1-6

Het eerste hoofdstuk bevat een rechtstreeksche aanklacht tegen Israël (vs 2-4); een verklaring van de diepe ellende, waarin het volk daarom reeds in de dagen van de profeet verzonken was (5-9); een vernietigend oordeel van de Heere over zijn des ondanks volgehouden tempeldienst (10-15); een oproep tot waarachtige bekering (16-18, een belofte van heil bij verootmoediging en een bedreiging met straf bij verharding (19-20); een tekening van de verre gaande goddeloosheid van Jeruzalem, waarom de Heere niet mag nalaten te straffen (21-24); een betuiging van onwankelbare trouw, die echter in de weg van loutering zal openbaren (25-31).

Letten we er op, dat reeds dadelijk de lijn van de Christusregering, die geheel de profetie van Jesaja beheerst, hier duidelijk zichtbaar wordt. Waarom toch worden hemel en aarde opgeroepen om ter ore te nemen de klacht van de Heere: *'Ik heb kinderen grootgemaakt en verhoogd: maar ze hebben tegen Mij overtreden?'* Omdat Israël geroepen was, om de komst van zijn Messias te verbeiden in de vreze Gods, en dan met Hem alle mensen en schepselen, hemel en aarde, te vervullen met Gods Koninkrijk, in welke roeping ze trouweloos handelden, eerst Israël en nu ook Juda. En waarom liet de Heere het volk, 'dat Sodom en Gomorra in goddeloosheid ging evenaren, nog een weinig overblijfsel'? Omdat Hij het naar Zijn onveranderlijke raad toch wilde en zou brengen tot zijn bestemming. Dit komt 't sterkst uit in het slot van dit hoofdstuk. Als we na het richterlijk woord: *'En Ik zal Mijn hand tegen u keren,'* verwachten zouden: 'en u verdelen, opdat u niet langer tegen Mij kunt overtreden,' - dan horen we van loutering tot heilig sieraad: *'En ik zal uw schuim op het allerreinste afzuiveren, en Ik zal al uw tin wegnemen,'* zodat alleen het goud en zilver van Mijn genade en uw grootse roeping overblijven zal. Dán zult u Mijn koningsvolk zijn, eindelijk naar binnen en naar buiten: *'Ik zal u uw rechten wedergeven als in het eerst, en uw raadslieden als in den beginne; daarna zult gij een stad der gerechtigheid, een getrouwe stad genoemd worden'* (26).

Mene Israël evenwel niet, dat het, zoals het nu is, tot die heilstaat kan komen. Trouwens, dat zegt wel het proces van de smeltkroes! De Heere werkt over de schuld en zonde van Zijn volk niet heen. Hij kan Zijn werelddoel alleen volbrengen in en door een volk, met gerechtigheid en heiligheid bekleed. Al moet Israëls Messias daartoe Zelf gaan door vloek, lijden, dood en hel: *'Sion zal door recht verlost worden, en haar wederkerenden door gerechtigheid'* (27). Welnu, is dit vervuld aan de wedergekeerden uit Babel? Nee, evenals het perspectief van de vernedering hier veel

¹³⁴ Zie voor het Hooglied van Salomo 'De Wed. v. Chr.', blz. 36-38.

¹³⁵ Idem, blz. 62-66.

verder doorloopt, zo ook dat van de verlossing en herstelling. Het koningsvolk zal aan het einde van de dagen vanuit Jeruzalem het orgaan van de heerschappij van zijn Messias wezen. Bij de toevoeging in v. 26: *'als in het eerste'*, en: *'als in de beginne'* denken we aan Godsmannen als Abraham en Mozes, Jozua en Samuël, David en Salomo, en dan zonder de zonden, die hun nog zo aankleefden. De dagen van de loutering zullen echter vele zijn. Want - en hoe zien we hier de stand van Israël getekend, zoals we die kennen - lange tijd zal Israël daar staan *'als een eik, welks bladeren afvallen, en als een hof, die geen water heeft'*. Zelfs zullen die Joden, die de *'trotse kruin'* maar niet willen buigen aan de voeten van hun lang versmadede Messias, zo de leidlieden als het volk, vergaan in het ijvervuur van de Heere (28-31).

En zo gaat het dan naar de laatste tijden heen, waarin dit door Jesaja aanschouwde heil werkelijkheid zal worden. Mocht men twijfelen, of het perspectief van deze profetie werkelijk doorloopt tot die toekomst, dan komt Jesaja dit zelf bevestigen, als hij zijn volgende profetische rede, die onmiddellijk aansluit aan deze, inleidt met de woorden: *'En het zal geschieden in het laatste der dagen, dat de berg van het huis des Heeren zal vastgesteld zijn op de top der bergen, en dat hij zal verheven worden boven de heuvelen, en tot dezelve zullen alle heidenen toevloeien. En vele volken zullen heengaan en zeggen: Komt, laat ons opgaan tot de berg des Heeren, tot het huis van de God Jacobs, opdat Hij ons lere van Zijn wegen, en dat we wandelen in Zijn paden; want uit Sion zal de wet uitgaan, en des Heeren Woord uit Jeruzalem.'* Jes. 2: 2-3.

Jesaja spreekt hier dus niet van de wederkering uit Babel, want ten eerste is daarin alleen in beginsel vervuld, wat hier wordt voorzien, terwijl juist daarna over Israël door zijn Messias-verwerping in veel groter mate zijn gekomen de gerichten, waarvan hier gesproken wordt en reeds eeuwen Jeruzalem daar gelegen heeft als een om haar ontrouw door God gestrafte stad; en ten tweede verplaatst dit *'in het laatste der dagen'* de vervulling naar een veel latere tijd. Ook kan deze profetie niet doelen op de bekering van de heidenen. Dan laten we de letterlijke zin van de Heilige Schrift los, om de allegorische op de troon te verheffen, en voor een grenzeloos vergeestelijken van Gods Woord de deur open te zetten.

Maar dan wacht toch deze stellige belofte nog op haar vervulling. En het maakt de indruk van een exegetische uitvlucht, als men al zulke toezeggingen verplaatst naar de eeuwige heerlijkheid na de jongste dag. Immers, dan zal er geen volkerenleven meer zijn, en van geen onderscheid tussen Israël en de heidenen meer sprake wezen. Hoe moeten zij, die ook deze profetie aldus vergeestelijken, v. 4 verklaren? Terwijl de volkeren nog in hun onderscheiden nationaliteit op aarde leven, zal de Heere Christus vanuit Sion deze vredesheerschappij over de wereld voeren. Ja, Jacob! wèl mocht u op uw sterfbed profeteren: *'Totdat Silo komt, en Hem zullen de volkeren gehoorzamen'*. Gen. 49: 10.

En zo verkondigt ook Jesaja, en wel als zijn hoofdthema, de periode ná de val van de antichrist en vóór het laatste oordeel: de Christocratie!

V. 6-9 schildert de profeet in donkere kleuren, hoe het volk, door God tot zulk een bestemming verkoren, zijn kroon met eigen voeten vertreedt. Het openbaringslicht ten spijt wandelt het op de wegen van de heidenen, ja *'meer dan het Oosten, en ze zijn guichelaars gelijk de Filistijnen, en aan de kinderen der vreemden tonen ze hun behagen'*. Israël gezonken tot het niveau van de heidenen, in plaats van deze op te heffen tot het vlak, waarop God Israël had geplaatst, zodat nu van zonde en hovaardij verder kon gesproken worden zonder onderscheid tussen beiden. Maar dan hebben ze ook beiden de gramschap van de Heere te wachten. Dat ze zich bergen in de rotssteen vanwege de schrik des Heeren en om de heerlijkheid van Zijn majesteit. Want daar komt een dag, waarop de Heere zal vernederen al wat hoog is voor Hem, zowel te

Jeruzalem, als te Tyrus en te Damascus en Tarsis; ja op de hele aarde, *'en de Heere alleen zal in dien dag verheven zijn'*.

Groot is de overeenkomst met de tekening van het waarschuwend voorgericht in Openbaring 6: 12-17¹³⁶, dat ook hier ongetwijfeld wordt voorzien, en dat vóór de toebrenging van Israël Openb. 7: 1-8 wordt geplaatst, en dus gelijkelijk over Israël en de volken zal gaan, *'wanneer Hij Zich opmaken zal, om de aarde geweldiglijk te verschrikken'* (10-22).

En nochtans, hoe treft ook hier het onderscheid, dat de Heere zelfs bij de aankondiging van het gericht maakt. Want in hoofdstuk 3-4: 1 wendt de Heere Zich afzonderlijk tot Israël, maar niet om nu terug te nemen hetgeen Hij heeft gesproken, toen Hij het mede besloot onder Zijn komend oordeel. Maar wel om hen te verzekeren, dat Hij zelfs in dat oordeel het Verbond met hen niet vergeten zal. Van de andere volken zegt Hij niet, dat ze Zijn volk zijn (14), en niemand van hun spreekt Hij aldus aan: *'o Mijn volk!'* (12 en 15). Maar juist daarom zal Hij hen onder Zijn roede doen doorgaan. Hij zal hen kastijden, omdat Hij hen lief heeft. Hebr. 12: 6. Over de leidlieden en over het volk zal Hij ten gerichte komen. Het nu nog zo trotse volk zal zó met schaamte overdekt worden, dat het Zijn beeld vindt in een weleer met prachtige haartooi prijkende jongedochter, die nu niet alleen met kaal maar ook schurftig hoofd daarheen loopt, en bovendien geen enkel kleed meer heeft, om *'haar naaktheid te bedekken. En in haar nameloze ellende behoeft ook niet te hopen op de krachtige arm van de man, want uw mannen zullen door het zwaard vallen en uw helden in de strijd.'* Jes. 3: 25 en 4: 1.

Maar zit dan de dochter Sions als een berooide en verlatene voor wie geen toekomst meer schijnt weggelegd Nietwaar, dit alles is letterlijk vervuld. *'Geen van deze woorden is op de aarde gevallen.'* Jozua 21; 45. Eerst in de Babylonische ballingschap, maar veelmeer nog in èn na de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen, heeft Israël de ontzaglijke waarheid ervan ondervonden. Wie zal het leed en de smaad verhalen, die nu reeds twintig eeuwen lang door de Joden worden geleden?

Maar lezen we dán verder! En stellen we vooraf de vraag: als die donkere profetie tot in al haar onderdelen is en nog wordt vervuld, zal dan deze van heerlijk licht stralende toekomstschildering niet in vervulling gaan? Als we de ene helft niet kunnen vergeestelijken, omdat de feiten haar letterlijkheid hebben bewezen, zullen we het dan de andere mogen doen, omdat de feiten haar nog niet hebben bevestigd? Vanwaar hebben velen toch de vrijheid daartoe genomen? *'Te dien dage - d.i. dus in de tijd, dat het verootmoedigde Israël Jes. 3: 26 en 4: 1 door de Heere weer in gunst zal zijn aangenomen - zal de Spruit van de Heere zijn tot sieraad en tot heerlijkheid, en 'de vrucht van de aarde tot voortreffelijkheid en tot versiering.'* Duidt de naam *'Spruit'* (Nazeer) nog op Jezus' vernedering, overigens verschijnt Hij hier in Zijn Middelaarsluister. Versierd met Zijn glorietekenen, omhangen met de mantel van zijn majesteit, zal Hij Koning zijn over de hele aarde. Door Hem zal *'de vrucht der aarde tot voortreffelijkheid zijn.'* Dan zal de Psalm in vervulling gaan: *'Zekerlijk, Zijn heil is nabij degenen, die Hem vrezen, opdat in ons land eer wone. De goedertierenheid en waarheid zullen elkander ontmoeten; de gerechtigheid en vrede zullen elkander kussen.'* Ps. 85: 10-11.

En zie nu, hoe deze regering van de verhoogde Messias verbonden wordt aan het herstelde volk Israël. Een bewijs temeer, dat deze profetie onmogelijk kan eindigen met de aanvang van de Nieuwe bedeling, want toen is wel na lijden en dood de

¹³⁶ Zie: 'De Wed. v. Chr.', blz. 181-286.

Christus verheerlijkt, duizenden zondaren tot persoonlijke zaligheid, maar *'de wederoprichting aller dingen'* is nog niet geschied, en Israël is nog niet uit zijn versmaadheid opgeheven. Maar dit zal samenvallen in de komende Christocratie. Lezen we het hier verder: deze verheerlijkte Koning zal *'tot versiering zijn dengenen, die het ontkomen zullen in Israël.'* Welk een overeenkomst met Zacharia Zach. 13: 7-14, die ook aan de herstelling van het overgebleven *'derde deel'* verbindt de heerschappij van de Messias over de ganse aarde, en alzo aan die heerschappij de herstelling van het bekeerde Israël (4: 3-5). En waartoe die machtige openbaring van de Christusregering? (6). *'Daar zal een hut zijn'*. Dan zal het op het heerlijkst uitkomen, *'dat de Heere Sion gegrondvest heeft, opdat de bedrukten des volks daarin een toevlucht zouden hebben.'* Jes. 14: 32.

Het bange wereldprobleem, waaronder de mensenkinderen van vijf werelddelen zwoegen, zal vanuit Sion door Christus worden opgelost. Dán zal men niet meer spotten, als we de Engelenzang zingen. Dan zal de echo daarvan van de vier einden van het aardrijk weerklinken: *'Vrede op aarde!'* Hoort, daar gaat Jesaja al zingen, en we zingen met hem mee, wij, die er toch weer een vijf-en-twintig eeuwen dichter bij zijn dan hij (v. 1 en 2a en b).

Maar wat is dat? Hoe verstomt opeens de hoge jubeltoon op Jesaja's lippen? Om plaats te maken voor diepe bas-boete-tonen? Hij ziet weer het schrijnend contrast tussen ideaal en werkelijkheid, tussen het moeten zijn en het zijn, tussen Gods trouw en Israëls ontrouw; dat doet hem eerst klagen en aanklagen (2c-4). Maar dan neemt de HEERE Zelf het woord, en gaat door Jesaja spreken (5-7). Dan wendt Jesaja zich met een zesvoudig 'Wee' tot Israël vanwege zijn ongerechtigheden, een wee, waarin we de eeuwenlange zwerftocht van Israël buiten zijn land, die met de wederkering uit Babel niet geëindigd, maar daarna eerst recht begonnen is, getekend zien (8-25). En ten slotte horen we aandreunen het miljoenen-legioen van Israël's vijanden, die, als Jehovah met hen was, niets tegen hen zouden vermogen, maar die nu door Hem Zelf worden opgeroepen als Zijn werktuig, waardoor Hij Israël zal tuchtigen (26-30).

Geenszins moeten we hier blijven staan bij de Babyloniërs, al zullen ze ook van dat krijgshier de voorhoede uitmaken. Het gaat over *'de heidenen van verre,'* die Hij *'van het einde der aarde'* zal doen toesnellen tegen Jeruzalem, en die vaardig zullen zijn tot Zijn doel, zo ook Lange¹³⁷. En als we bedenken, dat het Romeinse rijk drie fases doorloopt¹³⁸, dan beluisteren we hier de profetie van de strijd van de volken tegen Israël tot de antichrist toe, om niet ook nog te spreken van de laatste aanval door de Gog en Magog; - een krijg, waarbij dikwijls de fundamenteën van de aarde zullen bewogen worden; waarbij de volkerenwereld menigmaal zal gelijken op een woud vol brullende, niets sparende leeuwen en andere verscheurende dieren; óf op een kokende zee, die in haar diepe kaken prooi na prooi verslindt; óf op een ravenzwarte stormlucht, waarlangs angstwekkend en dood en verderf dreigend de onweerswolken jagen! Geheel in overeenstemming met Jezus' woorden over de tekenen van Zijn Toekomst Matth. 24: 6-7, en het visioen van de voor die Toekomst de weg banende gerichten Openb. 6-19.

Geen wonder, dat onze profeet verbijsterd is! Maar hoe zal dan in vervulling gaan het woord, dat hij daar even mocht spreken? Dat nog zijn zielesnaren van vreugdevolle verwachting trillen doet? Dan gaat immers Israël met de volken, en de volken met Israël onder in deze kolken van Gods gericht? En hoe zou dan de Christocratie, hoe Gods Koninkrijk komen?

Maar daar verschijnt op de donkeren achtergrond de HEERE Zelf, gezeten op Zijn hogen, verheven troon, terwijl de zomen van Zijn kled de gehele Tempel vervullen!

¹³⁷ A. b. Jesaja, s. 65, 1e kol.

¹³⁸ 'De Wed. v. Chr.', blz. 84.

Zijn heilige engelen, ontelbaar in menigte, omringen Hem met omvleugelde slapen, zingende Hem het driemaal *'heilig'* toe, met een stem, die de posten van de dorpels bewegen doet, terwijl deze onvergelykelijke Tempelzaal wordt vervuld met de wierook van de aanbidding! Jes. 6: 1-4.

Zie, hoe Jesaja beeft! Heeft hij niet juist de zonden van Israël horen opsommen, en Gods toorn daarover moeten vernemen? *'Daarom is de toorn des Heeren ontstoken tegen Zijn volk, en Hij heeft tegen hetzelfde Zijn hand uitgestrekt.'* Jes. 5: 25a. En wat kan hij nu anders denken, dan dat de Heere komt met Zijn oordelen, om dat volk te verdoen? En dan zal hij daarmee omkomen! Want de Heere heeft hem verkoren tot orgaan van Zijn boodschap aan dat volk, maar is hij, al mag hij door genade de Heere vrezen, in zichzelf aangemerkt, in iets van hen onderscheiden? O, mocht hij het bij ogenblikken, bijna altijd omgaande met mensen, die geestelijk beneden hem stonden, niet zo sterk hebben beseft, nu, nu hij staat als in de tegenwoordigheid van de heilige God, en de lichtbundels uit Zijn *'schechina'* 1 Kon. 8: 10-11 over hem, ja door hem heen vallen, nu zinkt hij wèg voor Hem als een onrein en schuldig zondaar. Hoort, het moet er uit: *'Wee mij,'* - hier is het zevende *'wee,'* waarin, ook nu nog, de *'zes wee's'* van het vorige hoofdstuk moeten worden opgelost, zullen we niet met die zes, al hadden we ze een leven lang met profetische ernst zelf aan anderen in Naam van de Heere verkondigd, verloren gaan! - *'want ik verga, dewijl ik een man van onreine lippen ben, en ik woon in het midden eens volks, dat onrein van lippen is, want mijn ogen hebben de Koning, de HEERE der heirscharen gezien!'* Jes. 6: 5.

O, zie, daar nadert reeds één van de Serafijnen, die stonden rondom de troon van de Heere . . . Dat zal het begin zijn van de straf van de Heere! Heeft Hij niet een *'gloeiende kool in zijn hand'*?

Maar welk een wonder van genade! Daar is het juist andersom! Hij wordt gezonden, om te verzoenen! Jesaja mag er het eerst de zalige vrucht van genieten: *'Zie, deze heeft uw lippen aangeroerd; alzo is uw misdaad van u geweken, en uw zonde is verzoend'* (6-7). Welk een balsem, helende Jesaja's verbroken hart. Hoe drinkt hij het heilgeheim, dat hem geopenbaard wordt, in, en hoe mag hij de *'verborgenheid des Heeren'* verstaan. Ps. 25: 14. Van het altaar was deze kool! Niet van het altaar in de zichtbare tempel. Dat kan tenslotte - hoe zal het blijken in Israël's *'hachelijkst tijd-gewricht'* - de zonde niet wegnemen. Maar van het altaar van de hemel, dat nu reeds overvloeit van verzoening door voldoening!

Vele uitleggers spreken hier zelfs alléén van de Christus Gods, Die zich aan Jesaja vertoont in de gedaante van Zijn verheerlijkte menselijke natuur, zoals Hij eens, na Zijn hemelvaart, zal zitten op Zijn Middelaarstroon, ter rechterhand van de hemelse Vaders. Dit is misschien wat sterk. Het driemaal *'heilig'* van de engelen is een hymne, de drieënige God gewijd. Maar dat neemt niet weg, dat deze uitleggers hier toch wel de juiste betekenis verstaan. Ten eerste is Christus zelfs reeds vóór Zijn menswording, *'het afschijnsel van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld van Zijn zelfstandigheid'* Hebr. 1: 3, en wat de verschijning aan mensen aangaat, altijd de Openbarings-Middelaar, in en door Wie de drieënige God tot ons komt, waarom Hij ook onder het Oude Testament als *'de Engel van Gods aangezicht'* Jes. 63: 9 aan de gelovigen verscheen. En ten tweede past in dit verband juist de verschijning van de Tweede Persoon in de Heilige drieëenheid, omdat Hij alleen de Profeet is, Die aan dat, als het goed tot zichzelf komt, zoals Jesaja, radeloze volk de weg van het heil kan verkondigen; omdat Hij alleen de Priester is, Die - en dat zal Hem de diepste vernedering en het zwaarste lijden kosten - dat aan de eeuwige dood schuldige Israël met Jehovah kan verzoenen; en omdat Hij alleen de Koning is, Die hen uit de dienstbaarheid van de zonde en van de duivel, en alzo van onder de Gode en Zijn

Christus vijandige wereldmachten, die het Koninkrijk van God tegenhouden met grove en fijne middelen, kan verlossen, en voeren tot zijn hoogheerlijke bestemming van *'koninklijk priesterdom'*.

O, welk een gezicht heeft Jesaja mogen ontvangen! *'Hoe weidt zijn ziel met een verwonderend oog in de vrije gunst, die de Heere eeuwig bewoog.'* Ps. 27: 3a (ber.).

'Dit is de erve der knechten des Heeren, en hun gerechtigheid is uit Mij, spreekt de Heere.' Jes. 54: 17b.

Welk een boodschap zou dat zijn! O, mocht hij *'die Naam Zijn broederen vertellen, wat had hij dan in Gods Huis, bij al zijn metgezellen, een prijzensstof.'* Ps. 22: 23.

'Daarna hoorde ik de stem des Heeren, dewelke zeide: Wie zal Ik zenden? en wie zal Ons - Vader, Zoon en Heilige Geest - hengaan?'

Hoe is het te verstaan, dat de profeet uitroept: *'Zie, hier ben ik, zend mij henen.'* Zijn hart brandt van verlangen, om het te mogen verkondigen, dat Hij de Koning van Israël, de Verlosser van de wereld, de HEERE der heirscharen gezien heeft.

Maar ach! hoe donker zijn toch vaak Gods wegen (9-10). Maar ook hoe sterk is het geloof, als Gods Geest het met Zijn kracht vervult!

Want verstaan we toch goed zijn kort, maar veelzeggend antwoord: *'Hoe lang, HEERE?'* In dit antwoord zien we, hoe de boodschap van de Heere voor Jesaja's zielsbesef leeft als één geheel: De Heere wil Zijn Koninkrijk weer stichten en doen overwinnen in deze, door de val van de mens, onder de vorst van de duisternis gekomen wereld. Hij heeft daartoe Zijn Israël als koningsvolk verkoren. Maar het heeft van stonde aan zich tegen Hem verzet, in plaats van zich te laten gebruiken tot Zijn doel. Nochtans zal de Heere het tot dat doel brengen en vele volken zullen komen en met hen wandelen in de wegen van de Heere. Maar als dit koningsvolk Jehovah verlaat, en op de paden van de heidenen gaat treden, dan zal 't met die heidenen onder Gods gerichten door moeten, al is het bij hen ook geen straf, maar tuchtiging, opdat ze klein worden voor God.

En terwijl de Heere die wegen met hen houdt - zie, daar verschijnt de Spruit, de Gezalfde van de Heere, Die Jeruzalem stellen zal tot het middelpunt van het Godsrijk. Israël zinge Hem toe, en kusse Zijn voeten . . .

Maar ach, *'Hij is gekomen tot het zijn, en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen'*.

Joh. 1: 11. Bij al de stinkende druiven hebben ze ook de vreselijke Messias-verwerping voortgebracht. Wat zal er nu met die wijngaard geschieden? Matth. 21: 33-43. De Heere zal die lange tijd aan anderen geven, en de boze landlieden zullen Zijn gedachten toorn ondervinden (24).

Nochtans, Israël blijft Zijn volk, dat Hij niet kan en wil verdoen, al moet het ook gelouterd worden in de smeltkroes, zevenmaal; Jesaja heeft Hem Zelf in Zijn verlossings-heerlijkheid ten troon zien zitten, Israël tot heil. *'Hij is zo getrouw als sterk, Hij zal Zijn werk voor Israël voleinden'*. Ps. 138: 4b (ber.).

Maar uit de boodschap, waarmee de Heere hem nu tot het volk zendt, blijkt hem, dat dit voor die blijmare nog niet rijp is. Het is nog groot en het moet klein worden. Daartoe juist moeten die *'ten einde toe durende vastelijk besloten verwoestingen'* Dan. 9: 26 dienen. En nu bedoelt de Heere met de boodschap van het heil, die Jesaja de overigen tijd van zijn leven zal mogen brengen, en die verder op allerlei wijzen, straks zelfs door Jezus en Zijn apostelen, en daarna door de Gemeente uit de heidenen aan dat volk gebracht zal worden, de bekering van Israël. Maar hun verharding zal zó groot zijn, dat ze die boodschap niet zullen willen aannemen. Zó zal hun eigen verharding het oordeel van God over hen worden. Maar de Heere zal volhouden. Gericht op gericht zal hen treffen. En eindelijk, ja eindelijk, zal de Heere *'de Geest der genade en der gebeden weer over hen uitstorten'*. Dan zullen hun ogen ziende, hun

oren horende en hun harten verbrijzeld worden! Dan zullen ze gaan knielen voor hun gekruisigde Messias, en heling zoeken in het Bloed dat ze eens ter wrake over zich hebben ingeroepen.

Daarom zegt Jesaja: *'Hoe lang, Heere?'* Hij wil zeggen: Naar Uw eigen beloften, die U daar juist aan mij weer zo krachtig hebt bevestigd, blijft dat toch niet altijd duren? *'Gij zult Uw volk niet eindeloos kastijden, noch eeuwiglijk Uw gramschap ons doen lijden. Gij zijt het, Die ons (toch weer) Uw vriendschap biedt'* Ps. 103: 7-10. *'Want Gij hebt Uw stad en Uw volk weer naar Uw Naam genoemd'*. Dan. 9: 19.

Heerlijk geloof, dat, al legt God het op de operatietafel, en dompelt Hij het onder in de smeltkroes van het lijden, - toch niet wanhoopt. Want: God heeft gezegd! Daarom vertraagt de Godsmen niet, als de Heere hem onverholen zegt, dat de weg naar die heerlijke toekomst door zeer bange diepten zal gaan (11-12). Ja, dat is een zware gang.

Maar: totdat!

Jesaja heeft het dan toch goed verstaan: de morgen komt, de morgen van Christus' Dag, de morgen van de verlossing voor Israël, voor de volkeren, voor Gods zuchtende Schepping! Bovenal: de morgen van God! Hallelujah!

En nu geeft de Heere zijn geloof nog een heerlijke toegift, ter versterking en ter verheuging: *'Maar nog een tiende deel zal daarin zijn, en het zal wederkeren, en zijn om af te weiden; maar gelijk de eik en gelijk de haageik, in dewelke na de afhouwing nog steunsel is¹³⁹, zal het heilige zaad het steunsel daarvan zijn'* (13). Een tiende deel, - of ook Gods tuchtroede Israëls,' rijen dunnen zal! Maar toch: een tiende blijft over. Opmerkelijk drukt de Heere het aantal van de overblijvenden uit door het getal 10, het getal van de volkomenheid: met en door dat volk zal Hij gaan naar de volkomen verwerkelijking van Zijn werelddoel!

Het zal daarin, n.l. in het land Palestina, overig blijven. We hebben dit meer essentieel dan formeel te verstaan. Want noch bij de verwoesting door de Chaldeeën, noch bij die door de Romeinen is er een tiende deel in Palestina gebleven. Zelfs zal het moeilijk zijn uit te maken, of er letterlijk een tiende deel van het volk overgebleven is. Maar de Heere bedoelt hier, dat een gedeelte, verreweg het kleinste van Israël zal overblijven, en dat dit natuurlijk altijd min of meer in verbinding zal blijven met het land van de vaders, en steeds daarnaar terug zal verlangen, voorzover het er buiten moet omzwerven.

'En het zal wederkeren', - èn na de Babylonische ballingschap, èn na de verwoesting door de Romeinen¹⁴⁰. *'En zijn, om af te weiden'* - als dat overgebleven Israël, zoals we het thans in het Zionisme zich zien opmaken tot zijn wederkeer naar Palestina, nauwelijks zal zijn teruggekeerd, dan zal het door allerlei oorzaken, waarin de leiding van God voor het geloof duidelijk merkbaar zal zijn, komen tot onderscheiden conflicten met de volken. Zoals we dit ook bij Zacharia vinden. Zach. 13: 7-9. En dan zal ook dat tiende deel, voor verreweg het grootste gedeelte gedreven door nationale trots in plaats van door verlangen naar *'verzoening met Jehova'*, afgeweid worden. Daarvan zullen de twee-derden, en daarna nog het grootste gedeelte van het overgebleven derde deel, omkomen in die verwickelingen.

Maar geen nood; het Israël wordt tóch behouden: *'Gelijk de eik en gelijk de haageik, in dewelke na de afhouwing steunsel is, zal het heilige zaad het steunsel daarvan zijn'*, d.w.z. als, wat met deze bomen veelvuldig geschiedt om het hout, ze geheel afgehouden zijn, dan is daar nog de op het uitgebreide en stevige wortelstelsel rustende

¹³⁹ Beter vertaald; trouwens de afwerping van de bladeren is geen bijzondere beproeving voor de eik; dit geschiedt alle jaren; maar de afhouwing, zodat er slechts een tronk overblijft.

¹⁴⁰ Vergelijk Zach. 10: 9-12; 12 en 13.

tronk, waarin nog kracht is, en waaruit soms krachtige spruiten voortkomen! Denken we hier vooral aan Jes. 11: 1, Rom. 11: 17-29, en Openbaring 22: 16 Christus is ingegaan in Israël en daardoor is Israël onsterfelijk! Davids Zoon en Heere, zal Hij vanaf Davids troon over een bekeerd en geheiligd Israël, en van hen uit over zich aan Zijn scepter onderwerpende volken regeren!

Dát Heilige Zaad zal Israël's steunsel zijn!

Jesaja weet het hoofdthema van zijn boodschap: de Christocratie voorbereidende tot en eens eeuwig overgaande in de Theocratie!

'Uw Koninkrijk kome'.

2. De Christusregering. Jesaja's boodschap aan de volkeren, hoofdstuk 7-39.

Eigenlijk hebben we in de verklaring van hoofdstuk 1-6 de sleutel tot het verstaan van deze gehele profetie. Zoals men deze hoofdstukken verklaart, zal men ook het overige uitleggen. Dit spreken we echter met vrijmoedigheid uit, dat een onbevooroordeelde exegese, die zich houdt aan de aan alle Universiteiten en Theologische Scholen, die op de grondslag staan: in de Heilige Schrift hebben we het door Gods Geest geïnspireerde Woord van God 2 Tim. 3: 16 zowel in het Oude als Nieuwe Testament, enig en volkomen richtsnoer voor geloof en leven, einde van alle tegenspraak, - geldende en steeds de jonge theologen ingescherpte regel: de exegeet houde zich aan de letterlijke zin van de Schrift, en allegoriseer (vergeestelijke) alleen dán, als de Schrift het zelf doet¹⁴¹, en die, ook bij bestudering van verschillende commentaren, geen ander licht inwacht dan van de 'Doctor Ecclesiae', zoals Calvijn de Heilige Geest noemde, tot geen andere verklaring kan komen.

Maar velen handelen alzó: ze vragen eerst, wat hun dogmatiek, hetzij een Roomse of een Gereformeerde, een Lutherse of een Ethische, een rechtzinnige of een vrijzinnige er van zegt, en nemen dát dan als uitgangspunt voor hun exegese. Op deze wijze is de Heilige Schrift reeds ontelbaar vele malen gebogen naar de dogmatiek, die heel dikwijls gelijk door Augustinus, Thomas á Quino of Calvijn, eeuwenlang beheerst wordt door een mens, zij het dan ook een kerkelijk mens! In dit geval gaat men dan zo te werk: als we Jesaja lezen, dan zal Israël, ook na Zijn allerdiepste vernederingen, en onder de regering van Zijn verheerlijkte Messias in een periode nog van de geschiedenis van de wereld staan aan de spits van de natiën, en Christus' Naam zal vanuit Zijn bekeerd en hersteld volk groot zijn tot aan de uiterste einden van de wereld. Maar Augustinus heeft vastgesteld, en we blijven hem daarin na eeuwen volgen, dat Israël's geschiedenis af is, en dat het dus, al is er voor de enkelingen, hoogstwaarschijnlijk aan het einde van de tijden zelfs voor een grote menigte uit Israël nog genade weggelegd, als volk geen toekomst meer heeft. Daarom moeten we al die beloften waarin dit wél aan Israël wordt toegezegd, zelfs het herstel in Palestina en al wat daarmee in verband staat, toepassen op de Gemeente van het Nieuwe Testament Want: *Wij zijn in de plaats van Israël getreden.*

Ja, als men dát tegenover de Heilige Schrift aandurft, alhoewel men belijdt de organische, maar nochtans woordelijke ingeving door de Heilige Geest, zodat de ganse Heilige Schrift niet van een mens maar Gods Woord is, dan heeft men daarmee een uitgangspunt voor de exegese aanvaard, dat tot het tegenovergestelde resultaat zal leiden. Alleenlijk bedenke men, dat dit resultaat niet wordt verkregen door uitlegging van Gods Woord, want dit zegt duidelijk genoeg, dat Israël nog wél een toekomst heeft, ja dat het straks het voertuig van de gezegende Christusregering zal zijn; maar

¹⁴¹ B.v. Gal. 4: 20-31.

door inlegging in Gods Woord van opvattingen van mensen wier autoriteit men in deze hoger stelt, dan de autoriteit van het Woord van de Heere. En dat, terwijl men blijft bidden: *'Maak mijn voetstappen vast in Uw Woord . . . Verlos mij van des mensen overlast, en ik zal Uw bevelen onderhouden.'* Ps. 119: 133-134.

We leggen hierop bij de beschouwing van Jesaja's profetie nadruk omdat hij de rij van Israël's profeten opent, en deze allen min of meer in hoofdlijnen dezelfde boodschap brengen als hij, zodat het uitgangspunt: òf de letterlijke zin van de Heilige Schrift, òf de vergeestelijkingsmethode, niet alleen ten opzichte van deze profeet maar ook van al de andere profeten, beslist over de exegese en haar resultaat.

Wij hebben reeds zonder omwegen uitgesproken, dat we door jarenlange biddende studie van Gods Woord tot de vaste overtuiging zijn gekomen, die nog met de dag bevestigd wordt, dat we niet door een 'gekleurde bril,' maar met onbevangen oog bij het licht van de Heilige Geest, *'acht moeten hebben op het Profetisch Woord'*, 2 Petrus 1: 19 m.a.w. dat we ons moeten houden aan de letterlijke zin, in plaats van door een verkeerd, want van buiten in de Heilige Schrift ingedragen uitgangspunt Gods Woord precies tegenovergestelde te laten zeggen van hetgeen het zegt!

En dan zullen we zien, dat we in dit tweede deel van Jesaja en ook in het derde, Jes. 40-66 het hoofdthema van het eerste deel alleen breder vinden uitgewerkt.

Zeer opmerkelijk begint dit tweede deel met een historische gebeurtenis, terwijl het ook met zulk een gebeurtenis eindigt: Jes. 36-39 de profetie wortelt in de geschiedenis, beweegt zich op de weg naar haar vervulling voort door de geschiedenis, en ze wordt eens eeuwigheidsgeschiedenis!

Als we nu deze gebeurtenis en wat Jesaja in betrekking tot haar tot koning Achaz spreekt (hoofdstuk 7) vergelijken met het volgende Jes. 8-35 vinden we er dezelfde zes zaken in, alleen met dit onderscheid, dat er in de bredere uitwerking een heerlijke zevende aan toegevoegd wordt.

1e. *Het Messiaanse volk verstaat zijn roeping niet*, v. 1 en 13. Wat een droevig historisch beeld wordt ons hier in enkele trekken van Israël getekend. In plaats van reeds lang de schuld van de scheuring van het rijk te hebben ingezien, en tot God en elkaar te zijn wedergekeerd, zien we de tien en twee stammen met elkaar in felle twist, die ontbrandt in een heftige strijd. Maar wat wel het meest aangrijpt, noch koning Pekah, over wiens troon reeds de avondschatuwen vallen, noch koning Achaz, wenden zich in die nood tot God.

De eerste - hoever moet dán een koning van Israël toch wel af zijn van de verwachting van de Christusregering - weet de koning van Syrië te bewegen, met hem op te trekken tegen Jeruzalem, de Stad van de Messias! En de laatste loopt met zijn angstbewogen hart rond bij de gebroken bakken, die geen water houden, Jer. 2: 13 en maakt zich met een vroom, maar onwaarachtig gebaar van God af, omdat hij nog liever buiten Hem omkomt, dan zich tot Hem bekeert. Jes. 7: 10-12.

Niet zonder reden wordt hier tweemaal gesproken van: *'het huis Davids'* Jes. 7: 2 en 13. Waar is haar glorie toch gebleven? Waar de geloofskracht van weleer? Hoe fijn is het verwijt: *'Gij maakt de mensen moede'* Jes. 7: 13: overal zoekt u hulp, behalve bij Mij, Israël's Rotssteen. En zo is het ook met Juda zelf, al zullen er door Gods genade nog bidders geweest zijn. Het volk heeft geen Toevlucht, omdat het niet leeft bij zijn God en zijn komende Messias: *'het hart des volks bewoog zich, gelijk de bomen des wouds bewogen worden van de wind'*. Jes. 7: 2.

Wat is Israël van zijn plaats!¹⁴²

¹⁴² Vergel. 1: 1-23; 2: 6-9; 5: 2, 4, 28-13.

2e. *Daarom zal God het volk tuchtigen, opdat het uit zijn verbrijzeling naar de Messias zal gaan verlangen*, v. 17-25. Daar was in die 234 jaren sedert de scheuring van het rijk wel reeds heel wat over Juda heengegaan. Maar indien ze zich niet bekeerden, zouden er weldra rampspoeden over hen komen, zoals ze nog nimmer hadden gekend. Onder een treffend, voor het Oosten nog meer sprekend beeld¹⁴³ zegt de Heere, dat het talrijke Egyptische volk en de krijgszuchtige Assyriërs van twee zijden Juda zullen aanvallen, zoals ook werkelijk omstreeks 713 v. Chr., dus 28 jaar later, geschied is. Toen is Juda het toneel geworden en tot zijn ondergang onder Zedekia gebleven¹⁴⁴ van het samentreffen van de beide wereldmachten, de Assyrische in het N.O. en de Egyptische in het Z.W. En toen is in beginsel vervuld, wat hier verder over Juda wordt bedreigd. En is nu Achaz bezig door geld de hulp van Assyrië tegen Syrië en Efraïm te verkrijgen, datzelfde Assyrië zal als een door hemzelf 'gehuurd scheermes' Juda kaalscheren, zó dat er ten slotte aan de ene kant nog wat veeteelt in het land zal zijn overgebleven, en aan de andere kant zó weinig mensen, dat men aan de enige spijs, boter en honing, nog te veel zal hebben. Ook hier mogen we het perspectief wel doortrekken naar de eeuwen na de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen,

3e. *De Heere blijft over Juda Zijn beschermende hand uitstrekken* v. 3-12. En waarom? Waarom wordt de profeet Jesaja de goddeloze Achaz tegemoet gezonden met een troostboodschap, alsof er tussen hem en de Heere niet de minste verwijdering was (4-7)? Waarom moet de profeet zijn zoon meenemen, als het niet was, om te bevestigen, dat, hoe het ook zou gaan, *'het overblijfsel behouden zou worden'*¹⁴⁵. Waarom toch buigt Jehovah Zich zó laag tot Achaz neer, zelfs tot vernederens toe? (10-12). Om te tonen dat Hij Zijn verbond houdt, ondanks de ontrouw van Davids huis *'Eis maar een teken'* - Achaz! Dan zult u, en dan zal Juda zien, dat Ik niet aflat van wat Ik beloofd heb: de Christusregering vanuit Jeruzalem!¹⁴⁶

4e. *De Heere zal zekerlijk de reeds in Zijn raad gezalfde, Koning uit Israël doen voortkomen*, v. 13-16. Achaz moge geen behoefte hebben, een teken van Gods trouwverbond met Zijn Israël te ontvangen, de Heere heeft wel behoefte, dat teken te geven: omwille van Zijn volk, dat nu en later binnen de grote kring van het Verbondsvolk leeft, en opziet naar Zijn hemel met de bede: *'Och, dat Gij de hemelen scheurdet'* Jes. 64: 1 maar vooral om Zijns Zelfs wil; want Zijn drieëinig Wezen gaat zwanger van het Koninkrijk van Christus, waarin Zijn eer, Israël's heil, de verlossing van volkeren en van alle schepselen gelegen is: *'Ziet, een maagd zal zwanger worden,'* v. 14. De Heere wil zeggen: u, Achaz! en u, volk van Juda! bent wel bezig, Mijn Adventsdoel tegen te werken, ja, laat u door Mijn grote wederpartijder, satan, gebruiken als een instrument, om de komende Christusregering te verijdelen, maar *'Ik zal handhaven'*: Christus, de *'God met ons'*, komt! Hij zal straks als het Vleesgeworden Woord, uit Davids huis geboren, in Jeruzalem verschijnen, om het *'bijeen te vergaderen, gelijkerwijs een hen haar kiekens'* Lukas 13: 34.

Dat deze profetie op de Messias ziet, is buiten kijf voor ieder, die in de gehele Heilige Schrift het Woord van God ziet, daar het Nieuwe Testament deze profetie gebruikt als in Christus vervuld Matth. 1: 21. Nu rijst natuurlijk de vraag: hoe moet dan v. 15-16

¹⁴³ Verg. Deut. 1: 44 en Ps. 118: 12.

¹⁴⁴ Verg. 1: 7-9; 24: 31; 2: 10-4: 1; 5: 5-17 en 24-30.

¹⁴⁵ Zie Dächsel over Jesaja, blz. 24, 1e kol. bij v. 13.

¹⁴⁶ Verg. 1: 25-27; 2: 1-5; 4: 5; 5: 1 en 2 en 6: 13.

verstaan worden? Hier geldt ook: Scriptura Scripturae interpres. In 8: 3-4 en 8 vinden we, met de plaatsen uit het N.T., de sleutel van 7: 14. Jesaja heeft bij zijn als hij met de gave van de profetie bedeelde vrouw een zoon mogen gewinnen, die tot een teken en wonder in Israël Jes. 8: 3 is gesteld. In hem is v. 15-16 vervuld: hij moest medelen in de tijd van beproeving, maar eer hij zou gekomen zijn tot de jaren van een zich bewuste vrije keuze, zou Assur de hegemonie in de Oude wereld hebben verkregen, en daarmee ook Syrië en Efraïm, Juda's verdrukkers, hebben verbrijzeld. Deze verlossing brengt 8: 8 wel degelijk in verband met het aan Jesaja beloofde en geschonken kind: *'de uitstrekkingen van zijn vleugelen zullen vervullen de breedte uws lands, o Immanuël!'* Hier wordt door het teruggrijpen op de profetische naam van Jesaja's zoon het stipt vervuld worden van deze profetie uitgedrukt, al ligt er tevens in, dat, omdat de bekering uitblijft, die verlosser Assur tevens een nieuw verdrukker zal worden, en ook geworden is, zowel voor Juda als Israël¹⁴⁷, zodat, wat nu even werd opgeheven, in veel erger mate terugkeerde¹⁴⁸. Nochtans was Gods Woord dan bevestigd, en door deze plotselinge wending de Almacht van de Heere ter algehele bevrijding van Zijn volk gebleken. En dat, opdat Juda zich alsnog tot zijn God bekeren zou.

Dat is de ene helft van de verklaring. Blijven de twee moeilijkheden: hoe kan dan het Nieuwe Testament deze profetie toepassen op de geboorte van Christus uit de maagd Maria, en hoe komt het dan, dat in 8: 4 dit aan Jesaja geboren jongetje Maher-Schalal-Chasbaz genoemd wordt?

Het eerste zegt ons, dat deze profetie een diep perspectief heeft: op de voorgrond het kind van Jesaja, als een teken voor Achaz en Juda, dat bij het naderen van de tijd van het zelf bewust worden hun predikte: vrees niet voor Rezin en Pekah, want weldra zal het land van deze twee koningen verlaten zijn; en verder de geboorte van de grote Davidszoon, Die in Zijn eigen Persoon God en mens, God tot ons en ons tot God wederbrengen zou: Immanuël! Hoe zal Hij *'boter en honing eten,'* dat is deelgenoot worden van onze ellende zó dat Hij zal klagen: *'Mij dorst,'* en: *'Mijn God, Mijn God! waarom hebt Gij Mij verlaten?'* - opdat Hij ons *'wijn en melk'* Jes. 55: 1 zou kunnen schenken! In Zijn gemeenschap vinden we weer, wat we in Adam hebben verloren God!

Ongetwijfeld staat het nu hiermee in verband, dat, toen de aan Jesaja beloofde, typische zoon geboren was, de Heere Zelf zei, dat hij, krachtens Gods belofte eigenlijk Immanuël hetende, toch die naam voor de mensen niet zou dragen. Die zou a.h.w. hoog boven hem blijven zweven, opdat het volk van hem naar zijn heerlijke, maar nog niet nederdalende naam zou blijven opblikken, om al vuriger te gaan verlangen naar Hem, Die niet alleen die naam zou dragen, maar er ook Zelf de algehele verwerkelijking van zou zijn. Deze type van Immanuël drage daarom een andere naam: *'Haastende tot de roof, is hij spoedig tot de buit,'* - hetgeen geheel past bij de betekenis van dat kind voor de dagen, waarin het geboren werd¹⁴⁹: *'Want eer dat knechtje zal kunnen roepen: Mijn vader! of: mijn moeder! zal men de rijkdom van Damaskus en de buit van Samaria dragen voor het aangezicht van de koning van Assur.'*¹⁵⁰

5e. Die Koning zal de gezegende Christusregering brengen in een wereld van smart, 14-16. Als de lijn van de gerichten hier zo doorloopt tot in veel verder tijden, en die van de belofte gaat tot de Verlosser in de volheid van de tijd, dan is het geheel naar de

¹⁴⁷ 2 Kon. 15: 29; 17: 3; 18: 9; 13-19 en 37, vgl. Jer. 36 en 37.

¹⁴⁸ Vergel. 7: 15 en 22.

¹⁴⁹ Verg. 7: 16.

¹⁵⁰ Jes. 8: 4. Verg. 4: 2-6, 6: 1-7.

orde, dat we ook de lijn van het huis van David v. 2 en 13 doortrekken, temeer waar dit in de gehele profetie van Jesaja gedaan wordt, tot in het rijk van de Messias. Is Achaz verdrietig over de verdrukking van Juda door deze koningen, hoe lang nog en hoeveel te meer zal het volk Gods verdrietig zijn over de nog veel zwaarder onderdrukking van de grote wereldmachten tot Rome toe, dat zich in zijn drie fasen Dan. 9, tot aan het einde van de wereld, steeds werpen zal op Gods volk en Rijk, om het, kon het slechts, te verdelen.

Hoe verdrietig zullen de gelovigen zijn over de zaak van God, als ze schijnbaar door de mens-god-heerschappij van de antichrist voor goed zal zijn overwonnen! Maar geen nood! Want Immanuël zal niet rusten, totdat *'dit ganse land,'* Gods gehele wereld, verlaten zal zijn van alle Rezins en Pekahs, van alle staatkundige en godsdienstige Christus-bestrijders, en *'de koninkrijken der wereld zullen zijn geworden onze Heeren en van Zijn Christus, en Hij zal als Koning heersen in alle eeuwigheid.'*¹⁵¹

6e. *Die Koning zal door gerichten de tegenstand breken van alle volken, die Zijn gezag niet willen erkennen, 5-9 en 16.*

Syrië en Efraïm mogen met elkander een raadslag houden, waarvan naar menselijke berekening Juda's gehele ondergang het gevolg zal zijn, het zal toch niet gelukken. Integendeel: de Heere bepaalt, wie de koning zal zijn in Damaskus; wat de hoofdstad zal zijn van Efraïm; hoe het lot van Syrië zal zijn; of Assur de hegemonie van de wereld zal verkrijgen, gelijk Hij nog heden ten dage *'de koningen afzet en bevestigt.'* Dan. 2: 21. Eeuw in eeuw uit wordt Zijn Rijk tegengehouden, alhoewel heel *'de Schepping er naar zucht,'* Rom. 8: 19-22 door de wereldmacht, die zich concentreert om de mens. Ja, aan het einde van de wereld zal die tegenstand op het hevigst woeden. Maar dán is het ook uit! Dan komt Christus al Zijn vijanden ten onder brengen, en *'het land, waarover we nu nog zo verdrietig zijn - ook in het persoonlijk leven, waarin we het zo ervaren, dat 'de allerheiligste nog maar een klein beginsel van deze gehoorzaamheid heeft,'*¹⁵² *zal verlaten zijn van zijn twee koningen':* satan en de hem toegevalen Gode vijandige wereld.

*'En de goddelozen zullen niet meer zijn. Loof de Heere, mijn ziel! Hallelujah!'*¹⁵³

Zoals we, door ieder onderdeel te vergelijken met hoofdstuk 1-6, zagen, dat deze geschiedenis de feitelijke inhoud van Jesaja's profetie is, zo zien we dit nu ook van hoofdstuk 8-35.

Wat het eerste onderdeel betreft, vinden we reeds spoedig, 8: 9-22, een wonderlijke troostrede: ze is bestemd voor de kleine groep ware gelovigen in het midden van het afvallige Bondsvolk¹⁵⁴, maar werpt juist als zodanig een hel licht op de treurige toestand van het volk in het algemeen¹⁵⁵. Voorts zien we, 9: 7-17, hoever het Messiaanse volk van zijn roeping verwijderd is, zó zelfs, dat *'zijn leiders verleiders zijn geworden.'* Het is ons in dit bestek niet mogelijk, al deze en volgende gedeelten zo uitvoerig te behandelen als de voorgaande hoofdstukken. We kunnen nu alleen de aangegeven hoofdlijnen doortrekken. En dan vinden we deze Goddelijke aanklacht tegen Israëel verder: 24: 5; 27: 11; 28: 7-10, 15; 29: 11-13, 20-21; 30: 1-2, 7-12, 15-16; 31: 1, 6, 7.

Maar dan zien we ook het tweede onderdeel van Jesaja's boodschap. Hoe kondigt de

¹⁵¹ Openb. 11: 15. Vergel. 1: 26; 2: 2 en 4; 4: 2-6.

¹⁵² Heid. Cat. Zond. 44, v. 114.

¹⁵³ Ps. 104: 35b. Vergelijk 2: 4a.

¹⁵⁴ 11, 12, 16, 18, 19.

¹⁵⁵ 12-14, 19-21.

Heere hier de tuchtroede over zijn ontrouw volk aan! Reeds 8: 20-22, waar Hij hen laat terugroepen *'tot de Wet en tot de getuigenis.'* In het tienstammenrijk valt 9: 7-10: 4 een ontzaglijk woord: *'Daarom zal de HEERE afhouden uit Israël de kop en de staart, de tak en de bieze, op één dag.'* Welk een levendige schildering zien we in 22: 1-12 van het beleg van Jeruzalem door het leger van de Chaldeeën. Opmerkelijk staat deze tussen de aankondigingen van de gerichten over de volken in, en voorzeker hebben we ook hier een profetisch perspectief, dat doorloopt tot het einde, en dus eerst ten volle uitgeput zal zijn in de allerlaatste gerichten van God, die uit Zijn *'fiolen'* Openb. 15: 1, 16: 1 en 21 over de aarde zullen nederdalen. Daarom moeten we dan ook hoofdstuk 22 in verband zien met hoofdstuk 13-24, terwijl 25-27 ons de indruk vertolken, die het zien van dit alles op Jesaja's ziel maakt, een ontboezeming, evenzeer loflied als klaagzang, profetie als psalm. 'Zonder bijzonder opschrift sluit zich aan die rij van de voorzeggingen in hoofdstuk 13-23 een andere in hoofdstuk 24- 27 aan, en wijst reeds daardoor haar nauwe samenhang met de vorige aan. De bijzondere gerichten, die dáár tegen verschillende volken en steden en personen worden verkondigd, en wel in een algemeenheid, die de gehele wereld op zulk een wijze omvat, dat het tegenwoordige en de toekomst, het vasteland en de zee, woestijn en bruikbaar land, de stad van het heiligdom en de stad van de afval, en nog veel andere zaken ter zelfder tijd worden gedacht, lopen hier in dit laatste gericht uit als in een zee. Alle zegen, die daar de glinsterende zoom van het orakel vormde, komt hier, gelijk Delitsch treffend opmerkt, op de middag-zonne-hoogte verenigd tezamen.'¹⁵⁶

Wat is toch de profetie als een golvende zee! Na die drie hoofdstukken, vol van verlossings-heerlijkheid, braakt opeens uit zwarte luchten een orkaan los, die de baren huizenhoog opjaagt (27-31), hoewel ook daardoor heen nog lieflijke tussenpozen zijn (28: 16, 24-29; 29: 18-24; 30: 18-33; 31: 4-9).

Ja, Israël en Juda! vóór en ná de Babylonische ballingschap, maar vooral in de eeuwen tussen de verwerping van en de bekering tot uw Messias, zult u het ondervinden: *'Ja, Hij zal ze verbreken gelijk een pottenbakkerskruik verbroken wordt.'*¹⁵⁷ Maar waartoe die lange tuchtiging? Opdat u eindelijk het volk zult zijn, dat de handen en harten smekende opheft tot uw Messias, en Hij dan Zijn heerlijkheid in en door u zal kunnen openbaren¹⁵⁸.

Dat plaatst ons midden in Jesaja's derde onderdeel: de Heere verlaat Zijn Juda, zelfs - maar voor hen ligt een nog langer weg vanwege hun afscheuring van Davids huis en de volharding daarbij - Zijn Israël niet¹⁵⁹. Hoe heerlijk komt dit uit in de tussenpozen, waarop we boven wezen, maar waarover we alleen in het voorbijgaan kunnen spreken; hieruit blijkt telkens, dat de Heere hen alleen hierom bewaart, èn nu, èn verder al de eeuwen door, zelfs nog onder de antichrist, Openb. 7: 1-8 omdat Hij met hen zulk een groots doel voor heeft. De Heere zal het Zelf voor Zijn volk opnemen tegen de vijanden, die Hij tegen hen heeft laten opkomen, en die niet hebben bedacht, dat ze slechts een tuchtroede waren in de hand van de Heere, 10: 12.

Verder spreekt de profetie duidelijke taal aangaande het lot van de tien stammen. Zij toch worden hier aangesproken. Want hen heeft de koning van Assyrië in ballingschap weggevoerd, zoals Nebukadnezar Juda, en ze zijn niet zoals Juda en Benjamin, teruggekeerd naar hun land. Nochtans liggen er voor hen nog rijke beloften. Mag hun land daar liggen, *'verachtelijk gemaakt,' 'een Galilea der heidenen'*, zoals we die verachting ook in het Nieuwe Testament telkens bemerken, en zelfs nu nog blijkt aan

¹⁵⁶ Dächsel, Jesaja, blz. 83.

¹⁵⁷ 30: 14a en 17b.

¹⁵⁸ v. 18.

¹⁵⁹ v. 19-20.

de bezoeker van Palestina, dit blijft niet alzo. *'In het laatste maakt Hij dit land heerlijk.'* Jes. 8: 23 en 9: 1-4. We lezen over dat diep vernederde Israël, dat de HEERE het nooit uit het oog verliest, waarheen het ook zal gaan, hoe talrijk het ook zal wezen, *'het overblijfsel zal wederkeren'* (10: 20 v. v.)

Tweemaal is hier met name de Messias aangewezen, v. 27, waar de bevrijding van onder de macht van Assur gezegd wordt te geschieden, *'om des Gezalfden, d. i. om des Messias wil,'* en v. 34, waar in beeldspraak de Messias wordt voorgesteld als *'de Heerlijke'*, Die als met een bijl Assur's macht omhousen zal. Dit plaatst de algehele vervulling van deze profetie althans in een veel later tijd, dan die korte periode van de eigenlijke Assyrische heerschappij. Want de Christus is eerst eeuwen later in het midden van Israël verschenen! En waren toen de tien stammen reeds wedergekeerd? Of heeft Hij toen Zich in Zijn Koninklijke heerlijkheid geopenbaard, de wereldmachten nederwerpende onder Zijn voeten? Of heeft toen de wereldmacht over Hem getriomfeerd? Rome's soldaten sloegen Hem aan het Kruis! En gingen weg straks met Zijn kleed!

Zal dan deze profetie niet worden vervuld? Ja, het juk van de wereldmacht, straks het geweldigst in de antichrist, *'zal verdorven worden om des Gezalfden wil.'* (10: 27).

Zonder bespreking verwijzen we ter nadere bestudering naar de volgende plaatsen: 11: 11-16; 14: 1-2; 25: 8 en 9; 26: 15-18, waar we toch vooral letten op: *'Gij hebt hen (Juda, v. 1, dat in Jesaja's dagen nog ver van de ballingschap af was, zodat er in de tegenwoordige tijd wordt gesproken over iets toekomstigs, en wel iets, dat eerst lang na de wederkering uit Babel zal geschieden, zodat de beloften, dááaraan verbonden, ook gelden voor de eeuwen van de verstrooiing na de verwoesting van Jeruzalem) in al de einden des aardrijks verre weggedaan';* 27: 4-5, 7-8, 30: 27-33; 31: 5; 33: 17-19; 34: 8.

Ja, laat Juda er niet op blijven zondigen, en Israël niet beproeven, hoever het kan gaan, en nochtans niet geheel verworpen worden, want de afwijkingen zullen zo duur worden betaald; maar zeker is het: God zal Israël nooit loslaten, want dan liet Hij Zijn eigen raad, ja, Zijn eigen Wezen los!

En daarom wordt dan ook aan een vierde onderdeel van Jesaja's boodschap aan de volken zulk een grote plaats gegeven: de HEERE zal Zelf de door Hem over Sion gezalfde Koning uit Israël doen voortkomen. Daar zijn in dit gedeelte momenten van zulk een aanschouwelijkheid, dat het is alsof een ooggetuige ze ons medeelt, en toch gaat het over dingen, die eerst na eeuwen zullen geschieden, die voor een groot gedeelte ook heden nog op hun vervulling wachten.

Daar is het Kerst-Evangelie van hoofdstuk 9: 5-6! Daar is de Koningszang, het internationale volkslied van Israël in 11: 1-10! Gevolgd door de hymne op de Christusregering in 12: 4-6! Of ook het overwinningslied op de totale zegepraal van de Messias in hoofdstuk 25-27! Terwijl in 32: 1-20 en 33: 17-24 *'de schoonste galmen'* worden gehoord over *'de Koning, Die regeren zal in gerechtigheid'*. Ja, in hoofdstuk 35 horen we zelfs *'de woestijn en de dorre plaatsen, die dan zullen bloeien als een roos, vrolijk zingen';* terwijl we *'der blinden ogen opengedaan en der doven oren geopend zien, de kreupele zien springen als een hert en de stommen horen juichen'*.

Weer vragen we: wordt hier niet duidelijk gesproken over meer dan geestelijke daden van de genade van de Heere aan mensenzielen, n.l. over de grote Reformatie, die Christus in Gods hele wereld, wanneer eerst maar Israël hersteld zal zijn, tot stand zal brengen?

Dat leidt ons tot het vijfde onderdeel: de Christocratie. Alle gelovige Schriftuitleggers stemmen hierin overeen: dat hier grote dingen worden toegezegd aangaande de

heerschappij van Israël's Messias, onze Heere Jezus Christus¹⁶⁰. Maar zeer velen hunner willen maar niet erkennen, dat de Schrift ons een tweeërlei wederkomst van Christus leert. En nu weten zij, waar ze toch aan deze profetieën geen Goddelijk gezag durven ontzeggen, zoals bijvoorbeeld Luther in zijn innerlijk conflict met de brief van Jacobus deed, eerlijk gezegd met deze ondubbelzinnige uitspraken van de Heilige Schrift aangaande de komende Christusregering vanuit een gelouterd Israël geen raad. Velen lossen deze strijd op zoals die theoloog, die in een gesprek over deze dingen tot ons zei: 'Ja, als u met de Bijbel komt, moet ik het verliezen, want dáár staat het duidelijk genoeg in; maar ik houd mij toch maar aan de dogmatiek'. Hoe men deze inconsequentie rijmt met het geloof, dat de gehele Heilige Schrift van God is ingegeven, kunnen we niet verstaan.

Zij, die de profetieën vergeestelijken, verschuiven, gelijk we ook bij Openbaring 20 zagen, dikwijls de heerschappij van de verheerlijkte Christus naar de eeuwigheid, d.i. ná de Oordeelsdag. Hoewel dit ons meer bekoort, dan het standpunt van de anderen, die zeggen: ze zijn en worden vervuld in de Nieuwtestamentische Kerk, nu het Sion Gods (ai mij! waar is dan toch de heerschappij van de Christus te zien?), kan een gezonde gelovige exegese daarmee geen vrede hebben. Er wordt ten eerste veel te letterlijk gesproken over die heerschappij op aarde, over de heidenen, onder de volken enz.; en vooral kan dit niet, omdat de Christusregering steeds verbonden wordt aan een naar Palestina wedergekeerd, tot God en Christus bekeerd, door de Geest geheiligd Israël, en van daaruit zegenende de volken van de aarde.

Men moet toch wel durven, om een uitspraak als deze: *'En Hij zal een banier oprichten onder de heidenen, en Hij zal de verdrevenen van Israël verzamelen, en de verstrooiden uit Juda vergaderen, van de vier einden des aardrijks. En de nijd van Efraïm zal wegwijken, en de tegenpartijders van Juda zullen uitgeroeid worden; Efraïm zal Juda niet benijden, en Juda zal Efraïm niet benauwen,'* Jes. 11: 12-13 - naar de eeuwigheid te verplaatsen.

Misschien komt hier de tegenwerping: maar hoe maakt u het bij uw letterlijke opvatting met v. 14-16, dat er onmiddellijk op volgt? we antwoorden: is het dan niet waar, dat nog rondom en in Palestina die volken wonen en werken en strijden, die hier worden genoemd? Lange tijd schenen ze voor ons niet te bestaan. Maar hoe komt thans de gehele Oosterse wereld met de dag meer tot ontwaken! We noemen hier slechts Egypte, dat zich blijkbaar opheft uit zijn eeuwenlange dommelse, en Damascus, rondom welke oude wereldstad volken in beweging komen, o.a. de Wahabieten, die we verdwenen konden wanen of zonder betekenis.

Maar u moet het maar eens aan de hoven van Europa, vooral Engeland en Frankrijk, gaan vernemen, van welk een betekenis de politieke vraagstukken van de volken rondom Palestina heden weer worden. Trouwens, de vele bezoeken van Oosterse vorsten demonstrenen dat maar al te duidelijk, al heeft de menigte, die hen bekijkt en gedachteloos toejuicht, daar op een enkele uitzondering na, geen erg in. Wie zal dan zeggen, hoe de Heere dit gedeelte van Zijn Woord vervullen zal?

Wij zijn niet verantwoordelijk voor de profetieën van de Heere. Met eerbied: daar is Hij Zelf verantwoordelijk voor!

Maar we zijn hiervoor verantwoordelijk: dat we ze niet zólang verdogmatiseren, totdat ze niet anders meer zijn, dan antiquiteiten uit een grijs verleden, waarmee men, mits op eerbiedige wijze kan doen, wat men goed acht. Nee, dat we ze aanvaarden, zoals de Heere ze heeft gegeven, en verkondigen in Gemeente en wereld, dat de HEERE ze even zeker zal vervullen, als Hij ze heeft gesproken, en als de vele profetieën, die

¹⁶⁰ B.v. 9: 16; 11: 4, 6-10; 14: 2-3; 29: 18-24; 30: 19-29; 32: 1-5; 33: 20-24; 35: 1-9.

reeds vervuld, letterlijk vervuld zijn!

En hoe fijn is dikwijls de tekening! Neem bijvoorbeeld Jes. 11: 16, *'de overgeblevenen van Assur,'* de tien stammen. Dáár is de lijn van hun geschiedenis schijnbaar zoek geraakt, in Assur. Wat is dát lang geleden! En nog zwerven ze door de natiën, als vissen in een grote zee, voor ons grotendeels onzichtbaar. Waar is Zebulon? Waar Aser? Zo af en toe ontmoeten we een 'Cohen,' en we weten: dat is een zoon uit Levi, zelfs uit - heel ver weg – één van de priestergeslachten. Maar verder?

Maar straks zullen ze tevoorschijn komen, die *'overgeblevenen van Assur,'* en *'er zal een gebaande weg voor hen zijn,'* d.i. de Heere zal hen doen optrekken in groten getale naar Kanaän *'gelijk als Israël geschiedde ten dage toen het uit Egypteland optoog.'* Nee, we moeten maar niet te haastig zijn met ons: dat kan niet meer. Laten we toch wat kleiner zijn. *'Als een kindeke'. 'Een ziel, aan 't stof gekluisterd, beseft Gods daden niet; geen dwaas weet, wat hij ziet: zijn oordeel is verduisterd.'* Ps 92: 3b (ber.)

En wat ons voornaamste Schriftuurlijke bezwaar tegen dit verschuiven van de Christocratie naar de eeuwigheid is en blijft: Dat naar Gods Woord Christus dan geen Koning zal zijn, maar de Vader, of beter: de drieënige God. We hebben dit elders breder aangetoond¹⁶¹.

Brengt men daartegen in: maar hoe maakt u het dan met het *'tot in eeuwigheid,'* Jes. 9: 6 dat van de Christusregering gezegd wordt dan antwoorden wij: 1e Christus kan ook werkelijk Koning zijn tot in eeuwigheid, want Hij heeft de Troon rechtmatig verdiend, en van Zijn Vader zonder beding gekregen. Maar naar de Schrift zal Hij vrijwillig *'het Koninkrijk Zijn Vader overgeven, opdat God zij alles in allen.'* 1 Kor. 15: 24-28. En 2e zal ook werkelijk het vredesrijk van Christus, overgaande in de Theocratie, tot in eeuwigheid zijn, daar de vijanden het nog wel aan zullen vallen, na de loslating van satan zelfs nog éénmaal op een geweldige wijze, maar het niet meer kunnen verstoren. Openb. 20: 7-10.

Daarom mag men de Christusregering niet plaatsens in de eeuwigheid: dat is tegen de Schrift. En nog minder in deze of gene periode van de Christelijke Kerk van het verleden of heden: dat is nog veel meer tegen de Schrift.

Wanneer zal men toch ook in de Eschatologie gaan beleven: *'Uw Woord is een lamp voor mijn voet, en een licht op mijn pad'?*

Wij hebben deze schone toekomsttaferelen van Jesaja te verklaren van de periode van de alom zegevierende regering van onze Heere Jezus Christus, tussen de val van de antichrist en de voleinding van de wereld, n.l. het Duizendjarig rijk.

Ten laatste vloeit zó ook hier het zesde onderdeel er vanzelf uit voort: Christus zal door gerichtens de tegenstand van de wereld tegen Zijn Rijk breken. Assur (8: 5-10; 10: 5-34; 14: 24-29), Babel (13: 1-14; 23; 21: 1-10), Egypte (19: 1-25; 20: 3-5; 30: 2-7; 31: 1), de Filistijnen (14: 28-32), Moab (15: 1-16; 14), Syrië (17: 1-11), de Moren (18: 1-7), Arabië (21: 13-17), Tyrus (23: 1-18), ja alle vijanden van de Christusregering (27: 1-13; 33: 1-13 en 34: 1-17), ze allen zullen moeten zwichten voor de Christus Gods! Opdat eindelijk Zijn Rijk triomfere!

Treffend is die bijvoeging van de naamloze hoofdstukken, die we daar het laatst noemden, en waarvan bijna alle Schriftuitleggers zeggen: dat zijn de vijanden allen tezamen genomen, zoals ze zullen uitlopen in het rijk van de grote vijand van Christus, de antichrist. Weer dus loopt de profetie uit in die tijd van het einde, waarin de Heere Jezus al Zijn vijanden overwinnen zal!

Nu spraken we van een heerlijke zevende zaak, die er in dit middendeel van Jesaja bijkomt. In het eerste deel en in hoofdstuk 7 wordt alleen gesproken van de

¹⁶¹ Blz. 78-83

*verneder*ing van Christus' vijanden. Hier wordt iets veel heerlijkers geprofeteerd: hun *verteder*ing.

Lees slechts 18: 7, 19: 18-25. O zeker, het is slechts nog een enkele lichtstraal door de dichte nevelen, die daar hangen over de volkeren. Maar naar het karakter van het Oude Verbond en naar de scherpe verhoudingen tussen Israël en de volkeren, is deze lichtstraal des te groter! En we weten, die lichtstraal is in 40-66, en we zagen: in de Psalmen, veel helderder reeds, en zal doorbreken, alle landen en volken door. Voor een tijdje schijnbaar voor goed verdonkerd door de gestalte van de antichrist. Maar dan zal de Zonne der gerechtigheid als nooit tevoren verlichten Gods schone wereld. Met de leeuwerik klapwiekt onze ziel die morgen tegemoet!

En dit alles wordt nu in het einde samengevat in een geschiedenis, zoals ook in het begin. Jes. 36-39. Wel treedt, naar het karakter van Jesaja's middendeel, daarin de Christus, *'de Engel des Heeren'* vooruit als strijdbaar Held, Die het leger van de Assyriërs uiteenslaat met Zijn sterke rechterhand! Maar ook, ja juist door zulke, tenslotte vanwege de volhardende tegenstand van zijn vijanden noodzakelijke slagen wil Hij de wereld, tussen Zijn liefelijke nodiging door, doen gevoelen, waar het eindelijk op uit zal lopen, zo zij zich niet onder Zijn scepter buigt. Want Hij moet als Koning heersen. Het is de noodzakelijkheid van de eeuwige Vrederaad! Anders komt nooit het Boek, dat ligt *'in de rechterhand Desgenen, Die op de Troon zit,'* Openb. 5: 1-7 tot volvoering.

En daartoe heeft Hij Zich aan Zijn Vader verbonden. Het Lam is óók Leeuw!

3. De Christusregering. Jesaja's boodschap aan Israël, hoofdst. 40-66.

Men weet, dat velen dit laatste deel van onze profeet toeschrijven aan een tweede Jesaja. Het getuigt wel van geloof! Alsof *'de Geest van Christus, Die in de profeten was'* 1 Petrus 1: 11, niet zó in en door Jesaja kon spreken, dat hij reeds de ballingschap gekomen zag. Hoe maakt men het dan met zijn Kerstjubil: *'Een Kind is ons geboren; en men noemt Zijn Naam?'* Jes. 9: 5. Dan moet men nog een derde Jesaja nemen, die reeds de geboorte van Christus heeft aanschouwd! Maar dan is men er nog niet! Daar staan uitingen in zijn Godspraken, die veel latere gebeurtenissen, zelfs zulke, die thans nog niet geschied zijn, als gebeurd of gebeurende voorstellen¹⁶²: dat moet dan wel geschreven zijn door een vierde en vijfde Jesaja!

Maar bovendien, we vinden hetzelfde hoofdthema van het eerste en tweede deel in dit derde terug. Alleen brengt de bedoeling van de Heere met dit laatste gedeelte, n.l. om Zijn Israël, voor zover het door verootmoediging er vatbaar voor zou zijn, in de ballingschap te troosten, mede, dat het eerste en tweede onderdeel hier op de achtergrond, en de andere vier veel meer op de voorgrond treden.

Nochtans komen ook de eerste twee hier voor.

Of vernemen we in 48: 1-5 niet de klacht van de Heere over het Messiaanse volk, dat zijn roeping niet verstaat? Een heilig sarcasme gebruikt Hij daar tegenover hen (vs 1). En dan is het, alsof de Heere Zich wendt tot een breed auditorium, en op Israël wijzende, zegt: *'Ja, van de heilige stad worden ze genoemd, en ze steunen op de God Israëls; HEERE der heirscharen is Zijn Naam.'* We kunnen de bedoeling van de Heere ons het best realiseren door te denken aan het bekende volkswoord: 'En dat zijn nu nog al fijnen!' De Heere wil zeggen: Israël's praktijk is geheel in strijd met zijn belijdenis; ze maken die zelf tot een caricatuur! En nog dieper gaat Zijn verwijt in vers 4: *'Omdat Ik wist, dat gij hard zijt.'*

¹⁶² Zie 30: 27-28; 33: 20; 44: 23; 50: 8-9; 52: 1a; 2: 9-11; 53: 2-5, 8, 9, 12b; 55: 4; 61: 1-3; 63: 3; 65: 1; 17-18; 66: 10.

O, hoe kent de Heere Zijn volk! Dat het ook zichzelf zó lere kennen. Dan zal het zich over twee dingen verwonderen: dat het zich niet eerder heeft verfoeid aan de voeten van zijn God, en - dán rijst uit de diepte van de verbrijzeling het danklied voor Gods genade omhoog! - dat die God niet alleen met hen in een Verbond wilde treden, maar dat ook heeft stand gedaan door alles heen! Deze zelfde aanklacht vinden we verder 50: 1-2, 11; 51: 18-20; 53: 1 en 6; 55: 2 en 7; 56: 8-57: 13a en 20-21; 58: 1-7; 59: 2-15; 63: 15-64: 12; 65: 1-7; 66: 3-4.

Maar veel meer spreekt Jesaja in zijn troostboek van die vier andere zaken, de *'gewisse weldadigheden Davids,'* Jes. 55: 3 die we ook in het eerste en tweede deel hebben gezien. Het is alsof de profeet ruimer ademhaalt, als hij aan die blijde boodschap toekomt, om dan met volle kracht de bazuin te Sion te blazen.

O, nee, de Heere verwerpt Zijn volk niet: *'Troost, troost, Mijn volk, zal ulieder God zeggen'* (40: 1-2). Minder dan Hij de sterren uit het oog verliest, kan Israël voor Hem verborgen zijn (26-31). Dat *'het wormpje Jacobs niet vreze en het volkje Israëls niet versage, want Jehovah helpt hen.'* Hij heeft Israël 'gesteld tot een scherpe nieuwe dorsslede, die scherpe pinnen heeft: *'zij zullen de bergen dorsen en vermalen, en heuvelen stellen als kaf,'* om ze dan te wannen, opdat Gods koren uit de volkeren overblijve (41: 1-29). *'Gaan ze ook door het water, Hij zal bij hen zijn, en door de rivieren, ze zullen hen niet overstromen'* (43: 1-21). Dat Israël toch zijn enige waarachtige God, en niet de stomme afgoden aanbidde, dan zal de Heere Zijn vergevende liefde hun weer bewijzen (44: 21-28). Ja, daar doet de Heere als een vader, die in zijn grote liefde de verrassing, die hij zijn kind heeft toegedacht, verraad: Cores, de koning van de Perzen, die nog niet eens bestaat, zal Hij als hun redder gebruiken (44: 28-45: 25). Om Zijns Zelfs wille zal de Heere Israël behouden (48: 8-17). Mocht zelfs een moeder haar kind vergeten, Hij zal hen nimmer vergeten (49: 13-26). Hij zal hen *'troosten door al haar woeste plaatsen te maken als Eden en haar wildernis als de hof des Heeren'* (51: 1-11).

'Trekke daarom in het geloof, dat Gods beloften eenmaal volle werkelijkheid zullen worden, het verdrukte, maar bekeerde Israël, zijn sterkte aan; trekke het zijn sierlijke klederen aan; schudde het zich uit het stof, en zitte het (dan) neder, om te wachten op de blijde vervulling van Gods toezeggingen! Want er is een stem uwer wachters; ze verheffen de stem; ze juichen tezamen; want ze zullen oog aan oog zien, als de Heere Sion wederbrengen zal' (52: 1-15). Ja, make het zich gereed, om het Zendingsvolk van de Heere te zijn: *'Maak de plaats uwer tent wijd Want gij zult uitbreken ter rechter- en ter linkerhand; en uw zaad zal de heidenen erven, en ze zullen de woeste steden doen bewonen gij zult de schaamte uwer jonkheid vergeten, en de smaad uws weduwschaps zult gij niet meer gedenken de Heilige Israëls is uw Verlosser; Hij zal de God des gansen aardbodems genaamd* (als zo danig door de volkeren beleden) *worden .. Voor een kleinen ogenblik heb Ik u verlaten, maar met grote ontfermingen zal Ik u vergaderen,'* enz. (54: 1-55: 13).

En moge Israël het nog noodzakelijk maken, dat de Heere hen met de roede bezoekt: *'Ik zal niet eeuwiglijk twisten, en Ik zal niet geduriglijk verbolgen zijn'* (57: 14-21). Hij zal niet rusten, voor zij, het koste wat het koste, rechte paden maken voor hun voeten, maar om dan ook, zo haast het maar kan, het licht van Zijn vertroostende genade te doen doorbreken als de dageraad, zo welkom aan de armen lijder na bange nacht - en dan de balsem der genezing in hun wonden te gieten (58: 5-14).

Toen de Heere *'zag, dat er niemand was (die Israël kon helpen), zo ontzette Hij Zich,'* deed Zijn eigen wapenrusting aan, en bestelde hulp voor Israël: *'Er zal een Verlosser tot Sion komen n.l. voor hen, die zich bekeren van de overtreding in Jacob, spreekt de Heere'* (59: 16-21). Sion moge van elk worden veracht, de HEERE blijft daaraan

trouw. En dan zullen de verhoudingen worden omgekeerd: *'En gij zult de melk der heidenen zuigen, en gij zult de borsten der koningen zuigen; en gij zult weten dat Ik de HEERE ben, uw Heiland en uw Verlosser, de Machtige Jacobs. Er zal geen geweld meer gehoord worden in uw land, verstoring noch verbreking in uw landpalen; maar uw muren zult gij Heil heten en uw poorten Lof en de dagen uwer treuring zullen een einde nemen.... Ik de HEERE zal zulks te van zijn tijd snellijk doen komen'* (60: 1-22).

Dit *'aangename jaar van het welbehagen des Heeren'* zal uitgeroepen worden door de met Gods Geest gezalfde Messias (61: 1-3). En de gevolgen van dat jubeljaar zullen worden aanschouwd in een hersteld Israël, in een rijk gezegend Palestina: *'En ze zullen de oude verwoeste plaatsen bouwen, de vorige verstoringen weder oprichten, en de verwoeste steden vernieuwen, die verstoord waren van geslacht tot geslacht. En uitlanders zullen staan en uw kudde weiden; en vreemden zullen uw akkerlieden en uw wijngaardeniers zijn. Maar gijlieden zult priesters des Heeren heten; men zal u dienaren onzes Gods noemen; gij zult het vermogen der heidenen eten, en in uw heerlijkheid zult gij u beroemen. En hun zaad zal onder de heidenen bekend worden, en hun nakomelingen in het midden der volken; allen die hen zien zullen, zullen hen kennen, dat ze zijn een zaad, dat de HEERE gezegend heeft.'* En let nu op de plaats, die de Heere Zelf geeft aan dat herstelde en gezegende Israël: *'Want gelijk de aarde haar spruit voortbrengt, en gelijk een hof hetgeen in hem gezaaid is, doet uitspruiten, alzo zal de Heere HEERE gerechtigheid en lof doen uitspruiten VOOR AL DE VOLKEN'* (61: 4-11).

En mochten we nog twijfelen, of dit alzo zal geschieden, hoort dan de eigen verzekering van de Heere: *'Om Sions wil zal Ik niet zwijgen, en om Jeruzalems wil zal Ik niet stil zijn; TOTDAT haar gerechtigheid voortkome als een glans, en haar heil als een fakkel, die brandt. En de heidenen zullen uw gerechtigheid zien, en ALLE koningen uw heerlijkheid; en gij zult met een NIEUWE naam genaamd worden, welken des Heeren mond uitdrukkelijk noemen zal Tot u zal NIET MEER gezegd worden: DE VERLATENE, en tot uw land zal NIET MEER gezegd worden: HET VERWOESTE; maar gij zult genoemd worden: MIJN LUST IS AAN HAAR! en uw LAND: Het getrouwde; want de Heere heeft een lust aan u, EN UW LAND ZAL GETROUWD WORDEN'* (62: 1-12). Heerlijke totdats! Als de Heere ze Zelf plaatst op de weg van Zijn volk, behoeven we niet te vrezen, dat Hij, als Hij met Zijn volk bij deze zal aangekomen zijn, ze voorbij zal gaan. Nee, dan klinkt hun een: *'Sta stil'*: tegen. *'Want de bestemde tijd is gekomen.'* Ps. 102: 14.

Edom en daar achter al de vijanden van God en Israël mogen dan beproeven, het volk, dat met zulk een heil zal worden overgoten, te vernietigen, de Heere zal hen toch beschamen, ook al moet de Messias daartoe de pers alleen treden: *'Want de dag der wrake was in Mijn hart en het jaar Mijner verlostten was gekomen'* . . . (63: 1-6). Teder is ook het smeken, dat Jesaja doet namens dát deel in Israël, dat onder de gerichten verootmoedigd, wordt, en tot Hem wederkeert met berouw: *'Gij zijt toch onze Vader . . . onze Verlosser vanouds af is Uw Naam'* (63: 16-19 wat we ook vinden 64: 8-12. En kostelijk is de belofte, die de Heere aan dat volk schenkt (65: 1).

Deze bemoeienissen van de Heere met Israël tot aan het einde van de tijden zijn uit Zijn onveranderlijk trouwverbond, waarvan Paulus zegt: *'De genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk.'* Rom. 11: 29. En daarom zal Hij ze ook niet halverwege of tegen het einde staken maar niet rusten, totdat Hij Zijn zaak in Israël zal voleind hebben

Natuurlijk mogen we voor de verschillende toestanden van Gods Kerk en Koninkrijk gedurende de periode van de Gemeente uit de volken uit deze profetieën lering en

troost putten; ook past de Geest van de Heere menigmaal deze woorden krachtig toe in het hart en leven van de gelovigen. Maar dit neemt niet weg, dat het niet aangaat, al deze bepaaldelijk op hen ziende beloften aan Israël te ontstellen. Hoe zou Paulus, die juist Rom. 9-11 de zekere vervulling aan Israël van de Oudtestamentische beloften betoogt, vol verontwaardiging dit verdraaien van Gods Woord bestraffen!

Als we nu verder willen aantonen, dat ook het vierde en vijfde onderdeel in dit derde deel duidelijk uitkomen, dan hebben we we een zeer gemakkelijke taak. Want ze komen er niet alleen in voor maar rijzen er als een berg uit een grote heuvelengroep uit op.

Wij nemen nu deze beide onderdelen samen, omdat ze vooral hier zo ineengestremeld zijn, zoals ze dat ook in de vervulling meer en meer zullen blijken te zijn. En dan is er nog een reden: in de beide eerste delen vinden we iets, dat we hier missen, de menswording van de Messias¹⁶³, terwijl in dit gedeelte iets geheel nieuws optreedt in het Messiasbeeld: n.l. Zijn Plaatsbekledend lijden en sterven Jes. 53, maar dit als grond voor de Koninklijke heerschappij, waarmee we hier de Christusgestalte zien bekleee (53: 11-12).

En nu liggen hier nog duidelijker dan in het eerste en tweede deel drie dingen in één: 1e *De komende Christus zal uit Israël zijn*, wordt dikwijls zó met Israël vereenzelvigd, dat het van hun standpunt uit zeer wel te verklaren is, dat de Joodse godgeleerden al die gedeelten, die spreken van de lijdende Knecht des Heeren, en die voor hen, omdat ze niet willen weten van een vernederde Messias, zo moeilijk zijn, toepassen op Israël zelf, terwijl ze dan de heerlijke toekomst, aan Israël beloofd, wel overbrengen op de Messias, in Wie het volk eindelijk tot grote luister komen zal. 2e *De komende Christus zal aan de onder zondes Schuld en zondeleed zwoegende wereld eindelijk het vreedrijk geven*, waarnaar de eeuwen hijgen. We herinneren hier aan wat we boven zeiden over het onderscheid, bij het onlosmakelijke verband tussen Christocratie en Theocratie. Dat geldt met name voor onze profeet. Er zijn ontegenzeggelijk gedeelten, die alleen van de eeuwige Godsregering kunnen gelden. Maar bijna altijd wordt over de regering van Christus gesproken in verband met toestanden, die alleen kunnen plaats hebben, wanneer op deze aarde het maatschappelijk en staatkundig leven nog bestaat. 3e Dit klemt temeer, omdat *altijd deze Christusregering wordt verbonden aan een in het laatste der dagen in Palestina wedergekeerd, met God verzoend, hersteld en gelouterd Israël*. Men mag zich wel tweemaal bedenken, eer men deze moeilijkheid aldus oplost: de profeten hebben zich door Gods Geest gedrongen gevoeld, de eenmaal zeker komende triomf van het Koninkrijk van God aan te kondigen. Ze waren echter te zeer Israëlieten, dan dat ze deze toekomstverwachtingen zouden hebben kunnen losmaken van hun nationalisme. Daarom verkondigen ze het Godsrijk in de vorm van de regering van hun Messias vanuit Jeruzalem over de volkeren. We hebben uit die Israëlitische vorm dan het wezen te behouden: het komende Koninkrijk van God.

Dit komt echter hier op neer, dat dan ieder er van kan maken, wat hij wil, en we eigenlijk geen vaste lijnen hebben bij de beoefening van de Bijbelse Eschatologie. Om niet te spreken van het reeds eerder aangevoerde argument, dat men, zó eenzijdig nadruk leggende op de organische inspiratie, dat men de woordelijke moet prijsgeven, het recht verspeelt, om bij andere Schriftgedeelten iemand ten kwade te duiden, dat hij dáár doet, wat men zelf hiér doet¹⁶⁴.

Maar veel erger is, dat men daardoor anderen en zichzelf afvoert van de enige vastigheid, ons in het geopenbaarde Woord van God gegeven.

¹⁶³ B.v. 7: 14, 9: 5, 11: 1.

¹⁶⁴ Zeer terecht stelde Ds J.J. Buskes in onderscheiden lezingen over het Asser-conflict de Geref. Kerken de vraag 'waarom doet u met Openbaring 20 wat u in ons laakt in betrekking tot Gen. 2-3?'

In dit licht zien we dan ook al deze profetieën aangaande de Christusregering bij Jesaja. Reeds dadelijk in het begin van het 'troostboek', hoofdstuk 41 en 42, zien we zulk een uitlokkend vergezicht: de eilanden - wat zijn de vijf werelddelen eigenlijk anders dan grote eilanden? Gen. 1: 9-10 - worden opgeroepen, met hun bewoners, om dat gezicht in stille bewondering op zich in te laten werken: de Knecht des Heeren, zegevierend voortgaande door de volken, om *'het recht de heidenen voort te brengen;'* Jes. 42: 1 naar alle zijden Zich wendende met de vraag, of er ook iemand was, die een blijde toekomst, maar dan op vaste gronden, kan voorspellen Jes. 41: 22-24; om dan Zelf als *'de blijde Boodschapper'* op te treden Jes. 41: 27; en vanuit het herstelde Israël Jes. 41: 13-16, 27 de volkeren te zegenen met de verkwikkende regen van de vrede en van de welvaart Jes. 41: 17-19, opdat ze zien en bekennen - het gaat niet, zoals bij de heilstaat, waarvan Socialisme en Communisme dromen, en die een in deze verwachtingen doorvloeiend vleselijk Chiliasme zich voorstelt, om de mens, maar om God! - en overleggen, en tegelijk verstaan, dat *'de hand des Heeren zulks gedaan en dat de Heilige Israëls zulks geschapen heeft.'* En dit alles zal volle werkelijkheid worden Jes. 42: 1-16; *'Ziet, de voorgaande dingen zijn gekomen, en nieuw dingen verkondig Ik, eer dat ze uitspruiten, doe Ik ulieden die horen'* (42: 9). In de tuchting zal Hij Israël gedenken (3-4). Moet die hen zelfs verstrooien naar alle delen van de aarde, ze komen toch eens weer terug naar hun land (5-6). Want ze moeten nog in bijzondere zin de getuigen van de Heere zijn (7-10).

Schijnt zulk een verlossing onmogelijk: *'Ik zal de blinden leiden door de weg, die ze niet geweten hebben; Ik zal ze doen treden door de paden, die ze niet geweten hebben Ik zal de duisternis voor hun aangezicht ten licht maken, en het kromme tot recht; deze dingen zal Ik hun doen, en Ik zal hen niet verlaten'* (42: 16). Aan de roemrijke historie van Israël zal Hij een nieuw hoofdstuk toevoegen, vol van nieuwe en veel grotere bewijzen van Zijn almacht en trouw (43: 18-19). Dan zal het op het heerlijkst blijken, dat de Heere Israël geformeerd heeft, om Zijn lof te vertellen (20-21 Jes. 43: 1-21).

O, welk een toekomst, als de Knecht des Heeren zal *'oprichten de stammen van Jacob, om weder te brengen de bewaarden in Israël'* (onze God conserveert ook!); maar ook *'om te zijn tot een licht der heidenen, tot aan het einde der aarde'* Jes. 49: 1-13. Ja, dán zal Israël door zijn God gezegend en ten zegen gesteld worden onder de volken als nooit tevoren Jes. 49: 14-26. Dit heerlijk toekomsttafereel gaat, na verder uitgebreid te zijn in 51 en 52, straks in 54 en 55 over in een groot Hallel en een machtige Evangelie-boodschap aan Israël en de volkeren. Letten we in dat verband bijzonder op 50 en 53, waar we diezelfde Knecht des Heeren zien ondergaan en toch behouden blijven, horen kermen en toch juichen, zien sterven en toch leven. Hier ligt Israël voor ons in de allernauwste vereniging met zijn plaatsbekledende Messias, Die voor hen *'Zijn rug zal geven dengenen, die Hem slaan'* Jes. 50: 6-9, Die Zich tot in hun dood vernederen en hen tot in Zijn leven verhogen zal.

Hoort, daar wendt die gezegende Verlosser Zich tot Zijn volk: *'Wie is er onder ulieden, die de Heere vreest, die naar de stem Zijns Knechts hoort? Als hij in de duisternissen wandelt en geen licht heeft, dat hij betrouwe op de Naam des Heeren, en steune op Zijn God.'* En luider gaat Zijn stem klinken. In 51 en 52 nodigt Hij Israël en de heidenen onder Zijn scepter . . .

Maar daar zinkt Jesaja's arm, waarmee hij de bazuin hield omhooggeheven, waardoor dit profetisch Evangelie klonk, moe omlaag. Wat heeft hij geblazen! Zijn hele ziel blies mee. Wat een boodschap! O, als Israël, als de wereld die eens aannam! Maar ach! *'Wie heeft onze prediking geloofd?'* Maar nu komt hij ook, zó diep moedende afdalen in de ellende van een Israël en een wereld, die zelfs hun Verlosser niet zullen willen aannemen, dichter dan ooit bij het vrije van het verlossingsheil: de lijdende

Borg, Die het alleen en alles zal doen! Zó wordt Israël, zó wordt de wereld toch verlost! Geen wonder, dat in 54 en 55 de jubel weer hoger en hoger rijst. Wat een heirbaan, en wat een feesttocht (55: 4-13)! Welk een Sabbath viert het bekeerde en herstelde Israël, in het midden van de volken, die nu daartoe vergaderd worden (56: 1-8). zo gaat dan in 60: 1-62: 12 het volle licht op: *'En de heidenen zullen tot uw licht gaan, en koningen tot de glans, die u is opgegaan. Hef uw ogen rondom op, en zie, die allen zijn vergaderd; zij komen tot u; uw zonen zullen van verre komen, en uw dochters zullen aan uw zijde gevoedsterd worden En de vreemden zullen uw muren bouwen, en hun koningen zullen u dienen; want in Mijn verbolgenheid heb Ik u geslagen, maar in Mijn welbehagen heb Ik Mij over u ontfermd. En uw poorten zullen steeds openstaan, des daags en des nachts zullen ze niet toegesloten worden, opdat men tot u inbrengt het heir der heidenen, en hun koningen tot u geleid worden.'* . . . *'Ook zullen, zich buigende, tot u komen de kinderen dergenen, die u onderdrukt hebben, en allen, die u gelasterd hebben, zullen zich nederbuigen aan de planten uwer voeten; en ze zullen u noemen de stad des Heeren, het Sion van de Heilige Israëls. In plaats dat gij verlaten en gehaat zijt geweest, zodat niemand door u henenging, zo zal Ik u stellen tot een eeuwige heerlijkheid, tot een vreugde van geslacht tot geslacht'* (60: 1-22).

In 65: 1-66: 23 wordt als in een schilderij, die men niet in afzonderlijke trekken, maar in zijn geheel moet zien, de gezegende Christusregering, uitlopende in de Theocratie (66: 22), getekend, die dan zich over de volken zal uitstrekken. Om te eindigen met een laatste waarschuwing, hoe vreselijk het zal zijn, onder zulk een boodschap verloren te gaan! Jes. 66: 24

Ook vinden we in dit laatste gedeelte van Jesaja het zesde onderdeel: de Heere zal de tegenstand breken van al zijn tegenstanders, opdat ze de Christusregering niet langer kunnen tegenhouden (hoofdstuk 46-47 en 63: 1-6).

Maar veel heerlijker komt hier uit dat zevende deel dat er in het tweede hoofddeel van Jesaja reeds bijkwam: de Heere zal de volken verootmoedigen, en brengen aan Christus' voeten. O ja, een grote menigte zal omkomen. We zagen het. Maar niet, dan nadat de Heere Zich aan hen geopenbaard zal hebben in Zijn grote bereidwilligheid, om ook hen te behouden. Maar welk een grote menigte zal er in die laatste tijden toevloeien tot *'de God Jacobs'*. Men leze de volgende plaatsen, die we, omdat Jesaja's profetie toch eigenlijk reeds te grote plaats in beslag nam, alleen noemen: 40: 3-5; 49: 6-12; 52: 15; 55: 1-6; 56: 1-6 60: 3; 66: 20.

Ja, wél mag men Jesaja 'de Evangelist van het Oude Verbond' noemen! En we wachten met hem op de volkomen vervulling van zijn profetie!

HOOFDSTUK V

DE CHRISTUSREGERING BIJ JEREMIA EN EZECHIËL

Wij kunnen er niet aan denken aan deze en de volgende profeten zulk een uitvoerige bespreking te wijden als aan Jesaja. Anderzijds zijn de hoofdmomenten in verband met ons onderwerp te belangrijk, dan dat we ze onbesproken zouden mogen laten¹⁶⁵.

Wel is het eerste gedeelte van Jeremia's profetie somber als een zwarte onweerslucht. We zouden dat gedeelte, hoofdstuk 1-15, samen kunnen vatten in deze strafaanzegging, die verder gaat dan de Babylonische ballingschap: *'Daarom zegt de Heere der heirscharen, de God Israëls, alzo: Ziet, Ik zal dit volk spijsen met alsem, en Ik zal hen drenken met gallewater; en Ik zal hen verstrooien onder de heidenen, die ze niet gekend hebben; zij noch hun vaders; en Ik zal het zwaard achter hen zenden, totdat Ik hen verteerd zal hebben.'* 2)

Maar toch klaren die zwarte luchten weer op. Reeds in hoofdstuk 16, waar we lezen van een gericht, dat door vele volken in vele tijden aan Israël voltrokken zal worden (v. 16-18a). We zien tot op deze dag, hoe letterlijk dit woord aan Israël is vervuld. Maar dan zal ook dat andere, dat heilswoord letterlijk worden vervuld (14-15), en de toezegging van een uit Israël over alle volken zich uitstrekkend Godsrijk: *'Tot u zullen de heidenen komen van de einden der aarde, en zeggen: Immers hebben onze vaders leugen erfelijk bezeten, en ijdelheid, waarin toch niets was, dat nut deed'* (19). Want: *'Een troon der heerlijkheid, een hoogheid van het eerste aan, is de plaats onzes heiligdoms'* (17: 12).

Zoals in de natuur na tijdelijke opklaring dikwijls weer erger verdonkeringen intreden, zo ook in hoofdstuk 17-22 van deze profetie. Maar dan volgt er in 23 weer een veel helderder doorbreken van liefelijke zonneshijn: *'En Ik zal het overblijfsel Mijner schapen Zelf vergaderen UIT AL DE LANDEN, waarhenen Ik ze verdreven heb; en Ik zal ze wederbrengen tot hun kooien, en ze zullen vruchtbaar zijn en vermenigvuldigen; EN IK ZAL HERDEREN OVER HEN VERWEKKEN, DIE ZE WEIDEN ZULLEN; EN ZIJ ZULLEN NIET MEER VREZEN, NOCH VERSCHRIKT WORDEN, NOCH GEMIST WORDEN, spreekt de HEERE'* (3-4).

En lette men er op, hoe aan die herstelling van Israël, welke - zie de dubbel geursiveerde woorden - nog niet is geschied, dadelijk verbonden wordt, nee niet alleen de komst van de Messias in het vlees, maar Zijn koninklijke heerschappij vanaf Davids troon over de gehele aarde: *'Ziet, de dagen komen, spreekt de HEERE, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken,. Die zal KONING ZIJNDE REGEREN, en voorspoedig zijn, en recht en gerechtigheid doen OP AARDE. In Zijn dagen zal JUDA VERLOST WORDEN, EN ISRAËL ZEKER WONEN; en dit zal Zijn Naam zijn, waarmede men Hem noemen zal: De HEERE onze gerechtigheid'* (5-6).

Ditzelfde ziet de profeet in de *'twee vijgenkorven'*, Jer. 24: 1-10 die de Heere hem toonde: over het Israël naar het vlees, dat Zijn doel zal wederstaan, zullen de oordelen van de Heere komen en het verdoen: *'En Ik zal hen overgeven tot een beroering ten kwade, allen koninkrijken der aarde'* (9), wat letterlijk is vervuld; en over dat deel van het volk, dat onder die gerichten zich tot God bekeren zal, ruist de belofte: *'En Ik zal Mijn oog op hen stellen ten goede, EN ZAL HEN WEDERBRENGEN IN DIT LAND; en Ik zal hen bouwen, EN NIET AFBREKEN'* (zie hier duidelijk een belofte, die niet kan vervuld zijn in de verlossing uit Babel, want daarna heeft de Heere hen nog veel meer afgebroken); *en zal hen planten, EN NIET UITRUKKEN En Ik zal hun een hart*

¹⁶⁵ Zie ook 'De Wederkomst van Christus', blz. 67-70.

geven, om Mij te kennen, dat Ik de HEERE ben; en ze zullen Mij tot een volk zijn, en Ik zal hun tot een God zijn; want ze zullen zich tot Mij met hun ganse hart bekeren.' Jer. 24: 9a en 6-7.

Dan komen de zwarte wolken weer aandrijven: 25-29, vooral in verband met de valse profetie. Maar dan is het, alsof de Heere de gehele toekomsthemel van Israël schoonveegt, en Zijn gulden glansen langs al de transen uitgiet, hoofdstuk 30-33, 'de capita, door alle tijden heen als de capita bij uitstek van Jeremia's toekomstverwachtingen beschouwd'¹⁶⁶.

Als een sterk bewijs, hoezeer een onbevangen lezen van deze profetieën moet leiden tot de verwachting der Christus-heerschappij, verwijzen we naar nog enige citaten van de hier aangehaalde vrijzinnige theoloog: 'n Klein gedeelte nu van het volk zal gevoerd worden naar Sion, dat toch ook door Jeremia altijd nog als het centrum wordt beschouwd (31: 12; 32: 36 v.; 33: 13). Jehovah zal uit die weinigen weer 'n volk samenstellen (cf. v. 16-17), zó heerlijk, dat er natiën samenvloeien. Niet meer zal dat kleine aantal mannen door slechte hoofden worden bestuurd, die Jehovah vreemd waren (Hos. 8: 4), maar door herders naar Zijn hart, die het volk zullen weiden met verstand. Dat we hier staan tegenover 'n bepaald Messiaanse verwachting, wordt terecht beweerd door de Nieuw Bijbelvertaling, Giesebrecht e.a. (verg. 2: 8 en 26; Jes. 1: 26).'¹⁶⁷

Zelfs zijn er veel moderne theologen, die onmogelijk kunnen geloven, dat deze hoofdstukken van Jeremia zijn¹⁶⁸, niet omdat ze niet spreken van de Christusregering als de heerlijke ontknoping van Israël's geschiedenis, maar omdat ze er te veel van spreken.

Op tweevoudige wijze blijkt het bijzondere gewicht van deze hoofdstukken uit het woord, waarmee ze ingeleid worden: Eerst: *'het woord, dat tot Jeremia geschied is van de HEERE.'* En daarna de opdracht van de HEERE, de God van Israël: *'Schrijf u al de woorden, die Ik tot u gesproken heb, in een boek.'* Jer. 30: 1-2. En waarom is die boodschap zo belangrijk? *'Want zie, de dagen komen, spreekt de HEERE, dat Ik de gevangenis van Mijn volk, ISRAËL EN JUDA, wenden zal, zegt de HEERE, en Ik zal hen wederbrengen in het land, dat Ik hun vaderen gegeven heb, EN ZIJ ZULLEN HET ERFELIJK BEZITTEN'* (30: 3). Lette men er op, hoe hier Israël en Juda, en wel naar de historische volgorde, samen worden genomen in dit heilsthema. Weder een bewijs, dat hier èn in gericht èn in verlossing de profetie veel verder reikt, dan de Babylonische ballingschap, toen beide alleen Juda betroffen. Na nogmaals de verzekering gegeven te hebben, dat al wat Jeremia nu verder gaat spreken, niet van hem is, maar *'de woorden zijn, die de HEERE gesproken heeft van Israël en Juda,'* volgt allereerst een aanschouwelijke tekening van al de weedom, die vanwege hun zonden over Israël en Juda zal gaan, uitlopend in zulke grote verdrukkingen, als er, gelijk ook andere profetieën ons melden, aan het einde der tijden over hen gaan zullen. Jer. 30: 4-7.

Maar hoort, welk een jubeljaar daarop volgt: *'Nog zal hij daaruit verlost worden. Want het zal te dien dage geschieden, spreekt de HEERE der heirscharen, dat Ik zijn juk van uw hals verbreken, en uw banden verscheuren zal; EN VREEMDEN ZULLEN ZICH NIET MEER VAN HEM DOEN DIENEN; maar ze zullen dienen de HEERE hun God, EN HUN KONING DAVID, DIE IK HUN VERWEKKEN ZAL.'* Jer. 30: 7b.

Er komt dus een tijd, dat de heidenen Israël niet meer zullen kunnen overheersen, en die tijd zal samenvallen met Israël's bekering tot God, en de heerlijke regering van

¹⁶⁶ Dr. K. F. Sparnaay, 'De toekomstverwachtingen van Jeremia' blz. 125.

¹⁶⁷ Blz. 163-164.

¹⁶⁸ Bijvoorbeeld Cornill, Volz, Kuenen, Graf, e.a.

Zijn Messias op David's troon.

Wél kan het volk dit met verwondering aanhoren. Als Gód hen niet bewaarde, zouden ze, als Sara, gaan lachen van ongelooft: het steeds meer de weg van de vernedering gaande Israél zal eens staan aan de spits van de natiën. Daarom gaat de Heere hen daarvoor nadrukkelijk toespreken: *'Gij dan, vrees niet, o Mijn knecht Jakob! spreekt de HEERE, ontzet u niet, Israë! want zie, Ik zal u UIT VERRE LANDEN verlossen, en uw zaad uit het land hunner gevangenis; en Jacob zal wederkomen, EN STIL EN GERUST ZIJN, en er zal NIEMAND zijn, DIE HEM VERSCHRIKKE. Want Ik ben met u, spreekt de HEERE, om u te verlossen; want Ik zal een voleinding maken met al de heidenen, waarhenen Ik u verstrooid heb; Maar MET U ZAL IK GEEN VOLEINDING MAKEN, maar Ik zal u kastijden met mate, en u niet gans onschuldig houden.'* Jer. 30: 10-11

Zeker, de Heere weet wel, hoever het met het Bondsvolk komen zal, beter dan ze het zelf nog vermoeden: *'Want zo zegt de HEERE: uw breuk is dodelijk, uw plage is smartelijk, ER IS NIEMAND, DIE UW ZAAK OORDEELT aangaande het gezwel; gij hebt geen heelplesters. AL uw liefhebbers hebben u vergeten, ze vragen niet naar u; want Ik heb u geslagen met eens vijands plage, met de kastijding eens wreden, om de grootheid uwer ongerechtigheid, omdat uw zonden machtig veel zijn.'* Jer. 30: 12-14. Maar dit staat Hem niet in de weg, om dit ongeneeslijke Israél te genezen: *'Want Ik zal u DE GEZONDHEID DOEN RIJZEN, en u van uw plagen genezen, spreekt de HEERE; omdat ze u noemen: DE VERDREVEENE. Het is Sion, zeggen zij: niemand vraagt naar haar.'* Jer. 30: 15-17.

Ja, de Heere komt over deze uiteindelijke verlossing van Zijn Israél Zelf in heilige vervoering. Hij gaat het uitroepen, dat ieder het hore en met Hem verheugd zij: *'Zo zegt de HEERE: Ziet, Ik zal de gevangenis der tenten Jacobs wenden, en Mij over hun woningen ontfermen, en de stad zal herbouwd worden op haar hoop, en het paleis zal liggen naar zijn wijze.'* Jer. 30: 18-20. Men kan hier slechts twee kanten uit: men moet of deze toezegging aan Israél ontstelen, en - behalve natuurlijk dan weer de tuchtiging, die er in voorkomt! - vergeestelijken in betrekking tot de Gemeente uit de volken, of haar letterlijk opvatten, en dan toeft de vervulling nog. Dit laatste kan alleen bij gelovig Schriftonderzoek de goede weg zijn. Want wat hier aan Israél wordt toegezegd, is nog nooit aan hen geschonken, en wordt te duidelijk aan hen beloofd, dan dat het hun ook niet eens ten dele vallen zou.

En nu zie men eens, welk een heerlijk verband Gods Woord legt tussen de herstelling van Israél en de Christusregering! Want deze zal volgens Jeremia juist uit het herstelde volk over de wereld uitgaan: *'En zijn HEERLIJKE - natuurlijk de Messias, onze gezegende Heere Jezus Christus! - zal uit hem zijn, en zijn HEERSEER uit het midden van hem voortkomen, en Ik zal Hem doen naderen, en Hij zal tot Mij genaken; want wie is hij, die met zijn hart borg worde, om tot Mij te genaken? spreekt de HEERE. En gij zult Mij tot een volk zijn, en Ik zal u tot een God zijn.'* Jer. 30: 21-22 m.a.w.: wie anders, dan Mijn Christus zal de schuld tussen u en Mij verzoenen, en zó u weer Mijn gunstvolk doen zijn, in het midden waarvan Ik wonen zal? Maar dán ook zal Mijn Gezalfde Zich vanuit u in Zijn koninklijke heerlijkheid openbaren als nooit tevoren!

En dat we ons onmogelijk kunnen vergissen in de opvatting van deze profetie als eschatologisch, blijkt toch wel overduidelijk uit de beide laatste verzen. Nee, dit zal maar niet vanzelf komen. Integendeel, daartegen zal èn uit de volkeren èn uit het Bondsvolk zelf, vanwege de Gode-vijandige natuur van de gevallen mens, door de satan op allerlei wijze aangehitst, een geweldige reactie ontstaan, waaruit voortdurend God-mens-conflicten zullen voortkomen. Deze zullen de atmosfeer alom drukkend

maken. Maar God zal telkens ingrijpen om die te zuiveren: *'Ziet, een onweder des HEEREN, een grimmigheid is uitgegaan, een aanhoudend onweder, het zal blijven op het hoofd der goddelozen. De kittigheid van des Heeren toorn zal zich niet afwenden, TOTDAT HIJ GEDAAN EN TOTDAT HIJ DAARGESTELD ZAL HEBBEN DE GEDACHTEN ZIJNS HARTEN.'* Jer. 30: 23-24a. Nu eist toch reeds een logische, maar bovenal een gelovige exegese, dat we onder die 'gedachten van Jehova's hart' verstaan het onmiddellijk voorafgaande: Zijn Heerlijke, n.l. Zijn Christus, een Heerser uit het midden van het herstelde Israël. Een kind van de lagere school¹⁶⁹ zal hier niets anders kunnen lezen! Waarom maken de 'Godgeleerden' dit eenvoudige dan toch zo ingewikkeld?

En al moet dat onweder telkens worden herhaald, de HEERE zal er niet van aflaten: er moet een zuivere atmosfeer komen, waarin eindelijk Zijn Christus kan doen zegenen Zijn nieuw wereldorde van gerechtigheid en vrede, Zijn Koninkrijk!

Deze worsteling zal aanhouden tot en zich toespitsen tegen het einde van deze Bedeling, wanneer satan en mens, Jood en heiden zich in de antichrist stellen tegen de Christus Gods als nooit te voren. Maar dán juist is het ook het grote uur van de Christus! Dan zal heel dit perspectief, ook van Jeremia, werkelijkheid worden:

'IN HET LAATSTE DER DAGEN ZULT GIJ DAAROP LETTEN.' Jer. 30: 24b.

In datzelfde perspectief gaat nu het overige van deze profetie door: *'TERZELFDER TIJD* (dus 'in het laatste der dagen') *zal Ik ALLEN geslachten Israëls tot een God zijn; en ze zullen Mij tot een volk zijn'* Jer. 31: 1. Daarna voert de profeet Israël sprekende in, zoals het in die tijden van zijn bekering en herstel, die nu nog liggen in een verre toekomst, maar toch zeker komen zullen, in heilige zelfinkering zeggen zal: *'De HEERE is mij verschenen van verre tijden.'* Jer. 31: 3a. Welk een overzicht ontvangt het daar over zijn lange veelbewogen geschiedenis! En met die historie, door Jehova's vinger geschreven, klimt het op tot haar heilige oorsprong, de onbegrijpelijke eeuwige liefde van de Heere: *'Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde; daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.'* Jer. 31: 3b. Om dan weer tot de werkelijkheidsvlakten van die geschiedenis af te dalen, en van haar verleden en heden in de toekomst te blikken: *'Ik zal u weder bouwen, en gij zult gebouwd worden, o jonkvrouw Israëls! gij zult weder versierd zijn met uw trommelen, en uitgaan met de rei der spelenden.'* Jer. 31: 4-9.

Verder golven de beloften maar door, de ene al heerlijker dan de andere, waarbij zeer opmerkelijk is, dat de heidenen - hoe kan dit dan zien op de Gemeente uit de volken?! - afzonderlijk worden aangesproken, 10-14, en er aan Efraïm, het Tienstammenrijk - hoe kan men dan toch zeggen, dat deze beloften vervuld zijn in de wederkeer van Juda uit Babel? - nog zo'n heerlijke toekomst wordt voorzgd, 18-22, terwijl de profetische rede zich dan weer in het bijzonder tot Juda wendt, 23-30, om dan ten laatste *'het nieuw verbond'*, dat de Heere in de laatste dagen met het Bondsvolk zal maken, neer te leggen in de schoot van Israël én Juda¹⁷⁰. En nu leze men aan het slot van deze profetie, hetgeen dus ziet op de zekere vervulling van hetgeen hier wordt beloofd aan Israël en Juda, en vanuit hen in de gezegende Christocratie aan alle volkeren, de krachtige bevestiging, die de Heere drukt op Zijn eigen woorden: *'Zo zegt de HEERE,*

¹⁶⁹ Dikwijls niet de slechtste exegeten! Denk aan Jezus' les met het kindeke, Matth. 18: 1-6, en aan Ps. 8: 3.

¹⁷⁰ Geheel ten onrechte wordt deze plaats gewoonlijk toegepast op de 'Nieuw Bedeling' van het Verbond der genade, waarin een lange tijd de Gemeente uit de heidenen de voorrang heeft. Nee, dit 'nieuwe verbond' wordt aan Israël beloofd, het zal dat ook ontvangen, 31-34.

Die de zon ten licht geeft des daags, de ordeningen der maan en der sterren ten licht des nachts, Die de zee klieft, dat haar golven bruisen, HEERE der heirscharen is Zijn Naam: Indien deze ordeningen van voor Mijn aangezicht zullen wijken, spreekt de HEERE, zo zal ook het zaad Israëls ophouden, dat het geen volk zij voor Mijn aangezicht, AL DE DAGEN! zo zegt de HEERE: Indien de hemelen daarboven gemeten, en de fundamenten der aarde beneden doorgrond kunnen worden zo ZAL IK OOK HET GANSE ZAAD ISRAËLS VERWERPEN, om alles, wat ze gedaan hebben.' Jer. 31: 35-37.

In datzelfde licht hebben we nu natuurlijk de zinnebeeldige handeling te verstaan van hoofdstuk 32. Nu Jeremia mag geloven, dat er voor het steeds meer de oordelen van God tegemoet gaande volk, naar 's Heeren nooit falend Woord nog zulk een toekomst is weggelegd, nu kan hij, wat op zichzelf, vlak voor de verwoesting door de Chaldeeën, een dwaasheid was, *'van Hanámeël, zijns ooms zoon, het veld, dat bij Anathoth is, kopen voor zeventien zilveren sikkelen,'* en de koopbrief aan Baruch geven tot een onderpand van wat de Heere eens aan Juda en Israël doen zal Jer. 32: 9; 12-15: *'Ziet, Ik zal hen vergaderen uit al de landen, waarhenen Ik hen zal verdreven hebben in Mijn toorn, en in Mijn grimmigheid, en in grote verbolgenheid; en Ik zal hen tot deze plaats wederbrengen en zal hen zeker doen wonen . . . Want zo zegt de HEERE, gelijk als Ik over dit volk gebracht heb al dit grote kwaad, also zal Ik over hen brengen al het goede, dat Ik over hen spreek. En er zullen velden gekocht worden in dit land.'* Jer. 32: 37-42.

Voordat de boetprofeet straks het koninklijk paleis zal binnentreden, om *'Zedekia, de koning van Juda, aan te zeggen, dat God Jeruzalem zal geven in de hand des konings van Babel,'* Jer. 34: 1-7 zet hij in hoofdstuk 33 nog eenmaal de bazuin aan de mond, om het komende heil van God over het nu ondergaande volk te verkondigen. Van v. 1-13 wordt Israël ten feeste genodigd!

En let er nu wederom op: aan de herstelling van dat Israël verbindt de Heilige Geest wederom de gezegende Christocratie, waaruit twee dingen met Schriftuurlijke noodwendigheid volgen: de herstelling van Israël, zoals de Heere haar hier en elders belooft, moet nog komen; maar dan hebben we ook nog te verwachten de telkens aan haar verbonden Christusregering Jer. 34: 14-17. En wijst iemand misschien op het volgende vers, Jer. 34: 18 dan mene men niet, dat men daarmee de letterlijke opvatting van de profetie als onmogelijk heeft aangetoond. Of zal in de Christusregering het Davidisch koningschap niet verschijnen bevrijd van alle typiek, in volle werkelijke klaarheid? Welnu, ook het Levietische priesterschap zal, gelijk dit nu reeds door het geloof wordt ervaren door een iegelijk, die met zijn zonden tot Christus leert vluchten, dan in de Christus-Koning worden aanschouwd, niet meer gehuld in de schaduwen van de Oud Testamentische symboliek, maar als *'met één offerande in eeuwigheid volmaakt hebbende degenen, die geheiligd worden.'* Hebr. 10: 14.

Zo leggen alle profeten en priesters, zo legt David en geheel zijn huis alle glorie neer aan de voeten van Sion's Koning: *'Gij, o Lam, dat geslacht zijt, en ons gemaakt hebt tot koningen en priesters God en Uw Vader, zijt waardig te ontvangen de kracht en rijkdom en wijsheid, en sterkte en eer, en heerlijkheid en dankzegging.'* Openb. 1: 5 en 6; 5: 12. En dan eindigt, zeer opmerkelijk, waar de Heere toch Zijn woorden niet verspilt, voor de tweede maal Jeremia deze heilsvoorzeggingen met de krachtige verzekering, die we daareven aanhaalden. Jer. 31: 35-37.

Nog eenmaal wendt de Heere Zich tot Zijn knecht, om Zijn Goddelijke smart uit te drukken over de smaad van het volk, dat Hij toch zó liefheeft: *'Hebt gij niet gezien, wat dit volk spreekt, zeggende: De twee geslachten, die de HEERE verkoren had, die*

heeft Hij nu verworpen? Ja, ze versmaden Mijn volk, zodat het geen volk meer is voor hun aangezicht' (men lette op de aanduidingen: 'de twee geslachten,' in v. 26 'het zaad van Jacob en van Mijn knecht David'; en: 'zodat het geen volk meer is,' hetwelk alleen kan gelden van Israël's toestand na de verwoesting van Jeruzalem in 70 n. Chr., daar zij in Babel nog 'een volk' waren, met oudsten, eigen rechtspleging, enz.). 'Zo zegt de HEERE, indien Mijn verbond van dag en nacht' enz., volgt dezelfde verzekering van daareven. Jer. 33: 25-26.

Hoe is het toch mogelijk, zo vragen we ook hier, dat men met zulke ondubbelzinnige uitspraken van de Heere voor ogen nog vast kan houden aan de vooropgezette mening: en toch heeft Israël geen toekomst meer!

'Gods Woord wordt altijd trouw volbracht
Tot in het duizendste geslacht.' Ps. 105: 5, ber.

2. De Christusregering bij Ezechiël.

Als we deze profeet beginnen te lezen¹⁷¹, zouden we zeggen: er is geen dageraad meer voor Israël. Ontzettend zijn de oordelen, die Hij uit de hem van 's Heeren wege te eten gegeven rol Ez. 2: 8-10 aan 'het wederspanning huis van Israël' moet aanzeggen. Van hoofdstuk 4-24 dondert het over de bergen en de heuvelen, over de beken en de dalen van Israël.' Ez. 6: 3. Daarna spreekt de Geest des Heeren door zijn mond het oordeel uit over de volkeren van de wereld. Als God Zijn eigen volk zó tuchtigt, laten ze dan niet menen, Zijn straffen te zullen ontgaan. Nee, Ammonieten, Moab, Edom, Filistijnen, Tyrus, Sidon, Egypte! u ontkomt niet aan het zwaard van de Heere: 'Gij ook zult verbroken worden in het midden der onbesnedenen, en zult liggen met de verslagenen van het zwaard.' Ez. 25-32 en 35; 32: 28..

En mocht men menen, dat Ezechiël in dit alles te ver gaat, hij zal zich verantwoorden: hij moet, hij volbrengt, als de wachter, door God op de uitkijktoren geplaatst, slechts Diens heiligen, schoon vreselijken last. Ez. 33: 1-20. En die last betreft natuurlijk vooral het Bondsvolk: 'Gij nu, o mensenkind! Ik heb u tot een wachter gesteld over het huis Israëls.' Ez. 33: 7. Geen wonder dan ook, dat hij na zijn boodschap aan de volken zich weer tot Israël wendt. Zal er nu wellicht een troostboodschap over zijn lippen komen? Zal hij de stammen aan de Chebar Ez. 1: 1 nu eindelijk eens bemoedigen mogen?

Nog niet! Eerst wordt het nog vol van ijdel zelfbehagen zijnde volk verzekerd, dat al wat Ezechiël hun voorzegt heeft, al hebben ze meer gelet op de schone vorm dan op de vreselijke inhoud van die profetieën, werkelijk gebeuren zal: 'Maar als dat komt (zie, liet zal komen!) dan zullen ze weten, dat er een profeet in het midden van hen geweest is.' Ez. 33: 1-33.

Dan wendt 'des Heeren Woord' zich door 'dit mensenkind' tot 'de kwade herders van Israël,' om Gods verontwaardiging uit te spreken over hun eigen bedoelen en trouweloosheid ten opzichte van de hun toevertrouwde kudde: 'Wee de herderen Israëls, die zichzelf weiden! Zullen niet de herders de schapen weiden? Gij eet het vette, en bekleedt u met de wol; gij slacht het gemeste, maar de schapen weidt gij niet!' . . . Ez. 34: 1-10, 17-21.

Maar nu is het, alsof de Heere, Die 'Zijn barmhartigheden door toorn scheen te hebben toegesloten,' Ps. 77: 10 Zich niet langer kan inhouden. Zijn liefdehart breekt. Israël is toch Zijn volk, Zijn eigen schapen? En zal Hij het dan gedogen, dat ze zó worden afgeweid?

¹⁷¹ Zie 'Wed. v. Chr.', blz. 70-72.

Dat *'het overige hunner weide door goddeloze voeten wordt vertreden; dat ze de gezonken wateren zullen moeten drinken, en de overgelatene met vijandige en trouweloze voeten vermoederd worden'*? Ez. 34: 18-19.

Nee! *'Want zó zegt de Heere HEERE: Ziet Ik, ja Ik zal naar Mijn schapen vragen, en zal ze opzoeken. Gelijk een herder zijn kudde opzoekt, ten dage als hij in het midden van zijn verspreide schapen is, alzo zal Ik Mijn schapen opzoeken; en Ik zal ze redden UIT AL DE PLAATSEN, WAARHENEN ZIJ VERSTROOID ZIJN, ten dage der wolken en der donkerheid: en Ik ZAL ZE UITVOEREN VAN AL DE VOLKEN, en zal ze vergaderen UIT AL DE LANDEN, EN BRENGEN ZE IN HUN LAND; en Ik zal ze weiden op de bergen Israëls, bij de stromen en alle bewoonbare plaatsen des lands.'* Ez. 34: 11-16, 20-21.

Nu gevoelt toch ieder, dat we tot hiertoe ons bewogen op een profetisch-historische bodem, d.i. dat al hetgeen hier door de profeet wordt voorzeggd, ook geschiedenis zal worden. Daarover is dan ook geen verschil wat betreft de oordelen. Trouwens kan dat niet, omdat we die geschiedenis hebben zien worden. Maar zodra de profetie over datzelfde volk op dezelfde wijze in naam van dezelfde God door dezelfde profeet zegeningen gaat spreken, dan komt men met de 'geestelijke,' met de 'figuurlijke' zin! Maar dan neemt men een tweërlei uitgangspunt bij de exegese van de Heilige Schrift, dat men naar eigen subjectieve maatstaf gebruikt, en dat moet leiden tot een willekeurig handelen met de objectieve inhoud van het Woord van God. Nee, er is geen enkele wettige reden, om de herstelling van Israël, die Ezechiël nu gaat profeteren, en die niet vervuld kan zijn - daar zijn de toezeggingen te heerlijk voor! - in de wederkering uit Babel, waarop juist de grootste ellende voor Israël gevolgd is, niet even letterlijk op te vatten als de oordelen. En dan is waarlijk de exegese niet moeilijk. Hoort in welke duidelijke taal de Heere die herstelling laat voorzegggen: *'En Ik zal een enige Herder over hen verwekken, en Hij zal hen weiden, n.l. Mijn knecht David; Die zal ze weiden, en Die zal hun tot een Herder zijn; en Ik, de HEERE, zal hun tot een God zijn; EN MIJN KNECHT DAVID ZAL VORST ZIJN IN HET MIDDEN VAN HEN; IK, DE HEERE, HEB HET GESPROKEN . . . zij zullen de heidenen niet meer ten roof zijn, en het wild gedierte der aarde zal ze NIET MEER vreten; maar ze zullen ZEKER WONEN, . . . en Ik zal HUN EEN PLANT VAN NAAM VERWEKKEN; en ze zullen NIET MEER weggeraapt worden door honger in het land, EN DE SMAAD DER HEIDENEN NIET MEER dragen.'* Ez. 34: 23-31.

Men lette hier toch vooral op de treffende overeenstemming tussen de profeten: altijd verbinden ze aan de herstelling van Israël de gezegende Christusregering: de Heere zal Zijn Christus als een *'enige Herder over hen verwekken,'* Die niet alleen door *'het Zijn leven stellen voor de schapen'* Joh. 10: 11 hen verlossen zal van schuld en straf, maar ook Zijn koninklijk ambt als de grote Davids Zoon over hen, en vanuit hen over de gehele wereld, op een nog ongekennde wijze openbaren. Hoe toch wil men anders het woord recht laten wedervaren: *'en Mijn knecht David zal Vorst zijn in het midden van hen,'* waaruit dan voortvloeit de zich naar alle zijden verspreidende vrede- en welvaartherschappij: *'En Ik zal een verbond des vredes met hen maken . . . want Ik zal dezelve en de plaatsen rondom Mijn heuvel stellen tot een zegen: en Ik zal de plasregen doen nederdalen op Zijn tijd, plasregens van zegen zullen er zijn'*? Ez. 34: 25-26.

Deze heilsvoorzeggingen gaan nu verder, zelfs in hoofdstuk 35, waar de Heere het voor Israël opneemt tegenover één van zijn bitterste ervvijanden, Edom, die meende, omdat de Heere blijkbaar een twist had met Zijn volk, het nu te kunnen overheren: *'Gij zult weten, dat Ik de HEERE al uw lasteringen gehoord heb, die gij tegen de bergen Israëls gesproken hebt;'* Ez. 35: 1-15 maar vooral in hoofdstuk 36, waar

dezelfde bergen, waarover we in de aanvang Gods donder hoorden ratelen, gaan druipen van Zijn dauw, en gaan dragen Zijn vrede: *'Maar gij, o bergen Israëls: gij zult weder uw takken geven, en uw vrucht voor Mijn volk Israël dragen; want ze naderen te komen . . . en de steden zullen bewoond, en de eenzame plaatsen bebouwd worden . . . gij zult NIET MEER mensen opeten, en uw volken NIET MEER doen struikelen, spreekt de Heere HEERE'*. Ez. 36: 1-15

Wanneer is dit woord over Israël vervuld?

Zo mogelijk spreekt de Heere in het tweede gedeelte van dit hoofdstuk Ez. 36: 16-38 nog sterker. Men leze het in zijn geheel. We wijzen er ook hier op, hoe duidelijk blijkt, dat de Heere niet figuurlijk maar letterlijk spreekt, daar Hij eerst herinnert aan al de oordelen, die Hij over Israël moest brengen: *'En Ik verstrooide hen onder de heidenen, en ze werden verspreid in de landen: Ik oordeelde ze naar hun weg en naar hun handelingen.'* En nu komen de zegeningen: *'Daarom zeg tot het huis Israëls: zo zegt de Heere HEERE: Ik doe het niet om uwentwil, gij huis Israëls! maar om Mijn heilige Naam, die gijlieden ontheiligt hebt onder de heidenen, waarhenen gij gekomen zijt; . . . want Ik zal u uit al de landen vergaderen, en Ik zal u in uw land brengen . . . En Ik zal Mijn Geest geven in het binnenste van u, . . . en gij zult Mij tot een volk zijn, en Ik zal u tot een God zijn.'* Ez. 36: 22-28

En in deze zelfde zin gaat de Heere dan voort tot het einde. Zelfs maakt Hij een vergelijking tussen het met Zijn zegen overgoten Palestina en de hof van Eden, waarin Hij eens de recht geschapen mens stelde: de volken - hoe maakt men het met de z.g. figuurlijke zin toch met de duidelijke onderscheiding tussen Israël en de heidenen? - zullen zeggen: *'Dit land, dat verwoest was, is geworden als een hof van Eden en de eenzame, en de verwoeste steden zijn vast en bewoond. Dan zullen de heidenen, die in de plaatsen rondom u zullen overgelaten zijn, weten, dat Ik, de HEERE, de verstoorde plaatsen bebouw, en het verwoeste beplant; IK, DE HEERE, HEB HET GESPROKEN EN ZAL HET DOEN.'* Ez. 36: 34-36.

Geen wonder, dat de profeet als in aanbeddende verwondering verkeert. Tevens zal de vraag in zijn ziel zijn opgekomen: maar hoe kunnen deze dingen geschieden? De Heere zal hem dat tonen. In het visioen van de doodsbeenderen, die de Geest des Heeren levend maakt, Ez. 37: 1-10 geeft de Heere hem de mogelijkheid te zien, hoe zijn woorden werkelijkheid zullen worden. Zeker heeft het ook voor ons betekenis, en zien we, hoe de Heere zondaren èn uit Israël èn uit de volken - gelukkig, als we het zelf in ons hart en leven ervaren hebben! - van dood levend kan maken. Maar het gaat niet aan, deze profetie los te maken uit haar verband, waarin de Heere haar geeft aan het volk Israël. Immers, er komt een opzettelijke verklaring bij, die haar op dit volk toepast: *'Toen zeide Hij tot mij: mensankind! deze beenderen zijn het ganse huis Israëls'* (11-14).

Nóg duidelijker wil de Heere het zeggen, opdat er toch geen misverstaan van deze profetie zou kunnen zijn: *'Wijders geschiedde des Heeren woord tot mij, zeggende: Gij nu, mensankind! neem u een hout, en schrijf daarop: Voor Juda, en voor DE KINDEREN ISRAËLS, zijn metgezellen; en neem een ander hout en schrijf daarop: VOOR JOZEF, het hout van EFRAÏM, en van het GANSE huis Israëls, zijn METGEZELLEN. Doe gij ze dan naderen, het één tot het ander, TOT EEN ENIG HOUT, en ze zullen tot één worden in uw hand.'* Ez. 37: 15-20.

En wederom wordt aan de herstelling van Israël verbonden de zegenrijke Christusregering (vs. 24).

Ter bevestiging van deze letterlijke opvatting verwijzen we naar één van de

beroemdste oude Gereformeerde Bijbelverklaarders¹⁷², die zijn uitgebreide verklaring van hoofdstuk 37 hiermee besluit:

'De twee staven, verbeeldende de twee huizen Israëls, zullen nog moeten verenigd worden. De grote reden van dit gevoelen is, dat die beide nog nooit verenigd geweest zijn, noch ooit onder een enige Koning, en één herder, namelijk David, d.i. de Messias, geweest zijn. Dit is hetgeen de Profeet Hoséa ook voorzegt: Hos. 1: 11. Dat enige hoofd, waar Hosea van spreekt, is Zerubbabel niet, maar hetzelfde hoofd, waar hier Ezechiël van spreekt, n.l. David, waardoor beide deze Profeten de Messias verstaan. Dit is ook het gevoelen van Manasse ben Israël, welke zegt: 'de tien stammen zijn tot de tweede Tempel nooit wedergekeerd, zodat ze Mozes' Wet en de heilige ceremonieën weer hebben aangenomen, maar dat zal geschieden, als ze eindelijk met de twee stammen Juda en Benjamin zullen weer in hun land keren, en geregeerd worden van één Koning, welke is de Messias, de Zoon van David.'

Als men zou willen zeggen, dat zulks reeds geschied was, toen Jezus geboren is, en in het Joodse land geleefd heeft en gepredikt, dat kan niet voldoen. Want *'Hij is gekomen tot het Zijne, en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen'*, Joh. 1: 11. Het volk van Israël is merendeel gekant geweest tegen Christus, Hand. 4: 27. Ze wilden niet, dat Hij koning over hen zou zijn, Luc. 19: 14. Ze riepen, dat ze *geen koning hadden dan de keizer*, en van Jezus riepen zij: *kruist Hem*, Joh. 19: 15. En wegens Zijn kruisiging zijn ze verworpen en verstrooid, en de toorn van God is over hen gekomen tot het einde, of tot het uiterste, 1 Thess. 2: 16. Indien de twee huizen van Israël toen waren verenigd geweest onder Hem als Koning, dan moesten ze ook volgens Hoséa Hem tot hun enig Hoofd gesteld en verklaard hebben, en ze moesten onverdeeld en onverstrooid onder Hem gebleven zijn, en zich aan Zijn regering hebben onderworpen en Zijn wetten gehoorzaamd, volgens hetgeen Ezechiël alhier v. 24 daarvan profeteert. Want als Christus de regering over hen verkrijgen en aannemen zal, dan *'zal Hij over het huis Jacobs Koning zijn in der eeuwigheid, en Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn'*, Luc. 1: 33.

Daar is een plaats bij Zacharia, die zeer opmerkelijk is. Zach. 10: 6, 7, 8, 9, let wel. Toen Zacharia dit zei van het huis Juda, was het alreeds wedergekeerd uit Babel naar Judea, en Zacharia met hen, en ze waren reeds bezig met de tweede Tempel te bouwen. In deze plaats ziet men twee dingen:

1e Dat het huis van Jozef, of van Efraïm nog niet was wedergekeerd met het huis van Juda.

2e Dat God beloofd heeft, hen ook te zullen vergaderen, en hen uit de plaatsen, waarheen ze verstrooid waren, te zullen wederbrengen. Hetwelk derhalve nog moet vervuld worden te zijner tijd . . .

I. Immers men moet vaststellen, dat de Joden eens algemeen zullen bekeerd worden, en dat men zo'n volksbeking van de Joden nog moet verwachten, en daarom ook daarom mag bidden. Dit is de zo dikwijls beloofde beking, welke niet bestaat in de beking van enige weinige Joden of in het begin van het Nieuwe Testament door Apostelen, of naderhand van tijd tot tijd, hier en daar in een klein getal. Maar een Nationale beking, hoewel juist niet elkeen, die tot die natie behoort. Zie Hos. 3: 5. Daar zal zeker een zeer algemene, heerlijke en zichtbare beking van de Joden zijn, en ze zullen tonen, uitmuntende christenen te zijn, vrezende de Heere, en blinkende in geloof en godzalige wandel. Paulus getuigt ons, dat er een tijd zal komen, waarin het deksel van de harten van de Joden zal worden weggenomen, en dat ze tot de Heere zullen bekeerd worden, 2 Cor. 3:15,16. En Johannes in de Openbaring vermeldt van 144000 verzegelden aan hun voorhoofden uit alle stammen van de kinderen Israëls, Openbaring 7: 4. Dit waren nakomelingen van de Joden, die bekeerd en Godvruchtige gelovigen zouden worden, want daar staat v. 9 . . . Nu deze laatsten waren uit de heidenen; waarom dan de eersten moeten geweest zijn uit de Joden. En indien men nog hieraan mocht twijfelen, zo laat maar Rom. 11, van het begin, of van v.11-32, aandachtig en zonder vooroordeel gelezen en overwogen worden.

II. Maar daarenboven, als de Joden zo zullen bekeerd zijn, dan zullen ze het land Kanaän weder in bezit krijgen en bewonen. Daarom belooft God zo dikwijls, dat Hij ze van alle kanten zal vergaderen, en weer in hun land brengen, Hos. 1: 10 . . . Dit is zeker van het land Kanaän gesproken, want dáár had God de Joden verworpen en gezegd: Lo-Ammi: daar wilde en zal Hij ze Zich dan ook weder eigen en inzetten. Verder Jer. 50: 4, 5; Jes. 2: 2, 3 Jes. 11: 11, 12; ook 65: 17, 18, 19, 21, 22 en Openbaring 7: 4 en 14: 1.

Over de in v. 24 en 25 voorzegde Christusregering merkt Greenhill terecht op:

'Velen willen, dat deze belofte van David als de Koning en enige Herder van de Joden haar vervulling heeft gekregen, toen Christus, de Messias, op aarde was: want toen gaf Hij zijn bevelen, en eiste gehoorzaamheid daaraan, als Koning van de Joden niet alleen, maar ook van alle volkeren, Matth.

¹⁷² William Greenhill, 'Verkl. over de Profetie van Ezechiël,' IVe Deel, blz. 511-514.

28:18, 19, 20. En zo verstaan ze deze Profetie van de Kerk van het Nieuwe Testament in 't geheel.' maar Greenhill gelooft met vele anderen, dat deze belofte nog staat vervuld te worden: '1e Omdat die twee huizen nog niet tot één gemaakt zijn; 2e omdat de Joden Christus niet als hun Messias erkend hebben, hoe kan Hij dan gezegd worden, van toen af hun Koning geweest te zijn? 3e omdat de Joden geweest zijn en nog zijn onder vele koningen en herders; 4e omdat de Joden dan in 'Gods rechten zouden wandelen en zijn inzettingen bewaren, en die doen.' En dan gaat Greenhill verder:

'Wat betreft de tegenwerping uit Matth. 28: 18, 19, 20, we antwoorden: I. Christus is in Zijn eerste komst niet gekomen, om gediend te worden, en te regeren als Koning, Matth. 20: 28. Niet om op een troon te zitten, of heerschappij te oefenen, maar in de gestalte van een dienstknecht, Filipp. 2: 7. Ja, om te dienen, en de geringste dienstknechtswerken te doen, zoals bleek in het voetwassen, Joh. 13: 12. II. Mattheus spreekt van macht, die Christus eerst na Zijn opstanding gegeven is, als haar gevolgelijke vrucht wegens Zijn Middelaarsverdienste. zodat Hij vóór Zijn dood deze macht nog niet had, en dus niet kan gezegd worden, toen al Koning der Joden geweest te zijn, dan alleen geestelijk, als Matth. 2: 2, Joh. 1: 50. En zo is Jezus' Koninkrijk niet van deze wereld, Joh. 18: 36. III. De Macht en wetten, waar Jezus van spreekt, zijn ook geestelijk: betreffende de oprichting van de Kerk door alle volkeren te onderwijzen en te dopen; en dus opzichtelijk op het oprichten, vergaderen, bewaren en regeren van Zijn Kerk. Maar dat is die macht niet, waar hier Ezechiël van spreekt. zodanig een politieke macht, zoals David gehad had. Daarom Luc. 1: 32: *'De Heere zal Hem de troon Zijns vaders Davids geven,'* verg. Hand. 2: 30: *'Om Hem op Zijn troon te zetten.'* Nu, Davids troon was een uiterlijke, zichtbare, politieke troon. Christus' troon in de hemel, ja Zijn troon in de harten van de gelovigen, of Zijn gewone troon in Zijn Kerk is niet eigenlijk DE TROON ZIJNS VADERS DAVIDS. *'Op Davids troon zitten'* betekent het bijzonder Koninklijk bestuur over het Joodse volk te oefenen met luister en macht, zie 1 Kon. 2: 12, 24; Jer. 13: 13; 17: 25; 22: 4, 30. Dat nu heeft Christus, op aarde zijnde, immers niet gehad, maar dat wordt hier voorzeggd, dat dán zal plaats hebben, als Juda zal verlost worden en Israël zeker wonen.¹⁷³

Men ziet, dat het verwachten van de Christusregering in een periode vóór de jongste dag, in verband met de herstelling van het volk Israël, niet 'iets nieuws' is, maar ook door deze beroemde Geref. Schriftuitlegger uit de 18e eeuw¹⁷⁴ met warmte op Bijbelse gronden wordt gesteld en verdedigd¹⁷⁵.

3. Profeteert Ezechiël in hoofdsi. 38-48 de Christocratie of de Theocratie?

Wie een weinig onderzoek heeft gedaan in de profetieën, weet welk een moeilijke vragen er rijzen bij dit laatste gedeelte van onze profeet, met name bij het Tempelvisioen. Ez. 40-48.

Velen, die evenals wij de duidelijke uitspraken aangaande de komende Christusregering letterlijk opvatten, kwamen er toe, ook in dit gedeelte ziende een tekening van toestanden tijdens het Duizendjarig rijk, te geloven aan een onder Christus' hogepriesterlijke bediening hersteld en bloeiend tempelleven¹⁷⁶.

Dit is heel jammer, want daardoor worden velen weerhouden, de letterlijke opvatting van de profetieën te aanvaarden, ja veel bestrijders van deze opvatting maken daarvan gebruik, om haar onschriftuurlijk te noemen¹⁷⁷.

Wij hebben hier weer bijzonder toe te passen de gulden regel bij de gelovige exegese: *Scriptura Scripturae interpret*¹⁷⁸.

En dan is het onmogelijk met het Nieuwe Testament, bijzonder met de Hebreërbrief overeen te brengen, dat het einde van de wegen van de Heere met Zijn Gemeente uit Israël en de volken zou zijn een weer terugkeren tot de dienst van de 'schaduw'. Immers, daar zegt de Heilige Geest juist, dat met de komst van Christus en door Zijn

¹⁷³ Greenhill, a.b. blz. 522-524.

¹⁷⁴ 1736.

¹⁷⁵ Wil men een nieuwere onderzoeker raadplegen, dan vergelijk men Dr. H.H. Meulenbelt, 'De prediking van de profeet Ezechiël,' vooral blz. 211-227.

¹⁷⁶ Zo o.a. Auberlen en Baumgarten.

¹⁷⁷ H. Hoekstra: 'Het Chiliasme,' blz. 50-51; Dr. A. Kuyper: 'E Voto Dordr.' II, blz. 269-270.

¹⁷⁸ Wij moeten de Schrift met de Schrift verklaren.

volkomen offerande aan het Kruis de tempeldienst is opgeheven, omdat al zijn ceremoniën in Christus zijn vervuld: *'Als Hij zegt: een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt, dat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij DE VERDWIJNING.'* Hebr. 8: 13.

'Maar Christus, de Hogepriester der toekomstige goederen, gekomen zijnde, is door de meerdere en volmaaktere tabernakel, niet met handen gemaakt, dat is, niet van dit maaksel, noch door het bloed der bokken en kalveren, maar door Zijn eigen bloed eenmaal ingegaan in het heiligdom, een eeuwige verlossing teweeggebracht hebbende.' Hebr. 9: 11-14. En dit alles wordt samengevat in het bekende woord: *'Hij neemt het eerste weg, om het tweede te stellen.'* Hebr. 10: 9b. Daarom scheurde bij Christus' sterven het voorhangsel des tempels. Matth. 27: 51a.

Op grond van deze echt Nieuw Testamentische beschouwing van de tempeldienst is het toch onmogelijk, dat dit door de Heere Zelf als 'oud en verouderd' 'weggenomene' weer zou worden verheven als 'het eigenlijke' van het dienen van Hem!

Als 'het beeld zelf der zaken' gekomen is, vervalt daardoor de Wet, *'die een schaduw der toekomstige goederen is,'* Hebr. 10: 1 namelijk de ceremonieele wet, waarvan Paulus op een andere plaats zegt, dat *'Christus haar uit het midden weggenomen heeft, dezelve aan het Kruis genageld hebbende.'* Coloss. 2: 14.

Maar juist door deze Schriftuurlijke argumenten wordt de vraag klemmender: maar hoe moeten we dan het Tempelvisioen van Ezechiël opvatten? Zal dat dan niet letterlijk worden vervuld? En hebt u, als u hier de vergeestelijkingsmethode toepast, dan niet evengoed een tweërlei uitgangspunt voor de exegetische aanvaard? We zullen zien.

Onze opvatting van dit Schriftgedeelte blijkt eigenlijk reeds uit de hierboven geplaatste vraag: profeteert Ezechiël hier de Christocratie of de Theocratie? Afdacht nog van het bevreemdende, dat deze grote profeet, die naar algemeen getuigenis zoveel overeenstemming met Zacharia en de Openbaring van Johannes vertoont, in onderscheiding van deze beiden niet met de Theocratie zou eindigen, hebben we een vast, omdat Schriftuurlijk uitgangspunt voor het recht verstaan van hoofdstuk 38-48.

Ezechiël gaat in 38: 1 niet door met het profeteren van de heilstaat van het volk Israël. Nee, hij ontvangt, nadat het gezicht *'van de doodsbeenderen'* met de daarbij behorende verklaring en toepassing afgesloten is, een geheel nieuw gezicht met geheel nieuw objecten. Welke? Dezelfde van Openbaring 20: 7-10. Dát geeft ons het rechte licht over deze profetie: Openbaring 20 verklaart Ezech. 38-48. Johannes ziet de Gog en Magog opkomen na het Duizendjarig rijk, om onder directe aanvoering van de weder ontbonden satan hun tijdens de Christusregering kwalijk verholen vijandschap nog eenmaal in een geweldige opstand tegen Christus en Zijn Rijk bot te vieren. Welke volken hier juist bedoeld worden, zal wel niet met zekerheid uit te maken zijn. Wel echter, dat we onder deze verzamelnaam hebben te verstaan de menigte, *'welker getal is als het zand der zee,'* saamgekomen uit *'de volken van de vier hoeken der aarde,'* die alleen geveinsdelijk zich aan Christus' scepter zullen hebben onderworpen, en blij zijn, hun eigenlijke natuur weer eens uit te kunnen leven, het koste wat het koste. Openb. 20: 8.

Welnu, dát ziet ook Ezechiël. Na de schone vergezichten van de Christusregering van hoofdstuk 34-37 roept God hem *'zijn aangezicht te zetten tegen Gog, het land van Magog.'* In het visioen komen die vijandige machten dus op. De profeet moet het zien, hoe ze zich opmaken, om het heerlijk vrederijk van Christus te verstoren. Maar hij moet tegen hen profeteren: *'Zó zegt de Heere HEERE: Zie Ik wil aan u, o Gog, gij hoofdvorst van Mesech en Tubal'* Ez. 38: 3-4. En verder beschrijft hij dan profetisch de ondergang van dit satanisch leger, dat de laatste, zeker geweldigste stormloop zal

ondernemen tegen het Rijk van Christus, dat Hij weldra, na het jongste gericht, Zijn Vader overgeven zal. Maar het zal ook de kortste aanval zijn: *'Want Ik zal het zwaard over hem roepen op al Mijn bergen, spreekt de Heere HEERE; het zwaard van een ieder zal tegen zijn broeder zijn. En Ik zal met hem richten door pestilentie en door bloed; en Ik zal een overstelpenden plasregen en grote hagelstenen, vuur en zwavel regenen op hem en op zijn benden, en op de vele volken, die met hem zullen zijn. Alzo zal Ik Mij groot maken, en Mij heiligen, en bekend worden voor de ogen van vele heidenen, en ze zullen weten, dat Ik de HEERE ben.'* Ez. 38: 21-23.

Juist zoals Johannes het zag: *'En ze zijn opgekomen op de breedte der aarde, en omringden de legerplaats der heiligen en de geliefde Stad; en er kwam vuur neder van God uit de hemel, en heeft hen verslonden.'* Openb. 20: 9. Ezechiël ziet hier dus niet de val van de antichrist, Openb. 19: 11-21, ver. Ez. 32: 17-32 maar de laatste opstand en algehele vernietiging van die volkeren, die zelfs na de heerlijke Christusregering niet zullen willen buigen onder Zijn scepter.

Hoe trof het ons, in het reeds eerder geciteerde commentaar van Greenhill¹⁷⁹ dezelfde verklaring te vinden:

'De vervulling van deze profetie kan zeker niet genoegzaam gevonden worden in de dagen van Antiochus, of van zijn opvolgers; hoewel toen ook zeker veel verslagenen op het veld verrot en door het gedierte verslonden zijn. Maar niet in zulk een buitengewone menigte, als hier wordt aangeduid. Men heeft een menigte van veldslagen voor en na die tijden, die in de Historiën bekend zijn, in welke veel meer volk verslagen is, als er ooit in Antiochus' legers verslagen zijn, zodat daar op zijn best alleen een flauwe schaduw van deze grote nederlaag te vinden is. En daarom ingevolge van onze voorgaande verklaringen zal de vervulling van dit alles eerst gebeuren in het laatste der dagen. Alleen is de bedenking, of wat in Openbaring 19: 17, 18 voorzegt wordt, hetzelfde is met hetgeen hier voorkomt en beloofd wordt, voornamelijk omdat daar op onze woorden duidelijk genoeg wordt gezinspeeld. We antwoorden, dat men omtrent de toekomstige zaken geen zo vaste bepaling kan maken, om te zeggen: dát dan, en dat dán. Maar evenwel oordelen wij, dat die twee grote veldslagen zeer onderscheiden zijn in tijd en zaken, welke bij Johannes ook zeer verscheiden en lang na elkaar voorkomen. Want de eerste, Openbaring 19: 11-18, zou geschieden, voordat dat het beest en de valse profeet werden gegrepen, en levendig geworpen in de poel des vuurs, die met sulfer brandt, v. 18. En de laatste komt eerst voor na de duizend jaren, en na het oordeel over het beest en de valse profeet, en dus als een later en bijzonder oordeel over de Gog en Magog (Openbaring 20: 7-10).'

Zó komen we dus tegenover dit Tempelvisioen van Ezechiël, dat volgt na de ondergang van Gog en Magog, geheel anders te staan. De periode, waarin onder de regering van onze Heere Jezus Christus Israël zal zijn de banierdrager van zijn Messias, is dan voorbij. Ja, meer nog: het gewone wereldleven, dat onder de Christusregering niet opgeheven maar onder Zijn gehoorzaamheid gebracht was, heeft nu opgehouden te bestaan. *'De gedaante van deze wereld is voorbijgegaan'* 1 Kor. 7: 31 in *'het brandende versmelten der elementen.'* 2 Petrus 3: 10, 12. De oude hemel en de oude aarde hebben plaats gemaakt voor *'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.'* *'Het Nieuwe Jeruzalem is nedergedaald van God uit de hemel, toebereid als een bruid, die voor haar man versierd is.'* Een grote stem uit de hemel is er geschied, zeggende: *'Zie de tabernakel Gods is bij de mensen.'* Openb. 21: 1-3

Dáárvoor leidt nu de Heere Ezechiël *'in de gezichten Gods in het land Israëls, en Hij zette hem op een zeer hoge berg; en aan dezelve was ALS een gebouw (let op dat als!) ener stad tegen het Zuiden.'* Ez. 40: 2. Op dezelfde plaats dus als waar Hij Johannes zette in Openbaring 21: 9. Opmerkelijk: evenals bij de ziener van Patmos ook bij die van de Chebar een engel van God, die kwam, om hem te tonen de heerlijkheid van de allerlaatste dingen.

¹⁷⁹ Als boven, Deel IV, blz. 648.

Ieder gevoelt, dat we nu betreden een geheel teder, een in tien dubbele zin heilig terrein, waar we *'de schoenen van onze voeten hebben te doen,'* en ook in onze verklaring met de grootste omzichtigheid hebben te handelen. Zóveel is echter zeker, dat we hier niet staan voor de tijden van de Christocratie, maar voor de eeuwigheid van de Theocratie; niet meer te doen hebben met stoffelijke, maar met geestelijke werkelijkheden; niet meer staan voor het Koninkrijk van God op aarde, maar hemel en aarde beiden gelijkelijk vervullende. We zeiden boven, dat we alleen van de letterlijke zin mogen afwijken, als de Schrift zelf allegoriseert. Welnu, hier hebben we in Bijbelse allegorie dat eeuwige Tempellevens, waarvan Johannes in zijn Openbaring uitroept: *'En ik zag geen tempel in haar, want de HEERE, de almachtige God is haar Tempel en het Lam.'* Openb. 21: 22. En we erkennen eerbiedig, zoals trouwens de Gereformeerde Schriftuitleggers, die in de opvatting van Openbaring 20 met ons verschillen, maar met wie we in 21 en 22 op één standpunt staan, n.l. dat de eeuwige Theocratie, waarin de drieënige *'God alles zal zijn in allen,'* het grote en laatste einde van Gods wegen zal zijn, hier eenparig doen, dat, als het Ezechiël en Johannes, onder de hoogste inspiratie en visie van de Heilige Geest onmogelijk was, in andere dan aardse vormen over die geestelijke, geheel geestelijke - het stof zelf is dan geest geworden!¹⁸⁰ - wereld te spreken, het ons zéker onmogelijk is, onder veel lagere Geestes-inspiratie staande en niet in die heldere visie delende, de door hen geprofeteerde zaken in duidelijke belijning te preciseren. Houdt men toch aan op een verklaring van Ezechiël's Tempel, dan verstouten we ons tot de wedervraag: Kunt u ons eerst de GROTE KUBUS van twaalf duizend stadiën, onder welke gedaante Johannes ons het Nieuwe Jeruzalem toont, verklaren? Openb. 21: 16. Of *'de muur van Jaspis,'* of *'de stad van zuiver goud, zijnde zuiver glas gelijk?'* Of *'de boom des levens, in het midden van haar straat, en op de ene en de andere zijde der rivier, voortbrengende twaalf vruchten van maand tot maand, gevende zijn vrucht?'* Openb. 21: 18, 22: 2.

Maar ieder, die recht gelovig deze dingen verbeidt, en bij ogenblikken door dit blijde vooruitzicht zijn ziel weet gestreeld,' Ps. 17: 8, berijmd zal het niet van ons vragen. Zo ergens, dan zou hij ons hier manen tot de grootste omzichtigheid, waarmee we liever te weinig dan te veel verklaren, gedachtig aan Paulus' woord: *'We zien nu door een spiegel in een duistere rede, maar alsdan zullen we zien van aangezicht tot aangezicht; nu ken ik ten dele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ook ik gekend ben.'* 1 Kor. 13: 12.

Anders is het echter met de gegevens van de tussen de val van de antichrist en de Dag van het gericht komende Christusregering. De Schrift spreekt naar het karakter van die in de tijd vallende periode in gegevens, die voor de kinderen van de tijd en nochtans beiders van Zijn heerlijk Koninkrijk veel beter, hoewel toch alleen bij het licht van de Heilige Geest, zijn te benaderen. O, gaan de gelovigen toch veel het Profetisch Woord in met de bede: *'Zendt Uw licht en Uw waarheid, dat die (die beide!) mij leiden, en mij brengen tot de berg Uwer heiligheid en tot Uw woningen.'* Ps. 43: 3.

4. Hebben we de herbouw van Israël's Tempel te verwachten?

Deze vraag wordt vanzelf uit het voorgaande geboren. We antwoorden: het lijdt geen twijfel of het naar Palestina teruggekeerde Israël zal zich dadelijk zetten aan de

¹⁸⁰ Dit komt wel het sterkst uit, als wij ons realiseren wat Paulus zegt van de wederopstanding des vleses: 'Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid, een geestelijk lichaam wordt er opgewekt', 1 Kor. 15: 44; d.i. wij zullen werkelijk ons lichaam terugkrijgen, maar het zal geheel geestelijk zijn. Ga dit maar eens verklaren!

herbouw van dit zoveel eeuwen en zoveel traditiën vertegenwoordigende godsdienstcentrum. Wie gevolgd heeft de verwickelingen van de laatste tijd bij en om 'de klagmuur' te Jeruzalem, die zelfs aanleiding gaven tot heftige botsingen tussen Joden en Arabieren¹⁸¹, kan zich levendig voorstellen, welk een verlangen er brandt in het hart van de Joden voor het weer oprichten, en dan zo mogelijk in nog groter luister, met behulp van de wonderen van de moderne techniek¹⁸², van het voorvaderlijk heiligdom.

O, het zal in hoofdzaak gaan uit nationalistische motieven! Maar toch zal er ook nog een kern zijn, gelijk steeds uitkomt in de debatten op de grote vergaderingen van de Zionisten, die, al is er geen erkennen van Christus, toch met diepe eerbied is vervuld voor het Oude Testament en de Mozaïsche instellingen, verwachtende ook in die weg de door Jehovah beloofde zegeningen. Wat gaat er in die gelederen, en vooral bij die orthodoxe groep, een enthousiasme trillen, wanneer er gesproken wordt van de herbouw van de tempel! Geloven we vrij, dat men, zo haast het kan, dit vurig verlangen zal bevredigen. En welk een dag zal dat voor het Jodendom zijn, als ze van alle kant uit de vijf werelddelen zullen optrekken - het moderne luchtverkeer zal die 'opgang naar Jeruzalem' vergemakkelijken! - om de nieuwe tempel in te wijden!

Ja, we willen nog een schrede verder gaan in het beantwoorden van de genoemde vraag. We weten, hoe moeilijk de gelovige Joden uit de eerste tijd van de Christelijke Kerk, zelfs nog de apostelen, zich van de tempel konden losmaken. En de Heere hield daarmee rekening. Storte Hij zelfs Zijn Heilige Geest niet uit in één van de nevenzalen van de tempel? En zouden dan de weer na eeuwen van smachtend uitzien te Jeruzalem in de tempel aanbeddende Joden, waarin Gods Geest gaat werken tot bekering, zo maar dat alles kunnen loslaten? Zou de Heere zelfs die tempeldienst niet kunnen gebruiken om hun, zoals we dit in de Hebreërbrief mondeling vinden, aanschouwelijk onderwijs te geven in de heerlijke Christologie, die daarin gelegen is? Maar om dan ook hen van 'het eerste' naar 'het tweede' te leiden!

Wij willen nog een vraag doen: zou de Heere Jezus, gedurende het Duizendjarig rijk, die tempel niet kunnen stellen, op Nieuw Testamentische wijze, tot een centraal-punt van de Christelijke godsdienst, die dan alle levensverhoudingen, èn in Israëel, èn onder de volken zal doortrekken? Ezech. 37: 28.

Ten laatste doen we nog één eerbiedige vraag: als de Heere telkens zegt, dat Jeruzalem 'tot in eeuwigheid' de plaats zal zijn, waar Hij en vanwaar Hij Zijn heerlijkheid op de aarde openbaart; als Ezechiël en Johannes in aardse kunsttermen het kunstgewrocht van het Nieuw Jeruzalem voorstellen, zal dan misschien de Stad zonder tempel omdat enkel de Tempel kan neerdalen ter plaatse, waar eens het symbolische Jeruzalem lag? En zal zó het visioen van Ezechiël en Johannes in hogere geestelijke orde verwerkelijkt worden?

Wij houden op met vragen, maar geven al deze mogelijkheden met een ootmoedig geloofsverbeiden over aan Hem: *'Die het vast gebouw van zijn gunstbewijzen zal doen rijzen naar Zijn gemaakt bestek.'* Ps. 89: 1 ber.

Dan zullen we ook niet meer behoeven te gissen naar het 'hoe' van de eeuwige Theocratie, die Ezechiël hier, na de Christocratie, profeteert. Ezech. 48: 35.

¹⁸¹ Zie Algem. Handelsblad, Avondblad van 22 Oct. 1928.

¹⁸² Vergelijk de tekening in 'Het merkteken van het Beest', blz. 80-86.

HOOFDSTUK VI

DE CHRISTUSREGERING BIJ DE KLEINE PROFETEN

1. De Christusregering bij Hoséa¹⁸³.

Zeer treffend vergeleek men deze profeet met een ruwe rots, rijk met schone bloemen en welriekende kruiden versierd, die op het onverwachts uit haar spleten te voorschijn treden, of met een stroom, die zich bruisend op rotsen werpt, maar, na de diepte bereikt te hebben, ineens in een stille beek verandert, die zich door liefelijke weiden kronkelt.¹⁸⁴

Nu, men behoeft niet lang naar die schone bloemen en dat kabbelend beekje te zoeken. Reeds in hoofdstuk 1 vinden we ze. Hos. 1: 7-12 Dadelijk moet treffen de onderscheiding tussen Israël en Juda. Het eerste, Lo-Ruchama (= geen ontferming) wordt schijnbaar voorgoed aan de kant gezet: *'Ik zal Mij voortaan niet meer ontfermen over het huis Israëls, maar Ik zal ze zekerlijk wegvoeren'*. Daarentegen zegt de Heere, *'Zich over het huis van Juda wel te zullen ontfermen, en hen te verlossen door de HEERE, hun God'*. Het wordt er voor Israël niet beter op: Hosea's tweede zoon moet in zijn naam hen doen gevoelen, dat ze Lo-Ammi: niet-Gods-volk zijn . . .

Gedurende een periode dus, langer of korter, waarin de Heere doorgaat met Juda, laat Hij Israël varen; en we weten, dat Hij die lijn nog niet opgenomen heeft.

Maar - daar hebt ual *'een beekje der rivier, dat de strafwaardige stad Gods komt verblijden'*, waaraan de leliën van de schoonste hoop prijken - Hoséa mag profeteren, dat de Heere onderwijl dat zwervend Israël niet zal vergeten, maar het in veel uitwendige zegeningen zal doen delen: *'Nochtans zal het getal der kinderen Israëls - duidelijk dus onderscheiden van Juda - zijn als het zand der zee, dat niet gemeten noch geteld kan worden.'* Maar het is nog veel heerlijker: langs wegen, in Zijn Raad bekend, zal Hij hen wederbrengen naar Palestina, en hen daar tot Hem bekeren: *'en het zal geschieden, dat TER PLAATSE, WAAR TOT HEN GEZEGD ZAL ZIJN: Gijlieden zijt Mijn volk niet, - tot hen gezegd zal worden: Gij zijt kinderen des levenden Gods'*. Ja, dan wordt ook de oude breuk tussen Juda en Israël hersteld: *'En de kinderen van Juda, en de kinderen Israëls zullen samenvergaderd worden'*. En daarmee valt samen de Christusregering, aan David beloofd, maar tot op de huidige dag nog niet gekomen: *'EN ZIJ ZULLEN ZICH EEN ENIG HOOFD STELLEN'*.

En wat doet Israël dan met dat heil? Zal het dat, zoals het weleer als een echt zelfzuchtig ideaal zo vurig wenste, voor zichzelf houden, of zal het dadelijk uittrekken, om het in strijd en zegepraal aan de wereld mee te delen? Het laatste! Natuurlijk! Hoe zou het onder Jezus' leiding anders kunnen? *'En ze zullen uit het land optrekken'*, om de gezegende Christocratie te vestigen tot aan *'s aardrijks uiterste grenzen'* . . . *'Totdat Silo komt - had vader Jacob immers gezegd? - en Hem zullen de volken gehoorzaam zijn.'* Gen. 49: 10. Wat een heildag zal dát wezen, te heerlijker naardat zijn verschijning langer is vertraagd: *'Want de dag van Jizreël zal groot zijn!'*

'Zie, hoe groot Israël's heil wordt, nu het, met Juda, weer een Heerser heeft, uit het wettig koningshuis herkomstig! Hij aan de spits, trekken ze uit hun eigen land op, om de wereld voor Hem te veroveren; want Jizreël's heildag is groot! Jizreël: 'God verstrootit'; maar dragen ze dan nu nog die onheilspellende naam? Ja; maar verstrootien is ook zaaien, en zoals het zaad, na in de akker gestrooid te zijn, zich al opwassende

¹⁸³ Voor Daniël verwijzen we naar 'De Wed. v. Chr.', blz. 72-105.

¹⁸⁴ J. v. Andel: 'De kleine profeten', blz. 4.

vermenigvuldigt, wordt ook Israël in de ballingschap tot een volk zonder getal. Als God het kind, dat Hij kastijdt, weer in genade aanneemt, doet Hij uit de straf Zelf een zegen spruiten; dat zal blijken in de dag, waarop Israël, op de stem van zijn Messias, als uit de schoot van de aarde, weer als volk tevoorschijn komt! Is het niet zeer natuurlijk, dat de profeet de vromen van het volk opwekt (v. 12) om reeds nu, in het geloof aan zulk een toekomst, Israël's zonen en dochters aan te spreken als Ammi: *'Mijn volk'*, en als Ruchama: *'de Ontfermde'*? O wonder, de naam, die ze ontvingen, hun trouwbreuk ter straf, was zó samengesteld, dat het onheilspellend Lo slechts afgesneden behoefde te worden, en 't was een heerlijke naam, een onderpand van Gods eeuwige liefde. God neemt het 'Niet' er voor weg, maar laat Zijn verbond en ontferming eeuwig blijven; daarom alleen vergaan we niet!¹⁸⁵

Wederom vragen we bij deze profetie: wanneer toch is ze vervuld?

Echter zal haar vervulling eerst zijn na *'vele dagen'*. Hos. 3: 4a. Zelfs zal het schijnen, alsof juist het tegenovergestelde van deze schone beloften over Israël komt. Trouwens, de profeet ontvangt de opdracht, om Gods twist met dat volk, eerst nog vermengd met betuigingen van liefde, maar straks ook van deze ontgaan, hun aan te zeggen, Hos. 2: 1-22, 4: 1-14:1 al kan en wil de Heere daarmee Hoséa zijn boodschap niet laten eindigen, maar hem bij de roepstem tot bekering nog enige troostwoorden voor Israël geven. Hos. 14: 2-10

Dit laatste neemt echter het ontzettende van de aangekondigde oordelen niet weg. En hoe zal van eeuw tot eeuw - het is nu al een vijf en twintig eeuwen - de hardheid van deze boeteprediking zwaarder worden, als Israël aan den lijve haar ontzagwekkende ernst zal gevoelen! Dan kon het volk; dan konden allen, die *'de beminden om der vaderen wil'* liefhebben, en om hun bekering bidden, wel vragen: *'Heeft de toezegging een einde, van geslacht tot geslacht?'* Ps. 77: 9b.

Maar de Heere is dat vragen reeds voor: tussen al die gerichten in, we zouden bijna zeggen: zonder verband, komt het raadselachtige bevel aan de profeet, om zich te verbinden aan een overspelige vrouw, maar deze dan dadelijk, naar Oosterse gewoonte, vanwege haar gebleken ontrouw een langdurige afzondering op te leggen: vele dagen. En dan moet Israël in deze symbolische handeling zijn toekomstig lot zien: vanwege zijn herhaalde en volhardende verlating van de HEERE zal het een lange tijd van Hem verstoten worden. En mocht het dit uit Hoséa's handeling niet begrijpen, dan zal hij het hun in de Naam van de Heere wel zeggen: *'Want de kinderen Israëls zullen vele dagen blijven zitten zonder koning en zonder vorst, en zonder offer en zonder opgericht beeld, en zonder efod en terafim'* . . .

Maar niet zonder reden kreeg Hoséa de last: bemin die vrouw. Wij zullen ons niet verdiepen in de vraag, of dit voor hem mogelijk was, maar ons veleer verwonderen, dat de Heere Zich zó tot Zijn schuldig volk wil nederbuigen, dat Hij in zulk een beeld Zijn eenzijdige en onuitblusbare liefde voor hen wil te kennen geven. Hij moet Israël tuchtigen, zwaar en lang, maar hen niet meer liefhebben, - dát kan Hij niet. Daarom zal Hij hen ook niet voor altijd verlaten. Het moge lang duren, maar eens zal Hij hen tot Zich doen wederkeren, en dan zal Hij aan hen vervullen al de rijke beloften, die Hij hun heeft gegeven: *'Daarna zullen de kinderen Israëls zich bekeren, en zoeken de HEERE, hun God, EN DAVID HUN KONING; en ze zullen vrezende komen tot de HEERE en tot Zijn goedheid, in het laatste der dagen'*. Hos. 3: 1-5.

Wij vinden, in verband met 1: 6 en 7-11, hier de toekomst voorzeggd van de tien stammen, met wier geschiedenis en hereniging met Juda en Benjamin onder de grote

¹⁸⁵ J. v. Andel, a. b. blz. 11-12.

Davidszoon Hoséa zich voornamelijk bezig houdt. Want van Juda kan v. 4 onmogelijk gelden. Immers, dat is na zijn wegvoering niet lang blijven zitten zonder offer. Integendeel heeft de Heere hen nog teruggevoerd naar Palestina en Jeruzalem en de tempel doen herbouwen, onder Zerubbabel de vorst, en Jozua de hogepriester. Maar van Israël geldt dit in alle opzichten. Tot op vandaag zijn ze van al het hier genoemde verstoken, en Juda is door de verwerping van zijn Messias daarin hun lotgenoot geworden.

Letterlijk is dus, zoals we nog alle dagen kunnen zien, als we kinderen Israëls op onze weg ontmoeten, de vloeksprake van v. 4 vervuld. Daar twijfelt niemand aan.

Maar dan zal ook de rijke zegen van v. 5, die niemand met goed recht 'figuurlijk' mag noemen, in alle delen worden vervuld.

Dan ligt daarin het volgende, dat nog moet geschieden: 1e De bekering van Israël tot de HEERE hun God, van Wie ze steeds meer waren vervreemd; 2e hun hereniging met Juda onder de Messias, Die aan David was beloofd en uit zijn geslacht voortkomen zou; 3e de Christusregering vanuit het herstelde Israël, want: *'David hun Koning'*, onder Wiens scepter ze de HEERE zullen vrezen, eindelijk klein geworden aan Zijn troon, om dan Zijn goedheid te ervaren; 4e dit zal eerst geschieden *'in het laatste der dagen'*; het is dus niet vervuld in de bekering van enige Joden tot Christus; het mag niet vergeestelijkt worden en overgebracht op de Gemeente uit de volken; het kán niet verplaatst naar de eeuwigheid, om veel andere 'tijdelijke' gegevens niet, maar reeds niet om het: *'in het laatste der dagen'*, hetwelk uitdrukt: een periode vóór de jongste dag.

Wederom dus de Christusregering, in een periode van de eindtijd, vanuit een hersteld Israël. Hiermee stemt nu het slot van deze profetie overeen: *'een wees - het verlaten Israël - zal bij U ontfermd worden'*. Hos. 14: 4b. *'Ik zal hunlieder afkering genezen'*. Hos. 14: 5. *'Ik zal Israël zijn als de dauw; hij zal bloeien als de lelie, en hij zal zijn wortelen uitslaan als de Libanon. Zijn scheuten zullen zich uitspreiden, en zijn heerlijkheid zal zijn als des olijfbooms, en hij zal een reuk hebben als de Libanon. Ze ZULLEN WEDERKEREN, zittende onder zijn schaduw; ZIJ ZULLEN TEN LEVEN VOORTBRENGEN (als) koren en bloeien als de wijnstok; zijn gedachtenis zal zijn als de wijn van Libanon'*. Hos. 14: 6-8. Voorwaar: *'Uw vrucht is uit Mij gevonden'*. Hos. 14: 9b.

2. De Christusregering bij Joël

Wie deze kleine maar geweldige profeet leest, ziet dadelijk, dat zijn rede uit twee hoofddelen bestaat. Joël 1: 1 - 2: 17 en 2: 18-3: 21. In het eerste deel schildert hij in helle kleuren de reeds over Juda¹⁸⁶ gekomen Godsgerichten: een zwerm sprinkhanen, die de velden had kaal gegeten, nog geholpen door allerlei ander schadelijk veldgedierte, en een grote droogte, die de wijnstok, ja, *'alle bomen des velds'* deed verdorren, en daarmee *'de vrolijkheid van de mensenkinderen.'*

In verband met deze het volk helaas niet tot bekering geleid hebbende tuchtigingen kondigt hij nieuwe en veel zwaardere aan: *'Want een volk is opgekomen over mijn land, machtig en zonder getal; zijn tanden zijn leeuwentanden, en het heeft baktanden eens ouden leeuws.'* Joël 1: 6. In hoofdstuk 2 werkt de profeet deze aankondiging verder uit in een huiveringwekkend schone schilderij van de algemene jammer, die de legerscharen van Babel straks over land en volk zullen uitstorten. O, dat Juda toch in die naderende oorlogsfakkelt het vuur van Gods rechtmatige gramschap ontdekke: *'De*

¹⁸⁶ Van Israël wordt niet gesproken. Dit moet zeker hieruit verklaard, dat Joël, naar het oordeel van de meeste uitleggers, tijdens de eerste regeringsjaren van Joas, 970-950 v. Chr. werkzaam was.

HEERE verheft zijn stem voor Zijn heir henen, want Zijn leger is zeer groot; want Hij is machtig, doende Zijn Woord; want de Dag des Heeren is groot en zeer vreselijk, en wie zal hem verdragen?' Joël 2: 11. Dat het zich nog tot Hem bekere met zijn ganse hart: *'Wie weet, Hij mocht Zich wenden en berouw hebben.'* Joël 2: 14a. Daarom roept de profeet het volk op tot een vast- en bededag: *'Blaast de bazuin te Sion; heiligt een vasten, roept een verbodsdag uit.'* Joël 2: 15.

In het tweede gedeelte wordt de boetgezant een Evangeliebode: *'Zo zal de HEERE ijveren over Zijn LAND, en Hij zal Zijn volk verschonen.'* Joël 2: 18. En nu hij eenmaal die deur openziet in de hemel, leidt de Geest hem steeds verder in de toekomst van Israël, ja van heel de wereld, en gaat hij dingen profeteren, die tot op deze dag nog op vervulling wachten: *'En daarna zal het geschieden.'* Joël 2: 28. Opmerkelijk, dat Petrus in zijn Pinksterrede dit vertaalt door *'in de laatste dagen.'* Hand. 2: 17a. Daarmede toont hij zelf, al werd er op die dag een begin van de vervulling gezien, het eschatologische van deze woorden te verstaan. Trouwens staan er zaken in, die naar het Woord van de Heere behoren tot de tekenen van Jezus' wederkomst Matth. 24: 29; Luk. 21: 25-26: *'En Ik zal wondertekenen geven in de hemel en op de aarde: bloed, en vuur en rookpilaren. De zon zal veranderd worden in duisternis, en de maan in bloed, eer dat die grote en vreselijke dag des Heeren komt.'* Joël 2: 30-31.

Niemand zal toch willen beweren, dat dit reeds geschied is. Maar dan kan ook deze profetie onmogelijk uitgeput zijn in de uitstorting van de Heilige Geest. En nu lette men hier vooral op drie dingen:

1e. wordt aan deze tekenen onmiddellijk verbonden: *'de grote en vreselijke Dag des Heeren,'* waaronder men naar de taal van de Bijbel alleen kan verstaan de Dag van Jezus' Toekomst¹⁸⁷, die ook in de beide genoemde plaatsen uit Zijn eschatologische rede met diezelfde tekenen samenvalt. Volgens Mattheüs zei Jezus, na die natuurverschijnselen geprofeteerd te hebben: *'En alsdan zal in de hemel verschijnen het teken van de Zoon des mensen; en dan zullen al de geslachten der aarde wenen, en zullen de Zoon des mensen zien, komende op de wolken des hemels, met grote kracht en heerlijkheid'*; Matth. 24: 30 en volgens Lukas: *'En alsdan zullen ze de Zoon des mensen zien komen in een wolk, met grote kracht en heerlijkheid.'* Luk. 21: 27.

2e. Aan die Dag wordt nu verbonden, *'dat een iegelijk, die de Naam des Heeren zal aanroepen, behouden, zalig Rom. 10: 13 zal worden'*; Joël 2: 32a en *'die Naam des Heeren'* is natuurlijk: de Openbaring van Gods genade in Jezus Christus. Hoe kan men dan toch zeggen, dat Jezus alleen zal komen, éénmaal, om te oordelen? Integendeel, dan zal Zijn Israël het Zendingsvolk bij uitnemendheid zijn. Het pléroma van de heidenen, d.i. de Gemeente uit de volken, die tijdens Israël's verwerping zijn plaats lange tijd heeft mogen innemen, zal dan zijn ingegaan. Rom. 11: 25. Israël zal de voorrang weer hebben herkregen, echter niet om zich boven Jafeth te verheffen in nationalisme en eigengerechtigheid; maar juist om de volken te noden binnen Sem's tent. Tussen de heerschappij van de antichrist en de Oordeelsdag zal er voor de verdwaasde en misleide en daardoor zo ellendige wereld nog een schone gelegenheid tot bekering wezen. En bij duizenden zullen de volken zich wenden tot Israël's Messias, tevens *'de wens aller heidenen.'* Haggai 2: 8. *'En het zal ten zelfden dage'*¹⁸⁸

¹⁸⁷ Jes. 13: 6; Ezech. 13: 5; Amos 5: 18, 20; Obadja: 15; Zefanja 1: 7, 14; Zach. 14: 1; Mal. 4: 1; Matth. 24: 36; Lukas 17: 24; 1 Kor. 1: 8 en 5: 5; 2 Kor. 1: 14; 1 Thess. 5: 2; 2 Petrus 3: 10.

¹⁸⁸ Jesaja verbindt dit ook aan de grote Dag van Jezus Christus, wanneer *'men nergens leed zal doen noch verderven op de ganse berg Mijner heiligheid; want de aarde zal vol van kennis des Heeren zijn, gelijk de wateren de bodem der zee bedekken. Want het zal geschieden tenzelfden dage'....* (Jes. 11: 9-10).

geschieden dat de heidenen zullen vragen naar de Wortel Isäi, Die staan zal tot een banier der volken: en Zijn rust (anders dan Zijn oordeel!) zal heerlijk zijn.' Jes. 11: 10.

3e. Wederom verbindt ook Joël dit aan de herstelling van Israël. Joël 2: 32b. Door het redegevend voegwoord wordt deze ruime gelegenheid, om te delen in het heil van Christus toch voorgesteld als vanuit Jeruzalem als centraal punt tot de volken uit te gaan: *'Want OP de BERG SION en te JERUZALEM (kan het nog plaatselijker door de Heere aangeduid worden?) zal ontkoming zijn, gelijk als de HEERE gezegd heeft'* (welk een verbinding van dit woord aan het telkens ook bij de andere profeten voorkomend toekomstbeeld van Israël, en welk een bekleding van dit woord met Goddelijke autoriteit: de HEERE heeft gezegd!). Volgt hieruit nu reeds, dat dan natuurlijk Israël en Jeruzalem in een andere conditie moeten verkeren dan tijdens de verstrooiing onder de volken, allen twijfel neemt de Heere weg door de verduidelijkende toevoeging: *'en dat bij de OVERGEBLEVENEN, n.l. van de over Israël tot het einde toe durende Godsgerichten: 'die de HEERE zal roepen,' de 'honderd vier en veertig duizend verzegelden.'* Openb. 7: 1-8.

Als men nu bij al deze gegevens van Gods eigen Woord, waarbij niets geen inlegging, maar alleen uitlegging plaats heeft, nog niet overtuigd wordt, dan zal men door niets te overtuigen zijn dan - door de feiten zelf!

Dan volgt er, voortgaande in deze zelfde lijn, nog een toekomstschilderij, Joël 3: 1-21 waarboven ook de mannen van het Brits- en Buitenl. Bijbel-Genootschap¹⁸⁹, wier richting telkens blijkt uit opschriften, waarin ze zaken, die bepaaldelijk op Israël zien, toepassen op de 'Christelijke Kerk,' niet kunnen laten, vanwege de opvallende letterlijkheid, te schrijven: 'Israël zal hersteld worden.' Sterk inderdaad treedt hier het onderscheid tussen Israël en de volkeren naar voren. 'Dat de ontzaglijke tekenen, die de gerichtsdag aankondigen, slechts de heidenen de wrake Gods spellen, stelt hij vertroostend op de voorgrond; Zijn volk echter wacht hoger heil dan zegening van de velden en eerherstel onder de natiën. Over Israël toch giet Jehovah Zijn Geest uit; maar de beroering, waarmede deze uitstorting gepaard gaat, loopt uit op de ondergang van allen, die Sion gram zijn. Zó scherp is zijn tegenstelling tussen Juda en de heidenen, dat men haast vragen zou, of hij dan niet weet, dat het vuur van het gericht ook in het Godshuis woeden zal.'¹⁹⁰

Letten we eerst op vs. 2-15, waar we naar de duidelijke zin van de woorden, zoals ook die Bijbeluitleggers, die de verwachting van de Christusregering met ons niet delen, toegeven, geprofeteerd zien de vreselijke volkerenslag van het einde, waarin naar Gods eeuwige wet de wereldmacht, die Jezus' Koningschap volhardend blijft verwerpen, zichzelf ombrengen zal; dezelfde slag, die Johannes in zijn Openbaring aanschouwde. Openb. 16: 13, 14. Dat hier aan geen anderen krijg gedacht kan worden, blijkt uit *'alle Heidenen'* Joël 3: 2a; uit het plaats hebben er van na de verstrooiing van Israël Joël 3: 2b-7; uit het voorzeggan van iets, wat nog niet geschied is Joël 3: 12 en niet het minst uit het samenvallen met de tekenen van het einde. Joël 3: 15.

Daarna vestigen we de aandacht op vs. 1: *'Want ziet, in die dagen en te dier tijd (d. i. dus die tijd van de opkomst, de regering en de val van de antichrist) als Ik de gevangenis van Juda en Jeruzalem zal wenden, DAN zal Ik alle heidenen vergaderen, en zal hen afvoeren in het dal van Josafat; en Ik zal met hen aldaar richten, wegens Mijn volk en Mijn erfdeel Israël, DAT ZIJ ONDER DE HEIDENEN HEBBEN VERSTROOID, en MIJN LAND gedeeld; en hebben het lot over Mijn volk geworpen.'* Joël 3: 2-15. Dat zien we nu in verband met vs. 16-21: *'En de HEERE zal UIT SION*

¹⁸⁹ Uitgave 1904

¹⁹⁰ J. v. Andel, a. b. blz. 90.

brullen en UIT JERUZALEM Zijn stem geven, dat hemel en aarde beven zullen; maar de HEERE zal de toevlucht Zijns volks zijn, en de sterkte der kinderen Israëls Maar Juda zal blijven in eeuwigheid, en Jeruzalem van geslacht tot geslacht en de HEERE zal wonen op Sion.' Joël 3: 16-21.

Geen andere verklaring is hier mogelijk, dan dat de Heere tijdens de geweldige beroering van de volkeren onder de antichrist, gepaard gaande met de ons in de Openbaring juist voor die tijd aangekondigde oordelen, Zijn Israëel terugbrengen zal naar hun land, waar in die beroering twee derde deel van de wedergekeerden omkomt en het overgebleven derde deel als door vuur gelouterd wordt, Zach. 13: 8-9 en nu Christus verschijnt Zach. 14: 3-5, om de antichrist en zijn leger neder te werpen (en de Openbaring vult hieraan: de satan duizend jaren te binden Openb. 20: 2 *'brullende uit Sion, en uit Jeruzalem Zijn stem gevende, dat hemel en aarde beven'* Openb. 16: 17-21, om dan vanuit Jeruzalem Zijn Koninkrijk over de aarde eeuwig te doen triomferen, zó zelfs, dat satan en zijn machten het nog wel éénmaal kunnen aanvallen, Openb. 20: 7-9a maar nooit meer kunnen verstoren. Openb. 20: 9b.

'En zij zullen priesters van God en Christus zijn, en ze zullen met Hem als koningen heersen DUIZEND jaren.' Openb. 20: 6b. *'En de Troon Gods en des Lams zal daarin zijn, en Zijn dienstknechten zullen Hem dienen, en zullen Zijn aangezicht zien, en Zijn Naam zal op hun voorhoofden zijn. En aldaar zal geen nacht zijn, en zij zullen geen kaars noch licht der zon van node hebben; want de HEERE God verlicht ze, en ze zullen als koningen heersen IN ALLE EEUWIGHEID.'* Openb. 22: 3b-5. Zo eindigt ook Joël's kleine maar rijke profetie met het perspectief van de Christocratie, overgaande aan het einde van het Duizendjarig rijk in de Theocratie!

3. De Christusregering bij Amos.

Hoewel Amos zelf in Juda woonde, roept God hem, *'de veeherder van Thekoa,'* Amos 1: 1 om in Israël te gaan profeteren. Nu, dat hééft hij gedaan! Welk een aanschouwelijkheid, maar ook: welk een vreselijkheid in die boodschap, die hij de vorsten en onderdanen, de rijken en de armen van Samaria, ja tot zover hij zijn stem maar opheffen kon, in het aangezicht slingerde: *'De leeuw heeft gebruld: wie zou niet vrezem? De Heere HEERE heeft gesproken: wie zou niet profeteren?'* Amos 3: 8-10. Deze toon klinkt zijn gehele profetie door. Als we haar lezen met een 'door schuldbesef getroffen en verslagen hart,' wordt het ons ál beklemmer om het hart. Komt er dan nooit verademing? Zo zijn we geneigd te vragen. Heeft de Heere dan Zijn volk geheel en voor eeuwig verstoten?

Maar nee, zó eindigt het Woord van de Heere aan Zijn volk nooit. Nog aan het einde verneemt ons oor die schrikaanjagende klanken. Hoort, daar komt zelfs het doodvonnis van de Heere over Israël: *'Ziet, de ogen des Heeren zijn tegen dit zondig koninkrijk, dat Ik het van de aardbodem verdelge,'* Amos 9: 8a gelijk ook geschied is. Het Tienstammenrijk is door Assyrië vernietigd en nooit meer herrezen, zoals Juda nog een lange tijd. Maar nu ga men weer eens onbevangen verder: *'behalve dat Ik het huis Jacobs NIET GANSELIJK zal verdelgen, spreekt de HEERE.'* Amos 9: 8b. Let op die fijne onderscheiding: *'dit zondig koninkrijk'* zal verdelgd worden, en daarmee zal natuurlijk het volk Israëls, dat daarin voor zulk een groot gedeelte begrepen is, zelf ondergaan; Maar, *'het huis Jacobs'*¹⁹¹ zal niet ganselijk - dus wèl bijna geheel - uitgeroeid worden. En langs welke weg zal dat geschieden? Hoort: *'Want ziet, Ik geef bevel, en Ik zal het huis Israëls onder AL DE HEIDENEN schudden, gelijk als zaad*

¹⁹¹ Men denke hier vooral aan Gen. 49.

geschud wordt in een zeef; EN NIET ÉÉN STEENTJE ZAL ER TER AARDE VALLEN.' Amos 9: 9.

Hier hebben we de gehele geschiedenis van het volk Israëls voor ons, zoals die zich nu reeds eeuwenlang voltrekt. Verwaarloze men hier weer niet: *'onder al de heidenen.'* Toch houdt de Heere hier de lijn van v. 8b vast: gelijk een goede zeef wèl al het kaf, maar geen enkel korentje (veel vertalers hebben hier voor steentje: graantje) doorlaat, zó zal de Heere het volk Israël lang onder de heidenen schudden, opdat het vleselijk Israël verdwijne, maar opdat het geestelijk Israël verschijne, en dáárvan zal er niet één omkomen, al Zijn verkorener zal de Heere verzamelen van *'de vier winden des aardrijks.'* Matth. 24: 31.

Lang zal dat schudden duren. En het vleselijk Israël zal zo op een hoop verzameld worden. Zelfs voor een groot deel naar Palestina wederkeren. Maar dan is het ook Gods tijd: *'Alle zondaars Mijns volks zullen door het zwaard sterven; die daar zeggen: Het kwaad zal tot ons niet genaken, noch ons voorkomen.'* Amos 9: 10. Weer denken we aan *'de twee derde delen'* en het gelouterde *'derde deel'* van Zacharia 13.

En is het, volgens Amos' profetie, dan uit met Israël? Daagt er dan geen morgen meer voor het huis van Jacob aan de kim?

O ja!: *'Te dien dage'* (dus in diezelfde tijd, dat ná het lange 'schudden onder al de heidenen' de Heere met bijzondere tuchtroede Zijn Israël bezoeken zal) *zal Ik de vervallen tent van David* (waarin ook weer het afvallige Efraïm met Juda herenigd zal worden) *weder oprichten, en Ik zal haar reten vertuinen, en wat aan haar is afgebroken, weder oprichten, en zal ze bouwen, ALS IN DE DAGEN VANOUDS Ziet, de dagen komen, spreekt de HEERE, dat de ploeger de maaier, en de druiventreder de zaadzaaier genaken zal; en de bergen zullen van zoete wijn druipen, en al de heuvelen zullen smelten. En Ik zal de gevangenis van Mijn tolk Israël wenden, en zij zullen de verwoeste steden herbouwen en bewonen, en wijngaarden planten, en derzelver wijn drinken, en ze zullen hoven maken, en derzelver vrucht eten. En Ik zal ze in hun land planten, EN ZIJ ZULLEN NIET MEER WORDEN UITGERUKT UIT HUN LAND, DAT IK HUNLIEDEN GEGEVEN HEB, zegt de HEERE, uw God.'* Amos 9: 11 en 13-15.

Men bedenke hier, dat de tien stammen, aan wie, en dan in deelgenootschap met Juda, deze belofte wordt gegeven, nog nooit teruggekeerd zijn, en dat door de toezegging *'van niet meer uitgerukt te worden'* uit Palestina deze profetie verder moet reiken dan de betrekkelijke en tijdelijke herstelling van Juda en Benjamin, waarin slechts zeer weinigen uit de andere stammen deelden.

En waarom juist: *'de vervallen tent van David weder oprichten?'* Leg hier naast het woord uit de boodschap aan Maria: *'En God de Heere zal Hem de troon van Zijn vader David geven'*, Lukas 1: 32 en u hebt het Schriftuurlijk antwoord: omdat naar de raad van de Heere dan de gezegende Christusregering komen zal. En vindt men dit misschien gezocht, van v. 12 zal men dit toch zéker niet kunnen zeggen; en we mogen toch met een zó dicht bij staande en met deze zó nauw samenhangende plaats dit vers wel verklaren? *'Opdat ze erfelijk bezitten het overblijfsel van Edom, en al de heidenen, die naar Mijn naam genoemd worden, spreekt de Heere, Die dit doet.'* Amos 9: 12. Uit het herstelde Israël gaat dus ook hier het Koninkrijk van God uit over alle volken! 'Zo ontsluit ons de profeet een heerlijke toekomst, waarin Christus over Israël zal regeren, niet op aardse, maar op hemelse wijs, hoewel in zichtbare luister, en belichaamde geestelijkheid. Wat van de volken van de wereld overgebleven is, uit het gericht, dat de Messias bij Zijn verschijning in heerlijkheid houden zal (Op. 19: 15, enz.), valt Hem te voet. Dan zullen de volken van de wereld in Jeruzalem's licht

wandelen, en de koningen van de aarde brengen hun heerlijkheid haar toe.¹⁹²

4. De Christusregering bij Obadja

Hoe kort is deze profetie. Ze kon niet eens in hoofdstukken worden ingedeeld. Maar is het daarom niet des te meer opmerkelijk, dat een derde daarvan gewijd is aan een glorievolle toekomst van het volk Israël, die uitloopt in de overwinning van het Koninkrijk van God vanuit Jeruzalem, zoals dit nog nimmer is vervuld?

Blijft Obadja zich in hoofdzaak bepalen bij Edom, het broedervolk, dat van het begin van Israël's geschiedenis af zich op Jacob zocht te wreken vanwege zijn bevoorrechtiging boven Ezau, en loerde op de gelegenheden, dat Juda gebogen ging onder de roede van de Heere, om eindelijk met leedvermaak *'ten dage zijns verderfs de handen uit te strekken aan zijn heir,'* Obadja 11-14 waarom Israël's God te zijner tijd hen zal verdoen, Ezech. 35 toch breidt zijn profetie zich uit naar alle zijden: *'Want de Dag des Heeren is nabij, OVER AL DE HEIDENEN; gelijk als gij gedaan hebt, zal u gedaan worden; uw vergelding zal op uw hoofd wederkeren.'* Obadja 15.

Wordt hier de jongste dag of het laatste oordeel bedoeld, zoals velen menen? Maar hoe kan dat, daar dadelijk daarop - natuurlijk dan ook voor diezelfde volken, waarover Gods straf gaat - een Evangelie-boodschap volgt: *'Maar op de berg Sions zal ontkoming zijn'?* Obadja 17a. Dáár zal dus èn het Godsrijk zich in een intens Gode-gewijd leven openbaren èn tegelijkertijd onder Jezus' vrede-scepter vergeving en bescherming zijn voor allen, die zich tot Hem bekeren.

Evenwel zal de Heere dan niet meer gedogen, dat Zijn genadeaanbod wordt vertreden en Zijn volk uit haat tegen Hem wordt gesmaad en verdrukt. Nee, dán zijn de rollen omgekeerd! Dan zal *'het huis Jacobs zijn erfgoederen erfelijk bezitten'* (die Jehovah zo trouw voor hen bewaarde) en vanuit zijn erfenis zijn nog wederstrevige vijanden Gods heilig ijvervuur doen ondervinden, om dan in hun land, waar de mens in plaats van God gediend was, de banier van zijn Messias te planten. Obadja 17b-20.

En zo eindigt ook deze profeet met een grote belofte: *'En er zullen Heilanden* (doe deze meervoudsvorm, die in het Oude Testament zo dikwijls gebruikt wordt, ook hier ons de volheid gevoelen van wat er in de Heiland van de wereld door God gelegd zal worden) *OP DE BERG SIONS opkomen, om Ezau's gebergte te richten; EN HET KONINKRIJK ZAL DES HEEREN ZIJN.'* Obadja 21. Op het vertreden Sion, dat het jammergeschrei van zijn kinderen en de vreugdekreten van hun moordenaren moest horen, zal ontkoming zijn. Sterker voorwaar kan de profeet niet doen uitkomen, dat er geen halve, maar een volkomen verlossing aan zijn volk bereid is, dan door Sion een schuilplaats voor vervolgd te heten. Sion wordt een heilige, een onschendbare plaats, die geen vijand durft naderen, zodat Jacob's kinderen zich gerust in zijn schaduw kunnen legeren, een ieder op zijn erfgoed. Meer zelfs dan dat geschiedt. Jacob's huis wordt een vuur en Jozef 's huis verandert in een vlam; maar dat van Ezau is een stoppel, die van hen verteerd wordt, tot er geen enkele ter ontkoming overblijft¹⁹³. Dan zal Juda Ezau's bergen erfelijk bezitten, ja naar alle vier winden van de hemel breidt het zich uit, zover als het oog van de profeet reiken kan, en verder nog; want de heiligen zullen het aardrijk erfelijk bezitten. Jacob's gevangenen keren weder! Juda's zonen verschijnen als Redders op Sion's berg, en voltrekken als Rechters het oordeel aan Edom; maar het schoonst van alles is, dat Jehovah Zelf voor

¹⁹² J. v. Andel, a. b. blz. 135.

¹⁹³ v. Andel bedoelt natuurlijk van de volhardende vijanden, want voor de anderen zal er juist wel ontkoming zijn.

eeuwig op Sion heersen zal.¹⁹⁴

'De vervulling van deze dreiging kan Keil, met Caspari e.a. niet vinden in de onderwerping van de Edomieten door de Makkabeën en de verdelgingstocht van Simon (Josephus, 4, 9, 7). Want de tenonderbrenging van Edom en de inbezitneming van Seïr door Israël zal naar Num. 24: 18 uitgaan van de uit Jacob voortkomende Heerser, de Messias; naar Amos 9: 11 v. eerst bij de oprichting van *'de vervallen hut Davids'*, en naar Obadja op de Dag des Heeren tijdens het gericht over alle volken plaats hebben. Volgens deze plaatsen kan de vervulling v. 17-21 slechts behoren bij de Messiaanse tijd, en wel zó, dat ze met de gróndvesting van het Rijk van God op aarde begonnen is, dat ze voortschrijdt met de uitbreiding daarvan onder de volkeren, en haar eindvervulling bereiken zal bij de Wederkomst onzes Heren.¹⁹⁵

5. De Christusregering bij Micha

Ook deze profeet begint met bedreigingen. Samaria, maar ook Jeruzalem, hebben de grimmigheid van de Heere opgewekt. Daarom *'gaat de HEERE uit van Zijn plaats, en Hij zal nederdalen en treden op de hoogten der aarde; en de bergen zullen onder Hem versmelten, en de dalen gekloofd worden, gelijk was voor het vuur, gelijk wateren, die uitgestort worden in de laagte. Dit alles, om de overtreding van Jacob, en om de zonden van het huis Israëls; wie is het begin van de overtreding van Jacob? Is het niet Samaria? En wie van de hoogten van Juda? Is het niet Jeruzalem?'* Micha 1: 3-5a. Tot het einde van hoofdstuk 3, zij het even onderbroken door een over Gods tuchtiging verlossingslicht verspreidende toezegging, Micha 2: 12-13 wordt 'de nacht' getekend, die in plaats van 'de dag' van de valse profeten over Juda en Israël komen zal. En welk een nacht! *'Daarom, om uwentwil zal Sion als een akker geploegd worden, en Jeruzalem zal tot steenhopen worden, en de berg dezès huizes tot hoogten eens wouds'*. Micha 3: 6-12.

Reeds op zichzelf spreekt dit woord zó van een totale ondergang van Jeruzalem, waarop zal volgen een naar willekeur 'ploegen' door allerlei heidense overheersers, en een op het laatst tot *'een steenhoop'* en tot *'hoogten eens wouds'* worden (voor zulk een verwording is een langere tijd nodig dan zeventig jaar), dat het veel beter past op de eeuwen na de verwoesting van Jeruzalem, dan op de spoedig door herbouwing gevolgde periode van de Babylonische ballingschap.

Maar vooral hetgeen er onmiddellijk op volgt werpt over deze sombere schildering een eschatologisch licht. De Heere is toch een God van orde. Daar is in Zijn woorden een logisch verband. En als de profeet verder gaat: *'Maar in het laatste der dagen zal het geschieden, dat de berg van het huis des Heeren zal vastgesteld zijn op de top der bergen; en hij zal verheven zijn boven op de heuvelen, en de volken zullen tot hem toevloeien'*, Micha 4: 1 - dan kan men zonder inlegkunde hier geen andere zin lezen dan deze: heel lang, ja tot in de laatste tijden van de wereld toe, zal Jeruzalem *'door de volken geploegd worden'* en het stempel van zijn verwoesting behouden, maar in diezelfde laatste tijden zal zijn lot worden gewend, zó zelfs, dat het centrum van het gehele wereldleven, staatkundig en maatschappelijk, ja godsdienstig, naar de berg Sion zal worden verlegd, waarheen de ogen van alle volken zullen gericht zijn, en vanwaar *'hun heilzon zal dagen.'* Zó toch hebben we het: *'en hij zal verheven zijn boven de heuvelen'* te verstaan. 'Als beeldspraak vatten we deze woorden op¹⁹⁶ en zien de invloedrijke en allesbeheersende standplaats er in aangekondigd, welke het

¹⁹⁴ J. v. Andel, a. b. blz. 144.

¹⁹⁵ Lange, a.b. Obadja, s. 15.

¹⁹⁶ Men zie ook Lange, a. b. Micha, s. 77, 1° kol.

verachte Sion eens innemen zal. Niet langer zit Sion in het donker neder; bestraald met het licht, dat zijn Messias ontstoken heeft, wordt het tot de zon, die heel de wereld met de kennis van de waarheid verlicht. Niet langer is Sion een verlaten vrouw gelijk; hoort het geruis van de volken, die zich van alle vier winden van de hemel spoeden naar Zijn top!¹⁹⁷

Als men deze profetie wil vergeestelijken, hoe ingewikkeld en hoe dof wordt ze dan! Daarentegen, hoe eenvoudig en tegelijk verheven is ze, wanneer we haar opvatten, zoals de Heere haar gegeven heeft: 'Sion herbloeit. O wanneer! In het laatst der dagen; dan, als de stroom der tijden langzaam vloeit, omdat hij op het punt is van in het meer der eeuwigheid uit te monden; dan, als de stormen, die in het tijdperk der wording heersen, plaats maken voor de verheven rust, die de herfst der wereld, het tijdperk der vruchtgevolgen kenmerkt. In het eerst der dagen hebben zonde en dood, wereld en duivel hier hun bloeitijd; maar in het laatst der dagen, als op alles de stempel van het eeuwige gedrukt worden zal, komt Sion tot heerlijkheid.'¹⁹⁸

En nog veel onmogelijker wordt de figuurlijke verklaring bij het verder gaan van deze profetie. Wat toch geschiedt in de tijd van de Gemeente uit de volken? Dat hier en daar enkele Joden komen tot de Gemeente. Hier wordt het tegenovergestelde, en dat in ongekende volheid, geprofeteerd: *'En vele heidenen zullen henegaan, en zeggen: Komt en laat ons opgaan tot de berg des Heeren, en ten huize van de God Jacobs, opdat Hij ons lere van zijn wegen, en we in zijn paden wandelen; want uit Sion zal de Wet uitgaan, en des Heeren Woord uit Jeruzalem.'* Micha 4: 2.

En wat zien we in de periode van de Gemeente van de beleving van het Koninkrijk Gods? Dat dit, en nog wel in zeer getemperde mate, geschiedt door de gelovige individuen, waarvan bij ogenblikken, maar voor korte tijd, een reveil uitgaat onder grotere of kleinere mensengroepen, maar dat het volkerenleven helaas! zich blijft bewegen buiten en tegen de grondbeginselen, die Christus als de enig goede aan de wereld gepredikt heeft. Hoe sterk wordt dit de laatste tijd gevoeld in veel kringen, en hoe is dit, tot zelfs voor de volken van het Oosten, in al zijn ontroerende realiteit openbaar geworden in en na de wereldoorlog 1914-1919!

Vooraf op het wrede terrein van de oorlog, de manifestatie van de zelfzucht van de gevallen en onherboren mensheidsziel. En mene men niet, dat men er is, al worden er zoveel vredes-, althans ontwapeningsconferenties gehouden, al heeft men een 'Volkenbond', zelfs 'een Wereldbond van Kerken voor de vrede'! Hoort onze ziel niet, tot verscheurd-wordens toe, het ronken van de motoren in de munitiefabrieken en de fanfares van de grote paraden, waarbij de volken - zelfs de Sovjet-Unie! - hun militaire macht ten toon spreiden, en waarbij waarlijk niet alleen de paarden trappelen van hunkeringen naar de echte krijg?

En wil men dan tóch volhouden - naar Augustinus' beproefd systeem! - dat deze profetie vervuld is in de Nieuw Testamentische Gemeente? Men leze toch eens goed: *'EN HIJ ZAL ONDER GROTE VOLKEN RICHTEN, en machtige heidenen straffen, tot verre toe, EN ZIJ ZULLEN HUN ZWAARDEN SLAAN TOT SPADEN, EN HUN SPIESEN TOT SIKKELEN; HET ENE VOLK ZAL TEGEN HET ANDERE VOLK GEEN ZWAARD OPHEFFEN, EN ZIJ ZULLEN de KRIJG NIET MEER LEREN.'* Micha 4: 3-4.

Dan zeker in het walgelijk schouwspel, dat onder meer weerzinwekkends het officiële Westerse Christendom heeft vertoond, dat de bedienaars van het Christendom de kanonnen zegenden voor ze hun dood en verderf gingen uitbraken tot over duizenden weerlozen toe?! Laat ons hier niet verder gaan! We zouden dan te bitter worden

¹⁹⁷ J. v. Andel, a. b. blz. 175.

¹⁹⁸ J. v. Andel, a. b. blz. 174-175.

Nee, nee, deze profetie is nog niet vervuld. En ze kan toch zeker niet verplaatst worden naar de eeuwigheid. Dan is er geen onderscheid meer tussen Israël en de volken: tussen volken en volken onderling. Dan behoeven er geen 'grote volken' meer te worden gericht, vooral niet 'gestraft'. Want er zijn dan slechts heiligen in Gods schone wereld!

Maar hier, in deze bedeling, waarin alle pogingen, ook de best bedoelde, om te komen tot een samenleving van volken op de grondslag van gerechtigheid en vrede, mislukten, mislukken en tot Jezus' wederkomst toe zullen mislukken, zal dit vredewonder worden aanschouwd, gewrocht niet door enig mens, maar door Jezus Christus alleen. Vanuit Jeruzalem zal Hij het waarachtige Christendom, niet als systeem, maar als dadelijke beleving, als praktische uitbeelding van Zijn Koninkrijk, als een verkwikkende dauw op de van droogte bezwijkende wereld doen nederdalen.

O, verstonden toch onze Christelijke, met name onze Gereformeerde leidlieden op kerkelijk, staatkundig en maatschappelijk terrein eens wat meer en dieper, hoe beu we zijn van al het getheoretiseer, waarbij tóch de ingeroeste wet van de zelfzucht niet wordt vervangen door de Wet van Christus: *'Draagt elkanders lasten en vervult alzo de Wet van Christus.'* Gal. 6: 2. Hoe zouden ze bij een scherp blijven veroordelen van de beginselen van het Socialisme en Communisme milder oordelen over de duizenden, die zich mede door onze schuld, teleurgesteld afwenden van Kerk en Christendom!¹⁹⁹ En hoe zouden ze de beweging van de Jongeren beter verstaan en anders waarderen, al zouden ze dan juist nog meer worden aangegrepen door het feit, dat deze beweging onbewust heenstreeft naar *'de valse profeet'* . .

Onlangs lasen we een uitvoerig pleidooi voor..., een Geref. Ethiek! Ach, ach! we hebben ethische mensen nodig!! Daaraan heeft de wereld van onze dag groter behoefte dan aan ethische boeken!

Trouwens, we hebben HET ETHISCHE BOEK!

Werd het maar weer *'opgegeten'*. Jer. 15: 16.

Het is een grote schade voor de ingang van het Evangelie in de mensheid, dat men het voorstelt, alsof wat we nu zien het Christendom is, óf, zodra de grote ethische eis van het Evangelie ons voorgelegd wordt, de beleving daarvan verschuift naar de eeuwigheid²⁰⁰.

Maar de Heilige Schrift doet dat niet. Ze geeft ons wel degelijk het zeker werkelijkheid wordende uitzicht op een ontplooiing van Christus' Koningschap in deze wereld; maar ná het rijk van de antichrist.

En deze heerlijke toestand, de Christusheerschappij, wordt weer verbonden aan de herstelling, naar vers 1 *'in het laatste der dagen'*, van Israël. Want: *'Te dien dage, spreekt de HEERE, zal Ik haar, die hinkende was, verzamelen, en haar, die verdreven was, vergaderen, en die Ik geplaagd had; en Ik zal haar, die hinkende was, maken tot een overblijfsel, en haar, DIE VERRE HENEN VERSTOTEN WAS, TOT EEN MACHTIG VOLK; EN DE HEERE ZAL KONING OVER HEN ZIJN OP DE BERG*

¹⁹⁹ Men kent het woord van Ghandi, de grote Indische volksleider: 'De Christus mogen de zendelingen ons wel prediken: we hebben diepe eerbied voor Hem. Maar het Christendom niet meer; dat hebben we leren kennen en verfoeien.'

²⁰⁰ Heel sterk komt dit uit bij de eis van sociale gerechtigheid. Als men wijst op de wetten van Israël (zie vooral Leviticus), dan zegt men: 'O, dat geldt niet meer voor ons, dat was voor Israël. En als men dan komt met Jezus' eigen woorden in de Bergrede, waarbij het officiële Christendom van onze dag zich wel weg mag schamen, dan antwoordt men: 'Ja, maar dat kan pas hiernamaals worden beleefd. Wil men de Bergrede nu doen gelden, dan moet men Perfectionist worden. En dat is niet Gereformeerd! Nee, de Bergrede is eschatologisch.' En zo maakt men zich af van de heilige eis van de sociale gerechtigheid. Maar tegelijk stoot men daarmee de naar oplossing en harmonie smachtende zielen van zich af, en - dan klagen we nog 'dat het Socialisme onder onze mensen toch zulke vorderingen maakt.'

SION, VAN NU AAN TOT IN EEUWIGHEID.' Micha 4: 6-7.

En vindt men misschien hier de Christusregering van uit Israël nóg niet geprofeteerd, dan toch zéker in het volgende vers: *'En gij Schaapstoren, gij Ofel der dochter Sions! tot u zal komen, JA DAAR ZAL KOMEN* (men lette op die dubbele verzekering des Heeren) *DE VORIGE HEERSCHAPPIJ, het koninkrijk der dochter Jeruzalems.'* Micha 4: 8. In verband met 5: 1 wordt hier op de geboorteplaats van David in keurige beeldspraak bedoeld Immers, in Bethlehem weidde deze de schapen zijns vaders, en, typisch-symbolisch, beschermde hij ze tegen leeuw en beer; daar ruisten zijn psalmen²⁰¹ door de velden van Efratha, waarin hij het verlangen uitzong naar het Koninkrijk Gods. Daár nu zal Hij verschijnen, *'Die een HEERSEER zal zijn in Israël.'* Micha 5: 1. O, hoe duizenden malen heeft men deze tekst reeds laten opzeggen in de catechisatie! Hoe overbekend is de aanhaling ervan in de Advents- en Kerstprediking. Goed! Maar is het dan eerlijk, dat men nooit eens tot de Gemeente zegt, wat daar in datzelfde hoofdstuk van diezelfde Christus verder volgt? Dat aan Zijn verschijning is verbonden de bekering van Israël Micha 5: 2; een weer wonen in hun land onder de zegenrijke regering van hun Messias Micha 5: 3a, Die vanuit hen *'zal groot zijn tot aan de einden der aarde'* Micha 5: 3b; het *'Vrede zijn* (n.l. van die Christus) *uit het overblijfsel van Jacob'*, dat daardoor *'zal zijn in het midden van veel volken als een dauw van de HEERE, als druppelen op het kruid, dat naar geen man wacht* (o, wat wachten we nog steeds naar 'mannen!'), *noch mensenkinderen verbeidt'* Micha 5: 4-6; het optreden van Israël *'als een leeuw onder de heidenen, in het midden van veel volken'* Micha 5: 7; hun *'verhoogd zijn boven hun wederpartijders'* en *'het uitgeroeid worden van al hun vijanden'* (d.i. van allen, die niet zullen willen, dat Israël's Messias Koning over hen zij). Micha 5: 8.

Dat alles is toch evenzeer profetie, als 5: 1, dat zegt, dat de Christus te Bethlehem zal geboren worden? En daarom zal het ook even zeker en getrouw worden vervuld. Mógen we deze beloften van de Heere aan de Gemeente onthouden, omdat ze nog niet vervuld zijn?

Hoe duidelijk blijkt ook uit het vervolg Micha 6-7, dat deze opvatting van Micha's profetie de enig juiste is: Na en met dit alles komt de profeet nu tot het volk, en vindt daar weer de zonde, de onbekeerlijkheid, de verharding. Het is zóver met Israël gekomen, *'als wanneer de zomervruchten zijn ingezameld; als wanneer de nalezingen in de wijnoogst geschied zijn; er is geen druif om te eten; mijn ziel begeert vroegrijpe vrucht.'*²⁰² Tot in de teerste verhoudingen toe heeft de zonde alles verdorven: men vindt onder vrienden en huisgenoten geen liefde en trouw meer; alles wordt door haat en wrevel, altijd de voorboden van Gods gericht, verteerd. Daarom heeft God een twist met Zijn volk. Hij zal hen stellen tot verwoesting, *'en haar inwoners tot aanfluiting.'* Micha 6: 1-16.

Daar ligt dan het volk weer onder de smaad van zijn eigen zonde. Wie weet, hoe lang Maar ook onder Gods onveranderlijke beloften! Die kunnen niet falen. Daarom maakt de profeet zich tot tolk van hen, die met hem, èn in zijn dagen èn in veel dagen en tijden daarna, zullen geloven aan en hopen op haar vervulling. *'Maar ik zal uitzien naar de HEERE; ik zal wachten op de God mijns heils; mijn God zal mij horen.'* Micha 7: 7. Ja, hij wordt de woordvoerder van het de eeuwen van smaad doormakende Israël, en het is ons, als horen we een bekeerde Israëliet als Da Costa of Capadose uit veel later tijden spreken: *'Verblijd u niet over mij, o mijn vijandin! wanneer ik gevallen ben, zal ik weder opstaan; wanneer ik in duisternis zal gezeten zijn, zal de HEERE mij tot een licht zijn. Ik zal des Heeren gramschap dragen, want ik heb tegen*

²⁰¹ Bijvoorbeeld Ps. 8.

²⁰² Micha 7: 1, nader uitgewerkt in 2-6.

Hem gezondigd; TOTDAT HIJ MIJN TWIST TWISTE, EN MIJN RECHT UITVOERE; HIJ ZAL MIJ UITBRENGEN AAN HET LICHT; ik zal mijn lust zien aan zijn gerechtigheid.... Tendage als Hij uw muren herbouwen zal, te dien dage zal het besluit verre heengaan. Te dien dage zal het ook komen tot u toe, van Assur af, zelfs tot de vaste steden toe; en van de vestingen tot aan de rivier, en van zee tot zee, en van gebergte tot gebergte.' Micha 7: 8-13.

En daar heft, deze gezegende vredesheerschappij profeterende, de Heilige Geest Zich in de profeet op, en gaat uit hem de komende 'Heerser Israëls', de Tweede Persoon in de Heilige drieëenheid, aanspreken: *'Gij dan, weid Uw volk met Uwn staf, de kudde Uwer erfenis, die alleen woont, in het woud, in het midden van een vruchtbaar land; laat ze weiden in Basan en Gilead, als in de dagen vanouds'*. Micha 7: 14. M.a.w.: U hebt het toch op U genomen in de vrederaad, U zult het toch ook volbrengen! Waarop we in v. 15 het antwoord van Christus horen: Ik zal het ook doen, Ik zal de wonderen Mijner Koninklijke macht aan Israël openbaren: *'Ik zal haar wonderen doen zien, als in de dagen, toen gij uit Egypteland uittoogt'*. Micha 7: 15. Waarop de Geest van de profetie weer antwoordt: *'De HEIDENEN zullen het zien en beschaamd zijn, wegens al hun macht; ze zullen de hand op de mond leggen ZIJ ZULLEN MET VERVAARDHEID KOMEN TOT DE HEERE ONZE GOD, EN ZULLEN VOOR U VREZEN.'* Micha 7: 15-17

Verwonderd, aanbeddend zinkt Micha aan de troon van de Heere neer. Hij moet danken de HEERE en Zijn Gezalfde, prijzen de grote daden van God, Die naar Zijn eigen beloften eens zo rijk aan het nu aan de vooravond van zijn grootste vernedering staande Israël zullen blijken: *'Wie is een God gelijk Gij, Die de ongerechtigheid vergeeft, en de overtreding van het overblijfsel van zijn erfenis voorbij gaat? Hij houdt Zijn toorn niet in eeuwigheid (soms wel lang, dat zal Israël ondervinden!); want Hij heeft lust aan goedertierenheid. Hij zal Zich onzer weder ontfermen,. Hij zal onze ongerechtigheden dempen; ja, Gij zult al hun zonden in de diepten der zee werpen. Gij zult Jacob de trouw, Abraham de goedertierenheid geven, die Gij onze vaders van oude dagen af gezworen hebt.'* Micha 7: 18-20.

Hoe - zo vragen we weer - durft men toch dit door Gods Geest Zelf op Vader en Zoon dankzeggend gedane beroep, dat de HEERE wijst op Zijn trouw en goedertierenheid, waarin Hij Zich aan Abraham en Jacob, en in hen aan Israël met een eed verbonden had, krachteloos maken door een dogmatische, maar niet uit de Schrift geconstrueerde stelling van mensen: Israël zal niet meer worden hersteld? we zeggen het liever de grote kenner van de profetie na: 'Nu kan Micha heengaan; want hij heeft zijn schoonste woord gesproken. Naar de trant des geloofs, geeft hij, voor het laatst, Jehovah Diens eigen woord weder: Gij zult Jakob trouw, Abraham genade bewijzen; want uw eed, o Heere! heeft Uw verbond onherroepelijk gemaakt.'²⁰³²⁰⁴

6. De Christusregering bij Zefanja²⁰⁵

Wat had Zefanja een zware taak van God ontvangen. Als hij nu nog onder Amon had moeten profeteren! Maar onder Josia? Nu het reformatiewerk weer zo heerlijk opbloede? Nu met zulk een last verschijnen op Jeruzalem's pleinen en in het voorhof

²⁰³ J. v. Andel, a. b. blz. 203.

²⁰⁴ Bij Lange (Micha s. 78-80; 83-85) kan men zien, dat ook Hofmann, Caspari en Keil, waarlijk niet de eerste de besten onder de gelovige Schriftuitleggers, deze profetie op dezelfde wijze verklaren.

²⁰⁵ Zeker kunnen wij, Schrift met Schrift verklarende, de Christusregering ook vinden bij Nahum (1: 7-15, 3: 11-19) en bij Habakuk (1: 12, 2: 3, 14, 20, 3: 1-19); maar we bepalen ons tot de duidelijkste voorzeggingen.

van de tempel? Nu komen met het gelui van de doodsklok: *'Ik zal ganselijk alles wegrapen uit dit land, spreekt de HEERE.'* Zef. 1: 2-4. Voorwaar, dat was niet gemakkelijk!

Maar we zien hier bij vernieuwing: *'die de Heere liefheeft, kastijdt Hij, en Hij geselt een iegelijke zoon, die Hij aanneemt.'* Hebr. 12: 6. De Heere had Zijn volk onuitsprekelijk lief. En Hij heeft het bestemd tot een groots doel. Maar Hij heeft hun zonde niet lief. Daarom zal Hij hen daarvan opereren, al moet het mes dan ook zeer diep insnijden. We weten het, dat een zekere sentimentele filantropie daarom in deze Godspraken geen 'lieve Vader' kan herkennen. Dit komt echter voort uit gebrek aan een rechte kennis van het eigenlijke wezen - volstrekt niet alleen van de gevolgen - van de zonde. Als we haar leren zien in het licht van Gods heiligheid, dan verstaan we de Psalm: *'Rondom Hem zijn wolken en donkerheid.'* Ps. 97: 2-3.

Als men dit als nergens wil zien, dan ga men naar Golgotha, als de drie-urige duisternis hangt over het ontzaglijke vloekhout, waaraan Jezus sterft *'als een betoning van Gods rechtvaardigheid in deze tegenwoordige tijd; opdat Hij rechtvaardig zij, en rechtvaardigende dengene, die uit het geloof van Jezus is'*. Rom. 3: 26.

Maar wat moet God doen met de zondaar, wat met de Israëliet, wat met de heiden, wat met de naambelijder, wat met de volkeren, die na zóveel nodigheden en zúlk een grote lankmoedigheid die in Christus ter verlossing betoonde rechtvaardigheid blijven verwerpen, ja daartegen een koninkrijk blijven oprichten van eigen ongerechtigheid, en also Gods Koninkrijk in Christus tegenhouden?

Moet Hij altijd op zij blijven gaan? Zodat Zijn Rijk, waarnaar de eeuwen smachten en al Gods schepselen zuchten, nooit komt?

Nee, 'Hij is wel barmhartig maar ook rechtvaardig'²⁰⁶. *'En het zal geschieden te dien tijde, Ik zal Jeruzalem met lantaarnen doorzoeken'* enz. Zef. 1: 12 maar waarom laat Hij dit nu zo lang tevoren en op zo menigvuldige wijze aan Israël verkondigen? Opdat ze de tijd, dat dit *'besluit nog niet baart, terwijl de kittigheid van des Heeren toorn over hen nog niet komt,'* Zef. 2: 2 toch gebruiken tot waarachtige zelfinkeer, waaruit de ware bekering tot God voortkomt: *'Doorzoek uzelfen nauw, ja doorzoek nauw, gij volk, dat met geen lust bevangen wordt.'* Zef. 2: 1.

Ja, daar gaat de boetprofeet troosten; dát gedeelte onder het volk, in wier hart deze vermaning weerklank zal vinden - dat het er velen mogen zijn! - moet niet wanhopen. Dat ze de HEERE zoeken in ootmoed en gerechtigheid, eigen trots en eigen wil neerlegend aan Zijn troon, een schuilplaats zoekend *'in het verborgene van Zijn vleugelen.'* Ps. 61: 5. En als ze dáár komen, dan horen ze Godsgeheimen. Zef. 2: 4-15. O, het moge schijnen - en het zal lang zo schijnen! - dat de HEERE Zijn Israël niet verlaten heeft en de heidenen boven hen heeft verkoren, zo blijft het niet altijd! Integendeel: Hij zal Israël en Juda met Zijn roede bezoeken, en de heidenen vrij uit doen gaan? Zeker, Hij zal de poorten van Zijn Koninkrijk wijd voor hen open zetten! Maar als ze - Gaza, en al gij steden der Filistijnen, Ammon en Moab, Morenland en Ninevé, hoort het! - zich blijven *'groot maken tegen het volk van de HEERE der heirscharen, en geen afstand willen doen van hun afgoden,* Zef. 2: 10-11 *dan zullen ze eens de verslagenen van Zijn zwaard zijn.'* Zef. 2: 12. Opdat er een heirbaan zij voor Zijn Koning!

Als de profeet zo aan het troosten is, zou hij bijna vergeten, dat Jeruzalem ook onder datzelfde oordeel ligt, omdat het Zijn poorten voor dat Godsrijk gesloten houdt. De oorpoort is vanouds de eerste. Welnu Jeruzalem houdt die voor de HEERE dicht: *'Zij hoort de stem niet; ze neemt de tucht niet aan; ze vertrouwt niet op de HEERE; tot*

²⁰⁶ Heid. Cat. Zond. 4, vr. 11.

haren God nadert ze niet.' Zef. 3: 2 maar ze zal het ondervinden, dat *'de rechtvaardige HEERE in het midden van haar is, en niet tevergeefs allen morgen Zijn recht uit geeft.'* Zef. 3: 5. Dat Juda aan wat God met de heidenen deed, en de heidenen aan het lot, dat Juda treffen zal, zich spiegelen Zef. 3: 7a.. En zo ze zich niet bekeren, dan zal Zijn oordeel over hen beiden gaan.

En daar rijst in Zefanja de Geest van de profetie op in al Zijn kracht en majesteit! Daar wordt het oog van de ziener verlicht tot in de tijd van het einde. Dat Israëel, dat de gelovigen van alle eeuw Hem verwachten. Want er komt een ontzaglijke Dag, waarop de Heilige God met al Zijn legerscharen *'Zich zal opmaken tot de roof'*: Dies ira, dies illa . . .

'Want Mijn oordeel is, de heidenen te verzamelen, de koninkrijken te vergaderen, om over hen Mijn gramschap, de ganse hittigheid Mijns toorns uit te storten; want dit ganse land zal door het vuur van Mijnen ijver verteerd worden.' Zef. 3: 8b.

Laat men dit woord dan goed lezen en indenken: er wordt hier geprofeteerd een samentreffen van de koninkrijken van de volken in Palestina, waarbij tegelijk én over Israëel én over de volken, *'die al hun handelingen hebben verdorven'* Zef. 3: 7b, d. i. naar het verband: al Gods genadetijd hebben verspild en nog niets doen, dan Zijn Koninkrijk tegenhouden, *'de ganse hittigheid van Gods toorn wordt uitgestort.'*

Men is het natuurlijk met ons eens dat dit nog niet geschied is. Gewoonlijk brengt men dit direct over op de jongste dag. Maar soms wordt toch de grote letterlijkheid de uitleggers te machtig en erkent men hier de voorzegging van een grote volkerenslag in het laatste der dagen. We twijfelen er geen ogenblik aan, of Zefanja profeteert hier de slag van Armageddon, die we telkens bij de profeten, tot in de Openbaring toe, vinden²⁰⁷. Maar al geeft men dit nog niet toe, men kan er toch niet aan ontkomen, dat het is een gebeurtenis, die in de tijd, d. i. binnen de grenzen van de wereldgeschiedenis, zal plaats hebben, en nu nog niet plaats gehad heeft.

Maar dán heeft men daarmee ook de komende Christusregering vanuit een hersteld Israëel erkend! Want die wordt ook hier door het profetisch Woord geplaatst na die grote volkerenslag: *'Gewisselijk, DAN zal Ik tot de volken een reine spraak wenden OPDAT ZIJ ALLEN DE NAAM DES HEEREN AANROEPEN, OPDAT ZIJ HEM DIENEN MET EEN EENPARIGE SCHOUDER. Van de zijden der rivieren der Moren zullen Mijn ernstige aanbidders, met de dochter Mijner verstrooiden, Mijn offeranden brengen.'* Zef. 3: 9-10.

Hier zien we dus, in plaats van het laatste oordeel, waarop zal volgen het eeuwige leven en de eeuwige dood, een nieuw heerlijke bladzijde beginnen van de wereldgeschiedenis, die van nu af echter zal samenvallen met de geschiedenis van het Godsrijk, de laatste en toch nog niet allerlaatste, Openb. 20: 7-10 ingeleid door de Goddelijke bevestiging: gewisselijk! En zo vinden we ook hier weer - lette men toch op de grote overeenstemming bij de profeten inzake de Christusregering - de heilige trias: 1e. Israëel zal in het laatste der dagen worden hersteld: *'Te dien dage zult gij niet beschaamd wezen wegens al uw handelingen, waarmede gij tegen Mij overtreden hebt; want alsdan zal Ik uit het midden van wegnemen die van vreugde opspringen over uw hovaardij, en gij zult u voortaan niet meer verheffen om Mijns heiligen bergs wil; maar Ik zal in het midden van u doen overblijven een ellendig en arm volk; die zullen op de Naam des Heeren betrouwen.'* Zef. 3: 11b-13. 2e. In het midden van dit herstelde Israëel zal Christus Koning zijn: *'Zing vrolijk, gij dochter Sions! juich Israel! . . . De HEERE heeft uw oordelen weggenomen; Hij heeft uw vijand weggevaagd; DE KONING ISRAËLS, DE HEERE IS IN HET MIDDEN VAN U GIJ ZULT GEEN*

²⁰⁷ 'De Wed. v. Chr.', blz. 225.

KWAAD MEER ZIEN.' Zef. 3: 14-17. 3e. Vanuit dat herstelde Israël gaat de gezegende Christusregering uit over de volken: *'Te dier tijd zal Ik ulieden herwaarts brengen, ten tijde namelijk als Ik u verzamelen zal; ZEKERLIJK, IK ZAL ULIEDEN ZETTEN TOT EEN NAAM EN TOT EEN LOF ONDER ALLE VOLKEN DER AARDE, als Ik uw gevangenissen voor uw ogen wenden zal.'* Zef. 3: 20. En dit in verband met v. 9: *'dan zal Ik tot de volken een reïne spraak wenden.'* Wel stemmen de kentekenen van het genadewerk bij Israël en de heidenen overeen. Maar dit is de voorrang van Israël boven de heidenen, dat het centrum zal zijn van het nieuwe Rijk Gods, en Jehovah in zijn midden woont als een Held en Heiland. Hier, in Israël, voltrekt zich de Toekomst (de Paroesie) Gods, waarvan de nieuw heilstichting uitgaat. De heidenen komen er wel toe, maar het 'heil komt uit de Joden.'²⁰⁸ Jehovah bekleedt dan Zijn volk met eer, zodat ieder het gelukzalig acht, en er van spreekt, als van een toonbeeld van Gods gunst. Israël, uit zijn gevangenissen verlost, wordt teruggebracht naar het land, waar ze eens te schande werden gemaakt, in de dag toen God Zijn oordeel aan hen voltrok. Het Volk onder de volken zal Israël zijn.²⁰⁹

7. De Christusregering bij Haggai

Haggai heeft een groot voorrecht boven de meeste profeten: hij mag met eigen ogen aanschouwen, dat Israël *'naar de stem van de HEERE hun God, en naar de woorden van de profeet Haggai* (waarin die stem des Heeren tot hen kwam) *hoorde'*, en onder leiding van Zerubbabel en Jozua *'het werk in het Huis van de HEERE der heirscharen, hunnen God, maakten'* Haggai 1: 12-14; d.i. zij voltooiden de onderbroken tempelbouw.

En nu is de dienstknecht des Heeren voldaan? Nu heeft hij alleen telkens dat vuur voor de dienst van de Heere aan te wakkeren? Opdat men toch vooral goed 'gereformeerd' blijve?

O nee! daar staat hij in het voorhof van de herbouwde tempel. En hij blijkt de betekenis van dit Godshuis recht te verstaan: hij tuurt naar de toekomst²¹⁰. Want dit gebouw mag geen doel zijn, maar middel, om tot het doel te komen: n.l. het Koninkrijk Gods in de Messias.

Dan zal men zich ook niet zo bedroeven over de minder schonere vorm, Haggai 2: 4 maar zich met Haggai uitstrekken naar het wezen. O, laat toch Zerubbabel en Jozua dáárin het volk voorgaan! En laat *'al het volk des lands'* dit met hen doen: dát is het werk van Israël, èn nu, èn ten allen tijde Haggai 2: 6 *'totdat Hij komt'*. 1 Kor. 11: 26b. Dán blijft het in Gods lijn, de lijn van Zijn Verbonds-Woord, dat Hij van de Sinai tot hen heeft gesproken, en in een zichtbaar Advents-heiligdom, een tabernakel, die Israël moest en moet tegemoet dragen de ware Tabernakel Gods, het vleesgeworden Woord, dat de zichtbare en toch geestelijke realisering van Zijn Koninkrijk op aarde zal zijn. Dan zal het rijkelijk delen in het getuigenis van de Heilige Geest, Die slechts in één verlangen het merk van de Goddelijke goedkeuring drukt: het verlangen naar Christus! Haggai 2: 6.

'Vreest dan niet! o Israël!' *Want....* en wat komt er dan? Want alhoewel straks uw tempel weer in puin wordt gestort; Jeruzalem door de heidenen zal worden vertreden; Israël weer verstrooid wordt onder de natiën; - geen nood: dát is juist de weg van de Heere; zó moet de Oude bedeling door de Nieuwe worden vervangen, en zal de Kerk uit de heidenen treden in de plaats van Israël, dat dan als volk zijn betekenis voor het

²⁰⁸ Lange, a. b. Zefanja, blz. 220.

²⁰⁹ J. v. Andel, a. b. blz. 254.

²¹⁰ Tempel is afgeleid van tuère = turen.

Godsrijk heeft verloren; en u kunt dan tóch zalig worden, want in die Kerk zult u, voorzover u zich bekeert en in Christus gelooft, worden ingelijfd; en tenslotte zal Christus op de wolken komen om te oordelen de levenden en de doden, en dan is het met deze wereld uit; laat het u genoeg zijn, dat u nu nog een poosje gebruikt mag worden als vormende de overgang naar de Nieuwe bedeling, als straks de Christus gekomen is, dan hebt u, Israël! uw tijd gehad en uw roeping voor het Godsrijk volbracht...?

Zo is toch de gang van Augustinus en de velen, die hem blijven volgen. Maar zo is niet de gang van het Woord Gods!

Hoort maar: *'Want alzo zegt de HEERE der heirscharen - en Hij heeft toch ook voor óns het beslissend woord! -: nog eens, een weinig tijds zal het zijn (wat voor God kort is, duurt voor ons dikwijls zo lang!) en Ik zal de hemelen, en de aarde, en de zee, en het droge doen beven, ja Ik zal al de Heidenen doen beven'Haggai 2: 7 en 8a. Wachte men hier nu toch eens even, opdat men het volgende goed versta: is dit nu gebeurd bij de eerste komst van Christus, zodat we dan het volgende op de bekering van veel Heidenen kunnen toepassen? Afgedacht nog van hetgeen dáárop weer volgt, n.l. met dat komen tot 'de Wens aller heidenen' zal samenvallen, dat Israël's heiligdom 'met heerlijkheid wordt vervuld', een manifestatie van: 'Mijn is het zilver, en Mijn is het goud'; Haggai 2: 9 en vooral dat grote, dat men vooral niet mag verzwakken, dat goed, waar heel de wereld naar hunkert, en waarom de heerlijkheid van dit laatste Huis groter zal worden dan van het eerste: N.L. 'IN DEZE PLAATS ZAL IK VREDE GEVEN, spreekt de HEERE der heirscharen.'* Haggai 2:7-10.

Wij vragen: is niet juist na de eerste komst van Christus dat Huis met schande, eeuwenlange schande vervuld, letterlijk en geestelijk? En is na die eerste komst de Vrede neergedaald op aarde? O, gelukkig! daar is in de periode tussen Jezus' komst en wederkomst door miljoenen zielen - ook door u? - ervaren: *'Hij is onze vrede.'* Efeze 2: 14a. Maar overigens heerst onder de toelating Gods nog de *'Overste van deze wereld'*, Joh. 14: 30 en is de wereldgeschiedenis, juist door Christus, een voortdurend commentaar op Zijn woord: *'Meent niet, dat Ik gekomen ben, om vrede te brengen op aarde; Ik ben niet gekomen, om vrede te brengen, maar het zwaard'*. Matth. 10: 34. Wanneer zal dan deze profetie, een echo op de vele andere, worden vervuld? Als we maar blijven bij het profetisch Woord, dán weten we het wel; het staat hier toch zo duidelijk mogelijk: in de tijd, waarin de Heere *'de hemelen en de aarde en de zee, en het droge, en al de heidenen zal doen beven'*. Het is alsof we Christus Zelf in Matth. 24 horen spreken. Het is, alsof Haggai ons verplaatst in de Openbaring van Johannes, die ons in een reeks visioenen de gerichten van de eindtijd toont, uitlopend in *'de grote aardbeving, hoedanig niet is geschied van dat de mensen op de aarde geweest zijn, n.l. een zodanige aardbeving en zo groot'*, en in de volkerenslag van Armageddon. Openb. 6: 12-18:24. Dán **'ZULLEN ZIJ KOMEN TOT DE WENS ALLER HEIDENEN'**, de Christus Gods, Die de antichrist zal werpen in de poel des vuurs, de gehele Zijn vrede-rijk tegenhoudende wereldmacht van de aarde zal verdoen, en de satan zal binden duizend jaren, om dán Zijn gezegende regering van uit Jeruzalem over de wereld uit te strekken. Openb. 9: 11-20.

En als dan onze profeet op deze machtige prediking een toepassing heeft gehouden, en we zouden denken: nu is hij aan het einde, - zie dan verheft de Geest van de inspiratie Zich nog eenmaal krachtig in hem, om toch álle klemtoon te laten vallen op het door ons aanschouwde toekomstbeeld: *'Het Woord des Heeren geschiedde ten tweede male tot Haggai.'* Haggai 2: 21-23.

Op dezelfde wijze, als de Schrift telkens zegt, dat God David, in wie de Christus was getypeerd, heeft verkoren, en hij - maar dan lezen we immers dadelijk Hij! - Koning

zal zijn tot aan de einden der aarde, zo ook heft de Geest van de profetie Zerubbabel (= Verstoorder van Babel) Openb. 18 als type van Christus omhoog, de Knecht des Heeren, *'als een zegelring'*, waarover een vorst zo waakt, want daarmee moet hij zijn rijk bevestigen: welnu, in Christus zal Jehovah straks op de gehele wereld drukken het zegel van zijn heerschappij!

En Deze zal haar aan het einde weer leggen aan de voeten Zijns Vaders.

8. De Christusregering bij Zacharia

Als we beginnen te zeggen, dat we deze profeet niet dan zeer overzichtelijk kunnen bespreken, dan weet ieder, die hem slechts enige malen met aandacht gelezen heeft, dat dit niet is, omdat hij ons onderwerp niet ter sprake brengt. Juist andersom: de Christusregering wordt hier zó rijk en breed, zó diep en menigvuldig voorzeggd, dat er meer dan genoeg stof is voor een afzonderlijk boek. O, als de Heere ons verwaardigt, ook als Kerk van Nederland, van de kanalen, van en naar de zee gegraven - de beste dogmatiek is niets meer, maar ook niets minder, dan een gegraven kanaal, dat zeer nodig en nuttig is, gelijk ten onzet de Nieuw Waterweg en het Noordzeekanaal, maar zich toch nimmer moet gaan verbeelden, de zee te zijn! - te mogen komen in het 'ruime sop', dan is er nog een schoon, nieuw leven ontplooiend, geestelijke opwekking meebrengend, jeugd vernieuwend, Evangelisatieijver en Zendingsliefde uitstortend, naar Schriftuurlijke formulering en dogmatische vaststelling van de nog - zie maar de hand- en vraagboeken der Geref. geloofsleer - zo braak liggende Eschatologie zoekend, voor onze alom en op allerlei wijze, de grilligste en zonderlingste niet uitgesloten, naar vrede en harmonie smachtende tijd, de boodschap aangevend werk te doen!

Wat zou het reeds een voorrecht zijn, als de Gemeente des Heeren, als alle gelovigen, in Bijbelse zin toch allen theologen en Schriftuitleggers, Joh. 17: 3; 1 Joh. 2: 20 en 27 vooreerst maar kwamen te liggen in de schutsluizen - denk aan IJmuiden b. v. - dan zullen ze daar gaan verlangen naar de opening van de sluizen en het gaan varen op de wijde en diepe zee! *'Want de opening Uwer woorden geeft licht.'* Ps. 119: 130.

'Was ons hart niet brandende in ons, als Hij tot ons sprak op de weg en als Hij, begonnen hebbende van Mozes en de Profeten, ons uitleggende in al de Schriften, hetgeen van Hem geschreven was - ons de Schriften opende?' Luk. 24: 27 en 32.

Daar is nog een reden: we hebben Zacharia reeds eerder besproken²¹¹, en zelfs op een andere plaats hoofdstuk aan hoofdstuk behandeld²¹². Laat ons dan hier slechts de vinger leggen bij enkele plaatsen, waarbij we wel steeds mogen bedenken, dat hier de vraag: bedoelt de profeet wellicht de Babylonische ballingschap en de verlossing daaruit? geheel niet meer kan gelden, daar die ballingschap nu voorbij was, en Zacharia optrad onder het wedergekeerde Israël. Als hij dus nu gaat spreken van *'een verstrooid zijn,'* zelfs *'een verstrooid zullen worden'* onder de volken en een daarop volgende herstelling in Palestina, blijft er slechts één van beide over: òf Zacharia's woord blijkt van achteren, doordat het niet vervuld is, 'Goddelijke autoriteit te missen,' òf het moet nog vervuld worden.

'Alzo zegt de HEERE der heirscharen: 'Zie, Ik zal Mijn volk verlossen uit het land des opgangs, EN UIT HET LAND DES NEDERGANGS (was Israël toen reeds verstrooid naar het Westen, zoals nu?) der zon; EN IK ZAL HEN HERWAARTS BRENGEN, DAT ZIJ IN HET MIDDEN VAN JERUZALEM ZULLEN WONEN; en zij zullen Mij tot een

²¹¹ 'De Wed. v. Chr.', blz. 106-109.

²¹² 'Leidraad Oude Testament, laatste gedeelte,' hoofdstuk IV, blz. 62-97 (uitgave Bonds-Prop.-Comm. C. Verhaar, Vosmaerlaan 3, Bussum).

volk zijn en Ik zal hun tot een God zijn, in waarheid en in gerechtigheid.' Zach. 8: 7-8. *'En het zal geschieden, gelijk als gij, o huis van Juda! en gij, o huis Israëls! geweest zijt een vloek onder de heidenen, also zal Ik ulieder behoeden, en gij zult een zegening (let op de dadelijke vorm van dit woord) wezen.'*²¹³ Twee delen dus: het ene, de vloek, is toch zeker niet figuurlijk; maar met welk recht maakt men het dan het andere deel, de zegening, wel?

'Ach, wij mensen meten de Almachtige naar onszelf af; maar God is geen schepsel, allerminst een mens, dat Hem iets te wonderlijk zou zijn. Hij, Die over de heiren des hemels gebiedt, weet Zijn volk wel van Oost en West te Jeruzalem bijeen te vergaderen; dan is Hij hun God en zijn ze het volk weer. Juda en Israël zullen zó gezegend worden, dat men onder de volken zijn vriend hun geluk toebidt, gelijk men vroeger zijn vijand hun ellende placht toe te wensen. Het volk late dan alle vrees varen, en gorde zich met verse kracht aan tot de opbouw van het Godshuis. Ieder weet nog wel, dat God de bedreigingen vervuld heeft, die Hij tot Zijn volk gesproken had, hoewel straffen Hem geen genot geeft; zou Hij dan Zijn beloften niet vervullen, die Hij, ongevraagd, uit vrije ontferming gegeven heeft?

Och, dat zoveel woorden nodig zijn, ook onder ons, om te leren geloven! Maar zo is het: tegen Gods bedreiging in hopen en tegen Gods beloften in twijfelen, ziedaar de schuldige dwaasheid van de mens! *Laat ons toch geen vrees hebben of God wel trouw blijven zal aan Zijn Woord; dit ze liever onze zorg, dat we zelf Zijn wil vervullen*²¹⁴ Het heerlijk verschiet, dat de profeet ten laatste opent, is er wel op berekend, om een ieder te prikkelen tot het oprichten van de slappe knieën. We zien de inwoners van de steden van de volken naar elkander gaan, om elkaar te dringen tot het afsmecken van de genade van Israël. Met Juda willen ze één Godsgemeente zijn. Een stroom van heidenen vloeit de stad van de waarheid en de vrede toe. Machtigen buigen de knieën, en in allerlei talen klimmen smekingen. zo groot is de ijver, dat tien heidenen één Jood bij de zoom van zijn kleed grijpen; laat ons met u gaan, zeggen zij; want we hebben gehoord, dat God met u is. Zullen we dan niet toezien, dat niemand onzer achterblijve?²¹⁵

'Alzo zegt de HEERE der heirscharen: Nog zal het geschieden, dat de volken en de inwoners van veel steden komen zullen; also zullen veel volken en machtige heidenen komen, om de HEERE der heirscharen te Jeruzalem te zoeken, en om het aangezicht des Heeren te smeken. Alzo zegt de HEERE der heirscharen: Het zal in die dagen geschieden, dat tien mannen, uit allerlei tongen der heidenen, grijpen zullen, ja, de slip grijpen zullen van enen Joodsen man, zeggende: we zullen met ulieden gaan; want we hebben gehoord, dat God met ulieden is.' Zach. 8: 20-23. Spreken ook deze woorden niet voor zichzelf?

'En de HEERE, hun God, zal ze te dien dage behouden, als zijnde de kudde Zijns volks; want GEKROONDE STENEN zullen IN ZIJN LAND, als een banier opgericht worden. Want hoe groot zal zijn goed wezen! en hoe groot zal zijn schoonheid wezen! het koren zal de jongelingen, en de most zal de jonkvrouwen sprekende maken.' Zach. 9: 16-17 Hier behoeven we toch waarlijk van onze geheiligde fantasie geen te hoge spanning te vragen, om het vrederijk van Christus vanuit Palestina te zien!

'EN IK ZAL HEN ONDER DE VOLKEN ZAAIEN.' Zach. 10: 9a. Dit wordt gezegd tot de pas uit Babel wedergekeerden. Hun wordt hier een tweede, veel zwaarder - *'onder de volken,'* dus *'overal heen'* - ballingschap aangekondigd. Is het mogelijk, laat nu nog

²¹³ v. 13, waarbij men er op lette, dat Israël afzonderlijk bij Juda genoemd wordt, dat tot op vandaag nog nooit naar Palestina is teruggekeerd.

²¹⁴ Cursivering van ons.

²¹⁵ J. v. Andel, a. b. blz. 311-313.

staan geoorloofd, om deze uitspraak figuurlijk op te vatten? Zo iemand het mocht menen, dan wijzen we hem op 'de wandelende Jood' door de natiën!

Maar welk recht heeft men dan, om, waar de profetie in dezelfde trant verder gaat, het volgende te vergeestelijken?

'EN ZIJ ZULLEN MIJNER GEDENKEN IN VERRE PLAATSEN.' Zach. 10: 9b. Het zal, gelijk uit de historie blijkt, wel lang duren, maar tot inkeer zullen ze komen; eerst in een algemeen hoofdzakelijk nationalistisch verlangen naar het land van hun vaderen, en later, bij een kern, *'gelouterd door het lijden gelijk het zilver wordt beproefd,'* in *'een droefheid naar God, die een onberouwelijke bekering tot zaligheid werkt.'* 2 Kor. 7: 10.

'En ze zullen leven met hun kinderen,' Zach. 10: 9c d. i. hoe men het ook op hun ondergang toelegt, soms zelfs hen bij tienduizenden mag uitmoorden, - men krijgt Israël niet weg, niet opgelost zelfs in de volken: de Joden blijven als Joden bestaan. Waarom? *'En ze zullen wederkeren; want Ik zal ze wederbrengen uit Egypteland, en Ik zal ze vergaderen uit Assyrië'²¹⁶ en Ik zal ze in het land van Gilead en Libanon brengen, maar het zal hun niet genoeg wezen.... En Ik zal hen sterken in de HEERE, en in Zijn Naam zullen ze wandelen, spreekt de HEERE.'*

Zó talrijk zullen ze zijn, die nieuw wedergekeerden, dat Palestina hen niet bevatten kan: naar het Oosten, Gilead, en naar het Noorden, het gebied van de Libanon, zullen ze tot over de grenzen wonen, Zach. 10: 10b en nóg zal er geen plaats genoeg zijn. O, dat grote getal zal wel gedund worden door de ook voor de overgeblevenen nog zo nodige loutering, Zach. 8: 4-5, 13: 7-9, Micha 2: 12 maar daarna zal Israël's Gemeente met de onder Christus' scepter levende en Hem dienende volken één grote kudde zijn. Zach. 14: 9.

'En Hij zal - letterlijk en geestelijk beide - door de zee gaan.... dan zal de hoogmoed van Assur neergeworpen worden, en de scepter van Egypte zal wegwijken.' Zach. 10: 11-12. Het Koninkrijk van Christus zal triomferen over al de volken, met heerlijke wondertekenen bekrachtigd en opgeluisterd. 'Gelijk in de dagen der voortijden wandelt Jehovah met Zijn volk door zee en rivier; hoe breed de zee ook zij, Hij zal ze klieven, hoe diep de stroom ook zij, Hij zal hem uitdrogen. Dan wordt Assur's trots gefnuikt en Egypte's drijversstaf verbroken; maar het herenigd volk, van Jehovah gesterkt, wandelt in het licht Zijns Naams.'²¹⁷

En dan volgt, na een strafaankondiging over de onboetvaardigen, Zach. 11 een al het voorgaande samenvattende en perspectief gevende schilderij, die Zacharia zelf noemt: *'DE LAST VAN HET WOORD DES HEEREN OVER ISRAËL.'* Zach. 12-14. Daarop onderscheidt ons oog duidelijk de volgende taferelen, deels na, deels door elkander: 1e. een in Palestina teruggebracht Israël; Zach. 12: 2-8, in verband met 10: 9-10 2e. een door diepe wegen tot God bekeerd Israël²¹⁸; 3e. een van alle kant aangevallen Israël; Zach. 14: 1-2 4e. een op wonderdadige wijze bevrijd Israël; Zach. 12: 4-9 en 3-5 5e. een door de Christusregering gezegend en ten zegen voor de volkeren gesteld Israël; Zach 14: 5b, 9, 11, 16-19 6e. een als voertuig voor het gericht Gods over allen, die *'niet zullen willen, dat Christus Koning over hen zal zijn,'* Luk. 19: 27 gebruikt Israel; Zach. 12: 4-6 en 14: 12-15 7e. een met alle volken en Gods gehele Schepping,

²¹⁶ Het *'uit Egypte en Assyrië'* wordt verduidelijkt door *'in verre plaatsen'* (v. 9). De profeet kent nog alleen de twee om de hegemonie worstelende wereldmachten: in het Noorden Assyrië, zoals men ook na de overgang van die heerschappij in Babel en later in Medië-Perzië, enz. dat gedeelte van de wereldmacht bleef aanduiden; en in het Zuiden Egypte. Daarom laat de Heere hem deze twee wereldmachten gebruiken als aanduiding van de gehele, ook in andere vormen komende, wereldmacht; echter niet zonder reden spreekt de Geest van de inspiratie in dit verband van: *'in verre plaatsen.'*

²¹⁷ J. v. Andel, a. b. blz. 327.

²¹⁸ Zach. 12: 10-14, en 13: 7-9, in verb. met 12: 3.

ja met Hem, *'Die dat ganse Koninkrijk zal overgeven God, Zijn Vader,'* in de eeuwige Theocratie opgelost Israël, *'opdat God zij alles in allen.'*²¹⁹ Zo loopt de profetie van Zacharia²²⁰, met de gehele profetie van de Bijbel, die haar sluitsteen heeft in de Openbaring van Johannes, wel EERST uit in de Christocratie, maar om daarna met haar te eindigen in de Theocratie.

9. Terugblik op het profetisch perspectief van de Christusregering

We hebben gezien, dat de Oude Testamentische profetie alom hetzelfde toekomstbeeld vertoont, dat we vonden in de Openbaring van Johannes, en wederom, Johannes ziet eigenlijk niets nieuws: hij ziet datzelfde, wat God aan de profeten van Israël toonde en door hen liet voorzeggen aan Israël en de volken; alleen, Johannes als de laatste van de zieners, mag het zien in nog helderder kleuren en scherper lijnen²²¹. Het moet ons dan ook nog eenmaal van het hart: we geloven van ganser harte *'al hetgeen de profeten gesproken hebben.'* Luk. 24: 25. En daarom verwachten we de periode van het alom in deze wereld zegevierende Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus.

Wat zou het ons een vreugde zijn, indien onze mede-christenen, onder wie in deze de Gereformeerde belijders vooraan moesten staan, met ons deze heilige consequentie van hun Schriftgeloof gingen aanvaarden. Als ze eerlijk zijn, gevoelen ze zelf het bijna onhoudbare van de juist hier zo ijverig toegepaste vergeestelijkingsmethode. Heel sterk sprak ons dit weer toe bij de bestudering van de studie van Prof. G.Ch. Aalders over 'de Profeten des Ouden Verbonds'. Zijn we hem dankbaar voor de dappere en wetenschappelijke verdediging van de echtheid van Jes. 40-66²²², en van Daniël²²³, we gevoelden ons zeer teleurgesteld door het zichtbaar weifelen tussen het Profetisch Woord zelf en de daarover gevestigde dogmatische opvatting. Zelf waarschuwt hij tegen het vergeestelijken van de profetie: 'Wij erkennen, dat het niet doenlijk is, om met volstrekte zekerheid aan te geven, waar en wanneer de symbolische exegese gerechtvaardigd of niet gerechtvaardigd is. Als grondregel zouden we echter willen aangeven, dat de exegese van een letterlijke zin behoort uit te gaan, en eerst dan tot een symbolische verklaring mag komen, wanneer de voorzegging zelf daarvoor gegevens bevat, of de analogie met andere voorzeggingen daartoe aanleiding geeft.'²²⁴

In het hoofdstuk over 'de vervulling der voorzeggingen' wordt echter op zeer opvallende wijze die symbolische verklaring weer aanbevolen. Na een erkenning van 'de waarde der onderzoekingen van Keith, Urquhart en anderen, die zich door historische en lokale naspeuringen zeer veel moeite hebben gegeven, om aan te tonen, hoe zulke voorzeggingen door onderscheidene gebeurtenissen uit verschillende tijden in de meest letterlijke zin zijn bewaarheid geworden,' - wordt toch die waarde weer verkleind door de toevoeging: 'Het is echter hun fout, dat ze menen, daarmee de zin van die voorzeggingen te hebben uitgeput. De eigenlijke vervulling moet gezocht worden in het wedervaren van de machten en stromingen, welke door de bedoelde steden en volken worden gesymboliseerd.' Hier maakt de geachte schrijver twee fouten: 1e vergeet hij, dat het nog al onderscheiden is, of we in betrekking tot

²¹⁹ Zach. 14: 6-9, 20-21, in verband met 1 Kor. 15: 24 en 27-28.

²²⁰ Voor Maleáchi zie 'De Wed. van Chr.,' blz. 110-113.

²²¹ Zie vooral Dr. J.C. Wissing: 'Het begrip van het Kon. Gods', blz. 9-15.

²²² Blz. 153-158.

²²³ Blz. 158-166.

²²⁴ Blz. 174.

gedeeltelijk vervulde profetieën wijzen op het perspectief, waardoor we de verdere vervulling nog verbeiden, of dat we zeggen: de symbolische vervulling, dát is de eigenlijke, en niet de historische; en 2e verzwijgt hij dat genoemde mannen²²⁵ juist niet zeggen, dat de profetieën reeds uitgeput zijn, maar dat de reeds vervulde ons bevestigen in het geloof, dat de Heere de nog niet vervulde even trouw vervullen zal.

Verder schijnt Prof. Aalders hier zelf de grote moeilijkheid te gevoelen van een exegese, die het niet aan wil, om deze profetieën Goddelijk gezag te ontzeggen, omdat ze gelooft; maar het ook niet aan durft, om ze op te vatten zoals ze daar staan: 'Maar de treffende en stipte symbolische vervulling, welke deze voorzeggingen reeds gevonden hebben, verleent ongetwijfeld aan dezelve nog te meerdere klem.' Hieruit zouden we opmaken, dat ook hij met die symbolische exegese toch weer niet geheel voldaan is. Immers: 'nog te meerdere klem.' Dus: er komt een nog verdere, diepere, vollere vervulling van deze profetieën? Maar dan niet een symbolische, een geestelijke? Dan nog een werkelijk-historische? maar daar schrikt hij blijkbaar voor terug. Haastig wordt deze gedachte afgesneden: 'Door deze beschouwing over de symbolische voorzeggingen en haar vervulling wordt afgesneden de Chiliastische voorstelling, welke, uitgaande van het feit, dat onderscheidene trekken in de voorzeggingen aangaande Israël niet letterlijk en in dier voege zijn vervuld geworden als ze door de profeten waren uitgesproken, nog immer zulk een letterlijke en nauwkeurige vervulling van het Joodse volk verwacht.' En heel stout, zonder Schriftuurlijk bewijs, volgt dan de uit een vooropgestelde dogmatische opvatting voortvloeiende uitspraak: 'De wederkeer van de Joden naar Palestina, hun massale bekering en saamvoeging tot een Christelijke staat, waarvan de Chiliasten dromen (sic!), vindt in de profetische voorzeggingen geen steun, evenmin als in het N. T.'²²⁶

Zo, de geijkte dogmatische opvatting is weer gered! De Schrift wordt daarbij wel geweld aangedaan! Maar dat schijnt minder erg te zijn! Als men maar op goede voet blijft met de gangbare mening. Want waar is nu toch opeens die grondregel van de letterlijke zin? En heeft nu de waarschuwing tegen de symbolische verklaring zo maar haar kracht verloren?

Nog wonderlijker wordt het ons, als we nu onmiddellijk daarop weer lezen: 'Eindelijk moeten we er aan herinneren, dat er ook nog onvervulde voorzeggingen zijn, wier vervulling uit de aard van de zaak nog toeft. Reeds bij de behandeling van de symbolische voorzeggingen moesten we er op wijzen, dat de vervulling in meerdere opeenvolgende feiten kan plaats hebben, en dat daarvan sommige ook nog tot de toekomst behoren, met name voorzover ze ook op de wederkomst van Christus en het wereldeinde betrekking hebben, en waarvan we de vervulling nog hebben te wachten. We stippen als voorbeelden daarvan slechts aan de voorzegging van de Zoon des mensen, komende met de wolken des hemels, Dan. 7: 13, of die van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, Jes. 65: 17, en van het vrederijk²²⁷, Jes. 11: 6-9; 65: 25. Ook deze nog onvervulde voorzeggingen zullen echter even zeker hun vervulling vinden als die, welke reeds vervuld zijn, daarvoor is de Goddelijke openbaring, welke ze de profeten gaf uit te spreken, ons borg.'²²⁸

Verder bespreekt Prof. A. de door Kuenen en anderen tegen de autoriteit van het Profetisch Woord ingebrachte bezwaren, dat 'tal van voorzeggingen toch onvervuld zijn gebleven.' Hoe sterk had hij hier tegenover de mannen van de kritiek gestaan met de belijdenis: toch wordt het woord van de profeten eenmaal vervuld; de geschiedenis

²²⁵ Verg. blz. 91-93.

²²⁶ Blz. 183-184.

²²⁷ Cursivering van ons.

²²⁸ Cursivering van ons.

van Israël is nog niet ten einde: haar schoonste bladzijde moet nog geschreven worden, en zal ook geschreven worden, door Gods eigen vinger, *'in het laatste der dagen,'* zoals de profeten zelf gezegd hebben!²²⁹ Maar in plaats daarvan is hij veel te spoedig gereed met de toestemming, dat 'het geheel onjuist is, de vervulling van de profetische voorzeggingen te maken tot een volstrekt en dwingend bewijs van de Goddelijkheid van de Heilige Schrift' (verg. blz. 176), en 'dat een dwingend voor elk overtuigend bewijs van de vervulling van de voorzeggingen niet is te leveren.'²³⁰ En zo komt hij dan tot het zwevende slot van het hoofdstuk 'de vervulling van de voorzeggingen': 'En mocht wellicht nog ten aanzien van enige individuele voorzegging twijfel rijzen, dan achten wij, dat zulke onzekerheid geen reden behoeft te wezen, om onze overtuiging van de vervulling van de voorzeggingen prijs te geven, maar vertrouwen, rekening houdende met de beperktheid van ons weten en inzicht, *dat ook in zulk een twijfelachtig geval de vervulling nog eenmaal duidelijk in het licht zal kunnen gesteld worden.*'²³¹ Welk een voorrecht toch, als we in *'de vrijheid, waarmede Christus ons heeft vrijgemaakt,'* Gal. 5: 1 die echter *'niet gebruikende tot een oorzaak voor het vlees,'* Gal. 5: 13 maar die stellende, in nauwe gebondenheid aan het beschreven Woord van God, in dienst van de Geest, het Profetisch Woord kinderlijk-gelovig aannemen. Dan weten we, omdat we geloven, dat die vervulling eenmaal zeker in het licht gesteld zal worden.

'Al deze voorzeggingen zijn zó waarachtig en getrouw, dat ze eer tot de historie dan tot de profetie schijnen te behoren . . . Niettegenstaande al de veranderingen, die de rijken van de aarde ondergaan hebben van de dagen van Mozes af tot op de onze, heeft niets de vervulling van deze profetieën verhinderd, maar integendeel (en dan moest de schrijver nu nog eens leven!) is de toestand van de Joodse, Christelijke en heidense natiën van dien aard, dat, zo God het wil, deze voorzeggingen onmiddellijk en letterlijk beter dan ooit in vervulling kunnen treden. Dit is een wonder, een zichtbaar wonder voor ons, dat zijns gelijke niet heeft in de verschijnselen van de natuur. De Joden waren eenmaal het aan God bijzonder eigen volk; en Paulus zegt: *'Heeft God Zijn volk verstoten? Dat ze verre!'* (Rom. 11: 1). We zien hen na zoveel eeuwen door een wonder van Gods voorzienigheid nog altijd als een onderscheiden volk voortduren; en waarom dit, indien niet om te strekken tot een getuigenis voor de waarheid en voor de Goddelijke genade, *en ter vervulling van de beloften, waartoe de tijd nog niet gekomen is, tot verheerlijking van Koning Messias*²³², in Wie Abraham en de aartsvaderen geloofd hebben, en van Wie de profeten gesproken hebben? (Lev. 26: 44)²³³

Dezelfde om zijn bijzondere godsvrucht en Schriftkennis zeer geachte Bijbelonderzoeker bespreekt in een afzonderlijk deel van zijn boek²³⁴ de 'nog niet vervulde voorzeggingen', waarvan we aan het einde onzer bespreking van de Oudtestamentische profetie dit citaat geven: 'Middelertijd moeten er veel en grote en gewichtige dingen onder de volkeren plaatsgrijpen, zoals die aangekondigd zijn in *'het profetische Woord, dat zeer vast is.'* Hoe meer de ontknopingen gezien worden, des te gemakkelijker kunnen de profetieën worden verstaan. Met blijdschap mogen we de lezer mededelen, dat bij de grote ontwikkelingen, die vooral in deze eeuw hebben

²²⁹ Bijvoorbeeld Jes. 2: 2, Jer. 30: 24, Ezech. 38: 16, Dan. 2: 28, 12: 13, Hos. 3: 5, Mich. 4: 1.

²³⁰ Blz. 188.

²³¹ Cursivering van ons.

²³² Cursivering van ons.

²³³ T.M. Looman: 'Gids voor den Bijbellezer', blz. 421-422, terwijl we de bestudering van die gehele par. 2 van hoofdstuk VII, blz. 418-434 zeer aanbevelen.

²³⁴ Dezelfde, hoofdstuk VII, § 3, blz. 434-440.

plaats gevonden, de aandacht van de christenen meer dan ooit op de profetieën gericht is geworden, en een licht over vele van die is opgegaan, waarvan de vorige eeuwen nog verstoken waren. Vandaar, dat veel voorspellingen, die men vroeger maar al te zeer vergeestelijkte, en van welke men onderscheidene, ter voldoening aan de zucht om alles te willen verstaan en toepassen, dan ook wel enkel vergeestelijken moest, vooral met opzicht tot de Joden, Gods oude volk, en de tweede komst van de Heere, thans in meer letterlijke zin opgevat en beter dan tevoren verstaan worden.²³⁵

²³⁵ Dezelfde, blz. 435.

HOOFDSTUK VII

DE CHRISTUSREGERING IN HET NIEUWE TESTAMENT

1. Is dit opschrift verdedigbaar?

Velen betwisten het. Ze spreken aldus: het wezen van de Oud Testamentische profetie is blijvend, maar de vorm is met de Oude bedeling van het Verbond der genade weggevallen.

Daarom vinden we in het Nieuw Testament wel de Christus Gods, maar ontdaan van die specifiek Israëlitische verwachtingen. Daarom zal bij hen het opschrift boven dit hoofdstuk tegenspraak verwekken, die zich voor het minst uit in de vraag boven deze paragraaf, toegelicht door genoemde stelling. Maar we doen een wedervraag: is deze stelling verdedigbaar? Om dan op onze beurt dit te betwisten.

Dat de Openbaring de Christusregering op dezelfde wijze en op dezelfde plaats stelt als de Oude Testamentische profetie, is onloochenbaar²³⁶. Daarom hebben dan ook de aanhangers van bovengenoemde stelling langen tijd gestreden, om de Openbaring van Johannes buiten de canonieke Bijbelboeken te plaatsen²³⁷. Dit is voor ons onderwerp reeds van groot gewicht, daar er, als dit apocalyptische boek door dezelfde Geest ingegeven is als al de andere van het N. T., van geen tegenspraak maar aanvulling sprake kan zijn. Maar we hopen bovendien aan te tonen, dat men bij een grondig onderzoek van het Nieuwe Testament zelf, en weer niet van de 'omtuining' alleen, die men er omheen heeft gebouwd, deze stelling onmogelijk kan volhouden. Indien het zo was, dan moeten Christus en Zijn apostelen ook nooit anders hebben gesproken, dan op déze wijze: met de geschiedenis van Israël loopt het nu op een einde, daar ze haar eind- en doelpunt heeft bereikt in de vleeswording van het Woord. En dan moest natuurlijk de Openbaring, die zegt, dat Christus Zelf dit aan Johannes anders heeft getoond, onecht zijn.

Maar zo is het niet: het Nieuwe Testament kent, behalve in de Openbaring, ook op andere plaatsen de Christusregering, zoals Israël's profeten die verkondigen en Johannes haar zag in één van zijn laatste visioenen.

Het eschatologisch onderzoek van het Nieuwe Testament beweegt zich in hoofdzaak in drie richtingen.. 1e. Die van de officiële kerkelijke dogmatiek, die zich krampachtig vasthoudt aan de stelling, dat de Gemeente uit de volken, waarin, door bekering, ook de Joden kunnen ingaan, in de plaats van Israël is gekomen, en dat daarom al de profetieën aangaande Israël nu moeten worden toegepast op 'de Kerk van het Nieuwe

²³⁶ Ondanks zijn breedopgezette poging, om aan te tonen, dat het Nieuwe Testament deze verwachting niet leert, en daarom de Oude Testamentische profetie 'geestelijk' moet worden opgevat, moet Dr. Bavinck dit ook uitspreken: 'De gedachte, dat er na de overwinning van het wereldrijk nog een laatste aanval van de volken moest worden afgeslagen, *is ongetwijfeld door Johannes aan Ezechiël ontleend*. Deze profeet verwacht, *dat Israël, nadat het in zijn land zal zijn wedergekeerd EN DAAR ZEKER WONEN ZAL, nog eenmaal aangevallen zal worden* door Gog van het land van Magog, vorst van Rosch, Meschec en Tubal, d. i. door het volk der Scythen, in verbinding met allerlei andere volken uit het Noorden, Oosten en Zuiden. *De aanval eindigt echter daarmede, dat God Zelf deze volken op de bergen Israëls in Zijn toorn verdelgen zal*, c. 38 en 39 *Tweeërlei was dus de verwachting van de profetie, eerst van een overwinning van het volk van God over de volken, in wier midden het woonde, en daarna van een zegepraal over de volken, die tot dusver nog niet verschenen waren op het toneel van de wereldgeschiedenis.*' 'Ger. Dogm. IV, hoofdstuk XI § 55, 9'. (Cursiv. van ons.) Nu kunnen we toch verstaan, dat een theoloog, die zulke uitspraken heeft gedaan, en straks toch komt tot een bestrijding van deze verwachting, een andere autoriteit moet tussenschuiven, n.l. de Augustiniaanse stelling.

²³⁷ Dr. A. Kuyper: 'E Voto Dordr.', II blz. 281-282.

Verbands'. 2e. Die van de nieuwere gelovig-kritische School, welke met klem van redenen en een eerbiedwaardige reeks van Bijbelse argumenten aantoonde, dat Jezus en de apostelen geheel dezelfde verwachting hadden als de profeten van het Oude Testament en Johannes in zijn Openbaring, - maar niet geloofde aan de verwezenlijking van die verwachting, d. w. z. zoals ze daar ligt; wel echter naar haar diepere kern, die in ons religieus bewustzijn resoneert, en daardoor het eigenlijke van de Eschatologie blijkt te zijn: eens krijgen we toch een betere, ja eindelijk een volmaakte wereld. 3e. De in de verschillende kerken tegenwoordig sterk groeiende richting van hen, die ondanks de nieuwere kritiek, deze verwachting van heler harte blijven geloven, omdat 'God het gezegd heeft,' en nog zegt door 'het getuigenis van de Heilige Geest' in hun hart, en daarom, trots het lang uitgesteld worden van de vervulling, met de Gemeente van Christus uit de eerste drie eeuwen van onze jaartelling, en met een grote schare gelovigen uit alle tijden en landen vertrouwend blijven uitzien naar Zijn eerste wederkomst, tevens de doorbreking en overwinning van Zijn Koninkrijk in deze wereld.

2. De Augustiniaanse richting

De eerste richting is wel oud, maar toch niet ouder dan het optreden van Augustinus met zijn standaardwerk: 'de Stad Gods', waarin hij bovengenoemde stelling tot uitgangspunt neemt, en consequent vasthoudt tot het einde toe.

Het is onder theologen algemeen bekend, dat de Christelijke Kerk gedurende haar eerste drie eeuwen - waarlijk niet haar slechtste periode: - we teren in andere opzichten nog op de kracht, die ze toen heeft ontwikkeld! - heeft geleefd in de door ons uit de Heilige Schrift opgebouwde verwachting van de Christusregering. En de man, die haar tamelijk fel bestreed, was de ketterse Origenes, wiens aan het Neo-Platonisme ontleende en met manichese gevoelens vermengde Spiritualisme hem natuurlijk afkerig deed zijn van '*de wederoprichting aller dingen*'. Maar wat hebben Tertullianus, Cyprianus, Lactantius en veel andere kerkvaders die verwachting krachtig gepredikt!

Het is opmerkelijk, dat men van de zijde van de bestrijders van deze verwachting altijd naar voren brengt enige uitwassen, die men bij sommigen, vooral bij Cerinthus, vindt. Maar ten eerste is dit onbillijk, daar het toch zeker niet moeilijk valt, om in de tijd na Augustinus uitwassen aan te wijzen van geliefde en algemeen erkende dogma's, bijvoorbeeld van de Kerk, van het Heilig Avondmaal, van de uitverkiezing e.a.; en ten tweede verandert dit niets aan het feit, dat in de eerste drie eeuwen van de Christelijke Kerk de door ons verdedigde verwachting juist als rechtzinnig gold, en prediking en geloofsleven beheerste, terwijl afwijking daarvan als manichese dwaling werd veroordeeld.

Misschien vraagt men, waarom dan de Oecumenische concilies, zelfs Nicéa, dat ons een grondleggende geloofsbelijdenis schonk, haar niet tot dogma hebben verheven? Om de eenvoudige reden, dat er over haar algemene eenstemmigheid bestond. Heeft men de twee sacramenten, of de verzoening door het bloed van het Kruis, of de onsterfelijkheid van de ziel, of de gelukzaligheid van de hemel tot dogma verheven? Welnu, zo was men evenzeer algemeen overtuigd van het wederkomen van Christus, om de antichrist ten onder te brengen en Zijn Rijk in de gehele wereld te doen zegevieren.

Trouwens, men kan dit in zoveel bronnen vinden, dat we het niet in de brede

behoeven aan te tonen²³⁸. Vooral waar geharnaste tegenstanders dit volmondig toestemmen.

'Justinus Martyr, die omstreeks het jaar 150 leefde, en onder keizer Marcus Aurelius te Rome de dood van de bloedgetuigen van Christus stierf, zegt, dat met hem de meeste christenen van het echte stempel geloven, dat, na de opstanding, de vromen duizend jaren in het nieuw opgebouwde, versierde en uitgebreide Jeruzalem zullen wonen.²³⁹

Irenaeus leerling van de bekende martelaar Polycarpus, bisschop van Smyrna, die zijn leven op de brandstapel had gelaten, en nog uit de apostolische tijd stamde, leerde, dat Christus, na de vernietiging van het Romeinse rijk en een korte tijd waarin de antichrist zou woeden, zichtbaar zou verschijnen, de satan binden, met de trouw gebleven kleine schare van de gelovigen en de uit de doden opgewekte martelaren van uit 't weder opgebouwde Jeruzalem de volkeren der aarde regeren, en de Duizendjarige voorsabbat van de eeuwige hemelse heerlijkheid vieren zou. Dan zou satan een korte tijd losgelaten worden, maar daarop zou de eindoverwinning van Christus volgen, de algemene opstanding van de doden, 't wereldgericht, en de nieuw hemel en de aarde. Daar hebben we dus al de wezenlijke elementen van het Chiliasme²⁴⁰. Dit waren mannen uit de bloedige tijd van de Romeinse keizers; pilaren van de kerk; mannen, wier nagedachtenis ook door ons Gereformeerden, hogelijk vereerd wordt, *zeer dicht bij de apostolische eeuw staande*.²⁴¹

'Maar wat was in die dagen het geval? Men leefde in de verwachting van de aanstaande wederkomst van Christus. En dat was heerlijk, gezond en recht. In dat opzicht was het bij hen beter dan bij ons. (Men hore het! B.) we hebben veel te veel een gevoel, alsof deze bedeling waarin we leven, het eigenlijke is, het normale. Maar ze leefden veel meer in het besef: deze bedeling is het voorbijgaande; *'t wezenlijke komt*²⁴² en staat voor de deur. *Zij wachtten met brandende lampen en omgorde lendenen op hun Heere, opdat Hij hen wakende mocht vinden*.²⁴³ En hoe blijkt ook de algemeenheid van het geloof van deze verwachting uit het volgende, waarin we tevens een eerlijke beoordeling vinden van de verandering onder Augustinus, die zo dikwijls als hoog-geestelijk geflatteerd wordt: 'Een hoofdoorzaak echter van 't op de achtergrond raken van 't chiliasme is te zoeken in de omkering, die er in de zaken van de Christelijke kerk plaats had sedert Constantijn de Grote. Van vervolgd werd de kerk nu heerseres. 't Christendom, tot nog toe voor de officiële wereld een gehate sekte, werd staatsgodsdienst. Dit heeft aan 't geestelijk karakter van de kerk geen goed gedaan. Wat behoefde men nu meer op de toekomst van de Heere te wachten! De prikkel daartoe in de ellende van de tijden²⁴⁴ was weggevallen. *De kerk kreeg rust, 't was of het rijk van de heerlijkheid nu al geleidelijk aangebroken was. MEN STELDE ZICH VOOR, DAT NU ALLENGSKENS DE KERK VAN CHRISTUS ZICH OVER DE GANSE AARDE ZEGEVIEREND ZOU UITBREIDEN. VAN DIE TIJD AAN VOORAL WEEK DE VROEGERE GESTALTE VAN DE KERK, WAARIN ZE*

²³⁸ Herzog's Real-Encyclopaedie III, s. 805 v. Münscher: 'Lehre vom tausendjährigen Reich in de drei ersten Jahrhunderten' (Henke's Magazin VI,2, s. 233 f.). Chr. E. Luthardt: 'Compendium Dogmatik', s. 406-411. J.C. Wissing, a. b. blz.90-104 en 105-134.

²³⁹ H. Hoekstra: 'Het Chiliasme', blz. 1-25.

²⁴⁰ Waarom zegt Ds. Hoekstra nu niet, wat toch waar is: 'Dit is geheel naar Openbaring v. Johannes, die Irenaeus dus aanvaardde, zoals God haar heeft gegeven?'

²⁴¹ Hoekstra, a. b. blz. 17-18. Cursiv. van ons.

²⁴² Hier cursiveert de Schr. zelf.

²⁴³ Idem, blz. 19. Cursiv. van ons.

²⁴⁴ Welk een voorrecht dan, al wordt het in zulke tijden meestal als overdrijving gekarakteriseerd, wanneer de gelovigen zonder die prikkel van bijzondere ellende leven bij de Wederkomst van hun Koning. Wachte de Kerk toch niet, tot die prikkel in ongekende mate komen zal!

ALS MET OMGORDE LENDENEN EN BRANDENDE LAMPEN HAD STAAN WACHTEN OP DE KOMST DES BRUIDEGOMS.²⁴⁵

Hiëronymus, die na de omkeer van de zaken onder Constantijn (330-420) leefde, geeft ook getuigenis aan de algemeenheid van deze verwachting, als hij een zeer gematigde bestrijding van deze inleidt met de opmerking, 'dat hij al vooruit voelde, zich de toorn van velen op de hals te halen, omdat het merendeel de mening van het Duizendjarig rijk volgde.' En dat, alhoewel hij er nog zó waarderend over sprak: 'wij kunnen het er niet mee eens zijn, maar kunnen het ook niet veroordelen, want veel kerkelijke mannen en martelaren hebben zulke dingen gezegd'; en hij overigens wel verwachtte, 'dat eenmaal de verwerping van de Joden een einde zou nemen, en ze naar Rom. 11 in 't Koninkrijk Gods zouden ingaan.'²⁴⁶

Ook Dr. Bavinck bevestigt deze algemeenheid van de verwachting van de Duizendjarige-Christusregering vóór de overwinning door Constantijn in deze uitspraak, dat ze losgelaten werd *'door de veranderde toestand van de kerk, die de wereldmacht overwonnen had en ZICHZELF hoe langer hoe meer voor het Godsrijk op aarde hield.'*²⁴⁷

Wij zien tevens in deze uitspraken, die te meer klem hebben, omdat ze van twee zeer geachte mannen zijn, die zich helaas geroepen hebben geacht, de verwachting van de Christusregering te bestrijden - evenwel voor ons niet overtuigend, omdat die gehele bestrijding geschiedt van uit een niet uit de Heilige Schrift opgebouwde, maar tegenover de Heilige Schrift opgerichte menselijke stelling²⁴⁸ - waardoor de Gemeente van Christus van deze verwachting der profeten en apostelen is afgeweken: 1e. de veranderde geestesgesteldheid²⁴⁹, die ook in betrekking tot de Gemeente van het Nieuwe Verbond het woord van Mozes van kracht deed worden: *'Als nu Jeschurun vet werd, zo sloeg hij achteruit'*²⁵⁰; en 2e. de grote invloed van Augustinus, die

²⁴⁵ Idem, blz. 22-23. Cursiv. v. ons.

²⁴⁶ Hagenbach, Dogmengesch. blz. 304-305.

²⁴⁷ 'Ger. Dogm.' IV, § 55, 3. Cursiv. v. ons.

²⁴⁸ Men leze § 55, 2, en daarna de aanhef van 3, dan ziet men eerst de machtigen invloed van het profetisch Woord, en daarna... de machtige invloed van Augustinus, waarvoor het eerste dan moet zwichten. We wensen ons te laten leiden door het eerste, en door de tweede alleen, gelijk bijvoorbeeld in de leer van het zalig worden door Christus, zolang hij spreekt naar de Heilige Schrift.

²⁴⁹ Men neme ook nota van hetgeen Ad. v. Harnack ('Dogm. Geschichte,' 4e Aufl. 1910, I, s. 187) hiervan zegt: *'Het Chiliasme - de benaming is niet geheel passend op de inhoud (v. Harnack vindt dus de naam chiliasme evenals wij niet gepast voor de verwachting van de Christusregering; veeleer past die naam voor de uitwassen; we wijzen die dan ook met beslistheid af, omdat hij te kennen geeft, dat 'het Duizendjarig rijk' uitgangspunt, middelpunt en doelpunt van ons gehele geloof is; dat zou wel ongelukkig wezen: dát is voor ons de drieëenige God Zelf! Maar de verwachting van de Christusregering is voor ons een heerlijk onderdeel van ons christelijk geloof, dat we door de Heilige Geest, in de gemeenschap met onze gezegende Profeet, Priester en Koning, en door Hem met 'onze Vader, Die in de hemelen is', in de Heilige Schrift hebben mogen vinden, en waarin we ons voor de toekomst van het Koninkrijk van God mogen verlustigen!) - openbaart zich overal, waar het Evangelie nog niet verhelleniseerd (d. i. nog niet door de Griekse geest verdogmatiseerd) is, en mag als een hoofdbestanddeel van de oudste Evangelieverkondiging gelden. Daarin lag een deel van de kracht van het Christendom in de eerste eeuw na Christus.* Daartoe behoort de gedachte van een laatste, weldra aanbreekende vreselijke strijd met de wereldmacht, het geloof aan de spoedige wederkomst van Christus, DE OVERTUIGING, DAT CHRISTUS, NA DE OVERWINNING OVER DE WERELDMACHT, EEN HEERLIJK RIJK OP AARDE ZAL STICHTEN, DE HEILIGEN TOT DEELNAME AAN DIT RIJK OPWEKKEN, EN AAN HET EINDE DAARVAN ALLE MENSEN RICHTEN ZAL.' (Cursiv. v. ons).

²⁵⁰ Deut. 32: 15a. Zelfs een zo neutrale Encyclopaedie als van Winkler Prins. 4e dr., V, blz. 139, 1e kol., zegt: 'dat de Gnostieken, de Alexandr. School en de Roomse clerus het geloof van het volk in het Duizendjarig rijk niet konden overwinnen. Dit kon eerst geschieden, toen de lijdende een strijdende Kerk was geworden.'

aanvankelijk nog sterk deze verwachting deelde²⁵¹, maar, zelf onder de indruk gekomen van de grote weelde, die na eeuwen van verdrukking zich als 'een hoorn van overvloed' over de Kerk van zijn dagen uitstortte, opeens het roer wendde van het komende naar het gekomen Koninkrijk van God, voor hem de Kerk. Deze invloed op de gehele Westerse Kerk is zó groot, dat ook de Hervormers zich er niet van hebben kunnen losmaken, Calvijn wel het allerminst, en dat nog heden ten dage de Gemeente van Jezus Christus zwoegt onder het juk - ze acht dit echter dikwijls een kroon! - van het 'Romeinse imperium'.²⁵²

Augustinus is 'de stille Paus' genoemd, tot wie de gehele Westerse Kerk eeuwen lang zou opzien.²⁵³ Hij heeft door de wijze, waarop hij in zijn werk, 'De Stad Gods', de Kerk tegenover de Staat gesteld heeft, de overtuiging gewekt, dat de 'Empirisch-Katholische Kirche' zonder meer het Rijk van God is, en de zelfstandige Staat het rijk des duivels Want er zijn in geen geval twee Steden, twee Rijken, twee Huizen van God. Derhalve is het Rijk van God de Kerk. En verrukt over de autoriteit van de Kerk en haar overwinning over de wereld, tegelijk diep getroffen door de ineensstorting van het Romeinse wereldrijk, dat zijn innerlijke en uiterlijke steun klaarblijkelijk nog slechts had in de Kerk, heeft Augustinus in de tegenwoordige periode, d.i. in de Kerkgeschiedenis, 'het Duizendjarig rijk' gezien, dat Johannes verkondigd had (de Civit. Dei XX). Daarmede heeft hij de Latijnse Kerk in betrekking tot het vroegere chiliasme van gedachte doen veranderen, zonder dit echter volkomen te kunnen verdringen.' In een noot voegt Harnack er bij: 'Hoe ver hij daarin is gegaan, blijkt duidelijk uit zijn 20e boek, waarin hij niet weinige plaatsen, die kennelijk betrekking hebben op de wederkomst van Christus, op de tegenwoordige tijd als reeds vervuld toepast.'

Zo komt hij tot de consequentie, die Augustinus' opvatting meebrengt: 'Stond het eenmaal vast, dat het Duizendjarig rijk reeds gekomen was, *zo was daarmede de Kerk op de troon van de wereldheerschappij verheven*²⁵⁴; want dit rijk is een rijk van de *heerschappij*²⁵⁵ van Christus. *Christus regeert echter tegenwoordig slechts door de Kerk*²⁵⁶. *Augustinus vond de vervulling van Openbaring 20:4 in de Kerkelijke overheden, die de macht van de bindings- en ontbindingsleutelen bezitten, alzo in de Clerus. (XX, 9).*²⁵⁷

We willen nog één getuige laten spreken: 'Het zwaartepunt werd van de komende verlossing in het Koninkrijk van God naar de verlossing, die is geschied speciaal in de zoendood van Christus, verlegd. De kerk wordt heilsinstituut, dat door de mededeling van de bovennatuurlijke genaden verlost. De eschatologische verwachting verzwakte. De kerk werd het koninkrijk Gods (civitas Dei) op aarde. Het is vooral, gelijk bekend is, Augustinus, die deze opvatting verdedigt en ingang doet vinden.'²⁵⁸

Maar, werpt men tegen, Augustinus heeft dan toch zeker voor zijn standpunt wel

²⁵¹ Zie Herzog, a. b. s. 808-813.

²⁵² 'Durch Augustinus entschied sich das kirchliche Schicksal dieser Lehre, Luthardt, 'Komp. Dogm.' Elfte Aufl., S. 410-411.

²⁵³ R. Seeberg: 'Lehrbuch der Dogm. geschichte', 3te Aufl. 1913, II s. 398: 'Dieser Priesterkönig ist der stille Pabst der Abendlander gewesen, dessen Geist die Kirche wirklich regiert hat.'

²⁵⁴ Cursiv. van v. Harnack zelf.

²⁵⁵ Idem.

²⁵⁶ Cursiv. van ons.

²⁵⁷ Cursiv. van v. Harnack. Men zie voor dit citaat zijn 'Dogm. Gesch.', III, blz. 150-151.

²⁵⁸ J.C. Wissing, a. b. blz. 134. H. T. Karsten, 'Augustinus over het Godsrijk,' blz. 1. W.S.C. Deijll, 'Het Chiliasme ten tijde der Hervorming' (1872), blz. 11-32. Ant. Driessen, 'Bedenkingen over de H. Openbaringe', blz. 377-380. R. Seeberg a. b. s. 398: 'Er (Aug.) hat der Tendenz der Kirche auf Weltherrschaft ihre schärfsten Waffen geliehen.' Luthardt, 'Die Lehre v. d. letzten Dingen', S. 18-20.

goede gronden? we hebben ons, eerlijk gezegd, met diezelfde gedachte aan de bestudering van zijn werken gezet. Maar hoezeer werden we teleurgesteld. Zoals we ons bij andere geschriften van hem hebben verwonderd over de genadegaven, die God hem heeft verleend; zoals zijn 'Confessiones' ons nog dikwijls stichting schenken, zo hebben we ons hier verbaasd en verontwaardigd over de lichtvaardigheid, waarmee hij het klare woord van de Heilige Schrift durft verbuigen naar zijn eenmaal vooropgezette, van buiten af aan de Schrift opgedrongen, maar haar intens vreemd blijvende stelling: wij, Gemeente uit de volken, zijn nu Israël, en alle profetieën aangaande Israël gelden van en voor ons.

Dat deze stelling des ondanks weldra algemeen met enthousiasme werd aanvaard, kan alleen verklaard worden uit twee oorzaken:

1e. de Geest des Heeren was van de Kerk reeds zeer aan het wijken. Dát hadden de Montanisten, die overigens spoedig doorvloeiden, niet zo mis, en dat is uit het verloop van de Kerkgeschiedenis van Augustinus tot de Hervorming wel gebleken. Dat mocht wel wat meer worden bedacht. Of wordt 'de boom niet uit zijn vrucht gekend?'

Als de Kerkbeschouwing van Augustinus de ware is geweest, hoe is het dan te verklaren, dat juist de aanvaarding van deze over de Kerk voor eeuwen de dood heeft gebracht? De Heilige Geest onthield haar Zijn Goddelijke sanctie, om Zijn Tempel te nemen in die mystieke zielen (anders dan mysticistische), wier namen en geschriften nog bij alle ware gelovigen zo geliefd zijn, en die dikwijls in de eenzaamheid, soms achter kloostermuren, zoals Bernard van Clairvaux en Thomas á Kempis, gingen zoeken, wat in de officiële Kerk bijna niet meer te vinden was.

En in zulke tijden komt altijd het Rabbinisme op, zoals we dit ten tijde van Jezus' omwandeling vinden in de Kerk van het Oude Verbond, en dat op het ogenblik, als een niet te verwaarlozen teken van de tijd, bezig is de Kerk van het Nieuwe Verbond met veruitwendiging, die er altijd mee gepaard gaat, te bedreigen. Welnu: Augustinus was 'de grote Rabbijn', aan wiens woord de Kerk weldra hoger gezag toekende, dan aan Gods Woord zelf.

2e. Augustinus' stelling: we zijn het Israël Gods, met al haar consequenties, was geheel naar het hart gesproken van de door Constantijn's overgang tot het Christendom²⁵⁹ van 'door de wereld verdrukte' tot 'de wereld regerende' maar tegelijk 'met de wereld vervulde' Kerk van zijn dagen. In de heidense machten, vooral Turk en Arabier, zag Augustinus de antichrist, die nu door Christus - N. B. door een man als Constantijn dat was dan de luisterrijke openbaring van de Christus-Triomfator in Openbaring 19: 11-21! - tenonder was gebracht; dát was de binding van de satan en het Duizendjarig rijk, waarom hij dan ook zei, dat in het jaar 1000 na Christus het laatste oordeel zou plaats hebben. Men heeft er zo dikwijls triomfantelijk op gewezen dat de godvruchtige Bengel²⁶⁰, die overigens op dezelfde Bijbelse gronden als wij geloofde aan de komende periode van de Christusregering, meende uit de verschillende getallen van de Openbaring, vergeleken met Daniël, te mogen opmaken, dat Christus in 1836 op de wolken zou verschijnen, met Zijn Koninkrijk²⁶¹. Maar

²⁵⁹ Een overgang, die in zijn eigen werelds en zinnelijk leven weinig of geen verandering bracht, zodat hij zich jarenlang niet wilde laten dopen, omdat hij van zijn lievelingszonden geen afstand wilde doen.

²⁶⁰ Men bestudere zijn 'Gnomen N.T.' op Openb. 20.

²⁶¹ De godzalige Bengel blijve ons 'een baken in zee'. Want hij is helaas verleid, op het moment, dat, mede door zijn invloed als Professor in de Theologie en zijn bijzondere godsvrucht, kerkelijk Duitsland op het punt stond, hem in zijn eschatologische Schriftbeschouwing te volgen, om uit te spreken, dat hij in 1836 de Wederkomst van Christus verwachtte. Het falen van die berekening heeft toen de aandacht helaas afgeleid van zijn overige opbouwende eschatolog. arbeid, en zijn vergissing in een fel licht geplaatst. Hij heeft niet tevergeefs vóór zijn sterven (1752) gezegd: 'Ik zal, geloof ik, zeer vernederd worden; daarna zal de waarheid overwinnen.' (Dr. Oscar Wächter (vertaald door B.J. Adriani): 'Joh.

waarom zegt men nooit, dat Augustinus zich zo heeft vergist?²⁶² Is het misschien omdat men dan naar voren moet brengen, dat hij toch feitelijk heeft toegestemd, dat Openbaring 20 leert een periode in de tijd, namelijk tussen de val van de antichrist en het laatste oordeel?

Feitelijk is door die vergissing Augustinus' systeem onhoudbaar gebleken. Maar men schijnt het toch te schoon te vinden - het is ook erg strelend voor ons 'kerkelijk' vlees! - om het los te laten. Men heeft er m.i. dit op gevonden: Openbaring 20 leert ons, dat er een tijd zal zijn, dat de Kerk niet vervolgd wordt, daarom zijn we nu in het Duizendjarig rijk! Dat het gesteld wordt na de antichrist, van wie men toch moet erkennen, dat hij nog niet gekomen is, verzwijgt men dan natuurlijk.

Maar afgedacht daarvan, kunnen de Augustiniaanse argumenten, op zichzelf gezien, de toets van de Heilige Schrift niet doorstaan.

3. De argumenten van Augustinus aan de Heilige Schrift getoetst

Om de geheel bijzondere plaats, die Augustinus in de bestrijding van de verwachting van de letterlijke vervulling van de profetie van de Christusregering heeft ingenomen, willen wij, opdat men te beter over deze dingen zal kunnen oordelen, diens argumenten zo breedvoerig mogelijk medelen. We vinden die in zijn hoofdwerk: 'De Stad Gods'. Omtrent 'de duizend jaren' van Openbaring 20 zegt hij:

'Dat God die duizend jaren genoemd heeft met die manier van spreken, door hetwelk een deel betekend wordt voor het geheel, of anders klaarlijk duizend jaren voor al de jaren van deze wereld gesteld heeft, opdat door een volkomen getal betekend zou worden de volheid van de tijd. Want het getal van 1000 maakt een volvierkante blokgedaante door het getal van tien. Want tien vermenigvuldigd tienmaal maakt honderd, hetwelk een vierkante gedaante is, maar plat. Maar opdat het omhoog klimme, en vierkante dikte krijgje, zo wordt wederom honderd tienmaal vermenigvuldigd, en alsdan maakt het duizend. Voorts indien zelfs honderd op enigerlei wijze soms voor algemeenheid gesteld worde; gelijkewijs daar is hetgeen, dat de Heere beloofd heeft dengene, die al het zijne verlaat en Hem navolgt, zeggende: *'Hij zal honderdvoud in deze wereld ontvangen,'* hetwelk de Apostel, enigszins verklarende, aldus zegt: *'als niets hebbende, en alles bezittende.'* Want voorhenen was alrede gezegd: *'de gelovige mens is een gehele wereld der rijkdommen';* hoeveel te meer dan wordt duizend voor de algemeenheid gesteld, alwaar een blok is zelfs van tien in het vierkant? Over zulks kan ook op geen andere wijze dat mede beter verstaan worden, hetgeen in een zekere Psalm gelezen wordt: *'Hij is in der eeuwigheid gedachtig geweest aan Zijn Verbond, aan het woord, dat Hij ingesteld heeft, in duizend geslachten';* d.i. aan allen."²⁶³

Is het hier nog niet duidelijk, welke periode ('deel voor het geheel') Augustinus hier eigenlijk bedoelt met dat 'al de jaren der wereld,' uit het vervolg wel: n.l. de tijd tussen Christus' komst in het vlees en Zijn wederkomst op de wolken. Dit stelde hem natuurlijk bij de verklaring van Openbaring 20: 1-6 voor grote moeilijkheden, hetwelk blijkt uit hetgeen hij zegt over *'het gebonden zijn van satan gedurende de duizend jaren'*:

'En heeft hem gesloten in de afgrond, en verzegelde die boven hem.' 'Hij heeft hem gesloten' is zoveel

Abr. Bengel', blz. 671). Hoeden we ons voor de poging, om 'dag en ure' te bepalen, maar ook voor 'het-niet-kunnen-onderscheiden-van-de-tekenen der tijden.'

²⁶² Soms zegt hij wel: de 1000 jaren zijn heel de tijd tussen Christus' komst en wederkomst, waaruit men zou opmaken, dat hij het getal niet letterlijk neemt. Maar de Kerk van de Middeleeuwen verwachtte, op grond van wat Augustinus gezegd had, toch over geheel de linie in het jaar 1000 of omgeving Christus' komst op de wolken. Zo erkent ook de geleerde, overigens het Chiliasme veroordelende, Corrodi: 'Critische Geschichte des Chiliasmus,' 2e Aufl. 4e Bde., Zürich 1784.

²⁶³ XIXe Boek, cap. VII.

gezegd, als heeft hem verbod gedaan, teneinde hij niet zou mogen uitgaan, dat is: overtreden zulks hem verboden was. En aangaande dat hij daarbij gevoegd heeft: *'en heeft verzegeld over hem,'* daarmede dunkt mij, dat hij betekend heeft, hoe dat hij gewild heeft dat het verborgen zou zijn, wie er behoren tot het deel van de duivel, en wie er niet toe behoren. Want zulks is in deze wereld ganselijk verborgen, want die daar schijnt te staan is onzeker of hij niet zal vallen. Nu door de band en opsluiting van dit verbod wordt de duivel verhinderd en weerhouden, om die volkeren niet te verleiden, dewelke tot Christus behoren, die hij nochtans tevoren verleid heeft en vasthield. *'Want God heeft deze volkeren verkoren vóór de grondlegging der wereld, om dezelve te verlossen van de macht der duisternis, en over te voeren in het rijk des Zoons van Zijn heerlijkheid,'* zoals de Apostel spreekt. Want wie van de gelovigen weet niet, hoe dat hij nu wél volkeren verleidt, en met hem trekt in de eeuwige straf, maar nimmermeer diegenen, die gepredestineerd zijn ten eeuwigen leven? ... Zo dan, ten deze einde is de duivel gebonden, en gesloten in de afgrond, om nu niet te verleiden de volken, uit dewelke de Kerk bestaat.¹²⁶⁴

In deze gedachtengang voortgaande, is het niet twijfelachtig, welk antwoord hij zal geven op de door hem gestelde vraag: 'Welk dat Koninkrijk der heiligen zij, in hetwelk ze met Christus regeren, duizend jaren?'

'Daarentussen, terwijl de duivel gebonden is duizend jaren, zo regeren de heiligen met Christus deze duizend jaren, dewelke zonder twijfel ook op dezelfde manier te verstaan zijn, nl van die tijd 'die daar is van Zijn eerste komst' (Dan volgt een betoog, dat *'het Koninkrijk der hemelen'* daadwerkelijk is verschenen in de Kerk van het Nieuwe Testament, natuurlijk de Roomsche Kerk! en dan gaat hij verder:) 'Overzulks zo regeren ook nu ter tijd met Hem Zijn heiligen zo wanneer Hij gezegd heeft, dat de duivel gebonden werd duizend jaren, en dat hij daarna een korte tijd ontbonden werd, zo is dat als opnieuw verhalende, wat n.l.in die duizend jaren de Kerk doet, of wat daarin gedaan wordt: *'En ik zag stoelen, en ze zaten daar op, en hun werd het oordeel gegeven,'* - alwaar men niet moet menen, dat zulks gezegd wordt van het laatste oordeel, maar onder 'de stoelen der oversten moeten de oversten zelf verstaan worden, door welke de Kerk geregeerd wordt. Nu, onder het oordeel, dat hun gegeven is, dunkt mij, dat men geen ander oordeel beter kan nemen, dan hetgeen waarvan gezegd is: *'Wat gij zult binden op de aarde, zal in de hemel gebonden zijn, en wat gij zult ontbinden op de aarde, zal in de hemel ontbonden zijn'* zo dan, de Kerk regeert voor de eerste maal met Christus in de levenden en de doden.'

Maar dan stuit hij op de moeilijkheid van de 'eerste en tweede opstanding', waarvan in dit Schriftgedeelte toch zo beslist gesproken wordt. Maar de Schrift is nu al zóveel geweld aangedaan, opdat de eenmaal geponeerde en geliefkoosde stelling toch vooral zou triomferen, dat déze keer er nog wel bij kan. En zo komt hij er dan toe, om die opstanding niet op te vatten als een gebeurtenis aan het begin van het Duizendjarig rijk, maar ze uit te strekken over 'al die duizend jaren', d. i. over de gehele duur van deze wereld, d.w.z. vanaf de komst van Christus in het vlees tot op Zijn komst op de wolken, en ze dan te vergeestelijken in 'de wedergeboorte van de gelovigen':

'Zo dan diegenen, die vreemd zijn van de kwaden van de ongelovigen, hetzij dat ze alsnog in dit sterfelijke vlees zijn levende, of hetzij dat ze overleden zijn, die regeren met Christus, nu tegenwoordig alrede op een zekere manier en wijze gevoegelijk zijnde voor die tijd, dewelke duurt die ganse tijd door, dewelke door het getal van duizend jaren betekend wordt. *'Maar de anderen van henlieden hebben niet geleefd,'* want het is nu de ure *'dat de doden zullen horen de stem des Zoons van God, en die ze gehoord hebben, zullen leven.'* Maar de anderen van henlieden zullen niet leven.¹²⁶⁵

Op diezelfde lijn voortgaande, komt hij ook tot een vergeestelijken van de Gog en de Magog in Openbaring 20: 7 v. Natuurlijk. Want anders bleek zijn stelling onhoudbaar. Daarom ook hier die 'beproofde' weg maar weer betreden:

²⁶⁴ Hetzelfde cap. VII, slot.

²⁶⁵ XIXe Boek, cap. IX.

'Want die volkeren, die Hij noemt Gog en Magog, moet men alzo niet nemen, alsof die dezelfde zouden wezen als zekere barbaarse mensen, gesteld zijnde in enige hoek van de aarde, of dat het ook zouden wezen de Geten en Massageten, zoals als sommigen menen, ter oorzaak van de eerste letteren van deze namen, of dat het ook zouden wezen enige andere volken, zijnde uitheems en afgezonderd van het Roomse recht. Want daar wordt te kennen gegeven, hoe dat deze volkeren zijn overal door de ganse wijde wereld, zo wanneer daar gezegd is: De volkeren, die in de vier hoeken der aarde zijn, en dezelve verklaart hij daar te zijn: Gog en Magog zo zijn het dan die volkeren, in dewelke we hierboven verstaan hebben, dat de duivel evenals in een afgrond besloten is' (waaronder dus Augustinus verstaat: de niet uitverkoren mensheid; dat is de Gog en Magog, en deze zijn de afgrond, waarin de duivel besloten is²⁶⁶).

Hier heeft men voor zich in extenso dat gewichtige betoog van Augustinus, dat heet de verwachting van de komende Christusregering 'voor goed' als onhoudbaar te hebben bewezen! 'Dit zijn nu dan 'de spijkers met koppen'²⁶⁷, door Augustinus tegen het Chiliasme geslagen. We kunnen niet nalaten hier op te merken, dat dit al zeer weinig steekhoudende spijkers en dunne koppen zijn. Enerzijds, ja dan zijn ze raak (zeer juist, B.), omdat ze het vlees van de zondaar strelen. Rome beriep zich immer gaarne op Augustinus. Elke Rooms pastoor praat Augustinus nog na. Maar anderzijds dan is het wel diep beschamend voor de tegenstanders van het Chiliasme, dat men geen deugdelijker en Schriftuurlijker bewijzen weet aan te voeren.²⁶⁸

Ja, juist: 'Schriftuurlijker'. Dit is dan ook de reden, waarom we kort kunnen zijn in ons antwoord op Augustinus' argumenten. Hij blijft volstrekt in gebreke, om de door hem geponeerde en voorts in vergeestelijkingsmethode tot uitgangspunt voor zijn verklaring van Openbaring 20, en in verband daarmee van de ganse profetie van de Heilige Schrift, genomen stelling: de Kerk is nu Israël, en aan haar wordt de profetie verder vervuld, - met de Schrift te bewijzen. En dit had zijn eerste werk behoren te zijn. Is die stelling doorgaande Schriftleer, dan mag ze ook gelden als 'analogia fidei' ('overeenstemming van het geloof'), waarnaar de Schrift door haarzelf moet worden verklaard; is ze dit echter niet, dan is het een zich stoutelijk vergrijpen aan het Woord van God, wanneer men de Schrift naar haar gaat verklaren, hetwelk dan wordt: verkrachten.

En nu doen we een beroep op het gezond verstand, op het eerlijkheidsgevoel en bovenal op de eerbied voor het Woord van God van een ieder, die bovenstaand betoog leest, en we vragen: kunt u ons hier aanwijzen, wat we onmogelijk kunnen vinden, n.l. de Schriftuurlijke grond?

Maar nog sterker: is het dan niet dubbel ongeoorloofd, een onbewezen, ja met de Schrift niet-te-bewijzen stelling boven haar te plaatsen, en haar duidelijke uitspraken ondanks zichzelf tot haar dienst te dwingen?

Daar is de stelling zelf: Israël's geschiedenis is uit, we zijn Israël. Is die nu in overeenstemming of in strijd met de menigte Schriftuurplaatsen, die we behandeld hebben en nog zullen behandelen? Hier spreke alleen de apostel van de heidenen: *'Want ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij (opdat gij niet wijs zijt bij uzelfen), dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, TOTDAT de volheid der heidenen zal ingegaan zijn.'* Rom. 11: 25. Augustinus heeft niet eens een poging gedaan, om zijn stelling met Paulus' uitspraak in harmonie te brengen. Wel beroept hij zich met opvallende ingenomenheid met zulk een bewijs op Rom. 11: 11: *'door hun (der Joden) misdaad is de heidenen de zaligheid geworden;'* maar hetgeen even letterlijk in datzelfde hoofdstuk geleerd wordt over de herstelling van Israël, laat

²⁶⁶ XIXe Boek, cap. XI.

²⁶⁷ H. Hoekstra, a. b. blz. 26.

²⁶⁸ Ds. H. Bultema: 'Maranatha', tweede dr. blz. 331-332.

hij gewoon terzijde liggen.

En nu het 'verklaren' van Openbaring 20: 1-6. De Heere Jezus Zelf plaatst in Zijn Openbaring aan Johannes het Duizendjarig rijk aan het einde van de bedeling van de Gemeente uit de volken; Augustinus, naar zijn stelling, plaatst het aan het begin, en laat het duren, tot aan het einde. En hij doet dit zonder er enige Bijbelse grond voor aan te geven.

De Heere Jezus Zelf zegt, dat eerst het rijk van de antichrist zal komen, die in Jezus' naam zal optreden en de gehele wereld verleiden, voortgekomen uit '*de grote afval*' van de eerst de Christus aangenomen hebbende volken²⁶⁹, maar Augustinus, om zijn stelling te kunnen doen opgaan, zegt, dat de antichrist reeds gekomen is, en ten onder gebracht, voordat nog de geschiedenis van het Christendom begon. En dat, niettegenstaande de Schriftuurlijke kenmerken van de antichrist²⁷⁰ in het geheel niet pasten op Arabieren en Turken, afgedacht er van, dat de Schrift duidelijk spreekt van een persoonlijke²⁷¹ antichrist en valse profeet.

De Heere Jezus Zelf zegt, dat satan straks niet meer uit zal kunnen gaan, om '*de volken te verleiden*,' waaronder door iedere lezer - zó duidelijk spreekt hier het Schriftwoord - verstaan wordt de mensheid in het algemeen, maar Augustinus, zonder Schriftuurlijk bewijs te leveren, zegt: dit zijn 'de uitverkoren volken', of de Christelijke Kerk: die verleidt satan nu niet meer!!

De Heere Jezus Zelf zegt, dat deze periode van de wereldgeschiedenis zal eindigen met en in grote tekenen in de natuur en in de volkerenwereld, waarin de Christus Gods de leiding zal nemen, om de weg te banen voor Zijn Rijk, en dat die tekenen hun hoogtepunt zullen hebben in het Gods-gericht over de antichrist en de achter hem staande wereldmacht, waaraan Hij dan onmiddellijk verbindt Zijn wederkomst, Openb. 6-19, Matth. 24: 21-35 maar Augustinus gaat al deze Schriftuurlijke aanduidingen achteloos voorbij en plaatst de antichrist eeuwen terug en maakt hem zo van die wederkomst los, om dan de gerichten, die Jezus' komst aankondigen, toch te laten staan bij die wederkomst. Dit is willekeurig handelen met de Heilige Schrift. Uit een bepaalde tendens!

De Heere Jezus Zelf zegt, dat satan '*in de afgrond*' geworpen zal worden, ja besloten en verzegeld; Augustinus zegt, zonder enig bewijs, dat we dit moeten verstaan van 'de volken', d.i. van de mensen in de volken, die zich niet bekeren. Hoe is het mogelijk, dat juist zij, die anders zo tegen vergeestelijken zijn, hem om dit 'vernunft' zo prijzen!

De Heere Jezus Zelf zegt, dat ná Zijn wederkomst op de wolken de door Hem opgewekte heiligen met Hem zullen regeren²⁷², maar Augustinus leert, zonder enig bewijs uit Gods Woord, dat deze opstanding reeds geschied is in de wedergeboorte, en dat we die wedergeborenen hebben te zien (let op die voortdurend in zijn werken, als grondlegend beginsel, terugkerende, steeds tot zulk een veruitwendiging van de Kerk leidende, vereenzelviging van onzichtbare en zichtbare kerk, ja zelfs: van Christelijk volk en wedergeborenen) in de Christelijke Kerk, en dat 'Christus dáár nu reeds met en door zijn heiligen regeert, namelijk in het kerkelijk ambt; waarmee hij de grondslag legde voor de Pauselijke hiërarchie²⁷³.

²⁶⁹ Openbaring 13, verg. 2 Thess. 2: 1-8 en Matth. 24: 1-28.

²⁷⁰ 2 Thess. 2: 4, Openbaring 13: 2, 3b, 7, 8a, 11-12b, 13, 16-17, Matth. 24: 5.

²⁷¹ 2 Thess. 2: 3b, Openbaring 13: 11, 12, 16; 17:11 en 13; 19: 19 en 20; verg. Dan.9: 27.

²⁷² Openb. 20: 1-6, in verband met 19: 11-21.

²⁷³ Hoezeer Augustinus overal de Kerk zoekt en daarom vindt, zou uit tal van citaten uit zijn werken aangetoond kunnen worden. Eén bewijs er van: Bij Haggai. 2: 10: 'Want aangezien door de vernieuwde plaats voorgebeeld is de Kerk, dewelke zou gebouwd worden door Christus, zo mag hetgeen met hetwelk gezegd is: '*Ik zal vrede aan deze plaats geven*,' - op geen andere wijze verstaan worden dan aldus: n.l. aan degene, dewelke die plaats voorbeeldt of betekent (XVIIIe Boek, cap. XLVIII). Op deze

'Wij kunnen de vereenzelviging van Kerk en Koninkrijk Gods niet anders dan een noodlottige dwaling noemen, die een zee van jammeren in de wereld gestort heeft en waarvan we de heilloze gevolgen nog dagelijks voor ogen hebben. De ervaring heeft altijd geleerd, en leert ons nog dagelijks, dat *zo men eenmaal dit kerkbegrip is toegedaan*, men wel snakt naar *aardse grootheid en glorie*, maar *niet dorst naar de levende God*. Dit kerkbegrip is de dood voor de levende hoop, het ware verlangen, het echte heimwee. Zodra men deze beschouwing is toegedaan, *legt men de pelgrimsmantel af en de pelgrimsstaf terzijde, WANT DAN IS MEN REEDS THUIS*. Hier verliest men het doel van de kerk uit het oog *en meent men, dat het de roeping van de kerk is, om de maatschappij zo niet de ganse wereld, te bekeren, reformeren of regeren*. Bij deze beschouwing *beperkt men zijn blik tot het verleden en het heden, en verliest men het TOEKOMSTIG WERK VAN CHRISTUS uit het oog*²⁷⁴. De satan moet bijzonder veel met dit stelsel zijn ingenomen, want het rekent nauwelijks met hem, en wat kan hem meer welkom zijn!²⁷⁵

4. Het conservatisme der Augustiniaanse richting

Nee, we maken er haar geen verwijt van, dat ze conservatief is. Het blijkt uit deze bladzijden wel zeer duidelijk, dat we daarin voor haar niet willen onderdoen. Met de ware gelovigen uit Israël zeggen we: *'Ik heb Uw rede in mijn hart verborgen'*; Ps. 119: 11 en we willen gaarne luisteren naar het apostolisch vermaan: *'Bewaar het goede pand u toebetrouwd'* 1 Tim. 6: 20 en 2 Tim. 1: 15, dat Paulus tot tweemaal toe Zijn zoon Timotheüs toeroept. Dat is heilig conserveren! Echter niet als die huisvrouw, die zó gaarne pronkt, vooral tegenover vreemden, met de rijen Weck-flessen, - ze heeft er een hele kast voor laten inrichten, - waarin ze de heerlijke jonge groenten heeft geconserveerd, maar die er juist daarom bijna nooit, of het moet wel zeer noodzakelijk zijn, één opent. Het was wel niet goed, maar toch zeer begrijpelijk, dat een jongere zoon op zekere keer, toen ze weer met enige kijkers voor die geopende kast stond, en men om strijd die 'heerlijke groenten' prees, zich liet ontvallen: 'Moeder, ik kan het niet meer uitstaan: u laat altijd die flessen met groenten zien, maar we proeven ze nooit. Wanneer doet u er een open?'

Zie, dan ontaardt het conserveren in conservatisme! En het valt niet te ontkennen, dat in betrekking tot ons onderwerp de Augustiniaanse richting zich hieraan nog steeds schuldig maakt. Ze heeft de heerlijke leer van de Toekomst van onze Heere geconserveerd, bewaard in het systeem van Augustinus, en daarin houdt ze haar aan het grote huisgezin van de Kerk voor. Eten doet ze er alleen van bij hoge nood²⁷⁶, hetzij in het persoonlijk leven, het kerkelijk, in verband met het maatschappelijk en staatkundig leven, zoals bijvoorbeeld tijdens de grote wereldoorlog 1914-1919, en de griep epidemie, die er tenslotte uit voortkwam. Maar waar is die Maranatha-stemming, op enkele gelukkige uitzonderingen na, gebleven?

Men toont echter die geconserveerde waarheid van tijd tot tijd aan 'het huisgezin' en aan 'de bezoekers', een enkele maal ook aan de vijanden van de Kerk ... Maar bijna altijd geconserveerd. En dat behoeft, dat moet, dat mag hier in het geheel niet. De Gemeente van de Heere heeft zulk een wonder *'land van bergen en dalen'* van haar

wijze is er geen exegese meer nodig (vooral als we letten op het apodictische: zo het op geen andere wijze verstaan worden!); men heeft alleen de Kerk als een passepartout op alle profetieën te leggen!

²⁷⁴ Cursivering van ons.

²⁷⁵ H. Bultema, a. b. blz. 331.

²⁷⁶ Zo erkent het ook het pas verschenen boek van Ds H. Veldkamp: 'In de schemering van Christus' wederkomst.'

Koning ontvangen, *'dat water drinkt bij de regen des hemels'* Deut. 11: 10 en 11 en waar de heerlijkste groenten en vruchten groeien, alle jaargetijden door, zodat zij, in de verkwikkende schaduw en onder het genot van de edele vruchten van haar *'Liefste, Die in het midden van die hof is als een appelboom onder de bomen des wouds,'* Hoogl. 2: 3 daar altijd verse groenten kan vinden, en toebereid door de Heilige Geest, Joh. 16: 13-14 eten en drinken *'hetgeen meer sterkt, dan de uitgezochtste spijzen,'* Ps. 90: 8a (ber.) *'zoeter is dan honing en honingzeem,'* Ps. 19: 11b vanuit en tot de centrale levensbron, *'de verse en levende weg'* Jezus Christus. Hebr. 10: 20. Waarom laat de Kerk dan blijvend toe, dat *'leringen, die geboden van mensen zijn'*, dat land afsluiten?

En dat doet men toch inderdaad, wanneer men het heerlijk toekomstperspectief van het profetische Woord niet aan de Gemeente geeft, maar wel enkele gedeelten er van, en die bovendien met behulp van logica en scholastiek onderbrengt en bewaart in een systeem, waarin men nog wel *'de smaak van Christus'* proeft, maar bij lange niet, zoals Hij die ons kan en wil schenken uit *'de grazige weiden'*, Ps. 23: 2a waarin Hij Zijn schapen voorgaat.

Als we dan ook zeiden, dat we in het conservatief-zijn voor deze richting niet willen onderdoen, dan bedoelen we dit in verband met het geheel bijzondere karakter van hetgeen we hebben te bewaren, n.l. *'het levende en eettwigblijvende Woord van God.'* 1 Petrus 1: 23. Het 'conserveren' is hier niet 'inmaken', Matth. 15: 6 maar *'het Woord uit de mond Gods horen'* Ezech. 33: 7; *'dat Woord bewaren in mijn hart'* Dan. 7: 28; *'dat Woord horen en hetzelfde doen'* Matth. 7: 24 en 27; *'het Woord Gods blijvende in ons hebben'*; 1 Joh. 2: 14 **NIET TOEDOEN EN NIET AFDOEN van de woorden van het boek van deze PROFETIE.** Openb. 22: 18 en 19.

Zó wensen we conservatief te zijn, en zó behoren allen conservatief te zijn, die belijden, dat we in de Heilige Schrift bezitten *'het waarachtige en volkomen Woord van God.'*

Maar conservatisme, d.i. het zó blijven staan bij het stelsel, waarin iemand beproefd heeft de waarheid van God, of een waarheid van God, samen te vatten, dat men, zonder dat men er dikwijls zelf bewustzijn van heeft, meer leeft bij dat stelsel, dan bij het Woord van God, hetwelk blijkt uit de gewoonte, om bij een verschil tussen het Woord van God en het stelsel steeds het eerste naar het laatste te verklaren, - dat is naar Gods eigen Woord één van de grootste zonden Matth. 15: 9: Israël heeft zijn Messias er door gekruisigd!²⁷⁷

Maar waarom, zo vraagt men, hebben dan de Hervormers, die toch tot het Woord van God terug wensten te keren, als Augustinus in deze het Woord van God krachteloos maakte door zijn stelsel, deze niet voorbijgestreefd in hun teruggang, en zich geheel door de Schrift laten leiden? Hiervoor zijn verschillende redenen. De voornaamste zal wel zijn, dat ze door de Heere niet speciaal op het terrein van de Eschatologie, evenmin als op dat van de Theologie en Christologie, maar veel meer op dat van de Soteriologie (de leer van de weg van de zaligheid) en van de Ecclesiologie, (de leer van de Kerk) geroepen werden tot een schone reformatie-taak, waaraan dan ook hun naam, door de genade van God, immer verbonden zal blijven. Als we dit in het oog houden, kunnen we het o zo goed verstaan, dat ze zich op het terrein van de 'laatste dingen' zo weinig hebben bewogen. Als we dit niet in het oog houden, beroepen we ons zonder reden op hen, om de verwachting van de Christusregering te bestrijden.

Toch zijn er ook bijzondere redenen. Van Luther is het bekend, dat hij in de aanvang van zijn reformatoerisch optreden zeer welwillend stond tegenover de letterlijke

²⁷⁷ Joh. 21: 34: Wij hebben uit DE WET - d.i. hier het versystematiseerde Woord Gods - gehoord enz: en hoe zegt Gij, enz.

opvatting van de profetieën. Vooral in een betoog, door hem geschreven tegenover een beschuldiging op de Rijksdag: 'Dat Jezus Christus een geboren Israëliet is geweest'; en nog meer in een predicatie op de Stefanus-dag 1521, heeft hij zich in die geest uitgelaten. In de laatste zegt hij letterlijk: 'Zo is het dan zeker, dat de Joden nog tot Christus zullen zeggen: 'geloofd zij Hij, Die daar komt in de naam des Heeren! Dat heeft ook Mozes verkondigd: Deut. 9: 27-29; evenzo Hosea, 3: 4-5: Deze uitspraken mogen niet verstaan worden dan van de tegenwoordige Joden; want ze zijn tevoren nog nooit geheel zonder vorsten, profeten, priesters, zonder leraars en wet geweest. St. Paulus (Rom. 11: 25, 26) stemt ook hiermede overeen. God geve dat de tijd nabij zij, waarin deze onze hoop zal worden vervuld. Amen.'²⁷⁸ Maar later is Luther, door het drijven van de Wederdopers, die 'het Duizendjarig rijk' met geweld wilden verwezenlijken, tot geheel andere gedachten gekomen, waarom de Augsburgsche Confessie zeker het Chiliasme verwierp. Toch stond, men denke aan latere mannen uit haar midden als Spener, Bengel, Lavater, Jung-Stillung, Oetinger, Hofmann, Delitzsch, Kurtz e. a., over het algemeen de Lutherse Kerk weldra zeer mild tegenover de letterlijke opvatting van de profetieën.

Wat Calvijn betreft, onderschrijven we geheel het woord van da Costa: 'Dat die invloed (namelijk van het vrije Schriftonderzoek, ontdaan van de Pauselijke band) zich evenwel geenszins zo verre uitgestrekt heeft, om de van Rome en de Kerkvaders (bedoeld is volgens andere uitspraken van Da Costa natuurlijk Augustinus c.s.) vanouds ontvangen *spiritualistische*²⁷⁹ (d. i. vergeestelijkende) verklaring van Israël's profeten te verdrijven, is openbaar uit de geschiedenis van dat gedeelte van de Christelijke Godgeleerdheid. *Eerst later zou de dag beginnen aan te breken, waarop bij de gelovigen uit de volken de erkenenis rijp moest worden, dat een uitlegging*²⁸⁰, die slechts de straffen en oordelen over *Israël*²⁸¹ letterlijk wil verstaan hebben, en al wat zegen en belofte is op allegorisch-geestelijke wijze bij uitsluiting toeëigent aan de *Gemeente uit de volken*²⁸², voor het minst door EENZIJDIGHEID ZONDIGT, en IN LIJNRECHTE TEGENSPRAAK staat met de uitleggingswijze van de Oud-Testamentische beloften zowel van de Heere Jezus Zelf als van Zijn Apostelen en Evangelisten Meer Romein en wijsgeer, dan Oosterling of dichter van natuurlijke aanleg, ontbrak het deze grote Hervormer (Calvijn) inzonderheid aan een blik in de profetieën²⁸³, diep genoeg, om er Israël's toekomst uit te kunnen begrijpen. Noch die toekomst, noch van de afkomst van de Heiland uit dat in allen opzichte alleen staande volk, werkte krachtig genoeg op Zijn geest, om hem van hun langdurige en steeds voortdurende verharding te vertroosten met *de anders zo duidelijke en herhaalde verklaringen van de Schrift aangaande hun nationale bekering, wederaanneming, en herstel*.²⁸⁴²⁸⁵

Tot op de huidige dag staan de zaken zó: telkens worden er, in de verschillende kerken, èn onder de theologen, èn onder de gemeenteleden, mannen en vrouwen overtuigd van de zekerheid van de vervulling van de ganse profetie van de Bijbel, 'gelijk Hij gezegd heeft' Matth. 28: 6midden, want 'alzo is er geschreven, en alzo moet geschieden' Luk. 24: 46 en 'wij kunnen niet nalaten, te spreken hetgeen we gezien en gehoord hebben'. Hand. 4: 20. We hopen in ons aanhangsel het getuigenis van

²⁷⁸ Verg. Luthardt 'Letzten Dingen', s. 108 en 109.

²⁷⁹ Cursivering van Da Costa.

²⁸⁰ Curs. van ons.

²⁸¹ Cursivering van Da Costa.

²⁸² Cursivering van Da Costa.

²⁸³ Cursiv. van ons.

²⁸⁴ Cursiv. van ons.

²⁸⁵ 'Israel en de volken', 2^e dr. blz. 303-305.

Godvruchtige, ook, en zelfs vooral Gereformeerde Godgeleerden te doen horen; maar over het algemeen houdt de Roomse Kerk²⁸⁶ en de Gereformeerde richting in de verschillende kerken zich halsstarrig aan Augustinus: 'Maar doortastend, gelijk op elk, zo ook op dit gebied, en de lijnen voor de toekomst trekkend (alsof de Heere dit in Zijn Woord niet gedaan had! B.), is de beroemde kerkvader Augustinus geweest En wat hij in dit stuk leerde, *is ook later in hoofdzaak door de reformatoren omhelsd*, gelijk het ook uitkomt in de kanttekening van onze Statenbijbel.²⁸⁷

Ook de twee grote Gereformeerde theologen van de vorige eeuw, Dr. A. Kuyper en Dr. H. Bavinck houden zich helaas aan Augustinus. Wat deze laatste aangaat, we noemden hem reeds enige malen, en gaven ons oordeel over de wijze van zijn argumentatie. Dr. Kuyper maakt zich, behalve een repetering van de overbekende, onbewezen argumenten²⁸⁸, van de verwachting van de komende Christusregering af met de schampere opmerking: 'De belijders van de Heere Jezus hebben alle eeuwen op aarde als een klein kuddeke temidden van de wolven te verkeren, *maar koesteren telkens weer hoop, alsof het hun welhaast gelukken zou, toch weer de machtigen in deze wereld te worden, en de wereld uitwendig te veroveren. zo dikwijls nu deze hoop hun weer uit de hand geslagen wordt, en de uitwendige glans van de kerk bezwijkt ... komt dan telkens het Chiliasme weer op.*²⁸⁹

Nu weten we het dus, waaruit de verwachting van de Christusregering opkomt: uit machtsbegeerte!

Hoe durft iemand het te zeggen, die op zó in het oog lopende wijze gestreefd heeft, voor zijn kerk en partij, maar ook voor zichzelf, om 'de machtigen in de wereld' (althans in Nederland) te worden!

Maar afgedacht daarvan, we spreken hier met diepe verontwaardiging uit, dat, al moge zulk een kenschetsing passen op sommige excessen van het Chiliasme als Thomas Münzer en David Jorisz, het degenen, die de Christus-regering naar de Schrift verwachten, daarom in genen dele te doen is. 'Geen aardse macht begeren wij!' Nee, hierom en hierom alleen is het ons te doen: '*Christus moet als Koning heersen, totdat Hij al de vijanden onder zijn voeten gelegd zal hebben.*' 1 Kor. 15: 25. Waar het ons om te doen is? Om de verhoring van de bede: '*Uw Koninkrijk kome.*'

En omdat we staan met beide voeten, en bovenal liggen met ons ganse hart op Gods Woord, daarom geloven we zeker, dat eenmaal ook in deze blijken zal, wat Jezus vóór Zijn lijden en sterven in het midden van Zijn apostelen tot de Vader zei: '*Uw Woord is de waarheid.*' Joh. 17: 17. In de Oude Kerk te Amsterdam hebben onze vaders in gouden letters op het koorhek laten schilderen:

'MEN MOET OM GODES DIENST EN KENNIS REIJN TE HOUDEN, OP 'S WOORDS GROND NU VOORTAAN GEEN MENSEN INSTEL BOUWEN.'

²⁸⁶ We lazen bijvoorbeeld een art.: 'het Chiliasme' in het katholieke Weekblad De Nieuw eeuw, 29 Oct. 1925: 'De voortwoekerende giftplant van het Chiliasme *leeft nimmer en zal ook nooit op katholiek erf kunnen tieren*, waarvoor verschillende oorzaken zijn aan te wijzen. De niet het minst betekende is, *dat de H. Kath. Kerk het boek van de Apokalypse hield buiten het bereik van de geen dode talen kennende leken.*' En dan even verder de andere reden: '*Vooral Augustinus* (dit schijnt toch maar voor veel kerkelijke autoriteiten zijn *hoofdverdienste* te zijn! B.) *heeft de zonderlinge dromen van de Chiliasten ernstig en afdoende bestreden*, zó zelfs, *dat na zijn protest het Chiliasme eeuwenlang het hoofd niet weer opstak.*' (Wij cursiveren). Die in 'E Voto' thuis is, voelt hier dadelijk, dat de schrijver van het genoemde art. in het Roomse blad hier Dr. Kuyper citeert. En dit gaat - echter zonder vermelding van bron en zonder aanhalingstekens - zo door een halve kolom lang. Wat we lezen op blz. 255 IIe Deel van 'E Voto,' vinden we letterlijk in dit Roomse blad! Hoe 'broederlijk' trekt men toch op tegen het Chiliasme! Spreekt dit geen *boekdelen*?

²⁸⁷ H. Hoekstra, a. b. blz. 26; cursiv. van ons.

²⁸⁸ 'E Voto' Dordr. II, blz. 252-289.

²⁸⁹ 'E Voto' II, blz. 258; cursiv. van ons.

Willen we ons aan die 'gouden raad' houden? Welaan, dan plaats en we deze richting in haar verschillende nuancerings voor dit dilemma: u moet uit de Heilige Schrift aantonen, dat ze de komende Christusregering, tussen de val van de antichrist en het laatste oordeel, niet leert; of u moet met ons deze verwachting van heler harte gaan beleven, belijden en boodschappen, temeer '*als gij ziet, dat de Dag nadert.*' Hebr. 10: 25.

5. De religieus-sociale richting

De tweede²⁹⁰ richting is nog jong, maar breidt zich snel en ver uit. Een voorname woordvoerder van haar is de bekende Dr. Albert Schweitzer, die in 1906 uitgaaf zijn 'Geschichte der Leben-Jesu-Forschung'. Daarin geeft hij, voortbouwende op de omvangrijke arbeid van Joh. Weiss, die in 1900 een dergelijke studie geleverd had: 'Die Predigt Jesu vom Reiche Gottes', en reeds in 1901 een vervolg: 'Die Idee des Reiches Gottes in der Theologie', één van ontzagwekkende belezenheid getuigend overzicht van wat eerst de apostelen en daarna de onafzienbare rij van hen, die, ze het ook uit verschillende motieven en dikwijls uit tegenovergesteld standpunt, zich hebben gedrongen gevoeld, de geheel enige verschijning van Jezus Christus te beschouwen, ons hebben nagelaten.

Hoe groot toch is deze onze gezegende Koning, - dat is de indruk, die steeds groeit bij het lezen van dit omvangrijke werk - als zovelen getracht hebben, Hem te verstaan, en na zoveel ernstige pogingen allen moeten bekennen: zie hier iets van wat we in Hem gezien hebben. Geen wonder, want de Schrift zegt, dat het '*Evangelie verkondigt de onnaspeurlijken rijkdom van Christus*'. Efeze 3: 8.

Toch is het anderzijds weemoedig, dit ruim 600 blz. druks beslaande boek te lezen. Want Schweitzer gaat er de tegenovergestelde richting mee uit: hoe is het bij zulk een verscheiden, soms contrasterend Christusbeeld mogelijk, tenslotte een objectieve en daarom werkelijke Christus te hebben en te houden? Volgens hem is er dan ook geen bepaalde Christologie, geen objectieve Theologie te verkrijgen. Want wie waarborgt ons, dat het Christusbeeld, dat al die verschillende theologische schrijvers, en ook de evangelisten, apostelen en profeten - een wezenlijk verschil tussen de Heilige Schrift en de andere christelijke geschriften erkent hij niet - gepoogd hebben, van hem te geven, het juiste is? Er is zoveel verschil! Ook zelfs bij de bijbelschrijvers! Wie heeft nu de rechte blik op Jezus gehad? zo komt hij tot dit tragisch slot: 'De namen, waarmee men Jezus in het oud-Joodse voorstellingsmateriaal als Messias, Mensenzoon, en Zoon Gods aanduidde, zijn voor ons tot historische zinnebeelden geworden. Wanneer Hij Zelf deze benamingen op Zich toepaste, zo was dit een tijdelijk door Hem met opzet gebruikte uitdrukking dáárvoor, dat Hij Zichzelf als een gebieder en heerser beschouwde. Wij vinden geen enkele benaming, die Zijn wezen voor ons uitdrukt.

Als een *onbekende* en *naamloze* komt hij tot ons, zoals hij aan het strand der zee zich vertoonde aan die mannen, *die niet wisten, wie hij was.*²⁹¹

Wat het enig blijvende is? Het eschatologische in de prediking van Christus. O, ook weer niet objectief! Want wat is er ook dán een verschil! En bovendien: de eschatologische verwachting van Christus en Zijn apostelen en profeten, is niet verwezenlijkt!²⁹² Maar wel vinden we bij hem en de apostelen, evenals bij de profeten van Israël, en ook bij alle christelijke predikers en schrijvers, de verwachting van het

²⁹⁰ Zie 1. Is dit opschrift verdedigbaar?

²⁹¹ 'Geschichte d. Leben-Jesu-Forschung,' s. 642. Cursiv. v. ons.

²⁹² Idem: 'Schlussbetrachtung,' XXV, s. 631-640.

Koninkrijk van God. En die vinden we óók in ons religieus bewustzijn terug. Dat, en dat alléén, is het eeuwig blijvende in Jezus' boodschap: er komt eens een betere mensheid en een betere wereld! En in afwachting van haar en tot haar voorbereiding moeten we zoveel mogelijk de geest en strekking van het evangelie betrachten: 'Hij zegt ook tot ons hetzelfde woord: Gij echter, volg mij! Hij stelt ook ons voor het probleem, dat hij in onze tijd moet oplossen. Hij gebiedt. En aan hen, die Hem gehoorzamen, geleerden en onkundigen, zal Hij Zich openbaren in datgene, wat ze in zijn gemeenschap aan vrede, werken, strijden en lijden moeten beleven, en als een onuitsprekelijk geheimenis zullen ze ervaren, wie hij is.'²⁹³ 'Want alles, wat men werkelijk over verlossing kan zeggen, gaat tenslotte daarop terug, dat we in het eenswillens worden met Jezus van de wereld en onszelf vrij worden, *en kracht en vrede, en moed tot het leven vinden. Jezus Zelf is*, men vergete het niet, *naar Zijn eigenlijke wezen een moralist en rationalist, Die leefde in de sfeer van de oud-Joodse methaphysica.*²⁹⁴

Er blijft dus voor Schweitzer van heel Christus' prediking, van geheel het Evangelie, niet anders over dan een zeker 'praktisch Christendom', dat eigenlijk neerkomt op religieuze filantropie²⁹⁵²⁹⁶.

Wat is echter, vanuit het standpunt van de Bijbelse Eschatologie gezien, de grote betekenis van het boek van Schweitzer, zoals ook van Weiss e.a.? Dat ze op onweerlegbare gronden aantonen, dat het Nieuwe Testament evenzeer en in dezelfde zin eschatologisch is als het Oude Testament; dat Jezus en de apostelen zich geheel bij Israël's profeten hebben aangesloten, en met hen dezelfde verwachting deelden: dat in en door de Messias, niet langs menselijk-evolutionaire, maar langs Goddelijk-revolutionaire weg, niet als vrucht van een natuurlijk proces, maar van een bovennatuurlijk, door een wereldgericht, ingrijpen van Hem Zelf als de door God gezalfde Koning, het Koninkrijk van God in de wereld overwinnen zal.

We verblijden ons er in, dat dit ook erkend wordt door Dr. J. Severijn²⁹⁷: 'Veel meer moeilijkheid zal de stellige uitspraak van de profetie, welke, van begin tot het einde Messiaans, de Messias zodanig in het centrum van de schepping plaatst, - *dat wij haar alleen recht doen door een zodanige wereld- en levensbeschouwing, welke in alle delen van de Messianiteit van de historie uitgaat, aan de traditionele conceptie van de Middelaar baren*. Kan dit ons niet weerhouden van *desondanks tegen de traditie in te gaan*, reeds alleen op grond van het Woord²⁹⁸, ook in de geschiedenis van de kerkelijke theologie vinden we steun voor onze mening, *dat de eenzijdige soteriologische beschouwing van de Middelaar, die traditioneel werd, een hinkende theologie heeft voortgebracht*, omdat ze de Messias-Creator en Voleindiger uit het oog verloor **IN TEGENSTELLING MET DE OUDSTE CHRISTELIJKE KERK.**'

Maar dán worden Schweitzer c.s. door het nog niet verwezenlijkt zijn van deze verwachting van het Koninkrijk van Jezus Christus, welke drie eeuwen lang heel het geestelijk en kerkelijk leven, ja de gehele wereldbeschouwing beheerste, geërgerd, en trekken daaruit de conclusie: Christus en Zijn apostelen, evenzeer als Israël's profeten, hebben zich vergist, niet in het wezen van het Godsrijk, want in dat opzicht komt

²⁹³ Idem, s. 642.

²⁹⁴ Idem, s. 640-641; cursiv. v. ons.

²⁹⁵ Men weet, dat Albert Schweitzer, hoewel een geleerd Theoloog en Professor van naam, de Theologie heeft verlaten, om zich aan praktisch werk onder de melaatsen te wijden, en aan de muziek. Dat is op dit standpunt waarlijk geen wonder.

²⁹⁶ Men zie ook in 'Ans Natur und Geisteswelt'; A.H. Braasch, 'Die religiösen Strömungen der Gegenwart,' 2e Aufl., s. 56-88.

²⁹⁷ 'Het Profetisme', 1926, blz. 75.

²⁹⁸ Déze cursivering van Dr. Severijn, de overige van ons.

het zeker, maar wel in de vorm, waarin ze zeggen en menen, dat het komen zal: die is niet gekomen en die zal ook niet komen.

Hoe geven ze hierin blijk, Jezus' eigen woorden niet te verstaan, waarin Hij Zijn Gemeente heeft voorbereid op een tijd van lang wachten op de vervulling van de belofte van Zijn toekomst, welke voorbereiding we ook vinden bij Zijn apostelen, hoewel deze nochtans mochten leven in de glansperiode van de Nieuw Testamentische Kerk²⁹⁹. Uit de teksten, waarheen we verwezen, brengen we alleen naar voren het lichtgevende woord van Petrus 2 Petrus 3: 8-9, 15a en 17: *'Maar deze een zaak zij u bekend, geliefden, dat één dag bij de Heere is als duizend jaren, en duizend jaren als één dag. Ps. 90: 4. De Heere vertraagt de belofte niet (gelijk enigen dat traagheid achten), maar is lankmoedig over ons, niet willende, dat enigen verloren gaan, maar dat ze allen tot bekering komen En acht de lankmoedigheid* (hier heeft, evenals in v. 9, dit woord natuurlijk de betekenis van: lang uitstellen van hetgeen beloofd is) *onzes Heeren voor zaligheid'*; - dat is iets anders, dan u er zó aan stoten, dat u meent, er het Woord van God om prijs te moeten geven! - . *'Gij dan, geliefden! zulks tevoren wetende* (alsof de Heere zeggen wil: hoe kon u het toch anders verwachten, waar Mijn eigen Woord het u zo duidelijk gezegd heeft?), *wacht u, dat gij niet door de verleiding der gruwelijke mensen* (de spotters uit v. 3-4, de grove, maar ook de fijne spotters, die al maar vragen: *'Waar is de belofte van Zijn toekomst?')* *mede afgerukt wordt, EN UITVALT VAN UW VASTIGHEID.'*

O, mocht deze jonge richting, die helaas zich heeft laten afvoeren op de paden van de Bijbelkritiek, wederkeren tot de enige vastigheid: 'Daar staat geschreven'; - 'God zegt in Zijn Woord'; - ook al wordt er dan met ons in naam van de wetenschap gespot! Dan zal ze voor haar diepe behoefte aan eschatologie bodem vinden, en vandaar uit een onbedriegelijk, hoewel alleen op Gods tijd komend uitzicht hebben op de verwezenlijking van het Koninkrijk van God in deze wereld. Dan behoeft waarlijk een Schweitzer de Theologie niet te verlaten, maar dan zal hij met ons acht hebben op en verkondigen 'het profetisch Woord, dat veel vaster is.'

Maar, bij het principiële verschil, blijven we deze richting dankbaar voor haar breed onderzoek en het onze overtuiging bevestigend resultaat: het Nieuwe Testament heeft dezelfde toekomstverwachting als het Oude. Dat toch wordt ons telkens betwist. O nee, men zegt dit niet in de term: het Nieuwe Testament heeft een andere Eschatologie dan het Oude. Men voelt maar al te zeer, dat men met zijn inspiratiedogma in strijd zou komen. Men zegt dit ingewikkelder: de profeten zagen het Koninkrijk van God in Israëlitische vormen, maar in het Nieuwe Testament zijn die weggevallen, en is overgebleven de kern: het geestelijk Koninkrijk, de Kerk. Maar mannen als Schweitzer e.a. hebben dit beweren op onweerlegbare gronden gelogenstraft, en aangetoond, dat deze stelling eerst dagtekent van Augustinus. 'Dat de meeste uitspraken in het Nieuwe Testament omtrent het koninkrijk eschatologisch zijn, wordt door steeds meerderen niet meer ontkend, maar daarnaast behouden velen toch de overtuiging, dat een immanente tegenwoordige aanwezigheid van het koninkrijk wordt geleerd, een 'stufenmäßige' ontwikkeling, waarvan de 'Vollendung' in de toekomst ligt. Bovenal wordt in godsdienstige literatuur, populaire en wetenschappelijke, nog voortdurend over het koninkrijk als een immanente werkelijkheid gesproken, als ware het een axioma, waarvan de geldigheid vanzelfsprekend is. Ja, in veel godsdienstige literatuur is alleen deze opvatting overgebleven.

'Het Koninkrijk Gods is binnen ulieden,' is hier de geliefkoosde tekst, Lukas 17: 21, en

²⁹⁹ Jer. 30: 23-24; Dan. 12: 6-13; Hosea 3: 4-5; Lukas 17: 22; Matth. 25: 1-12; 2 Thess. 2: 1-3; 1 Tim. 4: 1-5; 2 Petrus 3: 1-15.

de gelijkenissen van mosterdzaad en zuurdeeg, Matth. 13: 31-33, zijn de aldoor weer aangehaalde; op grond van deze plaatsen voornamelijk verkondigt men - *zonder zich om de andere opvattingen in het Nieuwe Testament veel te bekommeren* - het Koninkrijk van God als *het Rijk van de Geest*, dat, onzichtbaar voor het oog, in de wereld is en deze wereld ten slotte als het zuurdeeg zal doordringen, en dat elke vrome draagt in de binnenkamers van zijn hart.³⁰⁰

Helaas, dat deze jonge doctor, die zo sterk eschatologisch blijkt te gevoelen en te denken, nu ook weer stenen aandragen gaat aan de onbelijnde toekomst-tempel van het subjectivisme, zoals hij vooral doet in zijn 'Beoordeling en conclusie'.³⁰¹ De objectieve eschatologische Tempel staat er! God geve steeds meerdere genade, om er subjectief binnen te gaan. En het dan te beleven: *'hier weidt mijn ziel met een verwonderend oog.'* Ps. 27: 3a ber.

Zij het ook kort, we dienen hier toch te vermelden een frisse, met 'rode' bessen prijkende loot van deze jonge richting: de Zwitserse religieus-socialen. We verwijzen echter voor bredere bestudering dadelijk naar het reeds telkens genoemde werk van Dr. Wissing³⁰², terwijl we haar hier alleen typeren in verband met ons onderwerp. Zie hier in hoofdtrekken haar standpunt: in het Oude Testament is alles voorwaarts gericht. Het geloof wordt tot hoop op een verlore wereld, waarin God heersen zal over alles en allen. Wat het Oude Testament wil, is Theocratie, geen religie. Hier gaat het niet om de zaligheid van de ziel, maar om 'Gottes sieg.' Op elke bladzijde wordt naar Zijn Koninkrijk uitgezien, een Rijk van sociale gerechtigheid op aarde. In het Nieuwe Testament wordt de gedachte van het Oude slechts verder ontwikkeld. Christendom is 'eine Fortführung der in Israël Angebahnten und zwar eine Fortführung auf der gleicher Linie.' Niets is minder waar, dan dat het Koninkrijk van God in het Nieuwe Testament slechts 'eine Vertröstung auf den Himmel' is. Jezus wil geen nieuwe God prediken. Zijn God is de God van Israël. Geen nieuwe godsdienst heeft Hij willen stichten Wat men nu gewoonlijk onder Christendom verstaat, kan zich kwalijk op Jezus beroepen. Jezus wil Gods heerschappij op aarde. Hier zal Gods Koninkrijk komen.³⁰³ 'Dat het eerste Christendom sterk eschatologisch was, is vanzelf sprekend. Zij, die deze heerlijke scheppingstijd van God beleefden, konden niet anders dan het einddoel nabij zien.'³⁰⁴ 'Inderdaad, heidendom is het Christendom geworden, want evenals het heidendom heft het niet boven de natuur: de gegeven wereld, uit. Het zijn wordt in bescherming genomen tegen het worden. Religie is nu 'een wijding van de wereld'; in plaats van schepping 'das ruhende Sein.' Hier heerst het intellectualisme, waarvoor God 'de hoogste idee' is, die alle andere ideeën omvat.'³⁰⁵

'Noodzakelijk gevolg is natuurlijk ook conservatisme. Het tegenwoordige Christendom is dan ook conservatief in hart en nieren. Het historisch geworden wordt tot God.... Conservatief! Hoe kan het anders. De Christenen hebben immers nu een 'fertige' wereld en een 'fertige' God. God is hun van alles: Regeerder, Onderhouder, Rechter, maar niet meer Schepper. Ze hebben dus allereerst het bestaande als van God gewild te handhaven. Ze zijn in de eerste plaats burgers, daarna Christenen; in plaats van de Christen treedt de staatsburger. Met de staat gaan de Christenen nu door dik en dun. Ze zijn 'staatsfreudig', worden enthousiast voor de oorlog, ja men 'feiert

³⁰⁰ Dr. Wissing, a. b. blz. 25. Cursiveringen van ons.

³⁰¹ Idem, Hoofdstuk IV, blz. 179-209.

³⁰² Hoofdstuk III, waar hij de bijtitel van zijn boek over 'het begrip van het Koninkrijk Gods, vooral met betrekking tot de religieus-socialen in Zwitserland' tot zijn recht laat komen.

³⁰³ Idem, blz. 136-138, waar Dr. W. verwijst naar de werken van Ragaz, Lejeune, Kutter e. a., woordvoerders van deze Zw. rel. soc. richting.

³⁰⁴ Dr. Wissing, blz. 140.

³⁰⁵ Idem, blz. 145.

darin religiöse Erhebungen.' En zo is men in de 'Kriegsverhimmelung hineingeraten' en hebben we kunnen beleven, dat juist theologen in de grote oorlog tot 'Durchhalten' hebben opgeroepen in naam van God! Waar met het naturalisme deze wereld als de goddelijke wereld wordt geaccepteerd, kon dit alles niet uitblijven. Inderdaad is dit naturalisme in de moderne theologie ten troon geheven, terwijl de orthodoxie deze wereld als door de zonde noodzakelijk aanvaardt en met haar vroomheid in het 'Jenseits' vlucht.³⁰⁶

'Met God Zelf wordt geen ernst gemaakt. Dit is ons verderf. Het draait alles om ons zelf; ook waar het om het hiernamaals gaat, draait het om onszelf. In het Evangelie gaat het om het Koninkrijk voor God te realiseren, hier om met God onze zaligheid te verkrijgen. Daar staat God aan het begin, hier aan het eind. De mens middelpunt, God de periferie. Waar Christus is, daar is de werkelijkheid van God. Maar daarom was deze Christus ook voor de religie een Godslasteraar. Want de religie verdraagt God Zelf niet. Sie lebt von Seiner Farnesie, sie stirbt an Ihm, (Zij blijft in leven, wanneer Hij op een afstand blijft; ze sterft, wanneer Hij Zelf nabij komt). Voor religie is God eigenlijk alleen in het 'Jenseits', aan gene zijde van het graf. Of Hij is ondergebracht op een bepaalde voor Hem bestemde plaats: de mystiek, of de kerk of de persoonlijke Godsgenieting.... Door zijn godsdienstplichten te vervullen krijgt God het Zijne, en wee als men Hem aantreft ook buiten zijn godsdienstvormen. Dát mag niet. Dan ontsteekt de godsdienstige mens altijd in woede! Dan wordt God vermoord, want de voortdurende bereidwilligheid, om God te kruisigen, is een noodzakelijk bestanddeel van de religie. Jezus wil geen religie. Hij is het einde van de Joodse religie, omdat Hij het einde van alle religie is. Religie is een ellips met twee brandpunten: God en mens. Christus is een cirkel met het een centrum: God. Hij wil Gods heerschappij over alles: *'Uw naam wonde geheiligd, Uw Koninkrijk kome, Uw wil geschiede gelijk in de hemel alzo ook op aarde!*³⁰⁷

Helaas, dat deze ongetwijfeld profetische elementen openbarende richting niet komt tot de Bijbelse Eschatologie, maar ook vervalt op de klip van Schweitzer: wij, gelovigen, moeten nu het Koninkrijk van God verwerklijken; om dan in dat pogen zóver te gaan, dat zelfs 'de klassenstrijd' van het Socialisme wordt beschouwd als een onvermijdelijk middel, om tot het gewenste doel te komen³⁰⁸.

Genoeg, om te begrijpen, wat deze richting wil. We moeten hier eerlijk uitspreken, dat er zeer veel door haar gezegd wordt, dat we van heler harte onderschrijven. Zelfs vindt het heroïsche, dat haar kenmerkt, ongemene weerklank in ons gemoed. En de Kerk van Europa zou weldoen, te vragen: wat heeft God ons door deze bezielde Zwitserse predikers te zeggen? Inzonderheid met betrekking tot ons onderwerp vinden we in zoverre ook bij haar bevestiging, dat ze uit het Nieuwe Testament met tal van bewijsplaatsen aantoot, dat dit geen andere Eschatologie heeft dan het Oude; dat de eerste Christelijke Kerk tot Augustinus op dat standpunt bleef staan, maar daarna is gaan 'verwereldlijken'.

Jammer is echter, dat zij, zoals we reeds zeiden, bij die erkenning nu ook niet voegen het zich geheel houden aan het toekomstbeeld van de Heilige Schrift. Dat ze dit niet doen, blijkt wel het allerduidelijkst uit het feit, dat ze in het geheel geen gewag maken van het rijk van de antichrist, dat naar de Schrift aan de Christusregering vooraf zal gaan, en in vele opzichten de gedaante van het Rijk van Christus zal vertonen.

Wij kunnen daarop niet genoeg nadruk leggen in onze tijd, waarin we de heerschappij van de antichrist met rasse schreden zien naderen. We staan telkens verbaasd, als we

³⁰⁶ Idem, blz. 146-147.

³⁰⁷ Dr. Wissing, blz. 148-149.

³⁰⁸ Idem, blz. 167.

uitingen lezen uit het kamp van deze jongere, sterk eschatologisch geaccentueerde richting, bijvoorbeeld uit de Wereldbond van Kerken, het Religieus-Socialistisch Verbond, de Internat. Christ. Stud. Vereniging, waarbij ten onzede de N.C.S.V. is aangesloten; zelfs de laatstgehouden Zendingsconferentie te Jeruzalem, waar velen in deze geest hebben gesproken; en het veel geprezen boek van Stanley Jones, dat bedenkelijk dicht dit universalisme nadert³⁰⁹. En waarover? Dat men zo weinig verstaat, wat er in de naaste toekomst staat te geschieden, en daarom zo slecht onderscheidt, wat alleen de laatste toekomst ons kan brengen.

Ja, nog erger, dat men nu meent, aan de vooravond te staan van de heerlijkste bladzijde van de geschiedenis: het internationale Rijk van God. De jonggestorven, zeker begaafde, maar ook geheel door deze misleiding verstrikte, en daardoor, onbedoeld, duizenden jonge mensen misleidende jeugdprediker H.T. Oberman trok voor enige jaren het land door met een rede: 'Christus en de nieuw mensheid', waarin hij een lentezang kweelde op de synthese-beweging van onze tijd, waarin hij de voorbode zag van het Koninkrijk van Jezus Christus. Het komen van Christus op de wolken des hemels, zichtbaar en lichamelijk, verwacht deze richting niet. Althans hebben ze dit reeds lang geridiculiseerd. Wat doet dat er eigenlijk toe! Het is slechts een vorm van de verwachting van zijn Toekomst, die we met name bij de apostelen en de eerste Christelijke Kerk vinden. Maar dit is het wezen van het Koninkrijk van Christus: een betere wereld! En nu meent men, dat die betere wereld thans komende is. Hoe kan men toornen op ons, die het juist andersom zien: thans is komende het rijk van 'de mens der zonde', d.i. van de mens op zijn eigen benen, zelfs in zijn religie!

En waarom verbazen we ons daar zo over? Omdat hieruit weer blijkt, dat men aan de ene kant door zijn Bijbel- en Zending- genootschappen zich beijvert, om het Woord Gods te brengen aan alle volkeren, en toch - zelf meer leeft bij het woord van mensen, dan bij het getuigenis van God; meer leeft bij het woord van Blumhardt³¹⁰, dan bij dat van Paulus; meer bij het woord van Ragaz en Söderblom³¹¹, dan bij dat van Petrus en Johannes; meer bij de boodschap van Stockholm, dan bij de Openbaring van Jezus Christus Openb. 1: 1; meer bij de uitspraken van de leiders van de Wereldfederatie van Christelijke Studenten, dan bij die van de profeten van de Bijbel.

Hoe verklaart deze richting toch uitspraken van de Heilige Schrift, als: *'En vele valse profeten zullen opstaan, en zullen er velen verleiden.'* Matth. 24: 11. *'Alsdan, zo iemand tot u zal zeggen: Ziet, hier is de Christus, of daar; gelooft het niet; want er zullen valse Christussen en valse profeten opstaan, en zullen grote tekenen en wonderheden doen, alzo dat ze (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden.'* Matth. 24: 23-24. *'Want velen zullen komen onder Mijn naam, zeggende: Ik ben de Christus; en zullen velen verleiden.'* Mark. 13: 6. We noemen de antichrist wel zo, maar hij zal, vooral in zijn rechterhand, de valse profeet, zich noemen: de Christus, zij het ook een nieuw incarnatie van Hem; zoals we dit reeds zien bij Krishnamurti, de z.g. 'Wereldleraar.' - *'Zijn hoornen - d. i. zijn openbaring naar buiten - zullen zijn des Lams hoornen gelijk.'* Openb. 13: 11. Ja, zó universeel zal de antichrist zijn, dat *'allen, die op aarde wonen, hem zullen aanbidden, uitgezonderd zij, wier namen geschreven zijn in het boek des levens des Lams.'*³¹²

'En het doet grote tekenen, zodat het ook vuur uit de hemel doet afkomen op de aarde, voor de mensen. En verleidt degenen, die op de aarde wonen, door de tekenen, die

³⁰⁹ 'Christus langs de Indische heirweg', 3e druk, H.J. Paris, A'dam, vooral blz. 122-206.

³¹⁰ Wij bedoelen hier niet de vader, maar de zoon.

³¹¹ Men leze vooral uit zijn 'De ware broederschap' blz. 123-171.

³¹² v. S. Zie J. Krishnamurti: 'Aan des Meesters voeten,' 1925, blz. 15-16, 39. 'Het Meer van Wijsheid,' 1928, blz. 32-33.

aan hetzelfde te doen gegeven zijn.' Openb. 13: 13-14. En zegt Paulus niet, dat eerst de dag van de antichrist moet komen, en dat de Gemeente in hem, '*uit de grote afval wordende*', en nadat de Heere '*hetgeen hem wederhoudt*' weggenomen zal hebben, 'GEOPENBAARD WORDENDE TE ZIJNER EIGEN TIJD,' een onfeilbaar teken zal hebben, om de Dag van Jezus Christus dan spoedig te verwachten? 2 Thess. 2: 3-4, 6-7.

Wat verwacht men dan nu toch? De antichrist is nog niet gekomen! De tekenen der tijden tonen meer en meer, dat zijn heerschappij aanstaande is! Hoe kan men dan nu toch Christus' Dag verwachten? De dag van de antichrist, met zijn gevaarlijkste aller verleidingen, waarin de grote meerderheid van het Christendom zal worden verstrikt, - DIE komt!

En waarom ziet men ons nu zo vragend, om niet te zeggen: verwonderd aan over het feit, dat er nog zijn, die vasthouden aan zulk een letterlijke opvatting van de profetieën, ook van de Openbaring? Ja misschien speelt er door die verwondering nog wel een medelijdende glimlach over zoveel onwetenschappelijke achterlijkheid. Komt, laat ons elkander hier eens recht in de ogen zien, mijn medechristenen, ook mede-Schriftonderzoekers! Geloven we nog zó aan de Bijbel als het Woord van God? Geloven wij, dat de profetieën, zoals ze daar liggen, van God zijn ingegeven? Dat de tekening van het karakter en de tijd van de antichrist Goddelijke voorzegging is, die daarom ook juist op haar tijd en wijze zal worden vervuld? Of hebben wij, al verder gaande in de 'organische' inspiratie, en 'de menselijke factor' in de Heilige Schrift, ongemerkt de grenzen van de 'Goddelijke autoriteit van de Heilige Schrift' overschreden? Ja, dán gaan we verdolen! Dan hebben we eerst met heilige verontwaardiging het 'mensengezag' van ons afgeworpen, en ziet! we gaan weer buigen voor mensen. Hetzij religieus-filantropisch, hetzij religieus-sociaal, of ook religieus-ethisch, als het de praktische zijde is van een eschatologische verwachting, die we wel hebben afgeleid uit de Schrift, maar die we daarna, echt subjectivistisch, hebben losgemaakt van de Schrift en geconstrueerd naar menselijke maatstaf, dan zijn we bezig als '*de dwaze bouwer*' uit de gelijkenis van Jezus Matth. 7: 26-27 ons huis op een zandgrond te bouwen.

Wij voelen ons enerzijds aan deze religieus-sociale richting verwant. We kunnen haar verstaan in haar reactie tegen intellectualisme, dogmatisme en kerkisme. We roepen haar dan ook van deze plaats toe: we willen met u staan naar een beleving van het Christendom, zoals we dat in het officiële Christendom, tot in de zuiverste kerken toe, maar al te zeer missen, waarom we ook zo verlangen naar de eindelijke overwinning van het Koninkrijk van Jezus Christus! Maar keert u dan terug van het heilloze pad van de Schriftkritiek! Opdat u straks niet te laat bemerkt, dat u met blijdschap hebt begroet en met enthousiasme hebt helpen voorbereiden - een onderdeel van het rijk van de antichrist, dat u, door idealisme verblind, aangezien had voor het Koninkrijk van God!

6. De Bijbelsch-eschatologische richting

Deze richting is de oudste. Ze is zo oud als het Adventsleven zelf. Ze wenst zich geheel te houden aan de eschatologische verwachting van het profetisch Woord, en ziet daarom op hoop tegen hoop, met de Gemeente van Jezus Christus 'van het begin der wereld,'³¹³ met de profeten en apostelen, met de Christelijke Kerk van de eerste drie eeuwen, met een grote schare van Christusbelijders uit alle landen en kerken, van

³¹³ Heid. Cat. Zond. 21, vr. 54.

voorheen en thans, met op Gods eigen toezegging gegrond verlangen uit naar de openbaring van de Christusregering, als de eindelijke oplossing van het ellendeprobleem van deze wereld.

Zij verkeert in een eigenaardige positie. Met de pas besproken religieus-socialen heft ze haar stem op naar twee zijden. Vooreerst naar die van de nationaal en internationaal door zelfzucht en tweedrachtverscheurde samenleving van volken. O, hoe warm doet haar de deernis aan, die, veelmeer dan in de officieel kerkelijke kringen, waar de zelfgenoegzaamheid benauwt, uit de doorvoelde preken en geschriften u tegenstroomt³¹⁴. 'Tenslotte is het niet onze zaligheid, waar het op aankomt. Maar God Zelf en Zijn Rijk, dat komt, Zijn zaligheid. Vanuit eigen kleine wereld tot God, dat is de weg. God de eerste en de laatste. Niet eigen leven, niet eigen kerk, maar het Rijk van God, de heerschappij van God in hemel en op aarde, ook op aarde. Niet God terwille van de mens, maar de mens ter wille van God. Juist zo vinden we onze bestemming. Wie zijn leven verliest, zal het vinden. Gods eer en verheerlijking sluiten de zaligheid van de mens in zich. Ons zelf vergeten. Denken aan de zaak van God. Navolging van Jezus is strijdend geloof in Hem, Die alle macht heeft. Jezus is de levende, de verheerlijkte, de tegenwoordige, die in het heden Zijn genadekracht openbaart. Het einddoel is het Rijk van God, de volkomen overwinning van Gods liefde. Nu is het nog de tijd, om voor dat komende Godsrijk te strijden.

Blumhardt, één van de weinigen, die in de vorige eeuw sterk leefden in de verwachting van de zaligheid van de Heere, zegt in één van zijn preken: 'Het is tijd, dat ons Christendom uit het egoïstisch subjectivisme bevrijd wordt, waarin het terecht gekomen is, en waarvan in de Bijbel geen spoor gevonden wordt. Ons Christendom draait veel te veel om ons eigen ik en de eigen zaligheid. In de Bijbel gaat het om het Rijk van God, waarin de zaligheid van de enkele als iets vanzelfsprekends opgesloten ligt. Rijk van God en Dag des Heeren zijn de twee grote woorden, die de Heiland op aarde gebracht heeft, en in welke alles samen gevat is, wat we ooit mogen verwachten en wensen.'

Zo zien we het nog veel te weinig.

Zo leven we nog veel te weinig

Het meest duidelijk is dit aan te wijzen in de liederen, die in onze kring gezongen worden. Ik bedoel de liederen, waarin we zingen van de toekomst. Veel te veel wordt in deze liederen gesproken over het lieve ik. Veel te veel is het slot van deze liederen het sterven. Zeker, de dood komt. Maar de wederkomst van Christus betekent de overwinning op dood en graf. In onze liederen moest tot uitdrukking worden gebracht het verlangen van de Bijbel: 'Kom Heere Jezus', en het uitzien naar de voltooiing van het Godsrijk. Wanneer we enkele Psalmen uitzonderen, hebben we geen liederen, die het grote, heerlijke werk van God in de toekomst van Jezus Christus bezingen. We hebben bijna geen gezangen, die gedragen worden door de gedachte van het komende Godsrijk: '*Op Uw zaligheid wacht ik, Heere.*'³¹⁵

Wanneer we leven bij het komend vrederijk van onze Heere Jezus Christus naar de Schriften, schrijnt dag aan dag het pijnlijk contrast tussen die komende wereld en deze tegenwoordige ons door de ziel. Daarom kunnen we zo inkomen in het leed, dat vooral door de bezitloze massa Openb. 6: 6 wordt geleden. We volgen met spanning de steeds brandender wordende Sociale kwestie. En we herinneren ons met schaamte, hoe menigmaal de Kerk van Christus haar wereldpositie - denk aan de tijden van Constantijn de Grote, en de voorname plaats, welke de Gereformeerde Kerken van

³¹⁴ H. Kutter: 'Revolution des Christentums,' 1912. 'Das Unmittelbare,' 1921. 'Not und Gewissheit,' 1927.

³¹⁵ Ds. J.J. Buskes Jr.: 'De verwachting van het Koninkrijk,' blz. 23-24.

verschillende landen in de eeuw van de Reformatie hebben gehad - ongebruikt heeft gelaten tot wegneming van sociale misstanden! We zouden de Kerk wel eens willen wakker schudden, en haar meenemen de brede, wijde wereld in: *'Gaat heen in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle creaturen.'* Mark. 16: 16 maar daar hebben we ook de boodschap gekarakteriseerd, die de Gemeente van Christus aan de wereld heeft te brengen: het Evangelie. Het moet aan hoog en laag, rijk en arm, vorsten en onderdanen, werkgevers en werknemers worden verkondigd: alleen Christus kan de wereld verlossen.

Geen revolutie; maar ook geen redeloos geweld tot handhaving van de macht. Nee, naar Christus, naar Zijn Kruis, naar Zijn Bloed, naar Zijn Geest, naar Hem Zelf. 'Sleep uw ik naar Jezus' Kruis, opdat Hij het daaraan hechte, en ga dan naar Zijn graf, ga met Hem onder en sta met Hem op.' Dát is de weg, om van een zelfzuchtig mens een liefhebber van God en de naaste te worden. Maar dat ook alleen! En dan komen de tegenwerpingen. Dan ook deze: het Christendom heeft de wereld niet kunnen redden en vernieuwen! Ja, dat geven we toe. Maar CHRISTUS zal het doen! Zeker doen *'Hij komt, Hij komt, om d' aard' te richten, de wereld in gerechtigheid.'* Ps. 98: 4b. Welk een boodschap!

Maar nog een andere verwantschap gevoelt de derde richting met de tweede: de positie tegenover de Kerk. Heeft de laatste op de Kerk tegen, dat ze veel te weinig eschatologisch leeft, dit is ook het bezwaar van de eerste. We hebben daarop in dit hoofdstuk echter te overvloedig gewezen, dan dat we er nu nog eens bij zouden stilstaan. We noemen het alleen, om de juiste verhouding van deze drie richtingen te bepalen.

Daartegenover moet dan weer heel dikwijls met de Kerk, voorzover ze wenst te handhaven en te verdedigen het Schriftgezag, de derde richting positie nemen tegenover de tweede: laat toch Gods Woord staan; doe er niet af of bij, maar laat het uw enig richtsnoer blijven voor geloof en leven, ook voor de Eschatologie. Dan zult u voor uw behoefte aan eschatologie de echte en hechte grond vinden in Oude en Nieuw Testament Ook in het laatste.

Want er is geen tegenspraak tussen beide.

Niet mogelijk, maar ook niet werkelijk.

HOOFDSTUK VIII

DE CHRISTUSREGERING IN DE EVANGELIËN

1. De Christusregering in de Nieuw-Testamentische Adventstijd

Hoe nauw het Nieuw Testament zich in betrekking tot ons onderwerp aansluit bij het Oude, blijkt wel hieruit, dat we de Christusregering reeds dadelijk ontmoeten in de dagen, die onmiddellijk voorafgingen aan Jezus' komst in het vlees.

Zou het toeval zijn of Geestesleiding, dat in het eerste vers van het Nieuwe Testament de gekomen Christus voor ons treedt langs de Israëlitisch-Davidische weg: *'Het boek des geslachts van Jezus Christus, de zoon van David, de zoon van Abraham'*? Matth. 1: 1. Waarom spreekt de engel Jozef aan: *'gij zone Davids'*? Matth. 1: 20. Was het tengevolge van Judaïstische scholing of door aanraking met de Goddelijke profetie, dat de Oosterse wijzen Jezus verwachtten als *'de Koning der Joden'*? Matth. 2: 2, verg. Dan. 9: 25.

Waarom, als de komst van de Messias niet medebrengen zou de herstelling van het volk Israël, maakt de Heere Zich van dat 'Joodse ideaal' dan niet los in de boodschappen, waarmee Hij de engel Gabriël zendt naar Zacharias en Maria? Tot de eerste horen we hem zeggen: *'En hij zal velen der kinderen Israëls bekeren tot de Heere, hun God, en hij zal vóór Hem heengaan, in de geest en de kracht van Elia, om de Heere te bereiden een toegerust volk'*. Luk. 1: 16-17. Maar tot Maria spreekt hij nog veel beslist: *'En God de Heere zal Hem de troon van Zijn vader David geven, en Hij zal over het huis Jacobs Koning zijn in der eeuwigheid, en Zijns Koninkrijks zal geen einde zijn'*. Luk. 1: 32-33. 'Geen einde', nee, want als de Christocratie eenmaal de wereld regeert, mag nog hier en daar de vijand het hoofd opsteken, Christus zal hem onderwerpen; ja, mag na de ontbinding van satan Gog en Magog onder zijn aanvoering trachten, Christus' rijk te verstoren, ze zullen het niet kunnen; en door het laatste oordeel heen gaat het Koninkrijk van Christus over in de eeuwige Theocratie, en satans heerschappij zal voorgoed teniet worden gedaan. Openb. 20: 7-10. Waartoe, als het Augustiniaanse standpunt werkelijk het Bijbelse is, dan toch - met eerbied - die dubbelzinnigheid in de boodschappen van God? Maar nee, de Heere gaat hier aanstonds voort op de lijn van de Bijbelse Eschatologie, Zijn lijn. En wel mocht ook hiervan de Heilige Geest door Elizabeth tot Maria zeggen: *'Zalig is zij, die geloofd heeft, want de dingen, die haar van de Heere gezegd zijn, zullen volbracht worden'*. Luk. 1: 45.

Zó heeft Maria het ook verstaan. Wat betekent anders in haar lofzang dat echt Davidische woord: *'Hij heeft een krachtig werk gedaan door Zijn arm; Hij heeft verstrooid de hoogmoedigen in de gedachten hunner harten. Hij heeft machtigen van de tronen afgetrokken, en nederigen heeft Hij verhoogd.... Hij heeft Israël, Zijn knecht, opgenomen, opdat Hij gedachtig ware der barmhartigheid, gelijk Hij gesproken heeft tot onze vaderen, n.l. tot Abraham en zijn zaad tot in der eeuwigheid'*. Luk. 1: 51-55. Men zal toch niet willen beweren: hier was zelfs Maria nog onder de bekoring van dat 'Joodse ideaal'? Hoewel men, de periode van de Christocratie, waarin dit door Maria bezongen overgaan van de macht van de wereld op Christus' schouder alleen geplaatst kan worden, niet willende erkennen, daar wel toe moet komen. Maar dan bedenke men, dat Maria onder de hoogste spanning van de Heilige Geest haar lofzang zong, en diezelfde Geest Lukas inspireerde, om die voor de Kerk van alle tijden op te schrijven.

Niet anders is het met de lofzang van Zacharias, waarin hij de God van Israël prijst,

omdat Hij heeft bezocht en *verlossing teweeggebracht heeft Zijn volk; en heeft een hoorn der zaligheid ons opgericht, in het huis van David, Zijn knecht, zoals Hij gesproken heeft door de mond van Zijn heilige profeten, die van het begin der wereld geweest zijn; N.L. EEN VERLOSSING VAN ONZE VIJANDEN, EN VAN DE HAND AL DERGENEN, DIE ONS HATEN; opdat Hij barmhartigheid deed aan onze vaders, en gedachtig ware aan Zijn heilig Verbond* (in de genoemde triomf van het Godsrijk vanuit Israël dus); *dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreze, in heiligheid en gerechtigheid voor Hem, al de dagen onzes levens'*. Luk. 1: 68-75.

Waarom spreekt men altijd over het laatste gedeelte van deze lofzang, en laat het eerste rusten? Omdat men er geen weg mee weet. Tenzij men ook dit gedeelte, niet alleen in theorie, maar in heerlijke praktijk, erkent als het Woord van God Zelf. Want boven de gehele lofzang staat: *'En Zacharias werd vervuld met de Heilige Geest, en PROFETEERDE.'* Luk. 1: 67. Maar in het andere geval is er hier geen andere verklaring mogelijk, dan die men ook op de profeten toepast: Zacharias was nog teveel Israëliet, om het Nieuw Testamentisch te kunnen zien. Maar dan zegt men daarmede, dat de Heilige Geest òf hem niet woordelijk inspireerde, òf Zich met Zacharias in dit perspectief van Israël's toekomst vergist heeft. Maar nee, de Heere weet wel, wat Hij gezegd heeft: ook dit woord past volkomen in het organisch geheel van de Bijbelse profetie. Als we het nemen, zoals het er staat, en het niet verbuigen naar een vooropgezette mening, dan is hier alles zo klaar als de dag: ze het dan niet bij Zijn eerste, - een geheimenis, die toen de gelovigen nog niet verstonden, en die hun een oorzaak van bange strijd zou worden - dan toch bij Zijn tweede komst, zal Israël's Messias, gelukkig ook onze Heiland, regeren over de gehele aarde. En dan verstaan we ook, waarom Zacharias na de hernieuwde profetie van de Christusregering gaat zingen van Jezus' *'verschijning aan hen, die gezeten zijn in duisternis en in schaduw des doods,'* waarbij we niet moeten blijven staan bij het zielsleven, al moet het heil in Christus daar ook beginnen; maar wel degelijk ook moeten denken aan de verlossing uit de ellende van deze wereld, tengevolge van de zonde.

Als wij, gedrongen door de liefde van Christus, reeds nu uit *'de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods'* zoveel mogen doen tot verzachting van die ellende, hoeveel te meer zal dit dan geschieden onder die gezegende Christusregering! Dan zal het in het hart niet alleen, maar ook in de samenleving van de mensen, ja zelfs in de dierenwereld vrede zijn: *'om onze voeten te richten op de weg des vredes.'*

Dit was ook de inhoud van de geloofsverwachting van die gelovige Israëlieten, die door Gods Geest bezig waren met het op grond van Gods beloften uitzien naar de nabije komst van Christus. Anna, de profetes, behoorde met de grijze Simeon tot die geestelijke kern van het volk. Natuurlijk ging het bij deze 'godvrezende,' als hij dagelijks opging naar de tempel, om er te wachten op de Christus Gods, en inzonderheid op die onvergetelijke morgen, toen *'de Geest hem naar de tempel leidde,'* ook om zijn persoonlijke verhouding tot God, maar in het nauwste verband daarmee om het Koninkrijk Gods! Merke men dat toch niet, gelijk menigmaal geschiedt, als iets minder geestelijks aan. Is het geen vroom egoïsme, als het persoonlijk zalig worden ons voornaamste motief is en blijft bij het zoeken van Christus? Het is juist meer geestelijk, als het verlangen naar het Koninkrijk van God in onze geloofswerkzaamheden boven ligt. Zoals bij Simeon: *'hij was verwachtende de vertroosting Israëls.'* Wat we daaronder te verstaan hebben, zegt ons de mededeling uit ditzelfde verband, dat Anna, zodra ze in Hem de gekomen Messias had beleden, *'van Hem sprak tot allen, die de verlossing in Jeruzalem verwachtten.'* Luk. 2: 25 en 38.

Naar de taal van de Bijbel moeten we hier wel denken - of we moeten aan het vergeestelijken gaan - aan datgene, wat we reeds op ontelbare bladzijden zagen als: de periode van de Christusregering. Trouwens zingt Simeon het in zijn lofzang zelf uit, en wel in de juiste volgorde: *'Een licht tot verlichting der heidenen* (want ze zullen, door Israël's val, eerst in het heil van Christus delen; echter zal daarna de stroom nog tot Israël wederkeren, en dan zal de nog toevende belofte worden vervuld), *'EN TOT HEERLIJKHEID VAN UW VOLK ISRAEL.'* Luk. 2: 32.

Ditzelfde vinden we ook bij Johannes de Doper, Luk. 3: 17 bij de jongeren des Heeren, Joh. 1: 35-52, bij Jozef van Arimathéa, Luk. 23: 51 bij de Emmaus-gangers, Luk. 24: 21 enz. Was dit nu verkeerd? Integendeel, het was naar Gods eigen Woord. En kunnen we voor onze geestelijke werkzaamheden wel een veiliger toetssteen vinden? Zeggen we niet steeds, dat ons geestelijk leven dán het stempel van de Heilige Geest draagt? Maar natuurlijk waren er, gelijk altijd, vleeselijke bijmengsels in, in dat geval: ook de ware gelovigen verstonden niet, dat de Christus eerst *'al deze dingen moest lijden, en alzo in Zijn heerlijkheid ingaan.'* Luk. 24: 26, Matth. 16: 21-23. En van dát bijmengsel moest hun adventsleven gezuiverd worden. Niet van de verwachting van de Christocratie zelf!

Dát was het zilver, dat gelouterd zou - en zal! - worden, zevenmaal. Ps. 12: 7.

2. De Christusregering bij Jezus Zelf

Men heeft gezegd, dat dit onderwerp door Christus Zelf nooit is genoemd, veel minder geleerd. En dat wordt dan aangevoerd als bewijs, dat, als het op andere plaatsen in de Heilige Schrift wèl geleerd wordt, het niet letterlijk mag worden opgevat.

Gesteld, dat het eerste waar zou zijn, volgt daaruit dan werkelijk het tweede? Of is de Heilige Schrift een organisch geheel, waarin onder de bijzondere leiding van de Heilige Geest elk deel zijn juiste plaats heeft? 'Al wat de Heilige Schrift naar haar kennelijke bedoeling wil mededelen, heeft een Geref. theoloog te geloven. Doet hij dit niet, dan doet hij aan het gezag van de Schrift tekort.'³¹⁶ Maar dan mag geen Geref. theoloog uit het eventueel in Christus' prediking niet, maar elders in de Schrift wel voorkomen van deze verwachting besluiten: nu is ze geen Schriftleer. Handelt men ook zo met andere waarheden van de Bijbel? Waar vinden we b.v. door Christus gesproken van ouderlingen en de wijze van hun verkiezing? Of gaf Hij de instelling van het diakenambt? Berust de vervanging van de Sabbat door de Zondag misschien op hetgeen Hij gezegd heeft? Heeft Hij de kinderdoop geleerd, en bovenal het gehele dogmatische systeem, dat daarmee in verband ontstaan is? Om niet ondeugend te worden, zullen we maar niet vragen: waar heeft Hij bijvoorbeeld de D.K.O. gegeven? Laat ons liever nog een andere Schriftwaarheid naar voren brengen, wel genoemd het 'cor ecclesiae'³¹⁷, de rechtvaardiging van de zondaar voor God. Beroemen zich juist de modernen er niet op, dat zij, in tegenstelling van de orthodoxen, zich houden aan de leer van Jezus, Die aan *'een beker koud waters'* het ingaan in de hemel verbindt? Matth. 10: 42. Maar Paulus - zeggen ze - heeft het Evangelie van Jezus verdogmatiseerd, en niet van Christus, maar van hem hebben we die leer van 'de rechtvaardiging door het geloof alleen' ontvangen. We weten wel, hoe we dit hebben op te vatten: De Heere Jezus heeft Zelf gezegd: *'Nog veel dingen heb Ik u te zeggen, maar gij kunt die nu nog niet dragen; maar wanneer die zal gekomen zijn, n.l. de*

³¹⁶ Aldus Prof. F. Lengkeek in 'de Wekker' van 15 Febr. '29, waar hij een uitspraak van de Asser-Synode citeert en er bijvoegt: 'Wij, Christ. Gereformeerden, aanvaardden die stelling VOOR HEEL DE SCHRIFT.'

³¹⁷ 'Het hart van de Kerk'.

Geest der Waarheid, Hij zal u in al de waarheid leiden; want Hij zal van Zichzelf niet spreken, maar zo wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, EN DE TOEKOMENDE DINGEN ZAL HIJ U VERKONDIGEN.' Joh. 16: 12-13. Dit is voor ons de verklaring van het feit, dat de leer van de rechtvaardiging als zodanig niet voorkomt in de Evangelieën, maar juist in de Zendbrieven van de apostelen. En zou deze diepere inleiding dan zo vreemd zijn op het zo tedere terrein van de laatste dingen? Dit wordt hier zelfs nadrukkelijk genoemd: ná Zijn heengaan van de aarde zou de Heilige Geest, echter uit Hem, Joh. 16: 14 de apostelen *'de toekomstige dingen verkondigen'*. Geen wonder dus, dat, waar Jezus in Zijn prediking om wijze redenen³¹⁸ slechts hier en daar over de toekomst handelt, Zijn jongeren daarover in veel overvloediger mate spreken. Bovendien, voor de Openbaring, het Toekomstboek bij uitnemendheid, geldt dit in zeer bijzondere zin: Christus verscheen - wordt dit bij de verklaring van de Openbaring niet dikwijls te veel verzwegen? - in eigen Persoon aan Johannes op Patmos, om hem de visioenen, óók dat van de Duizendjarige heerschappij van Christus en Zijn heiligen, te tonen; en daarna liet Hij ze Johannes beschrijven door de inspiratie van Zijn eigen Geest.

Al zou dan Jezus in zijn reden met niet één woord daarvan hebben gerept, dan deed dit aan de zaak zelf nog niets af. Men moet daarom niet zo lichtvaardig zeggen: 'dan had Christus het Zelf moeten leren', - alsof we dat te bepalen hadden, en alsof niet *'al de Schrift van God is ingegeven!'* 2 Tim. 3: 16. Maar we hopen aan te tonen, dat Hij er wel degelijk van heeft gesproken, terwijl we dan Zijn eschatologisch onderwijs door andere gedeelten van het Nieuwe Testament, en vooral in de Openbaring van Johannes, verhelderd en aangevuld vinden.

3. Het Koninkrijk van Christus gekomen en nog niet gekomen

Op deze onderscheiding wordt gewoonlijk weinig gelet. Toch is ze van Jezus' prediking een voornaam bestanddeel.

Jezus' Voorloper hief zijn bazuin over Israël op, om hun het in en met Christus 'nabij gekomen Koninkrijk' te verkondigen. Matth. 3: 2. Na de verzoeking in de woestijn verschijnt Christus Zelf in de steden en vlekken van Galiléa, *'predikende in hun synagogen het Evangelie des Koninkrijks'*. Matth. 4: 23. Vanaf de berg van de zaligsprekingen zet Hij de poorten van Zijn Rijk wijd open voor 'een ellendig en arm volk', ze sluitende voor 'rijken en verrijkten': *'want hunner is het Koninkrijk der hemelen'*. Matth. 5: 3 en 10. Hij noemt Johannes *'de grootste onder die van vrouwen geboren zijn'*, maar zegt er bij, *'dat de minste in het Koninkrijk der hemelen meerder is, dan hij'*. Matth. 11: 11.

Vlak voor de ingang van het, dus aanwezige, Koninkrijk nam Jezus *'een kindeken, stelde dit in het midden van Zijn discipelen, en zei: Indien gij niet wordt gelijk de kinderkens, zo zult gij het Koninkrijk der hemelen geenszins ingaan'*. Matth. 18: 3. De gelijkenis van de zaaier, die juist in beeld brengt de prediking van het Evangelie, zoals die onder alle volken tot Jezus' wederkomst zal plaats hebben, wordt door Hem aan Zijn jongeren verklaard met de inleiding: *'U is het gegeven, de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te weten.'* Matth. 13: 11. En de verschillende gelijkenissen, die er op volgen, laten eveneens dat Koninkrijk zien in zijn loop door de eeuwen heen, dus: als reeds aanwezig. Matth. 13: 24-47 *zo ook in een woord, door Jezus gesproken vóór Hij met drie van Zijn jongeren de berg der verheerlijking beklom: 'Voorwaar, Ik zeg u, dat er sommigen zijn van degenen, die hier staan, die de dood niet zullen*

³¹⁸ Verg. Joh. 6: 15. Nu had Jezus daar nog eens van 'het Duizendjarig rijk' moeten spreken!

smaken, totdat ze zullen hebben gezien, dat het Koninkrijk Gods met kracht gekomen is.' Mark. 9: 1. Hier hebben we nu één van die uitspraken, waarvan Schweitzer zou zeggen: ziet u wel, dat Jezus Zich ook vergist heeft? Maar de Heere Jezus weet wel, wat Hij zegt: Hij bedoelt het Koninkrijk, als een geestelijke realiteit, zoals het straks, in de uitstorting van de Heilige Geest, *'met kracht komen'* zal.

Heel sterk vinden we op dit gekomen zijn van het Koninkrijk nadruk gelegd in een gesprek van Jezus met de Farizeeën, waarin Hij op hun vraag: wanneer het Koninkrijk Gods komen zou, antwoordt: *'Het Koninkrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat, en men zal niet zeggen: Ziet hier! of ziet daar! want ziet, het Koninkrijk Gods is binnen ulieden.'* Luk. 17: 20-21. Hier staat het zo duidelijk als het maar kan: het Koninkrijk is een geestelijke zaak, geen wereldlijke verschijning; wie er geen deel aan heeft, kan het niet zien, kent het niet, want het openbaart zich niet aan de zinnen, maar in het hart. 'Dit Koninkrijk is, evenals zijn Koning, onzichtbaar. Het zoekt en tekent geen landen en gebouwen, maar alleen zielen en gewetens. Zijn sfeer is het grote land van het innerlijke leven.... het is een stemming, die woont in het hart, of een sfeer, waarin de mens toeft met zijn hart.'³¹⁹

Maar men moet niet bij een deel van Jezus' Woord in dit gesprek blijven staan, maar het in zijn geheel nemen. Dan ziet men, dat dit niet altijd zo blijven zal. Eens zal dat Koninkrijk zelfs luisterrijk, heerlijk voor Zijn deelgenoten maar vreselijk voor Zijn tegenstanders, zichtbaar worden: *'Want gelijk de bliksem, die van het een einde onder de hemel bliksemt, tot het andere onder de hemel schijnt, alzo zal ook de Zoon des mensen wezen in Zijn Dag.'* Luk. 17: 24. Nu weten we allen, hoe opvallend het bliksemlicht is, vergezeld van de ratelende donder, zó opvallend, dat het aan niemand kan ontgaan, ook niet aan hen, die het liever niet willen zien en horen, soms er deuren en luiken voor sluiten. Zelfs het dier staat als aan de grond genageld. Wat een verschil met de regenboog, ook een prachtig natuurverschijnsel, maar lang niet zo in het oog lopend. Dikwijls hoort men de mensen elkaar er opmerkzaam op maken, daar nog slechts weinigen het zien.

En Jezus legt hier nog meer nadruk op het overal zichtbare van Zijn Koninkrijk door de bijvoeging: *'die van het een einde onder de hemel tot het andere schijnt'*, d.i. over de gehele lengte en breedte van de horizon: zó zal het Koninkrijk van Christus de gehele internationale samenleving van de mensen in beweging brengen. Zegge men dan niet langer, dat Jezus' Koninkrijk alleen geestelijk is.

Maar dan is dit laatste woord toch in strijd met het eerst gesprokene? In v. 22 ligt de verklaring: gedurende een zekere tijd zal dat Koninkrijk alleen in de harten van de gelovigen zetelen, terwijl het wereldleven zijn gewone, God en Christus verzakende gang gaat; soms zal het zelfs zó worden, dat het schijnt, alsof er geen verheerlijkte Christus aan de rechterhand van de Vader is gezeten; dat de van enthousiasme trillende, thans reeds de openbaring van Christus' Koninkrijk verwachtende discipelen er mee rekenen, opdat de schok van de teleurstelling straks niet te groot zal zijn: *'En Hij zeide tot de discipelen: er zullen dagen komen, wanneer gij zult begeren één der dagen van de Zoon des mensen te zien, en gij zult die niet zien.'* Dus voor die periode, liggend tussen Jezus' hemelvaart en wederkomst, geldt het, dat Zijn Koninkrijk onzichtbaar is, wonende in de harten van de gelovigen.

Natuurlijk is dit niet zó te verstaan alsof men van dat Rijk niets merken zou. Immers, de prediking van het Evangelie wordt in de wereld gehoord, de Gemeente wordt gezien. Er zijn tijden, dat door hoog oplaaiend geloofsleven en brede zendingsactie de Gemeente zelfs bijzonder openbaar wordt. Maar nochtans is het ook dan waar: *'het*

³¹⁹ S.H.J. James: 'Opvaart,' 1926, blz. 167-168.

Koninkrijk der hemelen is binnen ulieden,' het eigenlijke er van kan men aan de natuurlijke mens niet laten zien, hetzij hij buiten of binnen de kerk leeft. In zijn beste tijden heeft het ook het meest de tegenstand van de wereld moeten verduren, soms in bloedige vervolgingen. De wereld kan en wil, juist omdat ze 'de wereld' is, dit Koninkrijk niet aanvaarden als norm voor alle levensterreinen.

En wee de belijders van Christus, als ze het dan toch, hun Koning vooruitlopende, tot een zichtbaar Rijk willen maken! Wee de kerk - denk aan Rome! - die dat wil doen! Wee de partij die door middel van de staatkunde, tracht aan deze of die kerk wereldlijke macht te bezorgen, wat nog altijd is uitgelopen op verwereldlijking van de kerk. Maar dit vloeit ook voort uit het kerksysteem van Augustinus, dat opgebouwd werd op de stelling: wij zijn Israël, dus we zijn het Koninkrijk van de Messias; dan moeten we ook op elk gebied Zijn banier doen overwinnen. zo wordt het 'Pro Rege' eigenlijk: 'Pro nobis'.

Nee, vóór de Dag van Christus' Toekomst moeten we dat niet verwachten of najagen. zo lang gelde het: *'het Koninkrijk der hemelen komt niet met uiterlijk gelaat.'* Moet de Gemeente dan niet staan naar wereldhervorming? Ja! Maar - denk er vooral aan, u, die om de erkenning van de komende Christus-regering te ontgaan, zo sterk nadruk legt op het geestelijk karakter van Christus' Koninkrijk, dat u consequent blijft! - op geestelijke wijze, als een zachtschijnend 'kaarslicht,' in de vaste overtuiging, dat het Rijk van God, als zichtbare verschijning en zegepraal, niet komen zal vóórdát Jezus Zelf zal *'geopenbaard'* 1 Joh. 3: 2 worden. Als de bij Christus' sterven opgestane heiligen niet *'verschijnen'* mochten vóór Zijn opstanding, zouden dan nu de gelovigen de wereld mogen regeren vóór Zijn zegepraal over Zijn vijanden? Dat zij hun roeping verstaan, om Zijn getuigen te zijn, Hand. 1: 8 en als instrumenten in Zijn hand te dienen, om 'stukjes zonde weg te werken uit deze wereld en stukjes Koninkrijk van God te verwezenlijken.'

Maar eens, ja, dan zal dat Koninkrijk van Christus komen met bliksemende glans en wereld-beheersende macht! *'Maar eerst* (let op het tijdbepalende van dit woord, waarop noodzakelijk moet volgen een daarna, dat een andere tijdruimte inleidt) *moet Hij veel lijden en verworpen worden van dit geslacht.'* Luk. 17: 25 zo vinden we in dit woord van Jezus niet alleen het gekomen zijn, maar ook het nog niet gekomen zijn van Zijn Koninkrijk, beide door Hem geleerd.

In deze zin nu wordt op veel meer andere plaatsen door Jezus over het Koninkrijk gesproken. Vooral daar waar Hij het verborgene van Zijn Rijk bijzonder wil laten uitkomen tegenover het Joodse volk, dat precies in het andere uiterste verkeerde van hetgeen, waarin de Gemeente van het Nieuwe Testament is vervallen: ze legden alle nadruk op het koningschap van de komende Messias, waardoor de werelddbetekenis van de Christus geheel onderging in hun nationalisme: Hij zou Israël groot maken, en de heidenen verpletteren. Dat ze Hem verwachtten, óók in heerlijkheid, dát was niet verkeerd! Mochten ze niet verwachten de vervulling van het eigen Woord van de Heere? Maar dat ze Zijn profetisch en priesterlijk werk, waarvan het Oude Testament niet minder sprak, geheel niet begeerden, vanwege te weinig zondebesef, en bovendien Zijn koninklijk ambt geheel vervleselijkten tot eigen glorie, - dát was verkeerd! En daarom moest Jezus, waar zelfs Zijn eigen discipelen symptomen hiervan vertoonden, dikwijls verbergen het nochtans eenmaal zeker komend triomferen van Zijn Rijk.

Maar Christus heeft ook anders over Zijn Koninkrijk gesproken. Waarom moet Zijn Gemeente blijven bidden: *'Uw Koninkrijk kome'*, - als dit reeds gekomen is? Matth. 6: 10. Waarom wordt het aanzitten met Abraham, Izak en Jacob in het Koninkrijk der hemelen als iets toekomstigs gesteld, eerst dan ingaande, wanneer, in een gericht, dat

de Schrift aan het einde plaatst Zach. 13: 7-9 en 14: 1-3, verg. Openb. 7: 1-8, *'de kinderen des Koninkrijks'*, dat zijn die Israëlieten, die zelfs dan nog blijven volharden in de verwerping van hun Messias, *'buitengeworpen zullen zijn'*? Matth. 8: 11. Hoe kan Jezus zeggen tot Zijn, geestelijk toch reeds in Zijn Rijk ingegane, jongeren: *'En Ik verordineer u het Koninkrijk, gelijkewijs Mijn Vader dat Mij verordineerd heeft; opdat gij eet en drinkt aan Mijn tafel in Mijn Koninkrijk, en zit op tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls'* Luk. 22: 29-30, als Hij hier niet doelt op een historische, hoewel bovennatuurlijke, openbaring van Zijn Koninkrijk, die tot op de huidige dag nog niet heeft plaats gehad?

Hoe moet men, als men deze verwachting niet deelt, verklaren wat Jezus sprak na de instelling van het Heilige Avondmaal: *'Voorwaar Ik zeg u, dat Ik niet meer zal drinken van de vrucht des wijnstoks, tot op dien dag (een historisch gebeuren dus!), wanneer Ik ze nieuw zal drinken in het Koninkrijk Gods'*? Mark. 14: 25. Zonder onze geheiligde verbeelding te ver te laten gaan, mogen we hier toch voor het minst een heenwijzing vinden naar een nog niet gekomen periode, die Christus noemt: *'het Koninkrijk Gods'*, waar alles nieuw zal zijn Zelfs de wijn!

Hoe treedt deze gedachte naar voren in de gelijkenis van *'een zeker welgeboren man, die in een ver³²⁰ land reisde, om voor zichzelf een koninkrijk te ontvangen en (dan) weder te keren'*. Luk. 19: 12. Onze Statenoverzetters hebben het voorwoord 'dan' tussengevoegd, omdat ze bij het vertalen dadelijk gevoelden, dat hier de zin geen andere kon zijn. Dit blijkt wel uit drie dingen: 1e. uit de door Lukas in v. 11 aangegeven bedoeling van deze gelijkenis: *'omdat Hij nabij Jeruzalem was, en ze meenden, dat het Koninkrijk Gods terstond zou openbaar worden'*; 2e. uit hetgeen bij Jezus' wederkomst geschieden zal: dan begint niet de eeuwige gelukzaligheid, maar een periode, waarin Zijn Koninkrijk openbaar worden zal, d.w.z. het gehele publieke leven zal beheersen, en waarin Hij de Zijnen een heerlijke taak te volbrengen zal geven (v. 15-27); en 3e. uit het historisch verloop van de dingen: de Heere Jezus is wel 'in het vér land' ingegaan, en is nu verheerlijkt aan Zijns Vaders rechterhand; maar het is wel overduidelijk geworden, dat er tussen Zijn hemelvaart en wederkomst een lange periode ligt; daarom: *'een koninkrijk te ontvangen en dan weder te keren'*, dus als Hij het Koninkrijk ontvangen zal hebben; maar dan is ook nu Zijn Koninkrijk nog niet gekomen; en als Hij komt, dan komt Hij niet tot het laatste oordeel, waarop de eeuwigheid intreedt, maar dan komt Hij, om ons te geven Zijn Koninkrijk, waarnaar de eeuwen smachten.

Jezus weende wel over Jeruzalem, toen Hij, afdalende met de grote schare van de Olijfberg, gezeten op het veulen ener ezelin, daar de Stad zag liggen, wier straten bevlekt waren met het bloed van Gods profeten, en die zich weldra zou vergrijpen aan Hem, haar gezalfde Koning; maar Hij onderdrukte de jubel niet, waarmee het volk Hem als zodanig begroette: *'Hosanna, gezegend Hij, Die komt in de naam des Heeren Gezegend het Koninkrijk van onze vader David, hetwelk komt in de naam des Heeren! Hosanna in de hoogste hemelen!'* Mark. 11: 9-10. Zelfs neemt Hij het voor Zijn discipelen, die met de schare meejuichten, en daarover volgens de kritiek van de Farizeeën door Jezus moesten bestraft worden, op: *'Ik zeg ulieden, dat, zo deze zwijgen, de stenen haast roepen zullen'*. Luk. 19: 39-40. Jezus beluisterde dus in die roep het heimwee van het geloof, onder zó sterke aandrang van de Geest staande, dat het door niets kan worden weerhouden, naar Zijn Dag! En als Hij in de tempel is ingegaan, omgolft Hem een schare kinderen met dezelfde lofzang! En Jezus verdedigt ook die kinderen tegen de kwalijk nemende leidslieden van Israël, tevens het stempel

³²⁰ 'Gelegen' staat er in het Grieks niet bij.

van Zijn goedkeuring zettende op wat ze zongen: *'Hebt gij nooit gelezen: Uit de mond der jonge kinderen en der zuigelingen hebt Gij U lof toebereid?'* Matth. 21: 16.

In plaats van de moeder van Johannes en Jacobus te bestraffen om haar vraag, behandelt Hij haar ernstig: Hebben ze wel bedacht, dat de weg naar dat Koninkrijk voor Hem, en ook voor hen, door de diepte van het lijden gaat? Maar wat dat Koninkrijk zelf aangaat, dát komt zeker, dát verwachten ze niet tevergeefs, daar immers Gods eigen Woord het hun verkondigt? Alleen: ze zullen moeten leren, dat in de *'doop, waarmede ze gedoopt zullen worden'*, alle vleselijk bijmengsel, dat nu bij hun moeder en bij henzelf zo op de voorgrond treedt, uitgezuiverd moet worden; en voorts, dat het toedelen van bijzondere plaatsen daarin in laatste instantie - heerlijke les voor hen en ons, om in ons geestelijk begeren niet te blijven staan bij de Zoon! - naar Goddelijk raadsbestel rust in de hand van Zijn Vader. Matth. 20: 20-23. Als nu deze verwachting van de Christusregering verkeerd geweest was, waarom onderhoudt de Heere Jezus dan Zijn apostelen, die toch straks anderen aangaande het Rijk van God zullen moeten onderwijzen, niet over deze vergissing? Temeer, waar Hij in veel andere zaken dit soms zo sterk en scherp deed? Matth. 16: 23, Mark. 8: 33.

Later, na Zijn opstanding, even voor Zijn hemelvaart, deden de elven Hem ook zulk een eigenaardige vraag, waaruit - heerlijke vrucht van hetgeen ze in de school van Christus' lijden hadden geleerd - alle zelfzuchtige begeerten weg zijn: *'Heere, zult Gij in deze tijd aan Israël het Koninkrijk wederoprichten?'* Hand. 1: 6. En wat zei Jezus toen? Fronste Hij Zijn voorhoofd, om dan met een stem vol verontwaardiging te antwoorden: 'Bent u nu nóg niet van die vleselijke verwachting genezen, Mijn jongeren? Dat zijn Judaïstische dromen, die nooit verwezenlijkt zullen worden!' - Juist niet. In Zijn antwoord ligt wel degelijk een bevestiging van die verwachting. Alleen - zij zal vervuld worden op Gods tijd: *'Want het komt u niet toe, te weten de tijden en gelegenheden* (wel het feit zelf, want: u doet wel, dat u acht hebt op het profetisch Woord), *die de Vader in Zijn eigen macht gesteld heeft.'* Hand. 1: 7. Vooralsnog wacht de jongeren, en de Gemeente van het Nieuwe Verbond een andere taak: wachten op en getuigen van het komende Koninkrijk huns Heren. Hand. 1: 4 en 8.

Zo sprak Jezus dus van Zijn Koninkrijk als gekomen en nog niet gekomen. Nu zal men misschien zeggen: Maar daarover zijn we het toch allen eens? Wij verwachten ook de openbaring van de Christus Gods in heerlijkheid op de wolken des hemels!

Ja, maar dán? Dáár gaat het nu juist over. Zij, die slechts één wederkomst van Christus willen erkennen, moeten immers komen tot en blijven bij de consequentie daarvan: dan ook bij die wederkomst het laatste oordeel, waarop volgt het eeuwige leven en de eeuwige dood. Nu, zegt men, maar dan zal toch 'het eeuwig vrederijk van de Heere Jezus Christus'³²¹ hemel en aarde vervullen? Maar welk een dooreen warring van de Heilige Schrift is dat toch! Deze spreekt op zeer onderscheidende wijze, gelijk we zagen, over het *'Koninkrijk van Christus'*, naar Zijn karakter ook *'Koninkrijk Gods'* genoemd, en de eeuwige Theocratie. En nu durft men geheel eigenwillig de Heilige Schrift om te buigen naar het eenmaal vooropgestelde: er is maar één wederkomst. Zo komt men er toe, om, aangezien de Schrift zo duidelijk zegt, dat toch eenmaal het vrederijk van Christus komen zal, de Christocratie in de eeuwigheid te plaatsen, óf, voorzover de profetieën daartoe enigszins mogelijkheid geven, haar voorstellen als gekomen in de geestelijke heerschappij, die er van de Kerk op de wereld uitgaat. Alsof de Schrift haar niet plaatste in de tijd van het einde, tussen de val van de antichrist en het laatste oordeel! En dan keert men de beschuldiging van Schriftverbuiging waarlijk nog naar de Bijbels-eschatologische richting: 'Dat de grote fout van het Chiliasme is,

³²¹ 'Christelijke Encyclopaedie', J.H. Kok, Kampen, Deel I, blz. 444, 2e kol.

dat het geen acht geeft op het verband, waarin Openbaring 20: 1-6 voorkomt in de Bijbel.³²² Hoe is het mogelijk! Gevoelt men dan niet, dat het juist andersom is? We wensen ons aan dat verband te houden, maar ze veronachtzamen het!

En nu zagen we: Christus Zelf blijft met Zijn Eschatologie in de lijn van de Bijbelse profetie, zowel van het Nieuwe als Oude Testament: Bij Mijn wederkomst niet de oordeelsdag, die komt later; maar Mijn Koninkrijk! 'Er blijkt uit dit alles, dat Hij, bij het Koninkrijk, nog aan iets anders dacht, dan aan een verandering van het hart. Kennelijk ziet Hij in Zijn eigen verheffing tot Koning in het hemelse Koninkrijk, die na Zijn hemelvaart plaats greep, de eigenlijke grondvesting van het nieuwe Rijk. De Zijnen, die Hij op aarde achterlaat, of nog tot Zich trekken zal, delen, als lotgenoten met Hem, mede in Zijn verheerlijking. Ze ontvangen als naaste vrucht van Zijn troonsbeklimming, de Geest van de Vader, Die het licht van alle verborgenheden en de krachten van de toekomstige eeuw over hen uitstort. Daardoor worden ze van deze wereld ontvoerd, van haar afgescheiden, en in Zijn wereld overgebracht, naar Zijn Koninkrijk overgeplaatst. Op de Pinksterdag gaan ze naar de inwendige mens het Koninkrijk der hemelen in; voortaan behoren ze tot deze wereld niet meer, maar tot de nieuw hemelse orde van zaken, die hier boven midden tussen de engelen, voor het aangezicht van de Vader, haar zetel heeft. Aldus is de profetie, dat Davids Zoon *een eeuwige troon* zou beklimmen *aanvankelijk vervuld*, en wel op heerlijker wijs, dan het hart vermoeden kon, *zodat de echte Israëlieten, door de wijze van vervulling, kinderen van een hemels, onvergankelijk Rijk geworden zijn, in plaats van één, dat op deze wereld zijn zetel had*. Naar het vlees blijven ze echter op de aarde, voor de kinderen van de wereld onkenbaar, in soortgelijke staat als Christus Zelf, vóór Hij, met het lichaam, Zijn heerlijkheid ingegaan was, en, evenals Hij, geroepen, om in het vlees te lijden. *Maar het is onmogelijk, dat Christus de grenzen van Zijn Rijk tot de hemelen beperken, en Zich vergenoegen zou met hier op aarde koloniën van Zijn Rijk te hebben*; het is onmogelijk, dat deze wereld de satan in handen zou kunnen blijven, en Christus' onderdanen in hun oorspronkelijk vaderland op den duur vreemdelingen zouden zijn. Zijn Hem niet *de einden van de aarde ten erfdeel gegeven? Kondigt de Profetie niet duidelijk de rijksoprichting op aarde aan?* Het kan niet anders, of er komt een uur, waarop Hij Zich in heerlijkheid aan de wereld openbaart, als Koning en Rechter, om de koninkrijken van de wereld in bezit te nemen, *en hier op aarde Zijn vrede rijk op te richten, opdat de aarde even vol worde van Zijn heerlijkheid als de hemel*, en de bede verhoord zij, dat Gods wil hier zo geschiede als daar. Het Rijk *eindigt niet*, waar het *begint*, in de harten en in de hemel, het gebied van het verborgen, ongezien leven, dat van de bronnen; nee, zoals de bron, uit haar volheid, heel het veld met water overdekt, also zal het Rijk van Christus heel het scheppingsleven, voor zover het niet buiten de verlossing gesloten is, in zich opnemen, het verheerlijken, en daardoor Zichzelf belichamen in heerlijkheid.³²³

Is dit citaat reeds een bevestiging voor onze opvatting van de profetie, nog duidelijker is het volgende, omdat alle gedachte aan een verschuiven van Christus' vrede rijk naar de eeuwigheid hier is uitgesloten: 'Hier treft Zijn getuigenis treffend *samen met de godspraken van de profeten*, en wordt het ons *onmogelijk* gemaakt, om een *figuurlijke opvatting van de Oudtestamentische profetieën, het Koninkrijk betreffende*, als de enig ware *met Zijn gezag te dekken*. Slechts hierin vult Hij het profetisch gegevene aan, dat Hij het Rijk, *vóór het op aarde, bepaaldelijk aan Israël, weder opgericht wordt*, in de hemel laat beginnen, door zijn verheffing aan Gods rechterhand, en dat Hij het in *deze bedeling* op aarde - laat het Romanisme, in elke vorm, dit woord ter harte nemen! - *de*

³²² Idem, blz. 444.

³²³ J. v. Andel: 'Jezus' leer', blz. 66-68. Cursivering van ons.

*rijksvorm onthoudt. Daarmede wijzigt Hij de beschouwing van Zijn tijd, die van de Godvruchtigen, zowel als die van de Farizeeën, in zeer grote mate, op het gevaar af, dat een later geslacht, schijnbaar uit geestelijke drijfveren, maar wel gezien uit dezelfde zucht naar verwereldlijking van het Godsrijk, de heerlijke rijksoprichting van de toekomst loochenen, en in de Gemeente van deze tijd het profetisch ideaal op zijn wijze verwezenlijken zou.*³²⁴

4. Enige eschatologische uitspraken van Jezus³²⁵

Behalve dit uitzicht op een nog niet gekomen periode van Zijn Koninkrijk in deze wereld heeft Jezus gezegden gedaan, die we onduidelijk maken, als we ze gaan vergeestelijken, maar die opeens in hun heldere eenvoud gaan lichten, als we ze, zoals de profetieën, opvatten, zoals ze er staan.

In Zijn bergrede zegt Jezus omtrent het gedeelte van het Oude Testament, dat nog niet vervuld is, dat Hij Zelf, in plaats van, zoals de Farizeeën lasterden, het Oude Testament op te heffen, waarborg is, dat alles, tot het kleinste toe, zal worden vervuld: *'Meent niet, dat Ik gekomen ben, om de Wet en de Profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen, om die te ontbinden, maar te vervullen; want voorwaar zeg Ik u: totdat de hemel en de aarde zullen voorbijgaan, zal niet één jota noch één tittel van de Wet voorbijgaan, totdat het alles zal zijn geschied.'* Matth. 5: 17-18. Dat van het Oude Testament eerst gesproken wordt als *'de Wet en de Profeten,'* en daarna van de Wet alleen, versterkt ons in de algemene opvatting, dat de Heere Jezus hier werkelijk 'de gehele Oude Testamentische openbaring in een summa aanduidt, deels als levende Goddelijke Oeconomie, deels als Schrift (zoals ook Lukas 24: 27; Hand. 24: 14; 28: 23; Rom. 3: 21.³²⁶ 'De Wet of de Profeten, d.i. noch het ene, noch het andere, geen van beide, want het is één. De Wet wijst op de Profetie, de Profetie op de Wet.³²⁷ 'De Profeten beloven het Rijk van God en de Toekomst van de Eéne, Zijn Koning, Die alles vervullen zal, de Wet waarachtig gehoorzaam als de Knecht, Die in alle knechten van God, veel minder in het gehele volk, nog niet verschenen is, de zonde waarachtig verzoenend als de Priester, de gemeenschap van de God van het Verbond volkomen en wezenlijk brengende als de Middelaar van het Verbond en tegelijk de Heere Zelf, onze gerechtigheid; echter eist evenzeer het gehele Woord van de profetie, als van de God van *de waarheid*³²⁸ gegeven, het komen van die Toekomstige, de vervulling van alles, wat van Hem geschreven is, in Hem en door Hem. De Wet is een Profetie van Christus, de Profetie is een Wet, een wil van de Vader voor Christus.... *Indien niet zulk een Christus kwam*³²⁹, dan bleef het gehele Oude Testament een begin zonder einde, een vóór zonder ná, een vraag zonder antwoord, een raadsel zonder oplossing, niet alleen een verlangen van de mensenziel zonder doel, *maar een getuigenis van de Geest van God zonder waarheid, een onbegrijpelijk onding met onbegrijpelijke schijn en klank van levende inhoud en kiem, - een kiem zonder wasdom, verdord in het tegenwoordige Jodendom, de ruïne van eenmaal tevergeefs God gelovende, en gerechtigheid najagende mensen!*³³⁰

Welnu, van dat gehele Oude Testament zegt hier Christus, dat Hij gekomen is, om

³²⁴ Idem, blz. 69. Cursiv. van ons.

³²⁵ Bij de verklaring van Openbaring 20 hebben we reeds verschillende uitspraken van Jezus en de apostelen besproken.

³²⁶ Meijer, Komm. Nieuw Testament 6e Aufl. I, s. 147.

³²⁷ Rudolf Stier, 'Reden Jesu,' 1843, I. s. 112.

³²⁸ Cursiv. v. Stier.

³²⁹ Idem.

³³⁰ Stier, a. b. s. 110-'11. Cursiv. van ons.

voor de volkomen vervulling (een i en de • er op niet uitgezonderd!) ervan te zorgen. Echter zal daarmee de gehele geschiedenis gemoeid zijn: *'totdat de hemel en de aarde voorbijgaan'* zal het duren, *'totdat alles zal zijn geschied.'* Daarna is het geschreven Woord overbodig geworden: het vervulde Woord, dat er de inhoud van was, heeft het vervangen. Maar tot op de laatste dag, zolang er nog één profetie, of één deel, of één deeltje daarvan, onvervuld is, blijft het in deze bedeling om die vervulling roepen. Om Gods wil! Maar dán is dit woord van Jezus ook een krachtig getuigenis, dat dat grote gedeelte van de Oude Testamentische profetie, waar de Heere belooft de regering van de Christus Gods vanuit Israël, zeker zal worden vervuld.

In de lastbrief aan Zijn twaalf apostelen - let wel, niet aan 'de zeventiger' - komt dit merkwaardige woord voor: *'Want voorwaar, zeg Ik u: Gij zult uw reis door de steden Israëls niet geëindigd hebben, of de Zoon des mensen zal gekomen zijn.'* Matth. 10: 23b. Hier hebt u weer zo'n woord, waar Albert Schweitzer van zou uitroepen: Ziet u nu wel, dat Christus op hetzelfde eschatologische standpunt stond, als degenen, die het Koninkrijk van God spoedig verwachtten? Hij ziet de dingen in een zó kort bestek zich ontwikkelen, dat Hij Zijn Toekomst verbindt aan het geëindigd zijn van de rondreis van Zijn apostelen door Palestina. Dán zal Hij wederkomen, met Zijn Rijk! maar dit is niet uitgekomen! Hoe kunnen we ons dan nu nog houden aan het perspectief van het Nieuwe Testament!

Ach, waarom leest men toch niet vóór alle dingen Gods Woord Zelf? 'De armste onder ons (de armste der wetenschappelijkheid) die Zijn Bijbel verstaat, weet meer van Godsdienst dan de geleerdste filosofen van Griekenland en Rome.'³³¹ Dan zou men ook hier zien, dat Christus, toen Hij deze woorden sprak, verder blikte, dan men denkt. Hij tekent hier de tocht van het Apostolisch woord door de wereld, tot aan de laatste dagen toe. Matth. 10: 5-42. Immers staan de apostelen met de profeten, het Oude en Nieuwe Testament beide op één grondslag: Jezus Christus. Ef. 2: 20. En waar de apostelen na de profeten zijn, en deze in hun woord opnemen, daar staan ze tot Jezus' wederkomst toe met het Woord van God in het midden van Gemeente en wereld. De dienaren van het Woord zijn alleen boodschappers van het Apostolisch Woord. Daarom gaf Christus aan de apostelen de sleutelen van het Koninkrijk der hemelen. Matth. 16: 19. Welnu dan staan ze daar ook als de representanten van de gehele Christ. Kerk, die haar betekenis en roeping juist vindt in 'die bediening van het Woord,' die ze in het algemeen in het ambt van de gelovigen en in het bijzonder door de dienaren van het Woord uitoefent, zoals in Zijn gebed Christus hen als zodanig opdraagt. Joh. 17: 20-21. En ze allen hebben te rekenen op verdrukking door hen, die dit Woord niet willen aannemen: *'Gij zult van allen gehaat worden om Mijn Naam; maar die volstandig zal blijven Verg. Matth. 24: 13 tot het einde, die zal zalig worden.'* Matth. 10: 22. En hoe past dan dit woord in het verband aangaande *'de reis door de steden Israëls.'* Nee, die is nog niet beëindigd. Wel onderbroken. Maar leeft reeds weer op in de drang om onder Israël het Evangelie te brengen. Hoeveel te meer straks, als dat Israël in zijn land zal zijn teruggekeerd. Dan wordt ook dit woord van Jezus letterlijk vervuld. Want terwijl de prediking van het Evangelie, onder veel tegenstand natuurlijk, en toch met veel zegen onder het wedergekeerde Israël geschiedt, maar nog niet geëindigd zal zijn, daar komt *'de Zoon des mensen'*! ...

Maar waar moet men met dit woord heen, als men niet gelooft aan het herstel van Israël en al wat daarmee in verband staat? Dan moet men óf met Augustinus aan het vergeestelijken, of met Schweitzer aan het twijfelen!

Nog moeilijker schijnt bij de eerste oogopslag een ander woord van Christus, waaruit

³³¹ J.C. Ryle, 'Evang. v. Matth.', 1863, blz. 2.

velen dezelfde conclusie hebben getrokken: *'Voorwaar zeg Ik u: Er zijn sommigen van die hier staan, welke de dood niet smaken zullen, totdat ze de Zoon des mensen zullen hebben zien komen in Zijn Koninkrijk.'* Matth. 16: 28. Hier moeten we Schweitzer toch wel gelijk geven: Jezus verwachtte Zijn Koninkrijk op een vroeger tijdstip, dan het nu blijkt te zullen komen; Hij heeft Zich dus vergist! We moeten hier wel acht geven op twee dingen: 1e. dat Jezus in v. 27 reeds heeft gesproken van Zijn wederkomst op de wolken, en het nu geen zin zou hebben, in andere woorden precies hetzelfde te zeggen; en 2e. dat beide andere Evangelisten hetzelfde in enigszins andere woorden zeggen, die licht verspreiden over de vorm, waarin Mattheüs het aanhaalt; Markus heeft: *'totdat ze zullen hebben gezien, dat het Koninkrijk Gods met kracht gekomen is;'* Mark. 9: 1 en Lukas: *'totdat ze het Koninkrijk Gods zullen gezien hebben.'* Luk. 9: 27. We hebben verder gezien, dat we bij Jezus in tweërlei zin van Zijn Koninkrijk gesproken vinden: gekomen en nog niet gekomen. Dat eerste trad het sterkst naar voren bij de uitstorting van de Heilige Geest en al wat daarop gevolgd is: de stichting van de Christelijke Kerk en de geweldige culturele ommekeer, die het Christendom in alle levensverhoudingen bracht. Voeg daarbij de ontzaglijke strijd, die Joden- en heidendom er tegen ontketenden, en de bevestiging, welke de verheerlijkte Christus er aan gaf in de wonderen op lichamelijk en geestelijk gebied, die Hij Zijn apostelen deed verrichten, en in straffen over die Hem bleven tegenstaan, vooral in de verwoesting van Jeruzalem.

Is het op zichzelf reeds onmogelijk, dat Jezus op de openbaring in Zijn Koninkrijk zou hebben gedoeld, die bij Zijn wederkomst geschieden zal, daar Hij toch wist, dat die niet komen zou tijdens het leven van wie dan ook van zijn hoorders, de uitdrukkingwijze van de Evangelisten komt dit bevestigen. Als misschien iemand vraagt: maar hoe kan Jezus dan zeggen: sommigen, daar toch ook deze dingen door velen kunnen gezien zijn, - dan herinneren we aan de verborgenheid van het Koninkrijk: alleen de wedergeborenen zouden in dit alles kunnen zien - Lukas legt de klemtoon op: gezien hebben - dat de Zoon des mensen kwam in Zijn Koninkrijk.

Zo verstaan we ook Jezus' bedoeling beter. In vers 27 verplaatst Hij Zijn komst in heerlijkheid naar een ver verschiet. Licht kan in het hart van de discipelen de vraag rijzen: maar wie weet, over hoe lange tijd deze komst op de wolken eerst plaats hebben zal, dat zullen we niet beleven; zullen we dan nooit Zijn Koninkrijk mogen zien, waarnaar ons hart zo verlangt? Nu spreekt Jezus van een meer nabije komst van Zijn Rijk, die ze wèl zullen beleven, en waarin ze dan een waarborg zullen hebben, dat ook die andere, glorieuze komst zeker geschieden zal³³².

Daarna spreekt Jezus weer zeer beslist, als naar aanleiding van Zijn toepassing op de rijken jongeling Petrus vraagt: *'Zie, we hebben alles verlaten, en zijn U gevolgd; wat zal ons dan geworden?'* *'Voorwaar, Ik zeg u, dat gij, die Mij gevolgd zijt, in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des mensen zal gezeten zijn op de troon van zijn heerlijkheid, dat gij ook zult zitten op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls.'* Matth. 19: 28. Men zegt: Jezus Zelf spreekt, en dat is beslissend voor Openbaring 20, slechts van één wederkomst, nooit van een tweërlei. Maar hoe moet men het dan toch maken met deze tekst? Hier zegt Hij, dat Hij, als 'Hij gezeten zal zijn op de troon van Zijn heerlijkheid,' d.i. natuurlijk niet Zijn zitting ter rechterhand Gods, een zaak van het geloof, maar niet van het gezicht, dan zal de wedergeboorte van de wereld plaats hebben, d.i. 'niet slechts de eindelijke aanneming der kinderen Gods (Rom. 8: 23, Lukas 20: 36) en de opstanding uit de doden, maar de daarmee verbonden omzetting van alle creaturen tot de heerlijkheid, welke uit de vrijheid van de

³³² Zo ook Stier: 'Reden Jesu,' II blz. 223-225.

kinderen van God voortvloeit. Deze heerlijkheid van de nieuwe wereld is zelf reeds de heerlijkheid van de Zoon des mensen; echter zal bovendien daardoor een bijzondere troon voor Hem opgericht worden. Aan Zijn heerlijkheid zullen in het algemeen alle leden van het herboren mensdom deelnemen; maar voor de dragers van het Woord van God, de apostelen, zullen er óók bijzondere tronen zijn, van welke de twaalf stammen Israëls geregeerd worden. Daarom moeten we *'in de wedergeboorte'* opvatten in de zin van: *'in Mijn Rijk'* (*'de tijden der wederoprichting aller dingen'*); verg. Lukas 22: 30 en Matth. 26: 29.³³³ Christus spreekt hier van een wedergeboorte, d.i. van de wederoprichting van alle dingen door herschepping, welke bij Zijn wederkomst plaats grijpen zal, en alsdan spreekt Hij van de Koninklijke plaats, welke Zijn discipelen, als vrucht van hun lijden en als loon van hun verloochening van alle dingen, in deze heerlijke orde van de dingen zullen beslaan, hoog boven het huis van hun volk verheven, en het geofferde in verheerlijkte gestalte terug ontvangend.³³⁴

Maar èn Christus Zelf, èn de gehele Heilige Schrift, zeggen toch op andere plaatsen, dat Hij zal komen, om te oordelen de levenden en de doden, en dat daarop volgen zal de voleinding van de wereld. Is het dan bij deze tekst vol te houden, dat Jezus slechts éénmaal wederkomen zal? Is Hij nu gezeten, in de zin van dit woord, op *'de troon van Zijn heerlijkheid,'* en zitten *'de twaalf apostelen, in dit opzicht, op twaalf tronen, oordelende de twaalf geslachten Israëls?'* Natuurlijk niet. Maar, zegt men, we vatten het op van de eeuwige heerlijkheid! Dán, ná de oordeelsdag, zal dit worden vervuld. Dit kan echter niet, want dan zal er geen onderscheid meer zijn en Israël en de volken, en ook niet tussen *'de twaalf stammen'* onderling; maar vooral blijve men toch steeds de Schriftuurlijke lijn in het oog houden: in der eeuwigheid is niet de Christus met Zijn Koninkrijk het middelpunt, maar zal *'Hij het Koninkrijk Zijn Vader hebben overgegeven, opdat God* (de Drie-enige, waarin ook de Zoon terugtreden zal) *zij alles in allen.*³³⁵ zo blijft er geen andere verklaring over dan: Jezus spreekt hier van een periode van glansrijke openbaring van Zijn Koninkrijk, die niet kan zijn in der eeuwigheid; die ook nu nog niet gekomen is; en die alzo zal zijn bij Zijn eerste wederkomst: de Christusregering³³⁶.

Ook heeft Jezus de met dit onderwerp zo nauw verbonden herstelling van Israël, niet alleen in dit woord, maar ook in andere, geprofeteerd. Ook het oordeel over Jeruzalem: *'Wanneer gij zult zien, dat Jeruzalem van heirlegers omsingeld wordt, zo weet alsdan, dat haar verwoesting nabij gekomen is.'* Luk. 21: 20 maar - zegt Jezus - dan bent u er nog niet, Israël! *'De dagen der wraak'* zullen lang duren. Want *'gij zult gevankelijk weggevoerd worden onder alle volken, en Jeruzalem zal van de heidenen vertreden worden.'* Dit zal gepaard gaan met ontzaglijke weedom *'opdat ALLES vervuld worde, DAT GESCHREVEN IS. Maar wee de bevruchten en de zogende vrouwen in die dagen; want er zal grote nood zijn in het land, en toorn over dit volk; en ze zullen vallen door de scherpte des zwaards.'* Luk. 21: 22, 24a, 24b.

Hier hebben we nu geen woorden van één van de profeten van het Oude Verbond. En hier hebben we toch ook buitendien geen figuurlijke woorden. Hoe letterlijk zijn ze vervuld! Hoe is de eeuwenlange smaad en smart van het door God getuchtigde volk van de Joden hierin als opgestapeld!

Maar hoe moet het dan met dat laatste woord, dat Jezus er aan toevoegt, en wel in één adem? Moet dát weer figuurlijk worden verstaan? *'Totdat de tijden der heidenen vervuld zullen zijn.'* Luk. 21: 24c. TOTDAT! Langer dus niet! Dán zal Jeruzalem niet

³³³ Stier, a.b. s. 338.

³³⁴ J. v. Andel, a. b. blz. 68-69.

³³⁵ Zie boven.

³³⁶ Zo ook Zahn, Komm. N.T., Dritte Aufl., I, s. 601.

meer door de heidenen vertreden worden. En wat zal er dán met Israël geschieden? Als men de periode van de Christusregering niet wil erkennen, dan móét men hier wel antwoorden: dan zal het laatste gericht komen, ook over Jeruzalem. Maar ieder gevoelt, dat dan dit woord van Jezus geen zin zou hebben. Dat is zelfs niet logisch, reeds niet uit het oogpunt van het zinsverband. Men vrage aan een taalkundige, die niets van al deze kwesties afweet, wat het redeverband hier zegt. Ongetwijfeld zal hij antwoorden: dat er nog een tijd voor Jeruzalem zal komen, dat zijn smaad in eer is veranderd; dat de verhoudingen omgekeerd zullen worden: ná de tijd, waarin de volkeren de voorrang hadden, komt er nog een tijd, dat Israël die zal hebben; vertreden ze nu Jeruzalem, dan zullen ze het eren als de hoofdstad van de wereld. Maar hoeveel te meer eist dan het profetisch Woord, dat op talloze plaatsen deze periode aan Israël, en in hen aan de wereld belooft, deze verklaring. Wederom, men moet dit woord van Jezus, tegen Zijn eigen duidelijke bedoeling in, verkrachten, om tot een andere verklaring te kunnen komen. En waartoe zou de Kerk dat doen? Gaat Zijn Woord haar niet boven alles?

Tenzij haar positie haar meerder waard is!

Maar dan is deze verklaring haar eigen vonnis!

Als Jezus spreekt over Zijn Toekomst en al de gebeurtenissen van de eindtijd, dan zegt Hij - en het is opmerkelijk, dat de drie Synoptische Evangeliën dit woord vermelden - dat Israël als volk zal blijven bestaan tot in die tijd toe, zelfs in zijn verstrooiing: *'Voorwaar, Ik zeg u: dit geslacht zal geenszins voorbijgaan, totdat al deze dingen zullen geschied zijn.'* Matth. 24: 34; Mark. 13: 30; Luk. 21: 32. Heeft dit geen bijzondere betekenis? Als Israël, na Christus' hemelvaart, geen toekomst meer heeft, dan alleen, als alle andere mensen, om zalig te worden, waarom moet het dan bewaard worden als afzonderlijk volk, en waartoe dient dan deze afzonderlijke vermelding van dit feit, nog wel bekrachtigd, als een zaak, waarop sterke nadruk valt, door Jezus' *'Voorwaar zeg Ik u'*? Alleen hierom: *'dit geslacht'* zal in het *'geschieden van al deze dingen'* zulk een gewichtige plaats innemen. Maar dan spreekt Jezus ook hier in dezelfde geest als de profeten van Israël. Dan richt ook Hij met hen, en met de Adventsgemeente van alle tijden, het oog naar die schone Dag, waarop het volkomen werkelijkheid zal worden: *'Al de heidenen, Heere! die Gij gemaakt hebt, zullen komen, en zullen zich voor Uw aanschijn nederbuigen, en Uw Naam eren; want Gij zijt groot, en doet wonderwerken; Gij alleen zijt God.'* Ps. 86: 9-10.

Tenslotte komt Jezus, vóór Hij Zijn eigenlijke profetische rede voor Zijn discipelen houdt, in een tragisch afscheidswoord aan Jeruzalem, nogmaals deze verwachting bevestigen: *'Want Ik zeg u: gij zult Mij van nu aan niet zien, totdat gij zeggen zult: Gezegend Hij, Die komt in de naam des Heeren!'* Matth. 23: 39. Men realiseer zich, dat Hij dit zegt na Zijn zegevierende intocht binnen Jeruzalem. Hoe letterlijk is dat vervuld: *'gij zult Mij van nu aan niet zien.'* Maar dan wordt ook dat andere letterlijk vervuld: er komt een tijd, dat Jeruzalem Zijn Messias, Die tot hen komt, wederom van de Olijfberg, Zach. 14: 3-5; Hand. 1: 11 begroeten zal met de jubel, die ze nu zó inhoudloos hebben aangeheven, dat Jezus dat als niet gebeurd zijnde voorbijgaat. In Jehova's naam zullen ze Hem zegenen en aannemen. 'Wat de Heere hier zegt, alleen van de gedwongen erkenning van de komende Rechter te verstaan, is door het *'Gezegend Hij'* en de gehele 118^e Psalm onmogelijk gemaakt; het kan slechts betekenen: tot u (late nakomelingen van dit geslacht) de heden Verworpenen eens erkent, vol vreugde als Messias begroet, dan in waarheid, zoals voor een paar dagen het ijdele 'Hosanna' weerklonk De nog te wachten staande terugbrenging van Israël als volk wordt door het gehele Oude Testament verkondigd sedert Mozes, Deut. 4: 30,

tot Zacharia; *wie dat niet gelezen heeft, kan nog niet recht in de profeten lezen*³³⁷, 2 Kron. 15: 3-4, Hos. 3: 4-5, Zach. 12: 10, 14: 8-11. Maar van een 'eindelijke overwinning van de Verlosser over alle zijn wederpartijders, die Hij zó straft, dat Hij hen voor zich wint,' - daarvan staat in de ganse Schrift niets, noch in Ps. 110, noch in het allerlaatste slot van de rede van de Heere, Matth. 25, noch aan het einde van de ganse Schrift, Openbaring 22: 15, 19, 21.³³⁸ Ook Lange meent, dat we hier alleen kunnen denken aan de 'eenmaal komende algemene bekering van Israël (Rom. 11; Zach. 12: 10; Jes. 66: 20, e.a. Schriftplaatsen)³³⁹. Ook Dächsel, die Jezus' woorden aldus vertolkt: 'Door de prediking van Mijn apostelen zult u zich niet laten bewegen tot het geloof, maar wanneer u eindelijk na meer dan 1800 jaren u tot Mij zult bekeren (Rom. 11: 25 v.v.), en met een ander hart en in betere geest dan vóór twee dagen (hoofdstuk 21:9) uw 'Hosanna' roept, zal Ik Mij weder aan u openbaren (Openbaring 11: 11 v.v.; 14: 1 v.v.)³⁴⁰.

Ons dunkt, dat dit woord ook zó voor spreekt, dat deze aanhalingen alleen bedoeld zijn, om die Schriftuitleggers, die hier Jezus' woord geen recht laten wedervaren³⁴¹, tot nadenken te stemmen.

Jezus' afscheid van Jeruzalem was geen afscheid voor goed. Integendeel: Zijn heerlijkste komst tot Jeruzalem toeft nog!

5. Jezus' grote eschatologische rede

Mattheüs heeft deze het uitvoerigst beschreven; daarom zullen we haar uit zijn Evangelie behandelen (hoofdstuk 24-25).

Jezus sprak deze rede uit na Zijn zegevierende intocht in Jeruzalem, vóór Zijn lijden en sterven. In verband met hetgeen we vroeger zagen, heeft Hij, wat Hij van Zijn toekomst te zeggen had, zo lang mogelijk uitgesteld. Maar nu zal Hij het zeggen, opdat Zijn Gemeente gedurende de eeuwen tussen Zijn hemelvaart en wederkomst, in verband met de gehele profetie van de Bijbel, daarin zou hebben een lamp, waarmee zij, in de nacht van deze wereld, de Bruidegom zou kunnen tegengaan. Matth. 25: 1, verg. Luk. 19: 28-21: 4.

Jezus hield haar voor Zijn discipelen. Er staat nog wel nadrukkelijk bij: *'en Zijn discipelen gingen tot Hem alleen.'* Matth. 24: 3a. Daarom spreekt Hij intiemer, maar ook veel breder over Zijn toekomst, dan voor de schare. Matth. 23: 36-39.

Ook de discipelen was het in de ziel geslagen, dat vonnis over Jeruzalem: *'Ziet, uw huis wordt u woest gelaten.'* Matth. 23; 38. Zwijgend gaan ze achter Hem aan, de Olijfberg op. Zelfs houden ze zich aan groepjes wat van Hem terug. Zie, daar zit Hij alleen. En ze zijn, op enige afstand, met elkander in druk, ernstig gesprek. Ze verstaan, als echte Israëlieten, elkaar zo. Het geeft hun enige verlichting, dat ze het bezwaarde hart eens kunnen ontlasten: Gaat Jezus toch niet te ver? Gevoelt Hij dan niet, hoe Hij met zulk een vernietigend oordeel over Jeruzalem en zijn tempel ook hen wondt in hun heiligste gevoelens en diepste verlangens? Waarom voelt Hij toch niet meer Israëlitisch? Is het dan niet waar, wat Jehova's eigen profeten zeiden, dat *'de heerlijkheid dézes huizes groter zal worden, dan van het eerste?'* Haggai 2: 10a.

Konden ze Jezus toch in dat opzicht een weinig beïnvloeden! Ze zullen het beproeven. Zie, daar gaan ze tot Hem, en wijzen Hem op *'de gebouwen des tempels'*, Matth. 24: 1

³³⁷ Cursiv. van ons. Overige van Stier zelf.

³³⁸ Stier, a.b. II, s. 529.

³³⁹ A.b. 'Evang. Matth.', s. 362, 2^e kol.

³⁴⁰ A.b. V, blz. 336, 2^e kol.

³⁴¹ Zo ook Prof. Dr. v. Leeuwen, in 'Tekst en Uitleg', 2^e dr., 'Ev. v. Matth.' blz. 155.

alsof ze zeggen willen: Grijpt bij dat gezicht de toekomstverwachting van Israël U niet aan? Maar Jezus weet wel, wat Hij gezegd heeft. Hij sprak niet in een opwelling, nee: Hij sprak Goddelijke profetie. Hij zal haar herhalen en scherper omlijnen: *'Ziet gij niet al deze dingen?'* - m.a.w. maak u niet bezorgd, of Ik ze wel zie; veeleer moet u zichzelf afvragen, of u ze wel ziet, d.i. ziet in het rechte licht. *'Voorwaar zeg Ik u'* - of u er zich aan stoot of niet, of u het te pessimistisch vindt of het misschien zelfs betwijfelen zou, Ik verander daarom Mijn oordeel niet, wetende, hoe waarachtig het is -: *'hier zal niet één steen op de andere steen gelaten worden, die niet afgebroken zal worden.'* Matth. 24: 2.

O, ja, ze gevoelen wel, dat deze grote Wijze als *'de Meester der verzamelingen'* Zijn reeds zo scherp gepunt Woord nu bovendien nog *'diep inslaat gelijk prikkelen en nagelen,'* Pred. 12: 11 maar ze willen zich aan Hem en Zijn Woord toch niet onttrekken. Hij heeft immers *'de woorden des eeuwigen levens.'* Joh. 6: 68b. Daar dringen ze allen op Hem aan, en met een ziel, die zich neigt, om Zijn aanspraak als Goddelijke inspraak in zich op te nemen, gaan ze tot Hem met de vraag: *'Zeg ons, wanneer zullen deze dingen zijn? en welk zal het teken zijn van Uw Toekomst, en van de voleinding der wereld?'* Matth. 24: 3.

Er ligt in deze woorden meer dan een geagiteerde opeenstapeling van vragen, die eigenlijk allen hetzelfde bedoelen. De discipelen betonen zich hier toch wel echte leerlingen van hun Meester: een leerling zwijgt heel lang, en daar opeens, in een gewichtig moment, daar spreekt hij. En wat? Zie, hoe de meester zijn aandoening moet bedwingen. Dikwijls dacht hij: zou werkelijk mijn overtuiging in hem gaan leven? Op andere tijden kon hij er weer niets van merken. Soms vreesde hij het tegendeel. Maar daar, onverwachts, hoorde hij van diens lippen zijn onderwijs, als de echo van zijn eigen overtuiging!

Zó is het in hogere zin hier. De discipelen staan nog midden in de vragen. Maar dit hebben ze en nu en eerder, heel goed verstaan: Jezus sprak telkens in betrekking tot Zijn Toekomst van drie zaken: het gericht over Jeruzalem en het volk van de Joden; Zijn komend Koninkrijk en het eeuwige leven en de eeuwige dood. Maar ze verstaan zo weinig van deze dingen. Ze hebben hun verwachting zo gesteld op een spoedige openbaring van Jezus als Messias-Koning op Davids troon. Wat een uur bijvoorbeeld op de Thabor, toen al wat in hen was opsprong bij de stellige gedachte, dat nu zeker die heerlijkheid aanvangen zou! Maar telkens slaat Jezus andere, onbegrijpelijke wegen in. Ook nu weer, nu ze gehoopt hadden, dat Hij, zo luisterrijk als Koning Jeruzalem binnengetrokken, al Zijn majesteit aan vriend en vijand, aan Jood en Heiden zou tonen.

Maar het gaat wéér anders! Scherper dan ooit kwam het conflict uit tussen de leidlieden van Israël en Hem. Ze voelen er de benauwenis in van het raadselachtige, dat Jezus sprak op de weg, dat ze bij de blijde intocht binnen Jeruzalem bijna waren vergeten, maar dat nu weer in al zijn ontzettendheid voor hen oprijst: *'Ziet, we gaan op naar Jeruzalem, en de Zoon des mensen zal de Overpriesteren en Schriftgeleerden overgeleverd worden, en ze zullen Hem ter dood veroordelen.'* Matth. 20: 18. Wat moeten ze toch van al die dingen denken? Daar staan ze, rondom Jezus. Hij weet het wel. En, hoe duister ook Zijn wegen zijn, ze kunnen, ze mogen, ze willen niet van Hem los! Dat Hij spreke. Ze zullen horen.

En nu vragen ze Hem naar die drie zaken aangaande de toekomst: *'Zeg ons, wanneer zullen deze dingen zijn,'* die verwoesting van Jeruzalem, waarover U daar juist hebt gesproken? - *'en welk zal het teken zijn van Uw Toekomst,'* dat wondere gebeuren, waarop volgens Uw eigen woorden Uw gehele verschijning uitloopt? - *'en van de voleinding der wereld,'* of de allerlaatste gebeurtenissen?

Het is treffend te zien, hoe Jezus, na een inleiding, die op het geheel past Matth. 20: 4-14 hun drievoudige vraag ook met een driedelige rede beantwoordt. U vindt dit heel duidelijk aangegeven in de opschriften van het Brits en Buitenl. Bijbel-Genootschap³⁴².

Boven het eerste deel van de eigenlijke beantwoording (dit blijkt uit: *'Wanneer gij dan zult zien,'* een terugslag op: *'wanneer zullen deze dingen zijn'*) plaatsen zij: De grote verdrukking, v. 15-28. Boven het tweede: De komst van de Zoon des mensen, 29-35, waarbij dan behoren de tot waakzaamheid aansporende gelijkenissen, 36-25: 30 En boven het derde: Het eeuwige leven en de eeuwige straf, 31-46. Bij Markus en Lucas ontbreekt dit derde deel. Mark. 13; Luk. 21: 5-36. Daaraan ontleent men menigmaal het argument: ziet maar, dat Christus slechts van één wederkomst van Zichzelf spreekt. Maar is dit in overeenstemming te brengen met de inspiratie van de Heilige Geest, Die het zo leidde, dat Mattheus dit derde deel er wèl aan toevoegt? Is het nu niet des te opmerkelijker? Markus en Lukas blijven bij het perspectief: Christus komt weer met Zijn Koninkrijk, ter verlossing van Zijn volk. Mattheüs ziet ook het laatste komen van Christus ten gerichte. Dit is niet iets van hemzelf; maar dat voegt de Heilige Geest, hem bij het schrijven indachtig makende, dat Christus nog van een tweede wederkomst heeft gesproken, er bij.

Hij alleen geeft ons ook, zoals hoofdstuk 24: 3, de vraag van de jongeren zó in haar nauwkeurigste vorm weer, dat we daaruit het twee gehele hoofdstukken beslaande antwoord van de Heere in zijn voortgezette eenheid kunnen verstaan. Wat Mark. 13: 4 en Lukas 21: 7 geheel samenvatten in *'deze dingen'* en *'al deze dingen'*, legt Mattheus in zijn voorzeker authentieker bericht drievoudig uit elkaar, en de jongeren vragen: *'Wanneer zullen deze dingen geschieden?'* n.l. de zo-even verzekerde verwoesting van de tempel, met het gericht over Israël? Verder: *'Welk zal het teken zijn van Uw Toekomst?'* En eindelijk: En wanneer *'de voleinding der wereld'*?³⁴³ Hoe antwoordt nu de Heere Jezus? Hij legt wel uit elkander, wat uit elkander zal vallen in de vervulling, maar Hij laat het tegelijk voorzeggend in elkander, zoals de vorige profeten de eerste en tweede Toekomst van Christus zo samen zagen, dat eerst in het licht van de vervulling deze duidelijk onderscheiden kunnen worden. Want Hij is Zelf hier de laatste Profeet, moet alzo ten dele nog naar de wijze en in de gezichtskring van het profetisch Woord spreken. Dat de verwoesting van Jeruzalem reeds een richtende Toekomst van Christus en oprichting van het Rijk is, houdt Hij vast, toont echter tegelijk daarachter nog een andere Toekomst, ja, ten laatste met opvallend onderscheid een allerlaatste, tot de eigenlijke voleinding van de wereld. Dit drievoudige, zoals de vraag het terecht opnoemde, vat Hij in het gegeven antwoord even zowel bij wijze van een perspectief samen (zoals alle profetie tot hiertoe deed), als Hij ook het op elkaar volgende en onderscheidene na elkaar naar voren laat treden. Slechts Mattheüs heeft van de Geest ontvangen, het gehele antwoord, tot het einde toe, te verstaan en mede te delen, terwijl Marcus en Lukas afbreken.³⁴⁴

Een aandachtige beschouwing van deze drie gedeelten moet leiden tot de erkenning, dat het daarin gaat over drie wezenlijk onderscheiden onderwerpen, die anderzijds weer nauw verbonden zijn. In het eerste deel voorzegt Christus, op de grondslag van de Oud-Testamentische profetie, het gericht over Jeruzalem. Misschien werpt men aanstonds tegen: Maar ook hier gaat het toch reeds over de laatste tijden, gezien *'de gruwel der verwoesting, waarvan gesproken is door de profeet Daniël, staande in de heilige plaats (die het leest, die merke daarop)'* Math. 24: 15, waarmee immers de

³⁴² Uitgave 1904.

³⁴³ Stier, a.b. II, s. 530.

³⁴⁴ Idem, s. 532-533.

antichrist bedoeld wordt³⁴⁵, en waardoor *'deze grote verdrukking'* gekenschetst wordt als de grootste en laatste, gepaard gaande met andere tekenen van het einde.

Dan antwoorden wij: zeker plaatst Christus de verwoesting van Jeruzalem in de laatste tijden. Maar dit is geheel in overeenstemming met de overige profetie. We zagen dat menigmaal, vooral bij Zacharia. Zach. 12-14. Met de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen is immers de geschiedenis van het volk Israël niet geëindigd. Eens gaat het weer naar Jeruzalem terug. En dán zal er een strijd en verdrukking over hen komen, *'hoedanige niet geweest is van het begin der wereld tot nu toe, en ook niet zijn zal'*. Matth. 24: 21 zo is deze profetie in de verwoesting door de Romeinen nog slechts zeer in beginsel vervuld, - de eigenlijke vervulling komt eerst in de eindtijd³⁴⁶. Dan zullen *'de arenden van Gods gericht op het dode lichaam van het Jodendom vergaderd worden'* als nooit tevoren. 'Wij moeten niet veronderstellen, dat dit gedeelte van de profetie van de Zaligmaker met de inneming van Jeruzalem door de Romeinen zou uitgeput zijn. Het is meer dan waarschijnlijk, dat de woorden van de Heere een uitgebreider en dieper betekenis hebben. Het is meer dan waarschijnlijk, dat ze mede betrekking hebben op *een tweede belegering van Jeruzalem*, die nog moet plaats grijpen, *wanneer Israël in zijn eigen land zal zijn teruggekeerd*³⁴⁷, en op een tweede verdrukking van haar inwoners, aan welke verdrukking een einde zal gemaakt worden door de komst van onze Heere Jezus Christus! Wellicht zal deze verklaring velen verbazen. Ze echter die aan haar juistheid twijfelen, zullen wel doen, het laatste hoofdstuk van de profeet Zacharia en het laatste hoofdstuk van Daniël te bestuderen. Deze beide hoofdstukken bevatten gewichtige zaken. Ze verspreiden veel licht op de verzen, die voor ons liggen, en staan mede in nauw verband met de onmiddellijk volgende.³⁴⁸

Nu is het ook duidelijk, dat het tweede deel: De komst van de Zoon des mensen, - dadelijk aansluit aan de voorzegging van Jeruzalems verwoesting: *'En terstond na de verdrukking dier dagen zal de zon verduisterd worden, en de maan zal haar schijnsel niet geven, en de sterren zullen van de hemel vallen, en de krachten der hemelen zullen bewogen worden'*. Matth. 24: 29. Want de laatste bladzijde van 'Israëls leed en ongeval' zal juist geschreven worden in de tijd van de antichrist. En in die dagen zal immers het verheerlijkte Lam Gods *'de zeven zegelen'* Openb. 6 ontsluiten, waaruit ook al de hier genoemde natuur-gerichten zullen voortkomen, om dan tenslotte Zelf te verschijnen, om de antichrist te doden. Openb. 19: 11-21. *'En alsdan zal in de hemel verschijnen het teken van de Zoon des mensen.'* Math. 24: 30a. En wat zal dan geschieden bij die komst op de wolken? Het laatste oordeel, - zegt men. Maar dat wordt hier door Jezus niet geleerd. Wel iets heel anders: *'dan zullen al de geslachten der aarde wenen'*. Math. 24: 30b. Dat is dus niet: geoordeeld worden, waarbij het ene deel naar het eeuwig verderf, en het andere naar de eeuwige heerlijkheid zal gaan. Maar terwijl de antichrist en de valse profeet levend ter helle varen, en hun geweldig krijgsheir wordt gedood, zal aan Israël Zacharia 12: 10-14 en 13: 9 worden vervuld, en de overblijvende volken zullen zich, deels oprecht, deels gedwongen door de openbaring van 'Jezus' grote kracht en heerlijkheid', naar luid van de profetie berouwvol aan Hem onderwerpen: zo *'zullen al de geslachten der aarde wenen'*. En wat zal tegelijkertijd plaats hebben?: *'En Hij zal zijn engelen uitzenden met een bazuin van groot geluid, en ze zullen zijn uitverkorenen bijeenvergaderen uit de vier winden, van het een uiterste der hemelen tot het andere uiterste derzelve'*. Matth. 24: 31; Mark.

³⁴⁵ Aldus ook J.C. Ryle 'Evang. v. Matth.' vert. uit het Eng. door T.M.Looman in een noot op blz. 387.

³⁴⁶ Zo trekt ook Lukas de lijn door naar de eindtijd, zoals we zagen bij 21: 24.

³⁴⁷ Cursiv. van ons.

³⁴⁸ J.C. Ryle, a.b. blz. 387-388.

13: 30; Luk. 21: 32.

Kan dit zijn het bijeenvergaderen van de nog op aarde levende gelovigen? Nee, want 1e. dit zou slechts een zeer klein getal Luk. 18: 8b van de uitverkorenen wezen; en 2e er wordt niet gezegd, dat ze nu zullen ingaan in de eeuwige zaligheid. Iets heel anders zal er bij die eerste wederkomst van Christus geschieden: de zomer van het Koninkrijk Gods is dan gekomen. Matth. 24: 32. Daarom, als men de door Jezus aangegeven tekenen der tijden zal zien gebeuren, moet men daaruit opmaken, dat, zoals de vijgeboom in zijn uitbotten de zomer aankondigt, dit alles zegt: nu is eindelijk *'het Koninkrijk Gods nabij.'* *'Heft dan uw hoofden opwaarts, omdat uw verlossing nabij is,'* zoals Lukas het zegt. Luk. 21: 28. En daarom zal Israëls Messias naar luid van Zijn niet vergeten beloften dan Zijn Israël vergaderen, eerst algemeen en daarna particulier, *'de uitverkorenen van de vier winden der aarde.'* Matth. 24: 31. Hoe is dit ook in overeenstemming met wat Johannes ziet gebeuren met Israël in de laatste tijden. Openb. 7: 1-8.

En wat alle twijfel opheft, of hier Jezus Zelf doelt op Zijn gezegende, dán komende Christusregering, vanuit een hersteld Israël: alle drie de Evangelisten hebben hier het woord, dat Jezus als verklaring toevoegt aan het beeld van de vijgeboom: *'Voorwaar, Ik zeg u: dit geslacht zal geenszins voorbijgaan, totdat al deze dingen zullen geschied zijn.'* Matth. 24: 34. Waartoe anders deze vermelding, dadelijk na de profetie van *'het komen van de Zoon des mensen op de wolken des hemels met grote kracht en heerlijkheid,'* waarbij *'Zijn uitverkorenen zullen worden bijeenvergaderd,'* - als ze niet juist dienen moest, om ons te doen verstaan, welk een zomer er dan voor Israël, en zo óók voor de gehele wereld, aanvangen zal? Hoe men hierin lezen kan, wat eerst komt 25: 31-46, het laatste oordeel en de eeuwige gelukzaligheid en de eeuwige dood, - is ons alleen verklaarbaar, wanneer men met de afgeronde dogmatische opvatting: er is maar één wederkomst van Christus te wachten, gaat tot de Schrift.

Jezus leert hier beslist een eerste wederkomst, die niet brengt het laatste oordeel, maar: de zomer! En hoe duidelijk wordt Zijn woord, als we ten eerste deze eschatologische rede verder onderzoeken, en ten tweede haar zien in het licht van de gehele Bijbelse profetie. Dan verblijden we ons, hier uit Jezus' eigen mond te horen de belofte van de Christusregering, zoals Israëls profeten die hebben verkondigd, en Johannes in Zijn Openbaring haar mocht aanschouwen.

Als we het zó verstaan, dan gaat ons ook in eens een helder licht op over het anders zo bevreedende, dat de voorzegging van het laatste oordeel, die bij de tegenovergestelde opvatting nu toch onmiddellijk moest aansluiten aan die van *'het in de hemel verschijnen van het teken van de Zoon des mensen, komende op de wolken des hemels,'* Matth. 24: 30 eerst komt, veel later Matth. 25: 31-46 aan het einde van Jezus' eschatologische rede, zoals dit ook werkelijk veel later dan *'de Toekomst van de Zoon des mensen,'* aan het einde der wereld zal plaats hebben; en dat tussen die Toekomst en Jezus' komst ten gerichte staat de vermaning tot waakzaamheid, ernstig aangeboden door de gelijkenissen van *'de twee dienstknechten,'* van *'de wijze en dwaze maagden,'* en van *'de talenten'* Matth. 24: 45-51; 25: 1-13; 14-30, die alle drie uitlopen niet op het laatste oordeel, maar op een periode, die tussen Zijn Toekomst en het laatste oordeel in ligt, waarin Hij de Zijnen *'zetten zal over al zijn goederen,'* Matth. 24: 47 met hen *'bruiloft'* zal houden Matth. 25: 10, hen zal doen delen in *'de vreugde huns Heeren'* Matth. 25: 21, maar waarin Hij niet toe zal laten die *'Hem niet verwachten'* Matth. 24: 50; die *'niet gereed zijn,'* Matth. 25: 10-12 en *'de onnutte dienstknecht.'* Matth. 25: 30.

Men lette hier op het grote onderscheid in het spreken over de komst van Christus: zoals in 24: 1-35, zo wordt ook in de vermaning tot waakzaamheid en in de drie

gelijkenissen steeds gesproken van *'de Toekomst van de Zoon des mensen,'* Matth. 24: 3, 27, 30, 44, 50; 25: 13, 19 maar in 25: 31 van *'het komen van de Zoon des mensen in zijn heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op de troon van zijn heerlijkheid en voor Hem zullen al de volken vergaderd worden.'* Als men niet eerst zijn oog sluit, omdat men dit onderscheid niet wil zien, dan moet het voor iedere Bijbellezer, zelfs voor de onkundigste, duidelijk in het oog springen. En nu vergelijk men hiermede de Openbaring, dan zal men zich verwonderen over de grote overeenkomst van Matth. 24: 1-25: 30 met Openbaring 19: 11-20: 6 en van Matth. 25: 31-46 met Openbaring 20: 11-13.

Voorts op het verrassende van de eerste wederkomst van Christus, daartegenover op het vanzelf sprekende, op de opstand van satan en het hem volgende gedeelte van de mensen en de ten onderbrenging van hem en al zijn dienaren, door het vuur, dat nederkwam van God uit de hemel, Openb. 20: 9-10 zo natuurlijk volgende van Zijn komst ten gerichte. Hier is de overeenstemming tussen Jezus en Johannes - hoe zou het ook anders kunnen, daar we tussen Patmos' rotsen Jezus Zelf bij de verbannen Johannes zien komen, om hem te tonen, *'hetgeen geschieden zal na dezen'* Openb. 1: 9-20 - wederom opvallend. Hoe wordt de Gemeente des Heeren opgewekt tot waakzaamheid, in betrekking tot *'de Toekomst van Christus.'* Door Hem Zelf, en ook door de apostelen Matth. 24: 27, 30, 36, 37-39, 48, 50, wordt voortdurend, zelfs tot in de Openbaring toe Openb. 16: 15, van Zijn Dag, tevens de zegepraal van Zijn Koninkrijk, gesproken als van een de wereld (als de Gemeente op haar plaats is, dan niet voor haar 1 Thess. 5: 1-6 onverwachts overkomende gebeurtenis, waarom Hij de Zijnen aanspoort, om toch te werken, en voortdurend met Zijn komst te rekenen. Matth. 24: 42-44, 46; 25: 13; Luk. 12: 35, 21: 36, 1 Petrus 4: 7, 5, 8, Openb. 3: 2. Van Zijn komst ten gerichte wordt echter gesproken als van iets, dat, na al het gebeurde, nu niet meer plotseling overvallen zal, maar door de gehele wereld, ze het voor een deel met nauwelijks weerhouden ergernis, wordt tegemoet gezien, als de door ieder gevoelde, gelijk door het profetisch Woord aangekondigde ontknoping van het werelddrama. Men vergelijk Jezus' eschatologische rede weer met Openbaring 19: 11-14, 19, 21 en 20: 11.

Maar vooral leggen we grote nadruk op een nog veel sterker en in betrekking tot ons onderwerp veel beslissender onderscheid, dat we geheel op dezelfde wijze in de Openbaring vinden: n.l. het doel en resultaat van Jezus' eerste en tweede wederkomst. Waartoe komt Hij de eerste maal op de wolken des hemels. We zagen het reeds: om de zomer Matth. 24: 32-33 te brengen, welke toezegging Hij bekrachtigde met de verzekering, die de vorm van een eed heeft: *'De hemel en de aarde zullen voorbijgaan, maar Mijn woorden zullen geenszins voorbijgaan.'* Matth. 24: 35. En dit doel van Zijn Toekomst werkt Hij nu verder uit in de drie gelijkenissen. Deze zouden toch, als de Heere Jezus in Math. 25: 31-46 over dezelfde gebeurtenis sprak als in Matth. 24: 29-35, hier niet kunnen voorkomen. Ze behoorden dan te volgen na Matth. 25: 36. Maar duidelijk verbindt Hij ze aan *'Zijn Toekomst'* van v. 29-35, om dan *'de voleinding'* der wereld daarna te bespreken. Brengt men misschien in, dat toch in 24: 13-14 de Heere spreekt van *'het einde,'* dan hebben we alleen te vragen: gevoelt men niet dadelijk, dat er een groot onderscheid is tussen *'het einde'* en *'de voleinding'*? Waarom gebruikt Jezus niet het laatste woord, hoewel de apostelen met nadruk vraagden naar een teken van *'de voleinding der wereld?'* Omdat Hij in het: *'wie volharden zal tot het einde,'* en *'dan zal het einde komen,'* iets anders bedoelt, n.l. het einde van deze bedeling, tevens het begin van de bedeling van Zijn Rijk (Openbaring 20: 1-6). Op dezelfde wijze spreekt Hij in Openbaring 2: 25-26: *'Maar hetgeen gij hebt, houdt dat, totdat Ik zal komen. En die overwint, en die Mijn werken TOT HET*

EINDE TOE bewaart, Ik zal hem (in de eeuwige heerlijkheid doen ingaan? nee): *Ik zal hem macht geven over de heidenen,* d.i. Ik zal hem doen delen in de Christusregering. Als het iets anders moet betekenen, zal men weer heel wat aan de vergeestelijkingswilt u: verkrachtingsmethode moeten doen: de heidenen, d. z. de volken, zullen toch als zodanig na de oordeelsdag zijn opgelost in de eeuwig verlorenen en eeuwig gelukzaligen³⁴⁹. En daarmee is de inhoud van deze gelijkenissen geheel in overeenstemming. Welk doel beoogt 'de heer' van die twee dienstknechten met zijn komst tot het hun toebetrouwde landgoed? Matth. 24: 45-51. Komt hij, om het, na de getrouwe en ontrouwe dienaar recht gedaan te hebben, op te heffen, of althans tot een andere bestemming te doen overgaan? Nee, hij ontslaat wel de ontrouwe dienstknecht, maar zijn landgoed, of zijn zaak, wat dan ook bedoeld zij, blijft bestaan; ja de dienstknecht die wakende wordt bevonden, wordt *'gezet over al de goederen van die heer.'* Nu zegge men niet: het is maar een gelijkenis; maar herinnere zich, dat ons in elke gelijkenis van Christus een bepaalde zaak geleerd wordt aangaande het Koninkrijk der hemelen en dat we, om te weten: welke, moeten zoeken naar het 'tertium comparatio-nis' of 'punt van vergelijking.'

Welnu, wat is dat dan in deze drie gelijkenissen? Het oordeel, gevolgd door eeuwige gelukzaligheid of rampzaligheid? Nee, maar: het met Christus deel hebben aan de heerlijke vruchtgevolgen van Zijn wederkomst. zo is het hier, in de eerste: als de Heere komt, wordt de waakzame dienstknecht *'gezet over al zijn goederen,'* d. i. juist wat de profetie van het Oude en Nieuwe Verbond ons belooft: *'en ze leefden en heersten als koningen met Christus, de duizend jaren.'* Openb. 20: 4 zo is het in de tweede gelijkenis: als *'de Bruidegom komt, gaan de wijze maagden met Hem in tot de bruiloft,'* d.i. dus niet tot 'het huwelijk' in de eeuwige Theocratie; ook niet tot 'de dagen van de ondertrouw,' want daarin leeft nu, onder de Nieuwe bedeling, met *'het onderpand des Geestes'*, de Gemeente van Christus; 2 Kor. 5: 5 maar tot de bruiloft Verg. Matth. 22: 2, 4, 9, 10, de lange, heerlijke bruiloft van de zegevierende heerschappij van onze Immanuël. Zoals de Openbaring dit onderscheid zo duidelijk aangeeft: vóór het Duizendjarig rijk heet het: *'Laat ons blijde zijn, en vreugde bedrijven, en Hem de heerlijkheid geven; want de bruiloft des Lams is gekomen, en Zijn vrouw heeft zich* (n.l. voor die bruiloft, voor haar de overgang, gelijk ook voor Hem, naar 'het huwelijk') *bereid'*; Openb. 19: 7 en *'Zalig zijn zij, die geroepen zijn tot het avondmaal van de bruiloft des Lams;'* Openb. 19: 9 en ná het Duizendjarig rijk wordt gezegd tot Johannes: *'Kom herwaarts, ik zal u tonen de bruid, DE VROUW des Lams'* Openb. 21: 9: de overgang is geschied, de bruiloft is voorbij, 'het huwelijk,' waarin de vrouw van de Zoon 'de dochter' van de Vader wordt, en een plaats en recht heeft in het Vaderhuis, is gekomen, en dat voor eeuwig.

En zo is het in de derde gelijkenis: als de heer van zijn reis buitenslands terugkeert, dan zal hij rekening houden met zijn dienstknechten, en loon en straf toedelen, bestaande in het buiten *'zijn goederen'* geplaatst worden of gezet worden over een deel daarvan, om met de heer samen zich daarin te verblijden. Het onderscheid tussen de eerste en derde gelijkenis, die zoveel overeenkomst hebben, is, dat de eerste meer betreft hen, die leiding hebben te geven aan Christus' Gemeente: *'om hunlieden voedsel te geven ter rechter tijd'* Matth. 24: 45, en de tweede ziet op allen, die in die Gemeente hebben geleefd, en daarin *'een talent'* van Christus hebben ontvangen.

Bij deze wederkomst van Christus geen binnengaan in de vreugde van het *'God alles in allen'*, maar *'in de vreugde uws Heren,'* Matth. 25: 21 van de Kurios van de Gemeente, Jezus Christus, Wiens heerschappij dán in de van de anti-christelijke macht

³⁴⁹ Verg. Jes. 46: 10, 47: 7, Dan. 8: 19, 9: 26, 12: 6, 8, 13.

en machten gezuiverde wereld zal worden. Lukas geeft in dit opzicht Jezus' woord nog duidelijker weer:

'Zo heb macht over tien steden'; - 'en gij, wees over vijf steden.' Luk. 19: 11-27. Wat zin heeft dit alles als doelstelling van Jezus' wederkomst? Het antwoord is duidelijk, als we Zijn drie gelijkenissen leggen tussen de profetie van het Oude Verbond en de Openbaring van Johannes. Dan komt ook hier het organisch geheel van de Bijbelse profetie zo mooi uit, en zien we dat Jezus, al moest Hij om genoemde redenen zich beperken in dit onderwerp, er toch zo veel en duidelijk over gesproken heeft, als Hem maar immer mogelijk was. En dan behoeven die *'vijf steden'* ons geen *'cruces interpretiae'* te worden; we lezen slechts dit ene: *'en ik zag tronen, en ze zaten op dezelve, en het oordeel werd hun gegeven,'* Openb. 20: 4 - en het wordt overduidelijk. En wat is dan het doel van Jezus' tweede wederkomst? Zien we het - nooit in- maar wel uitleggend - in Jezus' eigen woorden: *'En Hij zal de volken van elkander scheiden, gelijk de herder de schapen van de bokken scheidt; en Hij zal de schapen tot Zijn rechterhand zetten, maar de bokken tot Zijn linkerhand.'* Matth. 25: 32. En waartoe? Om nu die schapen te houden aan Zijn rechterhand? Nee; men lette toch op de betekenisvolle aanspraak: *'Komt, gij gezegenden Mijns Vaders! beërft DAT KONINKRIJK, hetwelk u bereid is van de grondlegging der wereld';* Matth. 25: 34 de Zoon brengt Zijn Gemeente tot zijn Vader. *'Hij geeft het Koninkrijk zijn Vader over'* zoals we in 1 Kor. 15 zagen als de inluiding van de eeuwige Theocratie; terwijl de terugwijzing naar de eeuwige raad van God ons dadelijk aan *'de verordineerden ten eeuwigen leven'* doet denken.

Als men nu misschien tegenwerpt: met betrekking tot degenen, voor wie Christus' wederkomst tot blijdschap zal zijn, hebt u gelijk; maar met betrekking tot de anderen is er toch zulk een onderscheid niet, - dan antwoorden we: natuurlijk niet, want die bij Christus' eerste wederkomst, in de veel gericht, die haar voorafgaan Matth. 25: 34 en vergezellen, Openb. 6-16 zullen omkomen, zullen toch, met de antichrist en de valse profeet, geworpen worden in *'de buitenste duisternis, alwaar wening zal zijn en knersing der tanden?'* Om nu niet te spreken van de ruimte, die de gelijkenis *'van de wijze en dwaze maagden'* laat voor *'het wel niet ingaan tot de bruiloft vanwege het niet gereed zijn,'* maar toch blijven leven, om te zien hoe Christus en de Zijnen ingaan in het heerlijk Koninkrijk, dat nu alom, ook over de geveinsd onderworpenen, zal zegevieren. In welk Koninkrijk er nog een ruime genadekans gegeven zal worden aan allen, en er nog ontelbare scharen uit de volkeren zullen toevloeien tot Christus. Met dit doel staat nu natuurlijk het resultaat van de eerste en tweede wederkomst van Christus in onlosmakelijk verband. Wat zal het resultaat van de eerste zijn? Hetzelfde als het doel: het door de ganse profetie van de Bijbel aangekondigde vrederijk van Christus, vanuit Israël over de gehele wereld, hier in gelijkenissen aangegeven³⁵⁰. En wat het resultaat van het tweede? Het eeuwige leven en de eeuwige dood. zo sober luidt aan het einde van de tekening van het laatste oordeel Jezus' woord: *'En deze zullen gaan in de eeuwige pijn, maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven.'* Matth. 25: 46. Juist als in de Openbaring; bij Jezus' eerste wederkomst lezen we, dadelijk na het gericht over hen, die niet gewild hebben, dat Hij Koning over hen zou zijn, de zegepraal van Zijn Rijk (20: 1-6); en bij Zijn komst ten gerichte heet het niet minder

³⁵⁰ Wellicht werpt men nog tegen: maar de tekenen, die Christus hier voorzegt bij Zijn Toekomst, 24: 29-30, wijzen toch op het vergaan en alzo de voleinding van de wereld? Dan antwoorden we: dit doelt niet op de louteringsbrand van het einde (Openbaring 20: 11), maar op het voorgericht, dat de Openbaring ook plaatst (hoofdstuk 6: 12-17) onder de gebeurtenissen, die aan Jezus' eerste wederkomst (19: 11-21) voorafgaan. Men vergelijkte, en zie de grote overeenkomst tussen Jezus' tekening en Openbaring 6: 12-17.

sober dan in Jezus' profetische rede *'En ik zag de doden, klein en groot, staande voor God; en de boeken werden geopend; en een ander boek werd geopend, dat des levens is; en zo iemand niet gevonden werd geschreven in het boek des levens, die werd geworpen in de poel des vuurs.'* Openb. 20: 12 en 15.

Als men zó Jezus' eschatologische rede leest, niet door een dogmatische bril van verschillende kleur, maar met het ontdekte oog, bij het licht van de Heilige Geest, mag en kan men dan volhouden: Jezus Zelf heeft niet met een enkel woord van een tweeërlei wederkomst gerept? Integendeel, al stond er in profetie en Openbaring van Johannes niets van vermeld, zou nochtans de aandachtige Bijbellezer hier gaan vragen: wat zou toch deze opmerkelijke onderscheiding, te duidelijker door de er tussen geplaatste gelijkenissen, betekenen? Al zouden we dan ons hebben te wachten voor bepaalde uitspraken. Maar nu, nu Jezus' Woord zó verhelderd wordt door het licht van de Oude en Nieuw Testamentische profetie, en omgekeerd die profetie door Zijn Woord, nu spreken we het met vrijmoedigheid uit: we hebben te verwachten, op grond van Gods onfeilbaar Woord, de periode van de gezegende Christusregering, waarin *'Hij ons vrolijk op zal doen dagen het heil ons toegezegd; het ellendig volk uit lijden door Zijnen arm zal worden gerukt, en de verdrukker verbrijzeld zal worden!'* Ps. 72: 2 (ber.). Ook Stier vat, zoals we reeds zagen, Matth. 24 en 25 zo op. Bij 24: 31 zegt hij o.a.:

'Bazuïngeklank is altijd daar, waar de Koning zich te midden van de feestvreugde openbaart en geprezen wordt, Ps. 47: 6. Wat echter de Schrift verder profeteert van *'de zeven bazuïnen,'* Openbaring 8: 2, en een allerlaatste, 1 Kor. 15: 52, dat behoort niet tot de uitlegging van *déze* plaats. Nochtans is het merkbaar, dat de Heere hier reeds dezelfde bazuïen bedoelt, welke Paulus 1 Thess. 4: 16 (nog van de stem van de aartsengel onderscheiden) als het teken van de eerste opstanding noemt, waarin hij in 1 Kor. 15 een nog diepere blik ontvangt. En hoewel we deze dingen tot in de kleinste bijzonderheden niet weten, zo laat toch het profetisch Woord duidelijk de wederkeer van Israël samenvallen met de middelste van deze drie toekomstige gebeurtenissen, de Toekomst van Christus tot stichting van het Duizendjarig rijk. Hier hult de Heere nog dit mysterie, evenals de opstanding, in een sluier, maar de vergaderde uitverkorenen zijn hier voornamelijk de wedergebrachten van Israël; vandaar dat de gebruikte uitdrukkingen op Deut. 30: 4, Jes. 11: 11, 12, 43: 5, 6, Zach. 2: 6-13, 14: 4, 5 terugwijzen. Toch worden de als πληρωμα ingegane heidenen toegevoegd tot Zijn heiligen (Ps. 50: 1-5) en Zijn ganse volk de thans in macht en heerlijkheid samengebrachte διασπορα, 1 Petr. 1: 1, Jac. 1: 1.³⁵¹ Bij v. 32 en 33: 'Wat is echter deze zo nauwkeurig uitgebeelde vijgeboom? Zelfs Ebrard erkent terecht, dat της συκης aan de van Jezus vervloekte vijgeboom herinnert Want de Heere geeft hier werkelijk een heerlijk teken van de zomer tot rijping van Zijn uitverkorenen, zegt niets van *'alleen bladeren'* of vergiftige vrucht, gelijk ook het alle bomen, bij Lucas, bewijzen. Dat is het gezegende zedingswerk ter prediking van het Evangelie onder alle heidenen (zie het latere profetische beeld in Openbaring 22: 2). Maar wat is dan de late vijgeboom, die eenmaal onder vloek verdorde, maar nu weer bladeren en vruchten, wat immers bij hem behoort samen te gaan, voortbrengt? Duidelijk genoeg voor een eenvoudig oog toont de Heere ons hier in een gelijkenis, die deze zaak aanschouwelijk voorstelt, het weer oplevende Israël, de rijkere zegen van de zending onder de Joden, als het zekerste voorteken van Zijn nabije komst voor Zijn volk, zoals het volgende v. (36) ons nader bevestigt zal.³⁵²

'Wanneer Olshausen toestemt, dat 'toch dit alles zijn verdere betrekking op de toekomst in zich sluit,' - dan mogen we billijk vragen: Welnu, welke verdere betrekking sluit dan dit *'geslacht'* in zich, als het niet is het wonderbare voortbestaan van Israël tot die bestemming in de eindtijd, waarvoor het gespaard wordt.... De Heere zegt in de vorm van een dubbele verzekering: dit geslacht (der toen levende mensen) zal niet vergaan, tot aan Jeruzalem alles geschiedt; èn dit geslacht, het volk Israël, zal niet vergaan, tot verder alles geschied zal zijn. Want *'dit geslacht'* bedoelt zeker niet een generatie van mensen in het algemeen, maar wat de Heere Jezus vroeger altijd zo genoemd had: het volk Israël, en *'al deze dingen'* heeft thans niets meer met Jeruzalems verwoesting te maken. Dit is de bedoeling: dit geslacht zal niet uitsterven, maar zich in kinderen en kindskinderen als een steeds kenbare generatie evenals de tegenwoordige voortzetten, dit Mij verwerpende Israël zal zo blijven bestaan, tot - het Mij weder zijn

³⁵¹ A. b. II, s. 566-567.

³⁵² Idem s. 567-568.

'Hosanna' toeroept, dán echter in waarheid. De verdorde vijgeboom zal staan, tot hij weder uitbot!³⁵³

En bij de beslissende pericoop, 25: 31-46, geeft hij deze, allen, die willen volhouden: er is slechts één wederkomst van Christus te wachten, n.l. ten gerichte, - ter ernstige bestudering aanbevolen inleiding:

'Driemaal na elkander zou de Heere, telkens met een nieuwe aanhef, van Zijn Toekomst gesproken hebben, en dan zo opvallend onderscheiden, wanneer Zijn Woord niet doelde op een werkelijk onderscheiden vervulling? Hij komt op drievoudige wijze: Eerst niet persoonlijk, maar *'als de bliksem,'* een gerichts- openbaring door *'de arenden op het dode lichaam,'* terwijl de Zijnen gevlucht zijn. Maar later volgt een persoonlijk komen, reeds met grote kracht en heerlijkheid, tot het scheidende gericht over Zijn geroepenen, terwijl de uitverkorenen vergaderd worden, en in het Rijk ingaan. Hier (25: 31-46) echter spreekt Hij van een nog eenmaal komen, $\sigma\tau\alpha\upsilon\ \delta\epsilon$ (men zie vooral dit $\delta\epsilon$ niet voorbij!) -

Stier bedoelt hiermee: dan komt het afzonderlijke van dit komen nog veel sterker uit; dan kunnen we niet vertalen: *'En wanneer,'* alsof er slechts een voortzetting bedoeld wordt van 24: 29-35, maar: *'Doch wanneer de Zoon des mensen komen zal in Zijn heerlijkheid, en al de heilige engelen met Hem, DAN zal Hij zitten op de troon van Zijn heerlijkheid, en voor Hem zullen AL de volken vergaderd worden,'* enz. -

en een $\tau\omicron\tau\epsilon$, zeker nog een ander als v. 1, een laatste scheiding van alle nog niet gescheidenen, waarbij de Zijnen als reeds gerechtvaardigd, afgedacht van dit gericht, voor Hem verschijnen. Men vergelijk 1 Thess. 4: 16, 17 met 2 Thess. 1: 7-10, om beide te zien, zowel het in elkaar sluiten, vanwege de eenheid en klare aanschouwing, als het duidelijk merkbare onderscheid van een middelste en laatste Toekomst des Heeren.³⁵⁴

Meijer zegt van de verklaring, die in Matth. 24-25 slechts één wederkomst wil erkennen: 'Een door een vooropgezette dogmatische stelling aan de tekst opgedrongen en door onbevangen exegese niet te rechtvaardigen opvatting.'³⁵⁵ En: 'Al zulke pogingen zijn geen getuigenissen van objectieve tekstverklaring, maar vinden haar oorzaak in de vooropgezette stelling, dat alles in één gebeurtenis samen moet treffen, EN LEIDEN TOT HET GEWELDDADIGSTE AF- EN TOEDOEN VAN EN AAN DE SCHRIFT.'³⁵⁶

Terecht zegt ook Ryle³⁵⁷ bij de verklaring van Jezus' eschatologische rede: 'Dat niemand ons verleide, ten aanzien van vele voorzegde hoofdzaken, bewerende dat de vervulling van deze profetieën onmogelijk is, - of ten opzichte van de wijze op welke ze vervuld zullen worden, ons wijsmakende, dat die onwaarschijnlijk is en strijdig met de ondervinding. Dat niemand ons verleide ten opzichte van de tijd, wanneer de nog onvervulde profetieën zullen vervuld worden, hetzij door, aan de éne kant, tijd en ure te willen bepalen, hetzij door ons toe te roepen, dat we eerst de bekering van de wereld moeten afwachten. *In al deze punten moet alleen de duidelijke mening van de Heilige Schrift, en geenszins de overleveringen en verklaringen van mensen, onze gids zijn....* In niet één punt hebben de vooroordelen van de éne, het dogmatisme van de andere, en de buitensporigheid van een derde zoveel oorzaak gegeven, dat de Kerk van waarheden is beroofd geworden, welke God bestemd heeft, om haar ten zegen te zijn.' 'In deze woorden (24: 3) zien we de sleutel voor de verklaring van de profetie, in dit hoofdstuk vervat. Ze loopt over drie zaken: de verwoesting van Jeruzalem; de tweede persoonlijke komst van Christus; - de voleinding van de wereld. Het is zo, deze drie punten zijn in sommige gedeelten van het hoofdstuk zo in elkaar geweven,

³⁵³ Idem. s. 570.

³⁵⁴ Idem, s.

³⁵⁵ 'Kommentar Evang. v. Matth.', s. 476.

³⁵⁶ Idem, x. 501.

³⁵⁷ A. b. blz. 382 en 380.

dat het moeilijk is ze te scheiden en geheel afzonderlijk te beschouwen. *Nochtans komen deze drie punten hier duidelijk voor, en zonder die is die verklaring niet mogelijk.*³⁵⁸

Men verzuime vooral niet Zahn te raadplegen³⁵⁹, die ook hier niet een vooropgezette mening aan de Schrift opdringt, maar haar uitlegt, en daarom ook aanneemt een tweërlei wederkomst van Christus.

'Zeker, ook na alles wat Jezus, tijdens Zijn verblijf op aarde, omtrent de toekomst gezegd heeft, blijft er aanleiding over tot vragen. Vooral straks, als de hoop op Zijn spoedige terugkeer afgesneden wordt, en apostelen sterven, en vijanden naderen, zonder dat de voorboden van Zijn verschijning worden gezien, zal zich de behoefte doen gevoelen naar meer licht, dan Hij op aarde gaf. *Maar dan zal het blijken, dat Hij een Zon is, Die voller licht geeft naarmate ze hoger stijgt; want dan zal Hij van Zijn Gemeente door Johannes de Openbaring geven, DIE Hij ZELF, HAAR TEN BEHOEVE, VAN GOD ONTVANGEN HEEFT, Openbaring 1: 1. O, heerlijk samentreffen, juist als de Kerk de Openbaring behoeft, ten einde de storm van de vervolging lijdzaam af te wachten, en de eeuwenlange scheiding van haar Heere te kunnen verdragen, zal haar Hoofd ze ontvangen, als vrucht van Zijn kruis, als teken van Zijn verhoging ter rechterhand Gods, Openbaring 4. Zo wordt alles op zijn tijd geschonken; daaruit verklaart het zich, dat de profetie niet ineens ten volle wordt gegeven, maar trapsgewijs, zodat ze steeds herhaald, maar bij elke herhaling breder in omvang, vollediger in bijzonderheden, geestelijker in opvatting, rijker in tussenschakels wordt. Hij handelt dan verkeerd, die, vergeten, dat de profetische getuigenissen van Christus, hier op aarde gegeven, zelf tot de stroom van de profetische Openbaring behoren, zoals een schakel in de keten, ze op zichzelf stelt, als geheel voor zich, en ze afscheidt van de Openbaring, door welke Hij op Patmos Zijn profetisch getuigenis tot voltooiing toe heeft voortgezet. Men wachte zich dan wel, om de Openbaring uit de profetie van de Evangeliën te verklaren, in plaats van de profetie van de Evangeliën uit de Openbaring aan te vullen. En juist de omstandigheid, dat de onthulling van de toekomst, door Jezus aan de apostelen gegeven, hoe voldoende ook voor hen, voor de Kerk de behoefte overlaat aan de Openbaring, doe het ons te meer waarden, dat ons Hoofd het ons aan niets heeft laten ontbreken, maar opzettelijk tot Johannes is afgekomen, om Zijn laatste woord, het Koninkrijk betreffende, tot ons te spreken.*³⁶⁰

6. De verwachting van de Christusregering geen Perzisch-Joodse maar specifiek Christelijke

Men weet, dat de tegenstanders van deze verwachting zich altijd sterk zoeken te maken met de bewering, dat het 'Duizendjarig rijk' het eerst gevonden wordt in de Perzische godsdienst. Vandaar, zegt men dan, is het in het Jodendom na de Babylonische ballingschap overgegaan, en zó is het gekomen in de eerste Christelijke Kerk, die onder de invloed van de verdrukking door de Romeinse keizers het vurig aanhing; maar na het ophouden van de vervolging geraakte het wat op de achtergrond, tot de Montanisten het, als argument tegen de verwereldlijking van de Kerk, weer sterk op de voorgrond plaatsten. Maar toen heeft Augustinus het 'voor goed' weerlegd, en na hem heeft de Kerk, ook die van de Hervorming, het doorgaans veroordeeld,

³⁵⁸ Idem blz. 381. Cursivering meestal van ons.

³⁵⁹ Komment. zum. N. T., Dritte Aufl. Band I, s. 659-684.

³⁶⁰ J. v. Andel: 'Jezus' leer', Volksuitgave (deze is ook voor de vorige citaten gebruikt), blz. 81-82. Cursiv. van ons.

hoewel het in de Secten (!) bleef voortbestaan, en telkens hier en daar in de Kerk bij sommigen weer opleefde.

Zo is ook de redenering van Prof. Bavinck: 'In de Perzische religie werd zelfs aan het einde van de derde wereldperiode de verschijning van de derde zoon van Zarathustra, Sosiosh, verwacht, die een Duizendjarig vrederijk inleiden en het verlossingswerk van zijn vader voltooiën zou (Saussaye-Religionsgesch. II 51)³⁶¹ En op grond daarvan rust nu zijn apodictische uitspraak: 'Het Chiliasme is dus niet van Christelijke, maar van Joodse en voorts van Perzische oorsprong.'³⁶²

Van 'Joodse', dat is waar; maar dan niet in de zin van 'uit het, onder de invloed van het Parsisme zich, na de Babylonische ballingschap, gevormd hebbend Jodendom', maar uit het Israël van de profeten, dat vóór de ballingschap reeds zoveel voorzeggingen ontving aangaande het vrederijk van zijn Messias. Maar van Perzische oorsprong? Dat geenszins. Weet men wel, wat men, als men consequent wil zijn, daarmee eigenlijk beweert? Dat dan óók Ezechiël, Daniël en Zacharia, maar niet het minst Johannes in zijn Openbaring - hetgeen dan eigenlijk moet worden, omdat hij die van Hem ontving, Jezus Zelf! - zich hebben laten beïnvloeden door de Perzische religie. Want juist in en na de Babylonische ballingschap wordt de profetie (natuurlijk! want ze beweegt zich steeds voort in stijgende lijn, tot ze in de Openbaring van Johannes haar hoogtepunt heeft bereikt) van de komende Christocratie ál helderder en belijnder.

Maar dan zijn we, zonder het misschien zelf te merken, aangekomen bij Weisz en Schweitzer³⁶³. Dan moeten we verder gaan, en onze gehele Bijbel, de objectieve kenbron en maatstaf van de waarheid, ook van de Eschatologie, prijsgeven, d.w.z. als geïnspireerd Woord van God!

Maar dat behoeft volstrekt niet, tenzij we dit hoge spel willen spelen, om te kunnen behouden dat 'prachtige' argument tegen het 'Duizendjarig rijk', dat dit zou zijn van Perzische oorsprong. Als we objectief willen oordelen, laat het zich echter niet eens handhaven voor de rechtbank van de historie.

Het Parsisme is de gebruikelijke naam voor die religie, die in de tijd vóór Christus over geheel Iran verbreid was, en alzo vooral de godsdienst was van Perzen, Mediërs en Baktriërs, totdat deze door de Islam werd verdrongen. Het is hetzelfde als Zoroastrisme, dan geheten naar de stichter van het Parsisme, Zoroaster. De hoofdbron is de Avesta. Herzog³⁶⁴ zegt er van: 'Deze godsdienst is van zo groot belang, omdat in geen andere heidense godsdienst de religieuze problemen zó diep zijn opgevat en zó bevredigend zijn opgelost als hier. In veel punten komt het Parsisme de Openbaringsgodsdiensten zeer nabij, hoewel het niet twijfelachtig kan zijn, dat het oorspronkelijk, evenals de overige godsdiensten (uitgezonderd natuurlijk de Openbaringsgodsdienst onder Oude en Nieuw Testament! B.) op natuurverering berustte.' Nu is het dus de vraag, hoe is deze oorspronkelijke natuur-godsdienst geworden tot zulk een 'de Openbaringsgodsdienst zeer nabijkomende religie'? Laten we het nu niet zeggen, maar Herzog laten spreken, die dit terecht zoekt in 'de veelvuldige aanrakingen, die tussen zijn belijders en het Joodse volk hebben plaats gevonden, zodat de mogelijkheid voor een beiderzijdse beïnvloeding daarmee gegeven is. Dat heeft natuurlijk daartoe geleid, dat men op de één of andere zijde ontleningen van religieuze voorstellingen en leringen aangenomen heeft.' Hier spreekt Herzog zich dus eerst uit over de historische aanleiding tot verklaring van genoemd verschijnsel, nog in het midden latende, of Israël door de Perzische godsdienst beïnvloed is, of deze

³⁶¹ 'Geref. Dogm.' IV, par. 55, 2.

³⁶² Idem, 3, Cursiv. van ons.

³⁶³ Helaas vonden we deze lijn ook bij Dr. Wissing, a. b. blz. 16.

³⁶⁴ Real-Encycl., 14^e Band, s. 700.

laatste door Israël. Maar dan spreekt hij het op het standpunt van deze Encyclopaedie te opmerkelijker waarderingsoordeel uit: 'Het is hierbij merkwaardig, dat veel beoefenaars van de Oude Testamentische theologie Perzische elementen in het Jodendom en daarna in het Christendom aannemen (let op dit woord: men kan het dus niet aantonen, men neemt het, bij wijze van hypothese, aan) terwijl (mocht de moderne kritiek hier schaamrood worden!) de Iranisten - d.z. dus de Perzische 'theologen' - meer geneigd zijn, te geloven, dat het Parsisme door Joodse leringen beïnvloed is.' Ja degenen, die zo sterk kunnen spreken: 'nu hebben we de wortels van het Chiliasme gevonden', - moeten eens met nuchterheid lezen, wat deze Encyclopedie verder zegt: 'Een zekere beslissing in deze is niet mogelijk, omdat we de voor-Zoroastrische gestalte van de Iranische religie niet met juistheid kunnen kennen.' Nu, dan is het voor het geloof toch zeker uitgemaakt! Als de historie zelfs zó getuigt! Zó, dat ook Bavinck moet erkennen, dat 'de Perzische religie aan het einde van de derde wereldperiode, dus ná de aanraking met Israël, deze elementen, ook die van de verwachting van een toekomstig vrederijk, vertoont.'

De gestalte van de Perzische godsdienst vóór de aanraking met Israël 'kunnen we niet met zekerheid kennen,' hoewel Herzog eerst zegt, dat 'het niet twijfelachtig kan zijn, dat deze toen natuurgodsdienst was.' Maar de gestalte van de 'Joodse godsdienst' kennen we wél, *'de profetie, die voortijds niet is voortgebracht door de wil eens mensen'*; de woorden van de Heere, bekend gemaakt aan Jacob, en Zijn inzettingen en zijn rechten aan Israël; *'alzo heeft Hij geen volk gedaan; en Zijn rechten, die kennen ze niet.'* Ps. 147: 19-20. Nu, als dan de Perzische godsdienstleraars zelfs - en dat zonder uitzondering, hetgeen toch wel iets zegt bij de 'vleselijke' naijver tussen de verschillende godsdiensten! - zeggen: we hebben dat van Israël ontvangen, - wát beweegt dan toch Christelijke, ja zelfs Gereformeerde theologen, om, Israël en de Oude Christelijke kerk zó smadend, en eigen en anderer geloofspositie in betrekking tot de cardinale kwestie van de inspiratie van de Heilige Schrift zo verzwakkend, te gaan veronderstellen (!) dat Israël die elementen uit de Perzische godsdienst heeft overgenomen?

Heeft men er wel eens over nagedacht, dat men dit z.g. argument tegenover het Chiliasme zo duur moet betalen? Zou misschien het zo grote invloed krijgen van de Bijbelkritiek, ook onder de positieve belijders, en hun zaad, in verband staan met deze concessie aan die kritiek? Men wordt met zijn eigen afgoden geslagen, ook met het *'alleenlijk roken op de hoogten.'* 2 Kon. 17: 11. Het staat voor ons vast, dat, zoals het Mohammedanisme later, alzo het Parsisme vroeger, uit de Openbaringsgodsdienst beïnvloed is. En we hebben daarvan een concreet voorbeeld in de Magiërs, die kwamen, om de geboren Koning van Israël te aanbidden. Waren Daniël en zijn drie vrienden, die de bloeitijd van Perzië hebben meegemaakt, soms 'beïnvloed' door die Magiërs, d.w.z. in hun religieuze denkbeelden? Of heeft hij zijn profetie, juist waar ze over de heerschappij van de Messias handelt, niet opzettelijk in het Chaldeeus geschreven, om hen te 'beïnvloeden,' waarvan we het heerlijk resultaat zien in het heimwee van deze Ordeleden naar de komende Koning?

Werpt men misschien tegen: Maar hoe lost u dan de moeilijkheid met het getal 'duizend' op, waarvan toch in de Perzische eschatologie het eerst gesproken wordt? - Dan antwoorden wij: is het zulk een wonder, dat de Oosterling, die zo dikwijls de getallen-symboliek te hulp roept, om wijsgerige en godsdienstige begrippen te kennen te geven, het getal 1000, daartoe menigvuldig gebruikt, ook hier toepast op de verwachte periode, welke, gelijk bij alle volken, eerst in zeer algemenen zin (we komen állen uit het Paradijs!), en daarna, door de aanraking met Israël, in bepaalder vormen, schoon niet brekend met Zoroaster, in de Perzische godsdienst gevonden

wordt? Spraken bovendien Israël's psalmen niet van die God, *'bij Wie duizend jaren zijn als één dag, en één dag als duizend jaren,'* Ps. 90: 4 en verkondigen Zijn profeten niet de komende Dag van Zijn Messias? Jes. 34: 8, 61: 2, 63: 4, Jer. 46: 10 enz. Was het vooral Daniël, hun profet, niet, die zoveel getallen noemde? Dan. 9: 24, 26, 27; 12: 11-12. In ieder geval heeft de Heere, zonder Wiens voorzienigheid er niets geschiedt, dit getal 1000 in Openbaring 20 gekroond door de inspiratie van de Heilige Geest. En Hij zal het met goud kronen in het Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus! Zie men dan maar toe, dat men er niet te minachtend over spreke!

En wat aangaat het feit, dat er vóór de Babylonische ballingschap nog geen systematische behandeling van deze verwachting bij Israël wordt gevonden, dat vindt natuurlijk hierin zijn oorzaak, dat de Openbaring van het Oude Testament nog niet volledig was, daar eerst Ezra met de mannen van 'de Grote Synagoge' de kanon van het Oude Testament onder de leiding van Gods voorzienigheid hebben vastgesteld. Daarna zijn de, wat we nu zouden noemen: Theologische Scholen ontstaan, waaruit de Rabbinistische dogmatiek zich heeft ontwikkeld. Zoals bekend, is daar echter de Eschatologie, zoals heel de Christologie, zeer eenzijdig behandeld³⁶⁵. Alles werd gezien vanuit dit vooropgezette gezichtspunt: Israël moet weer groot worden. En zo is een vals Messiasbeeld ontstaan, waarin het Plaatsbekledend lijden niet paste, en waarbij maar één verschijning van de Christus kon voorkomen, n.l. in heerlijkheid, tot nederwerping van de heidenen, en tot glorie van Israël. 'Door deze verkeerde afronding van de eschatologie heeft Israël zijn eigen Messias aan het kruis genageld.'³⁶⁶

Hoe kan men nu, met dit alles voor ogen, blijven zeggen, dat de verwachting van het komende vreedrijk het eerst bij de Perzen werd gevonden? Nee, het is zó: door de profetie leefde in Israël deze verwachting, waarvan bestanddelen in andere godsdiensten, die hun verenigingspunt vinden in het Parsisme, zijn overgegaan; na de Babylonische ballingschap is deze verwachting gesystematiseerd, maar tegelijkertijd - het stelsel is altijd naar die zijde zéér gevaarlijk! - vervleselijkt tot het louter aardse Messias-ideaal, dat we bij het Jodendom uit de tijd van Jezus' omwandeling vinden, en waarvan zelfs de discipelen niet vrij waren; maar in de eschatologische gedeelten van het N. T., waarvan we reeds het grootste gedeelte hebben besproken, met name in de Openbaring van Johannes en de profetische reden van Jezus, vinden we de Oude Testamentische verwachting weer gelouterd en zeer verhelderd en aangevuld terug, en daardoor leefde, onder de indruk van deze Nieuw Testamentische - Oud Testamentische profetie, de Gemeente van Jezus Christus drie eeuwen lang in het vurig verlangen naar de komende Christusregering. En te kwader ure heeft zij, vooral onder de invloed van Augustinus, deze verwachting verlaten.

Maar we herhalen, deze bespreking van de eschatologische voorstelling van de Evangelieën samenvattende: deze verwachting is niet Perzisch-Joods, maar specifiek Christelijk, omdat door Christus Zelf, eerst in en door de profeten van het Oude Verbond.; daarna tijdens Zijn omwandeling op aarde, vooral in Zijn grote profetische rede; en eindelijk in en door Zijn apostelen, inzonderheid in de door Hem aan Johannes gegeven Openbaring gepredikt. Wat Hij nóg heden doet door Zijn Geest en Woord. En daarom mogen we niet aflaten, wetende, dat het Woord van de Heere *'niet ledig tot Hem wederkeren zal, maar doen hetgeen Hem behaagt, ja voorspoedig zijn in hetgeen, waartoe Hij het zendt,'* Jes. 55: 11 onze medebelijders van de Christus van de Schriften in Zijn Naam te prediken *'de Toekomst van de Zoon des mensen.'* Matth.

³⁶⁵ Men zie dit in sommige apokriefe boeken van het Oude Testament, bijvoorbeeld Henoeh 9: 10, 16: 1, 22: 3, 4, 5, 7; 103: 7; IV Ezra 4: 35, 7: 32, 75-101.

³⁶⁶ Prof. Dr. J. H. Gunning, 'Leven en Werken', door Dr. J.H. Gunning J.H.zn. Derde deel, blz. 231.

24: 30.

Roepende ter middernacht: *'Ziet, de Bruidegom komt, gaat uit Hem tegemoet!'* Matth.

25: 6.

HOOFDSTUK IX

DE CHRISTUSREGERING BIJ DE APOSTELEN

1. De Christusregering bij Petrus

Ook deze apostel, die men terecht genoemd heeft 'de mond van de Nieuw Testamentische Gemeente,' heeft over dit onderwerp gesproken. Wanneer hij, naar aanleiding van de genezing bij de Schone poort van de tempel, de verheerlijkte Zaligmaker opnieuw aan het Israël, dat Hem verwierp, aanprijst, en hen roept tot bekering en geloof, bindt hij dit aan met de drangreden: *'Opdat uw zonden mogen uitgewist worden, wanneer de tijden der verkoeling zullen gekomen zijn van het aangezicht des Heeren.'* Hand. 3: 19.

De apostel ziet daar het volk van het Verbond weer voor zich staan. O, hoe gaarne zou hij hen tot Christus leiden. Hij leeft nog onder de verse indruk van het lijden en sterven, de opstanding en hemelvaart van Christus, Die hen op het Pinksterfeest van uit Zijn heerlijkheid *'vervulde met de Heilige Geest.'* Hand. 2: 4. Hoe zeker is hij overtuigd van Zijn wederkomst, die Hij Zelf hun beloofd had, en die ook de engelen op de Olijfberg, toen ze in de droefheid stonden over het plotseling gemis van hun Koning, in Zijn Naam waren komen verzekeren met een veelzeggend: *'alzo'* en *'gelijkerwijs.'* Hand. 1: 11. Welk een Dag zal dát zijn!

En daarom bindt Petrus de vermaning tot bekering aan met die Dag van Christus' Toekomst. Dat ze zich die voor ogen stellen in al zijn werkelijkheid! In zijn schoonheid voor die in Christus hun Redder leerden vinden. Maar ook in zijn vreselijkheid voor allen, die daar zullen staan met hun onverzoende zonden. Ze zullen *'met verschrikking voor de rechterstoel van Christus verschijnen.'* Dat ze zich dan bekeren, nu de nodiging zo dringend en vriendelijk komt. Opdat ze straks ook met vreugde de eerst verworpen Koning mogen begroeten!

Maar hoe beschrijft nu Petrus, eenmaal deze Toekomst van Christus aanroerende, dat komende heil? Op het standpunt van énerlei wederkomst moest hij dan toch in déze zin gesproken hebben: bekeert u toch, opdat uw zonden uitgewist worden, en u bij Christus' komst niet moet verwezen worden naar het eeuwig verderf, maar mag ingaan in het eeuwige leven. Maar Petrus verwacht en verkondigt daarom eerst iets heel anders: *'de tijden der verkoeling van het aangezicht des Heeren.'*

We weten allen, wat een *'tijd der verkoeling'* is in het rijk van de natuur: na weken van schier ondragelijke, al nog maar stijgende hitte, zelfs ons in de nacht geen verfrissing meer latende, kwam, soms midden in de nacht, de lang verwachte verademing; een zware onweersbui, met plassende regen, kwam de zwoele dampkring zuiveren. Wat dronken we de volgende morgen met volle teugen die verse luchtstromen in. Welk een *'verkoeling'*, - zeiden we tot elkander.

Zó kan het nu ook zijn in het leven van mensen en volken. We denken bijvoorbeeld aan wat we nog zo levendig in de herinnering dragen: de ontspanning na de lange en bange spanning van de wereldoorlog 1914-1919.

Om van perioden uit ons zieleven, waarin we het beleefden: *'ik lag gekneld in banden van de dood, daar d' angst der hel mij alle troost deed missen; ik was benauwd, omringd door droefenissen, maar riep de Heere dus aan in al mijn nood: Och, Heere! och, wierd mijn ziel door U gered! Toen hoorde God, Hij is mijn liefde waardig; en onze God ontfermt Zich op 't gebed',* - te zwijgen. Al zullen we alleen vanuit die bevinding al de dingen, waarover het hier gaat, recht kunnen verstaan!

Welnu, dan spreekt Petrus hier ook van een periode van verademing na tijden van

moeite en benauwenis. De eeuwigheid kan dit niet zijn: zij is nu eenmaal geen tijd. Dan zal er trouwens ook meer zijn, dan verkoeling. Hoe? Zou men dit zwakke woord mogen gebruiken, om er die heerlijkheid mee uit te drukken, waarvan Johannes zag en zei: *'En aldaar zal geen nacht zijn, en ze zullen geen kaars, noch licht der zon van node hebben, want de Heere God verlicht hen; en ze zullen als koningen heersen in alle eeuwigheid.'* Openb. 22: 5. Nee, dat is geen 'verkoeling', dat is veel, veel meer; *'dat is verzadiging van vreugde bij het aangezicht des Heeren; liefelijkheden in Zijn rechterhand, eeuwiglijk.'* Ps. 16: 11. Waar zal men deze 'tijden' plaatsen, als men Openbaring 20: 1-6 niet letterlijk opvat?

Maar nog veel sterker komt hier de Christusregering naar voren, als Petrus deze 'tijden der verkoeling' verbindt aan de wederkomst van Christus: *'En Hij gezonden zal hebben Jezus Christus, Die u tevoren gepredikt is.'* Dus niet alleen zal God de Vader Christus, Die Hij zond in het vlees, ten jongsten dage doen komen om *'te oordelen de levenden en de doden'*; nee, Hij zal Hem eerst zenden - aan dat woord is de volbrenging van een taak verbonden - om *'de tijden der verkoeling'* te brengen.

En waarin bestaan die eigenlijk? Lees slechts verder: *'Welke de hemel moet ontvangen tot de tijden - weer dus een periode, die nog valt in de tijd, waarom dit woord niet mag worden toegepast op de eeuwigheid - DER WEDEROPRICHTING ALLER DINGEN'*, - en toch houdt men maar vol, dat Jezus slechts éénmaal wederkomen zal, hoewel Hij dan komt ten gerichte, en *'de gedaante van deze wereld'* zal vergaan. 1 Kor. 7: 31, Openb. 20: 11. Zeker, daarna zal dan de nieuwe hemel en de nieuwe aarde komen, die nog veel heerlijker zullen zijn, dan ooit Gods wereld ten tijde van de Christusregering zal worden. Maar ten eerste is dat geen *'wederoprichting aller dingen'*, d.i. een opheffen van hetgeen onder een zwaren druk ligt neergebogen, of door wrede vuistslag tegen de grond geslagen, machteloos is om op te staan, in dit geval van al de verhoudingen van het mensen- en wereldleven, die door satan en zonde zo vreselijk worden gedrukt, maar dan door Christus zullen worden bevrijd: *'Hij zal de verdrukker verbrijzelen, en zó zullen de bergen de volke vrede dragen, ook de heuvelen met gerechtigheid'* Ps. 72: 3; maar *'herscheping aller dingen'*, waarom we dan ook van die eeuwige heerlijkheid lezen: *'Zie, Ik maak alle dingen nieuw!'* Ten tweede zal die herschepping niet bepaaldelijk het werk van Christus wezen, zoals de wederoprichting. Van deze laatste wordt gezegd, dat de Heere daartoe Christus, dan reeds lang verheerlijkt aan 's Vaders rechterhand, zenden zal. Van de herschepping lezen we daar juist: *'Zie, Ik maak alle dingen nieuw'*. En Wie spreekt hier? *'En die op de Troon zat'*. Openb. 21: 5.

Nog nader wordt die wederoprichting aangeduid als de Christusregering door de bijvoeging: *'die God gesproken heeft door de mond van al Zijn heilige profeten van alle eeuwen'*. Hand. 3: 20-21. Nu, dat hebben we gezien, van welke 'tijden der wederoprichting aller dingen' de profeten gesproken hebben: zeker eindigden ze in de Theocratie; maar hoe krachtig profeteerden zij, dat eerst zou komen de Christocratie. In deze zelfde gedachtengang gaat Petrus - de Geest des Heeren heeft wel de verwachting van de Christusregering bij de apostelen van het 'vleselijke' gezuiverd, maar die verwachting zelf niet weggenomen - nu door: het moet toch eens komen tot de Christus-erkenning bij Israël, want Mozes heeft dit reeds geprofeteerd Hand. 3: 22; ja *'ook al de profeten, van Samuël af, hebben deze dagen tevoren verkondigd'*. Hand. 3: 24. O, laten dan toch zijn hoorders, die *'kinderen der profeten zijn'* Hand. 3: 25, die als Israël de roeping hebben, om door de Christusregering *'alle geslachten des aardrijks ten zegen te wezen'*, zich waarlijk verootmoedigen aan Jezus' voeten! Hand. 3: 26. Eens zullen ze toch Hem zien komen in zijn heerlijkheid!

Dat ze dan niet van Hem beschaamd worden, en *'als kinderen des Koninkrijks'* moeten

worden buitengeworpen.

En later zal hij de Toekomst van Christus gebruiken tot een aansporing voor de Gemeente des Heeren: *'Daarom, broeders! benaarstigt u temeer, om uw roeping en verkiezing vast te maken; want dat doende zult gij nimmermeer struikelen; want alzo zal u rijkelijk toegevoegd worden de ingang in het eeuwig Koninkrijk van onze Heere en Zaligmaker Jezus Christus'*. 2 Petrus 1: 10-11.

Ook hier spreekt de Schrift van het Koninkrijk van Christus als iets, dat nog in het verschiet ligt, en als zo danig nog niet is geopenbaard. Om de reeds meer genoemde Schriftuurlijke reden kan het niet zijn: de eeuwige heerlijkheid na de oordeelsdag, omdat het dan niet het Rijk van Christus zal zijn, daar Hij het *'Koninkrijk dan aan Zijn Vader zal hebben overgegeven'*. 1 Kor. 15: 24. Dat nochtans dit komend Koninkrijk van Christus eeuwig wordt genoemd, is, omdat het nimmermeer zal worden verstoord, al zal satan het nog met een geweldige aanval beproeven Openb. 20: 8-10; en omdat Christus, hoewel het Zijn wettig eeuwig kroondomein is, het vrijwillig aan Zijn Vader zal overgeven; en het alzo over zal gaan uit de bedeling van de Christocratie in die der eeuwige Theocratie.

Misschien wijst men ons op 2 Petr. 3: 7-13, en zegt: daar spreekt de apostel toch slechts van één Dag des Heeren, en stelt dáárop het vergaan van de wereld, d.i. *'het voorbijgaan van de gedaante van deze wereld'*³⁶⁷, 'n.l. de misvorming door de zonde, daar de wereld zelf niet vergaat, maar *'haar stand vast blijft, al wisselen haar tonelen'*. Ps. 119: 45 (ber.). Daaraan verbindt de apostel dan onmiddellijk *'nieuwe hemelen en een nieuwe aarde'*. Het schijnt hier dus, alsof voor hem een tussenperiode niet bestaat. We herinneren hier aan wat we zeiden van het profetisch perspectief van de Heilige Schrift³⁶⁸. Dit moeten we ook hier voor ogen houden. De Dag van Jezus' Toekomst en die van het laatste oordeel, beide, hoezeer ook van elkander liggend door het vrederijk van Christus of het Duizendjarig rijk, heenleidende naar de 'Dag Gods' 2 Petrus 3: 12a, worden hier met die laatste Dag samengevat in één machtige toekomstschilderij. Trouwens rijzen ze beide op uit een ingrijpende natuur-catastrophe, ze het ook, dat de laatste radicaler is: dan zal het vuur *'tot de wortel raken'*! 2 Petrus 3: 12b-13, verg. Openb. 20: 9 en 11 en 6: 1-19:10.

Dat Petrus deze 'Dagen' in één samenvat, staat in verband met het praktisch (hier niet allereerst profetisch) doel, dat hij er mee beoogt: n.l. de ongelovigen *'der laatste dagen'*, als een andere Noach, te plaatsen voor het zeker komend einde van deze wereld 2 Petrus 3: 3-7; en de gelovigen op te wekken tot het loslaten van *'de dingen, die alle zullen vergaan'*. 2 Petrus 3: 11-14.

Maar dat neemt niets weg van de woorden, die hij, kort na het eerste Pinksterfeest in de tempel tot het vergaderde Israël heeft gesproken van *'de tijden der wederoprichting aller dingen'*.

Dan zouden we met hetzelfde recht in Johannes' Brieven een tegenstrijdigheid kunnen aannemen met zijn Openbaring. In de eerste spreekt hij toch niet over het Duizendjarig rijk; zelfs roept hij het uit: *'Kinderkens! het is de laatste ure.'* 1 Joh. 2: 18 maar dit is niet in overeenstemming: ten eerste met de gewone maatstaf, die we bij een schrijver aanleggen: of moet iemand een bepaalde, nogal markante stelling, die hij in een boek op een bepaalde plaats poneert, overal in dat boek, waar er ook maar enige aanleiding voor bestaat, weer ter sprake brengen? Maar ten tweede is dit geheel niet in overeenstemming met ons geloof aan de inspiratie van de Heilige Geest, waardoor de Schrift een organisch geheel is, zoals we telkens gelegenheid hadden te tonen.

³⁶⁷ A. b.

³⁶⁸ Zie H. II, 1-3.

2. De Christusregering bij Paulus

Hetgeen we over Rom. 9-11 reeds schreven in ons eerste boek, zullen we hier niet herhalen³⁶⁹. Nochtans vraagt dit Schriftgedeelte, als zo duidelijk ons onderwerp bevestigend, hier natuurlijk onze volle aandacht.

Immers, hier wordt het vraagstuk van Israël's toekomst, waarmee dat van de komende Christusregering zo nauw is verbonden, niet besproken door één van de Oud Testamentische profeten, maar door een Nieuw Testamentische apostel; niet door de apostel *'der besnijdenis'*, maar door die *'der heidenen'*; Gal. 2: 7-9 niet als in het voorbijgaan, zodat men zo licht kan komen tot een symbolisch opvatten van Israël, Sion, Jeruzalem e.a., maar in een afzonderlijk gedeelte van drie hoofdstukken, waar Israël en de heidenen zó duidelijk onderscheiden worden, dat daarvan geen sprake kan zijn³⁷⁰.

En bovenal: we hebben hier niet te doen met een 'liefelingsgedachte' van Paulus, maar met inspiratie van de Heilige Geest. God Zelf stelt ook hier het vraagstuk van Israël's toekomst aan de orde. Hij acht het van zulk een groot belang, dat Hij Paulus, toen deze zijn zegelied op de onveranderlijke liefde van God in Christus had gezongen, hetwelk de indruk maakt van een slot (en welk een passend!) op de Romeinenbrief, vasthoudt in Zijn Geest, zodat hij niet kan eindigen, en dan zijn gedachten leidt naar de toekomst van Israël. Hij heeft het zelf als een bijzonder iets aangevoeld. En tevens bij Geestes-intuïtie verstaan, dat dit opnieuw beginnen, en dan over de Joden, en nog wel over hun herstelling en verheffing, bevreesd zou wekken. Ja, dat er een tijd zou komen in de Nieuw Testamentische Gemeente, dat men zich boven en tegen Israël zou stellen. Waartoe anders dat vermanend woord: *'Zo roem niet tegen de takken; en indien gij daartegen roemt, gij draagt de wortel niet, maar de wortel u* (hier niet: Christus, zonder meer, maar Israël, waarin Christus inging, en dat zó de olijfboom werd, waarin de Gemeente van het Nieuw Testament ingelijfd is). *Gij zult dan zeggen: De takken zijn afgebroken, opdat ik zou ingeënt worden. Het is wel; zij zijn door ongeloof afgebroken, en gij staat door het geloof. Zijt niet hooggevoelende, maar vreest. Want is het, dat God de natuurlijke takken niet gespaard heeft, ziet toe, dat Hij ook mogelijk u niet spare!'* Rom. 11: 18-21.

Nog sterker: de apostel ziet, dat er mannen zullen opstaan in die Gemeente, die zich in de kwestie van Israël's herstelling met hun autoriteit boven de Heilige Schrift zullen stellen. Hij vermaant hen van verre: *'Opdat gij niet wijs zijt bij uzelfven.'* Rom. 11: 25. Hij geeft dit aan als een reden, waarom 'de verborgenheid' van Israël's herstelling aan de Gemeente niet onbekend mag zijn.

O, wat is er tegen deze apostolische regel gezondigd! Wat is dit vermaan in de wind geslagen! Wat was Augustinus wijs bij zichzelf, toen hij zei: Israël heeft afgedaan, wij zijn nu Israël. Wat was Calvijn wijs bij zichzelf, als hij dit Augustinianisme³⁷¹ maar steeds bleef maken tot uitgangspunt van zijn exegese van het Woord van de profetie. Wat zijn nog dié dogmatici wijs bij zichzelf, die, zonder zelfstandig, onbevangen onderzoek van de Heilige Schrift, hierin Calvijn en Augustinus maar blijven volgen.

³⁶⁹ 'De Wederk. v. Chr.', blz. 128-130.

³⁷⁰ Als men daarvan een treffend bewijs wil, zie men de verklaring van Calvijn (Zendbrieven, uitgave Donner, 1888, blz. 185-249) op Rom. 9-11, vooral op blz. 188-'89, 205 (bij v. 25), 207 (bij v. 28), 208 (bij v. 29), 234 (bij 11:11), 235 (bij v. 11-12), 236 (bij v. 15), 239 (bij v. 21), 242-'43, 245. Als hij het enigszins kan doen, brengt hij de dingen over op het 'geestelijk' Israël; maar telkens wordt de klare taal van de apostel hem te machtig, zodat hij haar wel van het volk der Joden moet verstaan. Dan echter gevoelt men, dat hij in deze wèl zwicht voor Augustinus maar niet voor Paulus, d.i. voor Gods Woord. En zo is zijn verklaring hier één doorlopende weifeling.

³⁷¹ Hoe menigmaal beroept hij zich in zijn 'Institutie' op 'de heilige man Augustinus'.

Dit alles voorziende, begint de apostel dit bijzondere gedeelte met een opvallende verklaring: *'Ik zeg de waarheid in Christus, ik lieg niet (mijn geweten mij medegetuigenis gevende door de Heilige Geest).'*' Rom. 9: 1. Laten we daarop toch acht geven. *'Al de Schrift is van God ingegeven'*, maar van dit gedeelte wordt het met afzonderlijke nadruk verklaard: Paulus beroept zich eerst op Christus, en dekt hetgeen hij over Israël gaat zeggen met Zijn autoriteit; en bovendien op de Heilige Geest, Wiens getuigenis hem waarborg is en van de Gemeente moet zijn, dat hij hier geen eigen mening over de toekomst van Israël voordraagt, maar Goddelijke voorzegging. Als het nu waar zou zijn, dat Israël geen toekomst meer heeft, èn als volk, èn als drager van de belofte van het Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus, dan zal toch Paulus, dan zal toch de Messias Zelf, dan zal toch de Heilige Geest het nu wel zeggen! En we zullen dat Goddelijk woord te duidelijker kunnen verstaan, omdat we hier geen visioen of symboliek, zelfs geen vorm van profetie hebben, maar het klare leerwoord van een apostolische Zendbrief.

Maar als nu Paulus het tegenovergestelde leert, dat Israël's geschiedenis nog niet af is, maar de schoonste bladzijde, die van de ook de volkeren zo zegenrijke Christusregering, nog volgt, zal men dan voor dit woord van de apostel van de heidenen zwichten?

Of... weer en nog *'wijs zijn bij zichzelf?'*

Na de betuiging, dat Israël's val zijn hart tot zulk een grote droefheid is, en hij zo vurig naar hun herstelling verlangt, duidt de apostel, bekrachtigd met een plechtig *'amen'*, de plaats aan, waar, ook na zijn val, Israël nog staat: *'Welke Israëlieten zijn, welke is de aanneming tot kinderen, en de heerlijkheid, en de verbonden, en de wetgeving, en de dienst van God, en de beloftenissen; welke zijn de vaders, en uit welke Christus is, zoveel het vlees aangaat, Dewelke is God boven allen te prijzen in der eeuwigheid. Amen.'* Rom. 9: 4-5.

Daarna, in onmiddellijk verband daarmee: *'Maar niet, alsof het Woord Gods ware uitgevallen.'* Rom. 9: 6a. Nee, wil Paulus zeggen, want dat heilsplan gaat door, ook al vallen er veel vleselijke Israëlieten af. Dat zijn trouwens geen ware Israëlieten. Rom. 9: 6b-8. Maar *'de kinderen der beloftenis'* zullen niet omkomen. Er blijft er niet één achter. En het is van het begin van Israël's geschiedenis eigenlijk zo geweest, ook toen het volk nog in de tenten van de aartsvaders woonde, of onder Mozes' staf door de woestijn naar Kanaän trok.

Is het woord, aangaande Jacob en Ezau reeds vóór hun geboorte gesproken, daarvan niet een bewijs? Rom. 9: 10-13, verg. Gen. 25: 23 en Mal. 1: 2. En is de diepste grond van het omkomen of behouden worden van zovelen op weg naar Kanaän niet het vrijmachtig welbehagen van God? Rom. 9: 15, verg. Exod. 33: 19. Zo zal het blijven, ook al komt de, God voor zijn vierschaar willende dagen, hoogmoed van de mens daartegen op. Misbruike men deze waarheid nimmer. Maar loochene men haar toch ook niet! Zij is tenslotte het houvast van de eeuwige verzekerdheid!

Maar daarom zal ook dat geestelijk Israël gewis worden toegebracht. Ook in de tijd van zijn omzwerving. En vooral aan het einde in de tijd van zijn wederkeer. Want *'Lo-Ammi zal Ammi, en Lo-Ruchama Ruchama worden.'* Ja zeker, zelfs *'in de plaats, waar tot hen het ene gezegd is, zal ook het andere worden vervuld'* Rom. 9: 25-26, verg. Hosea 2: 22 en 1: 10. Wel zal het volk als een ontelbare menigte heendwarrelen, maar geen nood: Jehovah blijft hen wel in het oog - omdat in het hart- houden; Hij kent *'degenen, die de Zijnen zijn'*; en daarom *'zal het overblijfsel behouden worden,'* èn nu èn ten einde toe; ze komen er allen: want Hij maakt Zijn werk met Israël af. Rom. 9: 27-28, verg. Jes. 10: 22. Ja, als Jehovah niet trouwer over Israël waakte, dan zij zelf,

dan zou er niets van hen komen; dan waren ze, vanwege hun zonde en Gods straffen, reeds lang *'als Sodoma geworden en Gomorra gelijk gemaakt geweest.'* Maar Hij had hun nog *'zaad overgelaten.'* En Hij zal dit blijven doen, totdat alle verkorenen uit Israël zijn toegebracht. Rom. 9: 29, verg. Jes. 1: 9.

Maar niet alleen uit Israël; ook uit de heidenen heeft Hij geroepen, en zal Hij roepen de vaten van de barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid. Rom. 9: 23-24. In dát opzicht gaat het Hem weer niet om Israël, maar om *'het geestelijk zaad van Abraham'* Math. 8: 11, Rom. 4: 2, Gal. 3: 7-9, om de nieuw mensheid, vergaderd uit Israël en al de volken, die eeuwig de nieuwe hemel en de nieuwe aarde vervullen zullen met Gods lof. *'Wat zullen we dan zeggen? Dat de heidenen, die de rechtvaardigheid niet zochten, de rechtvaardigheid verkregen hebben, maar de rechtvaardigheid, die uit het geloof is.'* Rom. 9: 30. Natuurlijk geldt dit niet van de heidenen als zodanig; zelfs niet van de Gemeente uit de heidenen, wier zichtbare openbaring, de zuiverste niet uitgesloten, evenmin het onzichtbare wezen, de ware gelovigen, dekt, als bij Israël; maar van de gelovigen uit de heidenen: *'anderszins zult ook gij afgehouden worden.'* Rom. 11: 22b.

Nochtans zal een tijdlang het heidense element in de Gemeente zó predomineren, dat er gesproken kan worden van *'de heidenen.'* En uit Israël zullen zó weinigen tot het geloof komen, dat er van gezegd kan worden: *'Israël, dat de wet der rechtvaardigheid zocht, is tot de wet der rechtvaardigheid niet gekomen,'* Rom. 9: 31, hoewel *'ook in deze tegenwoordige tijd een overblijfsel is geworden, naar de verkiezing der genade';* waarvan het geldt: *'Hetgeen Israël zoekt, dat heeft het niet verkregen; maar de uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.'* Rom. 11: 5 en 7. Maar met dat al blijft: alle verkorenen uit Israël en de heidenen worden toegebracht.

Waarom eindigt nu de apostel niet?

Naar het standpunt van Augustinus is nu toch de Nieuw Testamentische beschouwing over Israël gegeven? En af! Want die Gemeente wordt nu vergaderd uit Joden en heidenen, gedurende de periode tussen Jezus' hemelvaart en wederkomst. Om dan het eeuwig Koninkrijk te beërven. Terwijl de ongelovigen uit Israël en de heidenen voor eeuwig verloren zullen gaan.

Maar Paulus eindigt niet. De Heilige Geest laat het hem niet toe. Maar dringt hem, om dat volk op het hart te dragen en er voor te worstelen in het gebed: *'Broeders! de toegenegenheid mijns harten, en het gebed, dat ik tot God voor Israël doe, is tot hun zaligheid.'* Rom. 10:1, maar dat neemt niet weg, dat noch de Heere, noch ook Zijn apostel, om Israël te winnen, ook maar een duimbreed wijken van de ene weg van behoud in Christus. Israël mag vasthouden aan zijn eigen gerechtigheid, de Heere houdt vast aan Zijn gerechtigheid. En daarom: òf een rechtvaardigheid uit de werken van de Wet, maar dan ook een volkomen; òf een rechtvaardigheid uit het geloof; en die is om niet door God Zelf in Christus voor goddelozen verkrijgbaar gesteld.

En nu is er voor Jood en heiden maar één weg: *'Want er is geen onderscheid, noch van Jood, noch van Griek; want ééNZelfde is Heere van allen, rijk zijnde over allen, die Hem aanroepen; want een iegelijk, die de Naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden.'* Rom. 10: 5-13.

Daarom moet dát Evangelie gepredikt worden, en Jood en heiden worden geroepen tot het geloof in Jezus Christus. Rom. 10: 14-18. En hoe staat nu Israël, en hoe zal het staan in *'de tijden der heidenen'* tegenover dat Evangelie? Naar hetgeen de Heere reeds onder het Oude Verbond liet voorzeggen, zal het ook onder het Nieuwe Verbond *'een ongehoorzaam en tegensprekend volk zijn'* Rom. 10: 19-21, verg. Deut. 32: 21 en Jes. 65: 1-2.

Maar nu is Paulus dan toch zèker aan het eind? Hij móést dit zeggen. De Heere heeft Zich door dit woord, vol aanbieding van Christus, en vol van waarschuwing tevens, geheel vrijgemaakt van Israël. Nu moet het zelf weten, hoe het de tijd van het Nieuwe Testament, de genadetijd ook voor hen, over zich zal laten heengaan. En straks komt Christus op de wolken des hemels, en zullen ook ze van alles rekenschap moeten afleggen.

Nietwaar, volgens de gangbare opvatting moest nu toch de apostel beslist ophouden. Hij heeft niets meer te boodschappen: de maat is waarlijk aan Israël volgemeten.

Maar ten derde male: nee, hij houdt niet op! Waarom niet? Omdat de Heilige Geest het hem niet toelaat. Omdat God nog meer, nog iets veel heerlijkers jegens Israël heeft te zeggen³⁷².

'Ik zeg dan: heeft God Zijn volk verstoten? Dat zij verre.' Rom. 11: 1a

In verband met al het voorgaande, is het dus uitgesloten, dat het in dit hoofdstuk ook maar ergens zou kunnen gaan over het geestelijk Israël, waarvan men zo gaarne spreekt bij v. 26: *'en alzo zal geheel Israël zalig worden.'* Van het volk Israël, zoals het daar staat op de drempel van de Nieuwe Bedeling, beladen met de schuld van de Christusverwerping, zegt hij, dat ze voorzover ze niet, zoals *'het overblijfsel'*, zich tot God en Christus bekeren, dat daarom zal delen in Zijn gunst, Rom. 11: 2-7 - onder het oordeel van de verharding zullen komen: *'Gelijk geschreven is: God heeft hun gegeven een geest des diepen slaaps; ogen om niet te zien, en oren om niet te horen, tot op de huidige dag,'* Rom. 11: 8 hetgeen in de beide volgende verzen met een woord uit één van de vloekpsalmen nog schriller getekend wordt. Rom. 11: 9-10.

Laat ons nog éénmaal vragen: is het dan nu nog niet genoeg? Werpt de apostel dan nu niet in heilige verontwaardiging over Israël's onbekeerlijkheid zijn schrijfveder neer, om dan, diep buigend onder Gods vrijmacht, verder Israël's toekomst geheel aan de Heere over te geven?

En wederom, ja met nog groter nadruk, zeggen we: indien Augustinus gelijk had, dan moest dit nu zeker het allerlaatste zijn geweest. Want dan is nu toch álles gezegd, wat er immer over Israël's toekomst te zeggen viel: de verkiezing gaat ook ná, de Messiasverwerping in Israël's geslacht door; het 'geestelijk Israël' zal met de gelovigen uit de heidenen door Christus zalig worden.

Maar hoe is het dan mogelijk, dat Calvijn in zijn verklaring van Rom. 11 hetgeen de apostel nu toch nog verder gaat zeggen, eenvoudig laat opgaan in wat we hier gaven als de samenvatting van v. 1-10? Wat voor zin zou het dan hebben, dat hij er nog zulk een groot gedeelte (v. 11-32) aan toevoegt? Maar bovendien: moet men toch werkelijk zijn exegetisch geweten niet eerst geweld aan doen, om voorbij te kunnen zien, dat Paulus hier in climax verder gaat, en een nog groter heil in de toekomst aan Israël belooft?

'Zo zeg ik dan: hebben ze gestruikeld, opdat ze vallen zouden? Dat zij verre; maar door hun val is de zaligheid de heidenen geworden'; Rom. 11: 11 m.a.w. zou u denken, dat waar de Heere hun val naar Zijn raad gebruikt heeft, om de heidenen het heil in Christus, waartoe ze ná Israël hadden moeten komen, eerst te schenken, om daardoor Israël te prikkelen tot jaloersheid, - Hij hen voor goed zou laten lijden onder de gevolgen van hun struikelen, hen loslatende, zodat ze eeuwig door zouden vallen, zonder ooit meer op te kunnen staan? Nee; ze zijn wèl gestruikeld, maar niet opdat ze vallen zouden. Ze worden weer opgericht. Als ze *'de Heere zullen gedenken in verre plaatsen'* Zach. 10: 9 en *'bitterlijk over de door hen verworpen Messias zullen kermen, gelijk men bitterlijk kermt over een eerstgeborene,'* Zach. 12: 10 dan *'zal Hij hen*

³⁷² Zie ook de opschriften in de Bijbel van het Br. en Buitenl. Bijb. Genootsch., 1904.

verhoren, en zeggen: Het is Mijn volk; en dat zal zeggen: de HEERE is mijn God.' Zach. 13: 9b.

Maar nog veel meer! *'Indien hun val de rijkdom is der wereld, en hun vermindering de rijkdom der heidenen, hoeveel te meer hun volheid!'* Rom. 11: 12. Wat is er door die val een rijkdom over de volken gekomen! Al het heil, in de bekering van miljoenen heidenen, en in de zegenrijke veranderingen op elk gebied teweeggebracht, hebben wij, heidenen, aan die val te danken!

Maar wat zal ons dan geworden door hun volheid! Nu is Israël leeggeschud, en dát kwam de heidenen reeds zo ten goede. Straks zal het als *'een hoorn van overvloed'* door God worden volgegoten: hoe zullen dán de volkeren vanuit dat Israël gezegend worden. Dan zal eerst recht vervuld worden, wat de Heere Abraham beloofde: *'en in u zullen alle geslachten des aardrijks gezegend worden.'* Gen. 12: 3. Men mag, zelfs taalkundig en logisch, maar zeker exegetisch, hier het voorwerp niet veranderen: de gevolgen van de val, daarover kan geen verschil bestaan, worden hier door Paulus, zoals het ook geschied is, toegekend aan de volken; met welk recht wil men nu de gevolgen van Israël's herstelling, *'hun volheid'*, op iets anders toepassen? En waarop dan? Ja, dan moet het zijn op Israël zelf, en blijft er niets anders over dan dat die Israëlieten, die behouden worden door geloof en bekering, zalig worden. Maar dan heeft al dit spreken van de apostel geen zin, want dát is nu toch waarlijk dikwijls genoeg gezegd. De Heilige Geest verspilt geen woorden! Maar bovendien: dat staat er niet. Het gaat er toch zeker niet om, wat we hier willen lezen, maar wat de Schrift hier zegt! En dan is er niets anders te lezen dan dit: de volheid van Israël zal de rijkdom zijn van de wereld, en hun vermeerdering de rijkdom van de heidenen, veel meer, hoeveel te meer (dat is tot in een niet te bepalen graad), dan hun val en hun vermindering dit geweest zijn.

Ja, Paulus gaat nog verder. Na er de heidenen op gewezen te hebben, hoe hij, als hun apostel, door deze gegronde verwachting, tegenover Israël de bediening van het Evangelie een behoorlijke heerlijkheid bij mag zetten (waarom laat de Zending onder Israël van Gereformeerde zijde toch deze heerlijkheid van de boodschap van het Evangelie af, tot grote schade van de ingang tot het Oude volk?), Rom. 11: 13-14, opent hij een uitzicht, waarin niet alleen de inwoners van de wereld, de mensen zullen delen, voorzover ze niet zijn omgekomen in de gerichtten van het Lam, Openb. 6-9 maar ook het gehele wereldleven, in al zijn verhoudingen, tot de onbezielde schepping toe. Wat had Paulus in Rom. 8 geklaagd met *'dat ganse zuchtende schepsel.'* Maar nu zingt hij daarmee de zang van de hoop, van de verzekerde hope, verankerd als ze is in de op Zijn Middelaarstroon verheerlijkte Christus! *'Want indien hun verwerping de verzoening is der wereld, wat zal de aanneming wezen, ANDERS DAN HET LEVEN UIT DE DODEN?'* Rom. 11: 15.

Wederom, men mag hier het object niet verwisselen; in het eerste lid is dit *'de wereld,'* de kosmos, Joh. 3: 16 d. i. het heelal met de mensheid er in: Gods gehele schepping. Wat een verademing en zegen heeft die wereld door de offerande van Christus, uit Zijn verwerping door Israël voortgekomen, verkregen! Niet zonder reden jubelde de aarde, in het machtig koraal van scheurende rotsen en bevende bodem, bij dood en opstanding van de Levensvorst! Welk een bijzondere genade is daardoor de heidenen geworden, en welk een algemene verheerlijkt, tot op deze dag, aan het ganse wereldleven. Genieten zelfs Jezus' bitterste vijanden daar niet van?

Maar er wacht nog wat anders, zegt Paulus. Israël is nu van zijn plaats. Omdat ze hun Messias verwierpen, heeft de Heere hen, ze het ook niet absoluut, verworpen. En zelfs zó nog komt, ondanks zijn ontrouw, de bestemming van Israël uit, om de volken tot zegen te zijn. Maar eens komt Israël weer op zijn plaats. In ootmoed wederkerende tot

zijn God, zal het weder aangenomen worden. En dat zal voor de wereld, d.i. voor het gans heelal, met de mensheid daarin, zijn: het leven uit de doden! Nu heerst hij in die ganse wereld, die *'het geweld des doods heeft.'* Hebr. 2: 14. Nu, dat is merkbaar Maar dán zal Hij heersen, Die *'de opstanding en het leven is.'* Joh. 11: 25. En dat zal ook te merken zijn! Temeer, omdat dan die doodstiran gebonden zal zijn en besloten in de afgrond. En niet meer zal kunnen *'uitgaan, om de volken te verleiden,'* en, tot in planten- en dierenwereld toe, zijn afgrijselijk stempel te zetten. Hij zal zelfs niet meer in 'slangen' kunnen kruipen of in 'zwijnen' kunnen varen! Dan zal de heerlijke schilderij van Jes. 11 werkelijkheid worden, en *'men zal nergens leed doen noch verderven op de ganse berg Mijner heiligheid; want de aarde zal vol zijn van de kennis des Heeren, gelijk de wateren de bodem der zee bedekken. Want het zal ten zelfden dage geschieden dat de heidenen naar de Wortel Isaï zullen vragen, Die staan zal tot een banier der volken, en Zijn rust zal heerlijk zijn.'* Jes. 11: 9-10.

Men lette er op, dat ook Jesaja spreekt van een zó heerlijke toestand van de wereld, dat men juist meende, te doen te hebben met *'de nieuwen hemel en de nieuwe aarde,'* toen het onderscheid tussen Israël met zijn Koning in het midden en de heidenen ons oog weer richtte naar een periode, nog in deze wereld, schoon ook weer zó onderscheiden, dat ze *'de toekomstige eeuw'* wordt genoemd.

En ditzelfde vinden we nu bij Paulus: Israël zal er zijn, en *'de wereld'* zal er wezen. Dit kan niet gezegd worden van de eeuwige heerlijkheid; want dan zal dat onderscheid niet meer bestaan. Dit móét een periode vóór de oordeelsdag zijn. En daarin zal de Heere vanuit het aangenomen Israël over die wereld een heerlijkheid uitgieten zó groot, dat ze genoemd wordt met de allersterkste bewoordingen: het leven uit de doden!

Men kan het dan ook exegetisch nooit verantwoorden, dat men het eerste, de gevolgen van de verwerping, laat slaan, omdat het uit een historisch verloop van bijna twintig eeuwen te duidelijk is, dan dat iemand er iets tegen in zou kunnen brengen, op *'de wereld,'* en het tweede, de gevolgen van de aanneming van Israël, op Israël zelf. Nee, dan die óók voor de wereld.

Wij zijn zeer dankbaar voor de eerbied voor de tekst zelf, die Doekes³⁷³ betoont in de letterlijke opvatting van Rom. 11. Bij v. 12 zegt hij: 'Subject kan in dit vers niet zijn 'het overblijfsel' (v. 5) of 'de uitverkorenen' (v. 7), maar is *het volk Israël*, waarvan de apostel gezegd heeft dat het niet verstoten maar slechts gevallen is, om door de roeping van de heidenen weer te worden getrokken. En daarom kan en mag 'hun volheid' *niet anders dan van de toebrenging als volk worden verklaard*. Evenals in v. 25 de volheid van de heidenen niet anders kan betekenen dan de toebrenging van alle de volken van de wereld, zo moet ook hier gedacht worden aan de herschepping van Israël tot christennatie, zijn inlijving in het lichaam van Christus Dat deze 'volheid' veelbelovend is, mag worden afgeleid uit de rijkdom, die als vrucht van Israëls val en ellende onder de heidenen wordt genoten. Strekke zich dan de hoop van de Gemeente des Heeren uit naar de herschepping van het oude bondsvolk.³⁷⁴

Nog sterker spreekt hij bij v. 15: 'Dat *ook hier van Israël als volk* gesproken wordt, behoeft nauwelijks herinnerd. *Zo alleen laat het redebeleid van de apostel in dit hoofdstuk zich verklaren. Er zou heel wat minder misverstand zijn in de exegese van dit capittel*, indien men niet telkens weer aan de grote meerderheid van het volk, aan een bekering in massa dacht. Het gaat niet over het getal van de Joden, die aangenomen zullen worden, *maar over de aanneming van dit volk*. Thans moet de bekeerde Israëliet met zijn volk breken, maar straks zal de Joodse natie een christen-

³⁷³ Ds G. Doekes: 'De betekenis van Israëls val,' blz. 220-332.

³⁷⁴ Idem, blz. 260-261. Curs. van ons.

volk worden, zodat hetgeen nu slechts 'overblijfsel' is, alsdan de kern, *de drager van het nationale leven zal zijn*.... En welk een heuglijk verschieft de nadering van die dag opent, herinnert ons Paulus met de woorden: 'het leven uit de doden', in verband met het voorafgaande 'verzoening', ter nadere verklaring van 'rijkdom' in v. 12 Wat hebben we hieronder te verstaan? Er is ongetwijfeld een ongekende zegen door aangeduid, volgens v. 12 een grotere rijkdom, dan in de 'verzoening' ons is geworden. Men heeft gedacht aan een heerlijke opwaking van de ingezonken Kerk van God. Aan een verlevendiging van de gekerstende mensheid. En deze gedachte is op zichzelf allesbehalve ongegrond. Meer dan de kerstening van enig volk *zal Israëls aanneming nieuw leven brengen in het heilig huisgezin van God*. En dat nog om een andere reden dan gewoonlijk wordt genoemd. Er ontbreekt niet alleen iets aan de feestelijke stemming, zolang de eerstgeborene buiten staat, maar op grond van de 'ijver van God', die naar cap. 10 v. 2 het volk Israëls kenmerkt, zal het bij zijn intrede ook een kostelijk element de Gemeente van God binnendragen. De heilige juichtoon, waarin het bekeerde Israël eens zijn Heiland verheerlijkt, zal in waarheid aller harten ontvonken.³⁷⁵

Zelfs gaat hij zó ver, dat hij al deze heerlijke perspectieven *te zwak* vindt bij de sterke woorden, die hier voor Israël's toekomst worden gebruikt: 'het leven uit de doden'. Dát, acht hij, moet veel meer nog zijn: 'Het is daarom te begrijpen, dat anderen het in letterlijke zin opvatten en er uit afleiden, dat op de herschepping van Israël de opwekking van de doden volgen zal.' Maar Doekes vindt er nog iets groters in: *'Het gaat met het oog op de woordkeuze niet aan, het hier bedoelde heil tot de opwekking van de ontslapen heiligen op de jongste dag te beperken*. Te ontkennen valt het niet, dat 'uit de doden' denken doet aan de opwekking op de uiterste dag. Maar 'het leven' houdt meer in.³⁷⁶

Nu nog één schrede, en Doekes is er. Hij heeft zelf gezegd, dat het hier gaat over een heerlijke herschepping van het volk Israël. En hij acht die voor de volken van de wereld van buitengewone betekenis. Hij wil handhaven de sterke bewoordingen van dit vers: er moet zelfs iets groters in liggen, dan de lichamelijke opstanding. Door de invloed, die er van Israël zal uitgaan op de heidenen, móet hij dus blijven vóór de oordeelsdag. En door het in al zijn volheid opvatten van 'het leven' moet hij komen tot een openbaring van het Koninkrijk van Jezus Christus, die veel meer inhoudt dan een bloeitijd van Gods Kerk, verhoogd door de bekering van grote scharen uit Israël. En dan blijft er ook voor deze exegeet geen andere conclusie over, dan: de periode van de Christusregering, die inderdaad voor de wereld zal zijn: 'het leven uit de doden.'

Maar helaas durft hij, om welke reden dan ook, de lijn niet door te trekken, en zoekt daarom met zijn dán rijzende moeilijkheid een wijkplaats in 'de staat der heerlijkheid, die met de opstanding der doden een aanvang neemt.'³⁷⁷ En hoezeer hij toch zelf de dán weer rijzende moeilijkheid (in verband met zijn eigen verklaring: Israël zal dat zijn voor de heidenen), gevoelt, blijkt uit het weer terugtrekkende: 'Of die staat van de volkomen gelukzaligheid al *aanstonds* na de bekering van de Joden zal intreden, *is een vraag, die hier niet wordt beantwoord*. Zij het ons genoeg, op het apostolisch vermaan te letten, dat de Gemeente des Heeren haar eigen welzijn miskent, wanneer ze niet ijvert voor Israëls behoudenis.'³⁷⁸ Maar hoe hebben we het nu? Israël's aanneming is voor de wereld 'het leven uit de doden'; en dit 'leven uit de doden' is de 'staat van de heerlijkheid, die met de opstanding van de doden een aanvang neemt'.

³⁷⁵ Ds G. Doekes: 'De betekenis van Israëls val,' blz. 268-'69.

³⁷⁶ Idem, blz. 270. Curs. v. ons.

³⁷⁷ Idem, blz. 270.

³⁷⁸ Ds G. Doekes: 'De betekenis van Israëls val', blz. 220-332. Cursiv. van ons.

Maar of nu die staat met de aanneming van Israël zal intreden, dat blijft een vraag Wat kan - waar Doekes hier zelf een mogelijkheid stelt - dan tussen de aanneming van Israël en de staat van de heerlijkheid inliggen? Twijfelt misschien de exegeet hier, of ze gelijk hebben, die, naar de Schrift, ook naar Paulus' woord in Rom. 11, geloven, dat hiertussen komt het Duizendjarig vrede-rijk van onze Heere Jezus Christus? Hij trede dan nader en gelove!

In v. 25 zegt de apostel ook met duidelijke woorden, dat er een periode van Israël's herstelling, die tevens voor de wereld tot zulk een zegen zal zijn, komen zal. Vooraf echter Rom. 11: 16-24 maakt hij met een treffende gelijkenis duidelijk, dat de Gemeente uit de heidenen zich daartegenover niet moet aanstellen (voorzag hij iets van de kerkistische hoogmoed, die in haar zo openbaar zou worden, en die, naar we vrezden, haar nog weerhoudt, om het onderscheid in de weg van God met Israël en met haar te erkennen?), alsof haar onrecht geschiedde. Integendeel, Israël is immers de olijfboom, en zij zijn, als 'tegen nature', daarin ingeënt. Is het dan buiten de orde, als de grote 'Landman' aan die 'natuurlijke takken', aan Israël, in onbezweken trouw gedenken blijft?: *'Want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk.'* Rom. 11: 29.

En dan komt het woord, dat alle twijfel voor de onbevange lezer weg moet nemen, of Paulus leert de periode van Israël's herstelling: *'Want ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij (opdat gij niet wijs zijt bij uzelfen), dat de verharding voor een deel over Israël gekomen is, TOTDAT de volheid der heidenen zal ingegaan zin.'* Rom. 11: 25.

Welk een krachtige bevestiging dit woord is voor de verwachting van Israël's herstelling en al wat daarmee in verband staat, blijkt wel het meest uit de wijze, waarop Calvijn er mee verlegen is, omdat hij zeer wel gevoelt, dat hij, als hij dit vers zo opneemt, als het er staat, zijn gehele beschouwing aangaande Israël, Augustinus' bekende stelling, moet loslaten. Daarom verbuigt hij het eerst naar die vooropgezette mening. Of is er een ander woord voor te vinden? Men oordele: 'Dat over Israël voor een deel verblindheid. Ik acht, dat deze woorden voor een deel, niet te verstaan zijn van de tijd, noch van de menigte, maar ik neem het voor enigszins, waarmede hij mijns inziens alleen het woord verblindheid, dat anders in zichzelf streng was, heeft willen verzachten. En het woordje totdat beduidt niet enige voortgang of orde van de tijd, maar is eer zoveel alsof er stond: opdat de volheid der heidenen inga. Zo zal dan dit de zin wezen: Israël is alzo enigszins door God verblind, opdat het licht van het Evangelie, dat ze verwerpen, tot de heidenen kome, en als een verlaten bezit door hen aangenomen worde. zo dan, deze verblindheid dient de voorzienigheid van God, om de zaligheid van de heidenen, welke Hij voorgenomen had, te volbrengen.'³⁷⁹

Zo is dus de kracht van dit vers weggenomen, en kan het gebruikt worden tot wat de exegeet wil. We hebben hoge eerbied voor het werk, dat de Heere op het gebied van de leer van de zaligheid, mede door Calvijn, heeft gedaan. Maar we zien hier, dat hij zich niet heeft kunnen bevrijden van een vooropgezet uitgangspunt bij de verklaring van sommige gedeelten van de Heilige Schrift, hetzelfde wat we ook in zijn verklaring van de profeten aantreffen, heel sterk bij Hosea 3.

Maar nog meer komt dit uit bij v. 26: *'En alzo zal het ganse Israël zalig worden.* Velen verstaan dit van het Joodse volk, even alsof Paulus zei, dat de religie nog onder hen opgericht zou worden gelijk tevoren. Maar onder de naam Israël versta ik het ganse volk van God, opdat de zin zij als volgt: Als de heidenen zullen zijn ingegaan, zullen ook de Joden zich uit de afwijking tot de gehoorzaamheid van het geloof

³⁷⁹ A. b. blz. 242-243.

begeven, en alzo zal de zaligheid van het ganse Israël van God volbracht worden, dat uit beide volken moet verzameld worden.' Terwijl er dan zo eigenaardig volgt, als een bewijs, dat Calvijn toch met deze exegese geen volkomen vrede kon hebben: 'Maar alzo, dat de Joden de eerste plaats behouden, als de eerstgeborenen in het huisgezin Gods.'³⁸⁰

Het is hier toch zeer merkbaar, dat hij alle moeite doet, om deze voor hem moeilijke verzen te brengen in het raam van zijn verklaring. Men sla slechts alle commentaren op, en zal zien, dat ze bijna zonder uitzondering van hem verschillen. Allen nemen het 'voor een deel' als van het volk Israël onder de vloek van God, waaronder het een tijdlang gebogen zal gaan, al is er in die tijd ook genade te vinden voor de enkelingen; maar het blijft niet zo, eens wordt die verharding weer opgeheven, en 'een ander deel' van datzelfde Israël zal dan als volk tot God worden bekeerd. Maar nog veel meer geldt dit van het veranderen van 'totdat' in 'opdat.' Nergens zal men het hier in de oorspronkelijke tekst staande *αχρις ου* (Lat. *usque dum*), als doelaanwijzend gebruikt vinden. Het is de exegeten dan ook zó opgevallen, dat sommigen niet kunnen nalaten, hier Calvijn een zachte terechtwijzing te geven; zo Meijer, die bij het 'voor een deel' opmerkt: 'Het is alzo *extensief* te verstaan, niet *intensief*, zoals Calvijn het neemt: enigszins, hetwelk het harde begrip zou verzachten. Maar zo zou het de voorstelling niet *matigen*, maar *veranderen*'; en bij 'totdat': 'Alsdan, wanneer dit geschied zal zijn, zal de verharding van Israël ophouden. Calvijns 'ita ut' (= opdat) moet de gedachten, de uitspraak ten trots, van een eindbestemming afleiden, gelijk ook Calovius e. a. veel kunsten aanwenden, om de mening daaraf te brengen.'³⁸¹ Ook Lange, die bij 'voor een deel' Calvijn's mening aanhaalt, en dan zegt: 'Het heeft echter duidelijk betrekking op het ongelovige deel van Israël'; en bij het 'totdat' ('bis dahin, dasz die Fülle') de zoeven genoemde woorden van Meijer met veel instemming gebruikt, om te doen gevoelen, hoezeer hier Calvijn de duidelijke uitspraak van de Schrift naar zijn eigen mening verbuigt³⁸².

Matthew Henry, die overigens toch op het standpunt van Augustinus staat, laat hier de Schrift veel meer tot haar recht komen:

'Wanneer zal deze gezegende verandering komen? Als de volheid der heidenen zal zijn ingegaan; wanneer onder hen het Evangelie het beoogde doel zal bereikt hebben; als het zijn voortgang in de heidenwereld zal gemaakt hebben, verg. v. 12. De Joden zullen in verblindheid voortgaan, totdat God Zijn gehele werk onder de heidenen zal verricht hebben; en dan zal het hun beurt worden, om ontfermd te worden. Dit was het voornemen en de beschikking van God, met wijze en heilige bedoelingen; de dingen zouden voor de bekering van de Joden niet rijp zijn, alvorens de Gemeente weer vervuld was met heidenen; opdat het zou blijken, dat Gods aanneming van hen niet geschiedde, omdat Hij hen van node had, maar uit Zijn eigen vrije genade. Hoe uitgebreid zal ze zijn? Alsdan zal geheel Israël zalig worden, v. 26. Hij zal hun allen barmhartig zijn, v. 32. Niet ieder van hen persoonlijk, maar het geheel als volk Sommigen menen, dat die reeds heeft plaats gehad; anderen houden het er voor, dat de vervulling te wachten is tegen het einde van deze bedeling, dat de Joden, die thans wonderlijk bewaard blijven, afgescheiden van de overige volken door hun namen, gewoonten, en godsdienst, en die zeer talrijk zijn, voornamelijk in de delen van de Levant, door de werking van de Geest met het Woord, overtuigd zullen worden van hun zonden, en in het algemeen gebracht tot omhelzing van het Christelijk geloof, om zich te voegen bij de Christelijke gemeente, die daardoor zeer in kracht en schoonheid zal toenemen. Helaas! wie zal leven, als God dat doen zal!'³⁸³

Nu, wie zóver gaat, moèt feitelijk geheel de verwachting van de Christocratie gaan delen. Want waartoe anders die glansrijke periode, waartoe de Heere het oude

³⁸⁰ Idem blz. 243.

³⁸¹ Meijer, a. b. Röm. s. 516-517. Cursiv. van ons.

³⁸² A. b. Röm. S. 296, 2e kol.

³⁸³ Het N.T. III, blz. 98.

Bondsvolk bewaart?

Ook 'Tekst en Uitleg' vertalen het alzo: 'Want broeders! om u van eigenwijsheid te vrijwaren, wil ik u niet van dit geheimenis onkundig laten, dat er tot op zekere hoogte voor zólang een verharding over Israël is gekomen, totdat het volle getal van de heidenen binnengaat. Dan eerst zal Israël als geheel behouden worden, gelijk geschreven staat: de Verlosser zal komen uit Sion, afwenden zal Hij de goddeloosheden van Jacob. En dit is Mijn beschikking over hen, wanneer Ik hun zonden wegneem.'³⁸⁴ Bij de 'uitleg' wordt deze vertaling door de verklaring bevestigd: 'Er is tot op zekere hoogte, in zekere mate een verharding bij Israël ingetreden, maar dat is maar tijdelijk. Daaraan komt wel een einde, zodra het getal van de heidenen is binnengeleid. Dat volle getal behoeft niet te zijn alle heidenen zonder onderscheid. Er kan ook mee bedoeld wezen het volledige aantal, dat God Zich heeft voorgesteld. We hebben hier weer dat woord, dat de lading of de bemanning van een schip aanduidt. Is die oogst binnen, dan zal gans Israël worden behouden. Ook hier de vraag: wil dit zeggen: zonder uitzondering, of betekent het Israël als geheel? M.i. het laatste. Laten er takken zijn weggesnoeid, de boom gaat weer bloeien, schoner dan ooit tevoren en vrucht dragen in overvloed.'³⁸⁵

Daarom mogen we v. 25, bevestigd door het: '*alzo zal geheel Israël zalig worden,*' en de aanhaling van Jes. 59: 20 in v. 26-27, ten volle handhaven als een apostolische voorzegging, die niets minder inhoudt dan dit: Israël ligt nu door zijn Messiasverwerping onder het oordeel van de verharding, en dit zal een lange tijd duren, n.l. totdat aan alle volken het Evangelie is gebracht, en uit alle volken de Gemeente van het Nieuwe Testament vergaderd zal zijn; dán (er staat eigenlijk een dubbele tijdsaanduiding: tot aan het tijdstip, wanneer de volheid van de heidenen zal ingegaan zijn) zal de verharding van Israël worden weggenomen; dan komt er voor dat volk nog een heerlijke periode. Dan komt de Verlosser 'tot' (Jesaja), 'uit' (Paulus) - het laat dezelfde zaak van tweeërlei zijde zien, het eerste het moment van Zijn wederkomst, en het tweede het doel er van: de uit Sion over Israël en de volken uitgaande Christocratie – Sion! Dan zal de gezegende Christusregering, 'de rijkdom der heidenen' 'voor de wereld het leven uit de doden', gekomen zijn!

'Geheel Israël', zo staat er duidelijk in onze tekst. Dat daarmee het uit alle oordelen en beproevingen overgeblevene en gereinigde overblijfsel, dat na het ingaan van de volheid van de heidenen nog leeft, bedoeld is, spreekt vanzelf... *Als een geheel volk*, dit is de hoofdzaak, zal Israël de Zoon van David zijn: 'Hosanna, gezegend is Hij, Die daar komt in de Naam des Heeren!' - tegenjubelen. Daartoe zien we het door alle tijden en stormen van de wereld heen bewaard. Nu zijn het altijd slechts zeer weinigen, die zich van het volk los maken, en in de Kerk van de heidenen overgaan; ze moeten dan ophouden, Joden te zijn, en moeten als het ware ook heiden-christenen worden. Wie zou niet weten, met welke smarten de bekering van iedere Jood voor hem verbonden is! Die omstandigheid zal ophouden. Als geheel Israël zich als volk bekeert, dan behoeft niemand op te houden om Jood te zijn, maar hij zal alleen het bijgevoegde verkeerde moeten afwerpen, en Jezus van Nazareth als de verschenen Messias, de Zoon van David, de Koning van Israël, Wiens heerschappij eeuwig is, moeten erkennen. Al het overige heeft hij reeds. Neemt Israël Hem aan, dan heeft het daarmee alle schatten van genade, welke wij thans bezitten. Een volk van enkel bekeerde, gelovige Christenen? Dit groot en heerlijk wonder, dat in de loop van de geschiedenis van de Kerk uit de heidenen nog nooit heeft bestaan, dit wonder, dat Israëls bekering ons te aanschouwen zal geven, denke men door, en men zal begrijpen, *dat met Israëls bekering een geheel nieuw beslissend tijdperk in de geschiedenis van het Christendom zal beginnen* Israël zal zó bekeerd worden, *dat het eveneens weer een rijk en een volk van God vormt, als ten tijde van David en Salomo, ja veel heerlijker en volkomener* De verheerlijkte Gemeente van het Duizendjarig rijk zal de vervulling zijn van Ps. 87. Dan zal Israël in al zijn leden zijn, wat de naam zegt. *Christus zal in en door hen over de mensen heersen, en de volken als delen van Zijn Rijk hebben,* maar

³⁸⁴ 'Paulus en zijn brief aan de Romeinen', Prof. Dr. A. van Veldhuizen, 2e dr. blz. 73.

³⁸⁵ Idem, blz. 124-125.

aan Zijn bekeerde Gemeente, Israël, de kom van de Gemeente van het duizend-jarig rijk, zal Hij zeggen: *'Deze en die is in Sion geboren.'* Als eindelijk in Openbaring 7:1 v. de ziener een getal van 144000 verzegelden uit Israël ziet, dan is het voor ons hetzelfde, of dit getal eigenlijk of slechts zinnebeeldig bedoeld is. Dit blijkt echter zeker uit dit gezicht, dat het een getelde schare, een organisch gerangschikt geheel zal zijn, een volk, dat aan het einde van de tijden optreden zal als Israëlitisch-Christelijke Gemeente.³⁸⁶

Onder *'de volheid der heidenen'* hebben we niet te verstaan al de verkorenen uit de heidenen, zodat er na Israël's bekering geen heiden meer zou worden toegebracht, maar de Gemeente uit de heidenen, die tot aan Israël's bekering de plaats van Israël zal innemen. Wanneer het door de Heere bepaalde, op deze wijze toe te brengen getal gelovigen 'vol' zal zijn, dan zal deze Gemeente haar bevoorrechte plaats aan Israël hebben af te staan. Maar dan zal, tijdens het Duizendjarig rijk, er nog een ontelbare schare uit de volkeren Christus worden toegevoerd.

Die herstelling van Israël noemt Paulus *'een mysterie'*, een verborgenheid. Op dezelfde wijze spreekt hij in Efeze 3: 4-6 over *'het medeërfgenaam worden van de heidenen met Israël.'* Zoals dat een schier onmogelijke zaak was voor de christenen uit de Joden, zo is de bekering Israëls het voor de christenen uit de heidenen.

'Onder *mysterie* verstaat Paulus zulke zaken en waarheden, welke de mens en ook de christen niet uit zichzelf door het waarnemen van de voor hem liggende werkelijkheid en door ervaring, door nadenken en gevolgtrekkingen, maar door Goddelijke openbaring erkent. God heeft zulke dingen, welke de aan zijn eigen denken overgelaten mens noch kende, noch erkennen zoude, aan zijn gemeente ontdekt, zodat die voor haar geen 'verborgenheden' meer zijn, *maar geopenbaarde zaken en waarheden, die voor haar heilzaam en onontbeerlijk zijn*, welke in de Zendingsprediking onder de nog ongelovigen of in het elementaire onderricht aan de pas bekeerden nog weinig plaats zullen innemen, *maar ook niet als 'geheimleer' tot een engere kring van ingewijden en bijzonder verlichten beperkt moeten blijven, maar aan de Gemeente van de gelovigen moeten worden voorgedragen.* Dit geldt in het bijzonder van de voorwerpen van de Christelijke hoop, welke eerst in de op zichzelf, zonder het licht van de profetie, donkere toekomst tastbare werkelijkheid zullen worden. Over zulk een voorwerp wordt hier gehandeld. *In plaats daarvan, dat de heiden-christenen zichzelf eigen voorstellingen vormen over het ongelovige Israël en gissingen over haar toekomst maken, en daarmee hun niets toebrengen, moeten ze het voor het natuurlijk denken verborgen, maar aan de Gemeente geopenbaarde raadsbesluit van God ter harte nemen.... Slechts het bewustzijn, het Voorzeggende woord van Jezus, dat de grondslag van alle Christelijke profetie in de apostolische tijd geweest is, onder de voeten te hebben,* verklaart en rechtvaardigt hier zowel als op andere plaatsen de zekerheid en toekomstige werkelijkheid van de eschatologische uitspraken van Paulus.' 'Wat hier de heiden-christenen in de gemeente te Rome als 'een verborgenheid' wordt medegedeeld, is iets, dat uit *'drie delen* samengesteld is: *het eerste* is, dat krachtens deze beschikking het volk Israël zal voortbestaan, totdat de volheid van de heidenen zal zijn ingegaan; *het derde*, dat *alsdan* (nachdem dies geschehen ist, dann erst) Israël *als een geheel* redding zal vinden;.... aan het 'mysterie' van de toebrengring is echter ook *het tweede* onlosmakelijk verbonden, dat n.l. de verharding van het Joodse volk als volk tot dát tijdstip zal duren, waarop de volheid van de heidenen in het Rijk van God zal zijn ingegaan.'³⁸⁷

Men zal het kunnen verstaan, dat we bij dit voor ons onderwerp zo gewichtig vers, eigenlijk de sleutel tot de verklaring van Rom. 11, zoals de apostel zelf aangeeft door het voegwoord 'want,' deze vooraanstaande gelovige Schriftuitleggers lieten spreken. Om dezelfde reden verwijzen we nog naar de volgende uitspraken:

'Dat de Kerk het zich toch levendig bewust worde, welke betekenis voor haar toekomst de wonderlijk bewaarde nationaliteit van Israël heeft. Want daaraan ontbreekt veel. Haar stemming daartegenover is gewoonlijk die van zuivere gevoelloosheid Hoe ver zijn we verwijderd van een stemming, en hoezeer hebben we die verloochend, welke onze apostel in zijn voor ons gewichtigste brief (Rom. 9-11)

³⁸⁶ Dächsel, a. b., VIII, blz. 129-130. *Cursiv. van ons.*

³⁸⁷ Zahn, *Komment. Nieuw Testament 1e u. 2e Aufl., Band VI, s. 521-524. Cursiv. van ons.*

uit de diepste beweging zijns harten uitspreekt.³⁸⁸ 'Eens had Israël een roeping en betekenis, die niet voor altijd opgeheven zijn. Geen volk is in zijn plaats getreden *Maar de Gemeente uit de heidenen heeft zich reeds vroegtijdig zonder aarzelen gewoonweg op Israëls plaats gezet.* Het heiden-apostolaat van haar Paulus heeft ze met het primaat van de Joden-apostel Petrus verward, en Rome tot Jeruzalem gemaakt. De Kruistochten zijn een herhaling van de door God bevolen krijg tegen de Kanaänietische volken; en het gehele karakter van de Roomse kerk is een op de Israëlitische toekomst. *Maar ook haar tegenstanders delen deze dwaling.* Van de Hussieten is het bekend genoeg, hoe ze zich op één lijn stelden met het Volk van God, en met 'de Filistijnen en Moabieten' enz. heilige oorlogen voerden.

Maar wat is het anders dan de consequentie van deze zelfde beschouwing, wanneer de Irvingianen uit de aan Israël gegeven belofte: 'Ik zal u weder richters geven als tevoren, en raadsheren, als in den beginne. Dan zult gij een stad der gerechtigheid zijn en een getrouwe stad genoemd worden' (Jes. 1: 26) - de gevolgtrekking maken, dat de Kerk uit de heidenen het twaalfvallige Apostolaat beloofd is, en daarom deelachtig moet worden? Maar is het bij ons anders? Hoezeer men zonder meer de Oud Testamentische beloften en profetieën, *welke van Israël en zijn toekomst gelden, op de Gemeente uit de heidenen overbrengt en in deze laat opgaan, is genoegzaam bekend.* Echter heeft, evenals in de Theologie en Schriftuitlegging, de Kerk ook in haar plaats en openbaring naar buiten deze beschouwing consequent toegepast. Haar zich thuis gevoelen in de verhoudingen van de tegenwoordige tijd, haar vriendschap met de staat, en haar te hulp roepen van het wereldlijk gezag, de menigvuldige vormen, waarin het confessionele Farizeïsme zich openbaart, en wat dikwijls nog hiertoe behoort, *zijn louter uitingen van die identificering van de Kerk uit de heidenen met Israël; uitingen van die beschouwing, als zou de Kerk haar volkomen belichaming reeds gevonden hebben, en als zou de natuurbodem van de heidenwereld hiervoor even zo geschikt zijn als de Israëlitische.*³⁸⁹

En toch: 'Vanuit deze tegenstelling tussen het Godsrijk met het Godsvolk en de God en Zijn Christus vijandige volkerenwereld buiten de grenzen van het Rijk van Jehovah verheft zich de Profetie van de toekomst: de Godsheerschappij zal zich vanuit Sion uitstrekken tot aan de einden van de aarde, en over de door zegerijke machtsopenbaring van de Heere tot gehoorzaamheid gebrachte volkerenwereld zal de Koning van het Godsrijk, de Zoon van David, glorieus en vreedzaam heersen. Toen dit Godsrijk naar zijn uitwendig bestaan zich begon op te lossen, omstreeks de volheid van de tijd, verheft zich de macht van het wordende wereldrijk. Daarmede rees echter ook uit de puinhopen van het heden steeds heerlijker het profetisch toekomstbeeld van het Rijk van God omhoog. Dat is het wezen van het Godsrijk, dat Jehovah de heerschappij heeft en Zijn wil levenswet is. Tot die tijd heeft de geest van de wereld de heerschappij. Uit de volkerenmenigte verheft zich de wereldbeheersende macht van een rijk, hetwelk de gezamenlijke volkerenveelheid zoekt te omvatten, - het wereldrijk.

Zo lang zijn tijd duurt, *is het Godsrijk een zaak van de toekomst.* De verwerkelijking van het laatste is het einde van het eerste. Beide tegelijk hebben geen plaats op aarde. De gestalte van het wereldrijk wisselt; verscheidene fasen ervan volgen op elkaar, maar zijn wezen blijft altijd hetzelfde In Assur baande het wereldrijk zich een weg, in Babel nam het een aanvang; vier grote fasen maakte het door: de Chaldeeuwse, de Perzische, de Griekse, de Romeinse. Uit de oplossing aan het einde zal het zich samentrekken in een laatste wereldheerser, in wie de vijandschap tegen God en Zijn Rijk haar krachtigste, meest bewuste vorm zal aannemen. Maar dan zal de machtsopenbaring van de Heere er een einde aan maken, en aan 'het volk der heiligen' de heerschappij over de aarde geven, waaronder de volken zich gewillig zullen buigen. Zacharia, de rijkste van de profeten, in wie de verschillende voorspellingen van de vroegere profeten naar haar wezenlijke inhoud verenigd en verrijkt zijn, schildert (hoofdstuk 14) het laatste conflict van de volkerenwereld met het Volk van God, en de wonderbaarlijke wending van de dingen door gericht en uitredding.

In de uiterste nood zal het heilige volk gebracht worden door de vijandelijke legerscharen. Dan zal Jehovah ter hulpe verschijnen, de vijanden overvallen met een plotseling gericht, de benauwden een wonderlijke weg van redding openen *en daarmee de zalige vredetijd laten beginnen,* wiens grondslag de vergeving van de zonden, wiens toestand vrede en heerlijkheid is (Jer. 31:31-34). Israël is tot rust en voleinding gebracht, en de volkeren achten dit als tevens hun eigen heil (zij vierden het Loofhuttenfeest van Israël), ze hebben zich als de Heere geheiligden aan de Godsheerschappij onderworpen en wandelen in het licht van Sion (Zach. 14). Het onderscheid tussen het Volk van God en de volkerenwereld blijft; maar deze staat tegenover Israël en zijn zegenrijke vredesheerschappij in de verhouding van gehoorzaamheid. Met de rijkste kleuren, welke deze aarde biedt, schilderen de profeten (b. v. Jes. 11) de toestand van dit Godsrijk onder de grote Davidszoon. Onvergankelijk is ze; *maar toch is nog van haar onderscheiden een andere stand van de dingen de nieuwe hemel en de nieuwe aarde,* het leven in eeuwigheid (Jes. 31: 4, 65: 17). Hoe het van dat eerste eindgebeuren van de geschiedenis

³⁸⁸ Luthardt: 'Die Lehre v. d. l. Dingen,' s. 10.

³⁸⁹ Luthardt: 'Die Lehre v. d. l. Dingen,' s. 20. Cursiv. van ons.

zal overgaan tot dit leven in eeuwigheid, dat wordt in de Oud Testamentische profetie niet helder voorzegd

Op dit Godsrijk van de toekomst, hetwelk gegrond is in het Nieuwe Verbond van de schuldvergeving, zijn sedert de tijd van de voorzegging de hopende en heimweevolle gedachten van Israëls Godvruchtigen gericht. Het is de uitdrukking van deze hoop, die ons bij de aanvang van de Nieuw Testamentische heilstijd tegentreedt in de woorden van engelen en mensen, in de lofzang van Maria en Simeon. Van dit Godsrijk van de toekomst spreekt ook Jezus' verkondiging; dit belooft Hij de geestelijk armen (Matth. 5: 3), en zegt ons, daarom te bidden in het Gebed des Heeren: *'Uw Koninkrijk kome.'* Daarom is het heimweegebed van de christenen zowel als het slotwoord van de Openbaring: *'Ja, kom Heere Jezus!'*

Het Rijk komt met Jezus. Innerlijk legt Jezus de grond in de harten door Zijn Woord, dat boete en geloof werkt. Dat is *de geestelijke aanvang* van het Rijk, welke Hij begeert in ons te scheppen. Maar de *historische werkelijkheid en oprichting van het Rijk is een zaak van de toekomst.* Op deze toekomst heeft de moordenaar het oog gericht in zijn bede: *'Heere gedenk mijner, wanneer Gij in Uw Koninkrijk zult gekomen zijn.'* (Lukas 23: 42). *De wederkomst van Christus tot oprichting van Zijn Rijk bedoelt hij.* Deze toekomst hebben de apostelen op het oog, als ze de Heere vóór Zijn scheiden vragen, of Hij op de tijd, dat Hij *'de Geest uit de hoogte over hen zal uitgieten,'* gelijk Hij beloofde, ook het Koninkrijk van David zou oprichten? (Hand. 1: 6). Deze hoop op het Koninkrijk wijst Jezus niet terug, *slechts de vraag naar de tijd.* Dit is een zaak van de Vader, omdat die bepaald wordt in verband met het door Hem vastgestelde verloop van de wereldgeschiedenis.³⁹⁰

'De tussentijd nu tussen Israëls verstrooiing en wederaanneming is de tijd van de bekering en vergadering van de heidenen. Dan gaat het steeds maar verder, zoals we lezen aan het slot van de Handelingen, waar Paulus, de heiden-apostel, het Woord van de vrije genade van God in Christus in de hoofdstad van het Romeinse wereldrijk verkondigt. zo gaat het Woord door de wereld, boete en geloof werkende, de genade van de zondenvergeving schenkende, om zodoende het Rijk van God te grondvesten in de Heilige Geest inwendig in de harten; de verhoudingen in de wereld blijven echter wezenlijk dezelfde, zij en haar staten mogen zich vriendelijker tegenover het Rijk van God aanstellen of niet. De wereld moge *uiterlijk gechristianiseerd worden,* en zich verheugen *over rijke zegeningen van het Christendom voor hun gemeenschappelijk natuurlijk bestaan,* - eigenlijk Christelijk wordt ze daarmee niet: *het blijft altijd de tijd van het wereldrijk,* zij het dan ook in zijn periode van verdeeld-zijn in menigvuldige staten en volken, zoals we dit vinden uitgedrukt door het symbolische getal tien (Dan. 2: 42, 7: 7; Openbaring 13: 1), het getal van de aards-menselijke mogelijkheden; *tot het Rijk van God in eigenlijke zin komt het dan niet.* Wat is dan evenwel het doel? Alle volken door de Doop tot discipelen van Jezus te maken, zoals Zijn bevel luidt (Matth. 28: 19); dat Zijn boodschap door zal gaan tot allen, zoals Hij beloofd heeft (Mark. 13: 10); en dit is het uitzicht, dat Paulus opent, dat *'de volheid der heidenen zal ingaan'* (Rom. 11: 25). Overal zal het Evangelie verkondigd, overal de Kerk van Christus gesticht worden, tot aan de grenzen van de aarde. De uiterlijke historische verhoudingen zullen ertoe dienen, dit doel te bereiken. In die mate als de Europese cultuur nog vat zal hebben op de ganse wereld, zal men ook overal het christendom aannemen, *zij het dan ook slechts als de religie van de cultuur.* Dan zal het echter de taak van Zending en Kerk zijn, deze gunstige gesteldheid van de uiterlijke verhoudingen te benutten, om haar net uit te werpen en te behouden, zovelen ze maar kan, tot het eeuwige leven. Maar hoe meer de wereld in de Kerk ingaat, des te meer zal ook de Kerk wereldlijk worden, het Christendom veruitwendigen, het geloof kwijnen en de liefde verkouden.³⁹¹

³⁹⁰ Luthardt: 'Die Lehre v. d. l. Dingen,' s. 10. Cursiv. van ons.

³⁹¹ Luthardt: 'Die Lehre v. d. l. Dingen,' s. 28. Cursiv. van ons.

In dit verband is behartigenswaardig het woord van Prof. H. Drummond ('De Stad zonder Kerk,' Utrecht, H. Honig, 1893, blz. 47-49): 'Misschien bestaat er in de geschiedenis geen bedroevender feit, dan het misverstand van de op grote schaal georganiseerde kerkelijke lichamen omtrent de eenvoudige geest van de godsdienst, zoals Christus die bedoelt.... Tot op het huidige ogenblik zijn er bijna gehele natiën in Europa, die hun leven leiden, hun godsdienstoefeningen houden en hun laatste adem uitblazen in het geloof, dat Christus een *kerkelijke* Christus is, *de godsdienst een kort begrip van al de voorschriften van de Kerken, en het geloof een instemming met de kerkelijke geloofsbelijdenissen.* Ik spreek geen afkeuring uit, - ik vermeld alleen het feit. Alles, wat het geestelijke en wereldlijke gezag van de mens doen kon, is gedaan - en gedaan uit onbekendheid met de ware aard van het Christendom - om de godsdienst van Christus te verdrijven uit zijn eigenlijke woonplaats in het hart van de mens. In veel landen hebben de Kerken letterlijk de Christus aan het volk ontstolen.'

Maar veel meer dan aan deze Engelse prediker gevoelen we ons aan onze *Van Lodensteyn* verwant. Wat heeft hij getuigd tegen de toen reeds zo merkbare veruitwendiging van de Kerk. Vooral in zijn bekende 'Negen predikatiën' (1697): 'Ook wil ik niet zeggen, dat er nu geen Geest in onze

'De oude Christ. Kerk heeft onze plaats zo verstaan als ze luidt, n.l. van een algemene bekering van de Joden aan het einde . . . De Middeleeuwse en de Romeinse Kerk hielden vast aan de mening van een algemene Jodenbekering en de verschijning van Elia. De tegenwoordige opvatting gold zekerlijk voor ketters. Velen, zoals Cornelius a Lapide, brengen hiermee ook de 144000 van de Openbaring (7: 4) in verband In de Gereformeerde Kerk verstond wel Calvijn de bedoeling van de apostel alzo: gedurende het ingaan van de menigte van de heidenen in de Kerk komen ook Israëlieten tot het geloof, zodat aan het einde geheel Israël, bestaande uit Joden en heidenen, zalig zal worden. Maar in navolging van Beza e. a. verstond men in deze Kerk de woorden van de apostel EIGENLIJK, en waarlijk niet slechts Coccejus, MAAR OOK VOETIUS.³⁹²

Men ziet uit deze citaten, hoezeer de geleerde Luthardt overtuigd is van de periode van de Christusregering, alleen op grond van Gods Woord, niet het minst van de duidelijke uitspraken van Paulus in dit gedeelte van zijn Romeinenbrief. In zijn 'Kompendium Dogmatik'³⁹³, spreekt hij ook over Rom. 11: 'Wanneer de Kerk naar de voorzegging van Christus zich over de gezamenlijke volkerenwereld zal hebben uitgebreid, zal naar Rom. 11 ook het uur voor de bekering van Israël slaan. Tegelijk echter zal de oude vijandschap tegen de belijdenis van Christus door de vereniging van macht en leugen tot de voleinding van het antichristendom stijgen en een tijd van de zwaarste verdrukking over de Kerk brengen, waaraan de persoonlijke verschijning van Christus en Zijn gericht over de antichristelijke vijandschap tegen God een einde zal maken . . . Daardoor wordt Israëls bekering een gebeurtenis van het einde. De toekomst van Israël is reeds gegrond in zijn verkiezing (verg. Rom. 11: 2), en daarom ook in het Oude Testament van het begin aan voorzegd: Lev. 26, Deut. 32; op welke grondbelofte dan de profeten rusten (bijzonder Hosea 3: 4 en 5). *Want deze Oud Testamentische voorzeggingen op de Nieuw Testamentische Kerk toe te passen, laat geen recht wedervaren aan de duidelijke zin van de woorden. In het Nieuwe Testament is een, natuurlijk van het geloof in Christus afhangerende, heilstoekomst van Israël in uitzicht gesteld, Matth. 23: 38 v., Lukas 21: 24 (Jeruzalem zal vertreden worden van de heidenen, totdat die tijd vervuld zal zijn), bijzonder echter Rom. 11: 26 (verg. de Kommentaren: niet alleen enkele personen, maar Israël als geheel).'*

Over de met Israël's herstelling onlosmakelijk samenhangende verwachting van de Duizendjarige Christusregering spreekt hij zich hier objectiever uit, dan in zijn 'Letzte Dinge'; hij plaatst zich hier op het standpunt van de nog niet gekozen hebbende dogmaticus. Maar zo is zijn oordeel te meer geschikt, om ieder, die in de Heilige Schrift het Woord van God erkent, te overtuigen van de noodzakelijkheid van de dogmatische erkenning van deze Bijbelse verwachting door de Kerk: 'Met de Dag des

tegenwoordige Kerk zijn zou. Maar ik wil alleen tonen, dat er in onze Kerk, in het gemeen aangemerkt naar haar tegenwoordige openbaring, *geen Geest te vinden is*, en dat het nu tijd is, om te roepen, uit Ps. 12: 2: *'Behoud, o Heere! want de goedertierene ontbreekt; want de getrouwen zijn weinige geworden onder de mensenkinderen'* (blz. 142). 'Hoe is het nu gesteld met de Kerk van ons land? Ik spreek nu niet van deze of van die kerk, maar van de Kerk in het algemeen. Mijn oogmerk is maar eens te zeggen, wat ik zie, en hoewel het maar weinig is, zo is het nog al veel, dat ik zie. Ik zie dan, dat de Heere met Zijn heilige inwoning geweken is (had ik bijna gezegd) maar altijd zeer aan het wijken is, van onze genaamde Christelijke Kerk Maar, zegt de mens, het is evenwel een Kerk, die de waarheid heeft, hoe kan men dan zeggen, dat de Heere van haar geweken is? . . . Dan zeg ik: zoveel te zwaarder zal het u vallen, want de dienstknecht, die de wil zijns Heeren geweten, en niet gedaan heeft, zal met veel slagen geslagen worden (Lukas 12: 47). De mensen roepen al: *de waarheid, de waarheid!* Maar de waarheid zal u zwaar genoeg vallen. Roemt u vrij op de waarheid. O, wat schrikkelijke zaak is het, de waarheid te hebben.... Er is een algemene geesteloosheid in de Kerk. Het moest nu geheel geestelijk zijn, in onze dagen; *maar het is al vleselijk; daar is geen Geest in de Kerk te zien; en men houdt zich tevreden, met zo wat op vleselijke wijze te doen'*, (blz. 167, 168, 169, 171).

Laat ook de Kerk onzer dagen dit woord ter harte nemen!

³⁹² Luthardt: 'Die Lehre v. d. l. Dingen,' s. 108-109. Cursiv. van ons.

³⁹³ Elfte Aufl. 1914, s. 406-407.

Heeren verbindt het Oude Testament dikwijls schilderingen van een toestand van vrede en zegen van de natuur (verg. Jes. 11: 6-9, 60, 65: 20 enz.), die zich tegen een zuiver geestelijke overbrenging - zo over het algemeen de kerkelijke theologie - verzetten, maar blijkbaar dichterlijke schildering zijn van een vredestoestand aan het einde van de heilsgeschiedenis (verg. Delitzsch, bij Jes. 11). Het Nieuwe Testament spreekt van een komen van Jezus in Zijn (Toekomst-)rijk, Matth. 16: 28, Lukas 23: 42; de openbaring van Christus is tegelijk de openbaring van Zijn Rijk, 2 Tim. 4: 1; want naar de gelijkenis Lukas 19 11 v. is de tussentijd de tijd van de overname van de heerschappij, de tijd na de wederkomst die van de volle uitoefening van zijn heerschappij; aan deze zullen ook de gelovigen deelnemen, bijvoorbeeld 2 Tim. 2: 12; en tegelijk zal de gemeenschap van de Zijnen met Hem haar hogere verwerkelijking vinden in de gemeenschap aan de dis van Zijn Koninkrijk, Lukas 22: 30. De vraag is, of dit met het leven der eeuwigheid samenvalt. Lukas 14: 14 schijnt (zo ook Meijer en Godet, deze nog met een beroep op Lukas 20: 35) van de opstanding der rechtvaardigen als van een bijzondere te spreken, waartegen tezamen vattende plaatsen als Joh. 5: 29 niet spreken. 1 Kor. 15: 23 schijnt tussen de Toekomst van Christus, waarmede de opstanding van de gelovigen verbonden is, en het einde van de geschiedenis, waaraan de overgave van het Rijk aan de Vader verbonden is, niet alleen zakelijk, maar ook tijdelijk, te onderscheiden Naar Lechler (Das apost. und nach-apost. Zeitalter, 3 Aufl. 1885, s. 387 f.) ontvangt de overige eschatologie van Paulus (dus ook Rom. 9-11) eerst van hieruit haar volle licht. Als beslissende plaats voor het z.g. Duizendjarige rijk als een toekomstige en met de eeuwigheid niet samenvallende Christusheerschappij geldt Openbaring 20: 1-6 Het laatste woord is in deze vragen nog niet gesproken In geen geval mag het zo worden opgevat, dat het met de kerkelijke leer van de orde des heils niet in overeenstemming zou zijn.³⁹⁴

Ook Tholück³⁹⁵ staat op het standpunt, dat hier aan Israël nog een zegenrijke toekomst wordt toegezegd. Bij v. 25 lezen we: 'Paulus zegt op deze plaats niet slechts, dat van de zijde van God geen verhindering bestaat, om de gelovige Israëlieten in Zijn Rijk op te nemen, *maar hij slaat met verlichte ogen een blik in de verste toekomst*, en ten gevolge daarvan verkondigt hij, *hoe eens*, na de bekering van de Gemeente uit de heidenen, *werkelijk het volk Israël in zijn geheel bekeerd EN IN HET RIJK VAN DE VERLOSSER zal opgenomen worden. Onbevooroordeelde uitlegging kan niet loochenen, dat dit zowel de rechte betekenis van deze woorden als de in de gehele samenhang gegronde bedoeling van deze plaats is.*³⁹⁶

Een echte Schriftstudie over Rom. 9-11 leverde Prof. Ströter³⁹⁷, waarvan Prof. Dr. H.M. van Nes in een voorwoord zegt: 'Gaarne voldoe ik aan het tot mij gekomen verzoek, om met een enkel woord de Nederlandsche vertaling in te leiden van Ströter's 'Judenfrage.' Niet, omdat ik het met de Schrijver geheel eens ben - integendeel, meer dan eens plaats ik voor mij zelf een vraagteken bij zijn beweringen, - maar omdat hij ons een boek heeft gegeven, dat tot nadenken noopt, en ons op hoogst ernstige en degelijke wijze plaatst voor vraagstukken, die we reeds lang als opgelost beschouwden, terwijl ze dit nog geenszins zijn. Deze verklaring van Rom. 11 heeft iets van belang te zeggen tot ieder, die Israël en de heidenen liefheeft, tot ieder, die

³⁹⁴ Luthardt: 'Die Lehre v. d. l. Dingen,' s. 409, 410, 411.

³⁹⁵) 'Rom. brief.' Bij v. 15 haalt hij Beza aan: 'De resurrectione proprie non loquitur Ap. hoc in loco, verum proverbiali quadam dicendi figura fore dicit, ut quum ad Evangelium accesserint etiam Judaei, mundus quasi reviviscat,' d.i. 'Van een persoonlijke (lichamelijke) opstanding spreekt de Apostel in deze plaats niet, maar hij zegt enigermate op figuurlijke wijze, *dat, wanneer de joden tot het Evangelie zullen toenaderen, de wereld als het ware herleven zal*' (s. 457). Cursiv. van ons.

³⁹⁶ 'Röm. brief,' s. 463 f. Cursiv. van ons.

³⁹⁷ 'Israëls Toekomst'; bij A. Wielenga, Doetinchem, 1910.

Gods plan in de geschiedenis wil aanschouwen en nadenken.'

Bij 11: 23-24 zegt hij, naar aanleiding van de tegenwerping, dat Jezus toch gezegd heeft, dat zijn Gemeente er altijd zou blijven tot de jongste dag, en dat *'de poorten der hel haar niet zullen overweldigen'*:

'Maar de Heere is niet verantwoordelijk voor de scheve en ongegronde gevolgtrekkingen, die men er uit gemaakt heeft, en nog minder voor het misbruik van de benaming: 'Mijn Gemeente,' waaraan men zich in de christenheid schuldig gemaakt heeft De gedachte aan het lot van de door de apostelen en hun leerlingen gestichte gemeenten in Syrië, Klein-Azië en Noord-Afrika moest voldoende zijn, om te tonen, dat Jezus' woord volstrekt niet zó mag worden opgevat, alsof de één of andere, zelfs alle historische kerkvormen van de wereld van eindeloze duur zouden zijn. Hoe groots en heerlijk de belofte van de Heere werkelijk is, dat zal eerst openbaar worden op die dag, waarop dit sterfelijke onsterfelijkheid, dit vergankelijke de onvergankelijkheid zal aandoen; namelijk wanneer, bij de Toekomst van de Heere, de in Christus ontslapen eerst zullen opstaan en de levenden veranderd zullen worden en allen tezamen zullen gezien worden als een voltooid organisme van heerlijkheid, overeenkomstig de heerlijkheid van Zijn verheerlijkt lichaam. Want dan eerst zal, naar 1 Kor. 15: 54, de dood verslonden zijn tot overwinning en de ware Gemeente haar volkomen triomf vieren over de poorten van de hel. *Maar het gebouw van kerkelijke verwachtingen en van aardse toekomstplannen, op willekeurige Schriftuitlegging (= inlegging) gegrond, zal gewisselijk ineenstorten.*³⁹⁸

'Dat men in de christenheid zo weinig begrip heeft van het Goddelijk bedoelen met deze bedeling en van de verscheidenheid van de bijzondere perioden en wetten, waaraan ze onderworpen zijn, is zeer te betreuren, maar niet gemakkelijk te verontschuldigen. Want we zijn het geslacht, tot hetwelk *'de einden der eeuwen'* gekomen zijn, d.i. de openbaring van de grote en grootse bedoelingen van Gods werk onder de mensheid. Eerst in onze tijd werd het geheimenis van het 'lichaam van Christus' onthuld, waarvan Paulus verklaart, dat het hem werd geopenbaard om onzentwil. zo is ook aan de Gemeente van het Nieuwe Testament door Zijn knecht Johannes de 'Openbaring van Jezus Christus' eerst geworden, in welke de voltooiing van Gods geheimenis wordt voorgesteld.

In het bezit van zulke bronnen van het licht hebben we waarlijk veel minder reden tot verontschuldiging dan Israël, wanneer we òf in zelfgenoegzame onwetendheid voortleven, òf bij onze arbeid zelfgekozen wegen bewandelen. Het één is even noodlottig als het ander. Dat de christenheid feitelijk blind is voor het oordeel van de verwerping, dat haar nadert, levert hiervoor het smartelijk bewijs.

Maar de Geest van de profetie richt het oog van onze apostel vast en beslist op de Joden. Want dat hij in v. 23 aan niemand anders denkt, dan aan het volk Israël, dat zelfs heden nog onder het oordeel van de verblindende licht, blijkt uit het verband zonneklaar. De toevoeging *'indien ze in het ongelooft niet blijven,'* maakt het ontwijfelbaar. Volgens deze is het onloochenbaar Gods bedoeling, om - wanneer de christenheid uit de heidenen aan het oordeel vervallen en afgesneden is, om niet meer tot het verwezenlijken van Gods raad gebruikt te worden, - de vroegere officiële betrekkingen met Israël als volk weer aan te knopen.³⁹⁹

'Vraagt men: aan welke mensheid zal, in toekomstige eeuwen, Israël een zending hebben, dan antwoorden wij: aan die, welke uit de naderende, zware oordelen overblijft. We geloven niet, dat de bekering van de gehele wereld in deze bedeling te wachten is, waardoor feitelijk een verdere Zendingarbeid van Israël overbodig worden zou; we geloven ook niet, dat de ondergang van de wereld aan het einde van deze bedeling gesteld moet worden, in die zin, dat dan de wereldgeschiedenis voorgoed haar einde zou hebben gekregen. Veeleer zal, volgens de Schrift, in weerwil van de geweldige oordelen en rampen, die over de aardbol zullen komen, de mensheid voortbestaan op aarde, en er zullen ook later volken en natiën zijn, onder welke het weer ingeënte Israël wel een grote taak zal hebben, die het ook vervullen zal.

De bij ons, heiden-christenen, zo diep gewortelde neiging om er reeds bij voorbaat aan te twijfelen, dat God met het verachte Israël nog grote bedoelingen zou hebben, wordt door Paulus nu met een treffend 'argumentum ad hominem' bestreden: *'Want indien gij afgehouden zijt uit de olijfboom, die van nature wild was, en tegen nature in de goede olijfboom ingeënt, hoeveel te meer zullen déze, die natuurlijke takken zijn, in hun eigen olijfboom geënt worden.'*

Dat is een diep beschamende afwijzing van onze chronische twijfel aan Israëls toekomst als natie.⁴⁰⁰

Bij v. 25: 'Hoe komen ons hier weer tegen aan de ene kant de onbegrijpelijke genade en liefde van onze God en Heiland, en aan de andere kant de wonderlijke betrouwbaarheid, harmonie en consequentie van

³⁹⁸ Idem, blz. 106-107. Cursiv. van ons.

³⁹⁹ 'Israëls Toekomst,' bij A. Wielenga.

⁴⁰⁰ Idem.

dit Bijbelboek. Zó mag een Paulus slechts spreken tot wettige zonen en erfgenamen; maar het betaamt ook, dat hij zó tot hen spreekt. Anderen zouden het niet verstaan en waarderen, dat God hen in Zijn diepste verborgenheden inleiden wil. Echte kinderen zullen het met heilig beven, maar ook met grote vreugde vernemen en op prijs stellen. Maar hoe beschamend en smartelijk is het, dat men in ernstige gelovige kringen zo dikwijls een zekere onwil ontmoet, om zich in 't algemeen met Gods verborgenheden in te laten. Men heeft immers, zo denkt en zegt men, meer dan genoeg te doen met de zorg voor zijn eigen heil.⁴⁰¹

'En nu de *'verborgenheid.'* Ze is tweeledig. Ten eerste: Israëls verharding is naar haar omvang beperkt, *'voor een deel.'* Ten andere: ze is naar haar duur begrensd, *'totdat'* Beide mededelingen zijn toch zeker duidelijk genoeg te verstaan, wanneer men tenminste gelooft, dat hetgeen God zegt, in zijn eenvoudige betekenis moet worden opgevat Men is huiverig voor de verborgenheden van God, en wordt een gemakkelijke prooi van alle mogelijke aannemelijke menselijke speculaties en theorieën. Het ergste is, dat men daarbij die eenvoud van zin verliest, die het niet waagt aan Gods Woord te tornen, en opgaat in allerlei pogingen, om uit de eenvoudige tekst een andere betekenis te halen dan die, welke voor de hand ligt. En zo wordt het rotsvaste Schriftwoord verlaagd tot een voorwerp, waaraan men menselijke scherpszinnigheid en theologische handigheid beproeft.⁴⁰²

Bij v. 26, na de besliste en uitvoerige behandeling van de bekering van Israël en al wat daarmee in verband staat, natuurlijk ook de Christocratie⁴⁰³, zegt hij o.a. nog: 'Het is ons voldoende, wanneer het ons gelukt mocht zijn door hetgeen we hier hebben gezegd, als zijnde naar onze overtuiging overeenkomstig de Heilige Schrift, opgewekt te hebben tot nader en dieper onderzoek van het profetisch Woord. Intussen moet voor elk onbevungen lezer, die ons tot hiertoe heeft willen volgen, één ding duidelijk geworden zijn, n.l. dat dit Joodse vraagstuk wegens zijn verstrekkende betekenis niet thuis behoort in een kabinet van theologische curiositeiten. De hoogste en grootste problemen, die ooit God en mensen hebben bezig gehouden, zijn er mee samengegroeid en liggen er in opgesloten. De centrale plaats van Israël in de Goddelijke wereldeconomie komt steeds scherper en treffender uit. 't Is niet voor niet en ook niet toevallig, dat meer dan twee derde van de hele Bijbel zich met Israël bezig houdt. De Heilige Geest heeft Zich hierin volstrekt niet aan eenzijdigheid of overdrijving schuldig gemaakt.'⁴⁰⁴

Ten slotte willen we uit de vele getuigenissen van oude en nieuw exegeten nog één laten spreken; vooral omdat hij weder een bewijs is, dat er meer dan één Gereformeerd theoloog geweest is, die hier de zin van de Schrift recht verstaat, maar ook de moed heeft, om dit op ondubbelzinnige wijze uit te spreken; n.l. de bekende Petrus Curtenius in zijn beroemd werk: 'De zwaarste plaatsen der brieven van Paulus.' (1766).

Bij v. 25: 'Welke woorden ons dus voor vragen stellen, het lot en deel van Israël tot op het laatste der dagen, wanneer de Heere Zich hunner zowel, als der overige Heidenen, nog wederom ontfermen zal. Wie kan twijfelen, of dit is een zwaar stuk, daar Paulus hetzelfde een *'Verborgenheid'* noemt. En daarom moet ons ook *'deze verborgenheid niet onbekend zijn,'* als een zaak van het allergrootste gewicht, en van onwaardeerbare nuttigheid voor de Kerk, welke de Apostel klaar genoeg te kennen geeft, dat het voorwerp van de betrachtting van de christenen tot op de einden van de eeuwen zou moeten blijven Dat men door *Israël* te verstaan heeft de eigenlijke nakomelingschap van vader Jacob, blijkt uit het ganse beloop van ons teksthoofdstuk. Paulus brengt daartoe Zijn oorsprong naar het vlees, v. 1, 14. Dit was het Israël, waarvan de profeet Elia tot de Heere sprak, naar de aanhaling van v. 2, 3, 4. En we kunnen *er te minder aan twijfelen om de gedurige tegenstellingen, die er in dit hoofdstuk, v. 11-26, tussen Israël en de Heidenen gemaakt worden'* (blz. 620-621, deel I).

Blz. 624: *'Voor een deel - omdat er veel Joden bekeerd waren en in de tijd van de verharding ook bekeerd zouden worden.*

'Totdat de volheid der Heidenen zal ingegaan zijn. En alzo zal geheel Israël zalig worden.'

Heidenen zijn hier alle andere Volkeren buiten de Joden, welke tegelijk met deze de twee hoofdvolkten van de aardbodem plachten uit te maken.'

Op blz. 630-'31: 'Zolang, *en ook niet langer,* zal het oordeel op het gros van de Joden blijven rusten, want de verharding is voor een deel over Israël gekomen, totdat de volheid der Heidenen zal ingegaan zijn. 't Is zeker, dat hiermede de langdurigheid van Israëls verstokking, als welke door zoveel eeuwen

⁴⁰¹ 'Israëls Toekomst,' bij A. Wielenga, blz. 120.

⁴⁰² Idem, blz. 124 en 125.

⁴⁰³ Idem blz. 141-168.

⁴⁰⁴ Idem blz. 155.

zou worden uitgestrekt, betekend is. Evenwel, als die tijd en stonde zal vervuld zijn, dat de volheid der Heidenen is ingegaan, dan zal de deur van de genade ook weer voor de Joden ontsloten worden. Namelijk de verharding van de Joden is geschied omwille van de Heidenen, en opdat deze in hun plaats zouden worden aangenomen. Dit blijkt uit v. 11, 12, 15. Als dan dit oogmerk zal volbracht zijn, zo zal de verharding over het Jodendom moeten ophouden, en ze zullen daarvan ontheven worden, opdat het niet meer ze *'dan een enig volk in den lande, dat al tezamen de enige Koning tot koning hebbe,'* Ezech. 37: 22 (zie ook 1 Thess. 2: 16; Jer. 30 23, 24 en 31: 1; 1 Sam. 2: 5; Micha 5: 2; Matth. 23: 39).

Blz. 632: 'Hierom wordt er ook nog tot verklaring bijgevoegd: *'En alzo zal geheel Israël zalig worden.'* Verscheidene uitleggers verstaan hier door geheel Israël de ganse Kerk, of het Israël Gods naar de geest, beide uit Joden en Heidenen samengevoegd. Maar (1) behalve dat men niet licht een plaats uit het Nieuwe Testament zal aanwijzen, waar de naam van Israël Gods Kerk, met insluiting van de Heidenen, te kennen geeft (zie de Godvruchtige Wilh. à Brakel in zijn 'Red. Godsdienst' III blz. 112, 113), zo was het (2) voor de Romeinen geen *'Verborgenschap,'* zoals de Apostel zegt, *als hij hun had willen bekend maken, dat het geestelijk Israël moest bekeerd worden; omdat dit in die tijd reeds vervuld werd, noch ooit door iemand, die zich een christen noemde, ontkend was*⁴⁰⁵. (3) Hier komt bij, dat Paulus 'de Verborgenschap' van onze tekst bijbrengt met dat oogmerk, opdat de Heidenen zich niet zouden beroemen boven de Joden. Maar, verstond hij hier door Israël ook de Kerk uit de Heidenen, *dan had hij de Heidenen hierdoor zekerlijk nog meer stof gegeven om zich te verheffen*⁴⁰⁶, als die in de plaats van de *'afgebroken takken,'* met verharding van het grootste deel van de Joden, waren ingeënt; daar het integendeel moest strekken, om hun hoogmoed te vernederen, indien hij thans de zaligheid van het eigenlijke Israël, hetzelfde, waarover de verharding gekomen was, heeft willen beschrijven. (4) Ik zwijg, dat de naam van Jacob in het slot van het 26ste vers *ons ook alleen bepaalt tot Jacobs vleselijke nakomelingen, en dat ze daarom mede v. 28 'de beminden om der vaderen wil' geheten worden.'*

Zo staat het dus voor ons vast, dat de apostel der heidenen, door de Heilige Geest in 'de verborgenheid' van Israël, zoals in die van de Gemeente uit de heidenen ingeleid, hetzelfde leert, wat we bij Israël's profeten, bij Jezus Zelf en ook bij Petrus vinden: een periode, waarin uit een hersteld Israël het gezegend Koninkrijk van onze Heere Jezus Christus zich op een nog nooit gekende, alles beheersende wijze in deze wereld openbaren zal.

En zó kunnen we eigenlijk ook alleen verstaan de hooggestemde lofzang, waarmee Paulus deze drie hoofdstukken eindigt. Hij heeft een blik mogen slaan, langs Gods heirweg door Israël en de volkeren, tot in de grote eindbestemming van het Koninkrijk van God, waarin die tweevoudige weg zal uitlopen. Nu schijnen Gods wegen wel raadselachtig, met Israël vooral, dat nu opeens bij de heidenen lijkt achter te staan. Maar nee! de apostel heeft het mogen aanschouwen, daar is geen enkele kronkelachtigheid in Gods wegen! Wel zijn ze zó diep, dat geen menselijke geest, hoe ook verlicht en gescherpt, ze kan verstaan. Maar het geloof aanbidt.

Daar zinkt Paulus op de knieën, om de HEERE Heere te loven om het grote heil, dat Hij onder de heidenen aan het wrochten is, maar dat Hij ook aan het einde der tijden, en dan nog veel heerlijker, weer in Israël, de hele wereld tot zegen, teweegbrengen zal:

*'O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen!'*⁴⁰⁷

En we gaan met deze duidelijke uitspraken van Paulus naar de Openbaring van Johannes, van waaruit we ons uitgangspunt namen, en waarheen we nu ook wederkeren: Israël wordt dus bewaard tot een grootse bestemming, - daarom zien we het in Openbaring 7 dan ook, juist, als de tijden der heidenen hun einde naderen, verzegeld worden, waaraan natuurlijk zijn toebrenging en herstelling is verbonden.

En zo staat het daar, als voor de poorten van de Christusregering, te wachten. Waarop? Op die grootse taak, waartoe het in het vrederijk van zijn Messias, het

⁴⁰⁵ Cursiv. van ons.

⁴⁰⁶ Idem.

⁴⁰⁷ Rom. 11: 33.

Duizendjarig rijk van Openbaring 20: 1-6, komen zal.
Ja: *'de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk.*⁴⁰⁸

⁴⁰⁸ Rom. 11: 29.

BESLUIT

Wij zijn dan gekomen aan het einde van de taak, die we ons zagen gesteld. We vatten alles nu nog eenmaal samen in deze hoofdgedachte: de verwachting van de Christusrege-ring aan het einde van deze bedeling, maar nog vóór het laatste oordeel, is niet een geliefkoosd denkbeeld van deze of gene mens, maar een door de Heere Zelf in Zijn Woord ons geopenbaarde verborgenheid.

Daarom zal de Kerk van Christus zich op haar hebben te bezinnen.

Omdat het hier geldt het Woord van God.

Omdat het hier gaat om de eer van haar Koning, Jezus Christus.

Omdat het hier betreft het getuigenis van de Heilige Geest aangaande de Heilige Schrift.

Omdat het zo tevens is een vraag van de belijdenis, waarin deze verwachting moet worden opgenomen.

Omdat het Kerkelijk vraagstuk, dat met de dag ingewikkelder wordt, er mee in het nauwste verband staat.

Omdat we door de valse doelstelling, nu het Koninkrijk van God te zijn en te moeten verwerklijken, over de gehele linie van onze Christelijke actie, naar binnen en naar buiten, allen gaan lijden aan overspanning of - inzinking.

Omdat deze verwachting ons het juiste perspectief opent en ons de rechte boodschap geeft bij het werk van Zending en Evangelisatie.

Omdat de Zending onder Israël belemmerd wordt door het niet willen erkennen van Gods doel met dit volk.

Omdat we in de prediking van de komende Christusregering, vrij gehouden van alle menselijke fantasterij en hoogmoedige dweperij, in verband met de internationale beweging van Socialisme en Communisme, aan de naar een rechtvaardige oplossing verlangende mensheid de zeker komende en alle verwachting ver te boven gaande heilstaat mogen tonen.

Omdat *'de tekenen der tijden'*, ons door Christus voorzegd, steeds meer wijzen - men denke niet het minst aan het pas gesloten verdrag tussen de Paus en Mussolini - naar de Vrouw-Beest-periode, of wil men: naar de heerschappij van de antichrist, en we daarom meer dan ooit onze ogen mogen opheffen naar de Dag van Jezus' Toekomst, die daarmee even snel nadert, en *'vrede op aarde'* zal brengen.

Omdat naar algemene erkenning de theologische wetenschap meer en meer gaat beseffen, dat ze het terrein van de Eschatologie nog altijd heeft laten braak liggen, en ze nu bezig is, dit, onder de invloed van de Schriftkritiek en de beweging naar *'praktisch christendom'*, in humanistische, zij het ook religieuze zin op te lossen, waartegenover de belijdende Gemeente van Jezus Christus de dure roeping heeft, om ons eindelijk te geven een Bijbelse Eschatologie.

Omdat alom door de Gemeente van Christus, wezenlijk één, ondanks het verspreid zijn in verschillende kerken en landen, een Maranathastroming begint te gaan - men denke bij ons aan de ongetwijfeld gezegende arbeid van de Redacteur van Het Zoeklicht, Joh. de Heer -, die ons doet denken aan het ontwaken van *'de wijze maagden'* op het geroep: *'Ziet, de Bruidegom komt, gaat uit Hem tegemoet'*, en de Kerk wel toe mag zien, zich niet tegen die stroming te keren, maar haar dankbaar uit haars Konings hand aan te nemen en biddend, onder de leiding van Geest en Woord, aan te wakkeren.

Omdat ook voor het persoonlijk zieleleven in deze verwachting zoveel versterkende en tot het zoeken naar verzekerdheid van het geloof aansporende elementen liggen.

En ten laatste, omdat de van de heiligmaking wel een zeer, zeer klein beginsel

hebbende gelovigen van deze laatste tijden in haar zullen vinden een krachtige prikkel tot heiligmaking.
De Heere verwekke en leide daartoe deze in Zijn Woord gegronde verwachting in Zijn Gemeente van alle kerken en landen.

AANHANGSEL

Wij noemen dit laatste gedeelte met opzet zo, omdat we het niet als tot het eigenlijke van ons boek behorende willen zien aangemerkt. We hebben uit Gods Woord aangetoond de verwachting van de Christusregering, en dit is voor ons immers het bewijsmateriaal? Als we dan toch uitspraken van mensen in dit aanhangsel noemen, doen we dit: 1e omdat die mensen met ons juist dat Woord van de Heere, in dit opzicht ook, alleen laten spreken, en 2e omdat het uit deze citaten blijkt, dat we waarlijk niet alleen staan met onze letterlijke opvatting van het profetisch Woord, en - daarmede nog niet in een gezelschap zijn, waarvoor we ons moeten schamen! Aanvankelijk was ons voornemen, een volledig historisch overzicht te geven van de geschiedenis van deze verwachting, maar dit zou ons aanhangsel te groot doen worden. En het is ook niet nodig, omdat men dit in zeer veel Encyclopaedieën en Handboeken van de dogmatiek en dogmengeschiedenis kan vinden⁴⁰⁹. Zelfs geven verschillende afzonderlijke verhandelingen op het gebied van de Eschatologie en dissertaties in dit opzicht alles wat de onderzoeker wenst⁴¹⁰⁴¹¹.

⁴⁰⁹ Herzog, 'Real-Encyclop.' s. 808-813. Brockhaus, 'Kone. Lex.' s. 186-187. R. Seeberg, 'Lehrb. d. Dogm. gesch.' I, 'Chr. Dogmatik', II. Bavinck, a. b. IV, par. 55.

⁴¹⁰ Bousset, 'Der Antichrist in der Ueberlieferung des Judentums, des N.T. und der alter Kirche,' Göttingen, 1895, s. 164 f. Wadstein. 'Die eschatol. Ideeëngruppe, Antichrist, Weltsabbath, Weltende und Weltgericht in den Hauptmomenten ihrer Christi.-Mittelalterlichen Gesamtentwicklung, Leipzig 1876. Zöckler, in Luthardts Th. L. B. 1897, Nr. 12. Th. Kliefoth, 'Christi. Eschatol.' Leipzig, 1886, s. 18-27. H. Schmidt, 'Die eschat. Lehrstücke, I, in 'Jahrb. für Deutsche Theologie,' 13e Band, 1868, s. 577-621. Horatius Bonar, 'The Coming and Kingdom of the Lord J. C.' (1849). F. W. Rinck, 'Die Schriftmässigkeit der Lehre vom tausendjährigen Reiche' (1866). W. Volck, 'Der Chiliasmus' (1869). A. Koch, 'Das tausendj. Reich,' (1872). J. J. v. Oosterzee, 'Christologie', II, blz. 434-445; III, blz. 465-471. W. S. C. Deyll, 'Het Chiliasme ten tijde der Hervorming' (1872).

En (last not least) verzuime men niet te raadplegen het uitvoerig overzicht in het reeds genoemde werk van H. Bultema, 'Maranatha' blz. 314-389.

⁴¹¹ We kunnen niet nalaten, enigszins uitvoerig te verwijzen naar de dissertaties van Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruine en van zijn zoon Dr. N.A.C. Slotemaker de Bruine. Die van de eerste behandelt 'De Eschatologische voorstellingen in I en II Corinthe,' 1894. Op blz. 4 lezen we: 'De exegese van het Nieuwe Testament worde beoefend vanuit juister gezichtspunt. Het is eigenaardig, dat voor de verklaring van de boeken van het Nieuwe Testament al te weinig gelet is op de bodem, waaruit ze zijn voort gekomen: het Jodendom.' In dit verband wordt verwezen naar Dr. Georg Schnedermann: 'Jesu Verkündigung und Lehre vom Reiche Gottes, in ihrer geschichtlichen Bedeutung,' 1e Hälfte, s. 65: 'Jezus' gedachten van het Rijk van God waren Israëlietisch, zodat het nieuwe in Zijn prediking niet op aard of wezen betrekking heeft, maar slechts het feit van het gekomen zijn betreft; hetzelfde schijnt te moeten aangenomen voor Paulus.' Op blz. 28 zegt Dr. Slotemaker: Eschatologie verplaatst ons in een zuiver Joodse gedachtenwereld en in zoverre het Christendom eschatologische voorstellingen heeft, is het Joods. Aan het Griekse denken zijn deze dingen geheel vreemd. Wanneer de dood de ziel zal hebben ontboeid uit haar kerker, dan zal ze in volle kracht zich kunnen ontplooiën; en over die toestand van de onsterfelijkheid laat zich veel gissen en denken; maar daarmede komen we niet in een eschatologische sfeer. Dáárvoor is nodig Israëls verwachting: Deze wereldbedeling, aan zonde en verderf ten prooi en waarin Gods grote majesteit niet openbaar wordt, kan de ware wereld niet zijn. Daar komt een bedeling, waarin aan het bondsvolk zijn eer zal zijn hergeven en over alle vijandige machten - aardse en geestelijke beide - de triomf zal zijn behaald. Die verandering wordt gewerkt door de Messias. Bij het optreden van deze gezalfde Koning wordt de grondslag voor gans nieuwe toestanden gelegd en als Hij Zijn taak zal hebben afgewerkt, dan gaat de heilseeuw in. Dat heil heeft Jesaja de profeet van verre aanschouwd (volgen verschillende teksten). Jezus van Nazareth is door Zijn apostelen verkondigd als ο χριστος en het Christendom, waarvan deze verkondiging het hoofdogma vormt, sluit daarmede zonder materieel nieuw element aan Israëls gedachtengang aan. Dat die Persoon van de Messia, en Zijn kruis bovenal, straks op menig begrip een nieuw licht zou doen vallen, spreekt vanzelf. Dit ze allereerst gezegd: 'Christus' is een eschatologische aanduiding, en een 'christen,' zolang die Messias Zijn werk nog niet heeft volbracht, leeft in de toekomst, eschatologisch. Deze dingen gelden voor Paulus, zoals voor de twaalf. Althans de exegeet mag van geen andere gedachte uitgaan.'

Op blz. 29 haalt Dr. S. aan het werk van Kabisch: 'Die Eschatologie des Paulus,' Göttingen, 1893, en zegt: 'Op de eschatologische basis van het Evangelie, ook van het Paulinisme, wordt hier sterk de nadruk gelegd.' Bij 1 Kor. 6: 1-3 vinden we deze in betrekking tot ons onderwerp zeer belangrijke uitspraak: 'Hoe Paulus zich dit dacht, is niet met volkomen duidelijkheid uitgedrukt. Blijkens het verband is een werkelijk richten bedoeld; zoals nu de buitenchristelijke wereld richt over de zaken van de gelovigen (v. 1), zo zullen de gelovigen eenmaal over de wereld en de engelen richten. Het is dus te weinig gezegd, als men met een beroep op Rom. 2: 27 denkt aan een *vergelijking* van de wereld met de gelovigen, waarbij de toestand van de laatsten als norm zou gelden en de eerste beschaamd wordt, te kort schiet (verg. v. Hengel: 'Vita vestra cum vita eorum comparanda'). Deze dingen waren de Corinthiërs bekend: η οἰδατε 'weet gij niet?' (Cursiveringen meestal van ons.)

In de dissertatie van de zoon, getiteld: 'Eschatologie en historie' (1925) is ook veel nuttig materiaal op dit terrein samengebracht. We geven slechts iets er uit weer. Boven de inleiding staat het tekenend woord van P. Althaus (Theologie und Geschichte' in Zeitschrift für syst. Theol. 1er Jg. 1923=24, s. 741-786: '*Het rechte verstaan van de geschiedenis en haar betekenis voor de kennis van de laatste dingen schijnt ons tegenwoordig geslacht als zijn bijzondere taak gesteld te zijn.*' Op blz. 11 treft ons: 'Het Zionisme is toch opgekomen uit de Oud Testamentische beloften aan het Joodse volk en toch zeker een symptoom van zeer reële toekomstverwachting, ze het ook een 'diesseitige.'

Daarbij wordt het woord van Th. Kliefoth geciteerd: 'In de allereerste tijden der Kerk had het er alles van, alsof in de naaste toekomst de Eschatologie het middelpunt van de christelijke leerontwikkeling zou worden. Het is een ook op ander gebied merkbare cultuur-historische wet, dat een ontwikkeling meestal in haar aanvang haar uiteindelijke doel scherper in het oog vat, dan later in haar verder, rustiger verloop, ('Christl. Eschatologie,' Leipzig, s. 8).

Op blz. 12 lezen we: 'Men heeft wel gezegd, dat de Eschatologie het *eerste dogma* is; er mag enige overdrijving in deze bewering gelegen zijn, ongetwijfeld is zowel wat betreft het historische als het materiële hierin veel, dat de overweging waard is.'

Ook wijst Dr. Sl. op het werk van J.H. Leckie: 'The World to come and final Destiny,' Edinburg, 1918, p. 195-196, en citeert het volgende: 'Er moet met grote kracht nadruk op gelegd worden, dat de praktische invloed van het Evangelie in onze tijd wel is verzwakt door dogmatische verzekering aangaande het gehele onderwerp van de toekomstige vergelding Het meest kenmerkende teken van onze tijd, in dit opzicht, is de toenemende neiging onder de Protestantse theologen, om een houding van: 'wij weten het niet,' - aan te nemen tegenover het gehele probleem van de Toekomst.' - Hoe juist is ook dit: 'Eschatologie is kosmisch van karakter Het begrip eschatologie heeft tegenwoordig reeds burgerrecht verkregen. Men heeft een 'eschatologische theologie': 'de eschatologische exegese' van het Nieuw Testament wordt verdedigd. A. Schweitzer verdedigde de stelling, dat het Nieuw Testament alleen eschatologisch verstaan kan worden, waarmede hij bedoelde, dat Jezus, de discipelen, Paulus, de eerste Gemeente het einde van de wereld zeer nabij dachten, samenvallende met de doorbraak van het Koninkrijk van God. Hun prediking is alleen vanuit dit gezichtspunt te begrijpen; Jezus' ethiek is ethiek-voor-een-tussenperiode. Schweitzer trekt uit deze exegetische studie de conclusie, dat de Nieuw Testamentische verwachting de onze niet meer kan zijn, aangezien we weten, dat het einde niet zo spoedig gekomen is, ja, dat we ons geloofsleven geheel moeten inrichten overeenkomstig de wereld, waarin we leven. We verwachten het Koninkrijk van God niet zo bovennatuurlijk, maar moeten medearbeiden, opdat het in onze wereld, ook in onze cultuur, doordringe. Nu bevat het eerstgenoemde m.i. meer waarheid dan het tweede Een van de bestanddelen van de oud-christ. eschatologie was toch zeker ook het kosmische. Dit moet behouden worden (Rom. 8: 20, 21)' (blz. 26-27).

Verder is ook zeer actueel, wat Dr. Sl. zegt over de tegenwoordige reactie tegen het humanisme: 'Duidelijk is de onderscheiding, die Van der Leeuw en Roessingh maakten tussen een humanistische en een eschatologische richting in het godsdienstig denken (G. v. d. Leeuw: 'Twee werelden,' in Omhoog, 2e Jg, 1915, no. 4; K. H. Roessingh: 'Het humanistische en het eschatologische element in het modernisme,' Nieuw Theol. Tijdschrift, 13e Jg, 1924, blz. 323-'53). Ze erkennen, dat er de laatste tijden een sterke reactie is ontstaan tegen de invloedrijke humanistische richting, waaraan zelfs het modernisme niet is ontkomen, getuige de Jong-modernen. En deze richting komt bijzonder naar voren in de z.g. 'dialectische theologie,' die verbonden is aan de namen Barth en Brunner, en die zich uitspreekt, behalve in afzonderlijke werken, in het Tijdschrift Zwischen dem Zeiten. Ze draagt toch onder theologen de naam van 'eschatologische' richting? In een bespreking van Brunner's uitvoerig boek over Schleiermacher noemt K. Barth dit: 'een aanval op de Schleiermacheriaanse geloofsleer en theologie, bepaald van uit de Eschatologie' (Zwischen dem Zeiten, VIII, 1924, s. 49-64). Hoe sterk komt dit eschatologische uitgangspunt uit in Brunner's boek: 'Die Mystiek und das Wort' s. 269: 'Het Nieuw Testament is door en door eschatologisch, niet omdat destijds zulke meningen wellicht van uit

Wij zullen ons hier bepalen tot enige citaten, waarvan we ook slechts kleine gedeelten kunnen geven, om dan te verwijzen naar de vindplaatsen, waar men ze in hun geheel kan lezen.

Over de Christelijke Kerk van de eerste eeuwen van onze jaartelling spreken we niet meer, omdat het ons op verschillende plaatsen gebleken is, hoe haar houding was ten opzichte van de verwachting van de Christusregering.

Wat de Middeleeuwen aangaat, nemen we met instemming over wat Ds. Bultema in zijn 'Maranatha' (2e dr. blz. 333-334) hierover zegt:

'Men heeft in de jongste tijd beweerd, dat de Middeleeuwen niet donker zijn te noemen, maar ten aanzien van de Toekomst van de Heere waren ze stellig zeer donker. En hoe kon het anders. De heersende kerk was een gezworen vijandin van een toekomstige Christusregering. Hieronymus, en meer nog Augustinus hebben de Eschatologie van de Middeleeuwen beheerst, en meer dan men veelal vermoedt, heeft laatstgenoemde de kerk in deze dingen schadelijke wegen aangewezen. Daarbij kon slechts één uit de duizend lezen, zodat het volk de profetie niet kon onderzoeken. En de geestelijke leidslieden van het volk predikten er nooit over, dan om er bij gelegenheid vrees mede aan te jagen. In het algemeen werd er zeer weinig aan Schriftonderzoek gedaan, omdat de geleerden geen Hebreeuws en weinig Grieks kenden, en omdat Rome natuurlijkerwijs meer waarde hechtte aan de heidense wijsgeren en de overlevering dan aan de Heilige Schrift. Angstvallig onthield ze het Woord aan het volk, zodat er in Europa kort vóór de Reformatie voor bijna geen prijs een Nieuw Testament te verkrijgen was.

Omstreeks het jaar 1000 ontstond er alom in de Christenheid bange vrees en verschrikking, daar men algemeen van gedachte was, dat de oordeelsdag met het einde van het jaar 1000 zou intreden. Augustinus had namelijk geleerd, dat het Duizendjarig rijk met Christus' eerste komst was aangevangen; dus oordeelde men, dat het na duizend jaren zou eindigen en gevolgd worden door het jongste gericht. Rome speculeerde ook hier weer op het bijgeloof van de mensen en wist uit de algemene gelegenheid en verwarring munt te slaan voor haar schatkist. Ze wist te bewerken, dat velen tot rust van hun consciëntie al hun have en goed verkochten en aan de kerk vermaakten. Deze opschudding had tot uitkomst, dat de kerk rijker werd, dan ooit te voren en schier half Europa in eigendom bezat In sommige oude kerkliederen vindt men nog wel de verwachting van de Toekomst van de Heere, maar meestal vanuit het oogpunt van het oordeel en gericht. Over het algemeen schuwde men het licht van de profetie en het licht van de blinkende Morgenster, en vreesde men de macht van Rome. De Staatskerk op zichzelf is een wangedrocht, hetzij dan bij Rome of bij het Protestantisme. Noodzakelijk moet zulk een kerk vroeger of later de zielen meer verderven dan redden.'

Bij de Waldenzen echter, die de valleien van Piëmont vervulden met hun

Perzië op het Jodendom waren overgegaan, maar omdat geloof, dat deze naam verdient, evenzo noodwendig eschatologisch is, als een mens een hoofd moet hebben.'

Brunner verbindt de Eschatologie met de verlossingsgedachte, die hij ziet als het wezen van alle godsdienst, voorzover deze geen 'geschichtsimmanenter Humanismus oder Psychologismus der Mystik' is. De geschiedenis is het gebied van de relativiteiten, gebondenheid aan tijd, ruimte, zinnelijkheid (in de zin van werkzaamheid der zinnen). Het geloof nu - aldus Brunner - beschouwt de verlossing niet als plaatsgrijpend in de geschiedenis; veelmeer moet men spreken van een verlossing uit de geschiedenis (d. i. van de wereld, zoals ze nu is). Het wezen van de verlossing is hoop; naar het woord van Petrus: 'wedergeboren tot een levende hoop' (1 Petr. 1: 3). Dit wereldproces bereikt nooit zijn doel; 'das endgeschichtliche Denken ist das notwendige und ausschliesliche Korrelat des objectieven Glaubens' (s. 268-273).

Dr. Sl. gaat hier niet verder in op de theologie van Barth-Brunner, omdat het tot dit onderwerp niet behoort; maar hij haalt het hier aan, om te laten zien, hoe sterk de neiging in de theologische wereld is naar 'de laatste dingen.'

Troeltsch heeft misschien als niemand anders de nood van onze tijd gevoeld, maar heeft ten slotte geen hogere troost, dan 'dat hij het uitsterven van de mensheid waarschijnlijker acht, dan de wederkomst van Christus, of de Uebermens van Nietzsche'; hij verwerpt beide op dezelfde gronden ('Der Historismus und seine Probleme', Tübingen 1922, 3ter Band der Gesamende Schriften, 1ster Buch, s. 100-101).

Terecht heeft iemand van hem gezegd: 'Die Wunden unserer Zeit hat Troeltsch so scharf wie nur einer gesehen. Aber die Stunde der Heilung ist mit ihm nicht angebrochen' (F.W. Schmidt, Zeitschrift für Theologie und Kirche, 1925, s. 311).

Psalmgezang, maar door de Roomse kerk op bloedige wijze vervolgd werden, was het Schriftonderzoek in grote eer. En dan moet, wat ook bij hen gebleken is, de verwachting van de Christusregering wel gevonden worden. Ze leefde dan ook krachtig bij hen, gelijk nog bij de hedendaagse Waldenzen.

Over de Hervormers hebben we reeds gesproken. Maar hier willen we enige stemmen laten horen uit de kerken van de Reformatie.

Men zal het kunnen begrijpen, dat we ons voornamelijk bepalen bij Nederlandse theologen. Van Coccejus en zijn school is het bekend, dat ze, zij het ook op een enigszins andere wijze, sterk de nadruk legden op de letterlijke vervulling van de profetieën. Maar ook Voetiaanse theologen hebben zich dikwijls in deze zin uitgesproken.

Joh. Hoornbeek († 1666), de meest beroemde leerling van Voetius, schreef een groot werk over de bekering van de Joden: 'Pro convincendis et convertendis Judaeis.' In zijn inleiding zegt hij (blz. 45):

'Ik weet geen enkele studie, welke voor de Theologie en onze tijd meer nodig is, dan deze. In veel zaken moge genoeg, ja meer dan genoeg zijn, om over te disputeren, hier is altijd nog veel meer overvloedig, eerst om te leren, en dan om te betrachten. En dat temeer, als we genen (de volken) vergelijken met deze (Israël), welker zijn niet alleen de Vaders, en de Oude Verbonden, en de heerlijkheid, en uit welker geslacht Christus is, naar het vlees, maar van wie we ook de aan hen gedane beloften hebben leren kennen van hun toekomstige bevrijding en bekering. Temeer, omdat de tijden naderen, die we met brandend verlangen verwachten. Zeker is voor mij niets van hoger belang, evenals voor God, dat, zoals in alle andere zaken, ook in deze aan de vervulling van de profetieën in mijn geslacht (de bedoeling zal wel zijn: in deze bedeling) alles dienstbaar worde gemaakt. Zo ben ik overtuigd, juist nu een heilig en nuttig werk te verrichten; en diegenen, voor wie de beoefening van deze dingen van zulk een betekenis is (bedoeld zijn hoogstwaarschijnlijk de Joden zelf) zullen er van overtuigd zijn, wanneer God, vanwege Zijn genade en toezegging, datgene, waarnaar we nu zo reikhalzend uitzien, zal volvoeren, en door de uit Sion gezonden Verlosser *'geheel Israël zal zalig worden.'* Anderen hebben andere zaken behandeld, maar ik ben van mening, dat er geen onderwerp is, waarin een theoloog voor zichzelf en voor zijn tijd verdienstelijker kan arbeiden dan dit. Omdat het het meest uitgelezene is van de moeilijkste onderwerpen en argumenteringen, waarin alle zaken tegelijk voorkomen, heb ik dit uitgekozen, verzekerd, in niets opbouwender werkzaam te zullen zijn, dan hierin, dat ik er alles aan ten koste leg, de Joden tot de weg en het leven terug te roepen; opdat ze aan het licht, en het licht aan hen worde teruggegeven, en het heil, dat anderen tot duurzame prijs verkregen hebben, door het eigen volk niet veronachtzaamd worde, maar veelmeer verzekerd worde, en zich vanuit de Joden voortbewege.'

Jac. Koelman († 1695), 'Sleutel tot de Openbaring van Johannes', stelt zich op het standpunt van Augustinus, dat de duizend jaren liggen tussen de Hemelvaart en Wederkomst van Christus, maar met dien verstande, dat ze beginnen bij de Kerkhervorming. (Opmerkelijk, Augustinus liet zich verblinden door de triomf van de Christ. Kerk over het Heidendom; en Koelman meent uit de krachtige loop van het Evangelie in de eeuw van de Reformatie te mogen besluiten tot: we hebben reeds 100 jaren in deze heerlijke 1000-jarige heerschappij achter ons, blz. 274.) Nochtans gevoelt hij, dat er in Openbaring 20, in verband met verdere Oude en Nieuw Testamentische profetieën iets veel heerlijkers wordt voorspeld. Dat doet hem aldus zijn toekomst-gedachten weergeven, 272 v. v. 'Dat deze heerschappij van de Heilige Geestelijk zal en moet zijn, maar dat ze evenwel deze navolgende kostelijke bijzonderheden en gewenste omstandigheden en bijvoegselen bij zich zal hebben, dewelke alle vertonen, dat hier wat meer bevat is en beloofd wordt, dan hetgeen de heiligen gehad hebben onder de tijd van de vervolgingen onder de heidense keizers, welke was tot het jaar 300 of onder de tijd van van de heerschappij van de Antichrist, hetwelk is geweest een tijd van 1260 jaren, in welke de Kerk is gedwongen geweest te vluchten, en haar leraren profeteerden met zakken bekleed.' (Koelman beschouwt dus,

zoals de meesten van zijn tijdgenoten, de Pauselijke hiërarchie als de antichrist, en de Reformatie als het doden van het Beest (de antichrist en valse profeet), en het begin van het 1000-jarig rijk, wat zeer wel te verstaan is, maar door het verloop van de geschiedenis onhoudbaar is gebleken).

Namelijk:

1. De heiligen zullen nu een voller en breder volbrenging van de beloften van de Geest hebben dan tevoren. De Geest van de Heere zal meer over hen uitgestort worden, de Geest van de genade en van de gebeden, de Geest van de wijsheid en van de kennis, de Geest van het geloof en van de liefde, de Geest van de kracht en van de heiligmaking: ze zullen veel meer licht en heiligheid hebben.

2. De heiligen zullen nu zichtbare en openbare kerken hebben; ze zullen bestaan als ingestelde en welgeordeneerde kerken, en genieten zulk een Kerkstaat, als ze nooit tevoren hadden

5. De heiligen zullen op een tijd een verbaasdmakende toevloeiing zien van zeer grote menigte van belijders van de waarheid, zodanig als nooit gebeurd is. Namelijk vooreerst: de ganse Joodse natie zal bekeerd worden; Israel en Juda zullen samen ontdekking krijgen van de heilige waarheid van de Christelijke religie, ze zullen het deksel van hun hart weggeveerd krijgen, en ze zullen de Messias in geloof omhelzen en erkennen hun Koning David, hetwelk dan voor alle de Christelijke Kerken zal wezen als een leven uit de doden. Zó zonderling zal de Heere hen dan geestelijk bezoeken, verlichten, verwakkeren en vertroosten. Ten andere: Op de bekering van de Joden zal volgen een uitnemende inkomst van de Heidenen, die bijzonder door middel van de bekeerde Joden zullen toegebracht worden, overmits hun ijver groot zal zijn, en hun genade menigvuldig en in groter mate dan de Christenen die uit de Heidenen waren, die dit verbond hebben, waarvan ik boven Schrift. bewijzen gebruikt heb, zie pag. 152, 153 en 159

7. Ja, de heiligen zullen hun uiterlijke vrijheid in hoger trappen krijgen. Want omdat dit vast staat, dat Rome zal verduistereerd worden, en de heerschappij van de Turken zal verbroken worden, en de Paus met zijn aanhang zal vernield worden, hetwelk ik getoond heb te zullen geschieden onder de vijfde en zesde tienden; waar dan die machten en overheden, die de Kerk zoveel uitwendige druk en dienstbaarheid hebben toegebracht, zullen weggenomen zijn, en nog daarenboven, omdat het onwidersprekelijk klaar is uit de Heilige Schrift, zoals ik toonde pag. 153 etc., dat de Joden op hun bekering, en na de verbreking van het Turkse gebied, als koningen zullen optrekken, en in hun eigen land, dat hun vaders gezworen was, inkomen en dan wonen en leven en dienen de Heere, heersende geestelijk met Christus; zo is het dan zeker aan de ene zijde, dat de Christenen, die na de grote verbreking van het rijk van het Pausdoms de Kerk van Christus zullen uitmaken buiten het Joodse land, hun eigen overheden zullen hebben en niet meer onder de Paapse of Turkse regeringen zullen zijn; en aan de andere zijde, dat de bekeerde Joden in hun land geen vreemde oppermachten of overheden onderworpen zullen zijn, maar genieten overheden, uit het midden van hen opgesteld, die ook bijzonder vroom zullen zijn.

8. De heiligen zullen bij hun geestelijke vrede in gemeenschap met God in Christus ook genieten veel uiterlijke vrede en tijdelijke rust; want de binding van de duivel zal een ongemene invloed daarop hebben, zoals zijn ontbinding en loslating daarna hun vrede weder zal verstoren; bijzonder zal hun vrede in het uitwendige groot moeten zijn, wanneer de Turken verbroken en het Beest en de valse Profeet zullen in de poel des vuurs geworpen zijn, nadat de heiligen die grote slag te Armageddon, onder de zegen van de Koning der koningen en Heere der heren, Christus, zullen geslagen hebben, tegen de Antichrist en tegen de koningen van de wereld, die met hem zullen zijn, en de Joden in hun land een vrije en veilige bezitting en eigen regering zullen hebben en de Heidenen van rondom alsdan tot Christus en tot de ware religie in grote menigte zullen gebracht worden, zodat het getal van de goddelozen uitnemend verminderd, en hun kracht zal gebroken zijn, waardoor ze dan nergens de uiterlijke heerschappij en regering zullen hebben over de heiligen; maar de heiligen zullen eerder mogen en moeten gezegd worden, de vrije en brede heerschappij te hebben in de wereld.

9. De heiligen zullen hun geestelijke welstand en heerschappij met Christus met de genoemde omstandigheden, bijvoegsels, hoedanigheden en bijzonderheden een zeer lange tijd achter elkander genieten, in tegenstelling van de 1260 jaren verdrukking onder de Antichrist. De tekst zegt: het zal een tijd van duizend jaren zijn, na welke de Satan weer los gelaten zal worden en een ontelbaar getal van vijanden van God en Christus en Zijn heiligen, zich zullen opmaken tot de krijg tegen de heiligen.'

Wie gevoelt niet, dat onze van zó'n Schriftuurlijke blik op de dingen getuigenis afleggende Koelman, indien hij nu nog eens zijn plaats in de strijdende Kerk kon innemen, dadelijk toestemmen zou: 1e. dat deze heerlijke periode, die we naar Gods

heilig Woord verwachten mogen, en die hij meende, dat met de Hervorming begonnen was, nog moet komen; 2e. dat de profetie van de antichrist niet is uitgeput door het Pausdom van zijn dagen, maar nog moet komen tot haar hoogste vervulling in de grote Vrouw-Beest-combinatie van de laatste tijden, met de antichrist en valse profeet aan het hoofd; 3e. dat daarop deze 1000-jarige vredesheerschappij van Christus volgen zal; 4e. dat eerst dáárna, na de loslating van satan en zijn laatste aanval, over het hoofd van de tijdens Christus' vredesheerschappij zich geveinsdelijk onderworpen hebbende en onbekeerd gebleven menigte uit de volkeren, het laatste gericht komt, waarop, na de louteringsbrand van de wereld, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, met het Nieuw Jeruzalem er in, volgen zal, de eeuwige Theocratie!

Veel verder echter gaat Hermannus Witsius († 1708), wel Voetiaan, maar 'zijn eigen weg zelfstandig en onafhankelijk bewandelende,'⁴¹² gedurende achttien jaren hoogleraar aan de Universiteit te Utrecht, en sedert 1698 te Leiden, aan welke beide Hogescholen hij grote invloed uitoefende en veel volgelingen kreeg onder de jonge theologen, van wie Vitringa één van de meest bekende is geworden. Zijn hoofdwerk: 'De Verbonden Gods met de mens,' geeft over ons onderwerp zijn mening duidelijk te kennen. In het IVe Boek, 15e hoofdstuk, blz. 891, zegt hij er van:

'Onder de goederen van het Nieuwe Testament kan ook geteld worden de herstelling van het tevoren verworpen Israëlitische volk, en hun wederbrenging tot de gemeenschap met God in Christus. Welke verborgenheid Paulus de heidenen verklaard heeft Rom. 11: 25-27. Over welke plaats men deze dingen heeft aan te tekenen: 1e. Dat de Apostel hier een zekere verborgenheid uitlegt 2e. Dat er de heidenen aan gelegen is, deze verborgenheid te kennen, om niet hoogmoediglijk van zichzelf te gevoelen, noch kwalijk van Israël te oordelen; en dat we daarom arbeiden moeten, om die dingen, die de Profeten over deze zaak voorzeggd hebben, naarstiglijk en aandachtiglijk te onderzoeken. 3e. Dat hier gesproken wordt van het Israëlitische volk, niet oneigenlijk maar eigenlijk zo genoemd, over hetwelk op deze tijd gekomen is een verharding, een ongevoeligheid, een eelt, waarvan gesproken wordt v. 7 en 2 Kor. 1: 14 4e. Dat deze verharding alleen voor een deel over Israël gekomen is. Het ganse volk, van zijn eerste beginselen af, tot aan het einde van de wereld toe, wordt aangemerkt als een geheel, waarvan diegenen een deel maken, die in die dagen van Gods toorn en grimmigheid geleefd hebben, leven en zullen leven. De verharding heeft alleen dat deel ingenomen. 5e. Dat de verharding niet zal duren dan zolang, totdat de volheid van de heidenen zal ingegaan zijn d. i. totdat het Evangelie onder alle volken van de wereld zal verkondigd zijn 6e. Dat de volheid van de heidenen ingegaan zijnde geheel Israël zalig zal worden; d.i. zoals onze Ned. uitleggers wel verklaren, niet enige weinige, maar een zeer grote menigte, en gelijk als de ganse Joodse natie

Uit het tevoren gezegde blijkt, dat diegenen van de zin van de Apostel afwijken, die door geheel Israël verstaan het geestelijke Israël, of het volk van God zowel uit de Joden als uit de heidenen verzameld, en niet toestaan een bekering van het gehele Joodse volk tot Christus, in die zin, die van ons aangewezen is.... Eindelijk wordt onze verklaring bevestigd door het Profetische getuigenis, van de Apostel bijgebracht uit Jesaja 59: 21, 22, alwaar de Hebreeuwse woorden eigenlijk luiden: Een Verlosser zal er komen tot of voor Sion Merkt aan: dat de Apostel hier Sion en Jacob uitlegt van de Joden en met recht. Want deze zijn Jacobs natuurlijke zonen, geboren burgers van Sion, de anderen alleen aangenomen. Hun komt derhalve allereerst en door zichzelf die naam toe Verder Sion en Jacob betekenen niet enige zeer weinige uit Israël, maar het gehele lichaam van de Israëlitische natie Ook veronderstelt hij zodanige tijd van de komst van de Bevrijder, op welke andere heren behalve Jehovah over Sion zouden heersen, Jes. 26: 12, van welker onwettige heerschappij Hij de Zijnen met een uitgestrekte hand zou bevrijden, en tot Zijn eigendom maken Nademaal dit tot nog toe niet is geschied ten opzichte van het lichaam en algemeenheid van Jacobs volk, en de Schrift nochtans vervuld moet worden, zo heeft de Apostel met recht besloten, dat het in de laatste tijden volkomen zal uitgevoerd worden. Want omdat de grondslag van deze zaak het Verbond van God met Israël is, en dit vast, bestendig, onveranderlijk en aan geen twijfelachtige voorwaarde is hangende, zo kan het niet geschieden, dat alle de dingen, zoals ze beloofd en voorzeggd zijn, niet zouden gebeuren.'

⁴¹² B. Glasius, Godgel. Nederland, III, blz. 614.

Na een reeks Schriftuurplaatsen bijgebracht te hebben (par. 31), gaat Witsius voort:

'Eindelijk zal met deze herstelling van Israël gevoegd zijn een rijkdom van de hele Gemeente, en zoals als een leven uit de doden, Rom. 11: 12. De Apostel geeft te kennen, dat er veel groter en onbekrompener goederen op de Christelijke Gemeente zullen afstroomen uit de volheid en wederaanneming van de Joden, dan er uit haar val en vermindering tot de heidenen zijn gekomen. Groter, zeg ik, in overvloedigheid, en onbekrompener in uitbreiding.

Wat aangaat de overvloedigheid, zo wordt vooruitgesteld, dat omtrent de tijden van de bekering van de Joden de wereld van de heidenen zal zijn gelijk dood, zoals Christus bijkans beschrijft de Gemeente van Sardis, Openbaring 3: 1, 2. Want het licht van de zaligmakende kennis, en de hitte van de heiligheid, en die levendige en wakkere eenvoudigheid van het oude Christendom, zouden bij verloop van tijd zeer veel verminderd worden. Vele volkeren, die eertijds met een grote ijver het Evangelie hebben omhelsd, en naderhand door het vergif van de Mohammedisterij, van de Papisterij, van de Vrijeesterij, van de Ongodisterij bijkans zijn gestorven, doen ons deze profetie geloven. Deze zullen, als de Joden hersteld zijn, gelijk als uit het graf schielijk levendgemaakt worden. Een nieuw licht zal hun toeschijnen, een nieuwe ijver ontstoken worden, het leven van Christus zal wederom in Zijn geestelijk lichaam geopenbaard worden, levendiger misschien en krachtiger, dan ooit te voren. Dan zullen buiten twijfel zeer veel voorzeggingen van de Schriften, hebbende haar vervulling bekomen, beter verstaan worden, en we zullen gewaar worden, dat die profetieën, die ons nu duistere raadselen zijn, alsdan een zeer juiste afmaling van de gebeurde zaken behelzen . . . En niet alleen dit, maar ook vele heidenen, onder wie de naam van Christus reeds lang was vergaan, schijnen wederom tot die opgerichte banier van de zaligheid te zullen toevloeien. Want er is een zekere volheid van de heidenen, moettende door de verkondiging van het Evangelies allengskens en bij vervolg van tijd verzameld worden, hetwelk aan de herstelling van Israël voorafgaat. En daar is een andere rijkdom van de heidenen, die volgt op de aanneming van Israël. Want terwijl het Evangelie, bij een lang vervolg van eeuwen, nu aan deze, dan aan die natie verkondigd wordt, zo wijken andere allengskens van Christus af. Dat deze, als de volheid van de Joden ingaat, tot Christus met menigten zullen wederkeren, is in alle manieren gelooflijk. In Azië, Afrika, onder de Perzen, Turken, Indianen, Chinezen, Japanezen, Tartaren, woont schier een ontelbare menigte van Joden. Wanneer dan deze, door de vermogende hand van God tot de gemeenschap van de Messias getrokken zijnde, Hem zo veel te vuriger zullen beminnen als ze Hem te voren met scherper en ijveriger drift hebben gehaat, is het meer dan waarschijnlijk, dat de heidenen, in wier midden ze wonen, door hun voorbeeld en vermaningen opgewekt zijnde, tot de gemeenschap van hetzelfde geloof zullen komen. Zeker leiden de woorden van de Apostel ons hier henen' (blz. 890-99).

In zijn *'Twist des Heeren met Zijn wijngaard'* (1736) zegt hij, na van de herstelling van Israël gesproken te hebben:

'Wat van deze ganse zaak zij, zal te dien dage allerklarst blijken, als God de verstrooiden van Zijn volk zal wederbrengen, en naar luid van zoveel duidelijke beloften, beide in het Oude en Nieuw Testament, nadat de volheid van de heidenen ingegaan zal zijn, geheel Israël zal zaligmaken, Rom.11:25, 26. Welke gewenste dag, zoals hij zekerlijk komen zal, dat hij ook alzo haastig moge aanlichten, God Almachtig vurig te bidden staat. Immers, dit is er van, dat dat arme volk het misbruik van Gods weldadigheden en genademiddelen, met de vernieling van zijn burgerlijke samenleving, en de ballingschap van meer dan twee duizend jaren heeft geboet' (blz. 44-45).

Van Wilh. à Brakel is het overbekend, dat hij op dit standpunt stond. Alleen kon hij zich geen andere openbaring denken van de antichrist dan in de Pauselijke hiërarchie, zodat hij uitzag naar het ten onderbrengen daarvan door de verschijning van Christus. Maar dit is een ondergeschikte kwestie. We hebben zeker te veel het antichristelijke karakter van de Roomse kerk uit het oog verloren, en menen zelfs met haar schouder aan schouder te kunnen strijden tegen de eigenlijke antichrist, die in de revolutiebewegingen door de gehele wereld zich driester en driester gaat vertonen. Maar we zullen nog wel eens aan onze 'oude schrijvers' herinnerd worden, naarmate Rome meer de plaats gaat innemen, die het naar Openbaring 17 in het rijk van de antichrist zal vervullen.

Maar hoofdzaak is, dat Brakel met ons vast gelooft aan de periode van de Christusre-

gering, ná, de val van de antichrist, vóór de oordeelsdag, in verband met de herstelling van Israël. Men kan dit alles lezen in zijn verklaring van *'de Openbaringen van Johannes'*, achter zijn *'Redelijke Godsdienst.'* we geven hier slechts een paar citaten:

'Tot meerder opening van deze zaak zullen we enige vragen beantwoorden, maar in 't kort:

1e Of in de laatste tijd van de wereld een heerlijke staat van de kerk op aarde te verwachten is? Dit is het gevoelen van zeer veel uitnemende godgeleerden van alle tijden, en van verre de meesten in onze dagen, en 't is mij zo klaar uit het Woord van God, dat ik daaraan geheel geen twijfeling heb. Ziet dit in dit hoofdstuk, als de antichrist geheel vernietigd zal zijn, en voordat Gog en Magog zullen opstaan, zal de duivel zo ingebonden zijn, dat hij geen strijdende partij tegen de kerk zal kunnen ter baan brengen, v. 1-3. Dan zullen de heiligen met Christus als priesters en koningen heersen, v. 4, 6...

2e Waarin zal de heerlijkheid der kerk bestaan? 1. De antichrist, die de kerk zoveel kwaad gedaan heeft, zal geheel vernietigd zijn en blijven. 2. De duivel zal ingebonden worden, zodat hij geen openbare partij tegen de kerk strijdende zal kunnen opmaken, zoals hij eerst door de heidense keizer, en daarna door de antichrist gedaan heeft en nog doet. 3. De Turk, de ervvijand van de kerk, zal geheel verbroken worden, om de weg te banen tot het te zamen brengen en bekeren van de Joden, en door hen tot bekering van de Oosterse volken. 4. De gehele Joodse natie zal onze Heere Jezus erkennen als de ware en enige hun beloofde Messias; ze zullen zich tot Hem bekeren, Hem zonderling liefhebben, eren en verheerlijken. 5. Daar zal zijn een wondere ijver onder de heidenen, om Christus te kennen en in Hem te geloven. De kennis van de Heere Jezus, de liefde tot Hem, de ijver voor Hem, de heiligheid van het leven, de heerlijkheid, zal zo groot zijn in de Joodse natie, dat de heidenen tot hen zullen toevloeien en tot het geloof in Christus: Rom. 11: 15. Als Juda en Israël een vloek zouden geweest zijn onder de heidenen, en zij wederom tot zegening zouden zijn, dan zal 't geschieden, Zach. 8: 13, 23 Micha 4: 1, 2. 6. Daar zal zijn een uitnemende vreedzaamheid en kennis van de Goddelijke verborgenheden: Jes. 11: 9; 6: 17, 18, 19. 7. Daar zal zijn een uitnemende heiligheid: Jes. 60: 21; Zach. 14: 20, 21; 12: 8. 8. De Heere Zelf zal Zich zonderling in hen tegenwoordig vertonen: Zach. 2: 4, 5; Zef. 3: 17; Jes. 60: 19. 9. Jezus alleen zal Koning zijn, de Kerk zal haar eigen kerkstaat hebben, en geen overlast lijden van enige Overheid: Zach. 14: 9; Dan. 2: 44; 7: 27. Daar zal zijn een zonderlinge vruchtbaarheid van de aarde en overvloed van levensmiddelen, tot onderhoud van de gegoeden en mededeling aan de armen, die er altijd zullen zijn, maar alsdan rijkelijk zullen worden onderhouden: Ezech. 34: 16, v. 27; Amos 9: 13.

Al deze teksten spreken niet van de wederkering uit de gevangenschap van Babel, ook niet van de tijd van het Nieuwe Testament in het begin, maar van de tijd van de bekering van de Joden in de laatste dagen, en wat de Heere dan aan Zijn kerk doen zal, gelijk de omstandigheden van de teksten tonen en de verstandige lezer zal kunnen zien....

Omdat Openbaring 19 en 20 wel uitdrukkelijk tonen, dat de Duizendjarige binding en heersing van de kerk begint na Rome's verwoesting, onder de vijfde fiool, en na de vernietiging van de antichrist te Armageddon, onder de zevende fiool; daarom kan men niet terugspringen tot de eerste of tweede fiool; en Rome staat nog, en de antichrist zit nog op Zijn troon, welke is de troon van de Draak, die door de antichrist de kerk nog hevig vervolgt. De Joden zijn nog niet bekeerd, die wel van de voornaamsten zullen zijn, zo niet de eersten van de heerlijke staat van de kerk, en het leven uit de dood onder de heidenen, door de bekering van de Joden, is er nog niet; daarom heeft die heerlijke staat nog geen begin genomen.... 12. Of de heerlijke staat van de kerk nog geheel toekomstig is en wanneer? Antw. Hij is nog toekomstig en geheel toekomstig, zoals uit de vorige antwoorden op de vorige vragen blijkt. Maar wanneer zal die een begin nemen? Antw. Niet na de verdelging van Gog en Magog; want dan zal er geen tijd meer zijn. Niet de tijd van het oordeel of na het oordeel; want daarna zal geen vervolging van de kerk meer komen; na de Duizendjarige binding komt nog een tijd van loslating van de duivel, en van Gog en Magog. Vraagt men: wanneer dan? Ik antwoord uit hoofdstuk 19 en 20, dat het zal zijn na de vernietiging van de antichrist, en vóór de opstand van Gog en Magog. Dit blijkt uit al hetgeen tevoren gezegd is, want zal die tijd niet zijn voor de verwoesting van de antichrist, en niet na, maar vóór Gog en Magog, zoals bewezen is, zo is het de tijd tussen beide, als wanneer de Joden zullen bekeerd worden, en daarop een leven als uit de dood zal zijn onder de heidenen. Maar verwacht van mij niet een juiste bepaling van de tijd, alleen zeg ik, dat ik die niet zal beleven' (blz. 322-'32).

In deze zelfde zin spreekt ook Wilhelmus Eversdijk in *'De heerlijkheid des Messias'* (1700), I, blz. 625:

'En deze voorzegging (n.l. Haggai 2: 8, *'En ze zullen komen tot de Wens aller heidenen'*) zal nog eens haar waarheid hebben in het laatste van de dagen, wanneer de Heere Sion zal hebben opgebouwd, en in Zijn heerlijkheid zal verschenen zijn. *'Dan zullen de heidenen de Naam des Heeren vrezén, en alle*

koningen der aarde zijn heerlijkheid,' Ps. 102: 16, 17. 'Als de Heere zal gediend worden met een eenparige schouder,' Zef. 3: 9; en Jes. 43: 6; Rom. 11: 25, 26; Openbaring 11: 15; Zach. 14: 9,20, 21. Zie, zo zouden de heidenen tot de Messias als hun Wens komen; zo zijn ze al bij trappen gekomen, en nog zullen ze eens komen tot de Christus als voor hen de allerwenselijkste.'

We noemden bij de verklaring van Rom. 11 reeds Petrus Curtenius. Deze spreekt zich over dit onderwerp nog duidelijker uit in 'Mozes' Testament en Lied', over Deut. 31 en 32, te Amsterdam, waar hij Professor van de Heilige Godgeleerdheid was, 1755. Hij zegt bij Deut. 32: 43: *'Hij zal verzoenen Zijn land en Zijn volk':*

'Hetgeen nu hiervan getuigd wordt, is, dat de Heere het één zowel als het andere verzoenen zal: Zijn land en Zijn volk. Het Joodse land ligt nog onder de vloek en ban, daar het, om de moord op de Messias, door de roede van Gods mond mede geslagen is, gelijk voorspeld was Jes. 11: 4, en Mal. 4: 6. Het is nog als een verworpen land, dat gegeven is aan de vijanden van de kerk, en het wordt nog vertreden door gruwelijke mensen, waardoor het van zijn oude luister ontbloot, en voor het grootste gedeelte tot een woeste puinhoop gesteld is; want een vuur is aangestoken in Gods toorn, en dat heeft gebrand tot in het onderste van de aarde, het heeft het land met zijn inkomsten verteerd, en de gronden van de bergen in vlam gezet, v. 22. Was dit recht begrepen geweest door de zogenaamde Kruisvaarders, ze zouden nooit zoveel moeite gedaan hebben, om dit land van de verbanning de Saracenen te ontweldigen Ja, ook het volk zelf, dat weleer dit land bewoond heeft, is sedert zoveel eeuwen onder de vloek, rustende op hen de Goddelijke wraak *'zittende zonder Koning, zonder offer, zonder altaar, zonder God;'* zwervende als ballingen over de ganse aardbodem, zonder dat ze ergens enige vaste woonplaats, dan alleen bij vergunning, genieten mogen, zodat ze terecht in deze tijd zouden mogen klagen, als in Jes. 63: 19.

't Zal dan maar de vraag zijn, hoe de Heere *'Zijn land en Zijn volk'* in het laatste van de dagen zal verzoenen? Is het land Kanaän in het bijzonder tot nog toe van God verbannen, zonder dat Hij daarin Zijn troon naar de aard van de dagen van het Nieuwe Testament heeft willen vestigen; het zal toch eenmaal van die vloek ontheven worden. De Heere zal uit kracht van de voldoening van de Messias, of met betoning van het gewicht van zijn offerande, dat gestreng oordeel daar van afnemen, daar het zo lang, nu reeds bij de 17 eeuwen, om de goddeloosheid van zijn oude inwoners, onder gezucht heeft. En dus zal Hij dit land nog eens wederom met een gunstig oog kunnen aanzien, om het opnieuw te zegenen, en naar de wijze van andere delen van het aardrijk te doen bewonen De steden zullen ook waarschijnlijk herbouwd worden, om mede te behoren tot de zetel van Messias' Koninkrijk, ten einde Hij ook daar triomfere, waar Hij tevoren veroordeeld was: en opdat vader Abraham, ook in deze gewesten, tot een erfgenaam gesteld worde. Althans, dat land zal niet meer zijn een woestijn van de heidenen, maar een planthof van de Kerk; niet meer vertreden van de Barbaren, maar met de andere landen aan de heerschappij van Koning Jezus onderworpen worden; zodat al dat land, hetgeen de Mohammedanen of de dienaars van de antichrist hebben ingenomen, met het oplichten van de ban om de verzoening van Christus, tot de Kerk zal moeten wederkeren, opdat de Joden Hem ook in dit hun oude land, maar niet anders dan in Geest en waarheid, zouden kunnen dienen. Immers, Jeruzalem zal niet langer van de heidenen vertreden worden, dan totdat de tijden van de heidenen vervuld zullen zijn.' Lukas 21: 24. Men mag, tot breder verklaring, hier op nalezen Jer. 31 en Ezechiël 36-39 (blz. 638=42).

'En wat zal er dan anders overig blijven, dan dat de ganse aarde, zonder enige verdere uitzondering van plaatsen, tot een toneel van Gods lof en dienst zal gesteld worden? Ja! dat men, na het ophouden van alle vijandelijkheden en vervolgingen, overal een stille rust en aangename vrede zal mogen genieten? Immers, dat behoort mede tot het verzoenen van het land van de Heere; maar we stellen het hier achter aan, omdat het op de bekering van de Joden eerst zal volgen, Ps. 85: 10-14, Jes. 11: 6-9, Jes. 60: 17, 18, 21, 22. Met één woord: *'Te dien dage zal de Heere alleen Koning zijn, Hij één, en Zijn Naam één, over de ganse aarde,'* Zach. 14: 9. Dan n.l. wanneer de zevende engel bazuinen zal, zeggende met een grote stem: *'De Koninkrijken der wereld zijn geworden onzes Heren, en van Zijn Christus, en Hij zal als Koning heersen in alle eeuwigheid,'* Openbaring 11: 15. En alsdan zal men met de grootste nadruk mogen juichen: *'O Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam over de ganse aarde,'* Ps. 8: 10 (blz. 645-'46).

Ook de bekende en alom geachte Theodorus v. d. Groe heeft de verwachting van de Christusregering op besliste wijze gepredikt, ook in de eerste helft van de 18e eeuw. In een predikatie over Rom. 11: 26 (uitgegeven als No. 4 van de zesde Jaarg. Bibliotheek 'Overjarig koren', Mazijsk's Uitgevers-Bureau, Rotterdam) heeft hij er uit-

voerig over gehandeld. Hij zegt daar o.a.:

'Maar, wat nu verder de rampzalige Joden belangt, waaronder we de verstrooide Israëlieten dan ook gedurig mede insluiten en verstaan, als gezamenlijk het oude en natuurlijke volk van God uitmakende, dat Hij in het laatste van de dagen in Zijn verbond eens weder zal herstellen; dit volk heeft nu alreeds langer dan zeventienhonderd jaren, gelijk we reeds gezegd hebben, onder dat heel zware oordeel van de Heilige God gelegen, en nog blijft Zijn toorn tegen hen branden als een vuur, alhoewel ze daarvan niet ganselijk verteerd en verslonden worden, even zo weinig als toen ze in de gloeiende oven van Egypte waren; want dit is nog heden de grote en heilige verborgenheid van de brandende braambos, welke God aan Mozes vertoond heeft, aan de berg Horeb. En wat is hiervan nu toch anders de reden, dan dat eeuwige trouw-verbond, dat God met hen gemaakt heeft, toen de heidenen nog Zijn volk niet waren? God draagt hen nu nog in hun ellendige en verworpen staat, alleen door het woord van Zijn kracht, dat Hij, in de oude dagen, tot hen gesproken heeft, zeggende: *en Ik zal u Mij ondertrouwen in eeuwigheid*. Dit gezegend woord houdt de ongelukkige natie dan nu nog staaande op de wereld, en de Heere roept nog dagelijks tot hen, hoewel ze het nu geenszins horen: *Ik, de Heere, word niet veranderd, daarom zijt gij, o kinderen Jacobs! niet verteerd*. Uit kracht van dit heilig woord blijven ze dan ook nog heden, in hun verwoeste en verlaten staat onder de heidenen, dat ware en getrouwde volk van God, dat zaad van de uitverkoren Abraham; hier voor moeten ze van ons, heidenen, die nu in hun geestelijk erfdeel wonen, alleen door Gods genade, dan nu ook zekerlijk erkend en onveranderlijk altijd gehouden worden. En ziet! dit is het nog niet alles; maar omdat de Joden nu nog Gods volk zijn, en voor eeuwig blijven, zo zal hun droevige verstoting en verwerping, hoe lang die reeds geduurd mag hebben, en ook nog verder duren mag, toch eindelijk eens wederom ophouden; Gods grimmige toorn zal niet eeuwig op hen rusten, maar slechts nog een bepaalde tijd, tot zolang namelijk, dat de ganse volheid van de heidenen eerst zal ingegaan zijn; hierop wacht hun genadige herstelling en verzoening met God nu maar alleen; het ganse uitverkoren heidendom moet eerst voor hen zijn ingegaan, om te wonen in Gods huis, en binnen zijn muren, het Evangelie moet nu eerst over de ganse wereld verkondigd zijn, en al de heirscharen van de heidenen moeten eerst tot Christus hun Heiland bekeerd zijn, en Hem door het geloof aangenomen hebben. En ziet! zo aanstonds als de laatste heidenen zullen ingegaan zijn dan zal de Heere niet langer wachten, om Zijn genadige en almachtige hand weder te leggen aan de zalige bekering en herstelling van Zijn oude Joodse volk. O! dan zal Jehovah God, met grote en wonderlijke kracht daaraan gaan werken om Zijn oude Joodse overspelige vrouw, die nu zo lang geheel van Hem vervreemd en gescheiden is geweest, eens weer thuis te halen, op een heilige wijze, door Zijn Woord en Geest, en haar dan voor eeuwig bij Hem te doen wonen, zonder zich ooit weder van haar te scheiden, of haar van zich te laten scheiden' (blz. 9-11).

'Ja, dan zal Hij dit volk ook krachtdadig vernieuwen en wederbaren, heiligen en bekeren door Zijn Geest. Hij zal hun staat, hun godsdienst en alles dan wederom wonderbaarlijk oprichten en herstellen, en dan met Zijn heiligdom weer in het midden van hen wonen. O! dan zullen Jacobs dorre beenderen wederom levend worden! Want, indien de verwerping van de Joden de verzoening van de wereld geweest is, wat zal dan hun aanneming wezen, anders, dan het leven uit de doden? Zoals de Apostel het alzo beschrijft vers 15. Dit zal dan het grootste werk zijn, en de heerlijkste verlossing van de Kerk, die nog ooit op deze wereld gezien is; dan zal Christus Zijn genade en heerlijkheid in Zijn Kerk laten schijnen, veel meer dan ooit voorheen; Joden en heidenen zullen dan tezamen onder Zijn Rijks-scepter buigen, en Zijn Koninkrijk zal dan, in een zodanige, gezegende voorspoedige en geestelijke staat zijn, als het voorheen op deze aarde nimmer gezien is; en zo zullen alle die uitmuntende Godspraken van de profeten, die van de laatste stand van de Kerk handelen, nu geleidelijk in haar volkomenste kracht vervuld worden' (blz. 21-22).

Ook Joh. á Marck '*Kort opstel der Christ-Godgeleerdheid*' (uitgegeven door Joh. Wilhelmius, 1720) zegt dingen, die vooral hen, die zo dikwijls wat al te spoedig zeggen: 'Onder de Gereformeerde Godgeleerden vindt men deze gedachte toch niet,' tot nadenken mogen nopen:

'Zoals de Kerk altijd uit haar rampen weer ontworstelt, zo verwachten we nog eens hier op aarde haar allergrootste luister; en dat door de algemene bekering van het Joodse of Israëlitische volk. Tot welke we worden geleid door veel duidelijke voorzeggingen, zowel van het Oude als het Nieuwe Testament, onder anderen Jes. 59: 20, Hos. 1: 10, 11, 12; 3: 5; Rom. 11: 11 en 31. Bij welke voorzeggingen we ook wel mogen voegen de wonderlijke bewaring en onderscheiding van het Joodse volk, tot op de tegenwoordige tijd, tegelijk met hun standvastig geloof aan Mozes en de profeten, en met de blijvende verwachting van de Messias; welke dingen onze hoop in dit stuk kunnen versterken Bij de bekering

van de Joden verwachten we ook: I. een meerdere toevloed van de heidenen; tot een volkomener vervulling van zeer veel algemene voorzeggingen van de grootheid van Christus' koninkrijk, Dan. 11: 35, Zach. 14:9 enz. en tot dadelijke bevestiging van Paulus' woorden, Rom. 11: 12, 15, 25, 26. Zoals men ook niet twijfelen mag, of de ijver van de bekeerde Joden zal, na hun vorige lange halsstarrigheid, zeer groot zijn om het koninkrijk van hun Heere uit te breiden. II. Een meerdere val van de Anti-christ, zo men die in het Oosten zo noemt, of Mohammed met zijn boze aanhang, als die in het Westen zo genoemd wordt, of de Roomse Paus met zijn afvallig gebied. Volgens de voorzeggingen, die daartoe leiden, 2 Thess. 11: 18 en Openbaring 17: 16,18:2 enz., en volgens de aard van de zaak zelf, omdat het onmogelijk is, dat het Rijk van Christus zo boven mate zeer toeneme, tenzij het vijandelijke rijk van de Antichrist op dezelfde wijze vervalse. III. Een meerder geluk en voorspoed van de Kerk, niet alleen geestelijk, maar ook lichamelijk, door vermindering van kwalen en vermeerdering van allerlei goed' (blz. 665=69).

Een zeer belangrijk werk, te weinig bekend, is: *'Bedenkingen over de Heilige Openbaring'*, van Antonius driessen, Hoogleraar in de Heilige Godgeleerdheid te Groningen, uit het Latijn vertaald door D. Smout (uitgegeven te Utrecht bij Willem van de Water, 1718). Voor wie deze Godvruchtige Godgeleerde niet kennen, verwijzen we naar wat A. Comrie in zijn verhandeling over de eerste zeven Zondagen van de Heid. Catechismus van de geestelijke worstelingen van deze door hem zo beminde en hooggeachte Professor mededeelt⁴¹³. Wij bevelen deze studie bijzonder aan. Hier kunnen we slechts iets aanhalen:

'Tot dusverre hebben we de zeven perioden van de Algemene Kerk, en haar evengelij-ke afmeting beschouwd (blz. 1-50); maar deze Tijdperken zullen nog het einde niet maken van alle de eeuwen. Daar is nog een achtste tijd te verwachten, ten enenmale van deze zeven onderscheiden, te weten die Duizendjarige tijd, waarvan Cap. 20 gewaagd wordt, welke aan de wereld en aan de Kerk zelf, een geheel nieuwe gedaante geven zal. Deze tijd zal zich wijd en tot zeer lange eeuwen uitstrekken Maar omdat we voor dit Duizendjarig rijk pleiten, staat ons de onderstelling van die Uitleggers te wederleggen, die willen, dat de Tijdsorde van dat Rijk niet meer te verwachten, maar al lang voorbij is. Dit is wel voorheen door anderen geschied, maar het is van ons belang deze redenen kortelijk te herhalen, en de onze daarbij te voegen.

A. Dat Koninkrijk zal zijn aanvang niet nemen voor het Rijk van het beest, zoals sommigen dit vast stellen, gemerkt de Martelaars, zegepralende over het beest, in dit Rijk weder levend worden, Cap. 20: 4, 't welk onderstelt, dat het beest en zijn rijk er reeds geweest is. Maar men antwoorde niet, dat die zullen opstaan in het aflopen of op het einde van dit Rijk, vermits deze opstanding gehecht is aan deszelfs begin. Want die weder levend gewordenen zullen met Christus regeren deze duizend jaren lang.

B. Dit Rijk zal niet opkomen voordat de macht van het beest geheel en al zal verbroken en weg wezen; want indien, na het eindigen van dit Duizendjarig rijk, het rijk van het beest nog in wezen was, dan konden er sommigen zijn, *'die het beest en deszelfs beeld niet aanbeden en zijn teken niet ontvangen hadden,'* en die nochtans in dit Rijk niet weer opstaan zouden.

C. Wanneer dit Rijk begint, wordt de Satan gebonden, en in de afgrond geworpen, opdat hij de volkeren gedurende deze duizend jaren niet verleiden zou. Dat dit tot nog toe niet geschied is, wijzen alle de geschiedenissen duidelijk aan. Ja, de Satan is in die tijd, waarin hij, volgens de onderstelling van deze Uitleggers, gebonden moest zijn, wel degelijk ontbonden en losgelaten geweest.

D. De duizend jaren ten einde, en de Satan in de Sulferpoel geworpen zijnde, was het beest aan Zijn volstrekke ondergang, met de valse profeet reeds overgegeven, zoals vers 10 te kennen geeft. Dit wederlegt de rekeningen van die uitleggers, die oordelen, dat, na het verloop van deze duizend jaren, het rijk van het beest nog lang in wezen blijft en bloeit. Maar onze onderstelling wordt daardoor versterkt, welke na het wegnemen van de macht van het beest, en alzo na het verloop van de zeven perioden, dit Rijk hervor brengt

Maar ik stel alhier niets op een stoute wijze ter neder, vooral niet omtrent een stuk, dat zo paradox en wonderspreuking voorkomt. Maar waarom zou 't niet geoorloofd wezen, in de school van Christus zijn bedenkingen vrijmoedig en zedig voor te stellen, en die aan de Moeder de Kerk in overweging en ten onderzoek te geven? De Godgeleerden die nochtans omtrent dit stuk van een ander oordeel zijn, zullen niet ontkennen, dat dit gevoelen de voornaamste Leraren in de Oude Christelijke Kerk heeft

⁴¹³ Uitgave v. d. Sluijs, Amsterdam, blz. 39-40.

aangekleefd; en dat de Uitleggers, die het naaste aan de tijden van Johannes geleefd hebben, deze plaats van een letterlijke opstanding hebben verklaard; dat ook Piscator en Alstedius dit omhelsd hebben. Waarom ik (terwijl deze gedachte tegen geen leerstuk van onze Godsdienst aanloopt, en, indien deze onderstelling doorgaat, deze veel vertroosting aan de Kerk zou toebrengen) voor tegenwoordig de persoon van degenen, die dit beweren, aannemen zal' (blz. 50-52).

Van de eerste opstanding zegt hij onder meer:

'Zo komen dan de woorden *'weder levend worden'* en *'niet weder levend worden'* in éénzelfde zin voor. Ik beroep mij, lezer, op uw goed geweten; schijnt het niet van de eenvoudigheid van de Heilige Schrift af te wijken, als men de woorden zo verklaart: die zielen zijn naar een geestelijke en verborgen opstanding weer levend geworden, maar de overige van de doden zijn niet weder levend geworden naar een letterlijke opstanding?

Terwijl deze wederopstanding de eerste genaamd wordt, wie zou niet oordelen, dat zulks geschiedt ten opzichte van een andere en latere opstanding, maar echter van diezelfde natuur is? En zeg mij toch: wat zult u anders dan een letterlijke zin aan die hele samenhang van woorden toepassen? Wat zal bij u dat *'weder levend worden'* van de getuigen betekenen? Een geestelijke opstanding uit de dood van de zonden en overtredingen? ... zo strijdt er de samenhang tegen: de overige van de doden zijn niet weer levend geworden. En wie zijn bij u die overige van de doden? De ongelovigen? maar deze zaak zal nooit gerechtvaardigd worden. Of zijn het de gelovigen, de belijders van de waarheid, die Godvruchtig in de schoot van de ware Kerk ontslapen zijn? ... Dus ziet u wel, dat u van de letterlijke zin zonder grote ongerijmdheid niet kunt afwijken' (blz. 53-54).

Bij de eigenlijke verklaring van Openbaring 20: 1-6 zegt hij:

'Eindelijk is die allergelukkigste eeuw opgedaagd en gekomen, naar welke de heiligen door vurige gebeden en Godvruchtige begeerten reikhalzen en verlangen, dat Rijk van de verhoogde heiligen, het laatste werkstuk van Gods wegen op aarde.... Dat deze Duizend jaren nog niet zijn verlopen, is uit deze profetie zó duidelijk, dat ik mij niet genoeg verwonderen kan, hoe mannen van zóveel doorzicht, en die verre boven mijn lof verheven zijn, alhier, niettegenstaande zo groot een licht als er in het profetische Woord uitstraalt, pinkogen' (blz. 368-369).

En aan het einde van hoofdstuk 20:

'Dat hier de bevredigde en gelukkige staat van het Koninkrijk van Jezus Christus, welke voor het einde van alle eeuwen gaan zou, wordt afgeschilderd, is doorgaans het gevoelen en de overlevering geweest van de Oude Kerk, die het allernaaste aan de tijden van de apostelen geleefd hebben, niet alleen van Justinus, noch van enige weinige Vaders; maar 't is zelfs door de meeste, ja door al de katholieke en rechtzinnige christenen van die tijd geloofd. Hij zegt in zijn *'Zamenspraak met Tryphon'* (blz. 307): 'Ik en alle die nevens mij rechtzinnige christenen zijn, weten, dat er èn een wederopstanding van het vlees èn duizend jaren wezen zullen in het herstelde, verheerlijkte en wijduitgebreide Jeruzalem, zoals Ezechiël, Jesaja en andere profeten verkondigen. Want aldus heeft Jesaja van de tijd van deze duizend jaren gesproken: Ziet, daar zal een nieuwe hemel en een nieuw aarde zijn, en de vorige dingen zullen niet meer gedacht worden, noch zullen in het hart opkomen; maar ze zullen vrolijk en verheugd zijn in hetgeen Ik schep.' Voorts haalt hij de overige verzen van cap. 65 aan, tot het einde toe. Het ware tevergeefs, indien ik de getuigenissen van andere Vaders, zo dikwijls uitgeschreven, en aan een ieder bekend, die maar enigszins in dit stuk bedreven is, wilde bijbrengen. Dit enige zal ik er uit de gemelde Justinus, in diezelfde plaats, nog bijvoegen: 'En een zeker man onder ons, wiens naam Johannes was, één van de twaalf apostelen van Christus, heeft in die Openbaring, welke aan hem geschied is, voorzegt, dat de gelovigen van Christus duizend jaren te Jeruzalem leven zullen, en dat er daarna een algemene en (om het met één woord te zeggen) eeuwigdurende wederopstanding, en een oordeel over allen tegelijk wezen zal.'

Maar indien er zowel in dien tijd als daarna kettters geweest zijn, die men ten onrechte chiliasten noemde, die dit rechte gevoelen van de eerste Kerk en deze overlevering vervalst en met hun verdichtsel vermengd hebben, zo kan dit op het allerminste aan die gedachte geen nadeel geven. Zo er mensen geweest zijn, zo vuil en boosaardig, die leerden, dat dit Duizendjarige Rijk van de Messias louter aards zal zijn, in hetwelk de Joden, uit kracht van hun oud recht weer in hun eigen land gebracht, en de Levietische dienst hersteld zijnde, al de gelovigen over de ganse wereld allerhande lichamelijke wellusten zullen genieten, en door de veelheid van vrouwen, vleselijke plezieren, feesten, en gedurige

gastmalen vermaakt en vervrolijkt worden, zo dit is het Duizendjarige Rijk belijden, dan schrik en verfoei ik van harte zulke goddeloze en vleselijke gevoelens. Dat deze chiliasterij dezen behage, die vermaak kunnen scheppen in het paradijs van de Mohammedanen. Indien Cerinthus, volgens het verhaal van Eusebius (in zijn Kerkhist., 3, B, 22 K.) heeft geleerd, dat het Rijk van Christus aards wezen zal, en geloofde, dat hij daarin genieten zou hetgeen, daar hij als veel van zijn lichaam houdende, en zeer vleselijk zijnde, naar trachtte; te weten overdaad van spijs, drank, bruiloften; alsmede feestdagen, offerande en slachtofferen, zo wenste ik, dat al deze goddeloosheden, zowel als de dromen van de Joden aangaande de gouden eeuw, weg en verbannen waren. Dat ook de rechtzinnige Vaders, die voor het Duizendjarige Rijk waren, van dit onzuivere en vuile leerstuk een afkeer gehad en dat verfoeid hebben, daaraan moet men niet twifelen; en zo er enige geweest zijn, die om lichamelijke vermaken gedacht hebben, moet men vaststellen, dat het geoorloofde waren....

Wat nu de lichamelijke tegenwoordigheid van Christus betreft, daarvan zeg ik nu alleen, dat, indien er gevonden zijn, die van dit duizendjarige Rijk alleen grove en vleselijke gedachten gevoed hebben, dat men aan deze ten onrechte de naam van chiliasten gegeven heeft; also die veeleer bespotters van dat Rijk, waar Johannes van spreekt, en bijgevolg anti-chiliasten geweest zijn. Het Rijk van Christus zal in die tijd, niet minder als nu, geestelijk, ja nooit geestelijker wezen. Het zal wel in de wereld maar niet van de wereld zijn; also haar oorsprong is en blijft hemels en Goddelijk. Christus Zelf is het Hoofd van dit Rijk, en het heeft geen andere onderdanen, dan heiligen; geen andere wetten, dan die vloeien uit de huishouding van de genade; geen andere ware goederen, dan de gerechtigheid, de vrede, en de blijdschap door de Heilige Geest. Het is wel waar, dat de grootste glorie en luister van de Kerk, ook de uitwendige, in die tijd daarin bestaan zal, dat al de Koningen van de aarde hun heerlijkheid in dat nieuwe Jeruzalem inbrengen zullen; maar daarin zullen geen andere lichamelijke gemakkelijkheden plaats hebben, dan de aller-eerlijkste; en het voornaamste geluk van de burgeren van het nieuwe Jeruzalem zal in heilige wellusten gelegen zijn; als in een zeer klare kennis, voor zoveel God die in dit leven schenken wil, van al zijn wegen, om zich over die te verwonderen, deze goed te keuren, aan te bidden, en te vermelden; in de allermilddadigste genieting van de geestelijke goederen; in de allerheugelijkste samenwoning van alle burgers ondereen, en de samensprekingen over de heilige waarheden, in de onderlinge aansporing tot allerlei deugden, en tot een allertederste liefde; in de allerzoetste gemeenschap aller gaven, om ze dan anderen over en weer mede te delen: in de gebeden zal dezelfde vurigheid, in de hoop dezelfde verwachting, en in de wederzijdse liefdepligten, waarin de één de anderen zal trachten voorbij te streven, dezelfde heilige ijver zijn. Ze zullen hun ogen verlustigen door het aller-vrolijkste gezicht, dat ze de Joden tot hun Koning bekeerd, de heidenen tot Christus vergaderd, de valse christenen tot de weg van de gerechtigheid gebracht zullen zien. Deze heilige lekkernijen, en dit burgerschap van het nieuwe Jeruzalem zouden deze heiligen een walging doen hebben van enkel vleselijke wellusten, als die geen andere gelukzaligheden erkennen, dan die in de heiligheid bestaan; en hoedanige ook de uitwendige goederen en heerlijkheden mochten wezen, die Christus alsdan aan de Kerk zal toebrengen, deze zullen ze onder deze heilige gemakkelijkheden stellen, en die daaraan toewijden en opofferen. En dit zal die allervrolijkste en allerheiligste verkering van al deze burgeren wezen, niet in Jeruzalem alleen, alsdan, volgens de voorzeggingen van Jer. 31: 38 en van Zach. 14: 10, herbouwd, en de Christelijke godsdienst belijdende, maar in alle landen en onder alle volkeren, alwaar die heilige inwoners van die nieuwe aarde hun woonplaatsen hebben zullen, alle welke dit nieuw Jeruzalem zullen uitmaken. En hoewel de heiligen gezegd worden te heersen, zo zal toch in die tijd alle burgerlijke regering niet worden weggenomen, zolang de Kerk in de wereld is, en een uitwendige maatschappij uitmaakte, zullen de banden van een zichtbare sociëteit, waardoor ze samen verbonden worden, blijven; maar de Overheden zullen Godvruchtige en heilige wezen, zich geen andere vorm noch richtsnoer van regering voorstellende, dan de wil van de hoogste Wetgever en Koning Zelf, of die wetten, die in Zijn Woord zijn uitgedrukt: op deze wijze zullen de heiligen de aarde oordelen' (blz. 376-80).

Verder mag het als algemeen bekend geacht worden, dat ook De Moor, Alting, Groenewegen, d' Outrein en Vtringa vast geloofden aan een bloeiende kerkstaat aan het einde van de tijden, in verband met de bekering van Israël.

Dus men zal toch wel doen, niet zo sterk te blijven zeggen: bij onze oude Gereformeerde schrijvers vindt men toch van zulk een verwachting maar niet gesproken.

En het is zeer opmerkelijk, dat deze schrijvers alle zijn uit de bloeitijd van de Gereformeerde theologie. Toen deze plaats maakte voor die ene valse Tolerantie, en men dromen ging van een aldus komen van 'het koninkrijk Gods,' dat alle mensen in

deugdzaamheid en dan vanzelf in vrede zouden leven, naar 'de geest' van het Evangelie, toen was het ook uit met een doorzoeken van het profetisch Woord, en het opheffen van hart en oog naar de Dag van Christus' Toekomst.

Maar zodra er weer een nieuwe wind van de Heilige Geest door de dorre doodsbeenderen ging, en God in het Reveil aan Europa een heerlijke ontwaking gaf, kwam ook deze verwachting weer naar boven.

Meestal brengt men, wat ons land betreft, deze trek in het Reveil in verband met Da Costa, de 'Israëliet, die zijn Messias vond.' Nu, deze heeft op zeer vele wijzen, in zijn 'Bijbellezingen' en andere geschriften, maar niet het minst in zijn magistrale gedichten, getuigd van de verwachting van de Christusregering. En dat zó overtuigend en bezielend, dat zelfs Hoekstra (blz. 56) zegt: 'Wij kunnen eerlijk betuigen: indien we ooit chiliast zouden kunnen worden, dan zou Da Costa het ons maken.' En (op blz. 54): 'Er ligt voorzeker veel waarheid in, wanneer Da Costa in zijn voortreffelijke Bijbellezingen bij Jes. 9: 6 zegt: 'Thans, nu alle tronen schudden, mogen we dit wel voor een teken houden, dat de onbewegelijke troon staat te komen. Of is hij reeds gekomen? Prof. Hengstenberg zegt, dat het Duizendjarig rijk er al geweest is. Nu, dat moet dan wel in een droom geschied zijn, want niemand heeft er iets van bemerkt! Wij zijn gewoonlijk geheel materieel in de dingen van dit leven, maar in de dingen van het hogere leven zijn we geheel spiritueel: daarin willen we niets van het materiële horen; maar we moeten van het eerste wat afnemen en het voegen bij het tweede. Al het geestelijke moet belichaamd worden: het lichaam is immers geen kerker van de ziel, maar haar wezenlijke uitdrukking. Het slechts spirituele is niet het laatste.' Ook doet hij Da Costa recht, door (blz. 56) er op te wijzen, 'dat deze niet het gevoelen van anderen deelt aangaande Ezechiëls tempel, maar daarbij opmerkt: 'Voorts zou Gods tabernakel bij hen zijn. Daarmede wordt gezegd, dat de tempeldienst niet hersteld zou worden, maar God en het Lam hun tempel wezen zou.'

Ook mag hierbij wel gevraagd worden, of men wel kan verantwoorden, dat men enerzijds Da Costa roemt als 'een ziener Gods', en anderzijds, als hij naar het profetisch Woord zijn toekomstbeeld uitzingt, doet alsof het slechts een weinig opgedreven Joods nationalisme was. Terecht zegt Bultema (blz. 365): 'Nederland heeft nog nooit met zijn Da Costa afgerekend; heeft hem niet weerlegd noch zijn boodschap aangenomen.'

Toch moet men niet zeggen, dat door hem het Nederlandse Reveil stond in het teken van deze verwachting, al heeft hij dit vuur wel aangewakkerd. Zelfs mogen we het omkeren: Da Costa werd zo door het Reveil aangetrokken, omdat het, in onderscheiding van het toen officiële kerkelijke leven, zo doortinteld was van het verlangen naar de algehele vervulling van de voorzeggingen aangaande Jezus' wederkomst.

Met name geldt dit van de geestelijke vader van het Ned. Reveil, en tevens van Da Costa, Mr. Willem Bilderdijk. 'Er bestond tussen hem en Da Costa, wat bij ons hedendaagse christendom maar al te zeer ontbreekt: de gemeenschap van de hoop. In beginsel bestaat deze natuurlijk bij alle gelovigen, in de volle werkelijkheid maar zeer zelden. Da Costa zag overal de profetie veronachtzaamd, bij Bilderdijk vond hij haar ijverig onderzocht. Onbegrepen werd zijn kwijnend verlangen naar de dag van de glorie, zijn geestelijke vader vond ook hierin al zijn troost en kracht. Beiden hielden ze zich vast overtuigd van in de Toekomst van de Heere 'de ware sleutel van alle wereldgeschiedenissen zowel als die van de Gewijde voorzeggingen van Oude en Nieuw Testament te bezitten.'⁴¹⁴

⁴¹⁴ Bultema, a. b. blz. 364-365.

Verder herinneren we aan de Reveil-mannen Abraham Capadose, Willem de Clercq, J. H. Koenen, J. F. Schimscheimer, C.C. Callenback, H.P. Scholte, L.J. van Rhijn, J. de Liefde, C. Schwartz, L. Tinholt, J.Ph. v. d. Land, J.P. Hasebroek, J.J.L. ten Kate, J.J. le Roy, de bekende straatprediker I. Esser, e. a., die allen de verwachting van de Duizendjarige Christusregering met hart en ziel waren toegedaan, en ieder op hun wijze hebben verkondigd.

Jammer, dat de kerkelijke opwekkingen in de 19e eeuw, die toch alle, zowel Afscheiding als Doleantie, Gereformeerde Gemeenten als Confessionele opleving in de Ned. Herv. kerk, haar oorsprong in het Reveil hebben te zoeken, zoveel aandacht gingen wijden, en dat nog doen, aan eigen kerkelijk leven en de onderlinge kerkelijke strijd, dat er geen lust overblijft voor het Bijbelse Adventsleven, zoals dat in de beste tijden van Oude en Nieuwe Verbond vurig in de Gemeente van de Heere leefde.

Hierin maken voorzeker veel Ethischen de Gereformeerden beschaamd. Ze moeten echter waken, om niet, zoals we dit meer en meer bij hen gaan waarnemen, hun zo hooggeprezen geestelijke vader, Prof. Dr. J.H. Gunning, aan wie we ons om veel redenen veel verwanter gevoelen dan aan Prof. Dr. Chantepie de la Saussaye, in dit opzicht te verloochenen, dat ze zóver gaan op de weg van de Schriftkritiek, dat ze ten slotte moeten uitkomen bij Albert Schweitzer c.s.

Van Prof. Gunning gesproken, een geheel boek ware te vullen met wat hij geschreven heeft over 'de Toekomst des Heeren,' vooral in zijn: '*De Prediking van de Toekomst des Heeren,*' en: '*Blikken in de Openbaring.*' Zijn zoon, Dr. J. H. Gunning J.H.zn., heeft bewerkt zijn '*Leven en Werken,*' in 5 banden, waarin men, raadplegende het 6de bandje '*Registers,*' op dit terrein een schat van eschatologische gedachten kan vinden, waarin men in onderdelen misschien mag verschillen, maar toch zeker niet het profetisch getuigenis van de Heilige Geest zal kunnen ontkennen. We geven alleen dit citaat ('*Leven en Werken,*' Deel III, blz. 602-603):

'Boekbeoordeling van: 'Bijdrage tot de kennis en de beoordeling van het Chiliasme', door H. Hoekstra, Bedienaar van het Woord bij de Geref. Kerk te Arnhem. - Kampen, J.H. Kok, 1903. In Predikbeurtenblad voor de Protest. Gemeenten van Arnhem en omliggende plaatsen, 25 Juli 1903.

'De bekende Geref. leraar van Arnhem had in 'deze 125 helder en waardig geschreven bladzijden' de leer van een vrede-rijk van Christus op aarde bestreden. Gunning daarentegen gelooft, dat de Schrift het leert. Hij neemt zulk een Vrede-rijk aan als deel van de 'Dag des Heeren', die z.i. niet enkel als de dag van het jongste gericht mag worden beschouwd, maar die verschillende perioden omvat, die ten slotte op de vernieuwing van de wereld uitlopen; grote, ontzaglijke gerichten van God, maar ook een 'tijd van verademing'.

Gunning maakt onderscheid tussen Joodse en Israëlitische verwachtingen. De eerste moeten verworpen, de laatste van harte beleden worden. De gehele Schrift moet Israëlitisch verklaard worden, en een waarlijk geestelijke verklaring sluit wel het vleeselijke, maar niet het lichamelijke uit. Dat ziet de Heer Hoekstra met de meeste Gereformeerde verklaarders voorbij. Voor hen is 'geest' een absolute tegenstelling met 'lichamelijk'. Men moet dan al het reële, gezond-lichamelijke in de verwachting van de Profeten voor 'inkleding' verklaren, die bij een echt 'geestelijke' verklaring moet wegvallen. En het is toch zo geheel anders! we hebben wel degelijk profetieën als van 'de wolf, die met het lam verkeren en van de luipaard, die bij de geitebok neerliggen zal,' gezond 'lichamelijk' op te vatten, en niet te 'vergeestelijken'; er een aanduiding in te zien van een werkelijkheid, die, van al het vleeselijke ontdaan, met vertrouwen door ons wordt afgewacht. Christus is ook in dit opzicht gekomen, om het Israëlitische te vervullen. Of men ons daarbij ongereformeerd of chiliast of hoe dan ook noemt, dat deert ons niet, mits we maar naar letter en geest aan de realiteit van Gods Woord getrouw zijn.⁴¹⁵

Ook mag hier niet verzwegen Prof. Dr. J.J. v. Oosterzee, '*Christel. Dogmatiek,*' 2e dr., II, blz. 549-570. Noemden we verder van de Nederlandsche getuigen van deze verwachting reeds T.M. Looman, we voegen er nog deze namen bij: M.S. Bromet, E.

⁴¹⁵ Deze cursivering van ons, de overige van J.H. Gunning J. Hzn.

Gerdes, W. van Oosterwijk Bruin, A. J. Hogenbirk, J.A. Wormser, die allen de verwachting van de bewuste periode van het Koninkrijk van God deelden en hielpen verbreiden.

Uit de Christelijke Gereformeerde Kerk noemen we Ds. M. Sipkes, die schreef: *'De Toekomst des Heeren'*, dat onderscheidene herdrukken beleefde. Ds J.W.A. Notten ('De studenten te Kampen hadden eens een twistgesprek over de Joden. Toen was er een student, die, wijzende op een ander, zei: 'Professor, hij gelooft in een terugkeer van de Joden, is dat geen ketterij?' - waarop Prof. van Velzen, de schoonvader van Notten, antwoordde: 'Welnee, hij heeft dat in de Bijbel gelezen, leest u uw Bijbel niet?'⁴¹⁶

Maar vooral wijzen we op Ds. J. van Andel, van wie we reeds zoveel aanhaalden, dat we hier alleen nog verwijzen naar zijn talrijke Schriftuitleggingen, en bijzonder naar zijn *'Handleiding bij de Gewijde Geschiedenis'*, I, 7e Afd., en II, 9e Afd. We verwonderen ons er steeds over, om geen scherper woord te gebruiken, dat men enerzijds deze eerwaardige Godgeleerde zo roemt om zijn Schriftuitlegging, en anderzijds hem nagenoeg dood tracht te zwijgen. Als van Andel dan in dit stuk niet doet, wat men in al het andere zo van hem prijst, n.l. Gods Woord tot zijn recht laten komen, niet door in- maar door uitlegging, waarom weerlegt men hem dan niet? Daar had hij toch zeker wel recht op!

Ook willen we hier een plaats geven aan een citaat van een bekend leraar van een Vrije Gereformeerde gemeente: *'De verheerlijkte Immanuël, wandelende in het midden van de zeven gouden kandelaren van zijn duurgekochte gemeente.'* Tiental leerredenen uit de Openbaring v. Joh. door E. Franssen.

Blz. 189-190: 'De Zoon van God heeft tijdens zijn omwandeling op aarde door veel gelijkenissen de toekomstige lotgevallen van Zijn Koninkrijk voorspeld; als we nauwkeurig op de tekenen van de tijden letten, dan staan we aan het begin van een bijzonder tijdperk op aarde. Christus voorzegt van het visnet: *'wanneer het vol geworden is'*; volgens berichten wordt reeds over de gehele wereld en onder alle volken het Evangelie gepredikt. Hierop heeft de Heilige Geest ons ook opmerkzaam gemaakt in Rom. 11, n.l. dat eerst *'de volheid der heidenen zal ingegaan zijn, en alzo zal geheel Israël zalig worden.'* De volheid der heidenen moet eerst in de Evangelie-Kerk zijn ingegaan; daarna zal de tijd van Israëls bekering aanbreken.... Het is bijna negentien eeuwen, dat Israël onder het oordeel van de verharding heeft geleefd: *'gijlieden zijt Mijn volk niet'*; toch blijven ze beminden om der vaderen wil. De Heere zal het deksel wegnemen, en *'Zich wederom ontfermen over Lo-Ruchama, en Ik zal zeggen tot Lo-Ammi: gij zijt Mijn volk, en dat zal zeggen: o, mijn God'*, Hos. 1. Naar die gezegende tijd voor de Kerk hebben onze vrome voorvaderen verlangend uitgezien: *'Want indien hun verwerping, (namelijk van de Joden) de verzoening is der wereld (n.l. het Heidendom) wat zal de aanneming wezen (namelijk de bekering van de Joden) anders dan het leven uit de doden?'* Rom. 11.

Veel profetieën leren ons, dat er voor het Joodse land nog onvervulde beloften zijn aangetekend. Kanaän ligt in het Oosten, waar de zon opkomt; daar heeft Christus, de Zonne der gerechtigheid, het eerst de stralen van het Evangelie doen lichten: *'uit de baarmoeder des dageraads zal U de dauw Uwer jeugd zijn'*, Ps. 110. Vandaar is het Evangelie neergedaald in ons Westen, waar de zon ondergaat, tot het Heidendom. Maar de Heere belooft, dat die Hemelzon zich geheel in Zijn loop zal omkeren, en wel in een tijd van grote verleiding, gelijk tegenwoordig, Jes. 59: 19. Dit werd ook aan Ezechiël vertoond (Cap. 47). Zie hier een gezegende tijd aangekondigd, dan zullen de uitverkorenen uit Joden en heidenen zich in een Godzalige wandel en in zuiverheid van leer kenbaar maken, en samen in grote vrede leven, Jes. 11.'

Blz. 211: 'Wij worden door deze profetische beloften (bijvoorbeeld Zach. 9: 11 en Mal. 4) geleid naar onze tegenwoordige tijd, namelijk de laatste nachtwake, als het deksel zal weggenomen worden, dan zal de Heere *'Israël verlossen van alle zijn ongerechtigheden.'* Die morgenstond schijnt aan te breken; de Zoon van God heeft in de gelijkenis van de vijf wijze en dwaze maagden (Matth. 25) ons op duidelijke voortekenen opmerkzaam gemaakt, die Zijn gezegende komst tot Zijn Kerk vooraf zullen

⁴¹⁶ Bultema, a.b. blz. 383.

gaan. Sedert de tijd, dat de Heere het Pausdom, namelijk de schijnvriend zonder bruiloftskleed, buiten Zijn Kerk heeft gesloten door de heerlijke Reformatie, hebben de vromen heilbegerig uitgezien naar het Duizendjarige rijk; voor en na W. Brakel hebben velen met hem de tijd te kort bepaald, omreden het geloof de begeerde zaken zo nabij vertoont, en daarbij komt, dat duizend jaren bij de Heere zijn als de dag van gisteren. Maar we moeten op Christus' voorspellingen acht geven.'

Blz. 230-231. 'De Heere heeft door alle tijden voor Zijn eer gezorgd.' Daarom verwachten we ook nu, door een ongezochte en ongedachte weg, onze verlossing uit onze middernachtelijke duisternis en geestelijke doodstaat. Als de belofte uit Jes. 32 zal vervuld worden, *dat over ons uitgegoten worde de Geest uit de hoogte, dan zal de woestijn tot een vruchtbaar veld worden, en het vruchtbaar veld zal voor een woud geacht worden'* In het laatste van de dagen, n.l. de tijd van Israëls aanstaande en gezegende bekering, zal de woestijn van het Jodendom een vruchtbaar veld zijn, maar het vruchtbare veld van inbeelding van ons tegenwoordig Christendom zonder godsvrucht, zal dan tot een woud gemaakt worden; maar het recht zal in de woestijn, en op het in waarheid vruchtbaar veld verblijven, n.l. de uitverkorenen uit Joden en heidenen zullen volgens Jes. 11 dan in grote vrede leven, dan hebben de godzaligen de gezegendste tijd voor het volk van de Heere verwacht, ja een aanwas in geestelijke vruchtbaarheid, dat de Kerk het meest zal bloeien in de laatste tijd. Dan zal de satan duizend jaar (bij de Heere juist bepaald, maar voor ons een onzekere tijd) gebonden zijn, namelijk om noch met martelaarschap, noch met ketterijen de Kerk te vervolgen; daarna zal hij ontbonden worden, en in de Gog en Magog zich openbaren, dat zijn verborgen en openbare vijanden; koningen en onderdanen zullen de strijd voeren tegen de geliefde Stad, maar dan is de voleinding van de wereld nabij (Openbaring 20).'

Van de tegenwoordige Nederlandse schrijvers over dit onderwerp noemen we ook hier nog eenmaal: Ds E.J.H. van Leeuwen, Ned. Herv. Pred. te Arnhem: *'Die het leest, merke daarop'*, uitlegging van het Boek Daniël. Terwijl we toch zeker wel, ook als theologen, aandacht mogen schenken aan de van grote Schriftkennis en een teder gemeenschapsleven met onze komende Koning getuigende geschriften van Joh. de Heer.

Van de buitenlandse theologen, die dit standpunt van harte waren toegedaan, noemen we:

Voor Frankrijk: F. Godet, vooral zijn twee werkjes *'Bijbelstudiën over het Oude Testament'*, en Idem *'over het Nieuw Testament.'*

Voor Engeland, dat een grote reeks, ook tegenwoordig, mannen voortbracht, die op dit gebied uitblinken, slechts deze: Mc. Cheyne, die in zijn *'Nagelaten geschriften'*, (Tweede dr. 1860) op blz. 108, 308-311, en vooral 556-558 op warme en Schriftuurlijke wijze deze verwachting belijdt, en de Kerk van de Heere als met stervende mond opwekt, om haar toch te onderzoeken en te beleven.

John Bunyan, die zelfs zo ver meende te mogen gaan, dat hij niet alleen de Duizendjarige periode verwachtte, maar ook geloofde, dat ze zou komen als de 7e periode van de wereld, die hij verwachtte na het jaar 6000:

'Niemand heeft ooit deze wereld gezien, zoals ze in haar eerste Schepping was, dan Adam en zijn vrouw, en niemand zal het ooit zien vóór de openbaring van de kinderen Gods; dat is, vóór de opstanding van de heiligen. Maar dan zal ze *'vrijgemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenis tot de vrijheid der heerlijkheid der kinderen Gods.'* Daarom heerste Adam, als een voorafschaduwing van Christus, bijna duizend jaren in de Kerk. Daarom toont ons de wereld, met aldus te beginnen, hoe ze zal eindigen, nl. met de heerschappij van de tweede Adam, zoals ze begon met de heerschappij van de eerste. Deze lang levende mannen doen ons dus de heerlijkheid zien, welke de Kerk hebben zal in het zeven duizendste jaar van de wereld, in die Sabbat, wanneer Christus Zijn Koninkrijk op aarde zal oprichten. Dien overeenkomstig staat er geschreven: *'Zij leefden en heersten met Christus, de duizend jaren'* . . . Daarom wordt, in de eerste plaats, de Draak gedurende die duizend jaren gebonden.' Dit citaat komt voor bij John Cumming *'De Duizendjarige rust,'* of *'De wereld zoals ze zijn zal,'* uit het Eng. vertaald, bij H. de Hoogh, A'dam, 1863, blz. 486.) Daar vinden we tevens citaten van John Wesley, Dr. Mather, John Gill, D.D.J. Watts, James Bonar, Patrick Fairbairn, Dr. Mc. Neile, Ger. T. Noel, Alex. Dallas e.a. (blz. 484-'90).

Verder John Newton, wiens werken nog zo bekend zijn en ook bij de gelovigen zeer in waarde. Men zie o.a. *'Leerredenen'*, blz. 384.

Ook de grote Christusprediker Spurgeon is deze verwachting van heler harte toegedaan. We halen slechts aan een gedeelte uit een preek over: 'De eerste opstanding.' Openbaring 20: 4-6, 12⁴¹⁷.

'Het is zonder twijfel een letterlijke opstanding van de heiligen. Ik had eens het ongeluk, om onder het gehoor te zijn van één van mijn uitnemendste vrienden, die deze zelfde tekst behandelde, maar ik moet bekennen, dat ik gedurende die prediking lang niet op mijn gemak was. Hij verklaarde de tekst aldus: 'Zalig en heilig is hij, die opnieuw geboren is, die wedergeboren is en alzo door de opstanding van de Heere Jezus Christus een opstanding had van dode werken.' Jammer maar, dat ik hem onder het spreken niet wijzen kon op het onhoudbare van zijn bewering; want hoe toch was zijn figuurlijke verklaring in verband te brengen met datgene, wat er letterlijk geschreven staat, dat de overigen der doden niet leven zouden, totdat de duizend jaren geëindigd waren? Want indien de eerste opstanding, waarvan hier gesproken wordt, een figuurlijke, of geestelijke, of zinnebeeldige is, dan moet de opstanding der doden, waarvan tevens gewaagd wordt, evenzeer geestelijk en geheimzinnig en zinnebeeldig zijn. Nee, niemand uwer kan dit toestemmen; want als u een hoofdstuk uit Gods Woord leest, dan zult u toch wel niet zeggen: 'Dit gedeelte is zinnebeeldig en moet aldus verstaan en opgevat worden, terwijl een ander gedeelte letterlijk moet begrepen worden.' Nee geliefden! de Heilige Geest mengt geen zinnebeelden en daadzaken door elkaar. Een zinnebeeldig boek wijst u meestal duidelijk genoeg haar figuurlijke bedoeling aan, en wanneer u iets, dat letterlijk bedoeld wordt, in een zinnebeeldige vorm aantreft, dan is het ook altijd aan datgene verbonden, wat duidelijk genoeg en letterlijk beschreven is, zodat u dat letterlijke niet zinnebeeldig kunt opvatten, tenzij u de gehele zin uit zijn verband ruikt en met geweld verkracht. Wie daarom ons tekstvers met een onbevangen oordeel leest, zal ontwaren, dat hier letterlijk gesproken wordt van twee opstandingen: de één is die van de geesten van de volmaakt rechtvaardigen, en de andere van de lichamen van de goddelozen; - de één van de in Christus ontslapenen, die met Christus zullen heersen, de andere van hen, die in hun zonden leven en sterven en verloren gaan.

De tekst noemt ons drieërlei voorrechten, die we u achtereenvolgens zullen ontwikkelen. Het eerste voorrecht is de eerste opstanding. Mij dunkt, dat de Schrift in dit opzicht klaar en duidelijk genoeg is. U hebt wellicht tot nu toe gemeend, dat al de graven zullen geopend worden, als op een punt des tijds, wanneer de bazuin zal slaan en een ieder, die in de graven is, zal uitgaan. Ik geloof niet, dat dit de getuigenis is van Gods Woord, want dit zegt duidelijk, dat de in Christus ontslapenen eerst zullen opstaan. - Of dat tijdsverloop nu werkelijk en letterlijk duizend jaren, of korter of langer zal duren, zal ik niet beslissen, - omdat ik maar zeer weinig weet aangaande de toekomstige verborgenheden; - maar dit weet ik, dat er twee opstandingen zijn; de één is die van de rechtvaardigen, de andere die van de goddelozen; dit weet ik, dat er een tijd gesteld is, waarop de rechtvaardigen zullen opstaan tot heerlijkheid, en een tijd daarna, waarop de goddelozen zullen opstaan tot de opstanding der verdoemenis.'

Na een aanhaling van 1 Kor. 15: 20 en 1 Thess. 4: 13, en een bespreking in dezelfde zin als waarin we dit deden, gaat Spurgeon verder:

'Hier wordt dus niet gesproken van de opstanding van de goddelozen; wel staat er, dat de in Christus gestorvenen eerst zullen opstaan. De apostel spreekt dus klaarblijkelijk van de eerste opstanding, en sinds we weten, dat op de eerste opstanding de tweede volgt, sinds we weten dat de goddelozen even zowel als de rechtvaardigen zullen opstaan, zo kunnen we de gevolgtrekking maken, dat zij, die in hun zonden gestorven zijn, in de tweede opstanding zullen opstaan, nadat de tijdruimte tussen de twee opstandingen ten einde zal zijn Voorzeker, Geliefden! daar is tweeërlei opstanding'

'Ten tweede spreekt de tekst met betrekking tot de rechtvaardigen van een voorrecht, dat aldus wordt uitgedrukt: *'De tweede dood heeft geen macht over hen.'* Ook hier wordt van de dood gesproken in de letterlijkste zin van het woord, en niet minder letterlijk vanwege zijn geestelijke macht, want er is een geestelijke dood, even zowel als een vleselijke dood. Die tweede, die geestelijke dood, die over de goddelozen komt, komt niet over de rechtvaardigen, als hebbende hij geen macht over hen. Geliefden! welke onwaardere voorrechten zijn er toch aan die eerste opstanding, die Christus aan Zijn volk heeft toegezegd, verbonden'

⁴¹⁷ Twaalf leerredenen, bij Höveker, Amsterdam.

Maar er is nog een derde voorrecht, naar de tekst, en dat is: *'Zij zullen met Hem heersen duizend jaren'* Ik wil mij niet verder op dit gebied wagen dan mijn voorganger Dr. Gill. Ik waag mij niet verder dan de Kerkvaders, of dan Baxter en Bunjan, en toch vermeen ik uit de tekst de stellige belofte te mogen afleiden, dat de gelovigen duizend jaren met Christus zullen heersen, en geloof, dat ze met Hem zullen heersen op deze aarde.... De rechtvaardigen beërven het aardrijk niet tot op zekere hoogte; maar in de toekomstige eeuw erfelijk en in de volste zin van het woord. Getuigde David onder het Oude Verbond: *'De zachtmoedigen zullen het aardrijk erfelijk bezitten,'* de mond van de waarheid heeft ook gezegd: *'Zalig zijn de zachtmoedigen, want ze zullen het aardrijk beërven.'* Hoe? - Waar? - Wanneer? Zekerlijk nu niet, noch in de dagen van de omwandeling van de Heere op aarde, noch ten tijde van de apostelen. Want wat beërfden de zachtmoedigen? Brandstapels, pijnbanken, en ellendige kerkerholen! hun erfenis was inderdaad niets. Ze waren arm, noodruftig, en wandelden in schaapsvellen en geitenvellen, en zo de zachtmoedigen ooit het aardrijk zullen beërven, dan moet het in de toekomstige eeuw, want tot hiertoe hebben ze nimmer het aardrijk bezeten.'

Na verschillende bewijsplaatsen aangehaald te hebben uit de Heilige Schrift, gaat Spurgeon verder:

'Ik zou u nog meer andere bewijsplaatsen kunnen bijbrengen, die mij in mijn gevoelen versterken, dat de zegepraal behaald zal worden dáár, waar de strijd gestreden is; dat de zachtmoedigen, op grond van Gods Woord, het aardrijk erfelijk zullen bezitten, maar de tijd zou mij ontbreken', (blz. 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10).

Van de tegenwoordige Engelse theologen noemen we vooral Prof. F.B. Meyer⁴¹⁸, B.A., D.D. wiens talrijke exegetische geschriften zeer beroemd zijn, en die met buitengewone scherpzinnigheid, gepaard aan kinderlijk geloof, deze verwachting uit Gods Woord bewijst.

Uit Duitsland zouden wij, met name sedert Spener en Bengel, een eerbiedwaardige reeks getuigen op kunnen noemen. Bekend is de medestander van Spener, August Hermann Francke, die met hem samen krachtig voor deze verwachting van de Schrift getuigde. Maar inzonderheid Bengel heeft een school gevormd, waaruit het meest op de voorgrond traden Lavater, Jung Stillung (de 'Gebedsheld' geheten), Oetinger, Hartmann, Hofmann, Stier, Lange, Delitzsch, Kurtz (men zie diens *'Handboek der Gewijde Geschiedenis'*, 6e Dr., blz. 200-'11), Dächsel e. a.

Wij verwijzen nog om de onbekendheid daarvan, die eigenaardig afsteekt tegen de grote bekendheid van de persoon, naar een citaat van F.W. Krummacher (*'De Lijdende Verlosser'*, uit het Hoogduits, 1856, blz. 733):

'En Israël blijft het geslagen volk tot op deze dag, en gaat daar heen nog slechts als een mummie van zijn voormalige heerlijkheid. Maar het geschiedt naar het oogmerk van God, dat deze achttienhonderdjarige zoutpilaar, dit wonder van het brandend braambos, dat nochtans niet verbrandt, altijd onveranderd voor onze ogen staat. Dat volk in zijn ellende moet ons een blijvend gedenkteken zijn, dat Hij, Wiens bloed ze op zich neder zwoeren, een Koning was en is, Die zich niet laat bespotten. En inderdaad niet minder leesbaar dan aan het kruis, is hier dit volk met de vurige letters van het oordeel aan het voorhoofd geschreven: Jezus van Nazareth, de Koning der Joden. Maar we wachten een tijd, en deze is niet meer ver, waarin de Heere ook nog op een andere en zalige wijze aan dit oude Verbondsvolk openbaren zal, dat Hij hun eigenlijke en waarachtige Koning is. Wanneer ze eenmaal wenende zullen komen en aanbidden, en Hij de verstotenen uit het land van de middernacht verzamelen, en op gebaande wegen langs waterbeken leiden en tot hen zeggen zal: 'Ik ben Israëls Vader en Efraïm is mijn eerstgeboren zoon,' dan zal ook het hardnekkigste ongeloof zich niet meer verwonderen, maar vol eerbied de handen vouwen, wanneer het op het kruis het opschrift leest: Jezus van Nazareth, de Koning der Joden.'

Ook verwijzen we naar het nog steeds gezochte werk van Dr. G.F. Oehler: *'Theologie van het Oude Testament'*

⁴¹⁸ Dit jaar overleden.

En we sluiten de rij met F. Bettex, al is hij geen theoloog in de eigenlijken zin van het woord, toch een gaarne gelezen schrijver (niet omdat we geen getuigen meer kunnen bijbrengen, maar slechts enige uit de velen kunnen aanhalen):

'Maar omdat God een God van ontfermen en van trouw is, eindigen ook de profetieën met woorden van troost en van vrede, met grote beloften: hoe die God, Die Israël verstrooid heeft, het ook weer bijeen zal vergaderen, en datgene vervullen zal, wat Hij aan Abraham, Izak en Jacob gezworen heeft, (o. a. Jerem. 16: 14 en 15 en Ezech. 11: 16-20). Het was voor God gemakkelijk, het bloeiende land aan de Eufraat in een woestijn te veranderen en Zijn volk te verdrijven. Zou het Hem moeilijker vallen: het thans dorre land Palestina weder in een bloeiende tuin vol waterbronnen te herscheppen en het weer aan Zijn volk te schenken? Nee, Zijn arm is niet verkort, al roepen ook nog zoveel ongelovigen en kleingelovigen spottend of twijfelend uit: Hoe zal dat gaan?

Over de tijd van de thans nog durende verwerping van Israël, terwijl Christus Zich een onzichtbare Kerk uit alle volken en tongen verzamelt, zwijgt de profetie met betrekking tot dit volk, waarvan God tijdelijk Zijn aangezicht heeft afgewend; maar deze leemte in de wereldgeschiedenis wordt door de aan de Eufraat in verbanning levende profeet Daniël aangevuld.

In grote visioenen van God worden tegelijkertijd aan de machtige Nebukadnézar en de treurende Daniël de vier wereldrijken getoond, die de tijd van de volkeren aanvullen (Dan. 2 en 7) In een niet ver verwijderde toekomst zal het vierde, schijnbaar dodelijk gewonde rijk, in tien rijken verdeeld, met de tien hoornen en de tien tenen overeenkomend, onder de opperheerschappij van de antichrist wederopstaan (Openbaring 13: 3; 17: 8). Daarna zal Christus, *'de rots, zonder handen losgemaakt,'* dit en alle andere aardse koninkrijken verpletteren, en Zijn Rijk oprichten, dat eeuwig duurt.... Ook hier kunnen we niet alle op Christus betrekking hebbende voorspellingen opsommen. Voor hen, 'wien Hij hun verstand opent, opdat ze de Schriften verstaan' (Lukas 24: 45), is de Bijbel er vol van, evenals Christus Zelf herhaaldelijk betuigt: *'Mozes en de Psalmen en de Profeten hebben van Mij gesproken.'* Ook Zijn dienaren hebben Hem als voorafschaduwende typen voorgesteld: zo bijvoorbeeld Izaäk, Jozef, Mozes, Jozua, David; zo is Salomo's regering en zijn rijk van vrede met de tempelbouw een beeld van Christus' Duizendjarige Rijk op aarde. Maar ook aan nauwkeuriger voorspellingen ontbreekt het niet: van de grote, tot Abraham gerichte belofte af, dat in hem, Abraham, alle volkeren der aarde gezegend zouden worden.⁴¹⁹

En als bewijs, hoe moeilijk de verklaring van Openbaring 20 is, wanneer we voorop stellen, dat er geen tweeërlei wederkomst van Christus kan zijn, halen we tenslotte nog een citaat aan van Ds J.J. Knap Czn., uit diens *'Opstanding en eeuwig leven'*, dat, in tegenstelling met vroegere artikelen in Oude Paden, het Duizendjarig rijk opvat als een periode in de wereldgeschiedenis, maar het toch niet laat staan op de plaats, waar de Heere het heeft gesteld.

'Telkens zouden er perioden aanbreken, waarin de macht van de duivel beteugeld werd, om Gods volk op adem te laten komen. Die pauzen in de eeuwen durende worsteling zijn de duizend jaren: dan zou het Christelijke leven weer opbloeien en alle onderlinge verhoudingen heiligen. Meer dan eens hebben we zo in de loop van de historie reeds een Duizendjarig rijk beleefd, - perioden van rust, waarin Christus met Zijn heiligen heerst en die heersende macht op aarde in de loop der ontwikkeling van de mensheid doet gevoelen. We zullen óók in de toekomst nog meermalen een dergelijke periode beleven; de Gemeente heeft onder de druk nu en dan een pauze nodig om nieuwe moed voor de strijd te scheppen.'

Hier zoekt (met recht: zoekt) de Schrijver dus het Duizendjarig rijk in de één of andere, zelfs in verschillende perioden van de geschiedenis. Maar hij schijnt met die verklaring toch zelf niet bevredigd. Hij leest nog eens het visioen in zijn verband. Hij gevoelt, dat het toch iets geheel anders, iets veel groters en omljinders inhoudt. Tot de letterlijke opvatting durft hij echter om verschillende redenen niet te besluiten. Het zo laten kan hij evenwel ook niet. En nu komt hij met een zwevend slot, waarvan echter de consequentie is, dat hij door het vorige een streep zou moeten halen, en hier het

⁴¹⁹ 'De Bijbel Gods Woord,' opnieuw uit het Duits vertaald, 2e druk, blz. 139-140, 142, 143.

'wellicht' zou moeten vervangen door een 'voorzeker':

'Wellicht zal er ook tegen het beslissende Einde in die zin een Duizendjarig rijk zijn. Zulks op deze wijze dat alles op aarde tijdelijk weder loopt naar de eis van het Woord.... totdat de satan weer, en eens voor 't laatst 'ontbonden' wordt, ja, maar om dan voor goed en voor eeuwig te bezwijken.' (Blz. 100-101).